

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

(formerly University of Pune)

F.Y.B.A. in Economics

SYLLABUS

(Credit and Semester System)

(To be implemented from the Academic Year, 2019-20)

F.Y.B.A. Economics

G-1 Indian Economic Environment

Annexure –II

1) Title of the course:

Class: F.Y.B.A.

Subject: Economics.

Title: Year of Implementation: From June - 2019

2) Preamble of the syllabus:

The proposed curriculum is with an objective to enhance the existing syllabus, make it contextual as well as applicable and to incorporate all the latest changes in the national economy. The board examined the short comings of the existing syllabus and expressed the need to change it. While doing so the board analyzed other curricula of existing universities in respective subjects in terms of content, relevance, quality and pattern of teaching that has been synthesized in the present proposal. While framing the draft of syllabus, guidance from industrial experts and professionals was sought.

The present era is that of structural transformation especially within the country.

Moreover fast changing international scenario and approach of other countries towards our human resource makes it mandatory for the educational system to impart latest knowledge to our students, so that they are prepared to merge themselves in the challenging economic and corporate environment.

Hence, a change in the paper and restructuring of syllabus becomes imperative. The syllabus needs to be holistic in nature. It should be contextual and clear the basics of economics but at the same time it should teach application of the theories in day to day life.

In the modern world, competition is an inseparable part of our lives. To inculcate a competitive spirit among the students, the syllabus should include all the recent advancement with in and out of the country with its pros and cons.

3) Objectives of the paper

- To familiarize the students with the recent developments in the Indian Economy
- To provide the students with the background of the Indian Economy with focus on contemporary issues like economic environment.
- To help the students to prepare for varied competitive examinations
- To enable students to understand and comprehend the current business scenario, agricultural scenario and other sectorial growth in the Indian context. To make the student aware of the developments such as MSMEs, Digital Economy, E-Banking, BPO & KPO, etc.

Programme Outcome:

- Ability to develop an understanding of the economic environment and the factors affecting economic environment.
- Ability to develop awareness on the various new developments in the different sectors of an economy – agriculture, industry, services, banking, etc.
- Ability to compare and contrast Indian Economy with other world economies.
- At the end of the course, the student should be able discuss and debate on the various issues and challenges facing the Indian Economic Environment.

4) Introduction:

Semester system with the pattern of 70:30

5) Eligibility:

Students who have passed 12th standard from any stream with minimum 35% of marks in all the subjects. (as per the rule of affiliating SPPU)

6) Examination:

A) Pattern of examination: 70:30

i) Internal university examination of 70 marks with internals of 30 marks

ii) Pattern of question paper: pattern for 70 marks

- Question Number 1: 8 questions to be answered out of 10 with total marks 16
- Question Number 2: 4 questions to be answered out of 6 with total marks of 16
- Question Number 3: 3 questions to be answered out of 4 with total marks of 18
- Question Number 4: 2 questions to be answered out of 3 with total marks of 20

iii) Duration for 70 marks: 3 Hrs

iv) Pattern for 30 marks:

- Internal exam (20 marks)
- PPT (oral or poster)/ Project work/Assignments/visits (10 marks)

v) Unit wise classification of marks

Unit	Name of the Chapter	Distribution of marks
Semester 1		
Unit 1	Introduction	23
Unit 2	Agricultural Environment	23
Unit 3	Industrial Environment	24
Total		70
Semester 2		
Unit 1	Service Sector Environment	20
Unit 2	Banking Environment	25
Unit 3	Overview of Indian economy	25
Total		70

B) Standard of Passing:

To pass, the candidate must obtain at least 40% in individual subjects, in internal assessment and in university examination each in all the papers.

C) ATKT rules

As per the rules of SPPU, a student can have maximum two papers as backlog and go to second year.

D) Award of Class:

- Those successful candidates who obtained 40 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in Pass Class.
- Those successful candidates who obtained 50 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in Second Class.
- Those successful candidates who obtained 55 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in Higher Second Class.

iv. Those successful candidates who obtained 60 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in First Class.

v. Those successful candidates who obtained 70 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in First Class with

E) External students:

The students who appear for the examinations without attending any college and take admission in the university as external students will be considered as external students.

F) Setting of question paper/pattern of question paper

Question papers will be set by the panel of paper setters appointed by Savitribai Phule Pune University.

G) Verification/ revaluation

Verification and or revaluation will be done by panel appointed by Savitribai Phule Pune University.

7) Structure of the course

a) Compulsory paper:

Only one paper will be given without and optional subject

b) Optional paper

No subjects are optional.

c) Medium of instructions:

Medium of instruction for the paper will be both Marathi and English.

Structure of the entire course

BA Economics			
FY	G1	Indian Economic Environment	2019-20
SY	G2	Financial System	2020-21
SY	S1	Micro Economics	2020-21
SY	S2	Macro Economics	2020-21
TY	G3	Public Finance	2021-22
TY	S3	International Economics	2021-22
TY	S4	Economics of Development	2021-22

8) Equivalence of previous syllabus with the proposed syllabus

The revised syllabus has changes in the name of the paper, topics and sub topics offered as compared to the old syllabus. The paper will make the syllabus more comprehensive and modified to suitably align with the changing Indian scenario. The paper will set an apt background for students to comprehend knowledge of economics in their academic career and apply the knowledge in their life.

9) University terms

Academic calendar of the affiliating university will be followed.

10) Subject wise detail syllabus

Semester 1		
Units	Name and sub titles of the Chapter	No of lectures
Unit 1	Introduction	16
	1.1 Meaning, Factors affecting Economic Environment- Economic, Political, Technological, Social & Cultural	08
	1.2 Challenges to Indian Economy: Natural Resources, Energy Resources, Education, Health, Environment	04
	1.3 Comparison of Indian Economy with the World Economy- Population, Agriculture, Industry and Service Sector	04
Unit 2	Agricultural Environment	16
	2.1 Role of Agriculture in Indian Economy	04
	2.2 Challenges to Indian Agriculture-Productivity, Rural Credit, Marketing, Rural Entrepreneurship	08
	Recent Trends in Indian Agriculture: Cropping pattern, Technology, Crop Insurance, Water Management, Agri-Business	04
Unit 3	Industrial Environment	16
	3.1 Role of Industry in Indian Economic Development	04
	3.2 Industrial Policy Resolution, 1991- Liberalization, Privatization and Globalization (LPG)	03
	3.3 Challenges to Indian Industry-Labour & Employment, Regional Imbalance, Finance, Technology	03
	3.4 Micro, Small and Medium Enterprises (MSME)- Definition & Role	03
	3.5 Recent trends in Indian Industry- Indian Multinationals & New Policies	03
Semester 2		
Unit 1	Service Sector Environment	12
	1.1 Role and Growth of Service Sector in Indian Economy	02

	1.2 Challenges to Indian Service sector- Business-based & Knowledge-based Sector, Education sector, Health sector, Insurance, Tourism, Banking	06
	1.3 Recent Trends in Indian Service Sector- Digital Economy, E-Commerce, E- Finance	04
Unit 2	Banking Environment	18
	2.1 Banking- Definition, Functions, Changing Structure of Banking in India- New Private Banks, Small Banks, Payment Banks	08
	2.2 Bank Accounts- Types, Procedure and Operation of Accounts	05
	2.3 Recent Trends in Indian Banking Environment- E-Banking, E- Wallets, Bank Mergers and Amalgamations	05
Unit 3	Overview of Indian economy	18
	3.1 Challenges of Indian Economy- Poverty, Employment, Inequality, Informal Sector	09
	3.2 Policy Measures (Two-Three recent Programmes)- Poverty Alleviation Programmes; Employment Generation Programmes; Agriculture Development Programmes, Skill Development Programmes	09

11) Recommended books

Semester I: Basic Reading List

- Agrawal A.N., Problems of Development & Planning, (Latest Edition)
- Ashwani Mahajan, 'Indian Economy' S. Chand & Company Ltd., New Delhi.
- Cherunilam Francis, 'Business Environment-Text and Cases' Himalaya Publishing House(Latest Edition)
- Faisal Ahmed 'Business Environment: Indian and Global Perspective' PHL Learning Pvt. Ltd. (Latest Edition)
- Fernando A.C. (2014) 'Business Environment' Pearson Education,
- Misra & Puri, 'Business Environment', Himalaya Publication House, Mumbai. (Latest Edition)
- Misra & Puri, 'Indian Economy', Himalaya Publication House, Mumbai. (Latest Edition)

Recommended Reading

- Asian Development Bank (2009) 'Urban Poverty in India' BS Books

- Amit Kumar (2013) 'SMEs in India in post-1990s Era: Challenges and Opportunities, LAP Lambert Academic Publishing
- Das Keshab (2011) 'Micro and Small Enterprises in India: The Era of Reforms' Routledge India
- Gopal and Suman Banhri (2013) Indian Economy Performance and Policies. Pearson Publication Delhi.
- C.S.Prasad(2006) 'Sixtyyears of IndianAgriculture'New Century Publication, NewDelhi
- Indian Institute of Banking and Finance (2011) 'Small and Medium Enterprises in India' Taxmann
- Jaya PrakashPradhan (2008) 'Indian Multinational in the World Economy: Implications for Development', Bookwell Publications
- JagdishBhagwati, ArvindPangariay (2013) 'Reforms and Economic Transformation in India' OUP
- MohantyPrasanna (2014) 'Cities and Public Policy' Sage Publications
- Prakesh B.A. (2011) The Indian Economy Since 1991 Economic Reforms and performance, Pearson Publication Delhi.
- Thorat S. K (2008) 'Reservation in Private Sectors' Rawat Publications, ND

Semester II: Basic Reading List

- Agrawal A.N., Problems of Development & Planning, (Latest Edition)
- Ashwani Mahajan, 'Indian Economy' S. Chand & Company Ltd., New Delhi.
- Cherunilam Francis, 'Business Environment-Text and Cases' Himalaya Publishing House(Latest Edition)
- Faisal Ahmed, 'Business Environment: Indian and Global Perspective' PHL Learning Pvt. Ltd. (Latest Edition)
- Fernando A.C. (2014) 'Business Environment' Pearson Education,
- Misra& Puri, 'Business Environment', Himalaya Publication House, Mumbai. (Latest Edition)
- Pathak, Bharati [2009] 'The Indian Financial System', 'Pearson Education Publication, New Delhi.

Recommended Reading

- Bhasin, Niti (2006) “Banking Developments in India 1947 to 2007” New Century Publications.
- Bhadane Jaywant R. (2018) ‘Cashless India and Digital Economy’ International Publications, Kanpur
- Dasgupta Sukti, Sher Singh Verick (2016) ‘Transformation of Women at Work in Asia: An Unfinished Development Agenda, Sage
- Paul Justin (2010) ‘Business Environment-Text and Cases’ Tata McGraw Hill
- Khanna Tarun (2008) ‘Billions of Entrepreneurs: How India and China are Reshaping their Future and Yours’ Penguin India
- Kapila Uma (ed) Indian Economy Since Independence, Academic Foundation(2003)
- Panagariya Arvind (2010) ‘India: The Emerging Giant’ Oxford University Press
- Sobhan Rehman (2010) ‘Challenging the Injustice of Poverty: Agendas for inclusive Development in South Asia’ Sage
- Samanta R.K. (2000) “New Vista in Rural Development Strategies and Approaches” B.R. Publishing Corporation New Delhi
- Spana Newar, Tanvi Gaur (2015) ‘Economic Environment in India, Think Tank Publications, Jaipur

12) Qualification of teachers:

Qualification of teachers as per norms of SPPU will be masters in Economics and SET/NET/Ph.D.

प्रथम वर्ष कला / वाणिज्य
प्रथम अयन एवं द्वितीय अयन

कोर्स न.	प्रथम अयन / द्वितीय अयन
प्रथम वर्ष कला (F.Y.B.A.) (सामान्य)	
1 A	हिंदी पाठ्यचर्या (सामान्य)
1 B	हिंदी पाठ्यचर्या (सामान्य)
प्रथम वर्ष वाणिज्य (F.Y.B.com) (सामान्य)	
1 A	हिंदी पाठ्यचर्या (सामान्य)
1 B	हिंदी पाठ्यचर्या (सामान्य)
प्रथम वर्ष कला (F.Y.B.A.) (सामान्य)	
1 A	प्रयोजनमूलक हिंदी (सामान्य)
1 B	प्रयोजनमूलक हिंदी (सामान्य)

प्रथम वर्ष कला (F.Y.B.A.) (सामान्य)
(प्रथम अयन)

पाठ्यचर्या : वैकल्पिक हिंदी प्रश्नपत्र – 1 A

3 कर्मांक

उद्देश्य :

1. छात्रों को हिंदी काव्य साहित्य का परिचय देना।
2. हिंदी कहानी साहित्य से अवगत कराना।
3. हिंदी भाषा द्वारा संवाद कौशल विकसित करना।
4. मौलिक लेखन की ओर रुझान बढ़ाना।
5. विज्ञापन लेखन कौशल विकसित करना।
6. अनुवाद संबंधी जानकारी देना।
7. हिंदी कंप्यूटिंग का परिचय देना।

	प्रथम सत्र/प्रथम अयन
इकाई – I	काव्य साहित्य : जूही की कली – निराला मैं नीर भरी दुख की बदली – महादेवी वर्मा कालिदास – नागार्जुन रोटी और संसद – धूमिल धार – अरुण कमल
इकाई – II	कहानी साहित्य : एक टोकरी भर मिट्टी – माधवराव सप्रे ईदगाह – प्रेमचंद जिंदगी और गुलाब के फुल – उषा प्रियंवदा युद्ध – शानी मिसेस डिसूजा के नाम पत्र – अलका सरावगी
इकाई – III	साहित्येतर पाठ्यक्रम : संवाद कौशल, सूत्रसंचालन, समूह चर्चा हिंदी कंप्यूटिंग : यूनिकोड (Unicode) की जानकारी। इंटरनेट की सामान्य जानकारी हिंदी सॉफ्टवेयर की जानकारी।

अंक विभाजन – पूर्णांक : 100

आंतरिक मूल्यांकन – 30 (लघुत्तरी परीक्षा – 20, शोध परियोजना/समूह परियोजना/मौखिक प्रस्तुति/क्षेत्रीय अध्ययन– 10)

सत्रांत परीक्षा – 70

सत्रांत परीक्षा – प्रश्नपत्र का प्रारूप :

(शैक्षिक वर्ष 2019–20 से आगे)

समय 3 घंटे

अंक 70

प्रश्न : 1	प्रथम इकाई (काव्य) पर चार में से कोई दो प्रश्न	अंक 14
प्रश्न : 2	द्वितीय इकाई (कहानी) पर चार में से कोई दो प्रश्न	अंक 14
प्रश्न : 3	संसदर्भ व्याख्या	
	अ) काव्य (प्रथम इकाई) पर दो में से एक	अंक 07
	आ) कहानी (द्वितीय इकाई) पर दो में से एक	अंक 07
प्रश्न : 4	संवाद कौशल और सूत्रसंचालन पर चार में से कोई दो प्रश्न	अंक 14
प्रश्न : 5	यूनिकोड/इंटरनेट और हिंदी सॉफ्टवेयर पर चार में से कोई दो प्रश्न	अंक 14

संदर्भ ग्रंथ सूची :

1. साहित्य विविधा – संपा. हिंदी अध्ययन मंडल, सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे, परिदृश्य प्रकाशन, मुंबई
2. कंप्यूटर व सूचना प्रौद्योगिकी शब्दकोश – विनोद कुमार मिश्र
3. समाचार एवं प्रारूप लेखन – डॉ. रामप्रकाश, डॉ. दिनेशकुमार गुप्त
4. प्रयोजनमूलक हिंदी अधुनातन आयाम – डॉ. अंबादास देशमुख
5. कविता की संगत – विजय कुमार

प्रथम वर्ष कला (F.Y.B.A.) (सामान्य)
(द्वितीय अयन)

पाठ्यचर्या : वैकल्पिक हिंदी प्रश्नपत्र – 1 B

3 कर्मांक

उद्देश्य :

1. छात्रों को हिंदी काव्य साहित्य का परिचय देना।
2. हिंदी कहानी साहित्य से अवगत कराना।
3. निबंध लेखन कौशल को विकसित करना।
4. छात्रों को विज्ञापन लेखन से अवगत करना।

	द्वितीय सत्र/द्वितीय अयन
इकाई- I	काव्य साहित्य : आदमी को प्यास लगती है – ज्ञानेंद्रपति रोशनी के उस पार – ओमप्रकाश वाल्मीकि उतनी दूर मत ब्याहना बाबा – निर्मला पुत्तुल किताबें झाँकती हैं – गुलज़ार नींव की ईंट हो तुम दीदी – उदयप्रकाश
इकाई -II	गद्य विधा : सरजू भैया – रामवृक्ष बेनीपुरी (रेखाचित्र) भय – आ. रामचंद्र शुक्ल (निबंध) एक बूंद सहसा उछली – अज्ञेय (यात्रा वर्णन) अकबरी लौटा – अन्नपूर्णानंद वर्मा (व्यंग्य) प्रतिशोध – डॉ. रामकुमार वर्मा (एकांकी)
इकाई -III	साहित्येतर पाठ्यक्रम : लेखन कौशल : स्ववृत्त लेखन निबंध लेखन विज्ञापन लेखन : (दैनिक पत्र-पत्रिकाओं के लिए) वाक्य शुद्धिकरण (संज्ञा, सर्वनाम, विशेषण क्रिया के संबंध में)

अंक विभाजन – पूर्णांक : 100

आंतरिक मूल्यांकन – 30 (लघुत्तरी परीक्षा – 20, शोध परियोजना/समूह परियोजना/मौखिक प्रस्तुति/क्षेत्रीय अध्ययन- 10)

सत्रांत परीक्षा – 70

सत्रांत परीक्षा – प्रश्नपत्र का प्रारूप :

(शैक्षिक वर्ष 2019–20 से आगे)

समय 3 घंटे

अंक 70

प्रश्न : 1	प्रथम इकाई (काव्य) पर चार में से कोई दो प्रश्न	अंक 14
प्रश्न : 2	द्वितीय इकाई (कहानी) पर चार में से कोई दो प्रश्न	अंक 14
प्रश्न : 3	संसदभ व्याख्या	
	अ) काव्य (प्रथम इकाई) पर दो में से एक	अंक 07
	आ) कहानी (द्वितीय इकाई) पर दो में से एक	अंक 07
प्रश्न : 4	अ) स्ववृत्त लेखन पर दो में से कोई एक प्रश्न	अंक 05
	आ) विज्ञापन पर दो में से कोई एक प्रश्न	अंक 05
प्रश्न : 5	अ) वाक्य शुद्धिकरण (आठ में से छह)	अंक 06
	आ) निबंध लेखन (तीन में से एक विषय पर)	अंक 12

संदर्भ ग्रंथ ग्रंथ :

1. साहित्य विविधा – संपा. हिंदी अध्ययन मंडल, सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे, परिदृश्य प्रकाशन, मुंबई
2. चौथा खम्भा प्राइवेट लिमिटेड – दिलीप मंडल
3. प्रयोजनमूलक हिंदी – डॉ. रवींद्रनाथ श्रीवास्तव
4. प्रयोजनमूलक हिंदी अधुनातन आयाम – डॉ. अंबादास देशमुख
5. विशुद्ध हिंदी भाषा – डॉ. सदानंद भोसले
6. देवनागरी लिपि – संपा. डॉ. शहाबुद्दीन शेख

प्रथम वर्ष वाणिज्य (F.Y.B.com) (सामान्य)
(प्रथम अयन)

पाठ्यचर्या : वैकल्पिक हिंदी प्रश्नपत्र – 1 A

3 कर्मांक

उद्देश्य :

1. छात्रों को हिंदी काव्य साहित्य का परिचय देना।
2. हिंदी कहानी साहित्य से अवगत कराना।
3. हिंदी भाषा द्वारा संवाद कौशल विकसित करना।
4. मौलिक लेखन की ओर रुझान बढ़ाना।
5. विज्ञापन लेखन कौशल विकसित करना।
6. हिंदी कंप्यूटिंग का परिचय देना।

	प्रथम सत्र/प्रथम अयन
इकाई – I	काव्य साहित्य : स्वदेश के प्रति – सुभद्राकुमारी चौहान हो गई पीर – दुष्यंत कुमार पिता के जूते – अशोक वाजपेयी पेड़ की पुकार – शंभुनाथ सिंह उदास तुम – धर्मवीर भारती
इकाई – II	कहानी साहित्य : भोलराम का जीव – हरिशंकर परसाई उसने कहा था – चंद्रधर शर्मा गुलेरी व्यथा का सरगम् – अमृतराय जंगल दाह – स्वयंप्रकाश सबसे कठिन काम – मधु कांकरिया
इकाई – III	साहित्येतर पाठ्यक्रम : अंक तथा गणितीय चिह्नों का देवनागरी में लेखन हिंदी कंप्यूटिंग : यूनिकोड (Unicode) की जानकारी। इंटरनेट की सामान्य जानकारी हिंदी सॉफ्टवेयर की जानकारी।

अंक विभाजन – पूर्णांक : 100

आंतरिक मूल्यांकन – 30 (लघुत्तरी परीक्षा – 20, शोध परियोजना/समूह परियोजना/मौखिक प्रस्तुति/क्षेत्रीय अध्ययन– 10)

सत्रांत परीक्षा – 70

सत्रांत परीक्षा – प्रश्नपत्र का प्रारूप :

(शैक्षिक वर्ष 2019–20 से आगे)

समय 3 घंटे

अंक 70

प्रश्न : 1	प्रथम इकाई (काव्य) पर चार में से कोई दो प्रश्न	अंक 16
प्रश्न : 2	द्वितीय इकाई (कहानी) पर चार में से कोई दो प्रश्न	अंक 16
प्रश्न : 3	संसदर्भ व्याख्या	
	अ) काव्य (प्रथम इकाई) पर दो में से एक	अंक 07
	आ) कहानी (द्वितीय इकाई) पर दो में से एक	अंक 07
प्रश्न : 4	यूनिकोड, इंटरनेट, हिंदी सॉफ्टवेयर पर चार में से कोई दो प्रश्न	अंक 14
प्रश्न : 5	अंक तथा गणितीय चिह्नों पर बारह में से दस प्रश्न	अंक 10

संदर्भ ग्रंथ सूची :

1. साहित्य सौरभ – संपा. हिंदी अध्ययन मंडल, सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे, परिदृश्य प्रकाशन, मुंबई
2. कंप्यूटर व सूचना प्रौद्योगिकी शब्दकोश – विनोद कुमार मिश्र
3. हिंदी कहानी का विकास – मधुरेश
4. आधुनिक कविता यात्रा – रामस्वरूप चतुर्वेदी
5. कम्प्यूटरी सूचना प्रणाली विकास – राम बन्सल
6. जनसंचारिकी सिद्धांत और अनुप्रयोग – डॉ. राम लखन मीणा

प्रथम वर्ष वाणिज्य (F.Y.B.com) (सामान्य)
(द्वितीय अयन)

पाठ्यचर्या : वैकल्पिक हिंदी प्रश्नपत्र – 1 B

3 कर्मांक

1. छात्रों को हिंदी काव्य साहित्य का परिचय देना।
2. हिंदी कहानी साहित्य से अवगत कराना।
3. हिंदी भाषा द्वारा संवाद कौशल विकसित करना।
4. विज्ञापन लेखन के प्रकारों को अवगत करना।
5. अनुवाद का स्वरूप से अवगत करना।
6. पारिभाषिक शब्दावली से अवगत कराना।

	द्वितीय सत्र/द्वितीय अयन
इकाई – I	काव्य साहित्य : अब की लौटा तो – कुंवरनारायण कलगी बाजरे की – अज्ञेय माँझी का पूल – केदारनाथ सिंह बापू के प्रति – सुमित्रानंदन पंत माँ के लिए एक कविता – कात्यायनी
इकाई – II	कहानी साहित्य : पहलवान की ढोलक – फणीश्वरनाथ रेणु सलाम – ओमप्रकाश वाल्मीकि बच्चे का सपना – शेखर जोशी बोलनेवाली औरत – ममता कालिया चिट्ठी – अखिलेश
इकाई – III	साहित्येतर पाठ्यक्रम : संवाद कौशल अनुवाद: स्वरूप, परिभाषा, व्यावहारिक पक्ष पारिभाषिक (कार्यालयीन) 100 शब्दावली।

अंक विभाजन – पूर्णांक : 100

आंतरिक मूल्यांकन – 30 (लघुत्तरी परीक्षा – 20, शोध परियोजना/समूह परियोजना/मौखिक प्रस्तुति/क्षेत्रीय अध्ययन– 10)

सत्रांत परीक्षा – 70

सत्रांत परीक्षा – प्रश्नपत्र का प्रारूप :

(शैक्षिक वर्ष 2019–20 से आगे)

समय 3 घंटे

अंक 70

प्रश्न : 1	प्रथम इकाई (काव्य) पर चार में से कोई दो प्रश्न	अंक 16
प्रश्न : 2	द्वितीय इकाई (कहानी) पर चार में से कोई दो प्रश्न	अंक 16
प्रश्न : 3	संसदभ व्याख्या	
	अ) काव्य (प्रथम इकाई) पर दो में से एक	अंक 07
	आ) कहानी (द्वितीय इकाई) पर दो में से एक	अंक 07
प्रश्न : 4	संवाद कौशल और अनुवाद पर चार में से कोई दो प्रश्न	अंक 14
प्रश्न : 5	पारिभाषिक शब्द (बारह में से दस)	अंक 10

संदर्भ ग्रंथ सूची :

1. साहित्य सौरभ – संपा. हिंदी अध्ययन मंडल, सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे, परिदृश्य प्रकाशन, मुंबई
2. अनुवाद : स्वरूप और क्षेत्र – डॉ. गोपाल राय
3. प्रिंट मीडिया लेखन – हरीश हरोड़ा
4. राजभाषा विविधा – डॉ. माणिक मृगेश
5. व्यावहारिक हिंदी – रविन्द्रनाथ श्रीवास्तव, भोलानाथ तिवारी
6. भाषा शिक्षण – डॉ. रवीन्द्रनाथ श्रीवास्तव
7. फणीश्वरनाथ रेणु के कालजयी चरित्र : मनोविश्लेषण – विजय अवस्थी

प्रथम वर्ष कला (F.Y.B.A.) (सामान्य)

(प्रथम अयन)

पाठ्यचर्या : प्रयोजनमूलक हिंदी – 1 A

3 कर्मांक

उद्देश्य :

1. छात्रों को हिंदी काव्य साहित्य से परिचित कराना।
2. हिंदी कहानी साहित्य का परिचय देना।
3. हिंदी भाषा में संप्रेषण कौशल विकसित करना।
4. हिंदी भाषा द्वारा संवाद कौशल का विकास करना।
5. मौलिक लेखन की ओर रुझान बढ़ाना।
6. विज्ञापन लेखन की कला अवगत कराना।
7. हिंदी भाषा का विशुद्ध लेखन कौशल विकसित करना।
8. हिंदी कंप्यूटिंग का सामान्य परिचय देना।

	प्रथम सत्र/प्रथम अयन
इकाई – I	प्रयोजनमूलक हिंदी : अर्थ, परिभाषा, स्वरूपगत विशेषताएँ। प्रयोजनमूलक हिंदी और सामान्य हिंदी में अंतर।
इकाई – II	प्रयोजनमूलक हिंदी व्यवहार क्षेत्र : बैंक, बीमा, सूचना एवं प्रौद्योगिकी, जनसंचार माध्यम। हिंदी भाषा के विविध रूप : बोली भाषा, राजभाषा,
इकाई – III	हिंदी भाषा के विविध रूप : संपर्क भाषा, राष्ट्रभाषा। कार्यालयी हिंदी (राजभाषा) के प्रमुख कार्य : प्रारूपण, संक्षेपण, टिप्पण, प्रतिवेदन।

अंक विभाजन – पूर्णांक : 100

आंतरिक मूल्यांकन – 30 (लघुत्तरी परीक्षा – 20, शोध परियोजना/समूह परियोजना/मौखिक प्रस्तुति/क्षेत्रीय अध्ययन– 10)

सत्रांत परीक्षा – 70

सत्रांत परीक्षा – प्रश्नपत्र का प्रारूप :

(शैक्षिक वर्ष 2019–20 से आगे)

समय 3 घंटे

अंक 70

तीनों इकाईयों पर विकल्प के साथ दो प्रश्न पुछे जाएंगे। कुलमिलाकार छह प्रश्न होंगे। (प्रत्येक प्रश्न के लिए दस अंक होंगे।)	60
सातवाँ प्रश्न टिप्पणी का होगा। चार टिप्पणी पूछी जाएगी। इनमें से दो के उत्तर लिखने होंगे।	10

संदर्भ ग्रंथ सूची :

1. प्रयोजनमूलक हिंदी : विविध आयाम – संपा. हिंदी अध्ययन मंडल, सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे, परिदृश्य प्रकाशन, मुंबई
2. प्रयोजनमूलक हिंदी अधुनातन आयाम – डॉ. अंबादास देशमुख,
3. प्रयोजनमूलक हिंदी – विनोद गोदरे
4. सामयिक प्रयोजनमूलक हिंदी – पृथ्वीनाथ पाण्डेय
5. प्रयोजनमूलक हिंदी – डॉ. गोरख थोरात
6. पत्रकारिता : मिशन से मीडिया तक – अखिलेश मिश्र
7. चौथा खम्भा प्राइवेट लिमिटेड – दिलीप मंडल
8. प्रयोजनमूलक हिंदी – डॉ. रवींद्रनाथ श्रीवास्तव
9. राजभाषा हिंदी – कैलाशचंद्र भाटिया
10. राजभाषा के संदर्भ में हिंदी में आंदोलन का इतिहास – डॉ. उद्यनारायण दूबे

प्रथम वर्ष कला (F.Y.B.A.) (सामान्य)
(द्वितीय अयन)

पाठ्यचर्या : प्रयोजनमूलक हिंदी – 1 B

3 कर्मांक

1. छात्रों को विज्ञापन लेखन से परिचित कराना।
2. दृश्य श्रव्य की संकल्पना से अवगत कराना।
3. हिंदी भाषा में संप्रेषण कौशल विकसित करना।
4. हिंदी कंप्यूटिंग से अवगत कराना।

द्वितीय सत्र/द्वितीय अयन	
इकाई-I	विज्ञापन लेखन : विज्ञापन का स्वरूप, विज्ञापन के प्रकार, विज्ञापन के माध्यम, विज्ञापन का महत्व।
इकाई -II	श्रव्य : रेडियो- विज्ञापन का स्वरूप, शैली एवं विशेषताएँ, निर्माण प्रक्रिया। अनुवाद : स्वरूप, परिभाषा एवं महत्व, अनुवाद के गुण। अंक तथा गणितीय चिह्नों का देवनागरी में लेखन।
इकाई -III	पारिभाषिक शब्दावली (कार्यालयीन) 100 शब्द। हिंदी कंप्यूटिंग : यूनिकोड (Unicode) की जानकारी। इंटरनेट की सामान्य जानकारी। हिंदी सॉफ्टवेअर की जानकारी।

अंक विभाजन – पूर्णांक : 100

आंतरिक मूल्यांकन – 30 (लघुत्तरी परीक्षा – 20, शोध परियोजना/समूह परियोजना/मौखिक प्रस्तुति/क्षेत्रीय अध्ययन- 10)

सत्रांत परीक्षा – 70

सत्रांत परीक्षा – प्रश्नपत्र का प्रारूप :

(शैक्षिक वर्ष 2019-20 से आगे)

समय 3 घंटे

अंक 70

तीनों इकाईयों पर विकल्प के साथ दो प्रश्न पूछे जाएंगे। कुलमिलाकार छह प्रश्न होंगे। (प्रत्येक प्रश्न के लिए दस अंक होंगे।)	60
सातवाँ प्रश्न टिप्पणी का होगा। चार टिप्पणी पूछी जाएँगी। इनमें से दो के उत्तर लिखने होंगे। # (एक टिप्पणी पारिभाषिक शब्द पर होगी पांच पारिभाषिक शब्द पूछे जाएंगे। अंक होंगे पांच।) # (एक टिप्पणी अंक तथा गणितीय चिह्नों का देवनागरी में लेखन पर होगी। इसमें तीन अंक तथा दो गणितीय चिह्न पूछे जाएँगे। अंक होंगे पांच)	10

संदर्भ ग्रंथ सूची :

1. प्रयोजनमूलक हिंदी : विविध आयाम – संपा. हिंदी अध्ययन मंडल, सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे, परिदृश्य प्रकाशन, मुंबई
2. प्रयोजनमूलक हिंदी अधुनातन आयाम – डॉ. अंबादास देशमुख, शैलजा प्रकाशन, कानपुर
3. प्रयोजनमूलक हिंदी (भाषिक संरचना, व्याकरण एवं अनुवाद) – डॉ. माधव सोनटक्के, लोकभारती प्रकाशन, इलाहाबाद।
4. प्रयोजनमूलक हिंदी – डॉ. पुरुषोत्तम वाजपेयी, चन्द्रलोक प्रकाशन, कानपुर
5. नये जनसंचार माध्यम और हिंदी – संपा. सुधीश पचौरी, अचला शर्मा
6. हिंदी व्याकरण – पं. कामताप्रसाद गुरु
7. प्रयोजनमूलक हिंदी की नयी भूमिका – कैलाशनाथ पांडेय
8. अनुवाद : स्वरूप और क्षेत्र – डॉ. गोपाल राय
9. राजभाषा हिंदी – कैलाशचंद्र भाटिया
10. भाषा और प्रौद्योगिकी – डॉ. विनोद कुमार प्रसाद
11. प्रयोजनमूलक हिंदी – डॉ. गोरख थोरात
12. अनुवाद विज्ञान – डॉ. भोलानाथ तिवारी
13. रेडियो लेखन – मधुकर गंगाधर
14. प्रिंट मीडिया लेखन – हरीश हरोड़ा

Savitribai Phule Pune University

T.Y.B.A. Economics Revised Syllabus (*NEW*)

From 2015-16

Code No.	Title of the Paper
G. 3	Economic Development & Planning
S. 3	International Economics
S. 4	Elementary Quantitative Technique OR Public Finance

Savitribai Phule Pune University

T.Y. B.A. Economics

General Paper III

G.3 Economic Development & Planning

(From June 2015)

Revised Syllabus

PREAMBLE:

The Study of Economic Development has gained importance because of stained interest of the developing countries in uplifting their economic conditions by restructuring their economics to acquire greater diversity, efficiency and equity in Consonance with their priorities. While few success stories can be counted, many have grappled with chronic problems of narrow economic base, inefficiency and low standard of living. For this and other reasons, their have been many approaches to economic development. In recent times, besides hard core economic prescriptions to development, concern hitherto relegated to background, like education, health, sanitation and infrastructural development, have found place of pride in explaining the preference of various economies incorporated in this paper are devoted to the theories of economic development, approaches to economic development, social and institutional aspects of development, constraints on development process, macro economic policies, roll of foreign capital and economic planning etc. in developing countries.

Section I	Lectures
1. Economic Development and Growth	10
1.1 Meaning of Economic Development and Growth	
1.2 Indicators of Economic Growth	
1.3 Indicators of Economic Development	
1.4 Differences between Economic Development & Growth	
2. Developing Countries	14
2.1 Concept- Developed, Developing Countries	
2.2 Characteristics of Developing Countries	
2.2.1 Economic Characteristics	
2.2.2 Demographic Characteristics	
2.2.3 Technological Characteristics	
2.2.4 Socio - Cultural Characteristics	
2.2.5 Other Characteristics	
3. Constraints on Development Process	12
3.1 Vicious Circle of Poverty	
3.2 Population Explosion	
3.3 Low Productivity of Agriculture	

- 3.4 Scarcity of Capital
- 3.5 Inappropriate Technology
- 3.6 Socio- Cultural Constraints
- 3.7 Political and Administrative Constraints
- 3.8 External Bottleneck

4. Theories of Economic Development 12

- 4.1 Classical Theories- Adam Smith, Ricardo & Malthus
- 4.2 Karl Mark's Theory of Economic Development
- 4.3 Schumpeterian Theory of Economic Development

Section II

5. Approaches to Economic Development 10

- 5.1 Big Push Theory
- 5.2 Balanced Growth
- 5.3 Imbalanced Growth

6. Foreign Capital and Development 14

- 6.1 Meaning & Role of Foreign Capital in Economic Development
- 6.2 Problems of Foreign Capital
- 6.3 Private Foreign Investment- Types & Role
- 6.4 Public Foreign Investment-Types
- 6.5 Foreign Aid- Tide and Untied

7. Macro Economic Policy 12

- 7.1 Monetary Policy- Objectives, Instruments and Limitations
- 7.2 Fiscal Policy- Objectives, Instruments and Limitations
- 7.3 Fiscal Policy in Cyclical Fluctuations

8. Economic Planning

- 8.1 Meaning & Definition
- 8.2 Need of Planning
- 8.3 Objective of Economic Planning- Economic, Social and Political
- 8.4 Inclusive Growth Approach & 11th five year plan
- 8.5 National Institution for Transforming India Aayog (NITI AYOOG)

Basic Reading List

- Adelman, I. (1961) Theories of Economic Growth and Development, Stanford University Press, Stanford.
- Behrman, S. and T.N Srinivrsan,(1995) Handbook of Development Economic, Vol. 1 to 3, Elsevire, Amsterdam,

- Chenery H. and T.N.Shrinivasan, (1989) Handbook of Development Economics Vo1&2, Elsevier. Amsterdam.
- Dasgupta p. (1993) An Enquiry into Well Being and Destitution.
- Ghatak,S.(1986) An Introduction to Development Economics,Allen and Unwin, London,
- Grillis M., D H. Perkins, M.Romer and D.R.Snodgrass (1992) Economic of Development (3rdEdition) W.W.Norton, New York.
- Higgins, Benjamin. (1959) Economic Development, W.W.Norton , New York
- Meier, G.M. (1995) Leading Issue in Economic Development,6ed,Oxford University Press ,New Delhi,
- Todaro M.P. (1996) Economic Development (6th Edition) Lonman, london.

Additional Reading List

- Kindalberger C.P.(1977) Economic Development (3rd Edition) MCGraw Hill, New York.
- Zhingam M.L.(1982) The Economics Of Development and Planning. Vrindo Publication (P) Ltd.
- Mahata J.K.(1964) Economic of Growth, Asia.
- Ghosh. B.N.(1982) Economic Development and Planning National Book House.
- Mishra & Puri, Development and Planning- Theory And Practice, Himalaya.
- Jagdish Bhagwati,The Economics Of Underdeveloped Countries.
- Ragnar Nurkse,Problem of Capital Formation in Underdeveloped Countries.
- Sen Amartya(1970) Growth Economics, Penguin.
- Meaer and Baldwin(1970) Economic Development, Asia .
- Mehata J.K.(1971) Economic Development , Chaitanya.
- Avhad Suhas (2015), 'Economics of Growth and Development' (Marathi Edition) Success Prakashan, Pune
- Datir R.K.(2013) Vikas ani Paryavarniy Arthshastra, Nirali Prakashan, pune.
- World Bank, World Development Report -2001 to 2011.

Savitribai Phule Pune University

T.Y. B.A. Economics

Special Paper III

S.3 International Economics

(From June 2015)

Revised Syllabus

PREAMBLE

This course provides the students a thorough understanding and deep knowledge about the basic principles that tend to govern the free flow of trade in goods and services at the global level. The contents of the Paper spread over various modules, lay stress both on theory and applied nature of the subject that have registered rapid changes during the last decade. Besides this, the contents prepare the students to know the impact of free trade and tariffs on the different sectors of the economy as well as at the macro level. The students would also be well trained about the rationale of recent changes in the export import policies of India. This paper has become relatively more relevant from the policy point of view under the present waves of globalization and liberalization both in the North and in the South.

Section I	No of Lectures
1. Introduction	12
1.1 International economics- meaning, Scope & Importance	
1.2 Inter-regional and international trade	
1.3 Importance of International Trade	
2.Theories of International Trade	12
2.1 Theory of absolute cost advantage and comparative cost advantage	
2.2 Heckscher-Ohlin theory	
2.3 Leontief's paradox, Rybczynski theorem, Intra-Industry Trade	
3. Gains from Trade	12
3.1 Measurement of gains, static and dynamic gains	
3.2 Terms of trade – Importance, types and determinants	
3.3 Causes of unfavorable terms of trade to developing countries.	
4. Balance of Payments	12
4.1 Balance of trade and Balance of payments- Concepts and components	
4.2 Equilibrium and disequilibrium in balance of payments; causes and consequences	
4.3 Measures to correct deficit in the balance of payments	
Section II	
5. Trade policy & Exchange Rate	12
5.1 Free trade policy - case for and against	
5.2 Protection Policy – case for and against	
5.3 Types of tariffs and quotas	
5.4 Exchange rates-Fixed and flexible	

6. India's Foreign Trade and Policy	12
6.1 Growth of India's foreign trade	
6.2 Changes in the composition and direction of foreign trade since 2000-2001	
6.3 Foreign Trade policy 2015-2020.	
6.4 India and WTO	
7. Export Promotion measures	12
7.1 Export promotion - Contribution of SEZ	
7.2 Role of multinational corporations in India.	
7.3 FEMA-provisions and impact	
7.4 Convertibility of Indian rupee	
8. Regional and International Co-operation	12
Nature and Functions of-	
8.1 South Asian Association for Regional Co-operation (SAARC)	
8.2 Brazil, Russia, India, China and South Africa (BRICS)	
8.3 European Economic Community (EEC)	

BASIC READING LIST

1. Kenan, P.B. (1994), The International Economy, Cambridge University Press, London.
2. Kindlberger, C.P. (1973), International Economics, R.D. Irwin, Homewood.
3. Krugman, P.R. and M. Obstfeld (1994), International Economics : Theory and Policy, Glenview, Foresman.
4. Salvatore, D.L. (1997), International Economics, Prentice-Hall, Upper Saddle River, N.J.
5. Sodersten, Bo (1991), International Economics, Macmillan Press Ltd., London.
6. International Economics , M.L. Jhingan

ADDITIONAL READING LIST

1. Bhagwati, J. (Ed.) (1981), International Trade, Selected Readings, Cambridge University Press, Mass.
2. Greenaway, D. (1983), International Trade Policy, Macmillan Publishers Ltd., London.
3. Joshi V. and I.M.D. Little (1998), India's Economic Reforms, 1999-2001, Oxford University Press, Delhi.
4. Panchmukhi, V.R. (1978), Trade Policies of India : A Quantitative Analysis, Concept Publishing Company, New Delhi.
5. Patel, S.J. (1995), Indian Economy Towards the 21st Century, University Press Ltd., India.
6. Misra and Puri, Indian Economy, Himalaya Publishing House
7. Dangat Nilesh (2015), 'International Economics' Success Publication, Pune.
8. Gite T.G. (2015), 'International Economics' (Marathi Edition), Success Publication, Pune.

Savitribai Phule Pune University

T.Y. B.A. Economics

Special Paper IV

S.4 Elementary Quantitative Technique

(From June 2015)

Revised Syllabus

PREAMBLE

The main objective of this paper is to train the students to use the techniques of statistical analysis, which are commonly applied to understand and analyze economic problems. The emphasis of this paper is on understanding economic concepts with the help of statistical methods. Hence in this paper a student will be initiated into various economic concepts, which are amenable to statistical tools. The paper also deals with simple tools and techniques, which will help a student in data collection, presentation, analysis and drawing inferences about various statistical hypotheses.

Section I	No. of Lectures
1. Introduction to Statistics	12
1.1 Origin and Growth of Statistics	
1.2 Definition of Statistics	
1.3 Scope of Statistics	
1.4 Functions of Statistics	
1.5 Limitations of Statistics	
1.6 Basic concept of Population	
2. Collection of Data	18
2.1 Primary data and Secondary data	
2.2 Methods of Collecting Primary data	
2.3 Sources of Secondary data	
2.4 Methods of Sampling	
2.5 Classification of data	
2.6 Tabulation of data	
3 Measures of Central Tendency	18
3.1 Arithmetic Mean: Meaning, Merits and Demerits	
3.2 Computation of Arithmetic Mean - Individual, Discrete and Continuous series	
3.3 Median: Meaning, Merits and Demerits	
3.4 Calculation of Median - Individual, Discrete and Continuous series.	
3.5 Mode: Meaning, Merits and Demerits	
3.6 Calculation of Mode - Discrete and Continuous series	
3.7 Dispersion: Meaning	
3.8 Variation: Merits and Demerits	
3.9 Mean Deviation	
3.10 Standard Deviation	
3.11 Co-efficient	

Section II

4	Correlation	16
4.1	Meaning of correlation	
4.2	Significance of Correlation	
4.3	Types of correlation	
4.4	Karl Pearson's Coefficient of Correlation (Simple)	
5	Economics Application	16
5.1	Calculations of rate of interest	
5.2	Simple & compound rate of interest	
5.3	Construction of Index Number	
5.4	Concepts of slop	
5.5	Concept of equilibrium application to consumer surplus	
5.6	Application to elasticity of Demand	
5.7	relationship among total marginal & average functions	
5	Hypothesis	16
6.1	Definition of Hypothesis	
6.2	Formulation of Hypothesis	
6.3	Testing of Hypothesis - chi square test	

BASICREADING:

1. S. P. Gupta - Statistical Methods, Sultan Chand & Sons, New Delhi
2. Spiegel, M.R.-Theory and Problems of Statistics, McGraw Hill Book, London.
3. Gupta, S.C. and Kapoor V.K.-Fundamentals and Applied statistics, S. Chand & Sons; New Delhi.
4. Suklaand Gulshan - Statistics, S. Chand &Company Ltd., New Delhi
5. Shenoy, Srivastav and Sharma- Business Statistics, New Age International Publishers, Mumbai.
6. Elhance and Aggarwal- Fundamentals of Statistics, Kitab Mahal, Allahabad.
7. Pillai and Bagavathi- Statistics Theory and Practice, S. Chand & Company, New Delhi.
8. Y. R. Mahajan- Problems in Statistics, Pimpalpure and Company Publishers, Nagpur.
9. AllanR.G.D - MathematicalAnalysisofEconomistsMacmillanPress, London
- 10 BlackJ.&J.F.Bradley - EssentialMathematicsforEconomists,John Wileyand Sons
11. ChiangA.C.FundamentalMethodsofMathematics.McGrawHillNewDelhi
12. CroxtionF.D.-AppliedGeneralStatistics,Prenticehall,NewDe
13. डॉ .पुष्पा रानडे -गणिती तंत्रे आणि संशोधन पध्दती ,डायमंड प्रकाशन ,पुणे ,२०१०.
14. एस .एम .कोलते -सांखिकी तत्व आणि व्यवहार ,पिंपळापुरे अन्ड कंपनी ,नागपूर.
15. वाय .आर .महाजन -सांखिकी ,पिंपळापुरे अन्ड कंपनी ,नागपूर.

Savitribai Phule Pune University

T.Y. B.A. Economics
Special Paper IV
S 4. Public Finance

(From June 2015)
Revised Syllabus

PREAMBLE

Role and functions of the Government in an economy has been changing with the Passas of time. The term 'Public Finance' has traditionally been applied to the package of those policies and operations which involve the use of tax and expenditure measures while budgetary policy is an important part to understand the basic problems of use of resources, distribution of Income, etc. There are vast array of fiscal institutions -tax systems, expenditure programs budgetary procedures, stabilization instruments, debt issues, levels of government, etc., which Raise a spectrum of issues arising from the operation of these institutions. Further, the existence of externalities, concern for adjustment in the distribution of income and wealth, etc. require political processes for their solution in a manner which combines individual freedom and justice.

	Section I	No of Lectures
1 Public Finance		10
1.1 The role of Government in an economy		
1.2 Meaning, Nature, Scope and Importance of Public Finance		
1.3 Private Finance and Public Finance		
1.4 Principle of Maximum Social Advantage- Dr. Dalton		
2. Public Expenditure		12
2.1 Meaning and Principle of Public Expenditure		
2.2 Classification of Public Expenditure		
2.3 Trends of Public Expenditure in India.		
2.4 Causes of increase in Public Expenditure		
2.5 Effects of Public Expenditure		
3. Public Revenue		14
3.1 Sources of Public Revenue		
3.2 Meaning and Objectives of Taxation		
3.3 Principles of taxation- Benefit approach, Ability to pay		
3.4 Concepts- Impact of Tax, incidence of Tax, Shifting of Tax and Taxable Capacity		
3.5 Indian Tax Structure- Direct and Indirect tax, Progressive, proportional and Regressive		
4. Public Debt		12
4.1 Meaning and types of Public Debt		
4.2 Sources of internal and external Public Debt		
4.3 Effects of Public Debt		
4.4 Methods of repayment		

Section II

5. Budget	12
5.1 Meaning, nature and objectives of Budget	
5.2 Types of Budget – Revenue, Capital, Surplus, Deficit and Balance Budget	
5.3 Preparation of Indian Central Budget	
5.4 Gender Budget	
6. Deficit Financing	12
6.1 Meaning, Objectives	
6.2 Need, Process and Causes	
6.3 Trends in India Deficit finance since 2001	
6.4 Effects of Deficit Financing	
7. Centre-State Financial Relationship	12
7.1 Constitutional Provisions	
7.2 Role and Working of finance Commission	
7.3 Recommendation of 13th and 14th finance Commission	
7.4 Centre- State Conflict	
8. Fiscal Policy	12
8.1 Meaning, Role and Objectives of Fiscal Policy	
8.2 Review of Indian Fiscal Policy since 2001	
8.3 Fiscal Policy in developing economy	
8.4 Limitations of Fiscal policy	

BASIC READING LIST

1. Jha R., (1998) Modern Public Economics, Routledge London
2. Bhargavre P.K., (1984) some Aspects of Indian Public Finance, Uppal Publishing House New Delhi.
3. Government of India (1985) Long Term Fiscal Policy, New Delhi.
4. Government of India (1992) Reports of the tax Reforms committee- interim and Final, (chairman: Raja J. Chelliah).
5. Srivastava, D.K., (Ed) (2000) Fiscal Federalism in India, Har-Anand Publication, Ltd. New Delhi.
6. Datt R., (2001), second Generation Economics Reforms in India, Deep and Deep Publications, New Delhi
7. Bhatia H.L. (1984) Public Finance, Vikas Publishing House Pvt.Ltd. New Delhi

ADDITIONAL READING LIST:-

1. Musgrave and Musgrave, (1989) Public Finance in Theory and Practice Mc Graw- Hill International Edition
2. Tyagi B.P., (1992-93), Public Finance, jai Prakash Nath Co. Meerat, U.P.
3. Datta / Sundaram (2009), Indian Economy S.Chand And Co. Ltd New Delhi.
4. Rasal Rajendra (2015), 'Public Finance'(Marathi Edition), Success Publication, Pune

UNIVERSITY OF PUNE
Revised structure of Syllabus for B.A. Geography to be effective from

F.Y.B.A. – June, 2013

S.Y.B.A. – June, 2014

T.Y.B.A. – June, 2015

F.Y.B.A.		
G-1	Gg-110	Elements of Geomorphology

S.Y.B.A.		
G-2	Gg-210	Elements of Climatology and Oceanography
		OR
G-2	Gg-210	Geography of Disaster Management
S-1	Gg-220	Economic Geography
		OR
S-1	Gg-220	Tourism Geography
S-2	Gg-201	Fundamentals of Geographical Analysis

Equivalence of Syllabus in Geography (S.Y.B.A.)

Effective from June 2014

Old Syllabus (June 2009)		New Syllabus (June 2014)		Equivalent (Yes / No)
Gg-210	Geography of Human Resources	Gg-210	Elements of Climatology and Oceanography	No
Gg-210	Geography of Natural Hazards	Gg-210	Geography of Disaster Management	Yes
Gg-220	India: A Geographical Analysis	Gg-220	Economic Geography	No
Gg-220	China: A Geographical Analysis	Gg-220	Tourism Geography	No
Gg-201	Fundamentals of Geographical Analysis	Gg-201	Fundamentals of Geographical Analysis	Yes

Structure /Pattern of syllabus- S.Y.B.A

1. Title of the course – **Gg- 210- Elements of Climatology and Oceanography (G-2)**
2. Preamble of the syllabus
 - i. To introduce the students to the basic principles and concepts in Climatology and Oceanography.
 - ii. To acquaint the students with the applications of Climatology and Oceanography in different areas and environment.
 - iii. To make the students aware of the Planet Earth and thereby to enrich the student's knowledge.
3. Introduction: Pattern –**Annual (20 marks internal, 80 marks University)**
4. Eligibility- **F.Y.B.A. pass**
5. Examination-

A. Pattern of examination-

i Internal term end and University exam,

ii. Pattern of question paper- 20 : 80

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

University Exam- 80 Marks =

B. Standard of passing- Internal -08- University -32= Annual marks 40

C. ATKT rules- Yes

D. Award of class- S.Y.B.A. Pass

E. External students- S.Y.B.A. Pass

F. Setting of question papers / pattern of question paper

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

Question 1. Answers in 20 words- 14marks (any 7 out of 10)

Question 2. Answers in 50 words -08 marks (any 2 out of 4)

Question 3. Answers in 150 words- 18 marks (any 3 out of 5)

Question 4. Answers in 300 words- 20 marks (any 1 out of 2)

University Exam- 80 Marks =

Question 1. Answers in 20 words- 20 marks (any 10 out of 15)

Question 2. Answers in 50 words -10 marks (any 2 out of 4)

Question 3. Answers in 150 words- 20 marks (any 2 out of 4)

Question 4. Answers in 300 words- 30 marks (any 2 out of 4)

G. Verification / Revaluation- Yes

6. Structure of the Course

a. Compulsory paper- S.Y.B.A. General

- b. Optional paper- **Yes**
 - c. Question paper and papers etc - **One**
 - d. Medium of instructions- **Marathi and English**
7. Equivalence of previous syllabus along with propose syllabus- **yes**
 8. University terms- **Annual**
 9. Subject wise detail syllabus – **As per attached sheets**
 10. Recommended books- **Mentioned in Syllabus**

Qualification of teacher- **M.A./M.Sc (Geography), as per UGC and University norms**

Structure /Pattern of Syllabus- S.Y.B.A

- 1. Title of the course – Gg- 210- Geography of Disaster Management (G-2)**
2. Preamble of the syllabus
 - i. To introduce students the concept of disaster & its relation with Geography.
 - ii. To acquaint the students with the utility & application of hazards in different areas & its management.
 - iii. To make the students aware of the need of protection & disaster management.
- 3. Introduction: Pattern –Annual (20 marks internal; 80 marks University)**
4. Eligibility- **F.Y.B.A. pass**
5. Examination-
 - A. Pattern of examination-
 - i Internal term end and University exam,**
 - ii. Pattern of question paper- 20 : 80**

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

University Exam- 80 Marks =

B. Standard of passing- Internal -08, University -32= Annual marks 40

C. ATKT rules- Yes

D. Award of class- S.Y.B.A. Pass

E. External students- S.Y.B.A. Pass

F. Setting of question papers / pattern of question paper:

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

Question 1. Answers in 20 words- 14 marks (any 7 out of 10)

Question 2. Answers in 50 words -08 marks (any 2 out of 4)

Question 3. Answers in 150 words- 18 marks (any 3 out of 5)

Question 4. Answers in 300 words- 20 marks (any 1 out of 2)

University Exam- 80 Marks =

Question 1. Answers in 20 words- 20 marks (any 10 out of 15)

Question 2. Answers in 50 words -10 marks (any 2 out of 4)

Question 3. Answers in 150 words- 20 marks (any 2 out of 4)

Question 4. Answers in 300 words- 30 marks (any 2 out of 4)

G. Verification / Revaluation- Yes

6. Structure of the Course
 - a. Compulsory paper- **S.Y.B.A. General**
 - b. Optional paper- **Yes**
 - c. Question paper and papers etc - **One**
 - d. Medium of instructions- **Marathi and English**
7. Equivalence of previous syllabus along with proposed syllabus- **Yes**
8. University terms- **Annual**
9. Subject wise detail syllabus – **As per attached sheets**
10. Recommended books- **Mentioned in Syllabus**

Qualification of teacher- **M.A./M.Sc (Geography), as per UGC and University norms**

Structure /Pattern of Syllabus- S.Y.B.A

1. Title of the course – **Gg- 220- Economic Geography (S-1)**
2. Preamble of the syllabus
 - i. To introduce the students to the basic principles and concepts in Economic Geography
 - ii. To acquaint the students with the applications of Economic Geography in different areas and development.
 - iii. The main aim is to integrate the various factors of economic development and to acquaint the students about this dynamic aspect of economic geography
3. Introduction: Pattern –**Annual (20 marks internal, 80 Marks University)**
4. Eligibility- **F.Y.B.A. pass**
5. Examination-

A. Pattern of examination-

i Internal term end and University exam,

ii. Pattern of question paper- 20 : 80

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

University Exam- 80 Marks =

B. Standard of passing- Internal -08, University -32= Annual marks 40

C. ATKT rules- Yes

D. Award of class- S.Y.B.A. Pass

E. External students- S.Y.B.A. Pass

F. Setting of question papers / pattern of question paper:

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

Question 1. Answers in 20 words- 14 marks (any 7 out of 10)

Question 2. Answers in 50 words -08 marks (any 2 out of 4)

Question 3. Answers in 150 words- 18 marks (any 3 out of 5)

Question 4. Answers in 300 words- 20 marks (any 1 out of 2)

University Exam- 80 Marks =

Question 1. Answers in 20 words- 20 marks (any 10 out of 15)

Question 2. Answers in 50 words -10 marks (any 2 out of 4)

Question 3. Answers in 150 words- 20 marks (any 2 out of 4)

Question 4. Answers in 300 words- 30 marks (any 2 out of 4)

G. Verification / Revaluation- Yes

6. Structure of the Course

a. Compulsory paper- S.Y.B.A. General

b. Optional paper- Yes

c. Question paper and papers etc - **One**

d. Medium of instructions- **Marathi and English**

7. Equivalence of previous syllabus along with propose syllabus- **yes**

8. University terms- **Annual**

9. Subject wise detail syllabus – **As per attached sheets**

10. Recommended books- **Mentioned in Syllabus**

Qualification of teacher- **M.A./M.Sc (Geography), as per UGC and University norms**

Structure /Pattern of Syllabus- S.Y.B.A

Title of the course – **Gg- 201- FUNDAMENTALS OF GEOGRAPHICAL ANALYSIS (S-2)**

11. Preamble of the syllabus

- i To enable the students to use various Projections and Cartographic Techniques.
- ii To acquaint the students with basic of Statistical data.
- iii To acquaint the students with the principles of surveying, its importance and utility in the geographical study.

12. Introduction: Pattern –Annual (100 marks University)

13. Eligibility- F.Y.B.A. pass

14. Examination-

H. Pattern of examination-

University Exam- 100 Marks =

I. Standard of passing- University - Annual marks 40

J. ATKT rules- Yes

K. Award of class- S.Y.B.A. Pass

L. External students-No

M. Setting of question papers / pattern of question paper

University Exam- 100 Marks = As per scheme of marking

N. Verification / Revaluation- No

15. Structure of the Course

e. Compulsory paper- **S.Y.B.A.**

f. Optional paper- **No**

g. Question paper and papers etc – **As per batch**

h. Medium of instructions- Marathi and English

16. Equivalence of previous syllabus along with propose syllabus- yes

17. University terms- Annual

18. Subject wise detail syllabus – As per attached sheets

19. Recommended books- **Mentioned in Syllabus**

Qualification of teacher- **M.A./M.Sc(Geography), as per UGC and University norms**

Structure /Pattern of Syllabus- S.Y.B.A.

(From June 2014)

- 1. Title of the Course – Gg- 220- Tourism Geography (S-1)**
2. Preamble of the Syllabus
 - i. To acquaint the student's basic concepts of Geography & Tourism.
 - ii. To aware the students with the utility and application of Tourism.
 - iii. To help the students & society to understand the interrelationship between tourism and employment generation opportunities.
 - iv. To understand the impact of tourism on Physical and Human Environments.
- 3. Introduction: Pattern –Annual (20 marks internal; 80 marks University)**
4. Eligibility- **F.Y.B.A. pass**
5. Examination-
 - A. Pattern of examination-
 - i (Internal term end and University exam),**
 - ii. Pattern of question paper- 20 : 80**

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

University Exam- 80 Marks =

- B. Standard of passing- Internal -08, University -32 = Annual marks 40**
- C. ATKT rules- Yes**
- D. Award of class- S.Y.B.A. Pass**
- E. External students- S.Y.B.A. Pass**
- F. Setting of question papers / pattern of question paper

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

- Question 1. Answers in 20 words- 14 marks (any 7 out of 10)
- Question 2. Answers in 50 words -08 marks (any 2 out of 4)
- Question 3. Answers in 150 words- 18 marks (any 3 out of 5)
- Question 4. Answers in 300 words- 20 marks (any 1 out of 2)

University Exam- 80 Marks =

- Question 1. Answers in 20 words- 20 marks (any 10 out of 15)
- Question 2. Answers in 50 words -10 marks (any 2 out of 4)
- Question 3. Answers in 150 words- 20 marks (any 2 out of 4)
- Question 4. Answers in 300 words- 30 marks (any 2 out of 4)

G. Verification / Revaluation- Yes

6. Structure of the Course

a. Compulsory paper- **S.Y.B.A. General**

b. Optional paper- **Yes**

c. Question paper and papers etc - **One**

d. Medium of instructions- **Marathi and English**

7. Equivalence of previous syllabus along with proposed syllabus- **No**

8. University terms- **Annual**

9. Subject-wise detail syllabus – **As per attached sheets**

10. Recommended books- **Mentioned in Syllabus**

Qualification of teacher- **M.A./ M.Sc (Geography), as per UGC and University norms**

Structure /Pattern of Syllabus- S.Y.B.A

Title of the course – **Gg- 201- FUNDAMENTALS OF GEOGRAPHICAL ANALYSIS (S-2)**

Preamble of the syllabus

- i To enable the students to use various Projections and Cartographic Techniques.
- ii To acquaint the students with basic of Statistical data and diagrams.
- iii To acquaint the students with the principles of surveying, its importance and utility in the geographical study.

- 1. Introduction: Pattern –Annual (100 marks University)**
- 2. Eligibility- F.Y.B.A. pass**
- 3. Examination-**
 - A. Pattern of examination-
University Exam- 100 Marks**
 - B. Standard of passing- University - Annual marks 40**
 - C. ATKT rules- Yes**
 - D. Award of class- S.Y.B.A. Pass**
 - E. External students- No**
 - F. Setting of question papers / pattern of question paper-
University Exam- 100 Marks = As per scheme of marking**
 - G. Verification / Revaluation- No**
- 4. Structure of the Course**
 - a. Compulsory paper- S.Y.B.A.**
 - b. Optional paper- No**
 - c. Question paper and papers etc – As per batch**
 - d. Medium of instructions- Marathi and English**
- 5. Equivalence of previous syllabus along with proposed syllabus- Yes**
- 6. University terms- Annual**
- 7. Subject wise detail syllabus – As per attached sheets**
- 8. Recommended books- Mentioned in Syllabus**

Qualification of teacher- **M.A./M.Sc (Geography), as per UGC and University norms**

Gg 210: Elements of Climatology and Oceanography (G2)

Objectives:

1. To introduce the students to the basic principles and concepts in Climatology and Oceanography.
2. To acquaint the students with the applications of Climatology and Oceanography in different areas and environment.
3. To make the students aware of the Planet Earth and thereby to enrich the student's knowledge.

Section I - Climatology			
No.	Unit	Sub Units	Periods
1	Introduction to Climatology and Atmosphere	1. Definition, nature and scope 2. Importance of Climatology in modern times. 3. Weather and climate, elements of weather and climate 4. Composition and structure of the atmosphere	10
2	Insolation	1. Heat budget of the Earth. 2. Factors affecting horizontal distribution of temperature. 3. Inversion of temperature, lapse rate and its types. 4. Global warming.	8
3	Atmospheric Pressure and Wind System	1. Vertical and horizontal distribution of pressure. 2. Formation of pressure belts and their relation with winds. 3. Concept of pressure gradient. 4. Type of winds- planetary winds, periodic winds (Monsoon winds), local winds - land and sea breezes, mountain and valley winds. 5. El Niño and La Niña	10
4	Atmospheric Moisture and Precipitation	1. Sources of moisture, methods to express humidity of the air- absolute and relative humidity. 2. Forms of precipitation- rain, snow, dew, hail and fog. 3. Types of clouds- high, medium low clouds.	10
5	Atmospheric Disturbances	1. Cyclones- tropical and temperate and associated weather conditions. 2. Anticyclones and associated weather conditions.	7

Section II – Oceanography			
6	Oceanography	1. Definition, nature and scope. 2. Relevance of Oceanography on earth	8
7	Submarine Relief	1. General idea of ocean relief. 2. Relief of Atlantic, Pacific and Indian oceans.	8
8	Properties of Ocean Water	1. Properties of ocean water- temperature, density. 2. Salinity- meaning and causes. 3. Salinity of oceans, seas, and lakes with examples.	10
9	Movements of Ocean Water	1. Waves- Characteristics of sea waves, tsunamis. 2. Ocean currents- meaning, causes, types. 3. Ocean currents of Atlantic, Pacific and Indian Oceans 4. Effects of ocean currents. 5. Tides- meaning, causes, types. 6. Equilibrium theory of tides.	12
10	Coastal Environment	1. Significance of Coastal Environment. 2. Oceans as Storehouse of Resources for the future	7

Reference Books:

- Critchfield, H.J., 1997. General Climatology, Prentice Hall of India Pvt. Ltd, New Delhi.
- Dasgupta, A. and Kapoor, A.N., Principles of Physical Geography.
- Grald, S., General Oceanography.
- Ttrewartha, G., Introduction to Weather and Climate.
- King, C.A.M., Oceanography for Geographers.
- Lake, P., Physical Geography.
- Lutgens, F.K. and Tarbuck, E.J., 2007. The Atmosphere, Pearson Prentice Hall,
- Pirie, R.G., Oceanography (Contemporary).
- Ross, D.A., 1988. Introduction to Oceanography. Prentice Hall, New Jersey.
- Sharma, R.C. and Vatel. M.,- Oceanography for Geographers.
- Strahler, A.A. and Strahler, A. N., 2002. Physical Geography: Science and Systems of the Human Environment, John Wiley and Sons, INC.
- Strahler, A.H. and Strahler, A. N., 1992. Modern Physical Geography, John Wiley and Sons, Inc.
- Strahler, A.N., 1965. Introduction to Physical Geography, John Wiley and Sons, INC.
- Ahirrao, W.R., Alizad, S.S. and Dhapte, C.S., 1998. Climatology and Oceanography, Nirali Prakashan, Pune.
- Bhagvat Arvind and Karlekar Shrikant : Prakrutik Bhuvvidnyan
- Datye and Datye : Sugam Prakrutik Bhuvvidyan.

Various websites of internet.

Gg-210 Geography of Disaster Management (G2)

Objectives:-

- 1) To introduce students the concept of disaster & its relation with Geography.
- 2) To acquaint the students with the utility & application of hazards in different areas & its management.
- 3) To make the students aware of the need of protection & disaster management.

SECTION - I

Sr. No.	Topic	Sub Topic	Learning Points	Periods
1	Introduction to hazards, disasters	Definition and types	a) Meaning, definition, b) Geographical conditions and disasters c) Classification of disasters	10
2	Basic concepts in disaster management.	Terminology and concepts	a) Concept of management b) Aims and objectives c) Pre-disaster management d) Post – disaster management	12
3.	Disaster management and measures	Structural and Non -structural measures	a) Structure of disaster management -Preparedness, Response, Recovery, Mitigation, Rehabilitation b) Standard operating procedure of management on government level c) Role of media	13
4	Climatic disasters and their management	causes, effects, area and management	a) Cyclones as disasters b) Droughts as disasters c) Floods as disasters	10

SECTION – II

Sr. No.	Topic	Sub Topic	Learning Points	Periods
5	Geological and Geomorphic disasters and their management	Causes, effects, area and management	a) Earthquakes as disasters b) Landslides as disasters c) Tsunami as disasters	10
6	Anthropogenic disasters and their management	Trend, types, area, causes, effects and remedies.	a) Deforestation b) Forest fire as disasters c) Soil degradation d) Over exploitation of resources	12
7	Global issues and movements	Causes, effects and measures to conservation.	a) Global warming b) Ozone depletion c) Acid rain	10
8	Case Studies of disaster Managements	Management of Indian and Global disasters	a) Tsunami in Indian ocean -2004 b) Kedarnath Cloud Burst -2013 c) Fukushima Nuclear disaster -2011 d) Hail storm in Maharashtra- 2014	13

Reference books:

1. Alexander David, 2000, Introduction in Confronting Catastrophe, Oxford University Press.
2. Alexander, D. (1993): Natural Disasters. UCL Press Ltd., London
3. Andharia J. 2008, Vulnerability in Disaster Discourse, JTCDM, Tata Institute of Social Sciences Working Paper no. 8.
4. Blakie, P. Cannon T, Davis I, Wisner B. 1997, At Risk Natural Hazards, People Vulnerability and Disasters Rourledge.
5. Bloom, A.L., 1998. Geomorphology. A Systematic Analysis of Late Cenozoic Landforms. Pearson Education (Singapore) Pte. Ltd.
6. Chandna, R. C., 2000. A Geography of Population, Concepts, Determinants and Patterns, Kalyani Publishers, New Delhi.
7. Copola P Damon, 2007, Introduction to International Disaster Management
8. Cuny, F. 1983, Development and Disaster, Oxford University Press.
9. Govt. of India, 2005, Disaster Management Act Government of India, New Delhi.
10. Hamblin, W.K., 1989. The Earth's Dynamic Systems, Macmillan Publishing Company, New York.
11. Huggett, D.A., 2004. Fundamentals of Biogeography, Routledge.
12. Kale, V.S. and Gupta, A., 2001. Introduction to Geomorphology, Orient Longman, Calcutta.
13. Knox, P. and Agnew J., 1998. The Geography of the World Economy, Arnold, London.
14. Lutgens, F.K. and Tarbuck, E.J., 2007. The Atmosphere. Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, USA.
15. Ross, D. A., 1988. Introduction to Oceanography. Prentice Hall, New Jersey.
16. Saptarshi P. G., More J. C., Ugale V. R. (2009), "Geography and Natural Hazard" Diamond, Pune.
17. Savindra Singh, (2000): Environmental Geography. Prayag Pustak Bhavan, Allahabad
18. Singh, S., 1998. Geomorphology, Prayag Pustak Bhavan, Allahabad.
19. Strahler, A.A. and Strahler, A. N., 2002. Physical Geography: Science and Systems of the Human Environment, John Wiley and Sons, INC.
20. A.H.Choudhar ,P.N.Salve, S.M.Kadam.R.H.Choudhar,V.C.Ithape (2010), "Contemporary Issues and Geography",Atharva ,Pune.

Gg 220: Economic Geography (S-1)

Objectives:

1. To introduce the students to the basic principles and concepts in Economic Geography
2. To acquaint the students with the applications of Economic Geography in different areas and development.
3. The main aim is to integrate the various factors of economic development and to acquaint the students about this dynamic aspect of economic geography.

Section I			
No.	Unit	Learning Points	Periods
1	Introduction to Economic Geography	1.Introduction, Definition and meaning 2.Nature and Scope 3. Recent trends of economic geography 4. Approaches to study of economic geography	10
2	Economic Activities	1.Sectors of Economy- Primary, Secondary and Tertiary with examples 2. Concept of More Developed, Developing and Less Developed countries. 3. Impact of economic activities on environment.	10
3	Natural Resources	1.Introduction, Meaning 2. Importance of Natural Resources 3. Classification of Natural Resources- Renewable and Non-renewable 4. Conservation of Resources	11
4	Minerals and Energy Resources	1.Classification of Minerals 2. Ferrous and Non-ferrous and their world distribution- Iron Ore, Manganese, Copper, Mica. 3. Energy Resources - (a) Conventional - Coal, Petroleum, Hydel and Atomic (b) Non-Conventional- Solar, Wind, Tidal, Energy from Solid Waste 4. Energy Crisis in India	14
Section-II			
5	Industries	1.Factors affecting on Industrial Location 2.Weber's Theory of Industrial Location 3.Major Industries- a) Iron and Steel Industries	12

		b) Cotton Textile Industries c) Automobile Industries d) Ship Building Industries e) Paper Industries	
6	Agriculture	1.Importance of Agriculture 2.Factors influencing agriculture- physical, economic, social, cultural 3. Spatial Distribution of major food and cash crops- Wheat, Rice, Maize, Rubber 4. Agricultural Classification- a) Subsistence Agriculture b) Commercial Grain Farming c) Plantation Agriculture d) Market Oriented Farming 5.Role of Agriculture in Indian Economy	12
7	Transport and Trade	1.Geographical factors influencing Development of Transportation. 2. World Distribution of Roads, railways, waterways, airways and pipelines. 3. Factors Influencing on International Trade. 4. Ricardo's Classical Theory 5. World Trade Organisation (WTO), OPEC	12
8	Economic Development in India	1.Economic Development in Pre and Post-independence period. 2. Impact of Green Revolution 3.Privatization, Globalisation and Liberalisation.	9

References:-

Gautam Alka, (2010): Advanced Economic Geography, Sharada Pustak Bhavan, Allahabad.

Knowles R, Wareing J : (2004) Economic and Social Geography Made Simple, Rupa and company

Hartshorne T.A., Alexander J.W. (1998): Economic Geography, Prentice Hall.

Janaki V.A. (1985): Economic Geogrphahy, Concept Publishing Co.

Bangash M.A. and Shehzad Ahmad, Khan M.A. (2006) : Economic Geography, Anmol Publishers.

Majid Hussain,: Models in Geography (2007)

Lloyd P and P. Dicken (1972): Location in Space: A theoretical approach to Economic Geography, Harper and Row, New York.

Thoman Conking and Yeates (1974) : Geography of Economic Activity, Mc Graw Hill, New York.

Scott Allen J. (2006) : Geography and Economy, Oxford University Press.

Knox P. and Agnew J. (1998) : The Geography of the World Economy, Arnold, London

Hanink D.M. (1997): Principles and Applications of Economic Geography, Economy, Policy, Environment, John Wiley and Sons, New York.

Dreze J. and Sen A. (1996) : Economic development and Social Opportunity, Oxford University Press, New Delhi.

Bridge RS. (2010): The Geography of Commerce and Industry

Sidharth K. : Economic Geography- Processes and patterns, Kosalaya Publications.

Keller Albert G., Bishop Avarad L. : (2010) :Commercial and Industrial Geography

Majid Husain (1979) : Agriculture Geography

Singh Jasbir, Dillon S.S. (2004): Agriculture Geography, Tata McGraw Hill

Dube R.S. (1987) : Agriculture Geography- Issues and Application, Gian Publishing House.

Mamoria C.B. (1980): Economic and Commercial Geography of India, Shiva Lal Agarwal and Compnay.

Gg- 220 : Tourism Geography (S-1)

Objective:-

- 1) To acquaint the student's basic concepts of Geography & Tourism
- 2) To aware the students with the utility and application of Tourism
- 3) To help the students & society to understand the interrelationship between tourism and employment generation opportunities.
- 4) To understand the impact of tourism on Physical and Human Environments.

Section-I				
No.	Unit	Sub-unit	Learning Points	Periods
1	Introduction to Tourism Geography	(A) Introduction and Definition (B) Nature of Tourism Geography (C) Scope of Tourism Geography (D) Importance	1.Introduction 2.Definition of Tourists and Tourism 1.Uniqueness 2. Diversity 3.Recreational 4. Dynamic 5.Interdisciplinary 6.Non-Productive 7.Seasonal 1 Tourism as a Basic Need of Mankind 2 Tourism and Transportation 3 Natural environment and Tourism 4. Culture and Tourism 5. Religion and Tourism 6. Tourism Products 1 Relation Between Geography and Tourism 2 Importance of Tourism	10
2	Concepts and Classification of Tourism	(A) Concepts (B) Classification Based on a) Nationality b) Travel Time c) Travel Distance	1 Geo-Tourism 2 Agro- Tourism 3 Heritage Tourism 4 Adventure Tourism 5 Religious Tourism 6 Health Tourism 7 Sport Tourism 8 Disaster Tourism 1. International 2. National 3. Regional 4. Local 1. Long Haul 2. Short Haul. 1. Global 2. National 3. Regional 4. Local	15

		d) Number Of Tourists	1. Groups 2. Family Members 3. Individual	
		e) Purpose	1. Religious 2. Recreation 3. Heritage 4. Adventure 5. Nature 6. Health 7. Sports	
		f) Approach	1. Eco-tourism as an Approach	
3	Assessing Tourism Potentials -I	Physical Factors (A) Relief	1. Mountain 2. Plateau 3. Plain 4. Sea Beaches 5. River Source 6. Water Fall	10
		(B) Water bodies	1. Lakes/ Dams 2. Hot Spring 3. Natural gassers 4. River –Confluences	
		(C) Climatic	1. Hill Station 2. Snow Fall 3. Rainy Season 4. Sanatoriums	
		(D) Forest	1. National Park 2. Sanctuaries (With Indian Examples)	
4	Assessing Tourism Potentials -II	Socio- Cultural Factors (A) Religious (B) Historical (C) Socio-Cultural	Pilgrim – All Religious Centers Historical Monuments Culture, Festivals, Sports Centres, Warli Paintings, Ideal Village (With Indian Examples)	10
Section -II				
5	Transportation and Communication	Infrastructure and Support System	1. Road 2. Rail 3. Water 4. Air 5. Space 1. Guide 2. Telephone/ mobile/ TV 3. Internet 4. Electronic & Printing Media 5. Travel & Tourist Agencies	10
6	Accommodation	Accommodation Types	1 Private Hotels, motels, Inn 2 Govt. accommodation- Tourist home, Guest House, Rest house, Youth Hostel, Tents, Caravans and Bed & Breakfast 3. Rail Yatribhavan 4. House boats 5. Dharmashala	10

7	Impact of Tourism	(A) Environmental Impact (B) Economic Impacts (C) Social and Cultural Impact	1.Land Degradation 2.Pollution – Land, Water, Air 3. Loss of Plants 4. Loss of Wild Animals and Birds 1. Tourism as an Economic Activity 2. Effect on foreign Exchange 3. Employment generation 4. Increase of Land Values 5. Increase of Trading Activity 6. Increase of Govt. Revenues 7. Growth of infrastructure development 8.Multiple effect 1.New colonialism 2. Crime 3.Religion 4. Language 5. Health 6. Traditional Arts	12
8.	Case Studies of Major Tourist Centers in India	(A). Hill Station (B) Beach Point (C). Historical (D) Religious (E) Dams/ Lake	1.Manali 2.Mahabaleshwar 1. Marina Beach (Chennai) 2.Diveagar (Raigadh) 1 Konark Sun Temple (Orissa) 2. Raigadh Fort 1. Vaishno Devi (Jammu) 2. Shegaon (Buldhana) 1. Sardar Sarovar (Gujrat) 2. Lonar Lake (Buldhana)	13

References:-

1. Robinson H.(1996): A Geography of Tourism
2. Bhatia A.K.,Sterling Publisher Ltd.,New Delhi :Tourism Development, Principles and Practices
3. S.N. Singh (1985): Geography of Tourism and Recreation
4. Douglas Pearce(1987) Tourism Today : A Geographical Analysis :
5. Mathieson A. and Wall C, Logman,U.K :Tourism : Economic Physical and Social Impact :
6. Manoj Das India: A tourist Paradise
7. Maneet Kumar Tourism Today: An Indian Perspective
8. Hudman L.E. Geography of Travel and Tourism
9. Seth P.N (1985) Sterling Publisher Ltd., New Delhi Successful Tourism Management
10. Smith S.L.J : Tourism Analysis
11. Gupta V.K : Tourism of India
12. Kaul R.N,Sterline Publisher Ltd : Dynamics of Tourism
- 13..Shinde S.B, Phadke Prakashana Kolhapur 2: Geography of Tourism
14. Nagktode P.M., Prof. D.Pardhi. Vidya Prakashan Nagpur : Geography Tourism
15. Vitthal Gharpure., Pimplapure Publication Nagpur : Geography of Tourism.
16. Bhagwat A.V..., Medha Joshi .:Murlidhar Publication Pune :Geography of Tourism.
17. Dixit N.K,Vista International Publication Delhi: Tourism Geography.

18. Sharma A. (2008) : Tourism Development, RBSA Publishers, Jaipur.
19. Thakur Meenakshi Thakur (2008) : Ecotourism and Sustainable Tourism, Omega Publications, New Delhi.
20. Gitanjali, Chaudhary, Gautam P.R., (2010): Tourism Geography, Centurian Press
21. Suryawanshi Rajendra (2012): Assessment of Potentials for Eco-tourism, Lambart Publication.

Gg-201 : FUNDAMENTALS OF GEOGRAPHICAL ANALYSIS

From June 2014

Workload : Six periods per week per batch (12 Students Per Batch)
(Examination for the Course will be conducted at the end of academic year)

Objectives:

1. To enable the students to use various Projections and Cartographic Techniques.
2. To acquaint the students with basic of Statistical data.
3. To acquaint the students with the principles of surveying, its importance and utility in the geographical study.

SECTION- I

No	Topic	Learning Points	Exercises	No. of periods
1	Maps and Scales	1. Maps : Meaning, definition and Types 2. Map Scale : Definition and Types	1. Map : Meaning, Definition and Types. 2. Map Scale : Definition and Types Conversion of Verbal scale to numeric and vice-versa (in British and Metric Systems) i) Construction of simple graphical scale (Two examples) i) Construction of comparative scale (Two examples)	15
2	Map Projection	1. Definition and need of Map Projection 2. Classification of map projection based on method of construction and developable surfaces used.	1. Zenithal Polar projection. i. Zenithal Polar Gnomonic Projection ii. Zenithal Polar Stereographic Projection. 2. Conical Projection : i. Projection with one standard parallel ii. Bonne's Projection 3. Cylindrical Projection i. Cylindrical equal area Projection. ii. Mercator's Projection 4. Conventional Map Projections i. Mollweide's Projection (Construction of above map projection with properties and uses of each group : one example from each hemisphere).	20
3	Data Representation by various techniques	1. Graphs and Diagrams	1. Simple Line Graph 2. Polygraph 3. Simple Bar Diagram 4. Compound Bar Diagram 5. Pie Diagram (Chart) 6. Choropleth Mapping Plotting & Presentation using computers	15

4	Basic analysis of Statistical Data	1. Population and Sample 2. Statistical Data and Frequency	1. Population, sample, Method of sampling, Characteristics of sample 2. Tally marks and frequency table. 3. Frequency distribution (histogram and polygon) 4. Cumulative Frequency and Ogive curve.	10

SECTION II

5	Surveying	1. Directions 2. Definition of Surveying 3. Types of Surveying 4. Measurement of Land	1. Various Methods of deciding North direction True, Magnetic and Grid North 2. Plane Table Survey. i. Radiation Method ii. Intersection methods 3. Prismatic Compass Surveying Methods: ii. Open Travers ii. Close Travers 4. GPS Survey & Plotting Finding Latitude (X), Longitude (Y) and Altitude (Z). Plotting of X and Y on graph paper 5. Dumpy Level Survey Plotting by- i. Rise and Fall Method ii. Collimation Plane Method 6. At least exercise involving of actual measurement of piece of a land.	40
6	Field Excursion / Village/ Urban Survey	Visit two places of geographical interest anywhere in the country.	One short tour of two days duration and Preparation of tour report. OR One long tour more than five days and preparation of tour report	20

- Note :**
1. Use of stencils, log tables, computer and calculator is allowed.
 2. Journal should be completed and duly certified by practical in-charge and Head of the Department.
 3. Int. and Ext examiner should set jointly the question paper for each batch

Reference Books :

1. Singh Leharaj, (1973) : Map Work and Practical Geography, Central Book Depot – Allahabad
2. D. Y. Ahirrao and E. K. Karanjkehele, (2002) : Pratyakshik Bhugol, Sudarshan – Nashik
3. P. G. Saptarshi and S. R. Jog, Statistical Methods
4. S. N. Karlekar, (2008) : Statistical Methods, Diamond – Pune
5. T. P. Kanetkar and S. V. Kulkarni, (1986) : Surveying and Leveling, Pune Vidyarthi Griha Prakashan – Pune
6. Arjun Kumbhare, Practical Geography
7. Pijushkanti Saha & Partha Basu. (2007), 'Advanced Practical Geography', Books and Allied (P) Ltd, Kolkata

Structure /Pattern of syllabus- F.Y.B.A

1. Title of the course – **Gg- 110- Elements of Geomorphology (G-1)**
2. Preamble of the syllabus
 - i. To introduce the students to the basic concepts in Geomorphology.
 - ii. To introduce latest concepts in Geomorphology.
 - iii. To acquaint the students with the utility and application of Geomorphology in different regions and environment.
 - iv. To make the students aware of the need of protection and conservation of different landforms.
3. Introduction: Pattern –**Annual (20 marks internal -80 marks University)**
4. Eligibility- **12th pass any faculty**
5. Examination-
 - A. Pattern of examination-
 - i (Internal term end and University exam),**
 - ii. Pattern of question paper- 20-80**

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

University Exam- 80 Marks =

- B. Standard of passing- Internal -08- University -32= Annual marks 40**
- C. ATKT rules- No**
- D. Award of class- F.Y.B.A. Pass**
- E. External students- F.Y.B.A. Pass**
- F. Setting of question papers / pattern of question paper**

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

Question 1. Answers in 20 words- 14marks (any 7out of 10)

Question 2. Answers in 50 words -08 marks (any 2out of 4)

Question 3. Answers in 150 words- 18 marks (any 3 out of 5)

Question 4. Answers in 300 words- 20 marks (any 1 out of 2)

University Exam- 80 Marks =

Question 1. Answers in 20 words- 20 marks (any 10 out of 15)

Question 2. Answers in 50 words -10 marks (any 2out of 4)

Question 3. Answers in 150 words- 20 marks (any 2 out of 4)

Question 4. Answers in 300 words- 30 marks (any 2 out of 4)

G. Verification / Revaluation- Yes

6. Structure of the Course
 - a. Compulsory paper- **F.Y.B.A. General**
 - b. Optional paper- **No**
 - c. Question paper and papers etc - **One**
 - d. Medium of instructions- **Marathi and English**
7. Equivalence of previous syllabus along with propose syllabus- **yes**
8. University terms- **Annual**
9. Subject wise detail syllabus – **As per attached sheets**
10. Recommended books- **Mentioned in Syllabus**

Qualification of teacher- **M.A./M.Sc(Geography), as per UGC and University norms**

Equivalence of Syllabus in Geography (F.Y.B.A.) effective from June 2013

Old Syllabus June 2008		New Syllabus June 2013	
Gg-110	Physical Geography	Gg-110	Elements of Geomorphology

Gg- 110 -Elements of Geomorphology (G-1)
Revised Syllabus (from June, 2013)

Objectives:

- I. 1. To introduce the students to the basic concepts in Geomorphology.
- II. To introduce latest concept in Geomorphology
- III. To acquaint the students with the utility and application of Geomorphology in different regions and environment.
- IV. To make the students aware of the need of protection and conservation of different landforms

Section I			
Unit No.	Unit	Sub Unit	No. of periods
1	Introduction to Geomorphology	a. Introduction to Physical Geography and its branches b. Geomorphology- Definition, Nature and Scope	8
2	Fundamental Concepts of The Earth	a. The Earth Size, Shape, Radius, Circumference, Parallels of Latitudes and Meridians of Longitudes. b. Time: Local time and Standard time, Time Zone and International Date Line.	6
3	The Earth	a. The earth – its Interior, Composition & Structure b. Origin of Continents and Ocean basin i. Wegener’s Continental Drift Theory ii. Theory of Plate Tectonics- iii. Theory of Sea Floor Spreading	5 6
4	Rocks	a. Rock- Definition and origin. b. Type of Rocks- Igneous, Sedimentary and Metamorphic rocks	5 5
5	Crustal Movements	a. Internal Movements- Definition, Causes b. Classification of Movements i. Slow movements- Folding and Faulting ii. Rapid movements – Volcanism and Earthquakes	5 5

Section II

6	Weathering	a. Definition of Weathering, b. Type of Weathering- Mechanical, Chemical, biological and Anthropogenic weathering c. Hydrological cycle	6
7	Agents of Erosions and Depositions	Landforms created by following agents a. Rivers. b. Sea-waves.	6
8	Mass Wasting	Concept – Type – Soil Creep, Landslides, Debris flows, Avalanches, Mud Flow	8
9	Slopes	Meaning & Definition of slopes, Types and slope segments Concave, Convex , Terraced, Rectilinear	6
10	Applications of Geomorphology	a. Human Activity: i. Settlement ii. Transport iii. Landuse iv. Mining v. Resource Evaluation b.Environmental Hazards & Assessment: i. Landslides ii. Tsunami iii. Soils Degradation iv. Floods c. Watershed Management: 4 d.Field Visit (Not more than two days) for observations and identification of landforms. 4	6

Reference Books:

- 1 Physical Geography, Strahler. A.A. and Strahler A.N. 2002
- 2 Morphology and Landscape, H. Robinson, University Tutorial Press Ltd, London
- 3 The Face of Earth, Penguins 1980, Dury G. H.,
- 4 Introduction to Geomorphology, Oxford University Press, Calculatta 2001, Kale V. & Gupta A.
- 5 Geomorphology, Prayag Pustakalay, Alahabad, 1988, Singh Savinder
- 6 Prakrukik Bhuvigyan, Arvind Bhagwat, Shrikant Karlekar
- 7 Sugam Prakrutik Bhuvigyan, Prof. Suresh Date, Mrs. Date
- 8 Prakritik Bhugol, Part 1 & 2, W. R. Ahirrao, T. M. Varat, S. S. Alizad
9. Prakritik Bhugol, A. B. Savadi & P.S. Kolekar, Niralo Prakashan
10. Science and Systems of the Human Environment, John Wiley & Sons INC
11. Siddhartha K, 2001, The Earths Dyanamic Surface- Kisalaya Publication Pvt Ltd New Delhi

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे

F. Y. B. A. मराठी

मराठी विषयाचा पुनर्रचित अभ्यासक्रम- जून २०१९ पासून

Choice Based Credit System [CBCS]

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत

सत्र	विषयाचे नाव
नियमित अभ्यासक्रम	
पहिले	मराठी साहित्य : कथा आणि भाषिक कौशल्यविकास [CC-1 A]
दुसरे	मराठी साहित्य : एकांकिका आणि भाषिक कौशल्यविकास [CC-1 A]
पर्यायी अभ्यासक्रम	
पहिले	व्यावहारिक व उपयोजित मराठी - भाग १ [CC-1 A]
दुसरे	व्यावहारिक व उपयोजित मराठी - भाग २ [CC-1 A]

F. Y. B. A. मराठी विषयाचा पुनर्रचित अभ्यासक्रम- जून २०१९ पासून

१. Title of the course: B.A. (मराठी)

२. Preamble of the syllabus:

उच्च शिक्षणासाठी प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक पार्श्वभूमी ही ज्ञानरचनावादाची आहे. या विद्यार्थ्यांचे पूर्वानुभव, पूर्वज्ञान हे जिज्ञासा, निरीक्षण, प्रयोग, सर्जनशीलता, उपाययोजना व समस्या निराकरण अशा अध्ययन – अध्यापन सूत्रांतून निर्माण झाले आहे.

हा अभ्यासक्रम तयार करित असताना काही आधारभूत तत्त्वे स्वीकारली आहेत. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाची उद्दिष्टे प्रत्यक्षात आणताना, विद्यार्थीकेंद्री, आंतर्विद्याशाखीय, रोजगाराभिमुख, कौशल्याधिष्ठीत असे भाषा व साहित्याचे अभ्यासक्रम अनुसरणे, निर्माण करणे आवश्यक आहे. तसेच जीवन कौशल्य विकासासाठी भाषा, साहित्य, कला ही माध्यमे अधिक परिणामकारकतेने समजावून घेणे आवश्यक झाले आहे. साहित्यिक क्षमता, भाषिक क्षमता वाढीसाठी, जीवनाच्या आकलनासाठी आणि प्रगल्भतेसाठी विद्यार्थी सिद्ध करणे; ही आजची गरज बनली आहे.

उद्दिष्टे :

१. मराठी भाषा, मराठी साहित्य आणि मराठी संस्कृती यांचे अध्ययन करणे.
२. साहित्यविषयक आकलन, आस्वाद आणि मूल्यमापन क्षमता विकसित करणे.
३. साहित्याभ्यासातून जीवनविषयक समज विकसित करणे.
४. मराठी भाषेची उपयोजनात्मक कौशल्ये विकसित करणे.

मराठी विषयाचा अभ्यासक्रमाची पुनर्रचना खालील क्रमाने करण्यात येणार आहे.

१. First Year B.A. 2019-20.
२. Second Year B.A. 2020-21.
३. Third Year B.A. 2021-22.

B. A. (मराठी) हा पुनर्रचित अभ्यासक्रम तीन वर्षांचा आणि सहा सत्रांत विभागलेला निवड आधारित श्रेयांक पद्धतीचा (Choice Based Credit System) [CBCS] आहे. हा अभ्यासक्रम F. Y. B. A. (सत्र १ आणि सत्र २), S. Y. B. A. (सत्र ३ आणि सत्र ४), T. Y. B. A. (सत्र ५ आणि सत्र ६) अशा १३२ श्रेयांकांचा आहे.

३. Pattern: निवड आधारित श्रेयांक पद्धत (Choice Based Credit System) [CBCS]

४. Eligibility : (Circular No. 100 of 2017)

Faculty of Humanities

(1) Arts & Fine Arts Bachelor's Degree

1. First Year B.A.

- (a) Higher Secondary School Certificate (10+2) or its equivalent Examination with English as a passing subject.
- (b) Three Years Diploma Course (after S.S.C. i.e. 10th Standard), of Board of Technical Education conducted by Government of Maharashtra or its equivalent.
- (c) Three Years Diploma in Pharmacy Course (after S.S.C. i.e. 10th), of Board of Technical Education conducted by Government of Maharashtra or its equivalent.
- (d) S.S.C. of 10 years or 11 years with English and Indian Air Force Educational Test for promotion to the rank of Corporal.
- (e) Trained Teachers Certificate Course, of Inter-State Board of Anglo Indian Education, New Delhi.
- (f) Intermediate Commerce/Arts examination from the Recognized Board of Secondary Education, M.P. Bhopal with 4 subjects including General English.
- (g) Diploma in Education with English, of Bureau of Government of Maharashtra.
- (h) MCVV (minimum competency Vocational Course Government of Maharashtra)

५. Examination:

१. Pattern of examination:

१. Semester

२. Pattern of the question paper:

विद्यापीठ सत्र परीक्षा	७० गुण
अंतर्गत मूल्यमापन	३० गुण
एकूण	१०० गुण

२. Standard of passing: उत्तीर्ण होण्यासाठी विद्यापीठ सत्र परीक्षेत ७० पैकी २८ गुण अनिवार्य, अंतर्गत मूल्यमापनामध्ये ३० पैकी १२ गुण अनिवार्य.

३. Award of class:

1. Percentage to Grades and Grade Points

The following formula may be used to convert marks (%) into letter grades.

Let \bar{X} = mean of % age marks of all student appeared in the paper.

σ = Standard deviation

m = % of marks obtained

Letter grade	Numerical grade	Formula
O (outstanding)	10	$m \geq \bar{X} + 2.5 \sigma$
A+ (Excellent)	9	$\bar{X} + 2.0 \sigma \leq m < \bar{X} + 2.5 \sigma$
A (Very Good)	8	$\bar{X} + 1.5 \sigma \leq m < \bar{X} + 2.0 \sigma$
B+ (Good)	7	$\bar{X} + 1.0 \sigma \leq m < \bar{X} + 1.5 \sigma$
B (Above average)	6	$\bar{X} \leq m < \bar{X} + \sigma$
C (Average)	5	$\bar{X} - 0.5 \sigma \leq m < \bar{X}$
D (Pass)	4	$\bar{X} - \sigma \leq m < \bar{X} - 0.5 \sigma$
F (Fail)	0	$m < \bar{X} - \sigma$
Ab (Absent)	0	

* Minor variations may be adjusted by the individual institution.

६ Structure of Course:

Year	Semester	Core Courses (CC)	Discipline Specific Elective Courses (DSE)	Generic Elective(GE)
F.Y.B.A.	1	CC – 1 A (3)		
	2	CC – 1 B (3)		
S.Y.B.A.	3	CC – 1 C (2)	DSE 1 A (3) DSE 2 A (3)	
	4	CC – 1 D (2) CC – 3 D (1)	DSE 1 B (3) DSE 2 B (3)	
T.Y.B.A.	5	CC – 1 E (2)	DSE 1 C (3) DSE 2 C (3)	
	6	CC – 1 F (2)	DSE 1 D (3) DSE 2 D (3)	GE 2 B (2)

७ Work Load:

१. १ श्रेयांक : १५ तास
२. १ तास : ६० मिनिट
३. १ सत्र : ३ श्रेयांक

८ Subject wise Detail Syllabus & Recommended books:

F.Y.B.A. (प्रथम वर्ष कला)

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत (Choice Based Credit System)

पहिले सत्र

विषयाचे नाव : मराठी साहित्य : कथा आणि भाषिक कौशल्यविकास [CC-1 A]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. कथा या साहित्यप्रकाराची ओळख करून देणे.
२. कथा या साहित्यप्रकाराचे स्वरूप, घटक आणि प्रकार यांची ओळख करून देणे.
३. विविध साहित्यप्रवाहांमधील कथा या साहित्यप्रकारातील निवडक कथांचे अध्ययन करणे.
४. भाषिक कौशल्यविकास करणे.

पहिले सत्र :

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	कथा : स्वरूप आणि वाटचाल कथा : घटक कथा : प्रकार (रचनाप्रकार आणि प्रवाह)	१	१५
२	अभ्यासपुस्तक : समकालीन मराठी कथा अक्षरबंध प्रकाशन, पुणे संपादक : प्रा. डॉ. शिरीष लांडगे, प्रा. डॉ. दिलीप पवार, प्रा. डॉ. संदीप सांगळे	१	१५
३	भाषिक कौशल्यविकास नैसर्गिक : आकलनासह श्रवण अर्जित : संभाषण, वाचन, लेखन, इ-संवाद कौशल्य प्रगत : सारग्रहण, सारांशलेखन	१	१५

संदर्भ ग्रंथ

१. मराठी साहित्य : प्रेरणा आणि स्वरूप, संपादक डॉ. गो. मा. पवार, डॉ. म. द. हातकणंगलेकर
२. साहित्यमूल्य आणि अभिरुची, डॉ. गो. मा. पवार
३. काही साहित्यिक : काही साहित्यकृती, डॉ. भीमराव कुलकर्णी
४. साहित्य अध्यापन आणि प्रकार, वा. ल. कुलकर्णी गौरव ग्रंथ, संपादक श्री. पु. भागवत, डॉ. सुधीर रसाळ
५. कथा : संकल्पना आणि समीक्षा, सुधा जोशी, मौज प्रकाशन
६. मराठी कथा : विसावे शतक, संपादक के. ज. पुरोहित, सुधा जोशी

७. व्यावहारिक मराठी, पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे.
८. व्यावहारिक मराठी, डॉ. कल्याण काळे, डॉ. दत्तात्रय पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे.
९. व्यावहारिक मराठी, डॉ. लीला गोविलकर, डॉ. जयश्री पाटणकर, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
१०. व्यावहारिक मराठी, डॉ. सयाजीराजे मोकाशी, प्रा. रंजना नेमाडे
११. व्यावहारिक, उपयोजित मराठी आणि प्रसारमाध्यमांची कार्यशैली, संपादक डॉ. संदीप सांगळे, डायमंड पब्लिकेशन, पुणे.
१२. मराठी भाषेची संवाद कौशल्ये (पुस्तक क्र.१ ते ८) य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
१३. व्यावहारिक मराठी, डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
१४. नवभारत, व्यावहारिक मराठी विशेषांक, ऑगस्ट – सप्टेंबर, १९८२, प्राज्ञ पाठशाला, वाई.
१५. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन कौशल्ये, य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
१६. कहाणी वर्तमानपत्राची, चंचल सरकार, अनुवाद, दिनकर गांगल, नॅशनल बुक ट्रस्ट.
१७. वैखरी, भाषा आणि भाषा व्यवहार, अशोक केळकर
१८. प्रसारमाध्यमे आणि मराठी भाषा, संपादक डॉ. भास्कर शेळके.
१९. व्यावहारिक मराठी भाषा, शरदिनी मोहिते
२०. व्यावहारिक आणि उपयोजित मराठी, डॉ. मनोहर रोकडे
२१. व्यासपीठ, डॉ. महादेव वाळुंज, अक्षरमानव प्रकाशन, पुणे.
२२. मराठी भाषा उपयोजन आणि सर्जन, प्रा. सुहासकुमार बोबडे
२३. पारिभाषिक संज्ञा कोश (इंग्लिश - मराठी) डॉ. स्नेहल तावरे.
२४. भाषांतर मीमांसा, कल्याण काळे, अंजली सोमण, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.
२५. व्यावहारिक मराठी, संपादक डॉ. स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
२६. उपयोजित मराठी, डॉ. केतकी मोडक, प्रा. सुजाता शेणई, संतोष शेणई
२७. व्यावहारिक मराठी, प्रकाश परब, मिथुन प्रकाशन, १८८९,डोंबिवली (पूर्व)
२८. भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र शासनाने प्रकाशित केलेले विविध कोश
२९. साहित्यिक गौरी देशपांडे, महादेव वाळुंज.
३०. बाबुराव बागुलांच्या कथेतील दलित स्त्री, राजाभाऊ भैलुमे.
३१. दलित व दलितेतरांची कथा : एक अभ्यास, श्रीराम गडकर
३२. <https://www.maayboli.com/node/62738>

३३. https://m.maharashtratimes.com/editorial/samwad/predictive-reviews-of-rural-problems/amp_articles/68120291.cms
३४. <https://marathi.pratilipi.com/>
३५. <https://www.youtube.com/watch?v=uMMRRXj-54Q&feature=youtu.be>
३६. https://mr.m.wikipedia.org/wiki/%E0%A4%97%E0%A5%8C%E0%A4%B0%E0%A5%80_%E0%A4%A6%E0%A5%87%E0%A4%B6%E0%A4%AA%E0%A4%BE%E0%A4%82%E0%A4%A1%E0%A5%87
३७. <https://www.bbc.com/marathi/india-43021905>
३८. <https://www.loksatta.com/lekh-news/indian-women-authors-gauri-deshpande-chaturang-anniversary-issue-1761601/>
३९. https://mr.m.wikipedia.org/wiki/%E0%A4%AD%E0%A4%BE%E0%A4%B8%E0%A5%8D%E0%A4%95%E0%A4%B0_%E0%A4%9A%E0%A4%82%E0%A4%A6%E0%A4%A8%E0%A4%B6%E0%A4%BF%E0%A4%B5

दुसरे सत्र

विषयाचे नाव : मराठी साहित्य : एकांकिका आणि भाषिक कौशल्यविकास [CC-1 A]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. एकांकिका या साहित्यप्रकाराची ओळख करून देणे.
२. एकांकिका या साहित्यप्रकाराचे स्वरूप, घटक आणि प्रकार यांची ओळख करून देणे.
३. मराठी साहित्यातील निवडक एकांकिकांचे अध्ययन करणे.
४. भाषिक कौशल्यविकास करणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	एकांकिका : स्वरूप एकांकिका : घटक एकांकिका : संहितामूल्य व प्रयोगमूल्य	१	१५
२	अभ्यासपुस्तक : मराठी एकांकिका (विठ्ठल तो आला आला – पु. ल. देशपांडे, हंडाभर चांदण्या – दत्ता पाटील) पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे संपादक : प्रा. डॉ. शिरीष लांडगे, प्रा. डॉ. बाळकृष्ण लळीत, प्रा. डॉ. भास्कर ढोके	१	१५
३	भाषा उपयोजनाची विविध आविष्कार रूपे संवादलेखन कल्पनाविस्तार घोषवाक्य लेखन भाषांतर	१	१५

संदर्भ ग्रंथ

१. एकांकिका वाटचाल, संपादक श्री. रं. भिडे व इतर, सोमय्या पब्लिकेशन, मुंबई, १९६९.
२. निवडक मराठी एकांकिका, संपादक सुधा जोशी, साहित्य अकादमी, दिल्ली, १९८३.
३. निवडक एकांकिका, वि.भा. देशपांडे, १९७७.
४. सर्वोत्कृष्ट मराठी एकांकिका, प्रभाकर नारायण परांजपे, सुपर्ण प्रकाशन, पुणे, १९४८.
५. मराठी एकांकिका तंत्र व विकास, श्री. रं. भिडे, सुपर्ण प्रकाशन, पुणे.
६. एकांकिका विचार आणि सर्वोत्तम एकांकिका, जयंत पवार व इतर, नेहरू सेंटर प्रकाशन, मुंबई १९९३.
७. टॅक्स फ्री आणि इतर एकांकिका (प्रस्तावना), चंद्रशेखर फणसळकर, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे १९९५.
८. समग्र एकांकिका भाग १ व २, विजय तेंडुलकर, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, २००४.
९. चतुरंग सवाई एकांकिका, संपादक चतुरंग परिवार, १९८८-२०१२ रौप्यमहोत्सवी वाटचाल विशेषांक.
१०. <https://www.youtube.com/watch?v=0fnZMG8zdpk>

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप : पहिले आणि दुसरे सत्र

विद्यापीठ सत्र परीक्षा		
वेळ : ३ तास	घटकनिहाय प्रश्न तपशील	गुण : ७०
प्रश्न क्रमांक		गुण
प्रश्न १ ला	२ पैकी १ प्रश्नाचे उत्तर प्रत्येकी १५० शब्दांपर्यंत (घटक १)	१०
प्रश्न २ रा	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दांपर्यंत (घटक २)	२०
प्रश्न ३ रा	२ पैकी १ प्रश्नाचे उत्तर प्रत्येकी ३०० शब्दांपर्यंत (घटक २)	२०
प्रश्न ४ था	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दांपर्यंत (घटक ३)	२०
सत्र परीक्षा एकूण गुण		७०
अंतर्गत मूल्यमापन		
लेखी परीक्षा (घटक २)		२०
प्रकल्प / गटचर्चा / गृहपाठ / चर्चासत्र / उपक्रम सहभाग / अभ्यासभेट (घटक ३)		१०
अंतर्गत मूल्यमापन एकूण गुण		३०
सत्र परीक्षा आणि अंतर्गत मूल्यमापन एकूण गुण		१००
अंतर्गत मूल्यमापनाचे नियोजन महाविद्यालयाने करावे. विद्यापीठाच्या निर्देशानुसार विहित मुदतीत गुण विद्यापीठाकडे पाठवावे.		
विद्यार्थ्यांचे अंतर्गत मूल्यमापनविषयक लेखन / तपशील विद्यापीठाच्या निर्देशानुसार, विहित कालावधीपर्यंत महाविद्यालयाकडे जमा असणे आवश्यक आहे.		

F.Y.B.A. (प्रथम वर्ष कला)

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत (Choice Based Credit System)

पहिले सत्र

पर्यायी अभ्यासक्रम

विषयाचे नाव : व्यावहारिक व उपयोजित मराठी भाग १ [CC-1 A]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. संज्ञापनातील भाषेची भूमिका, विविध भाषिक आविष्कारांचे स्वरूप समजावून घेणे. भाषिक कौशल्यांची क्षमता विकसित करणे.
२. भाषिक कौशल्यांचे विविध आविष्कार आणि संपर्कमाध्यमे यांचा परस्परसंबंध समजावून घेणे व उपयोजन करणे.
३. मराठीचा कार्यालयीन, व्यावसायिक कामकाजात भाषेचे उपयोजन, गरज व स्वरूप या विशेषांची माहिती करून घेणे.
४. कार्यालयीन, व्यावसायिक भाषाव्यवहारासाठी आवश्यक लेखनकौशल्याचे संपादन व उपयोजन करणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	१. जीवन व्यवहारातील भाषेचे स्थान : भाषा स्वरूप व व्याख्या, आविष्करणाचे प्रकार, मौखिक व लिखित.जीवनक्षेत्रे व भाषा उपयोजन २. भाषिक कौशल्ये : १. नैसर्गिक - आकलनसह श्रवण, २. अर्जित - संभाषण, वाचन व लेखन	१	१५
२	१. अर्जलेखन- विनंती अर्ज, नोकरीसाठी अर्ज, तक्रार अर्ज, माहितीच्या अधिकारातील अर्ज. २. निबंध लेखन - वर्णनात्मक, चर्चात्मक आणि ललित (प्रत्यक्ष निबंधलेखन करणे अपेक्षित)	१	१५
३	प्रगत भाषिक कौशल्ये : १. सारांश लेखन २. सारग्रहण ३. भाषांतर (प्रत्यक्ष लेखन करणे अपेक्षित)	१	१५

दुसरे सत्र
पर्यायी अभ्यासक्रम

विषयाचे नाव : व्यावहारिक व उपयोजित मराठी भाग १ [CC-1 A]

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	संवाद लेखन : १. विविध माध्यमांसाठी होणारे संवाद. २. सुचविलेल्या प्रसंगावर आधारित संवाद लेखन ३. ई-संवाद (ई-मेल)	१	१५
२	भाषांतर : १. भाषांतर म्हणजे काय ? भाषांतर शास्त्र की कला ? २. भाषांतराची आवश्यकता, भाषांतर करताना येणाऱ्या अडचणी. ३. भाषांतर आणि रूपांतर, लक्ष्यनिष्ठ आणि मूलनिष्ठ भाषांतर. ४. इंग्लिश उताऱ्याचे मराठी अथवा हिंदी भाषांतर.	१	१५
३	उपयोजित मराठीची आविष्कार रूपे : १. टिप्पणी लेखन २. इतिवृत्त लेखन ३. घोषणा पत्रक ४. हस्तपत्रक ५. घडीपत्रक ६. स्मरणपत्र ७. स्मरणिका निर्मितीचा आराखडा ८. आशयलेखन (Content Writing) ९. जाहिरात लेखन.	१	१५

संदर्भ ग्रंथ

१. व्यावहारिक मराठी, पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे.
२. व्यावहारिक मराठी, डॉ. कल्याण काळे, डॉ. दत्तात्रय पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे.
३. व्यावहारिक मराठी, डॉ. लीला गोविलकर, डॉ. जयश्री पाटणकर, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
४. व्यावहारिक मराठी, डॉ. सयाजीराजे मोकाशी, प्रा. रंजना नेमाडे
५. व्यावहारिक मराठी, डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर
६. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन कौशल्ये, य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
७. कहाणी वर्तमानपत्राची, चंचल सरकार अनुवाद, दिनकर गांगल, नॅशनल बुक ट्रस्ट
८. द्विभाषी व्यावहारिक शब्दकोश (इंग्लिश - मराठी) गणेश ओतुरकर
९. प्रसारमाध्यमे आणि मराठी भाषा, संपादक डॉ. भास्कर शेळके.

१०. व्यावहारिक मराठी भाषा, शरदिनी मोहिते
११. भाषांतर मीमांसा, डॉ. कल्याण काळे
१२. व्यावहारिक, उपयोजित मराठी आणि प्रसारमाध्यमे, संपादक डॉ. संदीप सांगळे
१३. व्यावहारिक आणि उपयोजित मराठी, डॉ. मनोहर रोकडे
१४. मराठी भाषा उपयोजन आणि सर्जन, प्रा. सुहासकुमार बोबडे
१५. उपयोजित मराठी, डॉ. केतकी मोडक, प्रा. सुजाता शेणई, संतोष शेणई
१६. व्यावहारिक मराठी, प्रकाश परब
१७. व्यावहारिक मराठी, संपादक डॉ. स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
१८. निबंध : शास्त्र व कला, डॉ. प्र. न. जोशी
१९. निबंध व लेखन, निर्मला किराणे.
२०. भाषांतरमीमांसा, संपादक डॉ. रमेश वरखेडे, य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप : पहिले आणि दुसरे सत्र

विद्यापीठ सत्र परीक्षा		
वेळ : ३ तास	घटकनिहाय प्रश्न तपशील	गुण : ७०
प्रश्न क्रमांक		गुण
प्रश्न १ ला	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे लिहिणे. (घटक १)	२०
प्रश्न २ रा	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे लिहिणे. (घटक २)	२०
प्रश्न ३ रा	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे लिहिणे. (घटक ३)	३०
सत्र परीक्षा एकूण गुण		७०
अंतर्गत मूल्यमापन		
लेखी परीक्षा		२०
प्रकल्प / गटचर्चा / गृहपाठ / चर्चासत्र / उपक्रम सहभाग / अभ्यासभेट		१०
अंतर्गत मूल्यमापन एकूण गुण		३०
सत्र परीक्षा आणि अंतर्गत मूल्यमापन एकूण गुण		१००
अंतर्गत मूल्यमापनाचे नियोजन महाविद्यालयाने करावे. विद्यापीठाच्या निर्देशानुसार विहित मुदतीत गुण विद्यापीठाकडे पाठवावे.		
विद्यार्थ्यांचे अंतर्गत मूल्यमापनविषयक लेखन / तपशील विद्यापीठाच्या निर्देशानुसार, विहित कालावधीपर्यंत महाविद्यालयाकडे जमा असणे आवश्यक आहे.		

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे

F. Y. B. A. मराठी

मराठी विषयाचा पुनर्रचित अभ्यासक्रम- जून २०१९ पासून

Choice Based Credit System [CBCS]

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत

सत्र	विषयाचे नाव
नियमित अभ्यासक्रम	
पहिले	मराठी साहित्य : कथा आणि भाषिक कौशल्यविकास [CC-1 A]
दुसरे	मराठी साहित्य : एकांकिका आणि भाषिक कौशल्यविकास [CC-1 A]
पर्यायी अभ्यासक्रम	
पहिले	व्यावहारिक व उपयोजित मराठी - भाग १ [CC-1 A]
दुसरे	व्यावहारिक व उपयोजित मराठी - भाग २ [CC-1 A]

F. Y. B. A. मराठी विषयाचा पुनर्रचित अभ्यासक्रम- जून २०१९ पासून

१. Title of the course: B.A. (मराठी)

२. Preamble of the syllabus:

उच्च शिक्षणासाठी प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक पार्श्वभूमी ही ज्ञानरचनावादाची आहे. या विद्यार्थ्यांचे पूर्वानुभव, पूर्वज्ञान हे जिज्ञासा, निरीक्षण, प्रयोग, सर्जनशीलता, उपाययोजना व समस्या निराकरण अशा अध्ययन – अध्यापन सूत्रांतून निर्माण झाले आहे.

हा अभ्यासक्रम तयार करित असताना काही आधारभूत तत्त्वे स्वीकारली आहेत. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाची उद्दिष्टे प्रत्यक्षात आणताना, विद्यार्थीकेंद्री, आंतर्विद्याशाखीय, रोजगाराभिमुख, कौशल्याधिष्ठीत असे भाषा व साहित्याचे अभ्यासक्रम अनुसरणे, निर्माण करणे आवश्यक आहे. तसेच जीवन कौशल्य विकासासाठी भाषा, साहित्य, कला ही माध्यमे अधिक परिणामकारकतेने समजावून घेणे आवश्यक झाले आहे. साहित्यिक क्षमता, भाषिक क्षमता वाढीसाठी, जीवनाच्या आकलनासाठी आणि प्रगल्भतेसाठी विद्यार्थी सिद्ध करणे; ही आजची गरज बनली आहे.

उद्दिष्टे :

१. मराठी भाषा, मराठी साहित्य आणि मराठी संस्कृती यांचे अध्ययन करणे.
२. साहित्यविषयक आकलन, आस्वाद आणि मूल्यमापन क्षमता विकसित करणे.
३. साहित्याभ्यासातून जीवनविषयक समज विकसित करणे.
४. मराठी भाषेची उपयोजनात्मक कौशल्ये विकसित करणे.

मराठी विषयाचा अभ्यासक्रमाची पुनर्रचना खालील क्रमाने करण्यात येणार आहे.

१. First Year B.A. 2019-20.
२. Second Year B.A. 2020-21.
३. Third Year B.A. 2021-22.

B. A. (मराठी) हा पुनर्रचित अभ्यासक्रम तीन वर्षांचा आणि सहा सत्रांत विभागलेला निवड आधारित श्रेयांक पद्धतीचा (Choice Based Credit System) [CBCS] आहे. हा अभ्यासक्रम F. Y. B. A. (सत्र १ आणि सत्र २), S. Y. B. A. (सत्र ३ आणि सत्र ४), T. Y. B. A. (सत्र ५ आणि सत्र ६) अशा १३२ श्रेयांकांचा आहे.

३. Pattern: निवड आधारित श्रेयांक पद्धत (Choice Based Credit System) [CBCS]

४. Eligibility : (Circular No. 100 of 2017)

Faculty of Humanities

(1) Arts & Fine Arts Bachelor's Degree

1. First Year B.A.

- (a) Higher Secondary School Certificate (10+2) or its equivalent Examination with English as a passing subject.
- (b) Three Years Diploma Course (after S.S.C. i.e. 10th Standard), of Board of Technical Education conducted by Government of Maharashtra or its equivalent.
- (c) Three Years Diploma in Pharmacy Course (after S.S.C. i.e. 10th), of Board of Technical Education conducted by Government of Maharashtra or its equivalent.
- (d) S.S.C. of 10 years or 11 years with English and Indian Air Force Educational Test for promotion to the rank of Corporal.
- (e) Trained Teachers Certificate Course, of Inter-State Board of Anglo Indian Education, New Delhi.
- (f) Intermediate Commerce/Arts examination from the Recognized Board of Secondary Education, M.P. Bhopal with 4 subjects including General English.
- (g) Diploma in Education with English, of Bureau of Government of Maharashtra.
- (h) MCVC (minimum competency Vocational Course Government of Maharashtra)

५. Examination:

१. Pattern of examination:

१. Semester

२. Pattern of the question paper:

विद्यापीठ सत्र परीक्षा	७० गुण
अंतर्गत मूल्यमापन	३० गुण
एकूण	१०० गुण

२. Standard of passing: उत्तीर्ण होण्यासाठी विद्यापीठ सत्र परीक्षेत ७० पैकी २८ गुण अनिवार्य, अंतर्गत मूल्यमापनामध्ये ३० पैकी १२ गुण अनिवार्य.

३. Award of class:

1. Percentage to Grades and Grade Points

The following formula may be used to convert marks (%) into letter grades.

Let \bar{X} = mean of % age marks of all student appeared in the paper.

σ = Standard deviation

m = % of marks obtained

Letter grade	Numerical grade	Formula
O (outstanding)	10	$m \geq \bar{X} + 2.5 \sigma$
A+ (Excellent)	9	$\bar{X} + 2.0 \sigma \leq m < \bar{X} + 2.5 \sigma$
A (Very Good)	8	$\bar{X} + 1.5 \sigma \leq m < \bar{X} + 2.0 \sigma$
B+ (Good)	7	$\bar{X} + 1.0 \sigma \leq m < \bar{X} + 1.5 \sigma$
B (Above average)	6	$\bar{X} \leq m < \bar{X} + \sigma$
C (Average)	5	$\bar{X} - 0.5 \sigma \leq m < \bar{X}$
D (Pass)	4	$\bar{X} - \sigma \leq m < \bar{X} - 0.5 \sigma$
F (Fail)	0	$m < \bar{X} - \sigma$
Ab (Absent)	0	

* Minor variations may be adjusted by the individual institution.

६ Structure of Course:

Year	Semester	Core Courses (CC)	Discipline Specific Elective Courses (DSE)	Generic Elective(GE)
F.Y.B.A.	1	CC – 1 A (3)		
	2	CC – 1 B (3)		
S.Y.B.A.	3	CC – 1 C (2)	DSE 1 A (3) DSE 2 A (3)	
	4	CC – 1 D (2) CC – 3 D (1)	DSE 1 B (3) DSE 2 B (3)	
T.Y.B.A.	5	CC – 1 E (2)	DSE 1 C (3) DSE 2 C (3)	
	6	CC – 1 F (2)	DSE1 D (3) DSE 2 D (3)	GE 2 B (2)

७ Work Load:

१. १ श्रेयांक : १५ तास
२. १ तास : ६० मिनिट
३. १ सत्र : ३ श्रेयांक

८ Subject wise Detail Syllabus & Recommended books:

F.Y.B.A. (प्रथम वर्ष कला)

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत (Choice Based Credit System)

पहिले सत्र

विषयाचे नाव : मराठी साहित्य : कथा आणि भाषिक कौशल्यविकास [CC-1 A]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. कथा या साहित्यप्रकाराची ओळख करून देणे.
२. कथा या साहित्यप्रकाराचे स्वरूप, घटक आणि प्रकार यांची ओळख करून देणे.
३. विविध साहित्यप्रवाहांमधील कथा या साहित्यप्रकारातील निवडक कथांचे अध्ययन करणे.
४. भाषिक कौशल्यविकास करणे.

पहिले सत्र :

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	कथा : स्वरूप आणि वाटचाल कथा : घटक कथा : प्रकार (रचनाप्रकार आणि प्रवाह)	१	१५
२	अभ्यासपुस्तक : समकालीन मराठी कथा अक्षरबंध प्रकाशन, पुणे संपादक : प्रा. डॉ. शिरीष लांडगे, प्रा. डॉ. दिलीप पवार, प्रा. डॉ. संदीप सांगळे	१	१५
३	भाषिक कौशल्यविकास नैसर्गिक : आकलनासह श्रवण अर्जित : संभाषण, वाचन, लेखन, इ-संवाद कौशल्य प्रगत : सारग्रहण, सारांशलेखन	१	१५

संदर्भ ग्रंथ

१. मराठी साहित्य : प्रेरणा आणि स्वरूप, संपादक डॉ. गो. मा. पवार, डॉ. म. द. हातकणंगलेकर
२. साहित्यमूल्य आणि अभिरुची, डॉ. गो. मा. पवार
३. काही साहित्यिक : काही साहित्यकृती, डॉ. भीमराव कुलकर्णी
४. साहित्य अध्यापन आणि प्रकार, वा. ल. कुलकर्णी गौरव ग्रंथ, संपादक श्री. पु. भागवत, डॉ. सुधीर रसाळ
५. कथा : संकल्पना आणि समीक्षा, सुधा जोशी, मौज प्रकाशन
६. मराठी कथा : विसावे शतक, संपादक के. ज. पुरोहित, सुधा जोशी

७. व्यावहारिक मराठी, पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे.
८. व्यावहारिक मराठी, डॉ. कल्याण काळे, डॉ. दत्तात्रय पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे.
९. व्यावहारिक मराठी, डॉ. लीला गोविलकर, डॉ. जयश्री पाटणकर, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
१०. व्यावहारिक मराठी, डॉ. सयाजीराजे मोकाशी, प्रा. रंजना नेमाडे
११. व्यावहारिक, उपयोजित मराठी आणि प्रसारमाध्यमांची कार्यशैली, संपादक डॉ. संदीप सांगळे, डायमंड पब्लिकेशन, पुणे.
१२. मराठी भाषेची संवाद कौशल्ये (पुस्तक क्र.१ ते ८) य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
१३. व्यावहारिक मराठी, डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
१४. नवभारत, व्यावहारिक मराठी विशेषांक, ऑगस्ट – सप्टेंबर, १९८२, प्राज्ञ पाठशाला, वाई.
१५. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन कौशल्ये, य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
१६. कहाणी वर्तमानपत्राची, चंचल सरकार, अनुवाद, दिनकर गांगल, नॅशनल बुक ट्रस्ट.
१७. वैखरी, भाषा आणि भाषा व्यवहार, अशोक केळकर
१८. प्रसारमाध्यमे आणि मराठी भाषा, संपादक डॉ. भास्कर शेळके.
१९. व्यावहारिक मराठी भाषा, शरदिनी मोहिते
२०. व्यावहारिक आणि उपयोजित मराठी, डॉ. मनोहर रोकडे
२१. व्यासपीठ, डॉ. महादेव वाळुंज, अक्षरमानव प्रकाशन, पुणे.
२२. मराठी भाषा उपयोजन आणि सर्जन, प्रा. सुहासकुमार बोबडे
२३. पारिभाषिक संज्ञा कोश (इंग्लिश - मराठी) डॉ. स्नेहल तावरे.
२४. भाषांतर मीमांसा, कल्याण काळे, अंजली सोमण, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.
२५. व्यावहारिक मराठी, संपादक डॉ. स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
२६. उपयोजित मराठी, डॉ. केतकी मोडक, प्रा. सुजाता शेणई, संतोष शेणई
२७. व्यावहारिक मराठी, प्रकाश परब, मिथुन प्रकाशन, १८८९,डोंबिवली (पूर्व)
२८. भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र शासनाने प्रकाशित केलेले विविध कोश
२९. साहित्यिक गौरी देशपांडे, महादेव वाळुंज.
३०. बाबुराव बागुलांच्या कथेतील दलित स्त्री, राजाभाऊ भैलुमे.
३१. दलित व दलितेतरांची कथा : एक अभ्यास, श्रीराम गडकर
३२. <https://www.maayboli.com/node/62738>

३३. https://m.maharashtratimes.com/editorial/samwad/predictive-reviews-of-rural-problems/amp_articles/68120291.cms
३४. <https://marathi.pratilipi.com/>
३५. <https://www.youtube.com/watch?v=uMMRRXj-54Q&feature=youtu.be>
३६. https://mr.m.wikipedia.org/wiki/%E0%A4%97%E0%A5%8C%E0%A4%B0%E0%A5%80_%E0%A4%A6%E0%A5%87%E0%A4%B6%E0%A4%AA%E0%A4%BE%E0%A4%82%E0%A4%A1%E0%A5%87
३७. <https://www.bbc.com/marathi/india-43021905>
३८. <https://www.loksatta.com/lekh-news/indian-women-authors-gauri-deshpande-chaturang-anniversary-issue-1761601/>
३९. https://mr.m.wikipedia.org/wiki/%E0%A4%AD%E0%A4%BE%E0%A4%B8%E0%A5%8D%E0%A4%95%E0%A4%B0_%E0%A4%9A%E0%A4%82%E0%A4%A6%E0%A4%A8%E0%A4%B6%E0%A4%BF%E0%A4%B5

दुसरे सत्र

विषयाचे नाव : मराठी साहित्य : एकांकिका आणि भाषिक कौशल्यविकास [CC-1 A]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. एकांकिका या साहित्यप्रकाराची ओळख करून देणे.
२. एकांकिका या साहित्यप्रकाराचे स्वरूप, घटक आणि प्रकार यांची ओळख करून देणे.
३. मराठी साहित्यातील निवडक एकांकिकांचे अध्ययन करणे.
४. भाषिक कौशल्यविकास करणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	एकांकिका : स्वरूप एकांकिका : घटक एकांकिका : संहितामूल्य व प्रयोगमूल्य	१	१५
२	अभ्यासपुस्तक : मराठी एकांकिका (विठ्ठल तो आला आला – पु. ल. देशपांडे, हंडाभर चांदण्या – दत्ता पाटील) पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे संपादक : प्रा. डॉ. शिरीष लांडगे, प्रा. डॉ. बाळकृष्ण लळीत, प्रा. डॉ. भास्कर ढोके	१	१५
३	भाषा उपयोजनाची विविध आविष्कार रूपे संवादलेखन कल्पनाविस्तार घोषवाक्य लेखन भाषांतर	१	१५

संदर्भ ग्रंथ

१. एकांकिका वाटचाल, संपादक श्री. रं. भिडे व इतर, सोमय्या पब्लिकेशन, मुंबई, १९६९.
२. निवडक मराठी एकांकिका, संपादक सुधा जोशी, साहित्य अकादमी, दिल्ली, १९८३.
३. निवडक एकांकिका, वि.भा. देशपांडे, १९७७.
४. सर्वोत्कृष्ट मराठी एकांकिका, प्रभाकर नारायण परांजपे, सुपर्ण प्रकाशन, पुणे, १९४८.
५. मराठी एकांकिका तंत्र व विकास, श्री. रं. भिडे, सुपर्ण प्रकाशन, पुणे.
६. एकांकिका विचार आणि सर्वोत्तम एकांकिका, जयंत पवार व इतर, नेहरू सेंटर प्रकाशन, मुंबई १९९३.
७. टॅक्स फ्री आणि इतर एकांकिका (प्रस्तावना), चंद्रशेखर फणसळकर, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे १९९५.
८. समग्र एकांकिका भाग १ व २, विजय तेंडुलकर, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, २००४.
९. चतुरंग सवाई एकांकिका, संपादक चतुरंग परिवार, १९८८-२०१२ रौप्यमहोत्सवी वाटचाल विशेषांक.
१०. <https://www.youtube.com/watch?v=0fnZMG8zdpk>

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप : पहिले आणि दुसरे सत्र

विद्यापीठ सत्र परीक्षा		
वेळ : ३ तास	घटकनिहाय प्रश्न तपशील	गुण : ७०
प्रश्न क्रमांक		गुण
प्रश्न १ ला	२ पैकी १ प्रश्नाचे उत्तर प्रत्येकी १५० शब्दांपर्यंत (घटक १)	१०
प्रश्न २ रा	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दांपर्यंत (घटक २)	२०
प्रश्न ३ रा	२ पैकी १ प्रश्नाचे उत्तर प्रत्येकी ३०० शब्दांपर्यंत (घटक २)	२०
प्रश्न ४ था	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दांपर्यंत (घटक ३)	२०
सत्र परीक्षा एकूण गुण		७०
अंतर्गत मूल्यमापन		
लेखी परीक्षा (घटक २)		२०
प्रकल्प / गटचर्चा / गृहपाठ / चर्चासत्र / उपक्रम सहभाग / अभ्यासभेट (घटक ३)		१०
अंतर्गत मूल्यमापन एकूण गुण		३०
सत्र परीक्षा आणि अंतर्गत मूल्यमापन एकूण गुण		१००
अंतर्गत मूल्यमापनाचे नियोजन महाविद्यालयाने करावे. विद्यापीठाच्या निर्देशानुसार विहित मुदतीत गुण विद्यापीठाकडे पाठवावे.		
विद्यार्थ्यांचे अंतर्गत मूल्यमापनविषयक लेखन / तपशील विद्यापीठाच्या निर्देशानुसार, विहित कालावधीपर्यंत महाविद्यालयाकडे जमा असणे आवश्यक आहे.		

F.Y.B.A. (प्रथम वर्ष कला)

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत (Choice Based Credit System)

पहिले सत्र

पर्यायी अभ्यासक्रम

विषयाचे नाव : व्यावहारिक व उपयोजित मराठी भाग १ [CC-1 A]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. संज्ञापनातील भाषेची भूमिका, विविध भाषिक आविष्कारांचे स्वरूप समजावून घेणे. भाषिक कौशल्यांची क्षमता विकसित करणे.
२. भाषिक कौशल्यांचे विविध आविष्कार आणि संपर्कमाध्यमे यांचा परस्परसंबंध समजावून घेणे व उपयोजन करणे.
३. मराठीचा कार्यालयीन, व्यावसायिक कामकाजात भाषेचे उपयोजन, गरज व स्वरूप या विशेषांची माहिती करून घेणे.
४. कार्यालयीन, व्यावसायिक भाषाव्यवहारासाठी आवश्यक लेखनकौशल्याचे संपादन व उपयोजन करणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	१. जीवन व्यवहारातील भाषेचे स्थान : भाषा स्वरूप व व्याख्या, आविष्करणाचे प्रकार, मौखिक व लिखित.जीवनक्षेत्रे व भाषा उपयोजन २. भाषिक कौशल्ये : १. नैसर्गिक - आकलनसह श्रवण, २. अर्जित - संभाषण, वाचन व लेखन	१	१५
२	१. अर्जलेखन- विनंती अर्ज, नोकरीसाठी अर्ज, तक्रार अर्ज, माहितीच्या अधिकारातील अर्ज. २. निबंध लेखन - वर्णनात्मक, चर्चात्मक आणि ललित (प्रत्यक्ष निबंधलेखन करणे अपेक्षित)	१	१५
३	प्रगत भाषिक कौशल्ये : १. सारांश लेखन २. सारग्रहण ३. भाषांतर (प्रत्यक्ष लेखन करणे अपेक्षित)	१	१५

दुसरे सत्र
पर्यायी अभ्यासक्रम

विषयाचे नाव : व्यावहारिक व उपयोजित मराठी भाग १ [CC-1 A]

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	संवाद लेखन : १. विविध माध्यमांसाठी होणारे संवाद. २. सुचविलेल्या प्रसंगावर आधारित संवाद लेखन ३. ई-संवाद (ई-मेल)	१	१५
२	भाषांतर : १. भाषांतर म्हणजे काय ? भाषांतर शास्त्र की कला ? २. भाषांतराची आवश्यकता, भाषांतर करताना येणाऱ्या अडचणी. ३. भाषांतर आणि रूपांतर, लक्ष्यनिष्ठ आणि मूलनिष्ठ भाषांतर. ४. इंग्लिश उताऱ्याचे मराठी अथवा हिंदी भाषांतर.	१	१५
३	उपयोजित मराठीची आविष्कार रूपे : १. टिप्पणी लेखन २. इतिवृत्त लेखन ३. घोषणा पत्रक ४. हस्तपत्रक ५. घडीपत्रक ६. स्मरणपत्र ७. स्मरणिका निर्मितीचा आराखडा ८. आशयलेखन (Content Writing) ९. जाहिरात लेखन.	१	१५

संदर्भ ग्रंथ

१. व्यावहारिक मराठी, पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे.
२. व्यावहारिक मराठी, डॉ. कल्याण काळे, डॉ. दत्तात्रय पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे.
३. व्यावहारिक मराठी, डॉ. लीला गोविलकर, डॉ. जयश्री पाटणकर, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
४. व्यावहारिक मराठी, डॉ. सयाजीराजे मोकाशी, प्रा. रंजना नेमाडे
५. व्यावहारिक मराठी, डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर
६. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन कौशल्ये, य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
७. कहाणी वर्तमानपत्राची, चंचल सरकार अनुवाद, दिनकर गांगल, नॅशनल बुक ट्रस्ट
८. द्विभाषी व्यावहारिक शब्दकोश (इंग्लिश - मराठी) गणेश ओतुरकर
९. प्रसारमाध्यमे आणि मराठी भाषा, संपादक डॉ. भास्कर शेळके.

१०. व्यावहारिक मराठी भाषा, शरदिनी मोहिते
११. भाषांतर मीमांसा, डॉ. कल्याण काळे
१२. व्यावहारिक, उपयोजित मराठी आणि प्रसारमाध्यमे, संपादक डॉ. संदीप सांगळे
१३. व्यावहारिक आणि उपयोजित मराठी, डॉ. मनोहर रोकडे
१४. मराठी भाषा उपयोजन आणि सर्जन, प्रा. सुहासकुमार बोबडे
१५. उपयोजित मराठी, डॉ. केतकी मोडक, प्रा. सुजाता शेणई, संतोष शेणई
१६. व्यावहारिक मराठी, प्रकाश परब
१७. व्यावहारिक मराठी, संपादक डॉ. स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
१८. निबंध : शास्त्र व कला, डॉ. प्र. न. जोशी
१९. निबंध व लेखन, निर्मला किराणे.
२०. भाषांतरमीमांसा, संपादक डॉ. रमेश वरखेडे, य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप : पहिले आणि दुसरे सत्र

विद्यापीठ सत्र परीक्षा		
वेळ : ३ तास	घटकनिहाय प्रश्न तपशील	गुण : ७०
प्रश्न क्रमांक		गुण
प्रश्न १ ला	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे लिहिणे. (घटक १)	२०
प्रश्न २ रा	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे लिहिणे. (घटक २)	२०
प्रश्न ३ रा	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे लिहिणे. (घटक ३)	३०
सत्र परीक्षा एकूण गुण		७०
अंतर्गत मूल्यमापन		
लेखी परीक्षा		२०
प्रकल्प / गटचर्चा / गृहपाठ / चर्चासत्र / उपक्रम सहभाग / अभ्यासभेट		१०
अंतर्गत मूल्यमापन एकूण गुण		३०
सत्र परीक्षा आणि अंतर्गत मूल्यमापन एकूण गुण		१००
अंतर्गत मूल्यमापनाचे नियोजन महाविद्यालयाने करावे. विद्यापीठाच्या निर्देशानुसार विहित मुदतीत गुण विद्यापीठाकडे पाठवावे.		
विद्यार्थ्यांचे अंतर्गत मूल्यमापनविषयक लेखन / तपशील विद्यापीठाच्या निर्देशानुसार, विहित कालावधीपर्यंत महाविद्यालयाकडे जमा असणे आवश्यक आहे.		

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे

F. Y. B. A. मराठी

मराठी विषयाचा पुनर्रचित अभ्यासक्रम- जून २०१९ पासून

Choice Based Credit System [CBCS]

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत

सत्र	विषयाचे नाव
नियमित अभ्यासक्रम	
पहिले	मराठी साहित्य : कथा आणि भाषिक कौशल्यविकास [CC-1 A]
दुसरे	मराठी साहित्य : एकांकिका आणि भाषिक कौशल्यविकास [CC-1 A]
पर्यायी अभ्यासक्रम	
पहिले	व्यावहारिक व उपयोजित मराठी - भाग १ [CC-1 A]
दुसरे	व्यावहारिक व उपयोजित मराठी - भाग २ [CC-1 A]

F. Y. B. A. मराठी विषयाचा पुनर्रचित अभ्यासक्रम- जून २०१९ पासून

१. Title of the course: B.A. (मराठी)

२. Preamble of the syllabus:

उच्च शिक्षणासाठी प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक पार्श्वभूमी ही ज्ञानरचनावादाची आहे. या विद्यार्थ्यांचे पूर्वानुभव, पूर्वज्ञान हे जिज्ञासा, निरीक्षण, प्रयोग, सर्जनशीलता, उपाययोजना व समस्या निराकरण अशा अध्ययन – अध्यापन सूत्रांतून निर्माण झाले आहे.

हा अभ्यासक्रम तयार करित असताना काही आधारभूत तत्त्वे स्वीकारली आहेत. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाची उद्दिष्टे प्रत्यक्षात आणताना, विद्यार्थीकेंद्री, आंतर्विद्याशाखीय, रोजगाराभिमुख, कौशल्याधिष्ठीत असे भाषा व साहित्याचे अभ्यासक्रम अनुसरणे, निर्माण करणे आवश्यक आहे. तसेच जीवन कौशल्य विकासासाठी भाषा, साहित्य, कला ही माध्यमे अधिक परिणामकारकतेने समजावून घेणे आवश्यक झाले आहे. साहित्यिक क्षमता, भाषिक क्षमता वाढीसाठी, जीवनाच्या आकलनासाठी आणि प्रगल्भतेसाठी विद्यार्थी सिद्ध करणे; ही आजची गरज बनली आहे.

उद्दिष्टे :

१. मराठी भाषा, मराठी साहित्य आणि मराठी संस्कृती यांचे अध्ययन करणे.
२. साहित्यविषयक आकलन, आस्वाद आणि मूल्यमापन क्षमता विकसित करणे.
३. साहित्याभ्यासातून जीवनविषयक समज विकसित करणे.
४. मराठी भाषेची उपयोजनात्मक कौशल्ये विकसित करणे.

मराठी विषयाचा अभ्यासक्रमाची पुनर्रचना खालील क्रमाने करण्यात येणार आहे.

१. First Year B.A. 2019-20.
२. Second Year B.A. 2020-21.
३. Third Year B.A. 2021-22.

B. A. (मराठी) हा पुनर्रचित अभ्यासक्रम तीन वर्षांचा आणि सहा सत्रांत विभागलेला निवड आधारित श्रेयांक पद्धतीचा (Choice Based Credit System) [CBCS] आहे. हा अभ्यासक्रम F. Y. B. A. (सत्र १ आणि सत्र २), S. Y. B. A. (सत्र ३ आणि सत्र ४), T. Y. B. A. (सत्र ५ आणि सत्र ६) अशा १३२ श्रेयांकांचा आहे.

३. Pattern: निवड आधारित श्रेयांक पद्धत (Choice Based Credit System) [CBCS]

४. Eligibility : (Circular No. 100 of 2017)

Faculty of Humanities

(1) Arts & Fine Arts Bachelor's Degree

1. First Year B.A.

- (a) Higher Secondary School Certificate (10+2) or its equivalent Examination with English as a passing subject.
- (b) Three Years Diploma Course (after S.S.C. i.e. 10th Standard), of Board of Technical Education conducted by Government of Maharashtra or its equivalent.
- (c) Three Years Diploma in Pharmacy Course (after S.S.C. i.e. 10th), of Board of Technical Education conducted by Government of Maharashtra or its equivalent.
- (d) S.S.C. of 10 years or 11 years with English and Indian Air Force Educational Test for promotion to the rank of Corporal.
- (e) Trained Teachers Certificate Course, of Inter-State Board of Anglo Indian Education, New Delhi.
- (f) Intermediate Commerce/Arts examination from the Recognized Board of Secondary Education, M.P. Bhopal with 4 subjects including General English.
- (g) Diploma in Education with English, of Bureau of Government of Maharashtra.
- (h) MCVC (minimum competency Vocational Course Government of Maharashtra)

५. Examination:

१. Pattern of examination:

१. Semester

२. Pattern of the question paper:

विद्यापीठ सत्र परीक्षा	७० गुण
अंतर्गत मूल्यमापन	३० गुण
एकूण	१०० गुण

२. Standard of passing: उत्तीर्ण होण्यासाठी विद्यापीठ सत्र परीक्षेत ७० पैकी २८ गुण अनिवार्य, अंतर्गत मूल्यमापनामध्ये ३० पैकी १२ गुण अनिवार्य.

३. Award of class:

1. Percentage to Grades and Grade Points

The following formula may be used to convert marks (%) into letter grades.

Let \bar{X} = mean of % age marks of all student appeared in the paper.

σ = Standard deviation

m = % of marks obtained

Letter grade	Numerical grade	Formula
O (outstanding)	10	$m \geq \bar{X} + 2.5 \sigma$
A+ (Excellent)	9	$\bar{X} + 2.0 \sigma \leq m < \bar{X} + 2.5 \sigma$
A (Very Good)	8	$\bar{X} + 1.5 \sigma \leq m < \bar{X} + 2.0 \sigma$
B+ (Good)	7	$\bar{X} + 1.0 \sigma \leq m < \bar{X} + 1.5 \sigma$
B (Above average)	6	$\bar{X} \leq m < \bar{X} + \sigma$
C (Average)	5	$\bar{X} - 0.5 \sigma \leq m < \bar{X}$
D (Pass)	4	$\bar{X} - \sigma \leq m < \bar{X} - 0.5 \sigma$
F (Fail)	0	$m < \bar{X} - \sigma$
Ab (Absent)	0	

* Minor variations may be adjusted by the individual institution.

६ Structure of Course:

Year	Semester	Core Courses (CC)	Discipline Specific Elective Courses (DSE)	Generic Elective(GE)
F.Y.B.A.	1	CC – 1 A (3)		
	2	CC – 1 B (3)		
S.Y.B.A.	3	CC – 1 C (2)	DSE 1 A (3) DSE 2 A (3)	
	4	CC – 1 D (2) CC – 3 D (1)	DSE 1 B (3) DSE 2 B (3)	
T.Y.B.A.	5	CC – 1 E (2)	DSE 1 C (3) DSE 2 C (3)	
	6	CC – 1 F (2)	DSE1 D (3) DSE 2 D (3)	GE 2 B (2)

७ Work Load:

१. १ श्रेयांक : १५ तास
२. १ तास : ६० मिनिट
३. १ सत्र : ३ श्रेयांक

८ Subject wise Detail Syllabus & Recommended books:

F.Y.B.A. (प्रथम वर्ष कला)

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत (Choice Based Credit System)

पहिले सत्र

विषयाचे नाव : मराठी साहित्य : कथा आणि भाषिक कौशल्यविकास [CC-1 A]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. कथा या साहित्यप्रकाराची ओळख करून देणे.
२. कथा या साहित्यप्रकाराचे स्वरूप, घटक आणि प्रकार यांची ओळख करून देणे.
३. विविध साहित्यप्रवाहांमधील कथा या साहित्यप्रकारातील निवडक कथांचे अध्ययन करणे.
४. भाषिक कौशल्यविकास करणे.

पहिले सत्र :

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	कथा : स्वरूप आणि वाटचाल कथा : घटक कथा : प्रकार (रचनाप्रकार आणि प्रवाह)	१	१५
२	अभ्यासपुस्तक : समकालीन मराठी कथा अक्षरबंध प्रकाशन, पुणे संपादक : प्रा. डॉ. शिरीष लांडगे, प्रा. डॉ. दिलीप पवार, प्रा. डॉ. संदीप सांगळे	१	१५
३	भाषिक कौशल्यविकास नैसर्गिक : आकलनासह श्रवण अर्जित : संभाषण, वाचन, लेखन, इ-संवाद कौशल्य प्रगत : सारग्रहण, सारांशलेखन	१	१५

संदर्भ ग्रंथ

१. मराठी साहित्य : प्रेरणा आणि स्वरूप, संपादक डॉ. गो. मा. पवार, डॉ. म. द. हातकणंगलेकर
२. साहित्यमूल्य आणि अभिरुची, डॉ. गो. मा. पवार
३. काही साहित्यिक : काही साहित्यकृती, डॉ. भीमराव कुलकर्णी
४. साहित्य अध्यापन आणि प्रकार, वा. ल. कुलकर्णी गौरव ग्रंथ, संपादक श्री. पु. भागवत, डॉ. सुधीर रसाळ
५. कथा : संकल्पना आणि समीक्षा, सुधा जोशी, मौज प्रकाशन
६. मराठी कथा : विसावे शतक, संपादक के. ज. पुरोहित, सुधा जोशी

७. व्यावहारिक मराठी, पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे.
८. व्यावहारिक मराठी, डॉ. कल्याण काळे, डॉ. दत्तात्रय पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे.
९. व्यावहारिक मराठी, डॉ. लीला गोविलकर, डॉ. जयश्री पाटणकर, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
१०. व्यावहारिक मराठी, डॉ. सयाजीराजे मोकेशी, प्रा. रंजना नेमाडे
११. व्यावहारिक, उपयोजित मराठी आणि प्रसारमाध्यमांची कार्यशैली, संपादक डॉ. संदीप सांगळे, डायमंड पब्लिकेशन, पुणे.
१२. मराठी भाषेची संवाद कौशल्ये (पुस्तक क्र.१ ते ८) य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
१३. व्यावहारिक मराठी, डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
१४. नवभारत, व्यावहारिक मराठी विशेषांक, ऑगस्ट – सप्टेंबर, १९८२, प्राज्ञ पाठशाला, वाई.
१५. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन कौशल्ये, य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
१६. कहाणी वर्तमानपत्राची, चंचल सरकार, अनुवाद, दिनकर गांगल, नॅशनल बुक ट्रस्ट.
१७. वैखरी, भाषा आणि भाषा व्यवहार, अशोक केळकर
१८. प्रसारमाध्यमे आणि मराठी भाषा, संपादक डॉ. भास्कर शेळके.
१९. व्यावहारिक मराठी भाषा, शरदिनी मोहिते
२०. व्यावहारिक आणि उपयोजित मराठी, डॉ. मनोहर रोकडे
२१. व्यासपीठ, डॉ. महादेव वाळुंज, अक्षरमानव प्रकाशन, पुणे.
२२. मराठी भाषा उपयोजन आणि सर्जन, प्रा. सुहासकुमार बोबडे
२३. पारिभाषिक संज्ञा कोश (इंग्लिश - मराठी) डॉ. स्नेहल तावरे.
२४. भाषांतर मीमांसा, कल्याण काळे, अंजली सोमण, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.
२५. व्यावहारिक मराठी, संपादक डॉ. स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
२६. उपयोजित मराठी, डॉ. केतकी मोडक, प्रा. सुजाता शेणई, संतोष शेणई
२७. व्यावहारिक मराठी, प्रकाश परब, मिथुन प्रकाशन, १८८९,डोंबिवली (पूर्व)
२८. भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र शासनाने प्रकाशित केलेले विविध कोश
२९. साहित्यिक गौरी देशपांडे, महादेव वाळुंज.
३०. बाबुराव बागुलांच्या कथेतील दलित स्त्री, राजाभाऊ भैलुमे.
३१. दलित व दलितेतरांची कथा : एक अभ्यास, श्रीराम गडकर
३२. <https://www.maayboli.com/node/62738>

३३. https://m.maharashtratimes.com/editorial/samwad/predictive-reviews-of-rural-problems/amp_articles/68120291.cms
३४. <https://marathi.pratilipi.com/>
३५. <https://www.youtube.com/watch?v=uMMRRXj-54Q&feature=youtu.be>
३६. https://mr.m.wikipedia.org/wiki/%E0%A4%97%E0%A5%8C%E0%A4%B0%E0%A5%80_%E0%A4%A6%E0%A5%87%E0%A4%B6%E0%A4%AA%E0%A4%BE%E0%A4%82%E0%A4%A1%E0%A5%87
३७. <https://www.bbc.com/marathi/india-43021905>
३८. <https://www.loksatta.com/lekh-news/indian-women-authors-gauri-deshpande-chaturang-anniversary-issue-1761601/>
३९. https://mr.m.wikipedia.org/wiki/%E0%A4%AD%E0%A4%BE%E0%A4%B8%E0%A5%8D%E0%A4%95%E0%A4%B0_%E0%A4%9A%E0%A4%82%E0%A4%A6%E0%A4%A8%E0%A4%B6%E0%A4%BF%E0%A4%B5

दुसरे सत्र

विषयाचे नाव : मराठी साहित्य : एकांकिका आणि भाषिक कौशल्यविकास [CC-1 A]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. एकांकिका या साहित्यप्रकाराची ओळख करून देणे.
२. एकांकिका या साहित्यप्रकाराचे स्वरूप, घटक आणि प्रकार यांची ओळख करून देणे.
३. मराठी साहित्यातील निवडक एकांकिकांचे अध्ययन करणे.
४. भाषिक कौशल्यविकास करणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	एकांकिका : स्वरूप एकांकिका : घटक एकांकिका : संहितामूल्य व प्रयोगमूल्य	१	१५
२	अभ्यासपुस्तक : मराठी एकांकिका (विठ्ठल तो आला आला – पु. ल. देशपांडे, हंडाभर चांदण्या – दत्ता पाटील) पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे संपादक : प्रा. डॉ. शिरीष लांडगे, प्रा. डॉ. बाळकृष्ण लळीत, प्रा. डॉ. भास्कर ढोके	१	१५
३	भाषा उपयोजनाची विविध आविष्कार रूपे संवादलेखन कल्पनाविस्तार घोषवाक्य लेखन भाषांतर	१	१५

संदर्भ ग्रंथ

१. एकांकिका वाटचाल, संपादक श्री. रं. भिडे व इतर, सोमय्या पब्लिकेशन, मुंबई, १९६९.
२. निवडक मराठी एकांकिका, संपादक सुधा जोशी, साहित्य अकादमी, दिल्ली, १९८३.
३. निवडक एकांकिका, वि.भा. देशपांडे, १९७७.
४. सर्वोत्कृष्ट मराठी एकांकिका, प्रभाकर नारायण परांजपे, सुपर्ण प्रकाशन, पुणे, १९४८.
५. मराठी एकांकिका तंत्र व विकास, श्री. रं. भिडे, सुपर्ण प्रकाशन, पुणे.
६. एकांकिका विचार आणि सर्वोत्तम एकांकिका, जयंत पवार व इतर, नेहरू सेंटर प्रकाशन, मुंबई १९९३.
७. टॅक्स फ्री आणि इतर एकांकिका (प्रस्तावना), चंद्रशेखर फणसळकर, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे १९९५.
८. समग्र एकांकिका भाग १ व २, विजय तेंडुलकर, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, २००४.
९. चतुरंग सवाई एकांकिका, संपादक चतुरंग परिवार, १९८८-२०१२ रौप्यमहोत्सवी वाटचाल विशेषांक.
१०. <https://www.youtube.com/watch?v=0fnZMG8zdpk>

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप : पहिले आणि दुसरे सत्र

विद्यापीठ सत्र परीक्षा		
वेळ : ३ तास	घटकनिहाय प्रश्न तपशील	गुण : ७०
प्रश्न क्रमांक		गुण
प्रश्न १ ला	२ पैकी १ प्रश्नाचे उत्तर प्रत्येकी १५० शब्दांपर्यंत (घटक १)	१०
प्रश्न २ रा	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दांपर्यंत (घटक २)	२०
प्रश्न ३ रा	२ पैकी १ प्रश्नाचे उत्तर प्रत्येकी ३०० शब्दांपर्यंत (घटक २)	२०
प्रश्न ४ था	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी १५० शब्दांपर्यंत (घटक ३)	२०
सत्र परीक्षा एकूण गुण		७०
अंतर्गत मूल्यमापन		
लेखी परीक्षा (घटक २)		२०
प्रकल्प / गटचर्चा / गृहपाठ / चर्चासत्र / उपक्रम सहभाग / अभ्यासभेट (घटक ३)		१०
अंतर्गत मूल्यमापन एकूण गुण		३०
सत्र परीक्षा आणि अंतर्गत मूल्यमापन एकूण गुण		१००
अंतर्गत मूल्यमापनाचे नियोजन महाविद्यालयाने करावे. विद्यापीठाच्या निर्देशानुसार विहित मुदतीत गुण विद्यापीठाकडे पाठवावे.		
विद्यार्थ्यांचे अंतर्गत मूल्यमापनविषयक लेखन / तपशील विद्यापीठाच्या निर्देशानुसार, विहित कालावधीपर्यंत महाविद्यालयाकडे जमा असणे आवश्यक आहे.		

F.Y.B.A. (प्रथम वर्ष कला)

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत (Choice Based Credit System)

पहिले सत्र

पर्यायी अभ्यासक्रम

विषयाचे नाव : व्यावहारिक व उपयोजित मराठी भाग १ [CC-1 A]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. संज्ञापनातील भाषेची भूमिका, विविध भाषिक आविष्कारांचे स्वरूप समजावून घेणे. भाषिक कौशल्यांची क्षमता विकसित करणे.
२. भाषिक कौशल्यांचे विविध आविष्कार आणि संपर्कमाध्यमे यांचा परस्परसंबंध समजावून घेणे व उपयोजन करणे.
३. मराठीचा कार्यालयीन, व्यावसायिक कामकाजात भाषेचे उपयोजन, गरज व स्वरूप या विशेषांची माहिती करून घेणे.
४. कार्यालयीन, व्यावसायिक भाषाव्यवहारासाठी आवश्यक लेखनकौशल्याचे संपादन व उपयोजन करणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	१. जीवन व्यवहारातील भाषेचे स्थान : भाषा स्वरूप व व्याख्या, आविष्करणाचे प्रकार, मौखिक व लिखित.जीवनक्षेत्रे व भाषा उपयोजन २. भाषिक कौशल्ये : १. नैसर्गिक - आकलनसह श्रवण, २. अर्जित - संभाषण, वाचन व लेखन	१	१५
२	१. अर्जलेखन- विनंती अर्ज, नोकरीसाठी अर्ज, तक्रार अर्ज, माहितीच्या अधिकारातील अर्ज. २. निबंध लेखन - वर्णनात्मक, चर्चात्मक आणि ललित (प्रत्यक्ष निबंधलेखन करणे अपेक्षित)	१	१५
३	प्रगत भाषिक कौशल्ये : १. सारांश लेखन २. सारग्रहण ३. भाषांतर (प्रत्यक्ष लेखन करणे अपेक्षित)	१	१५

दुसरे सत्र
पर्यायी अभ्यासक्रम

विषयाचे नाव : व्यावहारिक व उपयोजित मराठी भाग १ [CC-1 A]

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	संवाद लेखन : १. विविध माध्यमांसाठी होणारे संवाद. २. सुचविलेल्या प्रसंगावर आधारित संवाद लेखन ३. ई-संवाद (ई-मेल)	१	१५
२	भाषांतर : १. भाषांतर म्हणजे काय ? भाषांतर शास्त्र की कला ? २. भाषांतराची आवश्यकता, भाषांतर करताना येणाऱ्या अडचणी. ३. भाषांतर आणि रूपांतर, लक्ष्यनिष्ठ आणि मूलनिष्ठ भाषांतर. ४. इंग्लिश उताऱ्याचे मराठी अथवा हिंदी भाषांतर.	१	१५
३	उपयोजित मराठीची आविष्कार रूपे : १. टिप्पणी लेखन २. इतिवृत्त लेखन ३. घोषणा पत्रक ४. हस्तपत्रक ५. घडीपत्रक ६. स्मरणपत्र ७. स्मरणिका निर्मितीचा आराखडा ८. आशयलेखन (Content Writing) ९. जाहिरात लेखन.	१	१५

संदर्भ ग्रंथ

१. व्यावहारिक मराठी, पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे.
२. व्यावहारिक मराठी, डॉ. कल्याण काळे, डॉ. दत्तात्रय पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे.
३. व्यावहारिक मराठी, डॉ. लीला गोविलकर, डॉ. जयश्री पाटणकर, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
४. व्यावहारिक मराठी, डॉ. सयाजीराजे मोकाशी, प्रा. रंजना नेमाडे
५. व्यावहारिक मराठी, डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर
६. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन कौशल्ये, य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
७. कहाणी वर्तमानपत्राची, चंचल सरकार अनुवाद, दिनकर गांगल, नॅशनल बुक ट्रस्ट
८. द्विभाषी व्यावहारिक शब्दकोश (इंग्लिश - मराठी) गणेश ओतुरकर
९. प्रसारमाध्यमे आणि मराठी भाषा, संपादक डॉ. भास्कर शेळके.

१०. व्यावहारिक मराठी भाषा, शरदिनी मोहिते
११. भाषांतर मीमांसा, डॉ. कल्याण काळे
१२. व्यावहारिक, उपयोजित मराठी आणि प्रसारमाध्यमे, संपादक डॉ. संदीप सांगळे
१३. व्यावहारिक आणि उपयोजित मराठी, डॉ. मनोहर रोकडे
१४. मराठी भाषा उपयोजन आणि सर्जन, प्रा. सुहासकुमार बोबडे
१५. उपयोजित मराठी, डॉ. केतकी मोडक, प्रा. सुजाता शेणई, संतोष शेणई
१६. व्यावहारिक मराठी, प्रकाश परब
१७. व्यावहारिक मराठी, संपादक डॉ. स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
१८. निबंध : शास्त्र व कला, डॉ. प्र. न. जोशी
१९. निबंध व लेखन, निर्मला किराणे.
२०. भाषांतरमीमांसा, संपादक डॉ. रमेश वरखेडे, य. च. म. मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप : पहिले आणि दुसरे सत्र

विद्यापीठ सत्र परीक्षा		
वेळ : ३ तास	घटकनिहाय प्रश्न तपशील	गुण : ७०
प्रश्न क्रमांक		गुण
प्रश्न १ ला	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे लिहिणे. (घटक १)	२०
प्रश्न २ रा	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे लिहिणे. (घटक २)	२०
प्रश्न ३ रा	४ पैकी २ प्रश्नांची उत्तरे लिहिणे. (घटक ३)	३०
सत्र परीक्षा एकूण गुण		७०
अंतर्गत मूल्यमापन		
लेखी परीक्षा		२०
प्रकल्प / गटचर्चा / गृहपाठ / चर्चासत्र / उपक्रम सहभाग / अभ्यासभेट		१०
अंतर्गत मूल्यमापन एकूण गुण		३०
सत्र परीक्षा आणि अंतर्गत मूल्यमापन एकूण गुण		१००
अंतर्गत मूल्यमापनाचे नियोजन महाविद्यालयाने करावे. विद्यापीठाच्या निर्देशानुसार विहित मुदतीत गुण विद्यापीठाकडे पाठवावे.		
विद्यार्थ्यांचे अंतर्गत मूल्यमापनविषयक लेखन / तपशील विद्यापीठाच्या निर्देशानुसार, विहित कालावधीपर्यंत महाविद्यालयाकडे जमा असणे आवश्यक आहे.		

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

(formerly University of Pune)

F.Y.B.A. in Economics

SYLLABUS

(Credit and Semester System)

(To be implemented from the Academic Year, 2019-20)

F.Y.B.A. Economics

G-1 Indian Economic Environment

Annexure –II

1) Title of the course:

Class: F.Y.B.A.

Subject: Economics.

Title: Year of Implementation: From June - 2019

2) Preamble of the syllabus:

The proposed curriculum is with an objective to enhance the existing syllabus, make it contextual as well as applicable and to incorporate all the latest changes in the national economy. The board examined the short comings of the existing syllabus and expressed the need to change it. While doing so the board analyzed other curricula of existing universities in respective subjects in terms of content, relevance, quality and pattern of teaching that has been synthesized in the present proposal. While framing the draft of syllabus, guidance from industrial experts and professionals was sought.

The present era is that of structural transformation especially within the country.

Moreover fast changing international scenario and approach of other countries towards our human resource makes it mandatory for the educational system to impart latest knowledge to our students, so that they are prepared to merge themselves in the challenging economic and corporate environment.

Hence, a change in the paper and restructuring of syllabus becomes imperative. The syllabus needs to be holistic in nature. It should be contextual and clear the basics of economics but at the same time it should teach application of the theories in day to day life.

In the modern world, competition is an inseparable part of our lives. To inculcate a competitive spirit among the students, the syllabus should include all the recent advancement with in and out of the country with its pros and cons.

3) Objectives of the paper

- To familiarize the students with the recent developments in the Indian Economy
- To provide the students with the background of the Indian Economy with focus on contemporary issues like economic environment.
- To help the students to prepare for varied competitive examinations
- To enable students to understand and comprehend the current business scenario, agricultural scenario and other sectorial growth in the Indian context. To make the student aware of the developments such as MSMEs, Digital Economy, E-Banking, BPO & KPO, etc.

Programme Outcome:

- Ability to develop an understanding of the economic environment and the factors affecting economic environment.
- Ability to develop awareness on the various new developments in the different sectors of an economy – agriculture, industry, services, banking, etc.
- Ability to compare and contrast Indian Economy with other world economies.
- At the end of the course, the student should be able discuss and debate on the various issues and challenges facing the Indian Economic Environment.

4) Introduction:

Semester system with the pattern of 70:30

5) Eligibility:

Students who have passed 12th standard from any stream with minimum 35% of marks in all the subjects. (as per the rule of affiliating SPPU)

6) Examination:

A) Pattern of examination: 70:30

i) Internal university examination of 70 marks with internals of 30 marks

ii) Pattern of question paper: pattern for 70 marks

- Question Number 1: 8 questions to be answered out of 10 with total marks 16
- Question Number 2: 4 questions to be answered out of 6 with total marks of 16
- Question Number 3: 3 questions to be answered out of 4 with total marks of 18
- Question Number 4: 2 questions to be answered out of 3 with total marks of 20

iii) Duration for 70 marks: 3 Hrs

iv) Pattern for 30 marks:

- Internal exam (20 marks)
- PPT (oral or poster)/ Project work/Assignments/visits (10 marks)

v) Unit wise classification of marks

Unit	Name of the Chapter	Distribution of marks
Semester 1		
Unit 1	Introduction	23
Unit 2	Agricultural Environment	23
Unit 3	Industrial Environment	24
Total		70
Semester 2		
Unit 1	Service Sector Environment	20
Unit 2	Banking Environment	25
Unit 3	Overview of Indian economy	25
Total		70

B) Standard of Passing:

To pass, the candidate must obtain at least 40% in individual subjects, in internal assessment and in university examination each in all the papers.

C) ATKT rules

As per the rules of SPPU, a student can have maximum two papers as backlog and go to second year.

D) Award of Class:

- Those successful candidates who obtained 40 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in Pass Class.
- Those successful candidates who obtained 50 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in Second Class.
- Those successful candidates who obtained 55 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in Higher Second Class.

iv. Those successful candidates who obtained 60 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in First Class.

v. Those successful candidates who obtained 70 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in First Class with

E) External students:

The students who appear for the examinations without attending any college and take admission in the university as external students will be considered as external students.

F) Setting of question paper/pattern of question paper

Question papers will be set by the panel of paper setters appointed by Savitribai Phule Pune University.

G) Verification/ revaluation

Verification and or revaluation will be done by panel appointed by Savitribai Phule Pune University.

7) Structure of the course

a) Compulsory paper:

Only one paper will be given without and optional subject

b) Optional paper

No subjects are optional.

c) Medium of instructions:

Medium of instruction for the paper will be both Marathi and English.

Structure of the entire course

BA Economics			
FY	G1	Indian Economic Environment	2019-20
SY	G2	Financial System	2020-21
SY	S1	Micro Economics	2020-21
SY	S2	Macro Economics	2020-21
TY	G3	Public Finance	2021-22
TY	S3	International Economics	2021-22
TY	S4	Economics of Development	2021-22

8) Equivalence of previous syllabus with the proposed syllabus

The revised syllabus has changes in the name of the paper, topics and sub topics offered as compared to the old syllabus. The paper will make the syllabus more comprehensive and modified to suitably align with the changing Indian scenario. The paper will set an apt background for students to comprehend knowledge of economics in their academic career and apply the knowledge in their life.

9) University terms

Academic calendar of the affiliating university will be followed.

10) Subject wise detail syllabus

Semester 1		
Units	Name and sub titles of the Chapter	No of lectures
Unit 1	Introduction	16
	1.1 Meaning, Factors affecting Economic Environment- Economic, Political, Technological, Social & Cultural	08
	1.2 Challenges to Indian Economy: Natural Resources, Energy Resources, Education, Health, Environment	04
	1.3 Comparison of Indian Economy with the World Economy- Population, Agriculture, Industry and Service Sector	04
Unit 2	Agricultural Environment	16
	2.1 Role of Agriculture in Indian Economy	04
	2.2 Challenges to Indian Agriculture-Productivity, Rural Credit, Marketing, Rural Entrepreneurship	08
	Recent Trends in Indian Agriculture: Cropping pattern, Technology, Crop Insurance, Water Management, Agri-Business	04
Unit 3	Industrial Environment	16
	3.1 Role of Industry in Indian Economic Development	04
	3.2 Industrial Policy Resolution, 1991- Liberalization, Privatization and Globalization (LPG)	03
	3.3 Challenges to Indian Industry-Labour & Employment, Regional Imbalance, Finance, Technology	03
	3.4 Micro, Small and Medium Enterprises (MSME)- Definition & Role	03
	3.5 Recent trends in Indian Industry- Indian Multinationals & New Policies	03
Semester 2		
Unit 1	Service Sector Environment	12
	1.1 Role and Growth of Service Sector in Indian Economy	02

	1.2 Challenges to Indian Service sector- Business-based & Knowledge-based Sector, Education sector, Health sector, Insurance, Tourism, Banking	06
	1.3 Recent Trends in Indian Service Sector- Digital Economy, E-Commerce, E- Finance	04
Unit 2	Banking Environment	18
	2.1 Banking- Definition, Functions, Changing Structure of Banking in India- New Private Banks, Small Banks, Payment Banks	08
	2.2 Bank Accounts- Types, Procedure and Operation of Accounts	05
	2.3 Recent Trends in Indian Banking Environment- E-Banking, E- Wallets, Bank Mergers and Amalgamations	05
Unit 3	Overview of Indian economy	18
	3.1 Challenges of Indian Economy- Poverty, Employment, Inequality, Informal Sector	09
	3.2 Policy Measures (Two-Three recent Programmes)- Poverty Alleviation Programmes; Employment Generation Programmes; Agriculture Development Programmes, Skill Development Programmes	09

11) Recommended books

Semester I: Basic Reading List

- Agrawal A.N., Problems of Development & Planning, (Latest Edition)
- Ashwani Mahajan, 'Indian Economy' S. Chand & Company Ltd., New Delhi.
- Cherunilam Francis, 'Business Environment-Text and Cases' Himalaya Publishing House(Latest Edition)
- Faisal Ahmed 'Business Environment: Indian and Global Perspective' PHL Learning Pvt. Ltd. (Latest Edition)
- Fernando A.C. (2014) 'Business Environment' Pearson Education,
- Misra & Puri, 'Business Environment', Himalaya Publication House, Mumbai. (Latest Edition)
- Misra & Puri, 'Indian Economy', Himalaya Publication House, Mumbai. (Latest Edition)

Recommended Reading

- Asian Development Bank (2009) 'Urban Poverty in India' BS Books

- Amit Kumar (2013) 'SMEs in India in post-1990s Era: Challenges and Opportunities, LAP Lambert Academic Publishing
- Das Keshab (2011) 'Micro and Small Enterprises in India: The Era of Reforms' Routledge India
- Gopal and Suman Banhri (2013) Indian Economy Performance and Policies. Pearson Publication Delhi.
- C.S.Prasad(2006) 'Sixtyyears of IndianAgriculture'New Century Publication, NewDelhi
- Indian Institute of Banking and Finance (2011) 'Small and Medium Enterprises in India' Taxmann
- Jaya PrakashPradhan (2008) 'Indian Multinational in the World Economy: Implications for Development', Bookwell Publications
- JagdishBhagwati, ArvindPangariay (2013) 'Reforms and Economic Transformation in India' OUP
- MohantyPrasanna (2014) 'Cities and Public Policy' Sage Publications
- Prakesh B.A. (2011) The Indian Economy Since 1991 Economic Reforms and performance, Pearson Publication Delhi.
- Thorat S. K (2008) 'Reservation in Private Sectors' Rawat Publications, ND

Semester II: Basic Reading List

- Agrawal A.N., Problems of Development & Planning, (Latest Edition)
- Ashwani Mahajan, 'Indian Economy' S. Chand & Company Ltd., New Delhi.
- Cherunilam Francis, 'Business Environment-Text and Cases' Himalaya Publishing House(Latest Edition)
- Faisal Ahmed, 'Business Environment: Indian and Global Perspective' PHL Learning Pvt. Ltd. (Latest Edition)
- Fernando A.C. (2014) 'Business Environment' Pearson Education,
- Misra& Puri, 'Business Environment', Himalaya Publication House, Mumbai. (Latest Edition)
- Pathak, Bharati [2009] 'The Indian Financial System', 'Pearson Education Publication, New Delhi.

Recommended Reading

- Bhasin, Niti (2006) “Banking Developments in India 1947 to 2007” New Century Publications.
- Bhadane Jaywant R. (2018) ‘Cashless India and Digital Economy’ International Publications, Kanpur
- Dasgupta Sukti, Sher Singh Verick (2016) ‘Transformation of Women at Work in Asia: An Unfinished Development Agenda, Sage
- Paul Justin (2010) ‘Business Environment-Text and Cases’ Tata McGraw Hill
- Khanna Tarun (2008) ‘Billions of Entrepreneurs: How India and China are Reshaping their Future and Yours’ Penguin India
- Kapila Uma (ed) Indian Economy Since Independence, Academic Foundation(2003)
- Panagariya Arvind (2010) ‘India: The Emerging Giant’ Oxford University Press
- Sobhan Rehman (2010) ‘Challenging the Injustice of Poverty: Agendas for inclusive Development in South Asia’ Sage
- Samanta R.K. (2000) “New Vista in Rural Development Strategies and Approaches” B.R. Publishing Corporation New Delhi
- Spana Newar, Tanvi Gaur (2015) ‘Economic Environment in India, Think Tank Publications, Jaipur

12) Qualification of teachers:

Qualification of teachers as per norms of SPPU will be masters in Economics and SET/NET/Ph.D.

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

(formerly University of Pune)

F.Y.B.A. in Economics

SYLLABUS

(Credit and Semester System)

(To be implemented from the Academic Year, 2019-20)

F.Y.B.A. Economics

G-1 Indian Economic Environment

Annexure –II

1) Title of the course:

Class: F.Y.B.A.

Subject: Economics.

Title: Year of Implementation: From June - 2019

2) Preamble of the syllabus:

The proposed curriculum is with an objective to enhance the existing syllabus, make it contextual as well as applicable and to incorporate all the latest changes in the national economy. The board examined the short comings of the existing syllabus and expressed the need to change it. While doing so the board analyzed other curricula of existing universities in respective subjects in terms of content, relevance, quality and pattern of teaching that has been synthesized in the present proposal. While framing the draft of syllabus, guidance from industrial experts and professionals was sought.

The present era is that of structural transformation especially within the country. Moreover fast changing international scenario and approach of other countries towards our human resource makes it mandatory for the educational system to impart latest knowledge to our students, so that they are prepared to merge themselves in the challenging economic and corporate environment.

Hence, a change in the paper and restructuring of syllabus becomes imperative. The syllabus needs to be holistic in nature. It should be contextual and clear the basics of economics but at the same time it should teach application of the theories in day to day life.

In the modern world, competition is an inseparable part of our lives. To inculcate a competitive spirit among the students, the syllabus should include all the recent advancement with in and out of the country with its pros and cons.

3) Objectives of the paper

- To familiarize the students with the recent developments in the Indian Economy
- To provide the students with the background of the Indian Economy with focus on contemporary issues like economic environment.
- To help the students to prepare for varied competitive examinations
- To enable students to understand and comprehend the current business scenario, agricultural scenario and other sectorial growth in the Indian context. To make the student aware of the developments such as MSMEs, Digital Economy, E-Banking, BPO & KPO, etc.

Programme Outcome:

- Ability to develop an understanding of the economic environment and the factors affecting economic environment.
- Ability to develop awareness on the various new developments in the different sectors of an economy – agriculture, industry, services, banking, etc.
- Ability to compare and contrast Indian Economy with other world economies.
- At the end of the course, the student should be able discuss and debate on the various issues and challenges facing the Indian Economic Environment.

4) Introduction:

Semester system with the pattern of 70:30

5) Eligibility:

Students who have passed 12th standard from any stream with minimum 35% of marks in all the subjects. (as per the rule of affiliating SPPU)

6) Examination:

A) Pattern of examination: 70:30

i) Internal university examination of 70 marks with internals of 30 marks

ii) Pattern of question paper: pattern for 70 marks

- Question Number 1: 8 questions to be answered out of 10 with total marks 16
- Question Number 2: 4 questions to be answered out of 6 with total marks of 16
- Question Number 3: 3 questions to be answered out of 4 with total marks of 18
- Question Number 4: 2 questions to be answered out of 3 with total marks of 20

iii) Duration for 70 marks: 3 Hrs

iv) Pattern for 30 marks:

- Internal exam (20 marks)
- PPT (oral or poster)/ Project work/Assignments/visits (10 marks)

v) Unit wise classification of marks

Unit	Name of the Chapter	Distribution of marks
Semester 1		
Unit 1	Introduction	23
Unit 2	Agricultural Environment	23
Unit 3	Industrial Environment	24
Total		70
Semester 2		
Unit 1	Service Sector Environment	20
Unit 2	Banking Environment	25
Unit 3	Overview of Indian economy	25
Total		70

B) Standard of Passing:

To pass, the candidate must obtain at least 40% in individual subjects, in internal assessment and in university examination each in all the papers.

C) ATKT rules

As per the rules of SPPU, a student can have maximum two papers as backlog and go to second year.

D) Award of Class:

- Those successful candidates who obtained 40 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in Pass Class.
- Those successful candidates who obtained 50 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in Second Class.
- Those successful candidates who obtained 55 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in Higher Second Class.

iv. Those successful candidates who obtained 60 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in First Class.

v. Those successful candidates who obtained 70 % and above of the total aggregate marks in all subjects for internal assessment and university examination taken together at one and same sitting, shall be placed in First Class with

E) External students:

The students who appear for the examinations without attending any college and take admission in the university as external students will be considered as external students.

F) Setting of question paper/pattern of question paper

Question papers will be set by the panel of paper setters appointed by Savitribai Phule Pune University.

G) Verification/ revaluation

Verification and or revaluation will be done by panel appointed by Savitribai Phule Pune University.

7) Structure of the course

a) Compulsory paper:

Only one paper will be given without and optional subject

b) Optional paper

No subjects are optional.

c) Medium of instructions:

Medium of instruction for the paper will be both Marathi and English.

Structure of the entire course

BA Economics			
FY	G1	Indian Economic Environment	2019-20
SY	G2	Financial System	2020-21
SY	S1	Micro Economics	2020-21
SY	S2	Macro Economics	2020-21
TY	G3	Public Finance	2021-22
TY	S3	International Economics	2021-22
TY	S4	Economics of Development	2021-22

8) Equivalence of previous syllabus with the proposed syllabus

The revised syllabus has changes in the name of the paper, topics and sub topics offered as compared to the old syllabus. The paper will make the syllabus more comprehensive and modified to suitably align with the changing Indian scenario. The paper will set an apt background for students to comprehend knowledge of economics in their academic career and apply the knowledge in their life.

9) University terms

Academic calendar of the affiliating university will be followed.

10) Subject wise detail syllabus

Semester 1		
Units	Name and sub titles of the Chapter	No of lectures
Unit 1	Introduction	16
	1.1 Meaning, Factors affecting Economic Environment- Economic, Political, Technological, Social & Cultural	08
	1.2 Challenges to Indian Economy: Natural Resources, Energy Resources, Education, Health, Environment	04
	1.3 Comparison of Indian Economy with the World Economy- Population, Agriculture, Industry and Service Sector	04
Unit 2	Agricultural Environment	16
	2.1 Role of Agriculture in Indian Economy	04
	2.2 Challenges to Indian Agriculture-Productivity, Rural Credit, Marketing, Rural Entrepreneurship	08
	Recent Trends in Indian Agriculture: Cropping pattern, Technology, Crop Insurance, Water Management, Agri-Business	04
Unit 3	Industrial Environment	16
	3.1 Role of Industry in Indian Economic Development	04
	3.2 Industrial Policy Resolution, 1991- Liberalization, Privatization and Globalization (LPG)	03
	3.3 Challenges to Indian Industry-Labour & Employment, Regional Imbalance, Finance, Technology	03
	3.4 Micro, Small and Medium Enterprises (MSME)- Definition & Role	03
	3.5 Recent trends in Indian Industry- Indian Multinationals & New Policies	03
Semester 2		
Unit 1	Service Sector Environment	12
	1.1 Role and Growth of Service Sector in Indian Economy	02

	1.2 Challenges to Indian Service sector- Business-based & Knowledge-based Sector, Education sector, Health sector, Insurance, Tourism, Banking	06
	1.3 Recent Trends in Indian Service Sector- Digital Economy, E-Commerce, E- Finance	04
Unit 2	Banking Environment	18
	2.1 Banking- Definition, Functions, Changing Structure of Banking in India- New Private Banks, Small Banks, Payment Banks	08
	2.2 Bank Accounts- Types, Procedure and Operation of Accounts	05
	2.3 Recent Trends in Indian Banking Environment- E-Banking, E- Wallets, Bank Mergers and Amalgamations	05
Unit 3	Overview of Indian economy	18
	3.1 Challenges of Indian Economy- Poverty, Employment, Inequality, Informal Sector	09
	3.2 Policy Measures (Two-Three recent Programmes)- Poverty Alleviation Programmes; Employment Generation Programmes; Agriculture Development Programmes, Skill Development Programmes	09

11) Recommended books

Semester I: Basic Reading List

- Agrawal A.N., Problems of Development & Planning, (Latest Edition)
- Ashwani Mahajan, 'Indian Economy' S. Chand & Company Ltd., New Delhi.
- Cherunilam Francis, 'Business Environment-Text and Cases' Himalaya Publishing House(Latest Edition)
- Faisal Ahmed 'Business Environment: Indian and Global Perspective' PHL Learning Pvt. Ltd. (Latest Edition)
- Fernando A.C. (2014) 'Business Environment' Pearson Education,
- Misra & Puri, 'Business Environment', Himalaya Publication House, Mumbai. (Latest Edition)
- Misra & Puri, 'Indian Economy', Himalaya Publication House, Mumbai. (Latest Edition)

Recommended Reading

- Asian Development Bank (2009) 'Urban Poverty in India' BS Books

- Amit Kumar (2013) 'SMEs in India in post-1990s Era: Challenges and Opportunities, LAP Lambert Academic Publishing
- Das Keshab (2011) 'Micro and Small Enterprises in India: The Era of Reforms' Routledge India
- Gopal and Suman Banhri (2013) Indian Economy Performance and Policies. Pearson Publication Delhi.
- C.S.Prasad(2006) 'Sixtyyears of IndianAgriculture'New Century Publication, NewDelhi
- Indian Institute of Banking and Finance (2011) 'Small and Medium Enterprises in India' Taxmann
- Jaya PrakashPradhan (2008) 'Indian Multinational in the World Economy: Implications for Development', Bookwell Publications
- JagdishBhagwati, ArvindPangariay (2013) 'Reforms and Economic Transformation in India' OUP
- MohantyPrasanna (2014) 'Cities and Public Policy' Sage Publications
- Prakesh B.A. (2011) The Indian Economy Since 1991 Economic Reforms and performance, Pearson Publication Delhi.
- Thorat S. K (2008) 'Reservation in Private Sectors' Rawat Publications, ND

Semester II: Basic Reading List

- Agrawal A.N., Problems of Development & Planning, (Latest Edition)
- Ashwani Mahajan, 'Indian Economy' S. Chand & Company Ltd., New Delhi.
- Cherunilam Francis, 'Business Environment-Text and Cases' Himalaya Publishing House(Latest Edition)
- Faisal Ahmed, 'Business Environment: Indian and Global Perspective' PHL Learning Pvt. Ltd. (Latest Edition)
- Fernando A.C. (2014) 'Business Environment' Pearson Education,
- Misra& Puri, 'Business Environment', Himalaya Publication House, Mumbai. (Latest Edition)
- Pathak, Bharati [2009] 'The Indian Financial System', 'Pearson Education Publication, New Delhi.

Recommended Reading

- Bhasin, Niti (2006) “Banking Developments in India 1947 to 2007” New Century Publications.
- Bhadane Jaywant R. (2018) ‘Cashless India and Digital Economy’ International Publications, Kanpur
- Dasgupta Sukti, Sher Singh Verick (2016) ‘Transformation of Women at Work in Asia: An Unfinished Development Agenda, Sage
- Paul Justin (2010) ‘Business Environment-Text and Cases’ Tata McGraw Hill
- Khanna Tarun (2008) ‘Billions of Entrepreneurs: How India and China are Reshaping their Future and Yours’ Penguin India
- Kapila Uma (ed) Indian Economy Since Independence, Academic Foundation(2003)
- Panagariya Arvind (2010) ‘India: The Emerging Giant’ Oxford University Press
- Sobhan Rehman (2010) ‘Challenging the Injustice of Poverty: Agendas for inclusive Development in South Asia’ Sage
- Samanta R.K. (2000) “New Vista in Rural Development Strategies and Approaches” B.R. Publishing Corporation New Delhi
- Spana Newar, Tanvi Gaur (2015) ‘Economic Environment in India, Think Tank Publications, Jaipur

12) Qualification of teachers:

Qualification of teachers as per norms of SPPU will be masters in Economics and SET/NET/Ph.D.

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

(formerly University of Pune)

F. Y. B. A. Political Science

Syllabus

(Semester & Choice Based Credit System)

(To be implemented from the Academic Year, 2019-20)

Savitribai Phule Pune University
F. Y. B. A. Political Science
(CBCS pattern to be implemented from 2019-2020)
G-1 General Paper
INTRODUCTION TO INDIAN CONSTITUTION
Total Credits : 03

Objectives

The contents of this course are designed with the following objectives:

1. To acquaint students with the important features of the Constitution of India and with the basic framework of Indian government.
2. To familiarize students with the working of the Constitution of India.

Semester-I	Period
Unit 1: Making of the Indian Constitution	12
a) Historical Background	
b) Constituent Assembly	
c) Preamble	
d) Salient Features	
Unit 2: Fundamental Rights, Duties and Directive Principles	12
a) Fundamental Rights	
b) Fundamental Duties	
c) Directive Principles of State Policy	
Unit 3: Federalism	12
a) Salient Features of Indian Federalism	
b) Centre –State Relations	
c) Issues of Conflict (Water and Border Issues)	
Unit 4: Constitutional Amendments: Scope and Limitations	12
a) Constitutional Provisions	
b) Major Constitutional Amendments (42, 44 & 86)	
c) Basic Structure of the Indian Constitution	
Semester- II	
Unit5: Legislature	12
a) Union Legislature – Structure, Powers and Role	
b) State Legislature – Structure, Powers and Role	
Unit6: Executive	12
a) Union Executive – i) President and Vice President– Powers, Functions and Role	
ii) Prime Minister - Powers, Functions and Role	
iii) Council of Minister – Powers and Functions and Role	
b) State Executive- i) Governor - Powers, Functions and Role	
ii) Chief Minister – Powers, Functions and Role	
iii) Council of Minister – Powers and Functions and Role	

Unit7: Judiciary**12**

- a) Supreme Court : Powers and Functions
- b) High Court : Powers and Functions
- c) Judicial Review and Judicial Activism

Unit8: Electoral System**12**

- a) Election Commission:Composition, Functions and Role
- b) Chief Election Commissioner
- c) Electoral reforms

References:

- 1) Austin Granville, 1999, *The Indian Constitution: Cornerstone of a Nation*, Oxford, Oxford University Press.
- 2) Austin Granville, 2003, *Working a Democratic Constitution: The Indian Experience*, Delhi, Oxford University Press.
- 3) आवटे श्रीरंजनव राही श्रुती गणेश, 2019, *आपलं आयकार्ड*, पुणे, द युनिक अॅकॅडमी पब्लिकेशन,
- 4) Basu D.D., 2018, *Introduction to the Constitution of India*, New York, LexisNexis.
- 5) Brass Paul., 1994, *The Politics of Indian Since Independence*, Cambridge, Cambridge University Press,
- 6) बाचल वि. म., 2004, *भारतीय राज्यघटना आणि राजकीय व्यवहार*, पुणे, के सागर पब्लिकेशन.
- 7) भोळे भा.ल., 2015, *भारतीय गणराज्याचे शासन आणि राजकारण*, नागपूर, पिंपळापुरे प्रकाशन,.
- 8) चपळगावकर नरेंद्र, 2002, *राज्यघटनेचे अर्धशतक*, मुंबई, मौज प्रकाशन.
- 9) जाधव तुकारामवशिरापूरकर महेश, 2012, *भारतीय राज्यघटना व घटनात्मक प्रक्रिया*, पुणे, द युनिक अॅकॅडमी पब्लिकेशन
- 10) घांग्रेकरचिं. ग . 1997, *भारतीयराज्यघटना*, नागपूर, मंगेश प्रकाशन.
- 11) Jha Rajesh, 2012, *Fundamentals of Indian Political System*. Delhi, Dorling Kindersley (India) Pvt Ltd, Pearson Education Society.
- 12) कांबळे बाळ, वकील अलिम वदेवरे पी. डी., 2012, *भारताची राज्यघटना, राजकारण व कायदा*, पुणे, डायमंड प्रकाशन.
- 13) कश्यप सुभाष, (अनुवाद न. ब. पाटील) , 2001, *आपली संसद*, नॅशनल बुक ट्रस्ट इंडिया.
- 14) नांदेडकर व. गो., 2011, *भारतीय राज्यघटना आणि राज्यव्यवहार*, पुणे, डायमंड प्रकाशन.
- 15) पाटील बी.बी., 2016, *भारतीय शासन आणि राजकारण*, कोल्हापूर, फडके प्रकाशन.
- 16) साठे सत्यरंजन, 1998, *भारताच्या राज्यघटनेची ५० वर्षे*, पुणे, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन.
- 17) व्होरा राजेंद्र व पळशीकर सुहास, 2010, *भारतीय लोकशाही: अर्थ आणि व्यवहार*, पुणे, डायमंड प्रकाशन.

Savitribai Phule Pune University
F. Y. B. A. Political Science
(CBCS pattern to be implemented from 2019-2020)
G-1 General Paper (Optional)
AN INTRODUCTION TO THE CONSTITUTION OF UNITED STATES OF
AMERICA
Total Credits : 03

Objectives

To acquaint students with the important features of the Constitution of the United States of America and the basic framework of government of the USA

Semester – I	Period
Unit: 1 Making of the U.S. Constitution	12
a) Historical Background	
b) Preamble	
c) Salient Features	
Unit: 2 Federal System	12
a) Features	
b) State Autonomy	
c) Relations between the Federal Government and the States	
Unit: 3 Fundamental Rights	12
a) Nature of Fundamental Rights	
b) Development of Fundamental Rights	
Unit: 4 Constitutional Amendments	12
a) Constitutional Provisions	
b) Important Amendments (15 & 22)	

Semester - II

Unit: 5 Legislature	12
a) Structure	
b) Powers	
c) Role	
Unit: 6 Executive	12
a) President: Powers and Functions	
b) Vice President: Powers and Functions	
c) Secretary: Powers and Functions	
Unit: 7 Judiciary	12
a) Structure i) Federal Court ii) State Court	
b) Powers and Functions	
c) Judicial Review	
Unit: 8 Federal Election Commission	12
a) Structure	
b) Functions	
c) Role	

Readings

1. काळे अशोक, 1984, अमेरिकेची राज्यव्यवस्था, नागपूर विश्वभारती प्रकाशन.
2. पळशीकर सुहास व सुमंतयशवंत, 1988, अमेरिकेचे शासन, पुणे, निराली प्रकाशन
3. Wheare.K.C, 1980, Federal Government, 4th edn., Oxford and New York, Oxford University Press.
4. Wilson. James., 2014, *American Government*, 14th edn., Wadsworth Publishing Boston Massachusetts, USA.
5. घांग्रेकर चिं. ग. व धनवटे अरुण, 1996, आधुनिक राजकीय व्यवस्था, (इंग्लंड-अमेरिका-स्विट्झर्लंड) नागपूर, मंगेश प्रकाशन

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

(formerly University of Pune)

F. Y. B. A. Political Science

Syllabus

(Semester & Choice Based Credit System)

(To be implemented from the Academic Year, 2019-20)

Savitribai Phule Pune University
F. Y. B. A. Political Science
(CBCS pattern to be implemented from 2019-2020)
G-1 General Paper
INTRODUCTION TO INDIAN CONSTITUTION
Total Credits : 03

Objectives

The contents of this course are designed with the following objectives:

1. To acquaint students with the important features of the Constitution of India and with the basic framework of Indian government.
2. To familiarize students with the working of the Constitution of India.

Semester-I	Period
Unit 1: Making of the Indian Constitution	12
a) Historical Background	
b) Constituent Assembly	
c) Preamble	
d) Salient Features	
Unit 2: Fundamental Rights, Duties and Directive Principles	12
a) Fundamental Rights	
b) Fundamental Duties	
c) Directive Principles of State Policy	
Unit 3: Federalism	12
a) Salient Features of Indian Federalism	
b) Centre –State Relations	
c) Issues of Conflict (Water and Border Issues)	
Unit 4: Constitutional Amendments: Scope and Limitations	12
a) Constitutional Provisions	
b) Major Constitutional Amendments (42, 44 & 86)	
c) Basic Structure of the Indian Constitution	
Semester- II	
Unit5: Legislature	12
a) Union Legislature – Structure, Powers and Role	
b) State Legislature – Structure, Powers and Role	
Unit6: Executive	12
a) Union Executive – i) President and Vice President– Powers, Functions and Role	
ii) Prime Minister - Powers, Functions and Role	
iii) Council of Minister – Powers and Functions and Role	
b) State Executive- i) Governor - Powers, Functions and Role	
ii) Chief Minister – Powers, Functions and Role	
iii) Council of Minister – Powers and Functions and Role	

Unit7: Judiciary**12**

- a) Supreme Court : Powers and Functions
- b) High Court : Powers and Functions
- c) Judicial Review and Judicial Activism

Unit8: Electoral System**12**

- a) Election Commission:Composition, Functions and Role
- b) Chief Election Commissioner
- c) Electoral reforms

References:

- 1) Austin Granville, 1999, *The Indian Constitution: Cornerstone of a Nation*, Oxford, Oxford University Press.
- 2) Austin Granville, 2003, *Working a Democratic Constitution: The Indian Experience*, Delhi, Oxford University Press.
- 3) आवटे श्रीरंजनव राही श्रुती गणेश, 2019, *आपलं आयकार्ड*, पुणे, द युनिक अॅकॅडमी पब्लिकेशन,
- 4) Basu D.D., 2018, *Introduction to the Constitution of India*, New York, LexisNexis.
- 5) Brass Paul., 1994, *The Politics of Indian Since Independence*, Cambridge, Cambridge University Press,
- 6) बाचल वि. म., 2004, *भारतीय राज्यघटना आणि राजकीय व्यवहार*, पुणे, के सागर पब्लिकेशन.
- 7) भोळे भा.ल., 2015, *भारतीय गणराज्याचे शासन आणि राजकारण*, नागपूर, पिंपळापुरे प्रकाशन,.
- 8) चपळगावकर नरेंद्र, 2002, *राज्यघटनेचे अर्धशतक*, मुंबई, मौज प्रकाशन.
- 9) जाधव तुकारामवशिरापूरकर महेश, 2012, *भारतीय राज्यघटना व घटनात्मक प्रक्रिया*, पुणे, द युनिक अॅकॅडमी पब्लिकेशन
- 10) घांग्रेकरचिं. ग . 1997, *भारतीयराज्यघटना*, नागपूर, मंगेश प्रकाशन.
- 11) Jha Rajesh, 2012, *Fundamentals of Indian Political System*. Delhi, Dorling Kindersley (India) Pvt Ltd, Pearson Education Society.
- 12) कांबळे बाळ, वकील अलिम वदेवरे पी. डी., 2012, *भारताची राज्यघटना, राजकारण व कायदा*, पुणे, डायमंड प्रकाशन.
- 13) कश्यप सुभाष, (अनुवाद न. ब. पाटील) , 2001, *आपली संसद*, नॅशनल बुक ट्रस्ट इंडिया.
- 14) नांदेडकर व. गो., 2011, *भारतीय राज्यघटना आणि राज्यव्यवहार*, पुणे, डायमंड प्रकाशन.
- 15) पाटील बी.बी., 2016, *भारतीय शासन आणि राजकारण*, कोल्हापूर, फडके प्रकाशन.
- 16) साठे सत्यरंजन, 1998, *भारताच्या राज्यघटनेची ५० वर्षे*, पुणे, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन.
- 17) व्होरा राजेंद्र व पळशीकर सुहास, 2010, *भारतीय लोकशाही: अर्थ आणि व्यवहार*, पुणे, डायमंड प्रकाशन.

Savitribai Phule Pune University
F. Y. B. A. Political Science
(CBCS pattern to be implemented from 2019-2020)
G-1 General Paper (Optional)
AN INTRODUCTION TO THE CONSTITUTION OF UNITED STATES OF
AMERICA
Total Credits : 03

Objectives

To acquaint students with the important features of the Constitution of the United States of America and the basic framework of government of the USA

Semester – I	Period
Unit: 1 Making of the U.S. Constitution	12
a) Historical Background	
b) Preamble	
c) Salient Features	
Unit: 2 Federal System	12
a) Features	
b) State Autonomy	
c) Relations between the Federal Government and the States	
Unit: 3 Fundamental Rights	12
a) Nature of Fundamental Rights	
b) Development of Fundamental Rights	
Unit: 4 Constitutional Amendments	12
a) Constitutional Provisions	
b) Important Amendments (15 & 22)	

Semester - II

Unit: 5 Legislature	12
a) Structure	
b) Powers	
c) Role	
Unit: 6 Executive	12
a) President: Powers and Functions	
b) Vice President: Powers and Functions	
c) Secretary: Powers and Functions	
Unit: 7 Judiciary	12
a) Structure i) Federal Court ii) State Court	
b) Powers and Functions	
c) Judicial Review	
Unit: 8 Federal Election Commission	12
a) Structure	
b) Functions	
c) Role	

Readings

1. काळे अशोक, 1984, अमेरिकेची राज्यव्यवस्था, नागपूर विश्वभारती प्रकाशन.
2. पळशीकर सुहास व सुमंतयशवंत, 1988, अमेरिकेचे शासन, पुणे, निराली प्रकाशन
3. Wheare.K.C, 1980, Federal Government, 4th edn., Oxford and New York, Oxford University Press.
4. Wilson. James., 2014, *American Government*, 14th edn., Wadsworth Publishing Boston Massachusetts, USA.
5. घांग्रेकर चिं. ग. व धनवटे अरुण, 1996, आधुनिक राजकीय व्यवस्था, (इंग्लंड-अमेरिका-स्विट्झर्लंड) नागपूर, मंगेश प्रकाशन

F.Y.B.A. Revised Syllabus (2013-14)

INTRODUCTION TO SOCIOLOGY (G - 1)

Section – I (First Term)

Objectives

1. To introduce sociology to the students as a major social science.
2. To introduce basic sociological concepts.
3. To get acquainted with the sociological knowledge and social phenomena.

Lecture hours per chapter

Chapter 1: Sociology as a Science

(10)

- a) Origin and Definition of Sociology
- b) Subject matter and Scope of Sociology
- c) Nature of Sociology as a Science

Chapter 2: Basic Concepts in Sociology

(12)

- a) Society – Definition and Characteristics
- b) Social Structure – Definition and Elements
- c) Social Institutions – Meaning and Characteristics

Chapter 3: Social Groups

(10)

- a) Social Groups – Definition and Characteristics
- b) Types – Primary and Secondary group
- c) Reference Group

Chapter 4: Culture, Personality and Socialization

(16)

- a) Culture – Definition, Characteristics, Elements and Types
- b) Socialization – Definition, Aims, Agencies, Re-socialization
- c) Personality – Definition and influence of Culture on personality development

Section – II (Second Term)

Chapter 5: Social Stratification and Mobility

(12)

- a) Social Stratification – Meaning, Definition and Characteristics
- b) Forms of Stratification - Caste, Class & Gender (Meaning and Characteristics)
- c) Social Mobility – Meaning and Types (Vertical and Horizontal)

Chapter 6: Social Control

(10)

- a) Meaning, Definition
- b) Types – Formal and Informal
- c) Conformity and Deviance

- a) Meaning, Definition and Factors of Social Change (Cultural, Demographic, Technological & Geographic)
- b) Concept of Cultural Lag
- c) Social Movement – Meaning, Preconditions and role of social movement in promoting social change with illustrations

Chapter 8: Uses and Applications of Sociology

- a) Sociology as a profession - Policy, Planning, Teaching and research
- b) Relevance of Sociology in Contemporary Society – Sociology and Social work, Sociology and NGO, Sociology and legal awareness, Sociology and media
- c) Career opportunities in Sociology – Social welfare, labour welfare, industry, law, criminology and journalism

Reference Books :

1. Haralambos, M and R.M. Heald: Sociology: Themes and Perspectives, OUP, New Delhi, 2011
2. Michel Haralambos and martin Holborn: Sociology: Themes and Perspectives, Harper Collins Publishers, London 2007.
3. Tischler, Whitten and Hunter, Introduction to Sociology; Holt, Rinehart and Winston, 1983.
4. Horton and Hunt, Sociology, Mac Graw Hill, Tokyo, 1976
5. Rawat H.K., Sociology, Rawat Publications, Jaipur, 2007
6. Vidyabhushan and Sachdeva – Introduction to Sociology, Kitab Mahal, 2003
7. Matson Ron, The Spirit of Sociology: A Reader, ...
8. Giddens Anthony, Sociology, Sixth Edition, (2009)
9. Rao MSA, Social Movements in India (Vol. I & II), Manohar, New Delhi, 1978
10. Doshi S. L., Modernity, Post- Modernity and Neo-Sociological Theories, ...
11. Bhasin Kamla, What is Gender? Kali for Women, New Delhi, 2000.
12. Ahuja Ram, Society in India, Rawat Publication, Jaipur,
13. Deshpande Satish, Contemporary India, Sociological Perspectives, Penguin Pub, 2006
14. C, N, Shankar Rao, Sociology, S. Chand & Com, New Delhi
15. Handbook of Sociology, Oxford Publication, ...
16. Scott John, Sociology – Key Concept, Routledge Publications, 2006
17. Dasgupta Samir & Saha Paulomi, The Introduction to Sociology, Pearson Publication, 2012
18. Mukhopadhyay Amites, Social Movements in India, Pearson Publication, 2012
19. साळुंके सजेंगव, समाजशास्त्रातील मुलभूत संकल्पना, नरेंद्र प्रकाशन, पुणे - २००६
20. मारूलकर, समाजशास्त्राचा परिचय, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर - २००७
21. गगनग्रास ज्योती, येवले सुधीर, समानशास्त्राचा परिचय, निराली प्रकाशन, पुणे - २००८
22. लोटे आर.जे. समाजशास्त्राची ओळख,,,,,, ,
23. शाह घनशाम, सामाजिक चळवळ, डायमंड प्रकाशन - पुणे, २००८, २०११

UNIVERSITY OF PUNE

Revised Course Structure of English

F. Y. B. A. Compulsory English (w. e. f- 2013-2014)

Prescribed Text: *Visionary Gleam: A Selection of Prose and Poetry* (Board of Editors- Orient Blackswan)

Objectives

- a) To familiarize students with excellent pieces of prose and poetry in English so that they realize the beauty and communicative power of English
- b) To expose them to native cultural experiences and situations in order to develop humane values and social awareness
- c) To develop overall linguistic competence and communicative skills of the students

Term-I

Prose- 1, 2, 3, 4

Poetry- 9, 10, 11

Grammar- 1, 2, 3

Communication Skills- 1,2,3,4,5

Term-II

Prose- 5, 6, 7, 8

Poetry- 12, 13, 14

Grammar- 4, 5

Communication Skills- 6,7,8,9,10

Prose

1. **An Astrologer's Day**- R.K Narayan
2. **Our Urgent Need of Self-esteem**-Nathaniel Branden
3. **The Gift of Magi**- O' Henry
4. **Karma**-Khushwant Singh
5. **Tryst with Destiny**-Jawaharlal Nehru
6. **Youth and the Tasks Ahead**-Karan Singh
7. **Prospects of Democracy in India**-B. R. Ambedkar
8. **The Eyes are not Here**-Ruskin Bond

Poetry

9. **A Red, Red Rose**- Robert Burns
10. **Where the Mind is without Fear**- Rabindranath Tagore
11. **If You Call Me**- Sarojini Naidu
12. **Upon Westminster Bridge**- William Wordsworth
13. **An old Woman**- Arun Kolatkar
14. **Success is Counted Sweetest**- Emily Dickinson

Grammar and Communication Skills

Grammar:

1. Articles

2. Prepositions

3. Verbs

3.1 Regular and Irregular Verbs

3.2 Auxiliaries (Primary and Modal)

4. Tenses

4.1 Present tense- A) Simple present, B) Present progressive, C) Present perfect, D) Present perfect progressive

4.2 Past tense- A) Simple past, B) Past progressive, C) Past perfect, D) Past perfect progressive

4.3 Future tense- - A) Simple future, B) future progressive, C) Future perfect, D) Future perfect progressive

5. Subject-Verb Agreement (Concord)

Communication skills:

1. Taking Leave

2. Introducing Yourself

3. Introducing People to One Another

4. Making Requests and Asking for Directions

5. Making and Accepting an Apology

- 6. Inviting and Accepting/Declining an Invitation**
- 7. Making a Complaint**
- 8. Congratulating, Expressing Sympathy and Offering Condolences**
- 9. Making Suggestions, Offering Advice and Persuading**
- 10. Expressing Agreement/Disagreement and Seeking Clarification**

Question paper pattern of the course will be given in due course of time

F. Y. B. A. Optional English (General Paper-I) (w. e. f- 2013-2014)

Prescribed Text: *Interface: English Literature and Language* (Board of Editors- Orient Blackswan)

Objectives

- a) To expose students to the basics of literature and language
- b) To familiarize them with different types of literature in English, the literary devices and terms so that they understand the literary merit, beauty and creative use of language
- c) To introduce the basic units of language so that they become aware of the technical aspects and their practical usage
- d) To prepare students to go for detailed study and understanding of literature and language
- e) To develop integrated view about language and literature in them

Term-I

Prose

1. **A Lesson My Father Taught Me-** A.P.J. Abdul Kalam
2. **Toasted English-** R. K. Narayan

Short Stories

1. **The Romance of a Busy Broker-** O. Henry
2. **A Day's Wait-** Ernest Hemingway

Poetry

1. **Sonnet 29: 'When in disgrace with Fortune and men's eyes'**- William Shakespeare
2. **The World is too much with us-** William Wordsworth

3. **The Listeners-** Walter de la Mare
4. **No Men are Foreign-** James Kirkup

Language studies-I

1. **Characteristics of Human Language**
2. **Functions of Language**

Term-II

Short Stories

1. **Upper Division Love-** Manohar Malgaonkar
2. **Marriage is a Private Affair-** Chinua Achebe

Poetry

1. **The Road Not Taken-** Robert Frost
2. **The Sun Rising-** John Donne
3. **The Mountain and the Squirrel-** R. W. Emerson
4. **Ballad of the Landlord-** Langston Hughes

One Act Plays

1. **Lithuania-** Rupert Brooke
2. **Swansong -** Anton Chekhov

Language studies-II

1. **Aspects of Language and Branches of Linguistics**
2. **Introduction to the Sounds of English**

Question paper patterns of the course will be given in due course of time.

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

(formerly University of Pune)

F. Y. B. A. Sociology

Syllabus

(Semester & Choice Based Credit System)

(To be implemented from the Academic Year, 2019-20)

Savitribai Phule Pune University

F. Y. B. A. Sociology

(w.e.f. June 2019-20)

Total Credits : 03

Semester – I

Introduction to Sociology

Semester – II

Sociology: Social Institutions and Change

F. Y. B. A. Sociology

(CBCS pattern to be implemented from 2019-2020)

G-1 General Paper

Total Credits : 03

Semester – I

Introduction to Sociology

Objectives:

1. To understand the social context of emergence of Sociology.
2. To introduce basic sociological concepts and subject matter and perspectives of Sociology
3. To familiarize students with new avenues in Sociology.

I. Emergence of Sociology as a Discipline. (16)

- a. Emergence of Sociology - Western and Non-Western background, Enlightenment (French and industrial Revolution)
- b. Definitions, Nature (Scientific and Humanist) and subject matter of Sociology.
- c. Sociological Imagination: Beyond Commonsense
- d. Diverse fields and career opportunities in Sociology.

II. Basic Concepts in Sociology. (12)

- a. Society: Definitions, Characteristics and Changing Types of Society (Gathering and Hunting, Agriculture, Industrial and Neo Liberal).
- b. Groups, associations and Social Networks – Concepts and Characteristics

III. Culture, Inequality and Social Exclusion (20)

- a. Culture -Definition, Characteristics, Aspects.
- b. Types of Culture –Folk, Mass, Popular, Subculture, Counter Culture.
- c. Ethnocentrism, Xenophobia, Multiculturalism and hybridization
- d. Social stratification and Social Inequality – Concept and Bases (caste, class, gender, ethnicity and age)
- e. Social Exclusion – Meaning and Dimensions (Economic, Political, Occupational and Cultural)

Semester - II

Sociology: Social Institutions and Change

Objectives:

1. To acquaint students with basic institutions of Society with its newer dimensions.
2. To develop critical understanding of the functioning of social institutions.
3. To acquaint students with the concept and current versions of social change.

I. Social Institutions -I (18)

- a. Family and kinship, Marriage – meaning, forms and changing trends. (Singlehood, cohabitation, Mixed Family, Gay- Lesbian Marriages).
- b. Polity: Meaning Forms. (Monarchy, Democracy, Totalitarianism, Authoritarianism, Neo-liberal state)
- c. Economy: Meaning, History and Models. (Capitalism, Socialism, Mixed Economy, Neo liberal)

II. Social Institutions -II (18)

- a. Religion: Meaning, Forms, Secularization
- b. Education – Meaning, Forms (Formal , Non-formal and Role), Challenges in Higher Education
- c. Media – Meaning, Types (Print, Electronic, Social Media and Role) Relevance of Mass Media in Contemporary Society

III. Social Change (12)

- a. Social change : Concept and Characteristics
- b. Technology, State, Civil Society and Social movement.
- c. Modernization, Development and Globalization

Essential Readings:

1. Macoinis, J. J.,Plummer, K.(2014). *Sociology –A Global Introduction*, New Delhi .Pearsons.
2. Scott, J. (2006). *Sociology- Key Concepts*. New York: Routledge Publication.
3. Haralambos,M., Heald, R.M. (2001). *Sociology: Themes and Perspectives*. New Delhi: Oxford University Press.
4. Haralambos, M., Holborn, M. (2007). *Sociology: Themes and Perspectives*.London: Harper Collins Publication.
5. Tischler, Whitten and Hunter, ‘*Introduction to Sociology*’, Holt, Rinehart and Winston, 1983
6. Bhasin, K. (2000). *Understanding Gender?* New Delhi: Kali for Women.
7. Ahuja, R. (2011). *Society in India*. Jaipur:Rawat Publication.
8. Zygmunt, B. (1990). *Thinking Sociologically*. Blackwell.
9. Dasgupta, S., Shah Paulomi, ‘*The Introduction to Sociology*’, Pearson Publication, 2012
10. Ritzer George, ‘*Globalization: A Basic Text*’, 2nd Edition, 2015
11. साळुंखे, स. (2006). समाजशास्त्रातील मूलभूत संकल्पना. पुणे : नरेंद्र प्रकाशन.
12. मारुलकर, वि. (2007). समाजशास्त्र परिचय. कोल्हापुर : फडके प्रकाशन.
13. गगनग्रास, ज्यो., येवले, सु.(2013). ‘समाजशास्त्राचा परिचय. पुणे : निराली प्रकाशन.
14. शाह, घ. (2017). सामाजिक चळवळ. पुणे : सेज भाषा.
15. तांबे, श्रुती. लिंगभाव समजून घेताना, लोकवाङ्मय गृह प्रकाशन
16. आहुजा, रा.(2007). *भारतीय समाज*. जयपुर:रावत पब्लिकेशन.
17. पंडित, न. (2001) ‘जागतिकीकरण आणि महाराष्ट्र’, लोकवाङ्मय गृह प्रकाशन
18. सोमण, मा. शं., सावळे, सं.(2016). समाजशास्त्रीय विचार. पुणे:डायमंड प्रकाशन.

Reference Books:

1. Giddens, A. (2009). *Sociology (Sixth Edition)*. London: Polity Press.
2. Giddens, Anthony, Duneier Mitchell and Appelbaum Richard P. Carr Deborah. ‘*Essentials of Sociology*’, W. W. Norton and Company. New York. 2017
3. Horton and Hunt, (1976). *Sociology*. Tokyo:MacGraw Hill.
4. Rawat, H.K. (2007). *Sociology*. Jaipur:Rawat Publications.
5. Vidyabhushan and Sachdeva, (2003). *Introduction to Sociology*. New Delhi:KitabMahal.
6. Rao, M.S.A. (1978). *Social Movements in India* (Vol.I& II).New Delhi: Manohar.
7. Deshpande, S. (2006). *Contemporary India, Sociological Perspectives*. Penguin Pub
8. Ritzer, G. (2011). *Sociological Theory*’, 8th Edition, Mac Grew Hill,
9. Handbook of Sociology, Oxford Publication
10. खातू, ग.(2004). ‘जागतिकीकरण: परिणाम आणि पर्याय, अक्षर प्रकाशन.
11. सिंग, ही.(2019). *जातिव्यवस्थेची नवी समीक्षा*. नवी दिल्ली : सेज भाषा

Savitribai Phule Pune University

(Formerly University of Pune)

Three Year B.Sc. Degree Program in Geography

(Faculty of Science & Technology)

F.Y.B.A. (Geography)

Choice Based Credit System Syllabus

To be implemented from Academic Year 2019-2020

Title of the Course: B.A. (Geography)

Preamble for the Syllabus:

Savitribai Phule Pune University has decided to change the syllabi of various faculties from June,2019. Taking into consideration the rapid changes in arts & Humanities aches in different areas of Geography and related subjects board of studies in Geography with concern of teachers of Geography from different colleges affiliated to Savitribai Phule Pune University has prepared the syllabus of F.Y.B.A. Geography. To develop the syllabus the U.G.C. Model curriculum is followed.

Preamble: This paper intends to acquaint the students with various dimensions of Physical Geography, and its challenges. The students of Geography,F.Y.B. A.should understand the current issues in Physical geography. Specifically Physical geography focused on Lithosphere, Fluvial Cycle, Atmosphere, Hydrosphere.

Objectives:

- I. To introduce the students to the basic concepts in Physical geography.
- II. To introduce latest concept in Physical geography
- III. To acquaint the students with the utility and application of Physical geography in different regions and environment.
- IV. IV. To make the students aware about Earth system (Lithosphere, Atmosphere, Biosphere and Hydrosphere)

Course Outcome:

Upon successful completion of this course, the student will be able to:

- i) The geographical maturity of students in their current and future courses shall develop.
- ii) The student develops theoretical, applied and computational skills.

Course Structure**F. Y. B. A. GEOGRAPHY**

Sr. No.	Semester	Course No	Name of the Course	Category
1	Semester I	Gg- 110 (A)	Physical Geography	Geography DSE - 1
2	Semester – II	Gg- 110 (B)	Human Geography	Geography DSE - 2

S. Y. B. A. GEOGRAPHY

Paper Code	Semester	Paper	Subject
Gg: 210(A)	III	G2	Environmental Geography I OR Economic Geography -I
Gg: 220(A)	III	S1	Geography of Maharashtra - I OR Population Geography – I
Gg: 201(A)	III	S2	Practical Geography – I (Scale and Map Projections)
Gg: 210(B)	IV	G2	Environmental Geography II OR Economic Geography -II
Gg: 220(B)	IV	S1	Geography of Maharashtra - II OR Population Geography – II
Gg: 201(B)	IV	S2	Practical Geography – II (Cartographic Techniques, Surveying and Excursion / Village / Project Report)

T. Y. B. A. GEOGRAPHY

Paper Code	Semester	Paper	Subject
Gg: 310(A)	V	G3	Geography of Disaster Management-I OR Geography of Tourism- I
Gg: 320(A)	V	S3	Geography of India -I OR Geography of rural development -I
Gg: 301(A)	V	S4	Practical Geography – I (Techniques of Spatial Analysis)
Gg: 310(B)	VI	G3	Geography of Disaster Management-II OR Geography of Tourism -II
Gg: 320(B)	VI	S3	Geography of India -II OR Geography of rural development -II
Gg: 301(B)	VI	S4	Practical Geography – II (Techniques of Spatial Analysis, Surveying and Excursion / Village / Project Report)

Equivalence of Previous syllabus along with new syllabus:

	Old course	New Course
Paper I	Gg-110 Elements of Geomorphology	Gg-110(A) Physical Geography
Paper II		Gg-110(B) Human Geography

Details of Syllabus:

Semester I
Physical Geography

Sr. No	Topic	Sub Topics	Teaching Hours	Total Credits
1.	Introduction to Physical Geography	1)Definitions of Physical Geography 2)Nature and scope of Physical Geography 3)Branches of Physical Geography 4) Introduction about the Earth system (Lithosphere, Atmosphere, Hydrosphere and Biosphere)	12	03
2	Lithosphere	1) Interior of the earth 2)Wegner's Continental Drift Theory 3) Davis Concept of Cycle of erosion	12	
3	Atmosphere	1) Structure of the atmosphere 2)Heat Balance 3)Pressure belts and wind system 4) Forms and types of Precipitation	12	
4	Hydrosphere	1) Hydrological cycle 2) General structure of ocean floor 3)Waves and Tides 4) Field Visit (Not more than one day) for observations geographical places and landforms.	12	

Reference Books

- 1) Clyton K., (1986), Earth Crust, AdusBook , London.
- 2) Davis W. M., (1909), Geographical Essay, Ginnia Co.
- 3) Dayal P., (1996), Text Book of Geomorphology, Shukla Book Depot, Patna.
- 4) Kale V.S. and Gupta A., (2015), Introduction of Geomorphology, University Press, PVT Kolkata.
- 5) Kale V.S. and Gupta A., (2001), Elements of Geomorphology, Oxford Univ. Press.
- Monkhouse, (1951), Principle of Physical Geography, McGraw Hill Pub – New York.
- 6) Pitty A. F., (1974), Introduction to Geomorphology, Methuen London.
- 7) Singh Savindra, (2000), Physical Geography, PrayagPustakBhavan, 20-A, University Road, Allahabad – 211002.
- 8) Steers J. A., (1964), The Unstable Earth Some Recent Views in Geography, Kalyani Publishers, New Delhi.
- 9) Swaroop Shanti, (2006), Physical Geography, King Books, NaiSarak, Delhi –110006.
- 10) Wooldridge S. W. and Morgan R. S., (1959), The Physical Basis of Geography and Outline of Geomorphology, Longman Green and Co. London.
- 11) More, Pagar&Thorat, (2014), Elements of Climatology & Oceanography, (Marathi), Atharv Publication, Pune
- 12) S MUKHERJEE, UNDERSTANDING PHYSICAL GEOGRAPHY, ORIENT BLACKSWAN (PVT)LTD

Semester II**DSE (Discipline Specific Elective) - II Geography**
Human Geography

Sr. No	Topic	Sub Topics	Teaching Hours	Credits
1.	Introduction to Human Geography	1)Definitions of Human Geography 2) Nature and scope of Human Geography 3) Branches and importance of Human Geography	12	03
2	Population	1)Factors affecting on distribution of population 2) Theory of demographic transition 3) Composition of Indian population (Gender and literacy)	12	
3	Settlements	1) Types and pattern of rural Settlements 2)Urbanisation in India 3) Urbanisation in Maharashtra	12	
4	Agriculture	1)Types of Agriculture 2) Factors affecting on Agriculture activity 3) Problems of Indian agriculture	12	

Reference Books

1. Chandna, R.C. (2010) Population Geography, Kalyani Publisher.
2. Hassan, M.I. (2005) Population Geography, Rawat Publications, Jaipur
3. Daniel, P.A. and Hopkinson, M.F. (1989) The Geography of Settlement, Oliver & Boyd, London.
4. Musmade Arjun, Sonawane Amit and Jyotiram More, Population & Settlement Geography, (2015), Diamond Publication Pune.
5. Jyotiram More and Musmade Arjun (2015) Regional Geography of India .Diamond Publication Pune.
6. Johnston R; Gregory D, Pratt G. et al. (2008) The Dictionary of Human Geography, Blackwell Publication.
7. Jordan-Bychkov et al. (2006) The Human Mosaic: A Thematic Introduction to Cultural Geography. W. H. Freeman and Company, New York.
8. Kaushik, S.D. (2010) Manavi Bhugol, Rastogi Publication, Meerut.
9. Maurya, S.D. (2012) Manav Bhugol, Sharda Pustak Bhawan. Allahabad.
10. Sudepta Adhikari (2016) Orient Blackswan PVT, New Delhi.
12. Sumitra Ghosh (2015), Introduction of Settlement Geography. Orient Blackswan PVT Kolkaqa.
13. Ghosh B.N. : Fundamentals of Population Geography
14. Hussin M. : Human Geography 1994
15. Money D.S. : Human Geography

16. Perpillou A.V. : Human Geography, Longman, London- 1986
17. Robinson H. : Human Geography, 1976
18. Mishra & Puri : Indian Economy 2004
19. India- 2008 : Govt. of India
20. Hassan Mohammed I. : Population Geography, 2005
21. Bhende Asha & Kanitkar Tara : Principles of Population studies
22. Perillouav : Human Geography, 1986
23. Singh, R.Y. : Geography of Settlement, 1998
24. Singh, Gopal : Mapwork & Practical Geography, 1999
25. Sawant S.B. Athavale A.S. and Musmade A H, Population Geography, Mehata publishing house, Pune
26. Chandana R.C. : Geography of Population, Kalyani Pub. Ludhayana 1988
- 27) S MUKHERJEE, UNDERSTANDING PHYSICAL GEOGRAPHY, ORIENT BLACKSWAN (PVT)LTD

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

(formerly University of Pune)

F.Y.B.A. HISTORY

Syllabus

(Semester & Choice Based Credit System)

(To be implemented from the Academic Year, 2019-20)

F.Y.B.A. HISTORY

Under the Faculty of Humanities

Total Credits: 03

Semester-I Early India: From Prehistory to the Age of the Mauryas

Objectives:

The history of Early India is a crucial part of Indian history. It is a base for understanding the entire Indian history. The course is aimed at helping the student to understand the history of early India from the prehistoric times to the age of the Mauryas. It attempts to highlight the factors and forces behind the rise, growth and spread of civilization and culture of India along with the dynastic history. It also attempts to help the students to understand the contribution of Early Indians to polity, art, literature, philosophy, religion and science and technology. It also aims to foster the spirit of enquiry among the students by studying the major developments in early Indian history.

Unit I: Early India: Sources and Prehistory [12]

- (a) Importance of Early History
- (b) Sources and Tools of historical reconstruction – Archaeology (Material remains), Epigraphy (Inscriptions), Numismatics (Coins), Literary Sources, Foreign Accounts
- (c) Palaeolithic, Mesolithic, Neolithic and Chalcolithic Cultures: A Brief Review

Unit II: Harappan Culture: Bronze Age Civilization [12]

- (a) Geographical Extent, Town Planning, Trade, Religious Practices
- (b) Art, Crafts and Technology: Pottery, Seals, Beads, Images, Terracotta Figurines
Metallurgy, Script and Decline

Unit III: Vedic Culture, Religious Protest: Jainism and Buddhism [12]

- (a) Vedic and Later Vedic Culture: Original home, Tribal Polity, Social Divisions, Rituals and Philosophy
- (b) Jainism and Buddhism: Causes of Origin, Doctrines, Contributions and Importance

Unit IV: Emergence of the Mahajanpadas and the Age of the Mauryas

[12]

- (a) The Mahajanpadas, Rise and Growth of the Magadhan Empire
- (b) The Age of the Mauryas: Chandragupta, Ashoka and his policy of Dhamma
- (c) The Mauryan Administration, Economy, Decline and Significance

Semester-II

Early India: Post Mauryan Age to the Rashtrakutas

Objectives:

The history of India after the Mauryas is very important to understand the developments in early India after the Mauryas, which finally led to the transition to medieval India. The course is aimed at introducing the students to the developments in different parts of India through a brief study of regional kingdoms up to the tenth century C.E. It attempts to highlight the consequences of the foreign invasions, particularly on the polity, economy, society and art and architecture. The attempt is also to instill the spirit of enquiry among the students.

Unit I: Central Asian Contacts and the Age of the Shung-Satvahanas [12]

- (a) The Indo-Greeks, The Shakas, The Parthians, The Kushanas: Economy, Society, Religion and Culture
- (b) The Age of Shung-Satvahanas: Polity and Administration, Society, Economy, Culture

Unit II: Early History of South India [12]

- (a) Period of Sangam Literature –Society and Culture, early polities
- (b) Economy: Towns, Trade and Crafts

Unit III: North India: Gupta and Harshvardhan [12]

- (a) The Gupta Empire – Brief Political History, Administration, Society, Trade, Science and Technology
- (b) Harshvardhan: Administration, Religion, Education

Unit IV: Regional Kingdoms: A Brief History [12]

- (a) The Chalukyas, Pallavas, Pandya - Struggle for Supremacy over Peninsular India
- (b) Rashtrakutas, Palas, Parmaras- Tripartite Struggle
- (c) Literature, Religion, Art and Architecture

Savitribai Phule Pune University Pune

Syllabus in History for FYBA under CBCS from the Academic Year 2019-20

Under the Faculty of Humanities

Total Credits: 03

Semester-I Early India: From Prehistory to the Age of the Mauryas

प्रारंभिक भारत: प्रागैतिहासिक काळ ते मौर्यकाळ

उद्दिष्टे:

प्रारंभिक भारताचा इतिहास हा एकूणच भारतीय इतिहासाचा अतिशय महत्वाचा भाग आहे. कारण तो संपूर्ण भारतीय इतिहासाचे योग्य आकलन करण्यासाठी मूलाधार आहे. हा पेपर विद्यार्थ्यांना प्रागैतिहासिक काळ ते मौर्य काळापर्यंतच्या इतिहासाचे आकलन होण्याच्या उद्देशाने तयार केलेला आहे. भारतीय सभ्यता आणि संस्कृती तसेच राजकीय घराणी यांच्या उदय आणि विकासाला कारणीभूत असणाऱ्या घटकांवर प्रकाश टाकण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. विद्यार्थ्यांना राजकीय व्यवस्था, कला, साहित्य, तत्वज्ञान, धर्म, विज्ञान आणि तंत्रज्ञान या विविध महत्वाच्या बाबींसाठी प्रारंभिक काळातील भारतीयांनी दिलेल्या योगदानाचा परिचय करून देण्याचा उद्देश आहे. प्रारंभिक भारतीय इतिहासाच्या अभ्यासाद्वारे विद्यार्थ्यांमधील जिज्ञासू वृत्तीला चालना देण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

घटक I: प्रारंभिक भारत: साधने आणि प्रागैतिहासिक काळ

[12]

- (अ) प्रारंभिक इतिहासाचे महत्व
- (ब) इतिहासाची साधने – पुरातत्वीय (भौतिक अवशेष), आलेख (शिलालेख, गुफालेख इ.), नाणकशास्त्र (नाणी), वाङ्मयीन साधने, परकीय प्रवासवर्णने
- (क) पुरापाषाण युग, मध्यपाषाण युग, नवाश्म युग आणि ताम्रपाषाणयुगीन संस्कृती : संक्षिप्त आढावा

घटक II: हडप्पा संस्कृती : कांस्ययुगीन सभ्यता

[12]

- (अ) भौगोलिक विस्तार, नगररचना, व्यापार आणि धार्मिक रीतीरिवाज
- (ब) कला, हस्तकला आणि तांत्रिक ज्ञान : मृदभांडी, मुद्रा, मणी, प्रतिमा, मातीच्या शोभेच्या मूर्ती, धातुकाम, लिपी आणि ज्ञान

घटक III: वैदिक संस्कृती, धार्मिक विद्रोह : जैन आणि बौद्ध धर्म

[12]

- (अ) वैदिक उत्तर-वैदिक काळातील संस्कृती: मूळ स्थान, जमातींची राज्यव्यवस्था, सामाजिक विभागणी, धार्मिक विधी आणि तत्वज्ञान
- (ब) जैन आणि बौद्ध धर्म: उदयाची कारणे, शिकवण, योगदान आणि महत्व

घटक IV: महाजनपदांचा उदय आणि मौर्यकाळ

[12]

- (अ) महाजनपदे, मगधच्या साम्राज्याचा उदय आणि विकास
- (ब) मौर्य काळ : चंद्रगुप्त मौर्य, सम्राट अशोक आणि त्याचे धम्मविषयक धोरण
- (क) मौर्यांचे प्रशासन, अर्थव्यवस्था, ङ्हास आणि महत्व

Reference Books: English

1. Thapar Romila, 'A History of India' Vol. I , Penguin Books, New Delhi, 1990
2. Jha D. N., 'Early India: A Concise History' Manohar Publication, New Delhi, 2010
3. Sharma R. S., 'Rethinking India's Past', Oxford University Press, New Delhi, 2009
4. Thapar Romila, 'Early India: From The Origins To A.D. 1300', Penguin Books, 2002
5. Raychaudhari Hemchandra, 'Political History of Ancient India', University of Calcutta, Calcutta, 1923.
6. Kosambi D. D. 'The Culture And Civilization of Ancient India in Historical Outline' Vikas Publication, New Delhi 1993.
7. Thapar Romila, 'Asoka and the Decline of the Mauryas', Oxford University Press, USA, 1998
8. Mahajan V. D., Ancient India, S. Chand & Company Ltd, New Delhi. Reprinted 2019.

9. Basham A. L. 'The Wonder That Was India, Picador- Pan MacMillan, Reprinted, 2004.
10. Dasgupta Uma, 'History of Science, Philosophy and Culture in Indian Civilization', Longman Pearson, New Delhi. 2011
11. Altekar A. S. 'State and Government in Ancient India', Motilal Banarasidas Publishers, Varanasi, 1949.
12. Mujumdar R. C. 'Ancient India', Motilal Banarasidas Publishers, Varanasi, 1952.
13. Daud Ali, 'Passport to the Past Ancient India', Rosen Central Publication, New York, 2009
14. K.A. Nilakanta Sastri, 'History of South India' Oxford University Press, London, 1958
15. Tripathi Ramashankar, 'History of Ancient India', Motilal Banarasidas Publishers, Varanasi, 1942.
16. Gazetteer of India Vol II
17. Gazetteer of Maharashtra
18. Wheeler, Mortimer, 'The Indus Valley Civilization', Cambridge History of India, 1968.
19. Possehl, G.L., 'The Indus Civilization: A Contemporary Perspective', AltaMira Press, 2002.

Reference Books : Marathi

१. कोसंबी डी. डी., 'प्राचीन भारतीय संस्कृती व सभ्यता' डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे, २००६.
२. थापर रोमिला, 'अर्ली इंडिया', अनुवाद, प्रा. र. ना. गायधनी व वासंती फडके, केसागर प्रकाशन, पुणे, २००६.
३. झा डी. एन. 'प्राचीन भारत: एक ऐतिहासिक रूपरेखा', अनुवाद, पारधी मा. कृ. केसागर प्रकाशन, पुणे, २००५.
४. मेहता जे. एल., 'हिस्ट्री ऑफ एन्शंट इंडिया' अनुवाद, काळे एम. व्ही. केसागर प्रकाशन, पुणे, २००८.
५. शर्मा आर. एस., 'प्राचीन भारताचा परिचय' अनुवाद, बिंदा परांजपे, ओरीएंट लॉगमन, मुंबई, २००७.
६. रायचौधरी हेमचंद्र, 'प्राचीन भारताचा राजकीय इतिहास', अनुवाद, प्राचार्य सदाशिव आठवले, मधुसूदन बोपडीकर, डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे, २००६.
७. शर्मा आर. एस., 'एन्शंट इंडिया' अनुवाद वासंती फडके, केसागर प्रकाशन, पुणे, २००९.

८. तांबे- काटदरे, ' प्राचीन भारत' केसागर प्रकाशन, पुणे, २००४.

९. गायधनी र. ना. ' प्राचीन भारताचा इतिहास' अनिरुद्ध पब्लिशिंग हाउस, पुणे, १९९७.

१०. कोलारकर एस. जी. 'प्राचीन भारताचा राजकीय सामाजिक सांस्कृतिक इतिहास- आरम्भापासुन १२०५ पर्यंत'
श्री मंगेश प्रकाशन नागपूर.

११. कुलकर्णी ए. आर. 'प्राचीन भारत: संस्कृती आणि इतिहास', स्नेहवर्धन प्रकाशन पुणे.

१२. गॅझेटीअर ऑफ महाराष्ट्र

१३. शिरगावकर शरावती, 'अशोक आणि मौर्यांचा इतिहास', महाराष्ट्र ग्रंथनिर्मिती मंडळ.

Semester-II

Early India: Post Mauryan Age to the Rashtrakutas

प्रारंभिक भारत : उत्तर- मौर्यकाळ ते राष्ट्रकुट काळ

उद्दिष्टे:

मौर्येत्तर भारताचा इतिहास हा मौर्य काळानंतरच्या घडामोडी आणि त्यामुळे भारताची मध्ययुगीन काळाकडे झालेली वाटचाल समजावून घेण्यासाठी महत्वाचा आहे. हा पेपर विद्यार्थ्यांना मौर्य काळानंतरच्या प्रादेशिक राज्यांच्या इतिहासाची थोडक्यात ओळख करून देण्याच्या उद्देशाने तयार केलेला आहे. राजकीय व्यवस्था, अर्थव्यवस्था, समाज, कला आणि स्थापत्य यावरील परकीय आक्रमणामुळे झालेले परिणाम यावर प्रकाश टाकण्याचा प्रयत्न यामध्ये केलेला आहे. विद्यार्थ्यांमधील जिज्ञासा वृत्तीला चालना देण्याचाही प्रयत्न याद्वारे करण्यात आला आहे.

घटक I: मध्य आशियाशी संबंध आणि शुंग-सातवाहन काळ

[12]

- (अ) भारतीय ग्रीक, शक, पार्थियन, कुषाण: अर्थव्यवस्था, समाज, धर्म आणि संस्कृती
- (क) शुंग-सातवाहन काळ: राजकीय व्यवस्था आणि प्रशासन, समाज, अर्थव्यवस्था, संस्कृती

घटक II: दक्षिण भारताचा प्रारंभिक इतिहास

[12]

- (अ) संगम साहित्याचा कालखंड : समाज, संस्कृती आणि प्रारंभिक राजकीय व्यवस्था
- (ब) अर्थव्यवस्था, शहरे, व्यापार आणि हस्तकला

घटक III: उत्तर भारत: गुप्तसाम्राज्य आणि हर्षवर्धन

[12]

- (अ) गुप्त साम्राज्य: संक्षिप्त राजकीय इतिहास, प्रशासन, समाज, व्यापार, विज्ञान आणि तंत्रज्ञान
- (ब) हर्षवर्धन: प्रशासन, धर्म आणि शिक्षण

घटक IV: प्रादेशिक राज्ये: संक्षिप्त इतिहास

[12]

- (अ) चालुक्य, पल्लव, पंड्या – द्वीपकल्पीय भारतावरील प्रभुत्वाचा संघर्ष
- (ब) राष्ट्रकुट, पाल, परमार – त्रिपक्षीय संघर्ष
- (क) साहित्य, धर्म, कला आणि स्थापत्य

Reference Books: English

1. Jha D. N. 'Revenue System in Post Maurya and Gupta Times', Punthi Pustak, Calcutta, 1967.
2. Thapar Romila, 'A History of India' Vol. I , Penguin Books, New Delhi, 1990
3. Thapar Romila, 'Early India: From The Origins To A.D. 1300', Penguin Books, 2002
4. Sharma R. S., 'Rethinking India's Past', Oxford University Press, New Delhi, 2009
5. Basham A. L. 'The Wonder That Was India, Picador- Pan MacMillan, Reprinted, 2004.
6. Raychaudhari Hemchandra, 'Political History of Ancient India', University of Calcutta, Calcutta, 1923.
7. Kosambi D. D. 'The Culture And Civilization of Ancient India in Historical Outline' Vikas Publication, New Delhi, 1993.
8. Altekar A. S. 'State and Government in Ancient India', Motilal Banarasidas Publishers, Varanasi, 1949.
9. Jha D. N., 'Early India: A Concise History' Manohar Publication, New Delhi, 2010
10. Mujumdar R. C. 'Ancient India', Motilal Banarasidas Publishers, Varanasi, 1952.
11. Mahajan V. D., Ancient India, S. Chand & Company Ltd, New Delhi. Reprinted 2019.
12. Tripathi Ramashankar, 'History of Ancient India', Motilal Banarasidas Publishers, Varanasi, 1942.
13. Daud Ali, 'Passport to the Past Ancient India', Rosen Central Publication, New York, 2009
14. Dasgupta Uma, 'History of Science, Philosophy and Culture in Indian Civilization', Longman Pearson, New Delhi. 2011
15. Gazetteer of India Vol. II
16. Gazetteer of Maharashtra

Reference Books : Marathi

१. झा डी. एन., 'मौर्योत्तर व गुप्तकालीन राजस्व पद्धती' अनुवाद देगलूरकर गो. बं. डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे, २००६.
२. थापर रोमिला, 'अर्ली इंडिया', अनुवाद, प्रा. र. ना. गायधनी व वासंती फडके, केसागर प्रकाशन, पुणे, २००६.
३. कोसंबी डी. डी., 'प्राचीन भारतीय संस्कृती व सभ्यता' डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे, २००६.
४. झा डी. एन. 'प्राचीन भारत: एक ऐतिहासिक रूपरेखा', अनुवाद, पारधी मा. कृ. केसागर प्रकाशन, पुणे, २००५.
५. रायचौधरी हेमचंद्र, 'प्राचीन भारताचा राजकीय इतिहास', अनुवाद, प्राचार्य सदाशिव आठवले, मधुसूदन बोपडीकर, डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे, २००६.
६. शर्मा आर. एस., 'प्राचीन भारताचा परिचय' अनुवाद, बिंदा परांजपे, ओरीएंट लॉगमन, मुंबई.
७. शर्मा आर. एस., 'एन्शंट इंडिया' अनुवाद वासंती फडके, केसागर प्रकाशन, पुणे, २००९.
८. मेहता जे. एल., 'हिस्ट्री ऑफ एन्शंट इंडिया' अनुवाद, काळे एम. व्ही. केसागर प्रकाशन, पुणे.
९. तांबे- काटदरे, 'प्राचीन भारत' केसागर प्रकाशन, पुणे, २००४.
१०. कोलारकर एस. जी. 'प्राचीन भारताचा राजकीय सामाजिक सांस्कृतिक इतिहास- आरम्भापासून १२०५ पर्यंत' श्री मंगेश प्रकाशन नागपूर.
११. गायधनी र. ना. 'प्राचीन भारताचा इतिहास' अनिरुद्ध पब्लिशिंग हाउस, पुणे, १९९७.
१२. कुलकर्णी ए. आर. 'प्राचीन भारत: संस्कृती आणि इतिहास', स्नेहवर्धन प्रकाशन पुणे.
१३. मोरवंचीकर आर. एस., 'सातवाहनकालीन महाराष्ट्र' प्रतिमा प्रकाशन, पुणे. १९९३.
१४. गॅझेटीअर ऑफ महाराष्ट्र

University of Pune

**F. Y. B. A. Political Science
G-1 General Paper**

**INDIAN GOVERNMENT AND POLITICS
OR
MODERN INDIAN POLITICAL
THOUGHT**

(80. 20 pattern to be Implemented from 2013-2014)

University of Pune
F. Y. B. A. Political Science
G-1 General Paper

INDIAN GOVERNMENT AND POLITICS

(80. 20 pattern to be implemented from 2013-2014)

COURSE RATIONALE

This paper focuses in detail on the political processes and the actual functioning of the political system. It simultaneously studies in detail the political structure both Constitutional and Administrative. It emphasizes on local influences that derive from social stratification of castes and jatis, from language, religion, ethic and economic determinants and critically assesses its impact on the political processes. The major contradictions of the Indian Political Process are to be critically analyzed along with an assessment of its relative success and failure in a comparative perspective with other developing countries and in particular those belonging to the South Asian region.

Term I

Period

Topic 1: Background and the Salient Features of Indian Constitution

- a) Formation of Constituent Assembly
- b) Philosophy of the Preamble for Indian Constitution 12
- c) Major Features: Parliamentary Democracy, Federalism, Independent Judiciary –Social Justice and Social Transformation

Topic 2: Fundamental Rights, Duties and the Directive Principles of State Policy

- a) Nature of Fundamental Rights –Major Fundamental Rights-Right to Equality, Right to Liberty, Right to Freedom of Religion, Cultural and Educational Rights 12
- b) Importance of Fundamental Duties
- c) Nature and Significance of Directive Principles of State Policy

Topic 3: Federalism

- a) Salient Features of Indian Federalism
- b) Centre –State Relations 12
- c) Issues of Conflict-Water Issue, Border Issue and Sharing of Resources

Topic 4: Structure of Union Government -Legislature-Executive –Judiciary

- a) Union Legislature - Structure-Powers and Role
- b) Union Executive-President, Prime Minister and his Cabinet- 12
Role and Functions
- c) Judiciary- Nature of Judiciary, Supreme Court-Powers and Functions

Term II

Topic 5: Structure of State Government -Legislature-Executive –Judiciary

- a) State Legislature - Structure-Powers and Role 12
- b) State Executive-Governor , Chief Minister and his Cabinet-
Role and Functions
- c) Judiciary- Nature of Judiciary, High Court-Powers and Functions

Topic 6: Party System and Elections

- a) Nature and Changing Pattern of Party System
- b) Elections- Election Commission :-Major Features of Electoral System and
Patterns Of Voting Behavior 12
- c) Rise and Role of Regional Parties

Topic 7: Role of Caste and Religion in Indian Politics

- a) Caste and Politics of Identity
- b) Rise of OBCs 12
- c) Religion and Politics of Communalism

Topic 8: Issues of Regionalism and Development

- a) Causes and Patterns of Regionalism
- b) Issues of Development-Uneven Development-Leading to Regional Imbalance-Poverty Eradication, Health and Education 12

Readings:

Chavan Shankar, Bhartiya Shashan ani Rajkaran, Pratima Prakashan, Pune

Jagatap Bhanudas, P. Bhartiya Shashan ani Rajkaran.

Lodhi Kaniz Fatema Niyaz Ahmed and Prof. Salma A.S. : Government and Politics of India, Prashant Publication, Jalgaon.

G. Austin, The Indian Constitution: Corner Stone of a Nation, Oxford, Oxford University Press, 1966.

_____, Working a Democratic Constitution: The Indian Experience, Delhi, Oxford University Press, 2000.

D.D. Basu, An Introduction to the Constitution of India, New Delhi, Princeton Hall, 1994.

Jha Rajesh, Fundamentals of Indian Political System. Dorling Kindersley (India) Pvt Ltd, Pearson Education Society Delhi 2012

P. Brass Politics of Indian Since Independence, 2nd edn., Cambridge, Cambridge University Press, 1994.

Abbas/Kumar/Alam, Indian Government and Politics, Pearson, Delhi, 2011.

F.R. Frankle, India's Political Economy 1947-1977: the Gradual Revolution, Oxford, Oxford University Press, 1978

A Kohli, Democracy and Discontent: India's Growing Crisis of Governability, Cambridge, Cambridge University Press, 1991.

A.G. Noorain (ed.), Constitutional Questions in India: The President, Parliament and the States, Delhi, Oxford University Press, 2000.

T.V. Sathyamurthy, Social Change and Political Discourse in India: Structures of Power, Movements of Resistance, Vol.4., Oxford University Press, 1996.

Rajendra Vora and Suhas Pulshikar, Indian Democracy: Meaning and Practice, Sage Publication-New Delhi, 2004.

Rajendra Vora and Suhas Pulshikar, Bhartiya Lokshahi: Arth and Vavyhar, Diamond Publication 2010.

Singh Mahendra Prasad and Raj Subhendu Ranjan, The Indian Political System (ed) Dorling Kindersley (India) Pvt Ltd, Pearson Education Society Delhi 2012.

कारेकर मंजिरी आणि सुवर्णा बेनके, 'भारताचे शासन आणि राजकारण', पीअर्सन एज्युकेशन, दिल्ली २०१४

जाधव तुकाराम आणि महेश शिरपुरकर 'भारतीय राज्यघटना व घटनात्मक प्रक्रिया', द युनिक अॅकॅडमी, प्रथम आवृत्ती जाने. २०११

भोळे भा. ल.— 'भारतीय गणराज्याचे शासन आणि राजकारण' पिंपळापुरे अॅण्ड कंपनी पब्लिशर्स नागपूर, जून २००३

प्रा. बी. बी. पाटील, प्रा. सौ. उर्मिला चव्हाण, 'भारतीय शासन आणि राजकारण' फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.

वाईकर अनंत— 'भारतीय शासन आणि राजकारण' निराली प्रकाशन, पुणे

बाचल वि. मा., स. मा. गोळवलकर—भारतीय गणराज्य (शासन आणि राजकारण), सुविचार प्रकाशन मंडळ, पुणे—४११०३०

Jha Rajesh K., Fundamentals of Indian Political System Pearson, Delhi.

Hoveyda Abbas, Ranjay Kumar, Mohammed Aftab

Alam- Indian Government and Politics, Person, Delhi.

साठे सत्यरंजन — भारतीय स्वातंत्र्याची ५० वर्षे

खांदवे एकनाथ — महाराष्ट्राचे शासन व राजकारण, आरती प्रकाशन, कर्जत

University of Pune
F. Y. B. A. Political Science
G-1 General Paper

FYBA Optional Paper

MODERN INDIAN POLITICAL THOUGHT

COURSE RATIONALE

This is an introductory paper to the concepts, ideas and theories that developed in India. It highlights the main sources of the political traditions in ancient India and its development in modern times. It focuses on key thinkers from ancient to modern times to understand their seminal contribution to the evolution of Political theorizing in India. It critically assesses their contribution and explains thinkers to political theorizing and the relative autonomy of Indian political thought. It also situates Indian political thought vis-à-vis other traditions.

<u>Term I</u>	Period
Topic 1: Jyotiba Phule (1827-1890)	
a) Radical liberalism	
b) Critique of Brahmanism and money lenders	12
c) Views on emancipation of Shudra-Atishudra and Women	
d) Doctrine of Sarvajnik Satyadharma	
<u>Topic 2: M.G.Ranade (1842-1901)</u>	
a) Liberalism	
b) Understanding of British Rule in India	12
c) Views on State and Economy	
d) Views on Social Reforms	

Topic 3: B.G.Tilak (1856-1920)

- a) Tilak's theory of Nationalism
- b) Views on 'Swarajya' 12
- c) Critique of Social Reformism
- d) Doctrine of 'Loksangraha'

Topic 4: M.K.Gandhi (1869-1948)

- a) Theory of Satyagraha-meaning of Non Violence-Ends and Means
Debate,Forms of Satyagraha
- b) Critique of Western Civilization 12
- c) Views on Sarvodya
- d) Views on Communal Harmony

Term II

Topic 5: B.R. Ambedkar (1891-1956)

- a) Critique of Caste System and Ways to Annihilate the Caste System
- b) Theory of Social Democracy 12
- c) Views on State Socialism
- d) Doctrine of Dhamma

Topic 6: M.N.Roy (1887-1954)

- a) Understanding of Marxism
- b) Understanding and Critique of Indian National Movement 12
- c) Radical Humanism

Topic 7: V.D.Savarkar (1883-1966)

- a) Theory of Hindutva
- b) Understanding and Critique of British Rule in India 12
- c) Views on Eradication of Caste Discrimination
- d) Savarkar's views on Religion and Science

Topic 8: Abul Kalam Azad (1888-1958)

- a) Theory of Nationalism
- b) Interpretation of Islam
- c) Views on Communal Harmony
- d) Pan -Islamism

12

Readings:

Thomas Pantham and Kennein L.Deutsch, Political Thought in Modern India ,New Delhi,Sage Publication

_____Modern Indian Political Thought,Delhi,Alied 1984.

K.S.Padhy Indian Political Thought, Eastern Publication –PHI Learning Private Limited New Delhi.2011.

V.P.Verma Modern Indian Political Thought, Lakshmi Narain Agarwal Educational Publishers Agra-3.1996.

M.P.Singh and Himanshu Roy Indian Political Thought Themes and Thinkers(edt), Dorling Kindersley (India) Pvt Ltd,Pearson Education Society Delhi 2011

R.K.Misra An Introduction to Political Thought (edt) , Dorling Kindersley (India) Pvt Ltd,Pearson Education Society Delhi 2012.

Bhole B.L- Adhunik Bhartiya Rajakiya Vicharvant, Pimpalapur Prakashan Nagapur.

पाटील वा. भा. 'आधुनिक राजकीय विचारवंत', प्रशांत पब्लिकेशन, जळगांव

कुलकर्णी व्ही. जी., कांत सोमवंशी—'भारतीय विचारवंत', कैलास पब्लिकेशन, औरंगाबाद.

भोळे भा. ल. 'भारतीय राजकीय विचारवंत' तिरूपती प्रकाशन, नारळीबाग, औरंगाबाद.

शिंदे ज. रा., परळीकर रेखा, 'भारतीय राजकीय विचारवंत', तिरूपती प्रकाशन, नारळीबाग, औरंगाबाद

महात्मा फुले समग्र वाड:मय, महाराष्ट्र शासन प्रकाशन

University of Pune

**F. Y. B. A. Political Science
G-1 General Paper**

**INDIAN GOVERNMENT AND POLITICS
OR
MODERN INDIAN POLITICAL
THOUGHT**

(80. 20 pattern to be Implemented from 2013-2014)

University of Pune
F. Y. B. A. Political Science
G-1 General Paper

INDIAN GOVERNMENT AND POLITICS

(80. 20 pattern to be implemented from 2013-2014)

COURSE RATIONALE

This paper focuses in detail on the political processes and the actual functioning of the political system. It simultaneously studies in detail the political structure both Constitutional and Administrative. It emphasizes on local influences that derive from social stratification of castes and jatis, from language, religion, ethic and economic determinants and critically assesses its impact on the political processes. The major contradictions of the Indian Political Process are to be critically analyzed along with an assessment of its relative success and failure in a comparative perspective with other developing countries and in particular those belonging to the South Asian region.

Term I

Period

Topic 1: Background and the Salient Features of Indian Constitution

- a) Formation of Constituent Assembly
- b) Philosophy of the Preamble for Indian Constitution 12
- c) Major Features: Parliamentary Democracy, Federalism, Independent Judiciary –Social Justice and Social Transformation

Topic 2: Fundamental Rights, Duties and the Directive Principles of State Policy

- a) Nature of Fundamental Rights –Major Fundamental Rights-Right to Equality, Right to Liberty, Right to Freedom of Religion, Cultural and Educational Rights 12
- b) Importance of Fundamental Duties
- c) Nature and Significance of Directive Principles of State Policy

Topic 3: Federalism

- a) Salient Features of Indian Federalism
- b) Centre –State Relations 12
- c) Issues of Conflict-Water Issue, Border Issue and Sharing of Resources

Topic 4: Structure of Union Government -Legislature-Executive –Judiciary

- a) Union Legislature - Structure-Powers and Role
- b) Union Executive-President, Prime Minister and his Cabinet- 12
Role and Functions
- c) Judiciary- Nature of Judiciary, Supreme Court-Powers and Functions

Term II

Topic 5: Structure of State Government -Legislature-Executive –Judiciary

- a) State Legislature - Structure-Powers and Role 12
- b) State Executive-Governor , Chief Minister and his Cabinet-
Role and Functions
- c) Judiciary- Nature of Judiciary, High Court-Powers and Functions

Topic 6: Party System and Elections

- a) Nature and Changing Pattern of Party System
- b) Elections- Election Commission :-Major Features of Electoral System and
Patterns Of Voting Behavior 12
- c) Rise and Role of Regional Parties

Topic 7: Role of Caste and Religion in Indian Politics

- a) Caste and Politics of Identity
- b) Rise of OBCs 12
- c) Religion and Politics of Communalism

Topic 8: Issues of Regionalism and Development

- a) Causes and Patterns of Regionalism
- b) Issues of Development-Uneven Development-Leading to Regional Imbalance-Poverty Eradication, Health and Education 12

Readings:

Chavan Shankar, Bhartiya Shashan ani Rajkaran, Pratima Prakashan, Pune

Jagatap Bhanudas, P. Bhartiya Shashan ani Rajkaran.

Lodhi Kaniz Fatema Niyaz Ahmed and Prof. Salma A.S. : Government and Politics of India, Prashant Publication, Jalgaon.

G. Austin, The Indian Constitution: Corner Stone of a Nation, Oxford, Oxford University Press, 1966.

_____, Working a Democratic Constitution: The Indian Experience, Delhi, Oxford University Press, 2000.

D.D. Basu, An Introduction to the Constitution of India, New Delhi, Princeton Hall, 1994.

Jha Rajesh, Fundamentals of Indian Political System. Dorling Kindersley (India) Pvt Ltd, Pearson Education Society Delhi 2012

P. Brass Politics of India Since Independence, 2nd edn., Cambridge, Cambridge University Press, 1994.

Abbas/Kumar/Alam, Indian Government and Politics, Pearson, Delhi, 2011.

F.R. Frankle, India's Political Economy 1947-1977: the Gradual Revolution, Oxford, Oxford University Press, 1978

A Kohli, Democracy and Discontent: India's Growing Crisis of Governability, Cambridge, Cambridge University Press, 1991.

A.G. Noorain (ed.), Constitutional Questions in India: The President, Parliament and the States, Delhi, Oxford University Press, 2000.

T.V. Sathyamurthy, Social Change and Political Discourse in India: Structures of Power, Movements of Resistance, Vol.4., Oxford University Press, 1996.

Rajendra Vora and Suhas Pulshikar, Indian Democracy: Meaning and Practice, Sage Publication-New Delhi, 2004.

Rajendra Vora and Suhas Pulshikar, Bhartiya Lokshahi: Arth and Vavyhar, Diamond Publication 2010.

Singh Mahendra Prasad and Raj Subhendu Ranjan, The Indian Political System (ed) Dorling Kindersley (India) Pvt Ltd, Pearson Education Society Delhi 2012.

कारेकर मंजिरी आणि सुवर्णा बेनके, 'भारताचे शासन आणि राजकारण', पीअर्सन एज्युकेशन, दिल्ली २०१४

जाधव तुकाराम आणि महेश शिरपुरकर 'भारतीय राज्यघटना व घटनात्मक प्रक्रिया', द युनिक अॅकॅडमी, प्रथम आवृत्ती जाने.२०११

भोळे भा. ल.— 'भारतीय गणराज्याचे शासन आणि राजकारण' पिंपळापुरे अॅण्ड कंपनी पब्लिशर्स नागपूर, जून २००३

प्रा. बी. बी. पाटील, प्रा. सौ. उर्मिला चव्हाण, 'भारतीय शासन आणि राजकारण' फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.

वाईकर अनंत— 'भारतीय शासन आणि राजकारण' निराली प्रकाशन, पुणे

बाचल वि. मा., स. मा. गोळवलकर—भारतीय गणराज्य (शासन आणि राजकारण), सुविचार प्रकाशन मंडळ, पुणे—४११०३०

Jha Rajesh K., Fundamentals of Indian Political System Pearson, Delhi.

Hoveyda Abbas, Ranjay Kumar, Mohammed Aftab

Alam- Indian Government and Politics, Person, Delhi.

साठे सत्यरंजन — भारतीय स्वातंत्र्याची ५० वर्षे

खांदवे एकनाथ — महाराष्ट्राचे शासन व राजकारण, आरती प्रकाशन, कर्जत

University of Pune
F. Y. B. A. Political Science
G-1 General Paper

FYBA Optional Paper

MODERN INDIAN POLITICAL THOUGHT

COURSE RATIONALE

This is an introductory paper to the concepts, ideas and theories that developed in India. It highlights the main sources of the political traditions in ancient India and its development in modern times. It focuses on key thinkers from ancient to modern times to understand their seminal contribution to the evolution of Political theorizing in India. It critically assesses their contribution and explains thinkers to political theorizing and the relative autonomy of Indian political thought. It also situates Indian political thought vis-à-vis other traditions.

<u>Term I</u>	Period
Topic 1: Jyotiba Phule (1827-1890)	
a) Radical liberalism	
b) Critique of Brahmanism and money lenders	12
c) Views on emancipation of Shudra-Atishudra and Women	
d) Doctrine of Sarvajnik Satyadharma	
<u>Topic 2: M.G.Ranade (1842-1901)</u>	
a) Liberalism	
b) Understanding of British Rule in India	12
c) Views on State and Economy	
d) Views on Social Reforms	

Topic 3: B.G.Tilak (1856-1920)

- a) Tilak's theory of Nationalism
- b) Views on 'Swarajya' 12
- c) Critique of Social Reformism
- d) Doctrine of 'Loksangraha'

Topic 4: M.K.Gandhi (1869-1948)

- a) Theory of Satyagraha-meaning of Non Violence-Ends and Means
Debate,Forms of Satyagraha
- b) Critique of Western Civilization 12
- c) Views on Sarvodya
- d) Views on Communal Harmony

Term II

Topic 5: B.R. Ambedkar (1891-1956)

- a) Critique of Caste System and Ways to Annihilate the Caste System
- b) Theory of Social Democracy 12
- c) Views on State Socialism
- d) Doctrine of Dhamma

Topic 6: M.N.Roy (1887-1954)

- a) Understanding of Marxism
- b) Understanding and Critique of Indian National Movement 12
- c) Radical Humanism

Topic 7: V.D.Savarkar (1883-1966)

- a) Theory of Hindutva
- b) Understanding and Critique of British Rule in India 12
- c) Views on Eradication of Caste Discrimination
- d) Savarkar's views on Religion and Science

Topic 8: Abul Kalam Azad (1888-1958)

- a) Theory of Nationalism
- b) Interpretation of Islam
- c) Views on Communal Harmony
- d) Pan -Islamism

12

Readings:

Thomas Pantham and Kennein L.Deutsch, Political Thought in Modern India ,New Delhi,Sage Publication

_____Modern Indian Political Thought,Delhi,Alied 1984.

K.S.Padhy Indian Political Thought, Eastern Publication –PHI Learning Private Limited New Delhi.2011.

V.P.Verma Modern Indian Political Thought, Lakshmi Narain Agarwal Educational Publishers Agra-3.1996.

M.P.Singh and Himanshu Roy Indian Political Thought Themes and Thinkers(edt), Dorling Kindersley (India) Pvt Ltd,Pearson Education Society Delhi 2011

R.K.Misra An Introduction to Political Thought (edt) , Dorling Kindersley (India) Pvt Ltd,Pearson Education Society Delhi 2012.

Bhole B.L- Adhunik Bhartiya Rajakiya Vicharvant, Pimpalapur Prakashan Nagapur.

पाटील वा. भा. 'आधुनिक राजकीय विचारवंत', प्रशांत पब्लिकेशन, जळगांव

कुलकर्णी व्ही. जी., कांत सोमवंशी—'भारतीय विचारवंत', कैलास पब्लिकेशन, औरंगाबाद.

भोळे भा. ल. 'भारतीय राजकीय विचारवंत' तिरूपती प्रकाशन, नारळीबाग, औरंगाबाद.

शिंदे ज. रा., परळीकर रेखा, 'भारतीय राजकीय विचारवंत', तिरूपती प्रकाशन, नारळीबाग, औरंगाबाद

महात्मा फुले समग्र वाड:मय, महाराष्ट्र शासन प्रकाशन

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे

द्वितीय वर्ष कला (S. Y. B. A.)

Modern Indian Languages Syllabus

Choice Based Credit System [CBCS]

(To be implemented from the Academic Year, 2020-21)

मराठी विषयाचा अभ्यासक्रम- जून २०२० पासून

द्वितीय वर्ष कला (S. Y. B. A.)

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत

Choice Based Credit System [CBCS]

सत्र	विषयाचे नाव	संकेतांक
पहिले	मराठी भाषिक संज्ञापनकौशल्ये	MIL 2 (2)
दुसरे	नवमाध्यमे आणि समाजमाध्यमांसाठी मराठी	MIL 2 (2)

द्वितीय वर्ष कला (S. Y. B. A.)

अनिवार्य अभ्यासक्रम

पहिले सत्र

विषयाचे नाव

मराठी भाषिक संज्ञापनकौशल्ये [MIL 2 (2)]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. प्रगत भाषिक कौशल्यांची क्षमता विकसित करणे.
२. प्रसारमाध्यमांतील संज्ञापनातील स्वरूप आणि स्थान स्पष्ट करणे.
३. व्यक्तिमत्त्व विकास आणि भाषा यांच्यातील सहसंबंध स्पष्ट करणे.
४. लोकशाहीतील जीवनव्यवहार आणि प्रसारमाध्यमे यांचे परस्पर संबंध स्पष्ट करणे.
५. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखनक्षमता विकसित करणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	१. भाषा आणि व्यक्तिमत्त्व विकास : सहसंबंध २. लोकशाहीतील जीवनव्यवहार आणि प्रसारमाध्यमे	१	१५
२	प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन १ वृत्तपत्रासाठी बातमीलेखन आणि मुद्रितशोधन २ नभोवाणीसाठी भाषणाची संहितालेखन ३ दूरचित्रवाणीसाठी माहितीपटासाठी संहितालेखन	१	१५

संदर्भ ग्रंथ :

१. भाषांतर मीमांसा, संपा. डॉ. कल्याण काळे, डॉ. अंजली सोमण
२. सायबर संस्कृती, डॉ. रमेश वरखेडे
३. उपयोजित मराठी, संपादक डॉ. केतकी मोडक, संतोष शेणई, सुजाता शेणई
४. ओळख माहिती तंत्रज्ञानाची, टिमोथी जे. ओ लिअरी
५. संगणक, अच्युत गोडबोले, मौज प्रकाशन, मुंबई.
६. इंटरनेट, डॉ. प्रबोध चोबे, मनोरमा प्रकाशन, मुंबई.
७. व्यावहारिक मराठी, डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
८. आधुनिक माहिती तंत्रज्ञानाच्या विश्वात शिकरापूर दीपक, मराठे उज्ज्वल, उत्कर्ष प्रकाशन, पुणे.
९. भाषांतरमीमांसा, कल्याण काळे, अंजली सोमण.
१०. व्यावहारिक मराठी, पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे.
११. व्यावहारिक मराठी, डॉ. कल्याण काळे, डॉ. दत्तात्रेय पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे.
१२. व्यावहारिक मराठी, डॉ. लीला गोविलकर, डॉ. जयश्री पाटणकर, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
१३. व्यावहारिक मराठी, डॉ. सयाजीराजे मोकाशी, डॉ. रंजना नेमाडे

१४. व्यावहारिक मराठी, डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
१५. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन कौशल्य, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ नाशिक.
१६. प्रसार माध्यमे आणि मराठी भाषा, संपादक, डॉ.भास्कर शेळके
१७. व्यावहारिक व उपयोजित मराठी आणि प्रसारमाध्यमांची कार्यशैली, संपादक, डॉ. संदीप सांगळे
१८. व्यावहारिक आणि उपयोजित मराठी, डॉ. मनोहर रोकडे
१९. मराठी भाषा उपयोजन आणि सर्जन, प्रा. सुहासकुमार बोबडे
२०. व्यावहारिक मराठी, संपादक डॉ. स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
२१. भाषांतरमीमांसा, संपादक डॉ. रमेश वरखेडे, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
२२. <https://play.google.com/store/apps/details?id=org.mkcl.solar.itmarathi&hl>
२३. <http://www.youtube.com/watch?v=oXAWMH5PDxY>

दुसरे सत्र
विषयाचे नाव

नवमाध्यमे आणि समाजमाध्यमांसाठी मराठी [MIL 2 (2)]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. संज्ञापनातील नवमाध्यमे आणि समाजमाध्यमांचे स्वरूप आणि स्थान स्पष्ट करणे.
२. भाषा, जीवनव्यवहार आणि नवमाध्यमे, समाजमाध्यमांचे परस्परसंबंध स्पष्ट करणे.
३. नवमाध्यमे आणि समाजमाध्यमांसाठी लेखनक्षमता विकसित करणे.
४. नवमाध्यमे आणि समाजमाध्यमांविषयक साक्षरता निर्माण करणे.
५. नवमाध्यमे आणि समाजमाध्यमांचा वापर आणि परिणाम याबद्दल चर्चा करणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	१. भाषा, जीवन व्यवहार आणि नवमाध्यमे, समाजमाध्यमे २. नवमाध्यमे आणि समाजमाध्यमांचे प्रकार : ब्लॉग, फेसबुक, ट्विटर. ३. नवमाध्यमे आणि समाजमाध्यमांविषयक साक्षरता, दक्षता, वापर आणि परिणाम	१	१५
२	१. वेबसाईट आणि ब्लॉग, ट्विटरसाठी लेखन २. व्यावसायिक पत्रव्यवहार	१	१५

संदर्भ ग्रंथ :

- १ सायबर संस्कृती, डॉ. रमेश वरखेडे
- २ उपयोजित मराठी, संपादक डॉ. केतकी मोडक, संतोष शेणई, सुजाता शेणई
- ३ ओळख माहिती तंत्रज्ञानाची, टिमोथी जे. ओ लिअरी
- ४ संगणक, अच्युत गोडबोले, मौज प्रकाशन, मुंबई.
- ५ इंटरनेट, डॉ. प्रबोध चोबे, मनोरमा प्रकाशन, मुंबई.
- ६ व्यावहारिक मराठी, डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
- ७ आधुनिक माहिती तंत्रज्ञानाच्या विश्वात, शिक्रापूरकर दीपक, मराठे उज्ज्वल, उत्कर्ष प्रकाशन, पुणे.
- ८ भाषांतरमीमांसा, कल्याण काळे, अंजली सोमण.
- ९ व्यावहारिक मराठी, पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे.
- १० व्यावहारिक मराठी, डॉ. कल्याण काळे, डॉ. दत्तात्रेय पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे.
- ११ व्यावहारिक मराठी, डॉ. लीला गोविलकर, डॉ. जयश्री पाटणकर, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
- १२ व्यावहारिक मराठी, डॉ. सयाजीराजे मोकाशी, डॉ. रंजना नेमाडे
- १३ व्यावहारिक मराठी, डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
- १४ प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन कौशल्ये, यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ नाशिक.

- १५ प्रसार माध्यमे आणि मराठी भाषा, संपादक, डॉ.भास्कर शेळके
- १६ व्यावहारिक व उपयोजित मराठी आणि प्रसारमाध्यमांची कार्यशैली, संपादक, डॉ. संदीप सांगळे
- १७ व्यावहारिक आणि उपयोजित मराठी, डॉ. मनोहर रोकडे
- १८ मराठी भाषा उपयोजन आणि सर्जन, प्रा. सुहासकुमार बोबडे
- १९ व्यावहारिक मराठी, संपादक डॉ. स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
- २० भाषांतरमीमांसा, संपादक डॉ. रमेश वरखेडे, यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
- २१ <https://coe.maharashtra.gov.in/index.php?lang=mr>
- २२ https://coe.maharashtra.gov.in/index.php?option=com_content&view=article&id=116&Itemid=586&lang=mr
- २३ <https://play.google.com/store/apps/details?id=org.mkcl.solar.itmarathi&hl>
- २४ <http://www.youtube.com/watch?v=oXAWMH5PDxY>

हिंदी पाठ्यक्रम Hindi Syllabus

अनुक्रम

बी. ए. द्वितीय वर्ष कला/बी. एस्सी. द्वितीय वर्ष विज्ञान
तृतीय एवं चतुर्थ अयन (Third & Fourth Semester)
शैक्षणिक वर्ष २०२०-२१ से

कोर्स नं.	तृतीय एवं चतुर्थ अयन	क्रेडिट	पृष्ठ क्रमांक
बी. ए. द्वितीय वर्ष कला			
MIL (Hindi)	हिंदी भाषा शिक्षण (तृतीय अयन)	२	०३
MIL (Hindi)	हिंदी भाषा शिक्षण (चतुर्थ अयन)	२	०५

बी. ए. द्वितीय वर्ष कला (शैक्षणिक वर्ष २०२०—२०२१ से)

तृतीय अयन (Third Semester)

पाठ्यचर्या : MIL (Hindi) हिंदी भाषा शिक्षण

२ कर्मांक (Credit)

उद्देश्य :

१. छात्रों में हिंदी भाषा श्रवण कौशल विकसित करना।
२. छात्रों में हिंदी भाषा संवाद कौशल विकसित करना।
३. छात्रों में हिंदी भाषा वाचन कौशल विकसित करना।
४. छात्रों में हिंदी भाषा लेखन कौशल विकसित करना।
५. हिंदी भाषा—विधि तथा भाषा—व्यवहार से अवगत करना।
६. लघुकथा सृजन कौशल विकसित करना।

इकाई	पाठ्यविषय	तासिकाएँ
इकाई— I	वर्ण विचार : १) हिंदी वर्णमाला — परिचय २) लिपि — परिचय ३) वर्णों का उच्चारण और वर्गीकरण ४) स्वराघात ५) संधि : स्वर संधि, व्यंजन संधि, विसर्ग संधि।	१५ तासिकाएँ
इकाई— II	भाषा कौशल शिक्षण : लघुकथाओं द्वारा भाषा कौशल शिक्षण (श्रवण, संवाद, वाचन, लेखन) १) शिक्षा — ज्योति जैन २) पानी के पेड़ — ज्योति जैन ३) पशुभाषा — ज्योति जैन ४) अपशगुन — ज्योति जैन	१५ तासिकाएँ

	ॡ) डडतल — डॉ. लतल अगुरवल	
	ॢ) गरीब कल लंऑ डॉक्स — डॉ. लतल अगुरवल	
	ॣ) डैं ही कृषुण हूँ — डॉ. लतल अगुरवल	
	।) सतुतु की अगुन डरीकुषल — डॉ. लतल अगुरवल	

संदर्भ ग्रंथ :

१. हिंदी डलषल शलकुषण — संडल. हिंदी अधुतुतुडन डंडल, सलवलतुरीडलई डुले डुणे वलशुवलदुतुडललतु, डुणे, रलकुडडल डुरकलशन, नई दललुली।
२. हिंदी वुतुलकरण — डं. कलडतलडुरसलद गुरु, डुरकलशन संसुथलन, नई दललुली।
३. डुरडुऑऑनडुूलक हिंदी — डॉ. डलधव सुुनऑकुके, लुकडलरती डुरकलशन, नई दललुली।

बी. ए. द्वितीय वर्ष कला (शैक्षणिक वर्ष २०२०—२०२१ से)

चतुर्थ अयन (Fourth Semester)

पाठ्यचर्या : MIL (Hindi) हिंदी भाषा शिक्षण

२ कर्मांक (Credit)

उद्देश्य :

१. छात्रों में वाक्य के भेद से अवगत करना।
२. छात्रों में विशेष प्रकार के वाक्यों से परिचित करना।
३. छात्रों में हिंदी भाषा श्रवण कौशल विकसित करना।
४. छात्रों में हिंदी भाषा संवाद कौशल विकसित करना।
५. छात्रों में हिंदी भाषा वाचन कौशल विकसित करना।
६. छात्रों में हिंदी भाषा लेखन कौशल विकसित करना।
७. हिंदी भाषा—विधि तथा भाषा—व्यवहार से अवगत करना।
८. हिंदी काव्य—गीत सृजन कौशल विकसित करना।

इकाई	पाठ्यविषय	तासिकाएँ
इकाई— I	वाक्य विचार : वाक्य और वाक्य के भेद १) साधारण वाक्य २) मिश्र वाक्य ३) संयुक्त वाक्य ४) संक्षिप्त वाक्य ५) विशेष प्रकार के वाक्य (विधानार्थक, प्रश्नार्थक, निषेधवाचक, आज्ञार्थक, विस्मयादिबोधक, इच्छाबोधक, संदेशसूचक, संकेतार्थक) ६) विरामचिह्न।	१५ तासिकाएँ
इकाई— II	भाषा कौशल शिक्षण : गोपालदास : 'नीरज' के काव्य—गीत (०८ गीत) द्वारा श्रवण, संवाद, वाचन, लेखन कौशल शिक्षण। १) आदमी हूँ आदमी से प्यार करता हूँ २) राधा ने माला जपी श्याम की	१५ तासिकाएँ

	३) फूलों के रंग से ४) खिलते हैं गुल यहाँ ५) जीवन की बगिया महकेगी ६) लिखे जो खत तुझे ७) आज मदहोश हुआ जारे ८) कारवाँ गुजर गया, गुबार देखते रहे।	

संदर्भ ग्रंथ :

१. हिंदी भाषा शिक्षण — संपा. हिंदी अध्ययन मंडल, सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे, राजकमल प्रकाशन, नई दिल्ली।
२. हिंदी व्याकरण — पं. कामताप्रसाद गुरु, प्रकाशन संस्थान, नई दिल्ली।
३. प्रयोजनमूलक हिंदी — डॉ. माधव सोनटक्के, लोकभारती प्रकाशन, नई दिल्ली।

Urdu Language

Total Credit : 02

Total Teaching Hours: 30

AIMS & OBJECTIVES

1. To enhance the communication skill of Urdu language among the students.
2. To improve the writing and reading skill of Urdu Language among the students.
3. To provide the basic grammar knowledge to the students.
4. To develop the skill of demonstrate and convey the information in Urdu.

UNIT	واکائ	Description	تفصیل	Teaching Hours	اوقات تدریس
I		Recognition of alphabets, words and numeric حروف تہجی ، الفاظ اور اعداد کی شناخت	Grammar: Punctuation قواعد ، رموز اوقاف Making Sentences جملہ بندی	15	
II		Comprehension : Reading Paragraph and answering the question. دہنے گئے اردو پیراگراف کو پڑھ کر سوالات کے جوابات لکھنا۔		15	

Reference Books:

- Let's Study Urdu an Introductory Course
 - Urdu in 30 Days
 - Urdu ka Asan Qaida
 - Teach yourself Urdu
 - Learn Urdu Through English
 - Learn Urdu Through Marathi
- Ali S. Asani & Syed Akbar Hyder
Dr. Anwar Ali Khan
Maulvi Musa Sulaiman Karmadi
David Mathew & Kasim Dalvi
Dr. Madani Mohiuddin Ahmad
Ameen Hazeen

Urdu Language

Total Credit : 02

Total Teaching Hours: 30

..... AIMS & OBJECTIVES

1. To enhance the reading, writing, listening and speaking skills in Urdu among the students.
2. To enhance the communication skill of Urdu language among the students.
3. To improve the appropriate style of grammar and vocabulary.
4. To provide the basic grammar knowledge to the students.

UNIT	اکائی	Description	تفصیلاً	Teaching Hours
				اوقات تدریس
I		Making sentences Simple sentence Compound sentence & Complex sentence جملہ بندی ، مفرد ، مرکب ، مخلوط جملے Communication Skill مواصلاتی صلاحیت		15
II		Grammar Noun Verb Adjective Pronoun ترجمہ Urdu to English English to Urdu	فواہ اسم فعل صفت ضمیر	15

Reference Books:

- Let's Study Urdu an Introductory Course Ali S. Asani & Syed Akbar Hyder
- Urdu in 30 Days Dr. Anwar Ali Khan
- Urdu ka Asan Qaida Maulvi Musa Sulaiman Karmadi
- Teach yourself Urdu David Mathew & Kasim Dalvi
- Learn Urdu Through English Dr. Madani Mohiuddin Ahmad
- Learn Urdu Through Marathi Ameen Hazeen

--

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

PHYSICAL EDUCATION SCHEME

(Syllabus and Guidelines for First Year
Under Graduate Students of All the Faculties)

Effective from Academic Year 2019 - 2020

PHYSICAL EDUCATION SCHEME

**Syllabus and Guidelines for First Year Under Graduate Students of
All the Faculties**

Effective from Academic Year 2019 - 2020

COURSE - 101 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS (2 CREDITS)

OR

COURSE - 102 PHYSICAL EDUCATION AND YOGA (2 CREDITS)

Note: College / Institute should offer 2 credits either of Physical Education and Sports or Physical Education and Yoga depending upon facilities available at the college / institute.

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

COURSE - 101 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS Syllabus

(For First Year Under Graduate Students of
All the Faculties)

Effective from Academic Year 2019 - 2020

PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

COURSE – 101 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS (2 CREDITS) (SEM- II)

AIM OF THE COURSE:

The aim of the course is to make Physical Education as an integral part of educational system and Promote physical activity among sedentary students / non-sportsmen. Students studying in the colleges should have the benefit of physical education to improve their health during the course of college education. It is designed to ensure that on completion of this course, they would attain the minimum prescribed standard.

OBJECTIVE OF THE COURSE:

The objective of the course is to enhance physical efficiency and maintain fitness of mind, and body, which would help the student to be mentally alert and physically efficient to withstand the strain and fatigue of daily life. It would prepare them for the strenuous training which will help them to be fit to face the different barriers in life. The students will undergo this course for the first year of his/her under graduate course education.

COURSE CREDITS :

Semester - II

Course – 101 Physical Education and Sports (02 Credits)

Credit 1: Introduction to Physical Education and Sports

- **Concept of Physical Education, its Definition and Scope.**
- **Concept of Physical Fitness**
 - Components of Health Related Physical Fitness(Cardio-vascular Endurance, Muscular StrengthEndurance, Flexibility, and Body Composition) and Activities to improve these components.
- **Physical Activity Guidelines(Physical activity for health benefits)**
- **Concept of Health, Wellness, and Health & Hygiene.**
- **Participation in Games and Sports :**

A student will have to select one game/sport from the list of Association of Indian Universities, New Delhi (List of events available on website www.aiuweb.org). The choice of game/sports will be according to the facilities available in the college.

The following points to be covered:

- History of the Game/sport
- Ground measurements
- Skills of the game/sport
- Basic rules of the game/sport

Every student should participate in game/sport selected by him/her for 10hours.

Credit 2: Fitness Assessment

- In order to improve the physical fitness standards of students, they should be given opportunity and facilities to participate in a game / sport from the list of Association of Indian Universities, New Delhi (List of events available on website www.aiuweb.org). The choice of game / sports will be according to the facilities available in the college.
- Fitness Assessment
 - Cardiovascular Endurance
 - Flexibility
 - Muscular Strength Endurance and
 - Body Composition (No marks)

REFERENCE BOOKS:

- Bucher, C. A., & Wuest, D. A. (2010). Foundation of Physical Education, Exercise Science and Sports. Tata McGraw Hill Education Private Limited. New Delhi.
- Fahey, T., Insel, P., & Roth, W. (1997). Fit & Well. Mayfield, U.S.A,
- Hayward, V. (2006). Advanced Fitness Assessment and exercise prescription. Human Kinetics, USA.
- Hoeger, W.W. K., & Hoeger, S.A. (2007). Fitness and Wellness. Thomas learning. Wadsworth.
- Kamlesh, M. L. (2011). Fundamental Elements of Physical Education. KSK Publishers & Distributors. New Delhi
- Keech, P. (2010). First Aid Handbook. Hermes House. London.
- Rahl, R. V. (2010). Physical Activity and Health Guidelines. Human Kinetics. USA
- Singh, D. K. (2010). Principle and History of Physical Education and Sports. Sports Publication, New Delhi.
- Thapar, B. (2010). Principles of Physical Education. Rajat Publication, New Delhi.
- Williams (2005). Nutrition for Health, Fitness, & Sports (7th edn.) McGraw Hill Publication. Newyork.
- Hoffman, J. (2006) Norms for Fitness, Performance and Health. Human Kinetics. USA.
- Kansal, D. K. (2008). Textbook of Applied Measurement Evaluation & Sports Selection. Sports and Spiritual Science Publication, New Delhi.

- Lipman, H. A. (2009). Measurement and Evaluation in Physical Education. Friends Publication, New Delhi.
- Miller, T. (2012). NSCA's Guide to Test and Assessment, Human Kinetics, USA.
- Morrow, J., Jackson, A., Disch, J., & Mood, D. (2005). Measurement and Evaluation in Human Performance. Human Kinetics. USA.
- Scott, M. G., & French, E. (2009). Measurement and Evaluation in Physical Education. Sports Educational Technologies. New Delhi.
- Yobu, A. (2010). Test Measurement and Evaluation in Physical Education and Sports. Friends Publication. New Delhi.
- आहेर, श. (२००९). शारीरिक शिक्षण मापन व मूल्यमापन. डायमंड पब्लिकेशन्स. पुणे.

EVALUATION STRUCTURE

Table 1

Semester	Course	Credit	Marks	Mode of Evaluation
II	COURSE - 101 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS (2 CREDITS)	1*	25	Project(15 marks) and Practical(10 marks) (10 hrs. of participation in selected game/sport).
		1**	25	Practical – Fitness Test (Table 2)

*indicate first credit **indicate second credit

- To complete first credit of Course - 101 Physical Education and Sports, Teacher will have to **conduct 5 theory lectures** (college may schedule these lecture during first or second semester before fitness assessment) and student will have to attend 5 theory lectures and has to participate in selected game / sport for **minimum 10hrs.** and will have to prepare a handwritten project work on the sports event selected for that year in his/her language selected for studies. **The project** to be prepared will be based on the following contents:
 - History of the Game
 - Ground measurements
 - Skills of the game
 - Basic rules of the game
- Procedure for fitness tests are given in the guidelines section which also includes Norms Table. Marks to be awarded in accordance with the norms table.

Fitness Test:

Table 2

Sr. No.	Component	Test	Marks
1	Cardiovascular Endurance (Any One)	1. Modified Queens College Test or 1. 12 Min. Run Walk	10
2	Flexibility	2. Sit and Reach Test	05
3	Muscular Strength Endurance	3. Bent Knee Sit Ups	10
4	Body Composition	4. Fat Percentage	--
Total :			25

In the second semester the students will have to appear for the Fitness Test (25 marks). Test wise weightage of marks is as per Table 2. The examination will be conducted as per the convenience of the college in second semester.

CRITERIA OF PASSING

Table 3

Semester	Course	Credit	Max. Marks	Minimum Passing %	Max. Marks	Minimum Passing %
II	COURSE – 101 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS (2 CREDITS)	1	25	40%	50	40%
		1	25	40%		

- To pass a student shall have to get minimum 40% in each credit and aggregate 40% in each course.
- Student who have failed/who have been absent for the entire course/who have not completed any task will have to complete the entire course during the 4th semester.
- Student will not be considered eligible for 5th semester without completing the Course (i.e. Course 101 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS).

CONSIDERATIONS AND EXEMPTIONS:

Differently Able Students

Differently able students will be exempted from the course 101 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS after producing the valid documents. This is not depriving them from the equality of opportunity with other students. The student shall have to submit his/her medical certificate at the time of admission from a Civil Surgeon of respective District Civil Hospital.

Important Note:

- Temporary illness will not give students exemption from the course. If he / she miss any assessment/task he / she will be given opportunity in the ensuing semester.

Exemption

Any Student representing college / institute in the enlisted games of Association of Indian Universities / Indian Olympic Association / State Olympic Association shall be **exempted from mandatory participation in selected game / sport for minimum 15 sessions** of first credit of Course – 101 Physical Education and Sports.

GRADING:

Grading for course 101 will be done as follows.

Table 4

Range of Marks	Grade	Grade Points
41-50	O	10
35-40	A+	09
30-34	A	08
28-30	B+	07
25-27	B	06
23-24	C	05
20-22	P	04
00-19	F	00
Absent	Ab	00
	Ex	Exempted

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS Guidelines

COURSE - 101 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

(for First Year Under Graduate Students of
All the Faculties)

Effective from Academic Year 2019 - 2020

ORGANIZATIONAL GUIDELINES :

- 1) STAFF:** The colleges are expected to have qualified teachers in Physical Education and Sports. The Course can be managed with the help of contributory teachers but, the regular teacher in-charge of sports and physical education will have to be appointed to streamline the working of the department.

For facilitating the smooth working of the course, every class should be divided into a group of 30 students each with a team leader who would help the college Director of Physical Education and Sports in the organization of the work.

The evaluation of students should be done by the Director of Physical Education with the help of other teaching staff.

2) FACILITIES AND EQUIPMENT:

a) PLAYGROUD : The sports facilities available at the college should be maintained for the regular practices and should be made available to conduct the tests.

b) EQUIPMENT : According to the playing facilities available in the college, the required equipment for the same needs to be made available to the students.

3) FINANCIAL PROVISION:

a) FEES : For the conduct of this scheme fees of Rs. 100/- (per student) should be collected by college and the amount collected thereof should be strictly utilized in consultation with Director of Physical Education and Sports for the promotion of sports and for the conduct of Physical Education Scheme.

GENERAL GUIDELINES TO IMPLEMENT THE COURSE

1. APPOINTMENT OF STUDENT LEADERS :

To run the program throughout the year effectively, every college shall appoint student leaders amongst the students as per their requirement.

Normally after every 30 students, the college may appoint 01 student leader who shall extend his/her help to conduct the program under the supervision or as per the guidelines given by the college Director of Physical Education.

2. STUDENT LEADERS ORIENTATION PROGRAM :

The College Director of Physical Education at the beginning of the academic session shall organize at least three days orientation program for the selected student leaders. It is expected that the entire course related important responsibilities shall be conveyed to the student leaders, if possible with the required demonstrations.

3. TRAINING TO STUDENT LEADERS :

The College Director of Physical Education at the beginning of the academic session, selects the student leaders as per his/her requirement and shall train them to conduct the decided program. Normally, following training shall be given to the student leaders.

- Method of taking attendance
- Preparation of weekly program
- Record keeping
- Preparation of test sheets
- Marking of play grounds
- Checking of equipment specifications
- Class Controlling

Program and Activities to be arranged during orientation of Student Leaders:

- Warming up Exercises
- Conditioning Exercises
- Demonstration of Various Tests
- Imparting of training schedule
- Group dynamics
- Various methods of testing
- Introduction and operational use of the equipments
- Method of extension of help during the tests

4. ADMINISTRATION IN ABSENTIA :

The College Director of Physical Education normally shall have to supervise, guide, control and has to visit various places during the conduct of Intercollegiate Sports programs, hence, in his/her absence the student leaders shall conduct the decided programs as per the guidelines issued by the Director of Physical Education of Sports from time to time.

5. REQUIREMENT OF FINANCIAL ASSISTANCE TO CONDUCT THE STUDENT LEADERS' ORIENTATION PROGRAM :

The head of the institution shall make available the required financial assistance to the College Director of Physical Education to conduct the student leaders' orientation program. The college authorities may seek the help of the team leaders rendering the services through Earn and Learn Scheme.

Every year at the beginning of the session the College Director of Physical Education shall submit the required budget to the Head of the College. The expenditure on the same shall be incurred from the fees collected for this program.

6. INFORMATION ABOUT THE COURSE :

The College Director of Physical Education and Sports at the beginning of the academic session shall inform and explain the course to the admitted students.

7. APPLICATION FORM :

The College Director of Physical Education at the beginning of the academic session shall issue and collect the duly filled prescribed application form from the students admitted to First year of the Courses. (Appendix –II)

The College Director of Physical Education at the beginning of the academic session shall sort the duly filled in application forms and accordingly make the required arrangements.

8. CLASSES OF THE ACTIVITIES :

5 Lectures of the decided time shall be conducted by the College Director of Physical Education or with the help of Guest Faculty. Although the evaluation will be done in second semester theory lectures and practical sessions may be arranged in first semester also.

9. CERTIFICATE TO STUDENTS LEADER :

Every year at the end of the academic year the Director of Physical Education and Sports of the College shall award certificate to the student leader as per the Appendix - III.

Achievement Card for
COURSE - 101 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS
Fitness Test

Name of the Student :

College :

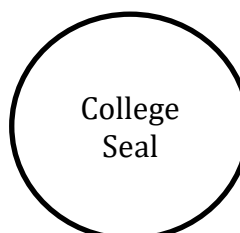
Sr. No	Activity	Particular	Out Of Marks	Performance	Marks
1	Fitness Assessment	• Cardiovascular Endurance	10		
		• Flexibility	5		
		• Muscular Strength Endurance	10		
		• Body Composition	--		--
Total :			25	--	

Signature of the Student

Signature of Teacher In- charge :

Signature of Principal :

Date : / /

Application Form

COURSE – 101 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

Paste latest
passport size
photograph

Name of Student	
Address for Correspondence	
Class	

Section	
Semester	
Sex	Male / Female
Date of Birth	
Age	
Blood Group	
Height	
Weight	
Game Selected	
Medical History / Illness If any	

** The Student shall have to choose any one game/sports event as per the availability of the infrastructure and equipments in the college. For his/her convenience they may consult the College Director of Physical Education.

I, the undersigned declare that, I shall practice the selected events as per the instructions given by the College Director of Physical Education and abide by the rules made thereof. Further, I certify that, I shall not change or switch over to any other event in the mid of the session and appear the final test in the events selected under this form.

.....
Signature of the Student

Date : / /

Place :

Certificate of Appreciation

This is to certify that Shri/ Smt/ Kum. of

Has successfully rendered his/her valuable services for the smooth conduct of the Sports and Physical Education Course designed by the University for the Academic Year

Date: / /

Director of Physical Education of the College	Seal of College	Principal of the College

Exemption Form

(Sports Participation)

COURSE - 101 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

(Mandatory participation in selected game / sport for minimum 10 hours)

Name of Student	
Address for Correspondence	
Class	

Section	
Semester	
Sex	Male / Female
Sports/Game	
Date of competition	
Place of competition	
Level of Competition	

.....
Signature of the Student

Date : / /

Place :

Exemption Granted / Exemption Not Granted

Director of Physical Education of the College	Seal of College	Principal of the College

Exemption Form

(Differently Able Students)

COURSE - 101 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

Name of Student	
Address for Correspondence	
Class	

Section	
Semester	
Sex	Male / Female
Nature of Disability	
Yes / No	Copy of certificate from competent authority attached

.....
Signature of the Student

Date : / /

Place :

Exemption Granted / Exemption Not Granted

Director of Physical Education of the College	Seal of College	Principal of the College

SPORTS / GAME PARTICIPATION LOG

COURSE - 101 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

Name of Student	
Class	
Section	
Semester	
Sports/Game	

Date	Activity	Student Sign.	Student Leader Sign.

.....
Signature of the Director of sports & PE

Date : / /

Place :

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

COURSE - 101PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

FITNESS TEST MANUAL

(for First Year Under Graduate Students of
All the Faculties)

Effective from Academic Year 2019 - 2020

TEST DESCRIPTION

1. **MODIFIED QUEENS COLLEGE STEP TEST :**

OBJECTIVE :

To provide a practical, convenient means for assessing cardio respiratory fitness.

VALIDITY :

using maximal oxygen consumption as the criterion, a correlation of - .75 was obtained between the first heart rate recovery score (5-20 seconds after exercise) and max. VO₂ expressed in ml/kg/min

RELIABILITY :

A reliability coefficient of .92 was reported

EQUIPMENT AND MATERIALS :

Bleachers serve as stepping bench (16.25 inches). A metronome is used for the cadence. Women 22 steps per minute and Men 24 steps per minute.

PROCEDURE :

Half of the class may be tested at one time with the other half serving as partners to count pulse. Following the explanations of the test and pulse-counting procedures, the counters are allowed several practices in counting their partners pulse rates for 15-seconds intervals.

The test consists of stepping up and down on the bleachers step for 3 minutes. At the end of the time period, the subjects remain standing while the partners count pulse rate for 15 seconds interval beginning 5 seconds after the cessation of exercise. The counters and steppers then exchange places and the other half of the class is tested.

SCORING :

The 15- seconds pulse count is multiplied by 4 to express the score in beats per minute.

NORMS :

Men & Women (Performance in Beats per minute)	Marks out of 10
≤ 148	10
149 - 156	9
157 - 160	8
161 - 163	7
164 - 166	6
167 - 170	5
171 - 172	4
173 - 180	3
181 - 184	2
≥185	1

Marks based on percentile norms Ref.: Johnson, B. L. & Nelson, J. K. (1986). Practical Measurement for evaluation in physical education (3rd edn) Mc Millan Publishing Company USA. Pg. 161

2. TWELVE MINUTE RUN AND WALK TEST (COOPER'S TEST) :

OBJECTIVE :

To measure cardio-respiratory endurance.

VALIDITY :

Validity is 0.90 when correlated with treadmill measurements of oxygen consumption and aerobic capacity.

RELIABILITY :

Reliability is 0.94 with test-retest method.

EQUIPMENT AND MATERIALS :

Stopwatch or clock with sweep second hand, whistle or starter's pistol, track, football field, or some running area marked so that distance travelled in 12 minutes can be calculated easily.

PROCEDURE :

Performers assemble behind starting line. At the starting signal, they run or walk as far as possible within the 12 minute time limit. An experienced pacer should accompany performers around the running area during the actual test. Performers should have experienced some practice in pacing. At the signal to stop, performers should remain where they finished long enough for test administrators to record the distance covered. Ample time should be given for stretching and warm-up as well as post-test cool down.

SCORING :

Score is distance in meter covered in 12 minutes.

NORMS :

Men (In meters)	Women (In meters)	Marks out of 10
≥2641	≥2261	10
2461 - 2640	2111 - 2260	9
2351 - 2460	2001 - 2110	8
2271 - 2350	1941 - 2000	7
2191 - 2270	1871 - 1940	6
2131 - 2190	1811 - 1870	5
2061 - 2130	1761 - 1810	4
1971 - 2060	1681 - 1760	3
1871 - 1970	1621 - 1680	2
≤ 1870	≤ 1620	1

(Marks based on percentile norms Ref: Hoffman J. (2006). Norms for fitness performance & health. Human Kinetics. USA. Pg. 73)

3. SIT AND REACH :

OBJECTIVE :

To measure the hip and back flexion as well as extension of the hamstring muscles of the legs.

VALIDITY :

Face validity was accepted for this test.

RELIABILITY :

An 'r' of 0.94 was found when the best score of three trials was recorded from separate testing and correlated.

EQUIPMENT AND MATERIAL :

Flexomeasure case with yard stick and tape.

PROCEDURE :

- i. Line up the 15 inch mark of the yardstick with a line on the floor and tape the ends of the stick to the floor so that the flexomeasure case (window side) is face down.
- ii. Sit down and line up your heels with the near edge of the 15 inch mark and slide your seat back beyond the zero end of the yardstick.
- iii. Have a partner stand and brace his or her toes against your heels. Also, have an assistant on each side to hold your knees in a locked position as you prepare to stretch.
- iv. With heels not more than 5 inches apart, slowly stretch forward, while pushing the flexomeasure case as far down the stick as possible with the fingertips of both hands. Take your reading at the near edge of the flexomeasure case.

SCORING :

The best of three trials measured in centimeter is your test score.

NORMS:

Men (in cms)	Women (in cms)	Marks out of 5
≥ 42.01	≥42.51	5
38.01 - 42.00	40.01 - 42.50	4
34.51 - 38.00	36.51 - 40.00	3
29.51 - 34.50	32.51 - 36.50	2
≤ 29.50	≤ 32.50	1

(Marks based on percentile norms Ref.: Hoffman J. (2006). Norms for fitness performance & health. Human Kinetics. USA. Pg. 102)

4. BENT KNEE SIT UPS :

OBJECTIVE :

To measure the dynamic (isotonic) endurance of abdominal muscles.

EQUIPMENT AND MATERIALS :

A stopwatch and a mat or dry turf or clean floor.

PROCEDURE :

The subject is asked to lie on the back with knees bent, feet on the floor with heels not more than 12 inches from the buttocks. The angle of the knees should not be less than 90degree. The subject is asked to put his or her hand on the back of the neck with finger clasped and to place the elbows squarely on the mat or turf or floor. The subject's feet are held by a companion to ascertain that the feet do not leave the surface and remain touching it. Then the subject is asked to tighten the abdominal muscles and to bring the head and elbows to the knees. The entire above process constitutes one sit up.

The subject is asked to return to starting position with his/her elbows on the surface before sitting up again. The tester gives the above demonstration to all the subjects to be tested before the actual performance of the test. The timer gives the starting signals ready, go ! at the word 'go' the timer starts the stopwatch and the subject starts the sit ups performance as quickly as possible with /her best efforts. The tester starts counting the number of sit ups performed. After 60 seconds, the timer gives the signal stop and the subject stops, while the tester records the number of correctly executed sit ups performed by the subject in 60 seconds. This gives the score of the test.

Only one trail is given unless the tester believes that the subject has not had a fair opportunity to perform. A subject is not allowed any rest in between sit ups during his performance. No incorrect sit ups is counted in which the subject does either of the following mistakes:

- a) Keeps the fingers unclasped behind the neck.
- b) Returns to the incomplete starting position with elbows not flat on the surface before starting the next sit up.
- c) Brings both elbows forward by pushing of the floor with any elbow.

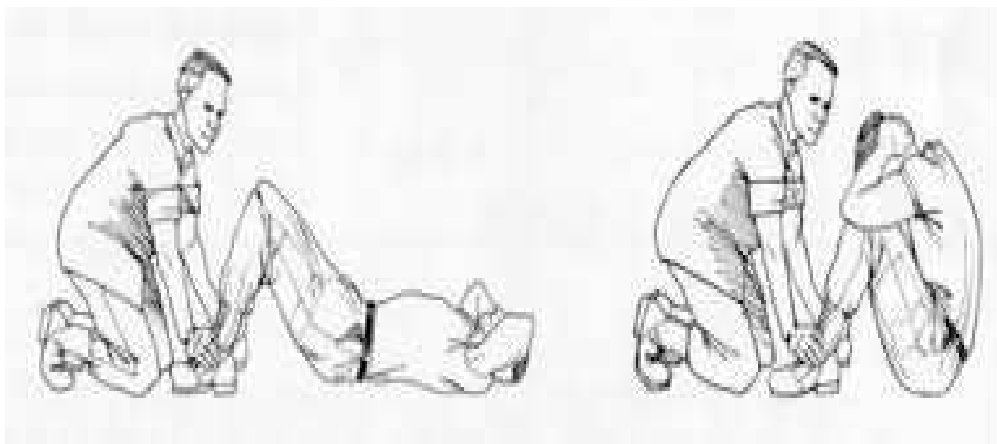
SCORING :

Number of correctly executed sit ups performed by the subject in 60 seconds

NORMS :

PERFORMANCE (NUMBER OF SIT UPS) Men	PERFORMANCE (NUMBER OF SIT UPS) Women	Marks out of 10
≥ 44	≥ 35	10
40 - 43	30 - 34	9
37 - 39	28 - 29	8
35 - 36	25 - 27	7
32 - 34	23 - 24	6
30 - 31	21 - 22	5
28 - 29	18 - 20	4
25 - 27	15 - 17	3
23 - 24	11 - 14	2
≤22	≤ 10	1

(Marks based on percentile norms Ref: The Cooper Institute (2006). Physical fitness specialist course and certification. Texas, USA. Pg. 29 & 36)

5. PERCENTAGE BODY FAT :

Bioelectrical Impedance (BI) :

Bio electrical is gaining popularity because of its ease in administration and its similarity to skin fold measurements regarding accuracy. BI is based on the relationship between total body water and lean body mass. Since water is an excellent conductor of electricity, a greater resistance to an electrical current passing through the body indicates a higher percentage of body fat. Likewise decrease when there is higher percentage of lean tissue. Since BI is sensitive to changes in body water, subject should refrain from drinking or eating within 4 hours of the measurement, void completely before the measurement, and refrain from consuming any alcohol caffeine, or diuretic agent before assessment. Failure to do so increases measurement error. For this Omron Body Fat Monitor can be used.

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

PHYSICAL EDUCATION AND YOGA Syllabus

COURSE - 102 PHYSICAL EDUCATION AND YOGA

**(For First Year Under Graduate Students of
All the Faculties)**

Effective from Academic Year 2019 - 2020

PHYSICAL EDUCATION AND YOGA

COURSE – 102:PHYSICAL EDUCATION AND YOGA (2 CREDITS)

AIMS & OBJECTIVES OF THE COURSE:

The aim of the course is to create awareness among students about Yoga, and to facilitate knowledge about Asanas, Pranayam and Shuddikriya. This will help them to incorporate yogic practices in their lifestyle.

COURSE CREDITS :

Semester - II

Course – 102 Physical Education and Yoga (02 Credits)

Credit 1: Introduction to Physical Education and Yoga

- **Concept of Physical Education, its Definition and Scope.**
- **Introduction to Yoga - History of Yoga, Introduction to Ashtanga Yoga.**
- **Prayer**
- **Mobility exercises – Neck up & down, Side to side, shoulder rotation, Twisting, Squats.**
- **Practice of Prone and Supine Asanas**
A student will have to perform standing and seating asanas
 - Pavanmuktasana • Shavasana • Setubandhasana
 - Ardha Halasana • Salabhasana • Bhujangasana
 - Halasana • Makarasana • Dhanurasana

The following points to be covered:

- Benefits &Contraindication of each asana

Credit 2: Sitting and Standing Asanas and Pranayam

- **Practice of Sitting and Standing Asanas**
A student will have to perform sitting and standing asana
 - Vajrasana • Dandasana • Vakrasana
 - Ushtrasana • Uttanmandukasana • Bhadrasana
 - Vrikshasana • Shashankasan • Trikonasana
 - Padahastasana • Chakrasana - sideward • Tadasana

The following points to be covered:

- Benefits & Contraindication of each asana

- **Practice of Pranayam**

A student will have to perform pranayama

- Anulom-Vilom • Bhramari • Kapalbhati

The following points to be covered:

- Benefits & Contraindication of eachPranayama

REFERENCE BOOKS:

- Iyengar, B.K. (2008).Light on Yoga. Orient LongmanPvt. Ltd.Mumbai
- Iyengar, B.K. (2008).Light on Pranayama. Orient LongmanPvt. Ltd.Mumbai
- Iyengar, B.K. (2008).Light on Astanga Yoga. Alchemy Publishers. New Delhi.
- Iyengar, B.K. (2008). Yoga the Path to Holistic Health. Dorling Kindersley. London.
- Gharote, M. L. (2013). Guidelines for Yogic Practices. The Lonavla Yoga Institute. India.
- अय्यंगार, गी. (२०१६). स्त्रियांसाठी योग- एक वरदान. रोहन प्रकाशन. पुणे.
- अय्यंगार, बी. के. (२०१७). आरोग्य-योग. रोहन प्रकाशन. पुणे.
- घरोटे ल. म. (२०१०) प्राणायाम - श्वासाचे शास्त्र. दि लोणावळा योग इन्स्टिट्यूट. इंडिया.

EVALUATION STRUCTURE

Table 1

Semester	Course	Credits	Marks	Mode of Evaluation
II	COURSE - 202 PHYSICAL EDUCATION AND YOGA - II (2 CREDITS)	2	50 (10marks x 5)	1. Demonstration and Explanation of Asana, and pranayam (total 5 - out of which 3 of student choice and 2 of examiners choice)

EVALUATION OF THE ASANAS :

Each Asana will be awarded from 0-10 Marks. The evaluation is further distributed as under :-

- a) Technical Execution (Presentation) 4 Marks
- b) Complete Posture 4 Marks
- c) Retention period 2 Marks

EXPLANATION :

a) Technical Execution (Presentation) 4 marks. It involves methodical approach in its presentation which further depends on

- i) Arriving to the posture,
- ii) Alighting from the posture,
- iii) Expression,
- iv) Breathing

b) Complete Posture 4 marks. Attainment of the final posture and while being in this position certain aspects deemed necessary to be taken into consideration to constitute a complete posture

- i) Stability in the posture,
- ii) Calmness & tranquillity,
- iii) Exactness and correctness,
- iv) Smoothness and degree of flexibility,
- v) Body alignment, its angles and beauty.

c) Retention 2 marks. All postures are required to be held for 20 seconds each. During retention period no shivering, no untoward movement, consistent breathing, calm face expression and proper body language is essential.

PASSING CRITERIA

Semester	Course	Credits	Max. Marks	Minimum Passing %
II	COURSE – 202 PHYSICAL EDUCATION AND YOGA – II (2 CREDITS)	2	50	40%

- To pass a student shall have to get minimum 40% in aggregate in course.
- Student who have failed/who have been absent for the entire course will have to complete the entire course during the 4th semester.
- Student will not be admitted to 5th semester without completing the Course.

GRADING:

Grading for course 101 and course 201 will be done separately as follows.

Table 3

Range of Marks	Grade	Grade Points
41-50	O	10
35-40	A+	09
30-34	A	08
28-30	B+	07
25-27	B	06
23-24	C	05
20-22	P	04
00-19	F	00
Absent	Ab	00
	Ex	Exempted

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे

मराठी विषयाचा पुनर्रचित अभ्यासक्रम- जून २०२० पासून

द्वितीय वर्ष कला (S. Y. B. A.) मराठी

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत

Choice Based Credit System [CBCS]

सत्र	विषयाचे नाव	संकेतांक	पूर्वीचे नाव
पहिले	भाषिक कौशल्यविकास आणि आधुनिक मराठी साहित्यप्रकार : कादंबरी	[CC - 1 C (3)]	नियमित अभ्यासक्रम G2
दुसरे	भाषिक कौशल्यविकास आणि आधुनिक मराठी साहित्यप्रकार : ललितगद्य	[CC - 1 D (3)]	
पहिले	व्यावहारिक व उपयोजित मराठी - भाग ३	[CC - 1 C (3)]	पर्यायी अभ्यासक्रम G2
दुसरे	व्यावहारिक व उपयोजित मराठी - भाग ४	[CC - 1 D (3)]	
पहिले	आधुनिक मराठी साहित्य : प्रकाशवाटा	[DSE 1 A (3)]	S1
दुसरे	मध्ययुगीन मराठी साहित्य : निवडक मध्ययुगीन गद्य, पद्य	[DSE 2 A (3)]	
पहिले	साहित्यविचार	[DSE 1 B (3)]	S2
दुसरे	साहित्य समीक्षा	[DSE 2 B (3)]	
पहिले	प्रकाशनव्यवहार आणि संपादन	SEC 2 A (2)	DSE विषयांशी निगडित अनिवार्य
दुसरे	उपयोजित लेखनकौशल्ये	SEC 2 B (2)	

द्वितीय वर्ष कला (S. Y. B. A.)

नियमित अभ्यासक्रम

पहिले सत्र

विषयाचे नाव

भाषिक कौशल्यविकास आणि आधुनिक मराठी साहित्यप्रकार : कादंबरी [CC – 1 C (3)]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. कादंबरी या साहित्यप्रकाराचे स्वरूप, घटक, प्रकार आणि वाटचाल समजून घेणे.
२. नेमेलेल्या कादंबरीचे आकलन, आस्वाद आणि विश्लेषण करणे.
३. भाषिक कौशल्यविकास करणे.

घटक		तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	अ	१ संगणक आणि मोबाईलवर युनिकोडमधून मराठी मुद्रण. २ कळफलक प्रकार : इनस्क्रिप्ट, फोनेटिक ३ मराठी टंकलेखन आणि युनिकोडचा वापर : गुगल इनपुट, मायक्रोसॉफ्ट इनपुट व इतर साधने	१	१५
	ब	१ कादंबरी : स्वरूप आणि घटक २ कादंबरी : प्रकार आणि वाटचाल		
२		अभ्यासपुस्तक रारंग ढांग – प्रभाकर पेंढारकर मौज प्रकाशन गृह, मुंबई	२	३०

संदर्भ ग्रंथ :

१. साहित्य अध्यापन आणि प्रकार, संपादक श्री. पु. भागवत आणि इतर.
२. आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, खंड ४, ५, ६, संपादक रा. श्री. जोग.
३. आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, अ. ना. देशपांडे
४. मराठी कादंबरी : समाजशास्त्रीय समीक्षा, डॉ. रवींद्र ठाकूर
५. मराठी कादंबरीतील प्रादेशिकता, डॉ. भास्कर शेळके
६. मराठी ग्रामीण कादंबरी, डॉ. रवींद्र ठाकूर
७. मराठी कादंबरीचे पहिले शतक, कुसुमावती देशपांडे
८. कादंबरी आणि मराठी कादंबरी, उषा हस्तक
९. मराठी कादंबरी आस्वादयात्रा, संपादक विजया राजाध्यक्ष
१०. मराठी कादंबरी : तंत्र आणि विकास, प्रा. वा. बापट, ना. वा. गोडबोले
११. मराठी प्रादेशिक कादंबरी : तंत्र आणि स्वरूप, डॉ. मदन कुलकर्णी
१२. मराठी कादंबरी : चिंतन आणि समीक्षा, डॉ. चंद्रकांत बांदिवडेकर
१३. कादंबरी : सार आणि विस्तार, डॉ. महेंद्र कदम

१४. कादंबरीविषयी, हरिश्चंद्र थोरात
१५. मराठी कादंबरी : परंपरा आणि चिकित्सा, राजेंद्र सलालकर
१६. मराठी कादंबरी आशय आणि आविष्कार, दत्ता घोलप
१७. सायबर संस्कृती, डॉ. रमेश वरखेडे
१८. उपयोजित मराठी, संपादक डॉ. केतकी मोडक, संतोष शेणई, सुजाता शेणई
१९. ओळख माहिती तंत्रज्ञानाची, टिमोथी जे. ओ लिअरी
२०. <https://play.google.com/store/apps/details?id=org.mkcl.solar.itmarathi&hl>
२१. <http://www.youtube.com/watch?v=oXAWMH5PDxY>

दुसरे सत्र
विषयाचे नाव

भाषिक कौशल्यविकास आणि आधुनिक मराठी साहित्यप्रकार : ललितगद्य [CC – 1 D (3)]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. ललितगद्य या साहित्यप्रकाराचे स्वरूप, घटक, प्रकार आणि वाटचाल समजून घेणे.
२. नेमलेल्या अभ्यासपुस्तकातील ललितगद्याचे आकलन, आस्वाद आणि विश्लेषण करणे.
३. भाषिक कौशल्यविकास करणे.

घटक		तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	अ	गुगल साधनांचा अध्ययनातील वापर : गुगल फॉर्म, गुगल क्लासरूम, यु ट्यूब.	१	१५
	ब	१ ललितगद्य : स्वरूप आणि घटक २ ललितगद्य : प्रकार आणि वाटचाल		
२		अभ्यासपुस्तक साहित्यरंग संपादक प्रा. डॉ. शिरीष लांडगे, प्रा. डॉ. दिलीप पवार, प्रा. डॉ. जया कदम अक्षर वाङ्मय प्रकाशन, पुणे	२	३०

संदर्भ ग्रंथ :

१. लघुनिबंध ते मुक्तछंद, वि. शं. चौगुले
२. ग्रंथ संवाद, वि. शं. चौगुले
३. मराठी लघुनिबंधाचा इतिहास, डॉ. आनंद यादव
४. निबंध : शास्त्र व कला, डॉ. प्र. न. जोशी
५. मराठी निबंध, प्रा. म. वि. फाटक
६. प्रतिभा साधन, ना. सी. फडके
७. प्रदक्षिणा खंड १ आणि २
८. आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, म.सा.प.,पुणे.
९. मराठी प्रवासवर्णनाची वाटचाल, नीला पांढरे
१०. प्रवासवर्णन, वसंत सावंत
११. सायबर संस्कृती, डॉ. रमेश वरखेडे
१२. उपयोजित मराठी, संपादक डॉ. केतकी मोडक, संतोष शेणई, सुजाता शेणई
१३. ओळख माहिती तंत्रज्ञानाची, टिमोथी जे. ओ लिअरी
१४. <https://play.google.com/store/apps/details?id=org.mkcl.solar.itmarathi&hl>
१५. <http://www.youtube.com/watch?v=oXAWMH5PDxY>

द्वितीय वर्ष कला (S. Y. B. A.)

पर्यायी अभ्यासक्रम

पहिले सत्र

विषयाचे नाव

व्यावहारिक व उपयोजित मराठी - भाग ३ [CC – 1 C (3)]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. उपयोजित व सर्जनशील लेखनाची क्षमता विकसित करणे.
२. मराठी भाषेची कार्यालयीन, व्यावसायिक कामकाजातील गरज, स्वरूप आणि उपयोजन यांची माहिती करून घेणे.
३. कार्यालयीन, व्यावसायिक भाषा व्यवहारासाठी आवश्यक लेखनकौशल्ये प्राप्त करणे.
४. नवसमाजमाध्यमांतील विविध भाषिक आविष्कारांचे स्वरूप समजून घेणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	भाषा आणि जीवनव्यवहार भाषा म्हणजे काय? परिभाषेची आवश्यकता, विविध शब्दकोशांची ओळख, शास्त्रीय, व्यवहार, साहित्य, कार्यालयीन भाषा.	१	१५
२	कार्यालयीन लेखन : औपचारिक : माहितीपत्रक, परिपत्रक, सूचना पत्रक इ. अनौपचारिक : ट्विटर, व्हाट्सअप, चित्रफिती इत्यादी	१	१५
३	स्वपरिचय, अर्ज लेखन, जाहिरात लेखन	१	१५

दुसरे सत्र
विषयाचे नाव

व्यावहारिक व उपयोजित मराठी - भाग ४ [CC – 1 D (3)]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. उपयोजित व सर्जनशील लेखनाची क्षमता विकसित करणे.
२. संगणकाची भाषा आणि त्यातील विविध भाषिक आविष्कारांचे स्वरूप समजून घेणे.
३. विविध कोशांसाठी नोंदलेखन क्षमता विकसित करणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	इतिवृत्त आणि टिप्पणी लेखन	१	१५
२	संगणक आणि मराठी : मुक्तस्रोत साधनांचा वापर, युनिकोड टंक ओळख, वर्ड एक्सेल, पॉवर पॉईंट.	१	१५
३	विश्वकोश, ज्ञानकोश, विकिपीडिया लेखन : नोंद म्हणजे काय? नोंदीची उदाहरणे, नोंदीची भाषांतरे, प्रत्यक्ष नोंदलेखन	१	१५

संदर्भ ग्रंथ :

१. संगणक, अच्युत गोडबोले, मौज प्रकाशन, मुंबई.
२. इंटरनेट, डॉ. प्रबोध चोबे, मनोरमा प्रकाशन, मुंबई.
३. व्यावहारिक मराठी, डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
४. आधुनिक माहिती तंत्रज्ञानाच्या विश्वात, दीपक शिक्रापूरकर, उज्ज्वल मराठे, उत्कर्ष प्रकाशन, पुणे.
५. भाषांतरमीमांसा, कल्याण काळे, अंजली सोमण.
६. व्यावहारिक मराठी, पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे.
७. व्यावहारिक मराठी, डॉ. कल्याण काळे, डॉ. दत्तात्रेय पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे.
८. व्यावहारिक मराठी, डॉ. लीला गोविलकर, डॉ. जयश्री पाटणकर, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
९. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन कौशल्य, यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ नाशिक.
१०. व्यावहारिक मराठी, डॉ. सयाजीराजे मोकेशी, डॉ. रंजना नेमाडे
११. व्यावहारिक मराठी, डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
१२. प्रसार माध्यमे आणि मराठी भाषा, संपादक, डॉ. भास्कर शेळके
१३. व्यावहारिक व उपयोजित मराठी आणि प्रसारमाध्यमांची कार्यशैली, संपादक, डॉ. संदीप सांगळे
१४. व्यावहारिक आणि उपयोजित मराठी, डॉ. मनोहर रोकडे
१५. मराठी भाषा उपयोजन आणि सर्जन, प्रा. सुहासकुमार बोबडे
१६. व्यावहारिक मराठी, संपादक डॉ. स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
१७. भाषांतरमीमांसा, संपादक डॉ. रमेश वरखेडे, यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
१८. सायबर संस्कृती, डॉ. रमेश वरखेडे
१९. उपयोजित मराठी, संपादक डॉ. केतकी मोडक, संतोष शेणई, सुजाता शेणई
२०. ओळख माहिती तंत्रज्ञानाची, टिमोथी जे. ओ लिअरी
२१. <https://play.google.com/store/apps/details?id=org.mkcl.solar.itmarathi&hl>

द्वितीय वर्ष कला (S. Y. B. A.)

पहिले सत्र

विषयाचे नाव

आधुनिक मराठी साहित्य : प्रकाशवाटा [DSE 1 A (3)]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. आत्मचरित्र या साहित्यप्रकाराचे स्वरूप, संकल्पना समजावून घेणे.
२. आत्मचरित्र या साहित्यप्रकाराच्या प्रेरणा आणि वाटचाल यांची ओळख करून घेणे.
३. ललित गद्यातील अन्य साहित्यप्रकारांच्या तुलनेत आत्मचरित्राचे वेगळेपण समजावून घेणे.
४. नेमलेल्या या आत्मचरित्राचे आकलन, आस्वाद आणि विश्लेषण करणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	आत्मचरित्र : संकल्पना, स्वरूप; प्रेरणा आणि वाटचाल ललित गद्यातील अन्य साहित्यप्रकारांच्या तुलनेत आत्मचरित्राचे वेगळेपण	१	१५
२	अभ्यासपुस्तक प्रकाशवाटा - डॉ. प्रकाश आमटे समकालीन प्रकाशन, पुणे	२	३०

संदर्भ ग्रंथ:

१. चरित्र - आत्मचरित्र, अ. म. जोशी
२. चरित्र - आत्मचरित्र, सदा कऱ्हाडे
३. आत्मचरित्र मीमांसा, आनंद यादव
४. मराठीतील आत्मचरित्रपर लेखन, ऊषा हस्तक
५. मराठी वाङ्मय कोश, खंड ४, संपादक, विजया राजाध्यक्ष
६. आत्मचरित्र, मराठी विश्वकोश, खंड २
७. २० व्या शतकातील मराठी आत्मचरित्र, उषा हस्तक

दुसरे सत्र
विषयाचे नाव

मध्ययुगीन मराठी साहित्य: निवडक मध्ययुगीन गद्य, पद्य [DSE 2 A (3)]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. मध्ययुगीन गद्य – पद्य साहित्यप्रकारांची ओळख करून घेणे.
२. नेमलेल्या अभ्यासपुस्तकातील मध्ययुगीन गद्य - पद्यांचे आकलन, आस्वाद आणि विश्लेषण करणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	मध्ययुगीन गद्य : महानुभावीय गद्य, बखर, ऐतिहासिक पत्रे; स्वरूप आणि विशेष मध्ययुगीन पद्य : अभंग, भारूड, गवळण, पोवाडा, लावणी; स्वरूप आणि विशेष	१	१५
२	अभ्यासपुस्तक निवडक मध्ययुगीन गद्य, पद्य संपादक प्रा. डॉ. शिरीष लांडगे, प्रा. डॉ. प्रभाकर देसाई, प्रा. डॉ. प्रकाश शेवाळे प्रशांत पब्लिकेशन्स, जळगाव	२	३०

संदर्भ ग्रंथ

१. पाच संतकवी, शं.गो.तुळपुळे
२. महाराष्ट्र सारस्वत, वि.ल.भावे,शं.गो.तुळपुळे
३. संत कवी आणि कवयित्री : एक अनुबंध, सुहासिनी इर्लेकर
४. संत साहित्य दर्शन, उषा देशमुख
५. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, ल. रा. नासिराबादकर
६. संत वचनमृत, रा. द. रानडे
७. ज्ञानेश्वरांची जीवननिष्ठा, गं. बा. सरदार
८. संत नामदेव, हे. वि. इनामदार
९. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, अ. ना. देशपांडे
१०. संत वाङ्मयाची सामाजिक फलश्रुती, गं. बा. सरदार
११. श्री एकनाथ: वाङ्मय आणि कार्य, न. र. फाटक
१२. तुकाराम दर्शन, सदानंद मोरे
१३. संतसाहित्य आकलन आणि अध्यापन, संपादक वसंत आबाजी डहाके आणि इतर, महाराष्ट्र राज्य माध्य. व उच्च माध्य. शिक्षण मंडळ, पुणे.
१४. नामदेव गाथा, ह. श्री. शेणोलीकर, साहित्य अकादेमी
१५. महानुभाव आणि वारकरी साहित्य, सुग्राम पुल्ले
१६. महानुभाव आणि वारकरी साहित्याचे अंतरंग, सुग्राम पुल्ले
१७. साहित्याची सामाजिकता, डॉ.सतीश बडवे,शब्दालय प्रकाशन,श्रीरामपूर,अहमदनगर.
१८. मध्ययुगीन साहित्याविषयी, डॉ.सतीश बडवे, मीरा बुक्स व पब्लिकेशन,औरंगाबाद.
१९. संत साहित्य समीक्षेचे बीजप्रवाह, डॉ.सतीश बडवे, गुरुकुल प्रतिष्ठान,पुणे.

२०. मराठी संत कवयित्रींचा इतिहास, डॉ. विद्यासागर पटांगणकर
२१. वारकरी संप्रदाय : साहित्य व तत्त्वज्ञान, डॉ. विद्यासागर पटांगणकर
२२. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, डॉ. विद्यासागर पटांगणकर
२३. तुका झाला पांडुरंग, दीपक बिचे
२४. संत शिरोमणी बाबा नामदेव, दीपक बिचे

द्वितीय वर्ष कला (S. Y. B. A.)

पहिले सत्र

विषयाचे नाव

साहित्यविचार [DSE 1 B (3)]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. भारतीय आणि पाश्चात्य साहित्यविचाराच्या आधारे साहित्याची संकल्पना, स्वरूप आणि प्रयोजनविचार समजावून घेणे.
२. साहित्याची निर्मितीप्रक्रिया समजावून घेणे.
३. साहित्याची भाषा आणि शैली विषयक विचार समजावून घेणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	● साहित्याचे स्वरूप आणि प्रयोजन१. साहित्याची संकल्पना (भारतीय, पाश्चात्यांच्या व्याख्या), साहित्यातील अनुभवाचे विशेष : वास्तव आणि कल्पित यांचा संबंध, संवेदनात्मकता, भावनात्मकता, वैचारिकता, सेन्द्रीयत्व, सूचकता, विशिष्ट आणि विश्वात्मकता२. प्रयोजन म्हणजे काय? मम्मटाची प्रयोजने; तसेच इच्छापूती, जिज्ञासातृप्ती, विरेचन, आत्माविष्कार, अनुभवविश्वाची समृद्धी, स्वप्नरंजन, उद्धोधन, प्रचार, मनोरंजन, आनंद या प्रयोजनांचा विचार.	१	१५
२	● साहित्याची निर्मितीप्रक्रिया१. प्रतिभा, स्फूर्ती, कल्पना, चमत्कृती यांचे स्वरूप, संकल्पना आणि कार्य; साहित्यिकाचे व्यक्तिमत्त्व : संवेदनक्षमता, शैशववृत्ती, अनुभवसमृद्धी व विद्वत्ता, साहित्यिकाचा जीवनविषयक आणि साहित्य विषयक दृष्टिकोन.	१	१५
३	● साहित्याची सामाजिकता व भाषा१. साहित्य आणि समाज, जीवनमूल्ये आणि साहित्य मूल्ये, साहित्यवाचनाची प्रक्रिया व आवश्यकता२. साहित्याची भाषा : शब्दार्थाचा वक्रव्यापार; वक्रोक्ती, अलंकार, प्रतिमा, प्रतीक, प्राक्कथा३. शैली विषयक स्थूल चर्चा - लेखक, आशय, साहित्यप्रकार या अनुरोधाने चर्चा	१	१५

संदर्भ साहित्य :

१. साहित्यविचार, डॉ. अ. वा. कुलकर्णी
२. साहित्यविचार, (संपा.) डॉ. द.दि. पुंडे, डॉ. स्नेहल तावरे
३. साहित्यविचार, भालचंद्र खांडेकर
४. भारतीय साहित्यविचार, डॉ. लीला गोविलकर
५. काव्यशास्त्र प्रदीप, डॉ. स. रा. गाडगीळ
६. वाङ्मयीन शैली आणि तंत्र, म. द. हातकणंगलेकर
७. साहित्य आणि सामाजिक संदर्भ – रा. ग जाधव
८. साहित्य व सामाजिक संदर्भ – डॉ. अंजली सोमण
९. कविता आणि प्रतिमा - सुधीर रसाळ
१०. साहित्यशास्त्र स्वरूप व समस्या, डॉ. वसंत पाटणकर
११. साहित्य स्वरूप आणि समीक्षा, वा. ल. कुलकर्णी
१२. पाश्चात्य साहित्यविचार, बालशंकर देशपांडे

द्वितीय सत्र

विषयाचे नाव

साहित्य समीक्षा [DSE 2 B(3)]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. साहित्य समीक्षेची संकल्पना, स्वरूप यांचा परिचय करून घेणे.
२. साहित्य आणि समीक्षा यांचे परस्पर संबंध समजावून घेणे व अभ्यासणे .
३. साहित्यप्रकारानुसार समीक्षेचे स्वरूप समजावून घेणे व अभ्यासणे .
४. ग्रंथ परिचय, परीक्षण व समीक्षण यातील फरक समजावून घेणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	● समीक्षा : संकल्पना आणि स्वरूप१. समीक्षा : संकल्पना, स्वरूप आणि प्रयोजन२. समीक्षा : व्याप्ती आणि प्रकार३. साहित्यविचार आणि समीक्षा यातील अनुबंध४. साहित्यव्यवहारातील समीक्षेचे स्थान व कार्य	१	१५
२	● साहित्य आणि समीक्षा यांचे परस्पर संबंध१. साहित्यकृती आणि वाचक२. साहित्यकृती आणि समीक्षक३. समीक्षेतील साहित्याच्या आकलन, आस्वाद, विश्लेषण, अर्थनिर्णयन, मूल्यमापन आणि शब्दांकन यांचे स्थान व कार्य	१	१५
३	● समीक्षकाचे गुण व पाळावयाची पथ्ये१. समीक्षकाचे गुण : रसिकता, प्रज्ञा, तुलनाक्षमता, चिकित्सकता, मूल्यविवेक, विश्लेषकता, व्युत्पन्नता, तुलनाक्षमता इ.२. समीक्षकाने पाळावयाची पथ्ये : समीक्षाविषयाचे अवधान व तारतम्य, निकषाचे तारतम्य, व्यक्तिनिष्ठता व वस्तुनिष्ठता यांचे तारतम्य, मांडणी व शैली यांचे तारतम्य, संगती व सुसूत्रता यांचे भान, नेमकेपणा व तार्किकता या संबंधीचा विवेक, वाङ्मयीन मूल्ये व जीवनमूल्ये यांचा परस्परसंबंध आणि त्यांच्या वापराबाबत करावयाचा विवेक.३. भाषिक, साहित्यिक, सांस्कृतिक संकेत आणि मूल्यव्यवहार४. उपयोजित समीक्षा : ग्रंथ परिचय, ग्रंथ परीक्षण, ग्रंथ समीक्षा	१	१५

संदर्भग्रंथ :

१. साहित्य : स्वरूप आणि समीक्षा, वा. ल. कुलकर्णी
२. समीक्षामीमांसा, गंगाधर पाटील
३. मराठीचे साहित्यशास्त्र, मा. गो. देशमुख
४. टीका आणि टीकाकार, वा. भा. पाठक
५. साहित्यविचार आणि सौंदर्यशास्त्र, रा. भा. पाटणकर

६. मराठी समीक्षेची वाटचाल, गो. म. कुलकर्णी
७. सौंदर्यानुभव, प्रभाकर पाध्ये
८. सौंदर्य आणि साहित्य, बा. सी. मर्ढेकर
९. साहित्यातील अधोरेखिते, म. द. हातकणंगलेकर
१०. अब्राह्मणी साहित्याचे सौंदर्यशास्त्र, शरद पाटील
११. मराठी समीक्षेची सद्यस्थिती, वसंत आबाजी डहाके
१२. मराठी समीक्षेची वाटचाल, नीला पांढरे
१३. साहित्याची भाषा, भालचंद्र नेमाडे
१४. टीकास्वयंवर, भालचंद्र नेमाडे
१५. आधुनिक समीक्षा सिद्धांत, मिलिंद मालशे, अशोक जोशी
१६. समीक्षेतील नव्या संकल्पना, संपा. मनोहर जाधव
१७. साहित्य समाज आणि संस्कृती, दिगंबर पाध्ये
१८. मराठी कादंबरीची उपयोजित समीक्षा, गोमटेश्वर पाटील, दर्या प्रकाशन, पुणे
१९. मराठी कादंबरी समाजशास्त्रीय समीक्षा, रवींद्र ठाकूर, दिलीपराज प्रकाशन, पुणे
२०. साहित्य संशोधन : वाटा आणि वळणे, डॉ. सुधाकर शेलार, अक्षरवाङ्मय प्रकाशन, पुणे.
२१. साहित्य संशोधन व समीक्षा, राजेंद्र सलालकर

द्वितीय वर्ष कला (S. Y. B. A.)

कौशल्याधिष्ठित अभ्यासक्रम

पहिले सत्र

विषयाचे नाव

प्रकाशनव्यवहार आणि संपादन [SEC 2 A (2)]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. प्रकाशनव्यवहार आणि संपादन यासाठी आवश्यक कौशल्ये मिळविणे.
२. प्रकाशनव्यवहार आणि संपादन यासाठी आवश्यक प्रशिक्षण घेणे.
३. प्रकाशनव्यवहार आणि संपादन यासाठी प्रात्यक्षिकासह उपयोजनाची कौशल्ये मिळविणे.
४. प्रकाशन संस्था, जाहिरात संस्था, छापखाने, वृत्तपत्र कार्यालये, वितरण संस्था, ग्रंथ विक्री दुकाने, फ्लेक्स निर्मिती केंद्र, वार्ताहर यांना भेटी देऊन प्रशिक्षण घेणे.

घटक		तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	१	प्रकाशन संस्था : स्वरूप, कार्यप्रणाली, कॉपीराईट कायद्याची तोंडओळख, ग्रंथविक्री, वितरण, जाहिरात, वाचकसंवाद.		
१	२	ग्रंथनिर्मिती प्रक्रिया, ग्रंथ प्रकार : ललित, माहितीपर, शास्त्रीय, संदर्भग्रंथ इ.; ग्रंथनिर्मिती : संहिता संपादन, संपादकीय संस्कार, लेखक संवाद, मुखपृष्ठ, मुद्रणप्रत, छपाई, ग्रंथ बांधणी.	१	१५
२	१	मुद्रितशोधन : लेखनविषयक नियम, मुद्रितशोधन खुणा, विरामचिन्हे, अवतरणे, संक्षेप, मजकुराची मांडणी, चित्र रेखाटन योजना, सूची, संदर्भग्रंथसूची, परिशिष्टे, दर्शनीय स्वरूप, आकार.	१	१५

संदर्भ ग्रंथ :

- १ पॉप्युलर रीतिपुस्तक, रामदास भटकळ, मृदुला जोशी
- २ सुगम मराठी व्याकरण व लेखन - मो.रा. वाळंबे
- ३ मराठीचे व्याकरण, डॉ. लीला गोविलकर
- ४ मराठी लेखन मार्गदर्शिका, यास्मिन शेख
- ५ मुद्रित-शोधन, य. ए. धायगुडे
- ६ शुद्ध शब्दकोश, डॉ. स्नेहल तावरे
- ७ मराठी शुद्धलेखन नियमावली, डॉ. स्नेहल तावरे
- ८ मराठी लेखन कोश, अरुण फडके
- ९ शुद्धलेखन मार्गप्रदीप, अरुण फडके
- १० उपयोजित मराठी, संपादक डॉ. केतकी मोडक, संतोष शेणई, सुजाता शेणई
- ११ मराठी व्याकरण स्वरूप आणि चिकित्सा, खंडेराव कुलकर्णी

- १२ लेखनमित्र, संपादक, संकलक, संतोष शिंदे आणि लौकिका रास्ते – गोखले
- १३ प्रकाशनविश्व, संपादक मोहन वैद्य
- १४ ए डिक्शनरी ऑफ मराठी अँड इंग्लिश – मोल्स्वर्थ
<https://dsal.uchicago.edu/dictionaries/molesworth/>
- १५ भाषा संचालनालयाने प्रकाशित केलेले विषयवार कोश www.marathibhasha.org
- १६ महाराष्ट्र शब्दकोश – संपादक य . रा . दाते आणि चिं. ग. कर्वे
<https://www.transliterator.org/dictionary/mr.kosh.maharashtra/source>

दुसरे सत्र
विषयाचे नाव
उपयोजित लेखनकौशल्ये [SEC 2 B (2)]

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :

१. जाहिरात, मुलाखतलेखन आणि संपादन यासाठी आवश्यक कौशल्ये मिळविणे.
२. जाहिरात, मुलाखतलेखन आणि संपादन यासाठी आवश्यक प्रशिक्षण घेणे.
३. जाहिरात, मुलाखतलेखन आणि संपादन यासाठी प्रात्यक्षिकासह उपयोजनाची कौशल्ये मिळविणे.

घटक	तपशील	श्रेयांक	तासिका
१	१ जाहिरातलेखन : प्रयोजन, स्वरूप, प्रकार, विविध माध्यमांतील जाहिरातींचे स्थान, जाहिरात कल्पना आणि संहितालेखन, इंटरनेट (माहिती महाजाल) जाहिरात आणि संहितालेखन	१	१५
	२ मुलाखतलेखन : वृत्तपत्रे, नियतकालिके, दृक्श्राव्य माध्यमांसाठी मुलाखतलेखन		
२	१ माहितीपर नोंदी : शास्त्रीय ज्ञानकोश, विविध प्रकारचे ज्ञानकोश (विकिपीडिया, विश्वकोश इ. साठी) नोंदलेखन, विविध माध्यमांसाठी नोंद लेखन, प्रात्यक्षिके इ.	१	१५

संदर्भ ग्रंथ :

१. संगणक, अच्युत गोडबोले, मौज प्रकाशन, मुंबई.
२. इंटरनेट, डॉ. प्रबोध चोबे, मनोरमा प्रकाशन, मुंबई.
३. व्यावहारिक मराठी, डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
४. आधुनिक माहिती तंत्रज्ञानाच्या विश्वात, शिक्रापूरकर दीपक, मराठे उज्ज्वल, उत्कर्ष प्रकाशन, पुणे.
५. भाषांतरमीमांसा, कल्याण काळे, अंजली सोमण.
६. व्यावहारिक मराठी, पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे.
७. व्यावहारिक मराठी, डॉ. कल्याण काळे, डॉ. दत्तात्रेय पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे.
८. व्यावहारिक मराठी, डॉ. लीला गोविलकर, डॉ. जयश्री पाटणकर, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
९. व्यावहारिक मराठी, डॉ. सयाजीराजे मोकाशी, डॉ. रंजना नेमाडे
१०. व्यावहारिक मराठी, डॉ. ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
११. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन कौशल्ये, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
१२. प्रसार माध्यमे आणि मराठी भाषा, संपादक, डॉ. भास्कर शेळके
१३. व्यावहारिक व उपयोजित मराठी आणि प्रसारमाध्यमांची कार्यशैली, संपादक, डॉ. संदीप सांगळे
१४. व्यावहारिक आणि उपयोजित मराठी, डॉ. मनोहर रोकडे
१५. मराठी भाषा उपयोजन आणि सर्जन, प्रा. सुहासकुमार बोबडे
१६. व्यावहारिक मराठी, संपादक डॉ. स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.

१७. भाषांतरमीमांसा, संपादक डॉ. रमेश वरखेडे, यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
१८. उपयोजित मराठी, संपादक डॉ. केतकी मोडक, संतोष शेणई, सुजाता शेणई
१९. साहित्य संशोधन : वाटा आणि वळणे, डॉ.सुधाकर शेलार, अक्षरवाङ्मय प्रकाशन, पुणे.
२०. जाहिरातविश्व, संपादक, नंदन दीक्षित, शब्द मल्हार प्रकाशन, प्रथम आवृत्ती, २०१९
२१. अक्षरनिष्ठांची मांदियाळी, (ग्रंथ-शोध आणि वाचन-बोध), अरुण टिकेकर, रोहन प्रकाशन, २०१२.
२२. विक्रत्यांचे अंतरंग, कि. मो. फडके, प्रथमावृत्ती, त्रिदल प्रकाशन, १९९७
२३. मुलाखतीचा मंत्र व नोकरीची हमी, भाऊसाहेब निमगिरीकर, श्रीविद्या प्रकाशन, २०१३.
२४. मुद्रणपर्व, दीपक घारे
२५. शब्दस्पर्श, दीपावली, २०१५
२६. पुस्तकांची मुखपृष्ठे आणि मांडणी, संपादक, अस्मिता मराठ
२७. शब्दस्पर्श, वार्षिक विशेषांक २०१७
२८. पुस्तकविक्रीच्या शटरमागे, संपादक, अस्मिता साठे
२९. मराठी ग्रंथप्रकाशनाची २०० वर्षे, शरद गोगटे, राजहंस प्रकाशन, २००८
३०. लेखनकला आणि लेखनव्यवसाय, वा. गो. आपटे, आनंद कार्यालय, पुणे, १९२६
३१. बखर एका प्रकाशकाची, कुलकर्णी पं. अ. , मेनका प्रकाशन, पुणे १९९२
३२. प्रकाशक रा. ज. देशमुख, प्रकाशक, सदानंद भटकळ, संपा. सदानंद भटकळ, मुकुंदराव किलोस्कर आणि जया दडकर
३३. जाहिरातीचं जग, यशोदा भागवत, मौज प्रकाशन, तिसरी आवृत्ती, २०१७
३४. दशक्रियेची चित्रकथा, संजय कृष्णाजी पाटील, साकेत प्रकाशन, पहिली आवृत्ती, २०१९
३५. अलका तू असं लिही, सौ. मालती दांडेकर, वरदा बुक्स, दुसरी आवृत्ती, १९९५
३६. प्रकाशनातील भावे प्रयोग आणि पतंगाची दोरी, ह. अ. भावे, मंदाकिनी भावे, वरदा बुक्स, पहिली आवृत्ती, २०१४
३७. डॉ. आनंदीबाई जोशी, एका लघुपटाची रोजनिशी, अंजली किर्तने, शब्द प्रकाशन, प्रथमावृत्ती मे २००१
३८. स्वातंत्र्यवीर सावरकर चित्रपटकथा व संवाद, भाग पहिला, विश्राम बेडेकर, पॉप्युलर प्रकाशन, पहिली आवृत्ती, १९९१
३९. पत्रकारितेची मूलतत्त्वे, प्रभाकर पाध्ये, अनु. प्र. ना. परांजपे, वसुधा परांजपे, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुनर्मुद्रण, २०१४
४०. वृत्तपत्र व्यवसाय काल आणि आज, डॉ. सुधाकर पवार, प्रकाशक, प्रमोद पवार, प्रथमावृत्ती, मार्च १९८६
४१. गाथा कर्नाटक प्रिंटिंग प्रेसची, सदानंद भटकळ, मूळ ग्रंथ: द कर्नाटक प्रेस सागा, अनु. उषा टाकळकर, पद्मगंधा प्रकाशन, पहिली आवृत्ती, २०१०.
४२. ग्रंथालय संघटन, डॉ. रामेश्वर पवार, दिलीपराज प्रकाशन प्रा. लि, प्रथमावृत्ती २०१५.
४३. ग्रंथ महोत्सव, दिनकर पाटील, संस्कृती प्रकाशन, प्रथमावृत्ती २०११.
४४. वाचन कौशल्य, कृती, गती, आणि प्रगती, मेघमाला राजगुरू, उन्मेष प्रकाश, तृतीय आवृत्ती, मार्च २०१०.
४५. वाटा आणि मुक्काम (आशा बगे, भारत सासणे, सानिया, मिलिंद बोकील), मौज प्रकाशन, पहिली आवृत्ती २००९.

४६. वाचनसमृद्धीचे संदर्भ, नीलिमा भावे, परम मित्र पब्लिकेशन्स, आवृत्ती पहिली जून २०१९.
४७. एका ग्रंथपालाची प्रयोगशाळा, नरेंद्र लांजेवार, साकेत प्रकाशन, पहिली आवृत्ती, २०१२.
४८. वाचन का व कसे? प्रा. वा. शि. आपटे, सरिता प्रकाशन, चतुर्थ आवृत्ती जाने. २००९.
४९. साहित्यसूची, स्तंभलेखन विशेषांक, संपा. मोरेश्वर द. नादुरकर, १९९६.
५०. जनसंवाद आणि जनमाध्यम : सैद्धांतिक संकल्पन, श्रीपाद भालचंद्र जोशी, श्रीमंगेश प्रकाशन, २०००.
५१. राजहंस ग्रंथवेध, निमित्त विस्ताराचा रौप्यमहोत्सव, , संपा. विनया खडपेकर, जून २०१८
५२. व्यक्तिमत्त्व विकास आणि भाषा, डॉ. मधुकर मोकाशी
५३. व्यावहारिक आणि व्यावसायिक लेखन प्रणाली, डॉ. मधुकर मोकाशी
५४. <https://play.google.com/store/apps/details?id=org.mkcl.solar.itmarathi&hl>
५५. <http://www.youtube.com/watch?v=oXAWMH5PDxY>

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY
(Formerly University of Pune)

S.Y.B.A. Economics Syllabus

(Choice Based Credit System and Semester System)

**Revised Syllabus will be implemented with effect from the
academic year 2020-2021**

Paper	Semester	Title of the Paper
G -2	III & IV	Financial System
S -1	III & IV	Micro Economics
S -2	III & IV	Macro Economics

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY, PUNE
Choice Based Credit System (CBCS) Course Structure

Faculty of Humanities

B.A. Second Year Syllabus

Semester Pattern Effective from 2020-21

Subject: **Economics**

Semester	Core Course	Paper No	Name of Paper	Lectures / week	Total No. of Lectures	CA Marks	ESE Marks	Total	Credits
Semester III	Economics DSE – 1A	S1	Micro Economics - I	4	55	30	70	100	3
	Economics DSE – 2A	S2	Macro Economics- I	4	55	30	70	100	3
	Economics CC-1C	G2	Financial System - I	4	55	30	70	100	3
	SEC-I SEC -2A		Basic Concept of Research Methodology - I	3	45	15	35	50	2
	Total				15	210	105	245	350
Semester IV	Economics DSE – 1B	S1	Micro Economics- II	4	55	30	70	100	3
	Economics DSE – 2B	S2	Macro Economics- II	4	55	30	70	100	3
	Economics CC -1D	G2	Financial System- II	4	55	30	70	100	3
	SEC-II SEC -2B		Basic Concept of Research Methodology - II	3	45	15	35	50	2
	Total				15	210	105	245	350
Grand Total (Sem. III & IV)				30	420	210	490	700	22

SEC = Skill Enhancement Course
CC - Core Course
CA - Continuous Assessment
ESE -End Of Semester Examination

S.Y.B.A. Economics (Revised Syllabus)
Choice Based Credit System (CBCS)

G -2. Financial System

Preamble:

A financial system is a network of financial institutions, financial markets, financial instruments and financial services to facilitate the transfer of funds. It serves as a backbone of any economy. This paper aims to provide knowledge about the financial system in the country. It also aims to introduce international financial institutions operating in the global economy. The present era is the one with huge changes, development and challenges in every sector. This paper on financial system will also highlight some of the important changes taking place in the Indian financial sector.

Objectives (Course Outcomes) of the Paper:

- To understand fundamentals of modern financial system.
- To understand the recent trends and developments in banking system.
- To understand the role of the Reserve Bank of India in Indian financial system.
- To provide the knowledge of various financial and non-financial institutions.
- To provide the students the intricacies of Indian financial system for better financial decision making.

Method of Teaching:

Classroom lectures, Use of ICT, YouTube lectures, Online PPTs, Group Discussions, Teacher driven Power Point Presentations

Semester III
CC-1C - Financial System I

Unit	Name and Contents	Number of Lectures
1	Indian Financial System	12
1.1	Introduction: Meaning, Nature, Role and Importance of Indian Financial System.	
1.2	Structure of Indian Financial System.	
1.3	Characteristics and Functions of Components of Indian Financial System.	
2	Banking in India	10
2.1	Commercial Banks (Public Sector Banks, Private Sector Banks, Foreign Banks): Management, Organization and Functions.	
2.2	Regional Rural Banks and Co-operative Banks: Evolution, Management and Organization, Loan Management, Functions, Problems and Measures to solve the problem.	
3	Financial Markets in India	12
3.1	Classification of Financial Market.	
3.2	Indian Money Market: Features, Functions and Instruments.	
3.3	Indian Capital Market: Features, Functions and Instruments.	
3.4	Foreign Exchange Market: Role and Importance.	
4	Important Financial Institutions	14
4.1	Meaning and Importance of Financial Institutions.	
4.2	Stock Markets: NSE and BSE: Meaning & Functions.	
4.3	Non-Banking Financial Intermediaries: Meaning and Functions.	
4.4	Role and Functions of Financial Institutions in India with reference to UTI, LIC, GIC	

Semester IV
CC -1D - Financial System II

Unit	Name and Contents	Number of Lectures
1	Reserve Bank of India	12
1.1	Structure and Role of RBI in Indian Economy	
1.2	Major Functions of RBI.	
1.3	Monetary Policy: Tools and their Limitations.	
2	Other Financial Regulators in India	10
2.1	SEBI: Role and Functions.	
2.2	IRDA: Role and Functions.	
3	International Financial Institution	14
3.1	Role, Structure, Objectives and Functions of IMF.	
3.2	Role, Structure, Objectives and Functions of World Bank.	
3.3	Role, Structure, Objectives and Functions of Asian Development Bank.	
3.4	Role, Structure, Objectives and Functions of BRICS Bank.	
4	Recent Developments in Indian Financial Sector	12
4.1	Objectives and Outcomes of Changing Landscape of Banking Sector in India.	
4.2	Insolvency and Bankruptcy Code.	
4.3	Alternate Source of Finance.	
4.4	Risk Management in Banking Sector.	

Basic Reading List:

1. The Indian Financial System, Markets, Institutions and Services, Bharati V.Pathak, Kindle Edition.
2. Indian Financial System, Jaydeb Sarkhel, Seikh Salim, McGraw-Hill India Pvt. Ltd. Chennai, 2018.
3. Indian Banking, R. Parmehwaram & S. Natrajan , S. Chand Publishing, Delhi.

4. Non-Banking Financial Companies in India: Functioning & Reforms, Jafor Ali Akhan, New Century Publications, 2010
5. Indian Financial Markets, Ajay Shah, Michael Gorham and Susan Thomas, Elsevier, 2008.
6. The Story of the Reserve Bank of India, Rahul Bajoria, Kindle Editon.

Advanced Reading List:

1. Securities Market and Products: Mr. Sunder Sankaran, Taxman Publication Pvt. Ltd New Delhi.
2. Financial System & Economic Reforms: P. Mohan Rao, Deep & Deep Publication Pvt. Ltd. New Delhi 2008.
3. Indian Banking Towards 21st Century : Chawla A.S. & others, Deep & Deep Publications, New Delhi.
4. Black Money & Indian Economy: Bhadane J R, International Publications, 2018.
5. Financial Institutions And Markets: Jitendra Mahakund and L.M. Bhole, McGraw Hill India, 2017.

S.Y.B.A. Economics (Revised Syllabus)
Choice Based Credit System (CBCS)

S -1. Micro Economics

Preamble

As a foundation course, in this Paper, student is expected to understand the definition, nature and scope of economics, method and approaches to the study of Economics. The chapters incorporated in this Paper deal with the theory of consumer's behavior, theory of demand and supply, analysis of production function, cost and revenue analysis, market structures and the equilibrium of a firm and industry. In addition, the principles of factor pricing and commodity pricing and welfare economics have been included.

Objectives of the Paper:

- To develop an understanding about subject matter of Economics.
- To impart knowledge of microeconomics.
- To clarify micro economic concepts
- To analyze and interpret charts, graphs and figures
- To develop an understanding of basic theories of micro economics and their application.
- To demonstrate that the theories discussed in class will usually be applied to real-life situations.
- To help the students to prepare for varied competitive examinations

Method of Teaching:

Classroom lectures, Use of ICT, YouTube lectures, Online PPTs, Group Discussions, Teacher driven Power Point Presentations

Semester III		
DSE – 1A - Micro Economics I		
Unit	Name and Contents	Number of Lectures
Unit 1	Introduction	10
1.1	Meaning, Nature, Scope, Importance of Micro economics	
1.2	Basic Economic Problems	
1.3	Tools of economic analysis- Functional Relationship, Schedules, Graphs and Equations.	
1.4	Variables- Dependent and Independent Variable, Endogenous and Exogenous	
Unit 2	Theory of Consumer Behavior	14
2.1	Utility – Meaning and Types Cardinal Approach: Law of Diminishing Marginal Utility, Law of Equi-Marginal Utility, Consumer’s Equilibrium	
2.2	Ordinal Approach: Indifference Curve Analysis- Meaning and Definition, Characteristics of Indifference Curve, Consumer’s Equilibrium	
Unit 3	Theory of Demand	12
3.1	Meaning of Demand, Determinants of Demand	
3.2	The Law of Demand & Its Exceptions, Market Demand	
3.3	Elasticity of Demand –Meaning and Types 3.3.1 Price Elasticity of Demand: Meaning, Types, Methods of Measurement 3.3.2 Income Elasticity of Demand: Meaning and Types 3.3.3 Cross Elasticity of Demand: Meaning and Types	
Unit 4	Supply and Production Analysis	12
4.1	Meaning, Definition and Determinants of Supply	
4.2	The Law of Supply	
4.3	Elasticity of Supply: Meaning and Types	
4.4	The Production Function: Meaning and Definition	
4.5	Total, Average and Marginal Production	

4.6	The Law of Variable Proportions	
4.7	The Law of Returns to Scale	
Semester IV DSE – 1B - Micro Economics II		
Unit 1	Cost and Revenue Analysis	8
1.1	Cost Concepts : Fixed Costs, Variable Costs, Total Cost, Average Cost, Marginal Cost, Economic Cost and Accounting Cost, Opportunity Cost	
1.2	Short-Run and Long Run Costs curves	
1.3	Revenue Concept: Total Revenue, Average Revenue & Marginal Revenue	
Unit 2	Market Structure	16
2.1	Meaning & Classifications of Market Structure	
2.2	Perfect Competition: Meaning, Characteristics, Equilibrium of Firm and Industry in Short Run and Long Run	
2.3	Monopoly: Meaning, Characteristics, Short and Long Run Equilibrium. Price Discrimination	
2.4	Monopolistic Competition: Meaning, Characteristics, Short & Long Run Equilibrium of firm and Industry, Selling cost- Meaning	
2.5	Oligopoly: Meaning and Characteristics	
2.6	Duopoly: Meaning and Characteristics	
Unit 3	Factor Pricing	16
3.1	Marginal Productivity Theory Of Distribution	
3.2	Rent: Ricardian Theory of Rent, Modern Theory of Rent, Quasi Rent	
3.3	Wages: Modern Theory of Wages, Supply Curve of Labour	
3.4	Interest: Keynesian Liquidity Preference Theory, Loanable Fund Theory	
3.5	Profit: Risk and Uncertainty Theory, Innovation Theory	
Unit 4	Introduction to Welfare Economics	08
4.1	Welfare Economics: Definition and Meaning	
4.2	Pigovian Welfare Economics	
4.3	Thought of Amartya Sen on Welfare Economics	

Reference Books:

1. Mansfield, E., Microeconomics, W.W. Norton and Company, New York.
2. Koutsoyiannis, A., Modern microeconomics, Macmillan, London.
3. Lipsey & Cristal, Introduction to Positive Economics, Oxford Press.
4. Jack Hirshlifer, Price Theory and Applications, Prentice Hall of India Pvt. Ltd. Delhi
5. Ahuja H.L. : Modern Micro Economics, S. Chand & Company Ltd New Delhi
6. Jhingan M.L., Micro Economic Theory, Virinda Publication, Delhi.
7. K.K. Dewett, Modern Economics Theory, S. Chand Publications, New Delhi.
8. KPM Sundaram and E.N.Sundaram, Micro Economics, S.Chand Publication, New Delhi.
9. Seth M.L. : Micro Economics, Lakshmi NarainAgrawal Publisher

S.Y.B.A. Economics (Revised Syllabus)

Choice Based Credit System (CBCS)

S -2. Macro Economics

Preamble -

Macroeconomics is the branch of economics that deals with the functioning of an economy as a whole. Macroeconomic analysis involves theoretical, empirical as well as policy-related aspects. The theoretical aspect of macroeconomics involves the conceptual as well as theoretical framework of macroeconomics. It deals with various macroeconomic concepts as well as various macroeconomic theories. The theoretical framework of macroeconomics focuses on functioning of an economy in its totality, determination of the level of national income and employment in an economy, role of aggregate demand as well as aggregate supply, role of money, determination of value of money, determination of general price level as well as rate of inflation and business cycles. The empirical aspect of macroeconomics applies macroeconomic theories to the study of real economies and tests the validity of macroeconomic theories. The policy-related aspect focuses on the role of fiscal and monetary policy in achieving macroeconomic objectives with the help of various policy instruments.

This curriculum integrates conceptual, theoretical, empirical and policy-related aspects of macroeconomics. This curriculum introduces the undergraduate students to the field of macroeconomics and enables them to learn the functioning of the economy in a systematic manner.

Objectives –

- To introduce students to the historical background of the emergence of macroeconomics
- To familiarize students with the differences between microeconomics and macroeconomics
- To familiarize students with various concepts of national income
- To familiarize students with keynesian macroeconomic theoretical framework of consumption and investment functions
- To introduce students to the role of money in an economy.
- To introduce students to the conceptual and theoretical frameworks of inflation, deflation and stagflation, Business Cycle .

- To familiarize students with the conceptual and theoretical framework of business cycles
- To introduce students to the role of monetary and fiscal policies in fulfilling the macroeconomic objectives of stability, full employment and growth.
- To introduce students to the various instruments of monetary and fiscal policies

Method of Teaching:

- Classroom lectures, Use of ICT, You Tube lectures, Online PPTs, Group Discussions, Teacher driven Power Point Presentations

Semester III DSE – 2A - Macro Economics I		
Unit	Name and Contents of the Chapter	Number of Lectures
Unit 1	Introduction	12
1.1	Meaning, Nature and Scope of Macro Economics	
1.2	Importance and Limitations of Macro Economics	
1.3	The difference between Micro Economics and Macro Economics	
Unit 2	National Income	12
2.1	Meaning and Importance of National Income	
2.2	Various Concepts of National Income – GDP, GNP, NNP, PCI, Personal Income, Disposable Income	
2.3	Methods of National Income Measurement Difficulties in the Measurement of National Income	
2.4	Circular Flow of National Income	
Unit 3	Theory of Employment and Output	12
3.1	Classical Theory of Employment , Say’s Law of Market.	
3.2	Keynes’ Criticism on Classical Theory	
3.3	Keynesian Theory of Employment – Aggregate Supply Price and	

	Aggregate Demand Price, Employment Determination	
Unit 4	Consumption and Investment	12
4.1	Consumption Function – Meaning, Various Concepts - APC, MPC, Psychological Law of Consumption, Factors Influencing Consumption Function	
4.2	Saving - APS, MPS. Investment – Meaning, Types, Marginal Efficiency of Capital	
4.3	The Concept of Multiplier; The Principle of Acceleration	
Semester IV DSE – 2B - Macro Economics II		
Unit 1	Money	12
1.1	Money – Meaning and Functions	
1.2	Value of Money – Meaning, Quantity Theory of Money, Cash Balance Approach	
1.3	Supply of Money – Various Measures of RBI	
Unit 2	Inflation	12
2.1	Inflation – Meaning, Types, Causes – Demand Pull and Cost Push Inflation, Effects	
2.2	Measures to Control Inflation	
2.3	Deflation – Meaning, Causes and Effects	
2.4	Philips Curve, Stagflation – Meaning	
Unit 3	Business Cycles	12
3.1	Meaning, Features and Phases of Business Cycle	
3.2	Causes and Effects of Business Cycle	
3.3	Keynes’ Theory of Business Cycle	
3.4	Control of Business Cycles – Monetary and Fiscal Controls	

Unit 4	Macroeconomic Policies	12
4.1	Objectives of Macroeconomic Policies	
4.2	Monetary Policy - Meaning, Instruments, Advantages and Limitations	
4.3	Fiscal Policy - Meaning, Instruments, Advantages and Limitations	

Basic Reading List –

- 1 David Colander, Macro Economics, McGraw Hill Education Private Limited (Latest Edition)
2. D. N. Dwivedi, Macro Economics: Theory and Policy, McGraw Hill Education Private Limited (Latest Edition)
3. H. L. Ahuja, Macro Economics: Theory and Policy, S. Chand & Company Limited. (Latest Edition)
4. M. L. Jhingan, Macro Economic Theory, Vrinda Publications Private Limited (Latest Edition)
5. Wavare Anil Kumar & V.Kumbhar ,(2019)Macro Economics,Ruby Publisher, Kolhapur, MS, India.
6. N. Gregory Mankiw, Principles of Macroeconomics, Cengage Learning (Latest Edition)
7. Olivier Blanchard & David Johnson, Macroeconomics, Pearson (Latest Edition)
8. Rudiger Dornbusch, Stanley Fischer & Richard Startz, Macroeconomics, Tata McGraw Hill Education Private Limited (Latest Edition)
9. Sampat Mukherjee, Macroeconomics: A Global Text, New Central Book Agency Private Limited (Latest Edition)
10. Stephen Williamson, Macroeconomics, Pearson (Latest Edition)
11. Kute Santosh & Rithe M. , Macro Economics, Prashant Publication,Jalgaon,MS,India
12. श्रीधर देशपांडे आणि विनायक देशपांडे, समष्टी अर्थशास्त्रीय विश्लेषण, हिमालय पब्लिशिंग हाउस(Latest Edition)

Advanced Reading List

1. Ben Fine & Ourania Dimakou, Macroeconomics: A Critical Companion, Pluto Press (Latest Edition)
2. Brian Snowdon & Howard Vane (2003), The Development of Modern Macroeconomics: A Rough Guide, in Macroeconomics: A Reader, (Ed.) Brian Snowdon and Howard Vane, Routledge

3. Brian Snowdon & Howard Vane, *Macroeconomics: A Reader*, Routledge (Latest Edition)
4. Brian Snowdon & Howard Vane, *Modern Macroeconomics: Its Origins, Developments and Current State*, Edward Elgar (Latest Edition)
4. David Romer, *Advanced Macroeconomics*, McGraw-Hill (Latest Edition)
5. Dilip Nachane, *Critique of the New Consensus Macroeconomics and Implications for India*, Springer (Latest Edition)
6. John McDonald, *Rethinking Macroeconomics: An Introduction*, Routledge (Latest Edition)
7. Michel De Vroey, *A History of Macroeconomics: From Keynes to Lucas and Beyond*, Cambridge University Press (Latest Edition)
8. N. Gregory Mankiw, *Macroeconomics*, Worth Publishers (Latest Edition)
9. Roger Backhouse, *Interpreting Macroeconomics: Explorations in the History of Macroeconomic Thought*, Routledge (Latest Edition)
10. Sampat Mukherjee, *Analytical Macroeconomics: From Keynes to Mankiw*, New Central Book Agency Private Limited

SKILL DEVELOPMENT ACTIVITIES

(Any Three of the following)

(**IMPORTANT NOTES** - At the end of the course three point/ activities each should be selected for each semester (III & IV semester) from the different points given in the appendix.

The important questions and issue in your area should be considered and the issue / activities related to the subject should be given to the student accordingly . Such as Agriculture Sector ,farmers ,Cooperative Sector ,Small Scale Industries etc.)

1. Prepare a chart showing the steps of research.
2. Prepare a chart showing the sampling technique
3. Prepare Charts showing sources of primary data.
4. Prepare a chart showing sources of secondary data.
5. Construct a questionnaire to measure student's attitude towards the purchase of two wheelers / readymade garments etc.
6. Collect the data related to any schemes of your locality and present in front of the students.
7. Construct a questionnaire for collection of primary data on any Social issue.

Savitribai Phule Pune University
Skill Enhancement Course (SEC):
SYBA (Economics)
Basic Concept of Research Methodology

Credits: 02

Periods: 45

Marks: 50

	Course outline: The course will be given in the form of lectures and practical work .Lectures will focus on research, especially with regard to sampling methods, data collection and data preparation. The course will focus on the practical implementation of diverse sample techniques. Students are expected to collect and classify the data. Aims and objectives of course: • To develop the understanding of the basic concept of research.• To develop the understanding of the basic framework of sampling and data collection..• To develop the understanding of various sampling methods and techniques.• To identify various sources of information for data collection.• To develop the understanding of the conducting survey on various issues. Learning outcomes of course : On completion of the course, the student shall be able to • Demonstrate his/her understanding of sampling methods and the ability to use collection of data• Identify the appropriate sample techniques for different kinds of research questions• Identify the appropriate source of data in relation to the collection of research data.• Able to classify and present the collected data in the form of graph, bar diagram, chart etc	

Semester III
Skill Enhancement Course (SEC): I

SYBA (Economics) - SEC -2A
Basic Concept of Research Methodology

Unit	Name and Contents	Number of Lectures
Unit 1	Introduction Of Research	10
1.1	Meaning and Definition of Research	
1.2	Types Of Research i)Basic or Pure or Fundamental Research ii)Applied Research iii)Action Research	
1.3	Importance Of Economics Research	
Unit 2	Research Design	10
2.1	Meaning of Research Design	
2.2	Need of Research Design	
2.3	Types of Research Design i)Exploratory Design ii)Descriptive Design iii)Experimental Design	
2.4	Concepts of Hypothesis and Importance	
Unit 3	Data Collection	10
3.1	Meanings and Definition of Data Collection	
3.2	Primary Data	
3.3	Secondary Data Sources	
SKILL DEVELOPMENT ACTIVITIES	SKILL DEVELOPMENT ACTIVITIES Continuous Assessment - (C. A.): To compete any Three Skill Development Activities from the prescribed syllabus, each activity for 05 marks	15
SEMESTER- IV SEC -2B - Skill Enhancement Course (SEC)-II		
Unit 1	Data Analysis	8
1.1	Meaning and Definition of Data Analysis	
1.2	Nature And Importance	
1.3	1.3.1 Graphs	
	1.3.2 Tabulations	

Unit 2	Measures of Central Tendencies	8
2.1	Definition of Mean	
2.2	Definition of Medium	
2.3	Definition of Mode	
2.4	Meaning of Dispersion Definition -Range, Median Deviation, Quartile Derivation, Standard Derivation	
2.5	Concept of Percentages	
2.6	Concepts:- i) Frequency Distribution ii)Cumulative Frequency iii) Class Boundaries iv) Midpoint v) Class Width	
Unit 3	Research Report	14
3.1	Meanings And Objective of Research Report	
3.2	Concepts Of Case Study	
3.3	Characteristics of Good Research Report Writing	
3.4	Objective of Research Report	
3.5	Types Of Research Report	
3.6	Concepts of i)Appendices ii) Review Of Literature iii)Bibliography And References iv)Recommendation v)Hypothesis Testing	
SKILL DEVELOPMENT ACTIVITIES	SKILL DEVELOPMENT ACTIVITIES Continuous Assessment - (C. A.): To compete any Three Skill Development Activities from the prescribed syllabus, each activity for 05 marks	15

Recommended Books:

1. P.H. Karmel and M. Polasek (1978), Applied Statistics for Economists, 4th edition, Pitman.
2. M.R. Spiegel (2003), Theory and Problems of Probability and Statistics (Schaum Series).
3. Cochran, William, G. (2008), Sampling Techniques, Third Edition, Wiley-India, ISBN 978 -81-265-1524-0.Reprint: 2008.
4. Bethlehem, J. (2009), Applied Survey Methods: A Statistical Perspective, Wiley.
5. Khandare V.B. and S.Yadav (2015) ,Statistical Methods,Chinmay Publication,Aurangabad.

6. Uwe Flick (2012), *Introducing Research Methodology: A Beginner's Guide to Doing a Research Project*, Sage Publications.
7. S.P.Gupta (2012), *Statistical Methods*, 42nd edition, Sultan chand and sons.
8. Ranjit Kumar (2014), *Research Methodology: A Step-by-Step Guide for Beginners*, 4th Edition, Sage Publications.

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY
(Formerly University of Pune)

S.Y.B.A. Political Science Syllabus
(CREDIT & SEMESTER SYSTEM)

**Revised Syllabus will be implemented with effect from the
academic year 2020-2021**

Savitribai Phule Pune University
POLITICAL SCIENCE
Syllabus of S.Y.B.A
(CBCS pattern to be implemented from 2020-2021)

PAPER NO.	PAPER TITLE
CORE COURSES (C.C.):	
Semester III CC-1 C (3) And Semester IV CC-1 D (3)	AN INTRODUCTION TO POLITICAL SCIENCE AN INTRODUCTION TO POLITICAL SCIENCE
OR	
Semester III CC-1 C (3) And Semester IV CC-1 D (3)	AN INTRODUCTION TO POLITICAL IDEOLOGIES AN INTRODUCTION TO POLITICAL IDEOLOGIES

DISCIPLINE SPECIFIC ELECTIVE COURSE (DSE)

Semester III DSE-1A (3) And Semester IV DSE-1B (3)	WESTERN POLITICAL THOUGHT WESTERN POLITICAL THOUGHT
AND	
Semester III DSE-2A (3) And Semester IV DSE-2B (3)	POLITICAL JOURNALISM POLITICAL JOURNALISM

SKILL ENHANCEMENT COURSE (SEC)
(Value / Skill Based Course)

Semester III SEC 2A (2)	BASICS OF INDIAN CONSTITUTION
Semester IV SEC 2B (2)	BASICS OF INDIAN CONSTITUTION

Savitribai Phule Pune University, Pune
S. Y. B. A. Political Science
(CBCS pattern to be implemented from 2020-2021)
Core Course (C.C.)
AN INTRODUCTION TO POLITICAL SCIENCE

Objectives:

This course is designed to acquaint students with the –

1. Important sub themes of Political Science as a discipline
2. Approaches to study Political Science
3. Basic Concepts and Values in Political Science

	SEMESTER III	PERIOD
	CC-I C (3)	
Unit 1: The Study of Political Science		12
a) Definition		
b) Nature		
c) Scope		
Unit 2: Approaches to Study Political Science		11
a) Normative		
b) Empirical		
c) Feminist		
Unit 3: Basic Concepts		11
a) The State		
b) The Market		
c) The Civil Society		
Unit 4: Democracy		11
a) Representative		
b) Deliberative		
c) Participatory		
	SEMESTER IV	
	CC-I D (3)	
Unit 5: Basic Political Values		12
a) Liberty		
b) Equality		
c) Justice		

Unit 6: Rights	11
a) Definition and Meaning	
b) Types	
c) Challenges	
Unit 7: Ideologies	11
a) Nationalism	
b) Socialism	
c) Fascism	
Unit 8: International Organisations	11
a) United Nations – Structures, Functions and Challenges	
b) Regional – EU, SAARC, OPEC, NATO	
c) MNCs	

Readings:

1. आवारी विलास, २०१९, *राज्यशास्त्र: बदलते प्रवाह व भूमिका*, कानपूर, गरिमा प्रकाशन.
2. Bhargava Rajeev and Ashok Acharya (eds.), 2008, *Political Theory*, Delhi, Pearson .
3. भार्गव राजीव आणि अशोक आचार्य (संपा), बनसोडे हेमंत (अनु.), *राजकीय सिद्धान्त*, नवी दिल्ली, पियरसन प्रकाशन.
4. Christiano Thomas and John Christman (eds.), 2009, *Contemporary Debates in Political Philosophy*, Malden, MA, Wiley-Blackwell.
5. Daniel R Brower, 2005, *The World Since 1945: A Brief History*, Pearson Prentice Hall .
6. गायकवाड संजय, २०१९, *मार्क्स आंबेडकर परिप्रेक्ष्यातून शिक्षण आणि रोजगार*, पुणे, शब्दसंग प्रकाशन.
7. Gaus Gerald F., 2000, *Political Concepts and Political Theories*, Boulder, Westview Press.
8. Goodin Robert, Philip Pettit and Thomas Pogge (eds.), 2007, *A Companion to Contemporary Political Philosophy*, Oxford, Blackwell.
9. Greenstein Fred I. and Pelsby Nelson W, 1975, *Handbook of Political Science*, Addison Wesley Longman.
10. Gupta Sachdeo and Singh S K, 1987, *Political Theory and Ideology*, Delhi, Ajanta Prakashan.
11. Henry D. Aiken, 1956, *The Age of Ideology*, New York, Mentor.
12. Heywood Andrew, *Political Theory – An Introduction*, 2004, Palgrave Basingstoke.
13. जाधव तुकाराम, २०१७, *राजकीय सिद्धांताची तोंड ओळख*, (Translation of O. P. Gauba, *An Introduction to Political Theory*), Pune, K'Sagar.
14. Kaviraj Sudipta and Khilnani Sunil, 2001, *Civil Society, History and Possibilities*, Cambridge, Cambridge University Press.
15. Mackenzie I, *Political Concepts*, 2005, *A Reader and Guide*, Edinburg, Edinburg University Press.
16. पाटीलबी. बी., २०००, *राजकीय संकल्पना*, कोल्हापूर, फडके प्रकाशन.

17. पेंडसे अरुणा, सहस्रबुद्धे उत्तरा, २००८, *आंतरराष्ट्रीय संबंध: शीतयुद्धोत्तर आणि जागतिकीकरणाचे राजकारण*, Mumbai, Orient Longman Pvt Ltd .
18. रायपूरकर व्ही. आर., २००६, *आंतरराष्ट्रीय संबंध*, नागपुर, श्री मंगेश प्रकाशन.
19. रेगे मे. पु., २००५, *स्वातंत्र्य, समता आणि न्याय*, मुंबई, शांता रेगे.
20. Sheldon Garrett Ward, 2005, *Encyclopaedia of Political Thought*, New Delhi.
21. Varma S. P., 2002, *Modern Political Theory*, New Delhi, Vikas Publication.

Savitribai Phule Pune University, Pune
S. Y. B. A. Political Science
(CBCS pattern to be implemented from 2020-2021)
Core Course (C.C.)
AN INTRODUCTION TO POLITICAL IDEOLOGIES

Objectives:

This course is designed to acquaint students with the –

1. Role of different political ideologies and their impact in politics
2. Close link between an idea and its actual realization in public policy
3. Legacy of all the major ideologies

SEMESTER III CC-1 C (3)	PERIOD
Unit 1: Ideology	12
a) Origin, Meaning, Definition	
b) Nature	
c) Scope	
Unit 2: Nationalism	11
a) Meaning, Definitions and Elements	
b) Progressive and Reactionary	
c) Internationalism	
Unit 3: Democratic Socialism	11
a) Meaning and Nature	
b) Features	
c) Achievements and Limitations	
Unit 4: Fascism	11
a) Principles	
b) Factors responsible for the rise of Fascism	
c) Evaluation	
SEMESTER IV CC-1 D (3)	
Unit 5: Marxism	12
a) Historical Materialism	
b) Marxian State	
c) Neo Marxism	

Unit 6: Phule-Ambekarism	11
a) Equality	
b) Cast & Religion	
c) Democracy	
Unit 7: Gandhism	11
a) Truth and Non-Violence	
b) Theory of Gram Swaraj	
c) Satyagraha	
Unit 8: Feminism	11
a) Meaning and Nature	
b) Liberal Feminism	
c) Feminism in India : Caste and Patriarchy	

Readings:

1. D. Bell, 1960, *The End of Ideology*, New York, The Free Press.
2. देवरे सुरेश, २०२०, राजकीय विचार प्रणाली, (Semester 3, e-Book), Amazon Asia Pacific Hoardings Pvt. Ltd.
3. देवरे सुरेश, २०२०, राजकीय विचार प्रणाली, (Semester 4, e-Book), Amazon Asia Pacific Hoardings Pvt. Ltd.
4. E. Gellner, 1983, *Nations and Nationalism*, Oxford, Blackwell.
5. गायकवाड संजय, २०१९, मार्क्स आंबेडकर परिप्रेक्ष्यातून शिक्षण आणि रोजगार, पुणे, शब्दसंग प्रकाशन.
6. J. Bondurant, 1965, *Conquest of Violence: the Gandhian Philosophy of Conflict*, Berkeley, University of California Press.
7. L. P. Baradat, 1989, *Political Ideologies: Their Origins and Impact*, Englewood Cliffs NJ, Prentice Hall.
8. P. Gay, 1952, *The Dilemma of Democratic Socialism: Eduard Bernstein's challenge to Marx*, New York, Columbia University Press.
9. R. M. Christenson, et al., 1971, *Ideologies and Modern Politics*, London, Thomas Nelson and Sons.
10. R. N. Berki, 1975, *Socialism*, London, John Dent and Sons.
11. R. N. Iyer, 1973, *The Moral and Political Thought of Mahatma Gandhi*, New York, Oxford University Press.
12. Sayyad Yasinbhai Gulabbhai, 2018, *Modern Political Theory*, Kanpur, International Publication.
13. Sir I. Berlin, 1981, "Nationalism: Past Neglect and Present Power" in H. Hardy (ed.) *Against the Current*, Oxford, Oxford University Press.
14. तनपुरे संभाजी आणि भुमकार हनुमंत, २०१७, राजकीय विचार प्रणाली, औरंगाबाद, चिन्मय प्रकाशन.
15. The Liberal Tradition in China, 1983, *Hong Kong and New York*, Chinese University, Hong Kong Press.

University of Pune

S.Y.B.A Political Science

G-2 General Paper

POLITICAL THEORY & CONCEPTS

(80-20 Pattern to be implemented from 2014-2015)

Course Objectives:

This is an introductory paper to the concepts, ideas and theories in political theory. It seeks to explain the evolution and usage of these concepts, ideas and theories with reference to individual thinkers both historically and analytically. The different ideological standpoints with regard to various concepts and theories are to be critically explained with the purpose of highlighting the differences in their perspectives and in order to understand their continuity and change. Furthermore there is a need to emphasize the continuing relevance of these concepts today and explain how an idea and theory of yesteryears gains prominence in contemporary political theory.

Term-I

Unit: 1 - Introducing Political Theory

- a) Definitions, Nature & Scope
- b) Traditions of Political Theory: Liberal & Conservative

Unit: 2 - State

- a) Definitions Meaning and Elements
- b) Perspectives on State (Liberal, Marxist)

Unit: 3 - Power & Authority

- a) Conceptions of Power, Power as Exploitation, Authority, Hegemony, Foucault on Power
- b) Authority: Meaning, Nature & its forms

Unit-4 - Right and Justice

- a) Meaning, Nature & Kinds of Rights
- b) Dimensions of Justice (Social, Economic Political)

Term-II

Unit: 5 – Liberty and Equality

- a) Liberty: Meaning, Nature, Classification: Negative & Positive Liberty
- b) Equality: Meaning, Nature, Types of Equality: Equality OF Opportunity; political Equality, Affirmative Action

Unit: 6 – Democracy

- a) The Concept of Democracy, Direct Participatory & Liberal Democracy
- b) Perspectives on Democracy, Merits and demerits

Unit: 7 – Sovereignty

- a) Meaning & Characteristics of sovereignty**
- b) Theory of Popular Sovereignty**

Unit 8: Globalisation

- a) Definition, Meaning**
- b) Impact of Globalisation**

Readings:

Lodhi Kaniz Fatema, Political Theory

Chavan Shankar Political Theory , Pratima Prakshan ,Pune.

Benke Suvarna, Rajkiya Siddhant, Prashant Publication, Jalgaon

Bhargava Rajeev & Ashok Acharya (eds), Political Theory: An Introduction. Pearson Longman, 2008. (English Medium)

Bhargava Rajeev & Ashok Acharya (eds), Political Theory: An Introduction. Pearson Longman, 2008. (Marathi Medium)

Gaubha O.P, An Introduction to Political Theory, New Delhi, Macmillan, 1981.

Sir E. Barker, Principles of Social and Political Theory, Calcutta, Oxford University Press, 1976.

N. P. Barry, Introduction to Modern Political Theory, London, Macmillan, 1995.

S. Benhabib and D. Cornell, Feminism as Critique, Cambridge, Polity Press, 1987. Political Science 7

S. I. Benn and R. S. Peters, Social Principles and the Democratic State, London, George & Allen, 1959. A. Brecht, Political Theory: The Foundations of Twentieth Century Political Thought, Bombay, The Times of India Press, 1965.

M. Carnoy, The State and Political Theory, Princeton NJ, Princeton University Press, 1984.

- G. Catlin, A Study of the Principles of Politics, London and New York, Oxford University Press, 1930.**
- D. Coole, Women in Political Theory: From Ancient Misogyny to Contemporary Feminism, New York, Harvester Wheatsheaf, 1993.**
- B. Crick, In Defence of Politics, Harmondsworth, Pelican Books, 1963.**
- R. Dahl, Modern Political Analysis, Englewood Cliffs NJ, Prentice Hall, 1963.**
- , A Preface to Democratic Theory, Chicago, University of Chicago Press, 1965.**
- J. Dunn, Modern Revolutions, London, The Clarendon Press, 1989.**
- D. Easton, The Political System: An Inquiry into the State of Political Science, New York, Wiley, 1953.**
- , A Systems Analysis of Political Life, Englewood Cliffs NJ, Prentice Hall, 1965.**
- D. Germino, Beyond Ideology: The Revival of Political Theory, New York, Harper and Row, 1967.**
- B. Goodwin, Using Political Ideas, Chichester, John Wiley and Sons, 1992.**
- N. J. Hirschman, and C. D. Stefano (eds.), Revisioning the Political: Feminist Reconstructions of Traditional Concepts in Western Political Theory, Westview Press, Harper Collins, 1996.**
- D. Heater, Citizenship: The Civic Ideal in World History, Politics and Education, London, Orient Longman, 1990.**
- D. Held, Models of Democracy, Cambridge, Polity Press, 1987.**
- , Political theory and the Modern State, Cambridge, Polity Press, 1989.**
- , Political Theory Today, Cambridge, Polity Press, 1991.**
- Political Science 8**
- B. Hindess, Discourses on Power: From Hobbes to Foucault, Cambridge, Basil Blackwell, 1996.**
- P. Kennedy, The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500-2000, London, Fontana, 1988.**
- H. J. Laski, A Grammar of Politics, London, Allen and Unwin, 1948.**
- P. Laslett and W. G. Runciman (eds.), Philosophy, Politics and Society, Series 1-5, Oxford, Blackwell, 1956-79.**
- J. Lively, Democracy, Cambridge, Cambridge University Press, 1975.**
- R. M. MacIver, The Modern State, Oxford, Oxford University Press, 1926.**
- C. B. Macpherson, Democratic Theory: Essays in Retrieval, Oxford, The Clarendon Press, 1977.**
- G. McLellan, D. Held and S. Hall (eds.), The Idea of the Modern State, Mitton Keynes, Open University Press, 1984.**
- R. Miliband, Marxism and Politics, Oxford, Oxford University Press, 1977.**
- D. Miller, Social Justice, Oxford, The Clarendon Press, 1976.**
- (ed.), Liberty, Oxford, Oxford University Press, 1991.**
- , Citizenship and National Identities, Cambridge, Polity Press, 2000.**
- S. M. Okin, Justice, Gender and the Family, New York, Basic Books, 1989.**

- E. Owens, The Future of Freedom in the Developing World: Economic Development and Political Reform, New York, Pergamon Press, 1987.**
- C. Pateman, Participation and Democratic Theory, Cambridge, Cambridge University Press, 1970.**
- , **The Sexual Contract, Cambridge, Polity Press, 1988.**
- , **The Disorder of Women, Cambridge, Polity Press, 1989.**
- R. Plant, Modern Political Thought, Oxford, Blackwell, 1991.**
- G. Poggi, The Development of the Modern State, London, Hutchinson, 1978.**
- Political Science 9**
- , **The State: its Nature, Development and Prospects, Cambridge, Polity Press, 1990.**
- S. Ramaswamy, Political Theory: Ideas and Concepts, Delhi, Macmillan, 2002.**
- A. Ryan, The Idea of Freedom, Oxford, Oxford University Press, 1979.**
- G. H. Sabine, “What is political theory”, Journal of Politics, 1939, 1,1, pp. 1-16.**
- G. Sartori, The Theory of Democracy Revisited: Vol 1: The Contemporary Debate and**
- Vol II: The Classical Issues, Chatham NJ, Chatham House Publishers, 1987.**
- R. Singh, Reason, Revolution and Political Theory, New Delhi, Peoples' Publishing House, 1967.**
- T. A. Spragens, The Dilemma of Contemporary Political Theory, New York, Durellan, 1973.**
- L. Strauss, What is Political Philosophy and other Studies? Glencoe, The Free Press, 1959.**
- , **“Epilogue” in Essays on the Scientific Study of Politics, ed., by H. Storing, New York, Holt, 1962.**
- C. Tilly, The Formation of National States in Western Europe, Princeton NJ, Princeton University Press, 1975.**
- R. M. Titmuss, Essays on the Welfare State, London, George Allen and Unwin, 1956.**
- F. Thakurdas, Essays on Political Theory, New Delhi, Gitanjali, 1982.**
- S. P. Varma, Modern Political Theory, New Delhi, Vikas, 1983.**
- J. Waldron (ed.), Theories of Rights, New Delhi, Oxford University Press, 1984.**
- I. Wallerstein, The Modern World System (3 Vols., 1974, 1980, 1989), New York, Academic Press, 1974.**
- S. Wasby, Political Science: The Discipline and its Dimensions, Calcutta, Scientific Book Agency, 1970.**
- S. Wolin, ‘Political Theory as a Vocation’, American Political Science Review, 1969, LXII, pp. 1062-82.**
- S. Wolin, “Political Theory: From Vocation to Invocation”, in: Vocations of Political Theory, (eds.), J.A. Frank and J. Tambornino, Minneapolis, London, University of Minnesota Press, 2000.**
- Abbas, Political Theory, Pearson 2011.**

General Paper G-2 (OR)

GOVERNMENT AND POLITICS OF U.K., U.S.A

(80-20 Pattern to be implemented from 2014-2015)

Course Objectives:

This paper studies the major constitutions of the World by adopting a comparative approach. The constitutional and legal provisions, the ideological basis, the institutional arrangement and their social and economic background are to be explained, analyzed and evaluated critically. The historical backgrounds to individual constitutions are to be emphasized to gain an understanding of its evolution. The comparative perspective enables the student to understand the differences and similarities between the various constitutional arrangements. Furthermore the political institutions are to be studied in light of the political process to gain an understanding of the dynamics of actual politics and policy making.

<u>Term-I</u>	Weightage
<u>Unit: 1 - Constitutions</u> Nature and Evolution (U.S.A, U.K)	12
<u>Unit: 2 - Legislature</u> Parliament (UK): Structure, powers & Role Congress (USA): Structure, powers & Role	12
<u>Unit: 3- Executive</u> Prime Minister & Cabinet (U.K), President and Cabinet (U.S.A)	12
<u>Unit: 4- Judiciary</u> Nature, Power & Functions of Judiciary (U.K & U.S.A)	12
<u>Term-II</u>	
<u>Unit: 5- Political Parties</u> Political Parties: Relation between political parties & government. Two party system, features and role of parties in UK, USA	12
<u>Unit: 6- Interest groups</u> Interest groups: their roles and performance in UK and USA	12
<u>Unit: 7- State Governments</u> State Governments in UK and USA	12
<u>Unit: 8- social movements</u> Social Movements: Human Rights, Women's Movement, Ethnic Movements	12

Readings:

- Palshikar Suhas & Yashwant Sumant, 1988, Government of USA, Nirali, Pune **(Marathi book)**.
- Bhole B, 2004, Government & Politics: Comparative Study, Pimpalpure Pub. Nagpur **(Marathi book)**.
- G. Almond et.al., Comparative Politics Today: A World View, 7th edn., New York, London, Harper/Collins, 2000.
- W. Bagehot, The English Constitution, London, Fontana, 1963.
- S. Beer, Britain Against Itself, London, Faber and Faber, 1982.
- A. H. Birch, British System of Government, 4th edn., London, George Allen and Unwin, 1980.
- H. Finer, Theory and Practice of Modern Government, London, Methuen, 1969.
- J. Flammang et.al., American Politics in a Changing World, Pacific Groove California, Brooks Cole, 1990.
- E. S. Griffith, The American System of Government, 6th edn, London, Methuen, 1983.
- G. Jones (ed.), West European Prime Ministers, London, Frank Cass, 1991.
- D. Kavangh, British Politics: Continuity and Change, Oxford, Oxford University Press, 1985.
- H.J. Laski, American Democracy: A Commentary and An Interpretation, London, Unwin, 1948.
- C. Leys, Politics in Britain: An Introduction, London, Heinemann, 1983.
- R. Neustadt, Presidential Power and the Modern Presidents, New York, The Free Press, 1991.
- H. G. Nicolas, The Nature of American Politics, 2nd edn., Oxford, The Clarendon Press, 1986.
- R. Rose, Politics in England: An Interpretation for the 1980s, Boston, Little Brown, 1980.
- A. de Tocqueville (1886), Democracy in America, 2 Vols., Bombay, Popular, 1964.
- K. C. Wheare, Federal Government, 4th edn., Oxford and New York, Oxford University Press, 1963.
- J. Wilson, American Government, 4th edn., Boston Massachusetts, Houghton Mifflin, 1997.

University of Pune
S.Y.B.A Political Science
Special Paper-I

WESTERN POLITICAL THOUGHT

(80-20 Pattern to be implemented from 2014-2015)

Course Objectives:

This paper studies the classical tradition in political theory from Plato to Marx with the view to understand how the great Masters explained and analyzed political events and problems of their time and prescribed solutions. The texts are to be interpreted both in the historical and philosophical perspectives to understand the universality of the enterprise of political theorizing. The limitations of the classical tradition, namely its neglect of women's concerns and issues and the non-European world are critically examined. The legacy of the thinkers is explained with the view to establish the continuity and change within the Western political tradition.

<u>Term-I</u>	Weight age
<u>Unit: 1 - Plato</u>	12
a) Ideal State & Philosopher King	
b) Views on Education	
c) Views on Justice & Communism	
<u>Unit: 2 - Aristotle</u>	12
a) Views on State	
b) Views on Property, Views on Slavery	
c) Views on Revolution	
<u>Unit: 3 - Machiavelli</u>	12
a) Views on Human Nature	
b) Views on Religion & Morality	
c) Theory of Statecraft	
<u>Unit: 4 – J.S.Mil</u>	12
a) Views on Utilitarianism	
b) Views on Liberty	
c) Views on Representative Government & State	
<u>Term-II</u>	
<u>Unit: 5 – Karl Marx</u>	12
a) Historical Materialism	
b) Theory of Class & Struggle	
c) Theory of State & Revolution	
<u>Unit: 6 - Hobbes</u>	12
a) State of Nature	
b) Views on Human Nature	
c) Theory of Social Contract	

<u>Unit: 7 – John Locke</u>	12
a) Theory of Social Contract	
b) Views on natural Rights	
c) Views on civil society & State	
<u>Unit: 8 - Rousseau</u>	12
a) State of Nature & Views on Human Nature	
b) Theory of General Will	
c) Theory of Social Contract	

Readings:

- Shefali Jha, Western Political Thought from Plato to Marx, Pearson, 2012
- Biran R. N., Western Political Thought from Socrates to the Age of Ideology, Pearson 2008.
- Garde D.K, 1977, Western Political Thought, Rane Pub.Pune (**Marathi Book**).
- Sakalkar E. & Ashok Jain, 1990, Western Political Thought, Sheth Pub.Pune (**Marathi Book**).
- Deo Vijay, Sharad Gosavi & Sanjoyt Apte, 2012, Western Political Thought, Diamond Pub. Pune (**Marathi Book**)
- A. Ashcraft, Revolutionary Politics and Locke's Two Treatises of Government, London, Allen and Unwin, 1986.
- A. Avineri, The Social and Political Thought of K. Marx, New Delhi, S. Chand and Co., 1979.
- , The Politics of Aristotle, translated with introduction, notes and appendix, Oxford, Oxford University Press, 1995.
- K. C. Brown (ed.), Hobbes' Studies, Cambridge Massachusetts, Harvard University Press, 1965.
- F. Chabod, Machiavelli and the Renaissance, translated by D. Moore, New York, Harper and Row, 1958.
- A. Cobban, Rousseau and the Modern State, London, Unwin University Books, 1964.
- J. Coleman, A History of Political Thought: From Ancient Greece to Early Christianity, London, Blackwell, 2000.
- L. Colletti, From Rousseau to Lenin: Studies in Ideology and Society, translated by D. Germino, Modern Western Political Thought: Machiavelli to Marx, Chicago, University of Chicago Press, 1972.
- G. Klosko, The Development of Plato's Thought, London, Methuen, 1986.
- H. J. Laski, Political Thought from Locke to Bentham, Oxford, Oxford University Press, 1920.
- P. Laslett, John Locke's Two Treatises of Government, Cambridge, Cambridge University Press, 1960.
- R. B. Levinson, In Defense of Plato, Cambridge Massachusetts, Harvard University Press, 1953.
- D. McLellan, Karl Marx: The First 100 Years, London, Fontana, 1983.
- K. R. Minogue, Hobbes' Leviathan, New York, Everyman's Library 1977.
- S. Mukherjee and S. Ramaswamy, A History of Political Thought: Plato to Marx, New Delhi, Prentice Hall, 1999.
- R. G. Mulgan, Aristotle's Political Theory: An Introduction for Students of Political Theory, Oxford, The Clarendon Press, 1977.
- M. Oakeshott, Hobbes on Civil Association, Oxford, Basil Blackwell, 1975.

J. Tully, *A Discourse on Property: John Locke and his Adversaries*, Cambridge, Cambridge University Press, 1980.

N. Warburton, J. Pike and D. Matravers, *Reading Political Philosophy: Machiavelli to Mill*, London, Routledge in association with Open University, 2000

University of Pune
S.Y.B.A Political Science
Special Paper-II

POLITICAL SOCIOLOGY

(80-20 Pattern to be implemented from 2014-2015)

Section I

1. Definition, Nature and Scope of Political Sociology

2. Intellectual Foundation of Political Sociology

a) Marx b) Max Weber c) Behavioral Approach

3. Political Culture.

a) Meaning and Nature
b) Types of Political Culture

4. Political Socialization

a) Process and Agencies of Socialization

Section II

5. Political Ideology

a) Meaning and Nature

6. Political Participation

a) Meaning and Nature
b) Levels of Participation
c) Agencies of Recruitment

7. Legitimacy and Influence

a) Meaning and Nature
b) Types

8. Political Change, Political Development.

a. Meaning and Nature
b. Types of Political Change
c) Concept of Political Development

Readings

1. Awari Vilas, Devare Suresh Adhunik Rajakiya Vishleshan, Dimond pune.
2. Chavan Shankar Rajkiya Tatvapranali, Pratima Pub. Pune.
3. Rush M. and P. Althof : An Introduction to Poitical Sociology, Flecher, London.
4. Varma S. P.: Modern Political Theory, Vikas Publication, New Delhi.
5. Bottomere T. B. : Political Sociology, B1 Publication, Bombay.

6. Nash Kate : Contemporary Political Sociology, Blackwell Publishers, UK.
7. Coser Lewis (ed.) Political Sociology, Selected Essays, Harper and Row, New York, 1967.
8. Wasburn P. C.: Politics and Society, Prentice Hall, 1982.
9. Samir Das : Political Sociology, Pearson, 2012.

पुणे विश्वविद्यालय, पुणे
द्वितीय वर्ष कला
हिंदी सामान्य- 2
(कहानी, काव्य एवं लेखन)
पाठ्यक्रम
(शैक्षिक वर्ष : 2014-15 से)

(प्रस्तुत पाठ्यक्रम का निर्माण विश्वविद्यालय अनुदान आयोग, नई दिल्ली की “मॉडेल पाठ्यचर्या” के आलोक में किया गया है।)

उद्देश्य :-

1. छात्रों को हिंदी के प्रतिनिधि कहानीकारों एवं कवियों से परिचित कराना।
2. छात्रों को हिंदी कहानी एवं नई कविता की विशेषताओं से परिचित कराना।
3. छात्रों को हिंदी के कार्यालयीन एवं व्यावहारिक पत्रों के स्वरूप का ज्ञान देना।
4. छात्रों को पारिभाषिक शब्द, विज्ञापन, भेंटवार्ता/साक्षात्कार, रिपोर्ट लेखन आदि हिंदी भाषा के व्यावहारिक क्षेत्रों से परिचित कराना।
5. छात्रों को हिंदी शब्द-युग्म का ज्ञान कराना।

अध्यापन पद्धति:

1. व्याख्यान तथा विश्लेषण।
2. कहानी समीक्षा के विविध आयाम उद्घाटित करना।
3. पत्रों के नमूनों का छात्रों द्वारा संकलन।
5. वाक्य शुद्धीकरण पर आधारित वस्तुनिष्ठ परीक्षाओं का कक्षा में आयोजन।
6. दृक-श्राव्य माध्यमों/संगणक तथा इंटरनेट आदि का प्रयोग।

प्रथम सत्र

पाठ्यपुस्तकें:

1. कथा धारा : संपा. डॉ. अनिता नेरे, डॉ. अशोक धुलधुले
प्रकाशक : जगत भारती प्रकाशन, सी-3, 77 दूरवाणी नगर,
एडीए, नैनी, इलाहाबाद- 211 008, मो. 09936079167

2. काव्यायन : संपा. डॉ. सुरेश साळुंके, डॉ. सुभाष तळेकर
प्रकाशक : जगत भारती प्रकाशन, सी-3, 77 दूरवाणी नगर,
एडीए, नैनी, इलाहाबाद- 211 008, मो. 09936079167

अध्ययन के लिए केवल निम्नलिखित कहानियाँ-

प्रथम सत्र

1. उसने कहा था	-	चंद्रधर शर्मा गुलेरी
2. नमक का दारोगा	-	प्रेमचंद
3. खेल	-	जैनेंद्र कुमार
4. कर्मफल	-	यशपाल
5. लाल पान की बेगम	-	फणीश्वरनाथ रेणु
6. मेहमान	-	राजेंद्र यादव

अध्ययन के लिए केवल निम्नलिखित कविताएँ:

1. जुही की कली	-	सूर्यकांत त्रिपाठी निराला
2. गाँव के लड़के	-	सुमित्रानंदन पंत
3. माँझी	-	हरिवंशराय बच्चन
4. पोस्टर और आदमी	-	सर्वेश्वरदयाल सक्सेना
5. पेड़	-	चंद्रकांत देवताले
6. बाबा ने कहा था	-	सोहनपाल सुमनाक्षर

पाठ्यपुस्तकेत्तर पाठ्यक्रम:

क. पारिभाषिक शब्द (सूची संलग्न)

ख. विज्ञापन लेखन

ग. वृत्तांत लेखन (समाचार-पत्र एवं दूरदर्शन के लिए)

द्वितीय सत्र

अध्ययन के लिए केवल निम्नलिखित कहानियाँ-

1. घूस एक चिकनाई है	-	रवींद्र कालिया
2. मीरा नाची	-	मृदुला गर्ग

3. छप्पन तोले का करधन	-	उदय प्रकाश
4. झूठी है तेतरी दादी	-	संजीव
5. सिलिया	-	सुशीला टाकभौरे
6. बिगडैल बच्चे	-	मनिषा कुलश्रेष्ठ

अध्ययन के लिए केवल निम्नलिखित कविताएँ:

1. गाँव पर माँ	-	रमेश सोनी
2. चुनौती	-	उषा यादव
3. अतीत नहीं होती नदी	-	डॉ. दामोदर खडसे
4. दो हाथियों की लड़ाई	-	उदयप्रकाश
5. बेजगह	-	अनामिका
6. इस रूट की सभी लाइनें व्यस्त हैं	-	सुशांत सुप्रिय

पाठ्यपुस्तकेत्तर पाठ्यक्रम

- क. साक्षात्कार लेना
ख. शब्द-युग्म (सूची संलग्न)
-

क. पारिभाषिक शब्दावली

1. बैंक से संबंधित शब्दावली-

1	Advance	अग्रिम, पेशगी
2	Agreement	करार, अनुबंध
3	Audit	लेखा परीक्षा
2	Budget	आय-व्ययक, बजट
3	Currency	मुद्रा
4	Deduction	कटौती, घटना
5	Deposit	जमाराशि, जमा
6	Expenditure	व्यय, खर्च
7	Finance	वित्त
8	Increment	वेतनवृद्धि
9	Marketing	विपणन, खरीदारी
10	Remuneration	पारिश्रमिक

2. डाक-तार से संबंधित

1	Acknowledgement (A.D.)	प्राप्ति, पावती स्वीकृति
2	Addressee	पानेवाला, प्रेषिती
3	Communication	संचार, संदेश
4	Director (Post Offices)	निदेशक ;डाक छ
5	Inspector	निरीक्षक
6	Post office	डाकघर
7	Postage Stamp	डाक टिकट
8	Postal Address	डाक पता
9	Recurring Deposit	आवर्ती जमा
10	Registered Letter	पंजीकृत पत्र

3. प्रशासनिक शब्दावली

1	Ability	योग्यता
2	Bonafide	वास्तविक
3	Charge	प्रभार
4	Demotion	पदावनति
5	File	फाइल, मिसिल
6	Gradation	पदक्रम
7	Implementation	कार्यान्वयन
8	Manuscript	पाँडुलिपि
9	Minutes	कार्यवृत्त
10	Vacancy	रिक्तस्थान

4. भारतीय संविधान से संबंधीत

1	Ambassador	राजदूत
2	Bureau	ब्यूरो, कार्यालय, केंद्र
3	Cabinet	मंत्रिमंडल
4	Bureaucracy	नौकरशाही
5	Constituency	निर्वाचन क्षेत्र
6	Constitution	संविधान
7	Elected	निर्वाचित
8	Embassy	राजदूतावास
9	Gazette	राजपत्र
10	Member of Parliament	सांसद, संसद सदस्य

5. रेल से संबंधित

1	A.C. Chair Car	वातानुकूलन कुर्सी यान
2	Break Journey	यात्राभंग, विराम
3	Compartment	डिब्बा
4	Expansion of Journey	यात्रा विस्तारण
5	Goods Shed	माल गोदान
6	Head Light	अगली बडी बत्ती
7	Mail Train	डाक गाडी
8	Pad Lock	सामान्य ताला
9	Return Ticket	वापसी यात्रा टिकट
10	Zonal Pass	क्षेत्रीय पास

ख. शब्द-युग्म (समोच्चरित भिन्नार्थक शब्द)

अ. क्र.	शब्द	-	अर्थ	शब्द	-	अर्थ
1.	अन्न	-	अनाज	अन्य	-	दूसरा
2.	अश्व	-	घोड़ा	अश्म	-	पत्थर
3.	अभय	-	निर्भय	उभय	-	दोनों
4.	अलि	-	भ्रमर/भौरा	अली	-	सखी/सहेली
5.	अवधि	-	समय/काल	अवधी	-	अवध देश की भाषा
6.	कुल	-	वंश	कूल	-	किनारा
7.	कर्ण	-	कान/एक नाम	करण	-	एक कारक/इंद्रिय
8.	अनिल	-	पवन/हवा	अनल	-	अग्नि
9.	अथक	-	बिना थके हुए	अकथ	-	जो कहा नहीं जाए
10.	अनभिज्ञ	-	अनजान	अभिज्ञ	-	जाननेवाला
11.	किला	-	गढ़	कीला	-	बड़ी कील/काँटा
12.	छत्र	-	छाता	छात्र	-	विद्यार्थी

13.	चिर	-	पुराना	वीर	-	कपड़ा
14.	जरा	-	थोड़ा	जरा	-	बुढ़ापा
15.	तरी	-	नाव	तर	-	गीलापन
16.	बहु	-	बहुत	बहू	-	पुत्रवधू
17.	भवन	-	महल	भुवन	-	संसार
18.	मनुज	-	मनुष्य	मनोज	-	कामदेव
19.	मणि	-	रत्न	मणी	-	सर्प
20.	रंग	-	वर्ण	रंक	-	दरिद्र
21.	विधायक	-	विधान रचने/बनानेवाला	विधेयक	-	विधान/कानून
22.	सुर	-	देवता/लय	सूर	-	अंधा/सूर्य
23.	सर्ग	-	अध्याय	स्वर्ग	-	तीसरा लोक
24.	हरि	-	विष्णु	हरी	-	हरे रंग की
25.	निसान	-	झंडा	निशान	-	चिह्न
26.	पानी	-	जल	पाणि	-	हाथ
27.	पवन	-	वायु	पावन	-	पवित्र
28.	प्रण	-	प्रतिज्ञा	प्राण	-	जान
29.	प्रवाह	-	बहाव(नदी का)	परवाह	-	चिंता
30.	बलि	-	बलिदान	बली	-	वीर
31.	बात	-	वचन	वात	-	हवा
32.	सुचि	-	पवित्र	सूचि	-	सुई/सूचना करनेवाला
33.	राज	-	शासन	राज	-	रहस्य
34.	लक्ष्य	-	उद्देश्य/निशान	लक्ष	-	लाख
35.	सदेह	-	देह के साथ	संदेह	-	शक
36.	अध्ययन	-	पढ़ना	अध्यापन	-	पढ़ाना
37.	दिन	-	दिवस	दीन	-	गरीब
38.	परिणाम	-	फल/नतीजा	परिमाण	-	मात्रा
39.	प्रणाम	-	नमस्कार	प्रमाण	-	सबूत/नाप
40.	आदि	-	आरंभ/इत्यादि	आदी	-	अभ्यस्त

41.	इत्र - सुगंधित द्रव्य	इतर - दूसरा
42.	उपकार - भलाई	अपकार - बुराई
43.	कृति - रचना	कृती - निपुण/पुण्यात्मा
44.	कलि - कलियुग	कली - अधखिला फूल
45.	कहा 'कहना' क्रिया का भूतकाल	कहाँ - स्थाननिर्देशक अव्यय
46.	काटा - 'काटना' क्रिया का भूतकाल	काँटा - नुकीला अंकुर
47.	ग्रह - सूर्य, चंद्र आदि	गृह - घर
48.	जलज - कमल	जलद - बादल
49.	तनु - पुत्र/गाय	तनू - दुबला/पतला
50.	दिवा - दिन	दीवा - दीया/दीपक

हिंदी सामान्य- 2
(कहानी, काव्य एवं लेखन)
प्रश्नपत्र का स्वरूप तथा अंक विभाजन
प्रथम सत्र

समय 2 घंटे

पूर्णांक : 60

(सूचना : सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।)

प्रश्न 1. कहानी विधा पर प्रश्न (चार में से दो)	14
प्रश्न 2. कविताओं पर प्रश्न (चार में से दो)	14
प्रश्न 3. ससंदर्भ व्याख्या	
अ. कहानी पर (दो में से एक)	07
आ. कविताओं पर (दो में से एक)	07
प्रश्न 4. अ. पारिभाषिक शब्द (आठ में से छह)	06
आ. विज्ञापन लेखन (दो में से एक)	06
इ. वृत्तांत लेखन (दो में से एक)	06

प्रश्नपत्र का स्वरूप तथा अंक विभाजन
वार्षिक परीक्षा

समय 3 घंटे

पूर्णांक : 80

(सूचना : सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।)

- प्रश्न 1. कहानी विधा पर प्रश्न (पाँच में से दो) 16
(सूचना- दो प्रश्न प्रथम सत्र के पाठ्यक्रम पर आधारित रहेंगे)
- प्रश्न 2. कविताओं पर प्रश्न (पाँच में से दो) 16
(सूचना- दो प्रश्न प्रथम सत्र के पाठ्यक्रम पर आधारित रहेंगे)
- प्रश्न 3. ससंदर्भ व्याख्या:
- अ. कहानी विधा पर (दो में से एक) 08
आ. कविताओं पर (दो में से एक) 08
(प्रस्तुत प्रश्न केवल द्वितीय सत्र के पाठ्यक्रम पर आधारित रहेंगे)
- प्रश्न 4. टिप्पणियाँ
- अ. कहानी विधा पर (तीन में से एक) 08
आ. कविताओं पर (तीन में से एक) 08
(सूचना- अ और आ में से एक-एक टिप्पणी प्रथम सत्र के पाठ्यक्रम पर आधारित रहेगी)
- प्रश्न 5. अ. शब्द-युग्म (छह में से चार) 08
(अर्थ बताकर वाक्य में प्रयोग)
- आ. साक्षात्कार लेना (दो में से एक) 08
-

संदर्भ ग्रंथ

1. उत्तर शती का हिंदी साहित्य : संपा. डॉ. सुरेशकुमार जैन (अन्नपूर्णा प्रकाशन, इलाहाबाद)
2. भीष्म साहनी के साहित्य का अनुशीलन : संपा. डॉ. सुरेश बाबर (अन्नपूर्णा प्रकाशन, कानपुर)
3. समकालीन हिंदी कहानियों में नारी के विविध रूप : डॉ. घनश्यामदास भुतडा (अतुल प्रकाशन, कानपुर)
4. छायावादोत्तर हिंदी काव्य में बिंबविधान: उषा जैन (विकास प्रकाशन, कानपुर)
5. नागार्जुन - कवि और कथाकार : कवि कथाकार : सत्यनारायण (रचना प्रकाशन, कानपुर)
6. हिंदी के प्रतिनिधि कवि- डॉ. दयानंद शर्मा
7. कहानी नई कहानी - डॉ. नामवर सिंह
8. नई कहानी की भूमिका- कमलेश्वर
9. नई कहानी संदर्भ और प्रकृति- देवीशंकर अवस्थी
10. समकालीन हिंदी कहानी - डॉ. पुष्पपाल सिंह
11. मृदुला गर्ग की कहानियों में नारी के विविध रूप - डॉ. अनिता नेरे, जगत भारती प्रकाशन, इलाहाबाद।
12. अज्ञेय से अरुण कमल तक - डॉ. संतोषकुमार तिवारी
13. नई कविता के प्रमुख हस्ताक्षर - डॉ. संतोषकुमार तिवारी
14. हिंदी के आधुनिक प्रतिनिधि कवि- द्वारिकाप्रसाद सक्सेना
15. प्रयोजनमूलक हिंदी : अधुनातन आयाम- डॉ. अंबादास देशमुख
16. व्यावहारिक हिंदी भाग 1 और 2 - डॉ. ओमप्रकाश मित्तल
17. प्रायोगिक व्याकरण एवं पत्र लेखन : डॉ. शिवाकांत गोस्वामी (विद्या प्रकाशन, कानपुर-6)
18. प्रयोजनमूलक हिंदी व्याकरण एवं रचना - प्रा. डॉ. उमा जाधव
19. प्रारूपण, शासकीय पत्राचार और टिप्पण लेखन-विधि : राजेंद्र प्रसाद श्रीवास्तव (सुलभ प्रकाशन, लखनऊ)
20. प्रयोजनमूलक हिंदी व्याकरण : डॉ. द्विजराम यादव (साहित्य रत्नाकर, रामबाग कानपुर)

21. हिंदी और उसका व्यवहार : डॉ. वसंत मोरे (फडके प्रकाशन, कोल्हापुर)
 22. व्यावहारिक हिंदी : डॉ. ओम प्रकाश(राजपाल एण्ड सन्ज, दिल्ली)
 23. प्रयोजनमूलक हिंदी : डॉ. गोरक्ष थोरात, निराली प्रकाशन, पुणे
 24. आधुनिक हिंदी व्याकरण और रचना : डॉ. वासुदेव नंदन प्रसाद
-

पुणे विश्वविद्यालय, पुणे

द्वितीय वर्ष कला

प्रयोजनमूलक हिंदी

पाठ्यक्रम

(शैक्षिक वर्ष:2014-2015 से)

(प्रस्तुत पाठ्यक्रम का निर्माण विश्वविद्यालय अनुदान आयोग, नई दिल्ली की “मॉडेल पाठ्यचर्या” के आलोक में किया गया है।)

उद्देश्य :-

1. छात्रों को प्रयोजनमूलक भाषा रूप की रोचक, रोजगाराभिमुख उपयोगीजानकारी देकर कार्यालयीन तथा अन्य व्यवहार क्षेत्रों में हिंदी भाषा के प्रयोग, व्यवहार हेतु प्रशिक्षित कराना।
2. छात्रों को प्रयोजनमूलक हिंदी की प्रयुक्तियों से परिचित कराना।
3. छात्रों को जनसंचार माध्यमों में प्रयुक्त हिंदी भाषा से परिचित कराना।
4. छात्रों को हिंदी तथा अंग्रेजी प्रशासनिक प्रयुक्तियों, मुहावरों तथा लोकोक्तियों की जानकारी देना।
5. छात्रों में विज्ञापन-कला कौशल को वृद्धिंगत करना।
6. छात्रों को व्यावसायिक एवं बैंकिंग पत्राचार से परिचित कराना।
7. मराठी तथा अन्य भाषाओं के प्रभाव से हिंदी वर्तनी की सामान्य गलतियों से छात्रों को अवगत कराना।
8. छात्रों को पारिभाषिक वाक्यांशों के माध्यम से प्रयोजनमूलक हिंदी से परिचित कराना।
9. छात्रों में राष्ट्र के प्रति प्रेम एवं सामाजिक प्रतिबद्धता की भावना विकसित करना।

अध्यापन पद्धति

1. दृक-श्राव्य माध्यमों/साधनों का प्रयोग।
2. व्याख्यान तथा विश्लेषण।
3. प्रात्यक्षिक, स्वाध्याय व परियोजना।
4. राजभाषा अधिकारियों के अतिथि- व्याख्यान।
5. हिंदी प्रयोजन के मॉडिल्स व उदाहरणों का प्रयोग।
6. अध्ययन यात्रा का आयोजन।
7. दृक-श्राव्य माध्यमों/संगणक तथा इंटरनेट आदि का प्रयोग।

द्वितीय वर्ष कला प्रयोजन मूलक हिंदी

पाठ्यक्रम

प्रथम सत्र

1. प्रयोजनमूलक हिंदी : परिचय, संकल्पना एवं स्वरूप
अ. प्रयोजनमूलक हिंदी : प्रयुक्ति की संकल्पना एवं स्वरूप -
आ. हिंदी भाषा की प्रमुख प्रयुक्तियाँ:
 - 1 } व्यावसायिक क्षेत्रों में हिंदी प्रयोग
 - 2 } दूरसंचार के क्षेत्र में हिंदी प्रयोग
 - 3 } रेलवे के क्षेत्र में हिंदी प्रयोग
 - 4 } भारतीय जीवन बीमा निगम के क्षेत्र में हिंदी प्रयोग
 - 5 } खेल जगत के क्षेत्र में हिंदी प्रयोग
 - 6 } भारतीय खाद्य निगम के क्षेत्र में हिंदी प्रयोग
 - 7 } तेल क्षेत्र में हिंदी प्रयोग
2. कार्यालयीन हिंदी लेखन
अ. टिप्पण लेखन
 1. टिप्पण की भाषा
 2. टिप्पण के प्रकार

आ. आलेखन

1. आलेखन के गुण
2. आलेखन की भाषा
3. पारिभाषिक वाक्यांश : अर्थ एवं स्वरूप,
 - क. प्रशासनिक प्रयुक्तियाँ (सूची संलग्न)
 - ख. मुहावरे/लोकोक्तियाँ अंग्रेजी से हिंदी (सूची संलग्न)
4. पत्र लेखन:
 - अ. व्यावसायिक पत्राचार- स्वरूप, महत्व, विशेषताएँ, प्रकार
 - आ. बैंकिंग पत्राचार- स्वरूप, महत्व, विशेषताएँ, प्रकार
5. शब्द-युग्म (सूची संलग्न)

द्वितीय सत्र

1. जनसंचार माध्यम : परिचय
 - अ. जनसंचार माध्यमों की भाषा
 1. मुद्रित माध्यमों की भाषा
 2. श्रव्य माध्यमों की भाषा
 3. दृश्य माध्यमों की भाषा
 - आ. जनसंचार माध्यमों में भाषा का महत्व
2. सृजनात्मक तथा मीडिया लेखन:
 - अ. मुद्रित माध्यम के लिए-
 1. समाचार लेखन के सिद्धांत
 2. फीचर लेखन
 3. लेख/आलेख लेखन
 4. कविता लेखन
 5. कहानी लेखन
 6. फिल्म लेखन
 - आ. रेडियो के लिए लेखन-
 1. रेडियो वार्ता लेखन

2. रेडियो संवाद लेखन

इ. दूरदर्शन कार्यक्रम स्वरूप, निर्माण व प्रक्रिया-

1. पूर्व निर्माण का सोपान
2. निर्माण के सोपान
3. निर्माणोत्तर के सोपान
4. कंप्यूटर एनीमेशन

3. विज्ञापन और हिंदी-

अ. विज्ञापन : अर्थ एवं स्वरूप

आ. विज्ञापन की आवश्यकता तथा उद्देश्य

इ. इलेक्ट्रॉनिक माध्यम- रेडियो तथा दूरदर्शन-विज्ञापन का नमूना तैयार करना।

4. अनुवाद- अर्थ एवं परिभाषा, अनुवाद के प्रकार, अनुवाद अभ्यास।

क. प्रशासनिक प्रयुक्तियाँ

अ.क्र.	अंग्रेजी वाक्यांश	हिंदी वाक्यांश
1	Accepted for payment	भुगतान के लिए स्वीकृति
2	Action has already been taken in the matter	मामले में कार्रवाई की जा चुकी है।
3	Application may be rejected	आवेदन पत्र अस्वीकार कर दिया जाए।
4	As per details below	नीचे दिए हुए ब्योरे के अनुसार।
5	Call for an explanation	स्पष्टीकरण माँगना।
6	Carried forward	आगे बढ़ाना।
7	Charge handed over	कार्यभार सौंपना।
8	Seen ,thanks	देखा, धन्यवाद।
9	For information only	केवल सूचनार्थ।
10	So far as possible	यथासंभव।
11	Kindly acknowledge	कृपया पावती भेजें।
12	Needful has been done	आवश्यक कार्रवाई की जा चुकी है।
13	The proposal is self-explanatory	प्रस्ताव स्वतः स्पष्ट है।
14	No further action is called for	आगे कोई कार्रवाई अपेक्षित नहीं है।

15	This may please be treated as urgent	कृपया इस पर तुरंत कार्रवाई करें।
16	The papers are sent herewith	कागज-पत्र इसके साथ प्रेषित हैं।
17	Seen and returned with thanks	देखकर सधन्यवाद वापस भेजा जाता है
18	Delay in returning the title is regretted	शीर्षक के लौटाने में हुई देरी के लिए खेद है।
19	The matter is still under consideration	मामला विचाराधीन है।
20	No decision has so far been taken in the matter	इस मामले में अब तक कोई निर्णय नहीं लिया गया है।
21	We have no remarks to offer	हमें कोई टिप्पणी नहीं करनी है।
22	The proposal is quite in order	यह प्रस्ताव बिलकुल ठीक है।
23	Administrative approval may be obtained	प्रशासनिक अनुमोदन प्राप्त किया जाए।
24	Please Discuss	कृपया चर्चा करें।
25	Issue reminder urgently	तुरंत अनुस्मारक भेजें।
26	I agree	मैं सहमत हूँ।
27	Draft approved as amended	मसौदा संशोधित रूप में अनुमोदित किया जाता है।
28	Please make special note of this decision	कृपया इस निर्णय को विशेष रूप से नोट कर लीजिए।

29	we are competent to grant permission	अनुज्ञा देने के लिए हम सक्षम हैं।
30	A draft sanction letter is put up for approval	मंजूरी पत्र का मसौदा अनुमोदन के लिए प्रस्तुत है।
31	After perusal	देख लेने के बाद।
32	As a rule	नियमानुसार।
33	Consider it again	इस पर पुनर्विचार करें।
34	Decision is awaited	निर्णय की प्रतीक्षा है।
35	During this period	इस अवधि में।
36	Enquiries made revel	जाँच से मालूम हुआ है।
37	For favors of orders	आदेश देने की कृपा करें।
38	Further report is awaited	आगे की रिपोर्ट की प्रतीक्षा है।
39	It is suggested	यह सुझाव दिया जाता है।
40	I have to thank you	मैं आपको धन्यवाद देता हूँ।
41	Matter is dropped	मामले को समाप्त कर दिया गया है।
42	Mentioned above	ऊपर कहा गया।
43	Rules applicable to the case	इस मामले में लागू नियम।
44	Submitted for order	आदेशार्थ प्रस्तुत।
45	This is certify	प्रमाणित किया जाता है।

46	Urgently required	शीघ्र आवश्यकता है।
47	Vide endorsement above	उपर्युक्त पृष्ठांकन के अनुसार।
48	With regard to	के बारे में।
49	With respects	सादर।
50	Yours faithfully	भवदीय।

ख. मुहावरे/लोकोक्तियाँ अंग्रेजी से हिंदी

अ.क्र.	अंग्रेजी	हिंदी
1	Born of Contention	झगडे की जड़
2	Apple of ones eye	आँखों का तारा होना, बहुत प्यारा
3	Baggers must/should not be choosers	दान की बछिया के दौत नहीं गिने जाते
4	Between the devil and deep sea	इधर कुआँ उधर खाई
5	Birds of a feather flock together	चोर -चोर मौसेरे भाई/चोर का भाई गिरहकट
6	Brain drain	प्रतिभा पलायन
7	Essy come easy go	सहज पके सो मीठा होय
8	Empty vassels make much noise	थोथा चना बाजे घना
9	Handsome is that handsome does	अच्छ वही जो अच्छ करें

10	Hold the candle to the sun	सूर्य को चिराग दिखाना
11	Hold your mouth	मुँह को लगाम दो
12	Mind one's own business	अपने काम से काम रखना
13	Once in a blue moon	छटे-छमाहे/भूले-भटके
14	Out of frying pan into the fire	आसमान से गिरा खजूर में अटका
15	Pull ones leg	टाँग खींचना
16	Throw ones eyes up	आँखें खुली की खुली रह जाना/पाँव तले की जमीन खिसक जाना
17	To beat about the bush	इधर-उधर की हॉकना/घुमा फिराकर बातें करना
18	To blow hot and cold	पल में तोला पल में माशा, दुलमुल जीभ के तले जीभ होना
19	To clear the air	गलतफहमी या संदेह दूर करना
20	To do one's level best	एड़ी चोटी का जोर लगाना
21	To freeze out	हुक्का पानी बंद करना
22	To lool blank	बगले झाँकना/भौचक्का होना
23	To take the words out of mouth	मुँह की बात छिनना
24	To walk on air	हवाई किले बनाना

25	Where there is a will there is a way	जहाँ चाह वहाँ राह
26	To ask for it	मुसीबत मोल लेना
27	Straight forward in dealing	हाथ का सच्चा
28	To play with fire	खतरों से खेलना
29	Meeting of the eyes	आँख चार होना
30	To throw dust in the eyes	आँखों में धूल झाँकना
31	To point with a finger	उंगली दिखाना
32	With a wet finger	बाएँ हाथ का खेल
33	To be surprisingly unaware	कानों कान खबर न होना
34	Face turned flue	चेहरा काला पड़ जाना
35	Turning the face pale	चेहरा पीला पड़ना
36	To put a good face on	साहस दिखाना
37	To make a service	नाक घिसना
38	To react sharply	नाक पर मक्खी न बैठने देना
39	Put one's nose out of joint	घमंड चूर कर देना/मन्सूबों पर पानी फेर देना
40	To be stunned out of wits	पाँव तले की जमीन खिसकना
41	A hard worker	पैरों में छाले पड़ना

42	To measure another's foot	अपनी तराजू से दूसरों को तोलना
43	To have cold feet	पसीना छूटना
44	To feel one's feet	पाँव जम जाना
45	To turn tails	पीठ दिखाना
46	To back out of	मुकर जाना
47	To go back from	वचन तोड़ना
48	To escape unscratched	बाल बाँका न होना
49	To split hairs	बाल की खाल निकालना/उतारना
50	Tit for tat	मुँह तोड़ जवाब देना

ग. शब्द-युग्म (समोच्चरित भिन्नार्थक शब्द)

अ.क्र.	शब्द	-	अर्थ	शब्द	-	अर्थ
1.	अन्न	-	अनाज	अन्य	-	दूसरा
2.	अश्व	-	घोड़ा	अश्म	-	पत्थर
3.	अन्यान्य	-	दूसरा	अन्योन्य	-	परस्पर
4.	अभय	-	निर्भय	उभय	-	दोनों
5.	अरि	-	शत्रु	अरी -	संबोधन(स्त्री के लिए)/	
6.	अलि	-	भ्रमर/भौरा	अली	-	सखी/सहेली
7.	अवधि	-	समय/काल	अवधी	-	अवध देश की भाषा
8.	आरति	-	विरक्ति/दुःख	आरती	-	धूप-दीप दिखाना
9.	कुल	-	वंश	कूल	-	किनारा
10.	कूजन	-	दुर्जन	कूजन	-	पक्षियों की ध्वनि

11.	कर्ण - कान/एक नाम	करण - एक कारक/इंद्रिय
12.	अनिल - पवन/हवा	अनल - अग्नि
13.	अतुल - जिसकी तुलना न हो सके	अतल - गहरा
14.	अगम - दुर्लभ/अगम्य	आगम - प्राप्ति/शास्त्र
15.	अथक - बिना थके हुए	अकथ - जो कहा नहीं जाए
16.	अनभिज्ञ - अनजान	अभिज्ञ - जाननेवाला
17.	उद्धत - उद्दंड	उद्यत - तैयार
18.	कपि - घिरणी/रस्सी लपेटने की गड़ारी	कपी - बंदर
19.	किला - गढ़	कीला - बड़ी कील/काँटा
20.	कटिबंध - कमरबंद/करधनी	कटिबद्ध - तैयार/कमर बाँधे
21.	छत्र - छाता	छात्र - विद्यार्थी
22.	चिर - पुराना	चीर - कपड़ा
23.	जरा - थोड़ा	जरा - बुढ़पा
24.	तरणी - नाव	तरुणी - युवती
25.	तरी - नाव	तर - गीलापन
26.	बहन - बहिण	वहन - ढोना
27.	बहु - बहुत	बहू - पुत्रवधू
28.	भवन - महल	भुवन - संसार
29.	मनुज - मनुष्य	मनोज - कामदेव
30.	मणि - रत्न	मणी - सर्प
31.	रंग - वर्ण	रंक - दरिद्र
32.	विधायक - विधान रचने/बनानेवाला	विधेयक - विधान/कानून
33.	सुर - देवता/लय	सूर - अंधा/सूर्य
34.	सर्ग - अध्याय	स्वर्ग - तीसरा लोक
35.	भारती - सरस्वती/वाणी	भारतीय - भारत का

36.	शशधर	-	चंद्रमा	शशिधर	-	महादेव
37.	हरि	-	विष्णु	हरी	-	हरे रंग की
38.	नीरज	-	कमल	नीरद	-	बादल
39.	निसान	-	झंडा	निशान	-	चिह्न
40.	पानी	-	जल	पाणि	-	हाथ
41.	पवन	-	वायु	पावन	-	पवित्र
42.	प्रण	-	प्रतिज्ञा	प्राण	-	जान
43.	प्रवाह	-	बहाव(नदी का)	परवाह	-	चिंता
44.	बलि	-	बलिदान	बली	-	वीर
45.	बात	-	वचन	वात	-	हवा
46.	सुचि	-	पवित्र	सूचि	-	सुई/सूचना करनेवाला
47.	राज	-	शासन	राज	-	रहस्य
48.	लक्ष्य	-	उद्देश्य/निशान	लक्ष	-	लाख
49.	वासना	-	कामना	बासना	-	सुगंधित करना
50.	सदेह	-	देह के साथ	संदेह	-	शक
51.	शील	-	चरित्र/चाल चलन	सील	-	मुहर/ठप्पा
52.	अध्ययन	-	पढ़ना	अध्यापन	-	पढ़ाना
53.	दिन	-	दिवस	दीन	-	गरीब
54.	नियम	-	कानून	नियति	-	भाग्य
55.	नहर	-	सिंचाई के लिए निकाली गई कृत्रिम नदी	नाहर	-	सिंह
56.	परिणाम	-	फल/नतीजा	परिमाण	-	मात्रा
57.	प्रणाम	-	नमस्कार	प्रमाण	-	सबूत/नाप
58.	आदि	-	आरंभ/इत्यादि	आदी	-	अभ्यस्त
59.	इत्र	-	सुगंधित द्रव्य	इतर	-	दूसरा
60.	उपकार	-	भलाई	अपकार	-	बुराई
61.	कृति	-	रचना	कृती	-	निपुण/पुण्यात्मा
62.	कलि	-	कलियुग	कली	-	अधखिला फूल

63.	कहा- 'कहना' क्रिया का भूतकाल	कहाँ - स्थाननिर्देशक अव्यय
64.	काटा - 'काटना' क्रिया का भूतकाल	काँटा - नुकीला अंकुर
65.	कपिश - मटमैला	कपीश - हनुमान/सुग्रीव
66.	लूबा - घर/परिवार	लुवा - खरीदनेवाला
67.	ग्रह - सूर्य, चंद्र आदि	गृह - घर
68.	चिता- शव जलाने के लिए लकड़ियों का ढेर	चीता - बाघ की तरह हिंस्र पशु
69.	जलज - कमल	जलद - बादल
70.	जाया - पत्नी	जाया - व्यर्थ/बरबाद
71.	टुक - थोड़ा	टूक - टुकड़ा
72.	तनु - पुत्र/गाय	तनू - दुबला/पतला
73.	तरंग - लहर	तुरंग - घोड़ा
74.	दिवा - दिन	दीवा - दीया/दीपक
75.	दाई - दासी/दात्री	दायी - देनेवाला/जबाबदेह

विषय :- प्रयोजनमूलक हिंदी
प्रश्नपत्र का स्वरूप तथा अंक विभाजन
वार्षिक परीक्षा

समय 3 घंटे

पूर्णांक : 80

सूचना : सभी प्रश्नों के लिए समान अंक होंगे ।

प्रश्न 1. संक्षिप्त उत्तरवाले प्रश्न (08 में से 6)	12
प्रश्न 2. अ) पारिभाषिक वाक्यांश (6 में से 4)	08
(आ) अंग्रेजी मुहावरों के हिंदी पर्याय (6 में से 4)	08
(इ) शब्द-युग्म (6 में से 4)	08
(अर्थ बताकर वाक्य में प्रयोग)	
प्रश्न 3. अ) व्यावसायिक पत्र (2 में से 1)	05
(आ) बैंकिंग पत्र (2 में से 1)	05
(इ) अनुवाद लेखन (अंग्रेजी अथवा मराठी परिच्छेद का)	06
प्रश्न 4. लघूत्तरी पश्न (6 में से 4)	16
प्रश्न 5. टिप्पणियाँ (5 में से 3)	12

संदर्भ सूची -

1. प्रयोजनमूलक हिंदी : सिद्धांत एवं प्रयोग - डॉ. दंगल झाल्टे, वाणी प्रका. नई दिल्ली
2. जनसंचार माध्यमों में हिंदी - चंद्रकुमार, क्लासिकल पब्लि. कंपनी नई दिल्ली
3. दूरसंचार एवं सूचना प्रौद्योगिकी - डी.डी. ओझा/सत्यप्रकाश ज्ञानगंगा, दिल्ली, प्र. सं. - 2004
4. मीडिया लेखन के सिद्धांत - एन.सी. पंत, तक्षशिला प्रका. नई दिल्ली, प्र.सं. - 2005
5. प्रयोजनमूलक हिंदी के विविध रूप - डॉ. राजेंद्र मिश्र/राकेश शर्मा तक्षशिला प्रका. नई दिल्ली, प्र.सं. - 2005
6. संपादन कला एवं प्रूफ पठन - डॉ. हरिमोहन, तक्षशिला प्रका. नई दिल्ली, द्वि. प्रका. - 2004
7. पत्रकारिता के विविध आयाम - डॉ. राजेंद्र मिश्र/डॉ. देवीसिंह राठौर, तक्षशिला प्रका. नई दिल्ली, प्र.सं.-2003
8. कम्प्यूटर और हिंदी - डॉ. हरिमोहन, तक्षशिला प्रका. नई दिल्ली, पंचम सं. - 2004
9. समाचार, फीचर लेखन एवं संपादन-कला - डॉ. हरिमोहन, तक्षशिला प्रका. नई दिल्ली, तृतीय सं.- 2003
10. प्रशासन में राजभाषा हिंदी - डॉ. कैलाशचंद्र भाटिया, तक्षशिला प्रका. नई दिल्ली, तृतीय सं.- 2003
11. प्रयोजनमूलक हिंदी : व्याकरण एवं रचना, प्रा.सौ. उमा जाधव, चंद्रलोक प्रका. कानपुर प्र. सं. 2005
15. आधुनिक जन-संचार और हिंदी - डॉ. कैलाशचंद्र भाटिया, तक्षशिला प्रका. नई दिल्ली, द्वि. सं. - 2003
16. आधुनिक जन-संचार और हिंदी - डॉ. हरिमोहन, तक्षशिला प्रका. नई दिल्ली, द्वि. सं. - 2003
17. प्रयोजनमूलक हिंदी - डॉ. पुरुषोत्तम वाजपेयी, चंद्रलोक प्रका. कानपुर, प्र.सं. 1998
18. अनुवाद कला - डॉ. एन.ई. विश्वनाथ अय्यर, प्रभात प्रका. कानपुर, प्र.सं.

1998

19. भाषा के विविध रूप और अनुवाद - प्रो. कृष्णकुमार गोस्वामी, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली, प्र. सं. - 2005
20. प्रयोजनमूलक हिंदी : प्रक्रिया और स्वरूप - डॉ. कैलाशचंद्र भाटिया, तक्षशिला प्रका. नई दिल्ली, द्वि.सं.- 2005
21. व्यावसायिक क्षेत्रों में हिंदी-प्रयोग - डॉ. एम. पी. शर्मा, शांति प्रकाशन, 1780, सेक्टर- 1, दिल्ली बाई-पास, रोहतक, हरियाणा- 124 001 प्र. सं. 2008
22. प्रयोजनमूलक हिंदी : डॉ. गोरक्ष थोरात, निराली प्रकाशन, पुणे
23. प्रयोजनमूलक हिंदी तथा मीडिया लेखन - संपा. प्राचार्य डॉ. बापूराव देसाई, विकास प्रकाशन, 110/138 मिश्रा पॅलेश, जवाहर नगर, कानपुर-208012
24. अनुवाद प्रक्रिया और स्वरूप - कैलाशचंद्र भाटिया, तक्षशिला प्रका.नई दिल्ली
25. राजभाषा हिंदी का प्रयुक्तिपरक विश्लेषण - डॉ. सुषमा कोंडे, शैलजा प्रकाशन, कानपुर
26. प्रयोजनमूलक हिंदी और पत्रकारिता - डॉ. दिनेश प्रसाद सिंह, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
27. प्रशासनिक हिंदी - डॉ. हरिमोहन, तक्षशिला प्रका. नई दिल्ली
28. मीडिया प्रोडक्शन - ऋतु गोठी, लक्ष्य प्रकाशन, नई दिल्ली

पुणे विश्वविद्यालय, पुणे
द्वितीय वर्ष कला
हिंदी विशेष - 1
(हिंदी भाषा का विकास)

पाठ्यक्रम

(शैक्षिक वर्ष : 2014-15 से)

(प्रस्तुत पाठ्यक्रम का निर्माण विश्वविद्यालय अनुदान आयोग, नई दिल्ली की “मॉडेल पाठ्यचर्या” के आलोक में किया गया है।)

उद्देश्य:-

1. छात्रों को भाषा की परिभाषा, विशेषताएँ तथा भाषा के विविध रूपों की जानकारी देना।
2. छात्रों को हिंदी की बोलियों तथा भाषा विकास के प्रमुखवादों से परिचित कराना।
3. छात्रों को राजभाषा हिंदी के संवैधानिक स्वरूप तथा राष्ट्रभाषा का प्रचार करनेवाली संस्थाओं से परिचित कराना।
4. छात्रों में भाषा के वैज्ञानिक अध्ययन की दृष्टि निर्माण करना।
4. भाषाविज्ञान के अंगों तथा भाषाविज्ञान की शाखाओं का परिचय कराना।
6. भाषाविज्ञान का अन्य विज्ञानों से संबंध विशद करना।
7. लिपि के स्वरूप एवं उत्पत्ति का इतिहास, देवनागरी लिपि की वैज्ञानिकता की जानकारी देना।

अध्यापन पद्धति :-

1. व्याख्यान तथा विश्लेषण।
2. प्रथम सत्र में स्वाध्याय लेखन लेना।
3. द्वितीय सत्र में आलेख लेखन तथा मौखिकी का आयोजन।
4. हिंदी की बोलियों का भौगोलिक रेखांकन एवं आलेख तैयार करना।
5. दृक-श्राव्य माध्यमों/संगणक तथा इंटरनेट आदि साधनों का प्रयोग।
6. भाषा के वैज्ञानिक अध्ययन के लिए प्रात्यक्षिकों की सहायता।
7. भाषा प्रयोगशाला में प्रयोग।
8. अतिथियों के व्याख्यान, संगोष्ठी तथा समूह चर्चा का आयोजन।
9. शैक्षिक अध्ययन यात्रा का आयोजन।

पाठ्यक्रम

प्रथम सत्र

1. **भाषा की परिभाषाएँ**, भाषा का स्वरूप, भाषा की विशेषताएँ। भाषा के विविध रूप - बोली, भाषा, परिनिष्ठित भाषा, राष्ट्रभाषा, राजभाषा, संपर्क भाषा, संचार भाषा, अंतर्राष्ट्रीय भाषा आदि का सामान्य परिचय।
2. **हिंदी भाषा की उत्पत्ति और विकास का सामान्य परिचय-**
हिंदी बोली वर्ग- राजस्थानी, पश्चिमी, पूर्वी, बिहारी, पहाड़ी का सामान्य परिचय, हिंदी की उपबोलियों का सामान्य परिचय (भौगोलिक क्षेत्र, साहित्य, विशेषताएँ आदि की जानकारी अपेक्षित।)
3. **हिंदी का शब्द भंडार** - उद्गम के आधार पर हिंदी के तत्सम, तद्भव, देशज, विदेशी आगत शब्दों का परिचय।
4. **लिपिविज्ञान** - नागरी लिपि का परिचय, वैज्ञानिक लिपि के रूप में नागरी लिपि की विशेषताएँ, नागरी लिपि में सुधार की आवश्यकता।
5. **हिंदी वर्तनी और मानकीकरण-** मानक हिंदी : स्वरूप और विशेषताएँ सामान्य परिचय। हिंदी में लिपि चिह्न, हिंदी वर्तनी के महत्वपूर्ण नियम, वर्तनी की विशेष अशुद्धियाँ और उनके निदान (जैसे- ण और न की अशुद्धियाँ, श, ष और स की अशुद्धियाँ, वर्ण, प्रत्यय, लिंग, संधि, समास, हलन्त् संबंधी अशुद्धियाँ, चंद्रबिंदु और अनुस्वार संबंधी अशुद्धियाँ), हिंदी में विराम चिह्नों के प्रयोग और नियम (पूर्ण विराम, अल्प विराम, योजक चिह्न, प्रश्नवाचक चिह्न, विस्मयादिबोधक चिह्न, उद्धरण चिह्न आदि।)

द्वितीय सत्र

1. **भाषा विज्ञान** - भाषाविज्ञान की परिभाषा, भाषाविज्ञान के अंगः- ध्वनि विज्ञान, पदविज्ञान, वाक्य विज्ञान, अर्थ विज्ञान, भाषाविज्ञान की शाखाएँः- वर्णनात्मक भाषाविज्ञान, ऐतिहासिक भाषाविज्ञान, तुलनात्मक भाषाविज्ञान।
2. **ध्वनिविज्ञान** - ध्वनिविज्ञान का परिचय, ध्वनियंत्र और उनकी कार्यप्रणालियाँ, ध्वनियों के भेद- स्वर और व्यंजन, स्वरों का वर्गीकरण, व्यंजनों का वर्गीकरण (स्थान और प्रयत्न के आधार पर)
3. **पद विज्ञान** - पद की परिभाषा, शब्द और पद, संबंध तत्त्व, संबंध तत्त्वों के प्रकार (शब्द स्थान, शून्य संबंध तत्त्व, स्वतंत्र शब्द, ध्वनि प्रतिस्थापन, प्रत्यय आदि हिंदी में प्रयुक्त होने वाले संबंध तत्त्वों के प्रकार)
4. **वाक्यविज्ञान** - वाक्य की परिभाषा, वाक्य की आवश्यकताएँ, वाक्य के भेद (रचना के आधार पर, अर्थ के आधार पर, क्रिया के आधार पर)
5. **अर्थविज्ञान** - अर्थ की परिभाषा, अर्थ परिवर्तन की दिशाएँ, अर्थ परिवर्तन के कारण।
6. **राजभाषा और राष्ट्रभाषा हिंदी:**
 - अ. राजभाषा के रूप में हिंदी का विकास (राजभाषा अधिनियम 1963 (संशोधित) तथा अधिनियम 1976 का सामान्य परिचय।
 - आ. राष्ट्रभाषा हिंदी का प्रसार करनेवाली संस्थाओं का सामान्य परिचय -
 1. काशी नागरी प्रचारिणी सभा, वाराणसी
 2. हिंदी साहित्य संमेलन, प्रयाग
 3. दक्षिण भारत हिंदी प्रचार सभा, मद्रास (चेन्नई.)
 4. राष्ट्रभाषा प्रचार समिति, वर्धा
 5. महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभा, पुणे

हिंदी विशेष - 1
(हिंदी भाषा का विकास)
प्रश्नपत्र का स्वरूप तथा अंक विभाजन
प्रथम सत्र परीक्षा

समय : 2 घंटे

पूर्णांक : 60

(सूचना : सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।)

प्रश्न 1. संक्षिप्त उत्तरवाले प्रश्न (आठ में से पाँच)	10
प्रश्न 2. टिप्पणियाँ ((चार में से दो)	08
प्रश्न 3. लघूत्तरी प्रश्न (पाँच में से तीन)	18
प्रश्न 4. दीर्घोत्तरी प्रश्न (चार में से दो)	24
	कुल अंक 60

वार्षिक परीक्षा

समय 3 घंटे

पूर्णांक 80

(सूचना : सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।)

प्रश्न 1. अ. एक-एक वाक्य में उत्तरवाले प्रश्न (आठ में से छह) (प्रथम सत्र पर चार/द्वितीय सत्र पर चार प्रश्न)	06
आ. संक्षिप्त उत्तरवाले प्रश्न (सात में से पाँच) (प्रथम सत्र पर तीन/द्वितीय सत्र पर चार प्रश्न)	10
प्रश्न 2. टिप्पणियाँ (तीन में से दो) (द्वितीय सत्र पर)	10
प्रश्न 3. लघूत्तरी प्रश्न (पाँच में से तीन) (प्रथम सत्र पर दो प्रश्न/द्वितीय सत्र पर तीन प्रश्न)	18
प्रश्न 4. दीर्घोत्तरी प्रश्न (दो में से एक) (केवल प्रथम सत्र पर)	12
प्रश्न 5. दीर्घोत्तरी प्रश्न (चार में से दो) (केवल द्वितीय सत्र पर)	24

कुल अंक 80

संदर्भ ग्रंथ :-

1. भाषाविज्ञान की भूमिका - डॉ. देवेन्द्रनाथ शर्मा, राधाकृष्ण प्रकाशन, नई दिल्ली
2. भाषा-विज्ञान - डॉ. भोलानाथ तिवारी, किताब महल, इलाहाबाद
3. भाषाविज्ञान - डॉ. शिवबालक द्विवेदी, प्रो. अवधकुमार चतुर्वेदी
4. भाषाविज्ञान और भाषा शास्त्र - डॉ. कपिलदेव द्विवेदी, विश्वविद्यालय प्रकाशन, वाराणसी
5. हिंदी भाषा का इतिहास - डॉ. भोलानाथ तिवारी, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
6. अभिनव भाषाविज्ञान - डॉ. ओमप्रकाश शर्मा, निराली प्रकाशन, पुणे
7. रजत जयंती ग्रंथ - संपादक, राष्ट्रभाषा प्रचार समिति, वर्धा
8. भाषा-दक्षता-4 डॉ. पूरनचंद टंडन, किताबघर प्रकाशन, अंसारी रोड, नई दिल्ली
9. हिंदी भाषा का स्वरूप विकास- डॉ. जगत पाल शर्मा, वाणी प्रकाशन, 4695, 21-ए, दरियागंज, नई दिल्ली 110 002
10. व्यवहारोपयोगी एवं कामकाजी हिंदी - प्रा. अनंत केदारे, साहित्यायन प्रका. कानपुर
11. हिंदी की आत्मा - डॉ. धर्मवीर, समता पगकाशन, शाहदरा, दिल्ली, 110032
12. हिंदी विज्ञान - डॉ. राजमल बोरा, नेशनल पब्लिशिंग हाऊस, नई दिल्ली
13. संस्कृति, भाषा और साहित्य - डॉ. प्रभाकरन हेब्बार इल्लत, जवाहर पुस्तकालय, मथुरा
14. राष्ट्रीय एकता और हिंदी - विष्णु प्रभाकर, किताबघर प्रकाशन, अंसारी रोड, नई दिल्ली
15. हिंदी भाषा : कल और आज - डॉ. पूरनचंद टंडन, किताबघर प्रकाशन, अंसारी रोड, नई दिल्ली
16. हिंदी राष्ट्रभाषा : राजभाषा : जनभाषा - डॉ. शंकर दयाल सिंह, किताबघर प्रकाशन, अंसारी रोड, नई दिल्ली
17. हिंदी भाषा चिंतन - डॉ. दिलीप सिंह, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
18. भाषा का संसार - डॉ. दिलीप सिंह, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
19. हिंदी भाषा - डॉ. भोलानाथ तिवारी, किताबघर प्रकाशन, अंसारी रोड, नई दिल्ली
20. हिंदी की वर्तनी और शब्द-प्रयोग मीमांसा - किशोरीदास वाजपेयी, वाणी

प्रकाशन, नई दिल्ली

21. हिंदी भाषा की शब्द-संरचना - डॉ. भोलानाथ तिवारी, किताबघर प्रकाशन, अंसारी रोड, नई दिल्ली
22. हिंदी भाषा की वाक्य-संरचना - डॉ. भोलानाथ तिवारी, किताबघर प्रकाशन, अंसारी रोड, नई दिल्ली
23. भारतीय अस्मिता और हिंदी - शंभुनाथ, किताबघर प्रकाशन, अंसारी रोड, नई दिल्ली
24. हिंदी भाषा : अतीत से आज तक - विजय अग्रवाल, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
25. हिंदी की प्रकृति और शुद्ध प्रयोग - ब्रजमोहन, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
26. राजभाषा हिंदी - कैलाशचंद्र भाटिया, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
27. हिंदी भाषा की रूप-संरचना - डॉ. भोलानाथ तिवारी, किताबघर प्रकाशन, अंसारी रोड, नई दिल्ली
28. हिंदी रूप रचना - संपा. आचार्य जयेंद्र त्रिवेदी, लोकभारती प्रकाशन, इलाहाबाद
29. आधुनिक हिंदी व्याकरण और रचना - डॉ. वासुदेवनंदन प्रसाद, भारती भवन, पटना
30. भाषाविज्ञान के अधुनातन आयाम एवं हिंदी भाषा - डॉ. अंबादास देशमुख, शैलजा प्रकाशन, कानपुर
31. संधि-कोश - ओमप्रकाश कौशिक, सूर्य भारती प्रकाशन, नई सड़क, दिल्ली
32. हिंदी भाषा : विकास और स्वरूप - डॉ. कैलाशचंद्र भाटिया, ग्रंथ अकादमी, नई दिल्ली
33. भाषा और भाषा विज्ञान - डॉ. तेजपाल चौधरी, विकास प्रकाशन, कानपुर
34. हिंदी भाषा, लिपि व साहित्य - डॉ. बलभीमराज गोरे, विकास प्रकाशन, कानपुर

पुणे विश्वविद्यालय, पुणे
द्वितीय वर्ष कला
हिंदी विशेष - 2
(उपन्यास, नाटक तथा मध्ययुगीन हिंदी काव्य)
पाठ्यक्रम
(शैक्षिक वर्ष : 2014-15 से)

(प्रस्तुत पाठ्यक्रम का निर्माण विश्वविद्यालय अनुदान आयोग, नई दिल्ली की “मॉडेल पाठ्यचर्या” के आलोक में किया गया है।)

उद्देश्य:-

1. हिंदी उपन्यास एवं नाटक के विविध मानदंडों के आधार पर छात्रों में समीक्षण की क्षमता निर्माण करना।
2. छात्रों की हिंदी उपन्यास एवं नाटक के आस्वादन की क्षमता विकसित करना।
3. मध्ययुगीन संत एवं भक्तों के काव्य से छात्रों को परिचित कराना।
4. मध्ययुग के प्रतिनिधि कवियों के योगदान के विविध आयामों से छात्रों को परिचित कराना।
5. साहित्य कृतियों के माध्यम से साहित्य के शिल्प एवं सौंदर्य से परिचित कराना।

अध्यापन पद्धति:

1. व्याख्यान तथा विश्लेषण।
2. प्रथम सत्र में स्वाध्याय लेखन लेना।
3. द्वितीय सत्र में आलेख लेखन तथा मौखिकी का आयोजन।
4. नाटक का छात्रों द्वारा मंचन
5. छात्रों द्वारा काव्यपाठ
6. समूह चर्चा
7. दृक-श्राव्य माध्यमों/संगणक तथा इंटरनेट का प्रयोग
8. शैक्षिक अध्ययन यात्रा का आयोजन

पाठ्यक्रम

प्रथम सत्र

पाठ्यपुस्तकें :

1. उपन्यास : समुद्र में खोया हुआ आदमी - कमलेश्वर
प्रकाशक : लोकभारती प्रकाशन, 15-ए, महात्मा गांधी मार्ग, इलाहाबाद-1
2. मध्ययुगीन हिंदी काव्य :-
संपादक : डॉ. राजेंद्र खैरनार, डॉ. विट्ठलसिंग ढाकरे
प्रकाशक : दिव्य डिस्ट्रीब्यूटर्स, 125/78, एल, गोविंद नगर,
कानपुर- 208006, मूल्य- 60/- मो. 09451424548

केवल निम्नलिखित कवि -

1. कबीर - 20 दोहे
2. सूरदास - अ. वात्सल्य रस के पद - 05
आ. शृंगार रस के पद - 05

द्वितीय सत्र

पाठ्यपुस्तकें :

1. नाटक : युगे युगे क्रांति- विष्णु प्रभाकर
प्रकाशक : राजपाल अँड सन्ज, कश्मीरी गेट, दिल्ली- 6
2. मध्ययुगीन हिंदी काव्य -
संपादक : डॉ. राजेंद्र खैरनार, डॉ. विट्ठलसिंग ढाकरे
प्रकाशक : दिव्य डिस्ट्रीब्यूटर्स, 125/78, एल, गोविंद नगर,
कानपुर- 208006, मूल्य- 60/- मो. 09451424548
(मध्ययुगीन हिंदी काव्य में से केवल रहीम तथा बिहारी)
1. रहीम : 20 दोहे
2. बिहारी : 20 दोहे

हिंदी विशेष - 2
(उपन्यास, नाटक तथा मध्ययुगीन हिंदी काव्य)
प्रश्न पत्र का स्वरूप एवं अंक विभाजन
प्रथम सत्र

समय : 2 घंटे

पूर्णांक : 60

(सूचना : सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।)

प्रश्न 1. संक्षिप्त उत्तरवाले प्रश्न (छह में से चार)	08
(तीन उपन्यास पर और तीन मध्ययुगीन हिंदी काव्य पर)	
प्रश्न 2. ससंदर्भ व्याख्या	
अ) उपन्यास पर - (दो में से एक)	05
आ) मध्ययुगीन हिंदी काव्य पर - (दो में से एक)	05
प्रश्न 3. लघूत्तरी प्रश्न - (पाँच में से तीन)	18
(दो उपन्यास पर/तीन मध्ययुगीन हिंदी काव्य पर)	
प्रश्न 4. दीर्घोत्तरी प्रश्न	
अ) उपन्यास पर (दो में से एक)	12
आ) मध्ययुगीन हिंदी काव्य पर (दो में से एक)	12

प्रश्न पत्र का स्वरूप एवं अंक विभाजन
वार्षिक परीक्षा

समय : 3 घंटे

पूर्णांक : 80

(सूचना : सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।)

प्रश्न 1. अ. एक-एक वाक्य में उत्तरवाले प्रश्न (आठ में से छह)	06
(नाटक पर दो, उपन्यास पर दो और कबीर, सूरदास, रहीम तथा बिहारी पर प्रत्येकी एक प्रश्न)	
आ. संक्षिप्त उत्तरवाले प्रश्न (आठ में से पाँच)	10
(नाटक पर दो, उपन्यास पर दो और कबीर, सूरदास, रहीम तथा बिहारी पर प्रत्येकी एक प्रश्न)	
प्रश्न 2. असंदर्भ व्याख्या	
अ. नाटक पर - (दो में से एक)	05
आ. मध्ययुगीन हिंदी काव्य पर- रहीम और बिहारी	05
(दो में से एक)	
प्रश्न 3. लघूत्तरी प्रश्न - (छह में से तीन)	18
(नाटक और उपन्यास पर प्रत्येकी एक और कबीर, सूरदास,रहीम तथा बिहारी पर प्रत्येकी एक प्रश्न)	
प्रश्न 4. दीर्घोत्तरी प्रश्न (उपन्यास पर दो में से एक)	12
प्रश्न 5. दीर्घोत्तरी प्रश्न (चार में से दो)	24
(नाटक पर दो और रहीम तथा बिहारी पर प्रत्येकी एक प्रश्न)	

संदर्भ ग्रंथ:-

1. भक्ति आंदोलन और सूरदास काव्य - डॉ. मैनेजर पांडेय, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
2. भक्ति, दर्शन और साहित्य - उमेश शर्मा, रचना प्रकाशन, मथुरा
3. मध्यकालीन लोकचेतना - संपा. डॉ. रवि कुमार अनु, संजय प्रकाशन, दरियागंज, नई दिल्ली
4. दर्शन, साहित्य और समाज - शिवकुमार शर्मा, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
5. कबीर ग्रंथावली - संपा. श्यामसुंदर दास, चंद्रलोक प्रकाशन, कानपुर
6. कबीर के आलोचक - डॉ. धर्मवीर, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
7. कबीर - डॉ. हजारीप्रसाद द्विवेदी, राजकमल प्रकाशन, नई दिल्ली
8. कबीर सौंदर्यभावना - डॉ. ब्रजभूषण शर्मा, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
9. भ्रमरगीत सार-बोध और व्याख्या - पूर्णमासी राय, निर्मल पब्लिकेशन, दिल्ली- 94
10. सूरदास - आचार्य रामचंद्र शुक्ल, जयभारती प्रकाशन, इलाहाबाद
11. सूरसागर सार सटीक - संपा. डॉ. धीरेंद्र वर्मा, साहित्य भवन प्रा. लि. , इलाहाबाद
12. सूरसागर (भाग 1 और 2)- संपा. डॉ. हरदेव बाहरी, लोकभारती प्रकाशन, इलाहाबाद-1
13. रहीम ग्रंथावली - डॉ. विद्यानिवास मिश्र, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
14. रहीम ग्रंथावली - देशराज सिंह भाटी, अशोक प्रकाशन, नई दिल्ली
15. बिहारी रत्नाकर - संपा. जगन्नाथदास रत्नाकर, तारा बुक एजेन्सी, वाराणसी
16. बिहारी रत्नाकर - संपा. जगन्नाथदास रत्नाकर, समग्र विकास प्रकाशन, इलाहाबाद
17. षट्कवि : विवेचनात्मक अध्ययन - डॉ. ओमप्रकाश शर्मा, निराली प्रकाशन, पुणे
18. आधुनिक परिप्रेक्ष्य में हिंदी साहित्य -डॉ. राजेंद्र खैरनार, दिव्य डिस्ट्रीब्यूटर्स, कानपुर
19. साहित्यिक विधाएँ - डॉ. मधु धवन, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
20. हिंदी नाटक में आधुनिक प्रवृत्तियाँ - डॉ. दमयंती श्रीवास्तव, राका प्रकाशन, इलाहाबाद
21. हिंदी नाटक - बच्चन सिंह, राधाकृष्ण प्रकाशन, नई दिल्ली
22. हिंदी नाटक: सिद्धांत और विवेचन- डॉ. गिरिश रस्तोगी, ग्रंथम प्रकाशन, कानपुर
23. नाट्यालेख - डॉ. तुकाराम पाटील, हृषिकेश प्रकाशन, पुणे
24. स्वांतर्योग्य हिंदी रंगमंच - डॉ. ओमप्रकाश शर्मा, अतुल प्रकाशन, कानपुर
25. हिंदी नाटक - परमेश्वरी शर्मा, संजय प्रकाशन, नई दिल्ली
26. समकालीन हिंदी नाटक और रंगमंच-डॉ. नरेंद्र मोहन, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
27. आधुनिक हिंदी उपन्यास (भाग - 1) - संपा. डॉ. भीष्म साहनी, राजकमल

- प्रकाशन, नई दिल्ली
28. आधुनिक हिंदी उपन्यास (भाग - 2) - संपा. डॉ. नामवर सिंह, राजकमल प्रकाशन, नई दिल्ली
 29. उपन्यास का काव्यशास्त्र - बच्चन सिंह, राधाकृष्ण प्रकाशन, नई दिल्ली
 30. हिंदी उपन्यास: समकालीन विमर्श-डॉ. सत्यदेव त्रिपाठी, अमन प्रकाशन, कानपुर
-

पुणे विद्यापीठ

मराठी

द्वितीय वर्ष कला (S. Y.B.A.)

सन २०१४-१५ पासूनचा पुनर्रचित अभ्यासक्रम

S.Y.B.A.(G 2)

द्वितीय वर्ष कला (सामान्य स्तर २)

आधुनिक मराठी साहित्य आणि उपयोजित मराठी

उद्दिष्टे :

- १ शुद्धलेखनाची ओळख करून देणे.
- २ पारिभाषिक संज्ञांची ओळख करून देणे.
- ३ चरित्र-आत्मचरित्र या साहित्यप्रकारांच्या तात्त्विक घटकांचे ज्ञान करून देणे.
- ४ आधुनिक मराठी साहित्यातील निवडक चरित्र-आत्मचरित्रात्मक वेच्यांचे आकलन, आस्वाद आणि मूल्यमापन करण्याची क्षमता विद्यार्थ्यांमध्ये निर्माण करणे.

प्रथम सत्र

एकूण तास: ४८

गुण: ६०

१. उपयोजित मराठी

तास : १२

गुण १५

१	अर्जलेखन	५
२	अशुद्ध शब्द शुद्ध करून लिहिणे	१०

२. 'चरित्र' या साहित्यप्रकाराची तात्त्विक मीमांसा

तास : १२

गुण १५

- १ चरित्र : संकल्पना
- २ चरित्र : साहित्यप्रकाराचे स्वरूप
- ३ चरित्र : साहित्यप्रकाराची वाटचाल

३. पाठ्यपुस्तक

तास : २४

गुण ३०

जीवनवेध

संपादक : प्रा. डॉ. स्नेहल तावरे

प्रा. डॉ. शिरीष लांडगे

द्वितीय सत्र

एकूणतास: ४८

गुण : ६०

१) व्यावहारिक मराठी

तास : १२

गुण १५

१ सारांश लेखन

५

२ पारिभाषिक संज्ञा

१०

२) 'आत्मचरित्र' या साहित्यप्रकाराची तात्त्विक मीमांसा

तास : १२

गुण १५

१ आत्मचरित्र : संकल्पना

२ आत्मचरित्र व आत्मकथन : साम्य-भेद

३ आत्मचरित्र : साहित्यप्रकाराची वाटचाल

३) पाठ्यपुस्तक

तास : २४

गुण ३०

माझी जडणघडण

संपादक : प्रा. डॉ. स्नेहल तावरे

प्राचार्य डॉ. उज्ज्वला देवरे

संदर्भ ग्रंथ

- १ चरित्र आत्मचरित्र (तंत्र आणि इतिहास) प्रा. अ. म. जोशी
- २ मराठी चरित्र मूलतत्त्वे व समीक्षा ग.का.रावते
- ३ चरित्रचिंतन द. न. गोखले
- ४ आत्मचरित्र मीमांसा डॉ.आनंद यादव
- ५ चरित्र आणि आत्मचरित्र- (साहित्यरूप) सदा कऱ्हाडे
- ६ मराठीतील आत्मचरित्रपर लेखन उषा हस्तक
- ७ वाङ्.मयीन संज्ञाकोश प्रभा गणोरकर व इतर (संपादक)
- ८ मराठी वाङ्.मयकोश खंड -४ विजया राजाध्यक्ष (संपादक)
- ९ चरित्रात्मक नाटक : संकल्पना आणि समीक्षा डॉ. गीता मांजरेकर
- १० ललित, चरित्र/ आत्मचरित्रे विशेषांक - जून - जुलै २०१३
- ११ स्वातंत्र्यपूर्व राजकीय नेत्यांच्या आत्मचरित्रांचा अभ्यास : एक चिकित्सा डॉ.संजय घोडेकर
- १२ स्वातंत्र्योत्तर राजकीय नेत्यांच्या आत्मचरित्रांचा अभ्यास : एक चिकित्सा डॉ.संजय घोडेकर

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी आराखडा

प्रथम सत्र परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ६०

प्रश्न १ ला. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

गुण १५

१. दोनपैकी **एका** विषयावर अर्ज लेखन करणे. ०५
२. दिलेल्या परिच्छेदातील अशुद्ध शब्द शुद्ध करून पुन्हा परिच्छेद लिहिणे.
(किमान १०० शब्दांच्या परिच्छेदात फक्त **वीस** अशुद्ध शब्द देणे) १०

प्रश्न २रा. वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण २०

१. चरित्राच्या तात्त्विक मीमांसेवरील सात प्रश्नांपैकी **पाच** प्रश्न सोडविणे.
२. 'जीवनवेध' या संपादित पाठ्यपुस्तकावरील सात प्रश्नांपैकी **पाच** प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ३रा. पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा

गुण १०

१. आत्मचरित्राच्या तात्त्विक मीमांसेवरील दोन प्रश्नांपैकी **एक** प्रश्न सोडविणे.
२. 'जीवनवेध' या संपादित पाठ्यपुस्तकावरील चार प्रश्नांपैकी **दोन** प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ४था. दीडशे शब्दांत उत्तरे लिहा.

गुण १५

१. 'जीवनवेध' या संपादित पाठ्यपुस्तकावरील चार प्रश्नांपैकी **दोन** प्रश्न सोडविणे.

वार्षिक परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ८०

प्रश्न १ ला: खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

गुण १५

१. वर्तमानपत्रासाठी जाहिरात लेखन (८)
२. पारिभाषिक संज्ञा (१४ इंग्लिश संज्ञांपैकी ७ सोडविणे.) (७)

प्रश्न २रा. वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण १०

१. 'माझी जडणघडण' या पाठ्यपुस्तकावरील सात प्रश्नांपैकी पाच प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ३रा. पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण १५

१. आत्मचरित्राच्या तात्त्विक मीमांसेवरील पाच प्रश्नांपैकी तीन प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ४था. दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा

गुण १६

१. 'जीवनवेध' या पाठ्यपुस्तकावर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.
२. 'माझी जडणघडण' या पाठ्यपुस्तकावर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ५वा. तीनशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण २४

१. 'जीवनवेध' या पाठ्यपुस्तकावर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.
२. 'माझी जडणघडण' या पाठ्यपुस्तकावर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

S. Y. B. A. (G 2)

द्वितीय वर्ष कला (सामान्य स्तर २)

पर्यायी अभ्यासक्रम

व्यावहारिक व उपयोजित मराठी

उद्दिष्टे :

- १ संज्ञापनातील भाषेच्या भूमिकेचे, विविध आविष्कारांचे ज्ञान करून देणे.
- २ भाषिक कौशल्यांचे विविध आविष्कार आणि प्रसारमाध्यमे यांच्या परस्परसंबंधाचे ज्ञान करून देणे.
- ३ भाषिक कौशल्ये व क्षमता विकसित करणे.
- ४ मराठीच्या कार्यालयीन व व्यावसायिक कामकाजात होणाऱ्या वापराची माहिती करून घेणे.
- ५ कार्यालयीन व व्यावसायिक भाषाव्यवहारासाठी आवश्यक लेखनकौशल्यांचे संपादन व उपयोजन करणे.

प्रथम सत्र

एकूण तास : ४८

गुण : ६०

१) कार्यालयीन मराठी भाषा

तास : १२

गुण १५

- १ कार्यालयीन भाषाव्यवहाराचे स्वरूप
- २ व्यवहारभाषा व कार्यालयीन भाषा : वेगळेपण.

२) पत्रव्यवहाराचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये

तास : १२

गुण १५

- १ पत्रलेखनाचे प्रयोजन
- २ कार्यालयीन पत्रव्यवहार

३. अर्जलेखन- स्वरूप व वैशिष्ट्ये

तास : १२

गुण १५

- १ अर्जलेखनाचे प्रयोजन
- २ अर्जलेखनाचे प्रकार
- ३ अर्जलेखनाचा मसुदा (Format): प्रयोजन व स्वरूप
- ४ अर्जलेखन : प्रात्यक्षिक (कार्यालयीन अर्जाचे विविध नमुने गोळा करणे,मसुदा तयार करणे)

४) इतिवृत्त- संकल्पना व स्वरूप

तास : १२

गुण १५

- १ इतिवृत्तलेखनाचे स्वरूप
- २ इतिवृत्तलेखनाचे प्रयोजन
- ३ इतिवृत्तलेखनाची पद्धती
- ४ इतिवृत्त लेखन : प्रात्यक्षिक (शासकीय व इतर कार्यालयांत वेगवेगळ्या कारणांनी व वेगवेगळ्या स्तरांवर लिहिली गेलेली इतिवृत्ते मिळवून अभ्यासणे. प्रत्यक्ष कार्यक्रमाचे इतिवृत्त लेखन)

द्वितीय सत्र

एकूण तास : ४८

गुण : ६०

१) कार्यालयीन टिप्पणी लेखन

तास : १२

गुण १५

- १ कार्यालयीन टिप्पणी लेखनाचे स्वरूप
- २ कार्यालयीन टिप्पणी लेखनाचे प्रयोजन
- ३ कार्यालयीन टिप्पणी लेखनाची पद्धती,

- ४ कार्यालयीन टिप्पणी : प्रात्यक्षिक (शासकीय व इतर कार्यालयांत वेगवेगळ्या कारणांनी व वेगवेगळ्या स्तरांवर लिहिल्या गेलेल्या टिप्पण्या मिळवून अभ्यासणे. प्रत्यक्ष कार्यालयीन टिप्पणी लेखन करणे.)

२) पत्रकलेखन

तास : १२

गुण १५

- १ पत्रकलेखनाचे स्वरूप
- २ पत्रकलेखनाचे प्रयोजन
- ३ पत्रकलेखन : प्रकार (निवेदनपत्रक, निविदा, सूचनापत्रक, माहितीपत्रक, घोषणापत्रक, प्रसिद्धीपत्रक, परिपत्रक.)
- ४ पत्रकलेखन : प्रकार व प्रात्यक्षिक (विविध कार्यालयीन पत्रक व्यवहारांचे नमुने गोळा करणे.)

३) संपादन : संकल्पना व स्वरूप

तास : १२

गुण १५

- १ संपादनाचे प्रयोजन व भूमिका
- २ संपादनाचे नियोजन व पूर्वतयारी
- ३ संपादन - स्मरणिका, गौरविका, संस्थापत्रिका, वार्षिक अहवाल, समीक्षाग्रंथ इ.
- ४ संपादन : प्रात्यक्षिक (विविध संपादनांचा संग्रह करून संपादकीय कौशल्याचे निरीक्षण करणे)

४) कार्यालयीन दफ्तर व्यवस्थापन : संकल्पना व स्वरूप

तास : १२

गुण १५

- १ कार्यालयीन कागदपत्रांचे स्वरूप
- २ कार्यालयीन कागदपत्रांचे वर्गीकरण

- ३ कार्यालयीन कागदपत्रे : धारिका (फाईल) व्यवस्थापन (अनुक्रमणिका, विभागीय रचना, टॅग इ.)
- ४ धारिकांचे प्रकार व कागदपत्रांचे व्यवस्थापन.

संदर्भ पुस्तके

१. व्यावहारिक मराठी पाठ्यपुस्तक -द्वितीय वर्ष वाणिज्य व द्वितीय वर्ष विज्ञान-पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे.
२. व्यावहारिक मराठी- कल्याण काळे व द.दि.पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे.
३. व्यावहारिक मराठी- ल.रा.नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
४. नवभारत- व्यावहारिक मराठी विशेषांक, ऑगस्ट-सप्टें, १९८२, प्राज्ञ पाठशाला, वाई.
५. उपयोजित अभ्यासक्रम, मराठी भाषेची संवादकौशल्ये-प्रकाशक: यशवंतराव महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
६. शासनव्यवहारात मराठी (समस्या :स्वरूप: प्रक्रिया)- भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, शासकीय फोटो झिंको मुद्रणालय, पुणे-१९९७
७. 'अभिलेख' व्यवस्थापनाची मार्गदर्शिका - संकलक व लेखक : डॉ.संजीव प.देसाई, संपा.भास्कर धाटावकर, पुराभिलेख विभाग, महाराष्ट्र शासन, शासकीय मुद्रणालय, मुंबई.
८. व्यावहारिक मराठी- प्रकाश परब, मिथुन प्रकाशन, प्रथमावृत्ती : जश्न १९८९, डॉंबिवली (पूर्व).
९. व्यावहारिक मराठी - डॉ. स्नेहल तावरे
१०. व्यावहारिक मराठी - डॉ. गोविलकर , डॉ. पाटणकर
११. भाषिक सर्जन आणि उपयोजन - राजन गवस, अरुण शिंदे, गोमटेश्वर पाटील
११. व्यावहारिक मराठी - डॉ. मोकाशी, डॉ. नेमाडे
१२. व्यावहारिक आणि उपयोजित मराठी - डॉ. मनोहर रोकडे
१३. मराठी साहित्य : काही लेखनबंध - डॉ.सुधाकर शेलार

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी आराखडा

प्रथम सत्र परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ६०

प्रश्न १ ला: वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

२०

चौदा प्रश्नांपैकी दहा प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न २ रा: पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१०

१. प्रकरण १ व प्रकरण २ वरील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तर सोडविणे.

२. प्रकरण ३ व प्रकरण ४ वरील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तर सोडविणे.

प्रश्न ३ रा: दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

३०

१. प्रकरण १ व प्रकरण २ वरील चार पैकी दोन प्रश्नाचे उत्तर सोडविणे.

२. प्रकरण ३ व प्रकरण ४ वरील चार पैकी दोन प्रश्नाचे उत्तर सोडविणे.

वार्षिक परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ८०

प्रश्न १ ला: वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

२०

द्वितीय सत्रातील प्रकरणांवर चौदा प्रश्नांपैकी दहा प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न २ रा: पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१०

१ प्रथम सत्रातील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तरे सोडविणे.

२ द्वितीय सत्रातील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तरे सोडविणे.

प्रश्न ३ रा: दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

२०

१. द्वितीय सत्रातील प्रकरण १ व प्रकरण २ वरील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तर सोडविणे.

२. द्वितीय सत्रातील प्रकरण १ व प्रकरण २ वरील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तर सोडविणे.

प्रश्न ४ था: तीनशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

३०

१ प्रथम सत्रातील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तरे सोडविणे.

२ द्वितीय सत्रातील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तरे सोडविणे.

S. Y. B. A. (S 1)

द्वितीय वर्ष कला (विशेषस्तर १)

मराठी साहित्यातील विविध साहित्यप्रकार

उद्दिष्टे :

- १ मराठी साहित्यप्रकारांच्या तात्त्विक घटकांचे ज्ञान देणे.
- २ वेगवेगळ्या कालखंडातील मराठीतील अभिजात साहित्यकृतींचा संस्कार घडविणे. साहित्याविषयीची अभिरुची निर्माण करणे.
- ३ साहित्यकृतीला मुक्त प्रतिसाद देण्याची क्षमता विकसित करणे.
- ४ साहित्यकृतीचे आकलन, आस्वाद आणि मूल्यमापन करण्याची दृष्टी निर्माण करणे.
- ५ साहित्याचा सूक्ष्म पातळीवर अभ्यास करण्याची क्षमता विकसित करणे.
- ६ पदव्युत्तर अभ्यास करण्याची पूर्वतयारी करणे.

सत्र पहिले

नाटक

एकूण तास: ४८

सत्रांत परीक्षा गुण: ६०

१) तात्त्विक मीमांसा

तास : १२

गुण १५

१ : नाटक या साहित्यप्रकाराची तात्त्विक मीमांसा

- १ नाटक साहित्यप्रकाराची संकल्पना
- २ नाटकाचे घटक
- ३ नाटकाचे प्रकार
- ४ नाटक या साहित्यप्रकाराची वाटचाल

२) नाटक संहिता

तास : ३६

गुण ४५

नटसम्राट- वि.वा.शिरवाडकर

संदर्भ ग्रंथ

- १ शोकनाट्याचे साहित्यरूप - डॉ. सदा कऱ्हाडे
- २ अँरिस्टाटलाचे काव्यशास्त्र - गो.वि. करंदीकर
- ३ मराठी रंगभूमी : घटना आणि परंपरा - डॉ. भालेराव स्मृतिग्रंथ
- ४ मराठी नाट्यतंत्र (संपा.) मो.द. ब्रह्मे
- ५ आजचे नाटककार (सं.)डॉ. द. दि.पुंडे/ डॉ. स्नेहल तावरे
- ६ नट नाटक व नाटककार - व.शां. देसाई
- ७ कुसुमाग्रज - शिरवाडकर एक शोध - डॉ. द. दि. पुंडे
- ८ मराठी शोकात्म नाटके - डॉ. उज्ज्वला जाधव
- ९ भारतीय रंगभूमीची परंपरा - डॉ. माया सरदेसाई
- १० मराठी शोकांतिका : नवविचार - डॉ. पुष्पलता राजापुणे - तापस
- ११ स्वातंत्र्योत्तर सामाजिक नाट्यसृष्टी - डॉ. श्रीकांत पाटील
- १२ भारतीय नाट्यप्रयोगविज्ञान - प्रा.अ. म. जोशी
- १३ Shakespearean Tragedy - A. C. Brally
- १४ Modern Tragedy - Raymond Williams
- १५ नटसम्राट : एक अभ्यास - प्रा.मो.द. ब्रह्मे
- १६ नटसम्राट : एक समीक्षा (संपा.) - गो. तु. पाटील
- १७ शिरवाडकरांची नाटके - डॉ. शोभा देशमुख
- १८ कुसुमाग्रज साहित्यदर्शन - डॉ. उषा देशमुख
- १९ स्वातंत्र्योत्तर सामाजिक नाट्यसृष्टी - डॉ. श्रीकांत पाटील
- २० मराठी नाटक : नव्या दिशा नवी वळणे - डॉ. तारा भवाळकर
- २१ भरतमुनींचे नाट्यशास्त्र - डॉ. सरोज देशपांडे

द्वितीय सत्र

कादंबरी

एकूण तास : ४८

सत्रांत परीक्षा गुण : ६०

१) तात्त्विक मीमांसा

तास : १२

गुण १५

१ : कादंबरी या साहित्यप्रकाराची तात्त्विक मीमांसा

- १ कादंबरी या साहित्यप्रकाराची संकल्पना
- २ कादंबरीचे घटक
- ३ कादंबरीचे प्रकार
- ४ कादंबरी या साहित्यप्रकाराची वाटचाल

२) कादंबरी संहिता

तास : ३६

गुण ४५

फकिरा -अण्णा भाऊ साठे

संदर्भ ग्रंथ

- १ अण्णा भाऊ साठे साहित्य समीक्षा - (संपा.) प्रा. रणधीर शिंदे
- २ अण्णा भाऊ साठे - बजरंग कोरडे
- ३ अण्णा भाऊ साठे समाजविचार आणि साहित्य विवेचन - डॉ. बाबुराव गुरव
- ४ लोकशाहीर अण्णा भाऊ साठे निवडक वाङ्मय - (संपा.) अर्जुन डांगळे
- ५ ग्रामीण दलित कादंबरी : तुलना (संपा.) डॉ. भास्कर शेळके
- ६ ग्रामीण दलित साहित्य : डॉ. मधुकर मोकाशी
- ७ दलित साहित्य : डॉ. नीला पांढरे
- ८ चरित्र आणि आत्मचरित्र वाङ्मयप्रकारांचे विवेचन - सदा कऱ्हाडे

- ९ युगांतर - दिवाळी अंक १९६९ अण्णाभाऊ साठे विशेषांक (संपा - श्रीकृष्ण पोवळे)
- १० समाज सुधारक लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे (संपा.) अॅड. महेंद्र शिंदे
- ११ फकिरा: एक आकलन - डॉ. वैशाली भालसिंग
- १२ मराठी प्रादेशिक कादंबरी - स्वरूप आणि विश्लेषण - डॉ. भास्कर शेळके
- १३ अण्णा भाऊ साठे समग्र वाङ्मय - आसाराम गायकवाड
- १४ परिवर्तनाचा जागर - डॉ. गिरीष मोरे
- १५ जननायक अण्णा भाऊ साठे - डॉ. शिवाजी जवळगेकर
- १६ दलित व दलितेतरांची कथा : एक अभ्यास - डॉ. श्रीराम गडकर

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी आराखडा

प्रथम सत्र परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ६०

प्रश्न १ ला: पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१५

नाटक या साहित्यप्रकाराच्या तात्त्विक मीमांसेवर पाच प्रश्नांपैकी तीन प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न २ रा : वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१०

‘नटसम्राट’ या नाटकावर दहा प्रश्न विचारणे पाच सोडविणे.

प्रश्न ३ रा. पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१५

‘नटसम्राट’ या नाटकावर सहा प्रश्न विचारणे तीन सोडविणे.

प्रश्न ४ था. दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

२०

‘नटसम्राट’ या नाटकावर चार प्रश्न विचारणे दोन सोडविणे.

वार्षिक परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ८०

- प्रश्न १ ला: खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १५
- कादंबरी या साहित्यप्रकाराच्या तात्त्विक मीमांसेवर पाच प्रश्नांपैकी तीन प्रश्न सोडविणे.
- प्रश्न २ रा. वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. १०
- ‘फकिरा’ या कादंबरीवर सात प्रश्नांपैकी पाच प्रश्न सोडविणे.
- प्रश्न ३ रा. पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. ०५
- ‘फकिरा’ या कादंबरीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.
- प्रश्न ४ था. दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. २०
१. ‘नटसम्राट’ या नाटकावर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.
 २. ‘फकिरा’वर कादंबरीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.
- प्रश्न ५ वा. तीनशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. ३०
१. ‘नटसम्राट’ या नाटकावर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.
 २. ‘फकिरा’वर कादंबरीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

S. Y. B. A. (S 2)

द्वितीय वर्ष कला (विशेषस्तर २)

अर्वाचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (इ. स. १८१८ ते १९६०)

उद्दिष्टे :

- १ विशेषस्तरावर अभ्यासाचा प्रारंभ होत असताना, मराठी साहित्याच्या ऐतिहासिक परंपरेचे स्थूल ज्ञान करून देणे.
- २ विशिष्ट कालखंडाच्या पार्श्वभूमीवर साहित्यामागील प्रेरणा, प्रवृत्तींचे ज्ञान करून देणे.
- ३ साहित्यप्रकारांच्या विकसनशील परंपरेचे स्थूल ज्ञान करून देणे.
- ४ पदव्युत्तर अभ्यास करण्याची पूर्वतयारी करणे.

सत्र पहिले

अर्वाचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (इ. स. १८१८ ते १९२०)

एकूणतास: ४८

सत्रांत परीक्षा गुण: ६०

१) कालखंड : इ.स. १८१८ ते १८७४

तास : १२

गुण ३०

- १ या कालखंडातील सामाजिक, धार्मिक, राजकीय, सांस्कृतिक आणि वाङ्मयीन पार्श्वभूमी.
- २ या कालखंडातील साहित्य निर्मिती मागील प्रेरणा आणि प्रवृत्ती.
- ३ या कालखंडातील निबंध, कविता, कथा, कादंबरी, नाटक, चरित्र, आत्मचरित्र या निवडक वाङ्मयप्रकारांचा स्थूल आढावा.

२) कालखंड : इ.स. १८७५ ते १९२०

तास : १२

गुण ३०

- १ या कालखंडातील सामाजिक, धार्मिक, राजकीय, सांस्कृतिक आणि वाङ्मयीन पार्श्वभूमी.

- २ या कालखंडातील साहित्य निर्मिती मागील प्रेरणा आणि प्रवृत्ती.
- ३ या कालखंडातील निबंध, कविता, कथा, कादंबरी, नाटक, चरित्र, आत्मचरित्र या निवडक वाङ्मयप्रकारांचा स्थूल आढावा.

द्वितीय सत्र

अर्वाचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (इ. स. १९२१ ते १९६०)

एकूणतास: ४८

सत्रांत परीक्षा गुण: ६०

१) कालखंड : इ.स. १९२१ ते १९४५

तास : १२

गुण ३०

- १ या कालखंडातील सामाजिक, धार्मिक, राजकीय, सांस्कृतिक आणि वाङ्मयीन पार्श्वभूमी.
- २ या कालखंडातील साहित्यनिर्मिती मागील प्रेरणा आणि प्रवृत्ती.
- ३ या कालखंडातील निबंध, कविता, कथा, कादंबरी, नाटक, चरित्र, आत्मचरित्र, ललितगद्य इ. या निवडक वाङ्मयप्रकारांचा स्थूल आढावा.

२) कालखंड : इ.स. १९४६ ते १९६०

तास : १२

गुण ३०

- १ या कालखंडातील सामाजिक, धार्मिक, राजकीय, सांस्कृतिक आणि वाङ्मयीन पार्श्वभूमी.
- २ या कालखंडातील साहित्य निर्मिती मागील प्रेरणा आणि प्रवृत्ती.
- ३ या कालखंडातील निबंध, कविता, कथा, कादंबरी, नाटक, चरित्र, आत्मचरित्र, ललितगद्य इ. या निवडक वाङ्मयप्रकारांचा स्थूल आढावा.

संदर्भ ग्रंथ

- १ मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड ४, ५, ६, म.सा.प. पुणे.
- २ अर्वाचीन मराठी गद्याची पूर्वपीठिका- गं.बा. सरदार
- ३ महाराष्ट्र जीवन खंड १ व खंड २ गं. बा. सरदार

- ४ साहित्य समाज आणि संस्कृती- दिंगबर पाध्ये
- ५ मराठी वाङ्मयाचा विवेचक इतिहास - प्र. न. जोशी
- ७ महाराष्ट्राचा सांस्कृतिक इतिहास - शं. दा. पेंडसे
- ८ मराठी गद्याचा इंग्रजी अवतार - द.वा. पोतदार
- ९ मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी- गो. म. कुलकर्णी
- १० मराठी कादंबरी पहिले शतक - कुसुमावती देशपांडे
- ११ मराठी कथा उद्गम आणि विकास - इंदुमती शेवडे
- १२ धार आणि काठ - नरहर कुरूंदकर
- १३ मराठी साहित्य प्रेरणा व स्वरूप - गो. मा. पवार
- १४ मराठी कविता: १९४५ ते १९६० - रा. श्री. जोग
- १५ मराठी कादंबरीचा इतिहास - चंद्रकांत बांदिवडेकर
- १६ अर्वाचीन मराठी साहित्याची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी - सदा कऱ्हाडे
- १७ आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड १, २ डॉ.अ.ना.देशपांडे
- १८ प्रदक्षिणा खंड १, २ कॉन्टिनेन्टल , पुणे
- १९ मराठी कादंबरी- प्रेरणा व स्वरूप - कुसुमावती देशपांडे
- २० कादंबरी आणि मराठी कादंबरी- उषा हस्तक
- २१ मराठी प्रादेशिक कादंबरी - डॉ.मदन कुलकर्णी
- २२ कादंबरी - ल.ग.जोग
- २३ एकोणिसावे शतक : सुधारणावाद व मराठी साहित्य - डॉ.सुधाकर शेलार
- २४ मराठी कादंबरी - चंद्रकांत बांदिवडेकर
- २५ खडक आणि पाणी - गंगाधर गाडगीळ
- २६ स्त्री व्यक्तिरेखा : गोनीदांच्या - डॉ. उज्वला देवरे
- २७ मराठी कवितेतील स्त्री चित्रण - डॉ. वेदश्री थिगळे
- २८ महानगरीय कादंबरी : अंशदर्शन - डॉ.आनंदा गांगुर्डे

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी आराखडा

प्रथम सत्र परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ६०

प्रश्न १ ला: वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

२०

प्रथम सत्रातील साहित्यप्रकाराच्या वाटचालीवर चौदा प्रश्नांपैकी दहा प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न २ रा : पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१५

प्रथम सत्रातील साहित्यप्रकारांच्या विशिष्ट कालखंडातील प्रेरणा आणि प्रवृत्तींवर पाच प्रश्नांपैकी तीन प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ३ रा. पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१०

प्रथम सत्रातील साहित्यप्रकारांच्या विशिष्ट कालखंडातील वैशिष्ट्यांवर पाच प्रश्नांपैकी दोन प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ४ था. दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. (वाटचालीवर)

१५

प्रथम सत्रातील साहित्यप्रकाराच्या वाटचालीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

वार्षिक परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ८०

प्रश्न १ ला: वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१०

दुसऱ्या सत्रातील साहित्यप्रकाराच्या वाटचालीवर सातप्रश्नांपैकी पाच प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न २ रा. पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१५

दुसऱ्या सत्रातील साहित्यप्रकारांच्या विशिष्ट कालखंडातील प्रेरणा आणि प्रवृत्तींवर पाच प्रश्नांपैकी तीन प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ३ रा. पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

०५

दुसऱ्या सत्रातील साहित्यप्रकारांच्या विशिष्ट कालखंडातील वैशिष्ट्यांवर पाच प्रश्नांपैकी दोन प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ४ था. दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा

२०

१ प्रथम सत्राच्या साहित्याच्या वाटचालीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

२ द्वितीय सत्राच्या साहित्याच्या वाटचालीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ५ वा. तीनशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

३०

१ प्रथम सत्राच्या साहित्याच्या वाटचालीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

२ द्वितीय सत्राच्या साहित्याच्या वाटचालीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

पुणे विद्यापीठ

मराठी

द्वितीय वर्ष कला (S. Y.B.A.)

सन २०१४-१५ पासूनचा पुनर्रचित अभ्यासक्रम

S.Y.B.A.(G 2)

द्वितीय वर्ष कला (सामान्य स्तर २)

आधुनिक मराठी साहित्य आणि उपयोजित मराठी

उद्दिष्टे :

- १ शुद्धलेखनाची ओळख करून देणे.
- २ पारिभाषिक संज्ञांची ओळख करून देणे.
- ३ चरित्र-आत्मचरित्र या साहित्यप्रकारांच्या तात्त्विक घटकांचे ज्ञान करून देणे.
- ४ आधुनिक मराठी साहित्यातील निवडक चरित्र-आत्मचरित्रात्मक वेच्यांचे आकलन, आस्वाद आणि मूल्यमापन करण्याची क्षमता विद्यार्थ्यांमध्ये निर्माण करणे.

प्रथम सत्र

एकूण तास: ४८

गुण: ६०

१. उपयोजित मराठी

तास : १२

गुण १५

१	अर्जलेखन	५
२	अशुद्ध शब्द शुद्ध करून लिहिणे	१०

२. 'चरित्र' या साहित्यप्रकाराची तात्त्विक मीमांसा

तास : १२

गुण १५

- १ चरित्र : संकल्पना
- २ चरित्र : साहित्यप्रकाराचे स्वरूप
- ३ चरित्र : साहित्यप्रकाराची वाटचाल

३. पाठ्यपुस्तक

तास : २४

गुण ३०

जीवनवेध

संपादक : प्रा. डॉ. स्नेहल तावरे

प्रा. डॉ. शिरीष लांडगे

द्वितीय सत्र

एकूणतास: ४८

गुण : ६०

१) व्यावहारिक मराठी

तास : १२

गुण १५

१ सारांश लेखन

५

२ पारिभाषिक संज्ञा

१०

२) 'आत्मचरित्र' या साहित्यप्रकाराची तात्त्विक मीमांसा

तास : १२

गुण १५

१ आत्मचरित्र : संकल्पना

२ आत्मचरित्र व आत्मकथन : साम्य-भेद

३ आत्मचरित्र : साहित्यप्रकाराची वाटचाल

३) पाठ्यपुस्तक

तास : २४

गुण ३०

माझी जडणघडण

संपादक : प्रा. डॉ. स्नेहल तावरे

प्राचार्य डॉ. उज्ज्वला देवरे

संदर्भ ग्रंथ

- १ चरित्र आत्मचरित्र (तंत्र आणि इतिहास) प्रा. अ. म. जोशी
- २ मराठी चरित्र मूलतत्त्वे व समीक्षा ग.का.रावते
- ३ चरित्रचिंतन द. न. गोखले
- ४ आत्मचरित्र मीमांसा डॉ.आनंद यादव
- ५ चरित्र आणि आत्मचरित्र- (साहित्यरूप) सदा कऱ्हाडे
- ६ मराठीतील आत्मचरित्रपर लेखन उषा हस्तक
- ७ वाङ्.मयीन संज्ञाकोश प्रभा गणोरकर व इतर (संपादक)
- ८ मराठी वाङ्.मयकोश खंड -४ विजया राजाध्यक्ष (संपादक)
- ९ चरित्रात्मक नाटक : संकल्पना आणि समीक्षा डॉ. गीता मांजरेकर
- १० ललित, चरित्र/ आत्मचरित्रे विशेषांक - जून - जुलै २०१३
- ११ स्वातंत्र्यपूर्व राजकीय नेत्यांच्या आत्मचरित्रांचा अभ्यास : एक चिकित्सा डॉ.संजय घोडेकर
- १२ स्वातंत्र्योत्तर राजकीय नेत्यांच्या आत्मचरित्रांचा अभ्यास : एक चिकित्सा डॉ.संजय घोडेकर

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी आराखडा

प्रथम सत्र परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ६०

प्रश्न १ ला. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

गुण १५

१. दोनपैकी **एका** विषयावर अर्ज लेखन करणे. ०५
२. दिलेल्या परिच्छेदातील अशुद्ध शब्द शुद्ध करून पुन्हा परिच्छेद लिहिणे.
(किमान १०० शब्दांच्या परिच्छेदात फक्त **वीस** अशुद्ध शब्द देणे) १०

प्रश्न २रा. वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण २०

१. चरित्राच्या तात्त्विक मीमांसेवरील सात प्रश्नांपैकी **पाच** प्रश्न सोडविणे.
२. 'जीवनवेध' या संपादित पाठ्यपुस्तकावरील सात प्रश्नांपैकी **पाच** प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ३रा. पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा

गुण १०

१. आत्मचरित्राच्या तात्त्विक मीमांसेवरील दोन प्रश्नांपैकी **एक** प्रश्न सोडविणे.
२. 'जीवनवेध' या संपादित पाठ्यपुस्तकावरील चार प्रश्नांपैकी **दोन** प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ४था. दीडशे शब्दांत उत्तरे लिहा.

गुण १५

१. 'जीवनवेध' या संपादित पाठ्यपुस्तकावरील चार प्रश्नांपैकी **दोन** प्रश्न सोडविणे.

वार्षिक परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ८०

प्रश्न १ ला: खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

गुण १५

१. वर्तमानपत्रासाठी जाहिरात लेखन (८)
२. पारिभाषिक संज्ञा (१४ इंग्लिश संज्ञांपैकी ७ सोडविणे.) (७)

प्रश्न २रा. वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण १०

१. 'माझी जडणघडण' या पाठ्यपुस्तकावरील सात प्रश्नांपैकी पाच प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ३रा. पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण १५

१. आत्मचरित्राच्या तात्त्विक मीमांसेवरील पाच प्रश्नांपैकी तीन प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ४था. दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा

गुण १६

१. 'जीवनवेध' या पाठ्यपुस्तकावर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.
२. 'माझी जडणघडण' या पाठ्यपुस्तकावर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ५वा. तीनशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण २४

१. 'जीवनवेध' या पाठ्यपुस्तकावर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.
२. 'माझी जडणघडण' या पाठ्यपुस्तकावर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

S. Y. B. A. (G 2)

द्वितीय वर्ष कला (सामान्य स्तर २)

पर्यायी अभ्यासक्रम

व्यावहारिक व उपयोजित मराठी

उद्दिष्टे :

- १ संज्ञापनातील भाषेच्या भूमिकेचे, विविध आविष्कारांचे ज्ञान करून देणे.
- २ भाषिक कौशल्यांचे विविध आविष्कार आणि प्रसारमाध्यमे यांच्या परस्परसंबंधाचे ज्ञान करून देणे.
- ३ भाषिक कौशल्ये व क्षमता विकसित करणे.
- ४ मराठीच्या कार्यालयीन व व्यावसायिक कामकाजात होणाऱ्या वापराची माहिती करून घेणे.
- ५ कार्यालयीन व व्यावसायिक भाषाव्यवहारासाठी आवश्यक लेखनकौशल्यांचे संपादन व उपयोजन करणे.

प्रथम सत्र

एकूण तास : ४८

गुण : ६०

१) कार्यालयीन मराठी भाषा

तास : १२

गुण १५

- १ कार्यालयीन भाषाव्यवहाराचे स्वरूप
- २ व्यवहारभाषा व कार्यालयीन भाषा : वेगळेपण.

२) पत्रव्यवहाराचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये

तास : १२

गुण १५

- १ पत्रलेखनाचे प्रयोजन
- २ कार्यालयीन पत्रव्यवहार

३. अर्जलेखन- स्वरूप व वैशिष्ट्ये

तास : १२

गुण १५

- १ अर्जलेखनाचे प्रयोजन
- २ अर्जलेखनाचे प्रकार
- ३ अर्जलेखनाचा मसुदा (Format): प्रयोजन व स्वरूप
- ४ अर्जलेखन : प्रात्यक्षिक (कार्यालयीन अर्जाचे विविध नमुने गोळा करणे,मसुदा तयार करणे)

४) इतिवृत्त- संकल्पना व स्वरूप

तास : १२

गुण १५

- १ इतिवृत्तलेखनाचे स्वरूप
- २ इतिवृत्तलेखनाचे प्रयोजन
- ३ इतिवृत्तलेखनाची पद्धती
- ४ इतिवृत्त लेखन : प्रात्यक्षिक (शासकीय व इतर कार्यालयांत वेगवेगळ्या कारणांनी व वेगवेगळ्या स्तरांवर लिहिली गेलेली इतिवृत्ते मिळवून अभ्यासणे. प्रत्यक्ष कार्यक्रमाचे इतिवृत्त लेखन)

द्वितीय सत्र

एकूण तास : ४८

गुण : ६०

१) कार्यालयीन टिप्पणी लेखन

तास : १२

गुण १५

- १ कार्यालयीन टिप्पणी लेखनाचे स्वरूप
- २ कार्यालयीन टिप्पणी लेखनाचे प्रयोजन
- ३ कार्यालयीन टिप्पणी लेखनाची पद्धती,

- ४ कार्यालयीन टिप्पणी : प्रात्यक्षिक (शासकीय व इतर कार्यालयांत वेगवेगळ्या कारणांनी व वेगवेगळ्या स्तरांवर लिहिल्या गेलेल्या टिप्पण्या मिळवून अभ्यासणे. प्रत्यक्ष कार्यालयीन टिप्पणी लेखन करणे.)

२) पत्रकलेखन

तास : १२

गुण १५

- १ पत्रकलेखनाचे स्वरूप
- २ पत्रकलेखनाचे प्रयोजन
- ३ पत्रकलेखन : प्रकार (निवेदनपत्रक, निविदा, सूचनापत्रक, माहितीपत्रक, घोषणापत्रक, प्रसिद्धीपत्रक, परिपत्रक.)
- ४ पत्रकलेखन : प्रकार व प्रात्यक्षिक (विविध कार्यालयीन पत्रक व्यवहारांचे नमुने गोळा करणे.)

३) संपादन : संकल्पना व स्वरूप

तास : १२

गुण १५

- १ संपादनाचे प्रयोजन व भूमिका
- २ संपादनाचे नियोजन व पूर्वतयारी
- ३ संपादन - स्मरणिका, गौरविका, संस्थापत्रिका, वार्षिक अहवाल, समीक्षाग्रंथ इ.
- ४ संपादन : प्रात्यक्षिक (विविध संपादनांचा संग्रह करून संपादकीय कौशल्याचे निरीक्षण करणे)

४) कार्यालयीन दफ्तर व्यवस्थापन : संकल्पना व स्वरूप

तास : १२

गुण १५

- १ कार्यालयीन कागदपत्रांचे स्वरूप
- २ कार्यालयीन कागदपत्रांचे वर्गीकरण

- ३ कार्यालयीन कागदपत्रे : धारिका (फाईल) व्यवस्थापन (अनुक्रमणिका, विभागीय रचना, टॅग इ.)
- ४ धारिकांचे प्रकार व कागदपत्रांचे व्यवस्थापन.

संदर्भ पुस्तके

१. व्यावहारिक मराठी पाठ्यपुस्तक -द्वितीय वर्ष वाणिज्य व द्वितीय वर्ष विज्ञान-पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे.
२. व्यावहारिक मराठी- कल्याण काळे व द.दि.पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे.
३. व्यावहारिक मराठी- ल.रा.नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
४. नवभारत- व्यावहारिक मराठी विशेषांक, ऑगस्ट-सप्टें, १९८२, प्राज्ञ पाठशाला, वाई.
५. उपयोजित अभ्यासक्रम, मराठी भाषेची संवादकौशल्ये-प्रकाशक: यशवंतराव महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
६. शासनव्यवहारात मराठी (समस्या :स्वरूप: प्रक्रिया)- भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, शासकीय फोटो झिंको मुद्रणालय, पुणे-१९९७
७. 'अभिलेख' व्यवस्थापनाची मार्गदर्शिका - संकलक व लेखक : डॉ.संजीव प.देसाई, संपा.भास्कर धाटावकर, पुराभिलेख विभाग, महाराष्ट्र शासन, शासकीय मुद्रणालय, मुंबई.
८. व्यावहारिक मराठी- प्रकाश परब, मिथुन प्रकाशन, प्रथमावृत्ती : जून १९८९, डॉंबिवली (पूर्व).
९. व्यावहारिक मराठी - डॉ. स्नेहल तावरे
१०. व्यावहारिक मराठी - डॉ. गोविलकर , डॉ. पाटणकर
११. भाषिक सर्जन आणि उपयोजन - राजन गवस, अरुण शिंदे, गोमटेश्वर पाटील
११. व्यावहारिक मराठी - डॉ. मोकाशी, डॉ. नेमाडे
१२. व्यावहारिक आणि उपयोजित मराठी - डॉ. मनोहर रोकडे
१३. मराठी साहित्य : काही लेखनबंध - डॉ.सुधाकर शेलार

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी आराखडा

प्रथम सत्र परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ६०

प्रश्न १ ला: वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

२०

चौदा प्रश्नांपैकी दहा प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न २ रा: पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१०

१. प्रकरण १ व प्रकरण २ वरील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तर सोडविणे.

२. प्रकरण ३ व प्रकरण ४ वरील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तर सोडविणे.

प्रश्न ३ रा: दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

३०

१. प्रकरण १ व प्रकरण २ वरील चार पैकी दोन प्रश्नाचे उत्तर सोडविणे.

२. प्रकरण ३ व प्रकरण ४ वरील चार पैकी दोन प्रश्नाचे उत्तर सोडविणे.

वार्षिक परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ८०

प्रश्न १ ला: वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

२०

द्वितीय सत्रातील प्रकरणांवर चौदा प्रश्नांपैकी दहा प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न २ रा: पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१०

१ प्रथम सत्रातील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तरे सोडविणे.

२ द्वितीय सत्रातील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तरे सोडविणे.

प्रश्न ३ रा: दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

२०

१. द्वितीय सत्रातील प्रकरण १ व प्रकरण २ वरील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तर सोडविणे.

२. द्वितीय सत्रातील प्रकरण १ व प्रकरण २ वरील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तर सोडविणे.

प्रश्न ४ था: तीनशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

३०

१ प्रथम सत्रातील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तरे सोडविणे.

२ द्वितीय सत्रातील दोन पैकी एका प्रश्नाचे उत्तरे सोडविणे.

S. Y. B. A. (S 1)

द्वितीय वर्ष कला (विशेषस्तर १)

मराठी साहित्यातील विविध साहित्यप्रकार

उद्दिष्टे :

- १ मराठी साहित्यप्रकारांच्या तात्त्विक घटकांचे ज्ञान देणे.
- २ वेगवेगळ्या कालखंडातील मराठीतील अभिजात साहित्यकृतींचा संस्कार घडविणे. साहित्याविषयीची अभिरुची निर्माण करणे.
- ३ साहित्यकृतीला मुक्त प्रतिसाद देण्याची क्षमता विकसित करणे.
- ४ साहित्यकृतीचे आकलन, आस्वाद आणि मूल्यमापन करण्याची दृष्टी निर्माण करणे.
- ५ साहित्याचा सूक्ष्म पातळीवर अभ्यास करण्याची क्षमता विकसित करणे.
- ६ पदव्युत्तर अभ्यास करण्याची पूर्वतयारी करणे.

सत्र पहिले

नाटक

एकूण तास: ४८

सत्रांत परीक्षा गुण: ६०

१) तात्त्विक मीमांसा

तास : १२

गुण १५

१ : नाटक या साहित्यप्रकाराची तात्त्विक मीमांसा

- १ नाटक साहित्यप्रकाराची संकल्पना
- २ नाटकाचे घटक
- ३ नाटकाचे प्रकार
- ४ नाटक या साहित्यप्रकाराची वाटचाल

२) नाटक संहिता

तास : ३६

गुण ४५

नटसम्राट- वि.वा.शिरवाडकर

संदर्भ ग्रंथ

- १ शोकनाट्याचे साहित्यरूप - डॉ. सदा कऱ्हाडे
- २ अँरिस्टाटलाचे काव्यशास्त्र - गो.वि. करंदीकर
- ३ मराठी रंगभूमी : घटना आणि परंपरा - डॉ. भालेराव स्मृतिग्रंथ
- ४ मराठी नाट्यतंत्र (संपा.) मो.द. ब्रह्मे
- ५ आजचे नाटककार (सं.)डॉ. द. दि.पुंडे/ डॉ. स्नेहल तावरे
- ६ नट नाटक व नाटककार - व.शां. देसाई
- ७ कुसुमाग्रज - शिरवाडकर एक शोध - डॉ. द. दि. पुंडे
- ८ मराठी शोकात्म नाटके - डॉ. उज्ज्वला जाधव
- ९ भारतीय रंगभूमीची परंपरा - डॉ. माया सरदेसाई
- १० मराठी शोकांतिका : नवविचार - डॉ. पुष्पलता राजापुरे - तापस
- ११ स्वातंत्र्योत्तर सामाजिक नाट्यसृष्टी - डॉ. श्रीकांत पाटील
- १२ भारतीय नाट्यप्रयोगविज्ञान - प्रा.अ. म. जोशी
- १३ Shakespearean Tragedy - A. C. Brally
- १४ Modern Tragedy - Raymond Williams
- १५ नटसम्राट : एक अभ्यास - प्रा.मो.द. ब्रह्मे
- १६ नटसम्राट : एक समीक्षा (संपा.) - गो. तु. पाटील
- १७ शिरवाडकरांची नाटके - डॉ. शोभा देशमुख
- १८ कुसुमाग्रज साहित्यदर्शन - डॉ. उषा देशमुख
- १९ स्वातंत्र्योत्तर सामाजिक नाट्यसृष्टी - डॉ. श्रीकांत पाटील
- २० मराठी नाटक : नव्या दिशा नवी वळणे - डॉ. तारा भवाळकर
- २१ भरतमुनींचे नाट्यशास्त्र - डॉ. सरोज देशपांडे

द्वितीय सत्र

कादंबरी

एकूण तास : ४८

सत्रांत परीक्षा गुण : ६०

१) तात्त्विक मीमांसा

तास : १२

गुण १५

१ : कादंबरी या साहित्यप्रकाराची तात्त्विक मीमांसा

- १ कादंबरी या साहित्यप्रकाराची संकल्पना
- २ कादंबरीचे घटक
- ३ कादंबरीचे प्रकार
- ४ कादंबरी या साहित्यप्रकाराची वाटचाल

२) कादंबरी संहिता

तास : ३६

गुण ४५

फकिरा -अण्णा भाऊ साठे

संदर्भ ग्रंथ

- १ अण्णा भाऊ साठे साहित्य समीक्षा - (संपा.) प्रा. रणधीर शिंदे
- २ अण्णा भाऊ साठे - बजरंग कोरडे
- ३ अण्णा भाऊ साठे समाजविचार आणि साहित्य विवेचन - डॉ. बाबुराव गुरव
- ४ लोकशाहीर अण्णा भाऊ साठे निवडक वाङ्मय - (संपा.) अर्जुन डांगळे
- ५ ग्रामीण दलित कादंबरी : तुलना (संपा.) डॉ. भास्कर शेळके
- ६ ग्रामीण दलित साहित्य : डॉ. मधुकर मोकाशी
- ७ दलित साहित्य : डॉ. नीला पांढरे
- ८ चरित्र आणि आत्मचरित्र वाङ्मयप्रकारांचे विवेचन - सदा कऱ्हाडे

- ९ युगांतर - दिवाळी अंक १९६९ अण्णाभाऊ साठे विशेषांक (संपा - श्रीकृष्ण पोवळे)
- १० समाज सुधारक लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे (संपा.) अॅड. महेंद्र शिंदे
- ११ फकिरा: एक आकलन - डॉ. वैशाली भालसिंग
- १२ मराठी प्रादेशिक कादंबरी - स्वरूप आणि विश्लेषण - डॉ. भास्कर शेळके
- १३ अण्णा भाऊ साठे समग्र वाङ्मय - आसाराम गायकवाड
- १४ परिवर्तनाचा जागर - डॉ. गिरीष मोरे
- १५ जननायक अण्णा भाऊ साठे - डॉ. शिवाजी जवळगेकर
- १६ दलित व दलितेतरांची कथा : एक अभ्यास - डॉ. श्रीराम गडकर

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी आराखडा

प्रथम सत्र परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ६०

- प्रश्न १ ला: पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. १५
- नाटक या साहित्यप्रकाराच्या तात्त्विक मीमांसेवर पाच प्रश्नांपैकी तीन प्रश्न सोडविणे.
- प्रश्न २ रा : वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. १०
- ‘नटसम्राट’ या नाटकावर दहा प्रश्न विचारणे पाच सोडविणे.
- प्रश्न ३ रा. पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. १५
- ‘नटसम्राट’ या नाटकावर सहा प्रश्न विचारणे तीन सोडविणे.
- प्रश्न ४ था. दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. २०
- ‘नटसम्राट’ या नाटकावर चार प्रश्न विचारणे दोन सोडविणे.

वार्षिक परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ८०

- प्रश्न १ ला: खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. १५
- कादंबरी या साहित्यप्रकाराच्या तात्त्विक मीमांसेवर पाच प्रश्नांपैकी तीन प्रश्न सोडविणे.
- प्रश्न २ रा. वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. १०
- ‘फकिरा’ या कादंबरीवर सात प्रश्नांपैकी पाच प्रश्न सोडविणे.
- प्रश्न ३ रा. पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. ०५
- ‘फकिरा’ या कादंबरीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.
- प्रश्न ४ था. दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. २०
१. ‘नटसम्राट’ या नाटकावर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.
 २. ‘फकिरा’वर कादंबरीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.
- प्रश्न ५ वा. तीनशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. ३०
१. ‘नटसम्राट’ या नाटकावर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.
 २. ‘फकिरा’वर कादंबरीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

S. Y. B. A. (S 2)

द्वितीय वर्ष कला (विशेषस्तर २)

अर्वाचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (इ. स. १८१८ ते १९६०)

उद्दिष्टे :

- १ विशेषस्तरावर अभ्यासाचा प्रारंभ होत असताना, मराठी साहित्याच्या ऐतिहासिक परंपरेचे स्थूल ज्ञान करून देणे.
- २ विशिष्ट कालखंडाच्या पार्श्वभूमीवर साहित्यामागील प्रेरणा, प्रवृत्तींचे ज्ञान करून देणे.
- ३ साहित्यप्रकारांच्या विकसनशील परंपरेचे स्थूल ज्ञान करून देणे.
- ४ पदव्युत्तर अभ्यास करण्याची पूर्वतयारी करणे.

सत्र पहिले

अर्वाचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (इ. स. १८१८ ते १९२०)

एकूणतास: ४८

सत्रांत परीक्षा गुण: ६०

१) कालखंड : इ.स. १८१८ ते १८७४

तास : १२

गुण ३०

- १ या कालखंडातील सामाजिक, धार्मिक, राजकीय, सांस्कृतिक आणि वाङ्मयीन पार्श्वभूमी.
- २ या कालखंडातील साहित्य निर्मिती मागील प्रेरणा आणि प्रवृत्ती.
- ३ या कालखंडातील निबंध, कविता, कथा, कादंबरी, नाटक, चरित्र, आत्मचरित्र या निवडक वाङ्मयप्रकारांचा स्थूल आढावा.

२) कालखंड : इ.स. १८७५ ते १९२०

तास : १२

गुण ३०

- १ या कालखंडातील सामाजिक, धार्मिक, राजकीय, सांस्कृतिक आणि वाङ्मयीन पार्श्वभूमी.

- २ या कालखंडातील साहित्य निर्मिती मागील प्रेरणा आणि प्रवृत्ती.
- ३ या कालखंडातील निबंध, कविता, कथा, कादंबरी, नाटक, चरित्र, आत्मचरित्र या निवडक वाङ्मयप्रकारांचा स्थूल आढावा.

द्वितीय सत्र

अर्वाचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (इ. स. १९२१ ते १९६०)

एकूणतास: ४८

सत्रांत परीक्षा गुण: ६०

१) कालखंड : इ.स. १९२१ ते १९४५

तास : १२

गुण ३०

- १ या कालखंडातील सामाजिक, धार्मिक, राजकीय, सांस्कृतिक आणि वाङ्मयीन पार्श्वभूमी.
- २ या कालखंडातील साहित्यनिर्मिती मागील प्रेरणा आणि प्रवृत्ती.
- ३ या कालखंडातील निबंध, कविता, कथा, कादंबरी, नाटक, चरित्र, आत्मचरित्र, ललितगद्य इ. या निवडक वाङ्मयप्रकारांचा स्थूल आढावा.

२) कालखंड : इ.स. १९४६ ते १९६०

तास : १२

गुण ३०

- १ या कालखंडातील सामाजिक, धार्मिक, राजकीय, सांस्कृतिक आणि वाङ्मयीन पार्श्वभूमी.
- २ या कालखंडातील साहित्य निर्मिती मागील प्रेरणा आणि प्रवृत्ती.
- ३ या कालखंडातील निबंध, कविता, कथा, कादंबरी, नाटक, चरित्र, आत्मचरित्र, ललितगद्य इ. या निवडक वाङ्मयप्रकारांचा स्थूल आढावा.

संदर्भ ग्रंथ

- १ मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड ४, ५, ६, म.सा.प. पुणे.
- २ अर्वाचीन मराठी गद्याची पूर्वपीठिका- गं.बा. सरदार
- ३ महाराष्ट्र जीवन खंड १ व खंड २ गं. बा. सरदार

- ४ साहित्य समाज आणि संस्कृती- दिंगबर पाध्ये
- ५ मराठी वाङ्मयाचा विवेचक इतिहास - प्र. न. जोशी
- ७ महाराष्ट्राचा सांस्कृतिक इतिहास - शं. दा. पेंडसे
- ८ मराठी गद्याचा इंग्रजी अवतार - द.वा. पोतदार
- ९ मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी- गो. म. कुलकर्णी
- १० मराठी कादंबरी पहिले शतक - कुसुमावती देशपांडे
- ११ मराठी कथा उद्गम आणि विकास - इंदुमती शेवडे
- १२ धार आणि काठ - नरहर कुरूंदकर
- १३ मराठी साहित्य प्रेरणा व स्वरूप - गो. मा. पवार
- १४ मराठी कविता: १९४५ ते १९६० - रा. श्री. जोग
- १५ मराठी कादंबरीचा इतिहास - चंद्रकांत बांदिवडेकर
- १६ अर्वाचीन मराठी साहित्याची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी - सदा कऱ्हाडे
- १७ आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड १, २ डॉ.अ.ना.देशपांडे
- १८ प्रदक्षिणा खंड १, २ कॉन्टिनेन्टल , पुणे
- १९ मराठी कादंबरी- प्रेरणा व स्वरूप - कुसुमावती देशपांडे
- २० कादंबरी आणि मराठी कादंबरी- उषा हस्तक
- २१ मराठी प्रादेशिक कादंबरी - डॉ.मदन कुलकर्णी
- २२ कादंबरी - ल.ग.जोग
- २३ एकोणिसावे शतक : सुधारणावाद व मराठी साहित्य - डॉ.सुधाकर शेलार
- २४ मराठी कादंबरी - चंद्रकांत बांदिवडेकर
- २५ खडक आणि पाणी - गंगाधर गाडगीळ
- २६ स्त्री व्यक्तिरेखा : गोनीदांच्या - डॉ. उज्वला देवरे
- २७ मराठी कवितेतील स्त्री चित्रण - डॉ. वेदश्री थिगळे
- २८ महानगरीय कादंबरी : अंशदर्शन - डॉ.आनंदा गांगुर्डे

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप व गुण विभागणी आराखडा

प्रथम सत्र परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ६०

प्रश्न १ ला: वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

२०

प्रथम सत्रातील साहित्यप्रकाराच्या वाटचालीवर चौदा प्रश्नांपैकी दहा प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न २ रा : पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१५

प्रथम सत्रातील साहित्यप्रकारांच्या विशिष्ट कालखंडातील प्रेरणा आणि प्रवृत्तींवर पाच प्रश्नांपैकी तीन प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ३ रा. पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१०

प्रथम सत्रातील साहित्यप्रकारांच्या विशिष्ट कालखंडातील वैशिष्ट्यांवर पाच प्रश्नांपैकी दोन प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ४ था. दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. (वाटचालीवर)

१५

प्रथम सत्रातील साहित्यप्रकाराच्या वाटचालीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

वार्षिक परीक्षा

वेळ : ३ तास

गुण ८०

प्रश्न १ ला: वीस शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१०

दुसऱ्या सत्रातील साहित्यप्रकाराच्या वाटचालीवर सातप्रश्नांपैकी पाच प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न २ रा. पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१५

दुसऱ्या सत्रातील साहित्यप्रकारांच्या विशिष्ट कालखंडातील प्रेरणा आणि प्रवृत्तींवर पाच प्रश्नांपैकी तीन प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ३ रा. पन्नास शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

०५

दुसऱ्या सत्रातील साहित्यप्रकारांच्या विशिष्ट कालखंडातील वैशिष्ट्यांवर पाच प्रश्नांपैकी दोन प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ४ था. दीडशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा

२०

१ प्रथम सत्राच्या साहित्याच्या वाटचालीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

२ द्वितीय सत्राच्या साहित्याच्या वाटचालीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

प्रश्न ५ वा. तीनशे शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

३०

१ प्रथम सत्राच्या साहित्याच्या वाटचालीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

२ द्वितीय सत्राच्या साहित्याच्या वाटचालीवर दोन प्रश्नांपैकी एक प्रश्न सोडविणे.

UNIVERSITY OF PUNE

Revised Course Structure of English

S. Y. B. A. Compulsory English (w. e. f- 2014- 2015)

(1) Objectives

1. To develop competence among the students for self-learning
2. To familiarize students with excellent pieces of prose and poetry in English so that they realize the beauty and communicative power of English
3. To develop students' interest in reading literary pieces
4. To expose them to native cultural experiences and situations in order to develop humane values and social awareness
5. To develop overall linguistic competence and communicative skills of the students

(2) Course Content

Prescribed Text: *Literary Landscapes* (Ed. Board of Editors, Orient Blackswan)

Literature Components

1. Playing the English Gentleman- *Mohandas Karamchand Gandhi*
2. The Homecoming- *Rabindranath Tagore*
3. A Letter by Hazlitt to His Son- *William Hazlitt*
4. Freedom of the Press- *Shashi Tharoor*
5. A Cup of Tea- *Katherine Mansfield*
6. The Last Leaf- *William Sydney Porter*
7. Kalpana Chawla
8. My Lost Dollar- *Stephen Leacock*
9. The Quality of Mercy- *William Shakespeare*
10. The Village Schoolmaster- *Oliver Goldsmith*
11. The Solitary Reaper- *William Wordsworth*
12. O Captain! My Captain!- *Walt Whitman*
13. Laugh and Be Merry- *John Masefield*
14. Still I Rise- *Maya Angelou*
15. Another Woman- *Imtiaz Dharker*
16. My Grandmother's House- *Kamala Suraiyya Das*

Language Components

1. Vocabulary

- Introduction
- Collocations: Words that go together
- Phrasal verbs
- Commonly confused words
- One-word substitutes
- Idioms

2. Grammar

- The passive voice
- Direct and indirect speech
- Negative sentences
- Question tags
- Simple, compound and complex sentences

3. Written Communication

- Paragraph writing
- Report writing
- Letter writing

Term-wise division of the syllabus:

Term-I

Literature components

Unit – 1 to 4 and 9 to 12

Language components

1. Vocabulary

2. Grammar

*(The passive voice and
Direct and indirect speech only)*

Term-II

Literature components

Unit – 5 to 8 and 13 to 16

Language components

2. Grammar: *(Negative sentences, Question Tags, Simple, compound and complex sentences only)*
3. Written Communication

Question Paper Pattern (Term-End Exam)

Time:- Two Hours

Total Marks:- 60

- Q 1. Attempt any One from (A) and One from (B) in about 100 words each
(Questions on prose units 01 and 02) Marks 12
- Q 2. Attempt any One from (A) and One from (B) in about 100 words each
(Questions on prose units 03 and 04) Marks 12
- Q 3. Attempt any One from (A) and One from (B) in about 100 words each Marks 12
(Questions on unit no 9,10,11,12)
- Q 4. Refer to the context (**any three**) Marks 12
(Unit no 9,10,11,12)
- Q5. A) Questions on Vocabulary (**any eight**) Marks 08
B) Questions on Grammar (Passive voice, Direct/Indirect speech) (**any Four**) Marks

04

(Questions should be based on the exercises given at the end of each unit of the prescribed textbook)

Question Paper Pattern (Annual Exam)

Time:- Three Hours

Total Marks:- 80

- Q 1. Attempt any One from (A) and One from (B) in about 150 words each
(Questions on prose units 01 to 04- First term) Marks 16
- Q 2. Attempt any One from (A) and One from (B) in about 150 words each
(Questions on poetry units 09 to 12- First term) Marks 16
- Q. 3) Attempt any One from (A) and One from (B) in about 150 words each

(Questions on prose unit no. 5 to 8 of the second term) Marks 16
- Q. 4) Attempt any One from (A) and One from (B) in about 150 words each

(Questions on poetry unit no. 13 to 16 of the second term) Marks 16
- Q5. A) Questions on Grammar (excluding first term items) (Any six) Marks 06
B) Written communication (Any two) Marks 10

UNIVERSITY OF PUNE

Revised Course Structure of English

S. Y. B. A. General English (G-2) (w. e. f- 2014- 2015)

Title of the Paper: Study of English Language and Literature

(1) Objectives:

- a) To expose students to the basics of short story, one of the literary forms
- b) To familiarize them with different types of short stories in English
- c) To make them understand the literary merit, beauty and creative use of language
- d) To introduce some advanced units of language so that they become aware of the technical aspects and their practical usage
- d) To prepare students to go for detailed study and understanding of literature and language
- e) To develop integrated view about language and literature in them

(2) Course content:

Prescribed Texts: 1) *Rainbow: A Collection of Short Stories*

Ed. Board of Editors, Orient Blackswan

2) *Linguistics: An Introduction*

Ed. Board of Editors, Orient Blackswan

1) *Rainbow: A Collection of Short Stories*

Introduction

What is literature?

Examining some literary devices

Plato and mimesis

Components of a literary piece and approaches to literature

Elements of the short story

Short story: A short history

Short story: The genre

1. The Three Questions- *Lev Nikolayevich Tolstoy*
2. Mother of a Traitor- *Maxim Gorky*
3. The Bet- *Anton Chekhov*
4. My Uncle Jules- *Guy de Maupassant*
5. The Bottle Imp- *R. L. Stevenson*
6. After Twenty Years- *O. Henry*
7. Lawley Road- *R. K. Narayan*
8. The Open Window- *Hector Hugh Munro*
9. Kabuliwallah- *Rabindranath Tagore*

10. A Signal Man- *Charles Dickenson*

2) Linguistics: An Introduction (Only Part – I Prescribed for SYBA General English)

1. Phonology:

- Organs of speech, speech mechanisms,
- Description and classification of consonants and vowels,
- Concept of syllable,
- Word accent, sentence accent,
- Tone groups, placement of nuclear/tonic accent,
- Concept of intonation, uses/types of tones

2. Morphology:

- What is morphology?
- Concept of morpheme, allomorph, zero allomorph, types of morphemes (free and - bound), Prefixes and Suffixes (class-changing and class-maintaining),
- Inflectional and Derivational suffixes

3. Sociolinguistics:

- National varieties of English: British, American and Indian
- Regional and social dialects, standard dialect, concept of register, formal and informal styles
- Pidgins and Creoles, code-switching and code mixing, borrowings

Term-wise division of the syllabus:

Term-I

- 1.** Introduction (to the form of Short Story etc.)
- 2.** Stories from-**Rainbow : 01 to 05**
- 3.** Phonology part from- **Linguistics: An Introduction**

Term-II

- 1.** Stories from- **Rainbow : 06 to 10**
- 2.** Morphology part from- **Linguistics: An Introduction**
- 3.** Sociolinguistics part from- **Linguistics: An Introduction**

Question Paper Pattern (Term-End Exam)

Time: Two Hours

Total Marks: 60

- Q. 1) Attempt any 2 out of 4 questions in about 100 words each
(Questions on Introduction to the **form of Short Story**) Marks 12
- Q. 2) Attempt any 2 out of 4 questions in about 100 words each
(Questions on **Short Stories prescribed** for the First term) Marks 12
- Q. 3) Attempt any 2 out of 4 questions in about 100 words each
(Questions on **Short Stories prescribed** for the First term) Marks 12
- Q. 4) A) Write short notes on the following (Any 2 out of 4)
(Questions on **Phonology part, prescribed** for the Ist term) Marks 12
- Q.5) Practical/objective questions on **Phonology prescribed** in the Ist term as under:
- A) Transcribe the following words according to RP (4 out of 6) Marks 04
(Only monosyllabic/disyllabic words to be given for transcription)
- B) Fill in the blanks (4 out of 6) Marks 04
- C) Do as directed (4 out of 6) Marks 04
(Practical questions like : Identifying, Giving examples, Placing word accent, Showing tone group division etc can be asked in this section)

Question Paper Pattern (Annual Exam)

Time:- Three Hours

Total Marks:- 80

- Q. 1) A) Attempt any 1 out of 2 questions in about 100 words each
(Questions on Introduction to the **form of Short Story**) Marks 08
- B) Attempt any 1 out of 2 questions in about 100 words each
(Questions on **Short Stories prescribed** for the Ist term) Marks 08
- Q. 2) Short notes on any 4 out of 6 questions in about 100 words each
(Questions on **Phonology part, prescribed** for the Ist term) Marks 16
- Q. 3) Attempt any 2 out of 4 questions in about 100 words each
(Questions on **Short Stories prescribed** for the IInd term) Marks 16
- Q. 4) Attempt any 2 out of 4 questions in about 100 words each
(Questions on **Morphology** prescribed in the IInd term) Marks 16
- Q.5) Attempt any 2 out of 4 questions in about 100 words each
(Questions on **Sociolinguistics** prescribed in the IInd term) Marks 16

UNIVERSITY OF PUNE

Revised Course Structure of English

S. Y. B. A. Special Paper-I (S-1) (w. e. f- 2014- 2015)

Title of the Paper: Appreciating Drama

(1) Objectives:

1. To acquaint and familiarize the students with the terminology in Drama Criticism (i.e. the terms used in Critical Analysis and Appreciation of Drama)
2. To encourage students to make a detailed study of a few sample masterpieces of English Drama from different parts of the world
3. To develop interest among the students to appreciate and analyze drama independently
4. To enhance students awareness in the aesthetics of Drama and to empower them to evaluate drama independently

(2) Course content:

A) Theory of Drama

- (a) What is Drama?
- (b) Elements of Drama: Theme, Characters, Plot, Dialogue, Stage Properties, The Three Unities, Conflict, Elements of Structure
- (c) Types of Drama: Tragedy, Comedy, Tragi-Comedy, Problem Plays, Absurd Drama
- (d) In addition, other terms related to Drama be considered for background study

- B) Texts:** 1) *The Merchant of Venice*- William Shakespeare
2) *A Doll's House*- Henrik Ibsen
3) *The Old Stone Mansion*- Mahesh Elkunchwar

Term-wise division of the syllabus:

Term-I- A. Theory of Drama

- B. Text-1) *The Merchant of Venice*- William Shakespeare

Term-II- Texts: 2) *A Doll's House*- Henrik Ibsen

- 3) *The Old Stone Mansion*- Mahesh Elkunchwar

Question Paper Pattern (Term-End Exam)

Time:- Two Hours

Total Marks:- 60

Q.1) Questions on the theory of drama. (3 out of 5)	Marks 12
Q.2) Questions on the theory of drama. (3 out of 5)	Marks 12
Q.3) Questions on 'The Merchant of Venice'. (1 out of 2)	Marks 12
Q.4) Questions on 'The Merchant of Venice'. (2 out of 3)	Marks 12
Q.5) Practical questions on the application of theory of the drama prescribed (4 out of 6)	Marks 12

Question Paper Pattern (Annual Exam)

Time:- Three Hours

Total Marks:- 80

Q.1) Questions on the theory of drama. (4 out of 6)	Marks 16
Q.2) Questions on 'The Merchant of Venice'. (1 out of 2)	Marks 16
Q.3) Questions on 'A Doll's House'. (2 out of 3)	Marks 16
Q.4) Questions on 'The Old Stone Mansion'. (2 out of 3)	Marks 16
Q 5 Practical questions on the application of theory of the drama prescribed (8 out of 10)	Marks 16

UNIVERSITY OF PUNE

Revised Course Structure of English

S. Y. B. A Special Paper-II (S-2) (w. e. f- 2014- 2015)

Title of the Paper: Appreciating Poetry

(1) Objectives:

1. To acquaint and familiarize the students with the terminology in poetry criticism (i.e. the terms used in critical analysis and appreciation of poems)
2. To encourage students to make a detailed study of a few sample masterpieces of English poetry
3. To enhance students awareness in the aesthetics of poetry and to empower them to read, appreciate and critically evaluate the poetry independently

(2) Course Content:

A) Theory of Poetry

- (a) What is poetry? Significant development in the art of poetry during major periods
- (b) Elements of poetry: Rhythm, Metre, Sound structure, Stanza Forms,
- (c) Figures of Speech, Symbols, Imagery, and other Poetic Devices like Repetition, Contrast.
- (d) Types of poetry: Elegy, Sonnet, Dramatic Monologue, Lyric, Ode, Ballad

B) Prescribed Text: *Auroral Musings: An Anthology of English Poetry*

Ed. Board of Editors, Orient Blackswan

Introduction

1. The Ballad of Sir Patrick Spens
2. *Edmund Spenser*
Men Call You Fair
3. *Sir Philip Sidney*
O Grammar Rules
4. *William Shakespeare*
Sonnet 130
5. *John Donne*
Broken Heart
Batter My Heart
6. *Andrew Marvell*
The Coronet
The Definition of Love

7. John Milton

The Invocation' (an excerpt from *Paradise Lost*)
On His Blindness

8. John Dryden

Alexander's Feast: or the Power of Music; An Ode in Honor of St Cecilia's Day

9. Alexander Pope

Excerpt from Canto 1 of *Rape of the Lock*, 'Toilet Scene'

10. Thomas Gray

Ode on the Death of a Favourite Cat, Drowned in a Tub of Gold Fishes

11. William Wordsworth

Expostulation and Reply
The Tables Turned
A Slumber did my Spirit Seal

12. Samuel Taylor Coleridge

The Nightingale
Kubla Khan: A Vision in Fragments

13. P. B. Shelley

Ode to the West Wind

14. John Keats

La Belle Dame Sans Merci
Ode to Autumn

15. Alfred, Lord Tennyson

Ulysses

16. Robert Browning

My Last Duchess

17. Matthew Arnold

Dover Beach

18. Dante Gabriel Rossetti

The Blessed Damozel

19. Thomas Hardy

The Oxen
To an Unborn Pauper Child

20. G.M Hopkins

Pied Beauty
God's Grandeur

21. W. B. Yeats

Sailing to Byzantium

22. Ralph Waldo Emerson

Brahma

23. Walt Whitman

A Noiseless Patient Spider

24. Emily Dickinson

Because I Could Not Stop for Death

Term-wise division of the syllabus:

Term-I

1. Theory of poetry
2. From- Auroral Musings: 01 to 10

Term-II

From- Auroral Musings: 11 to 24

Question Paper Pattern (Term-End Exam)

Textbook:- Auroral Musings

Time:- Two Hours

Total Marks:- 60

- Q 1-** Questions on the theory of poetry (3 out of 5) [12]
Q 2- Practical questions on the application of theory to the poems prescribed (4 out of 6) [12]
Q 3- Theme-based questions on the poems prescribed (2 out of 3) [12]
Q 4- Theme-based questions on the poems prescribed (2 out of 3) [12]
Q 5- Reference to context (3 out of 5) [12]

Question Paper Pattern (Annual Exam)

Time:- Three Hours

Total Marks:- 80

- Q-1-** Questions on the poems prescribed for the first term (3 out of 5) [16]
Q 2- Questions on the poems prescribed for the first term (3 out of 5) [16]
Q 3- Practical questions on the application of theory to the poems prescribed for the second term (2 out of 3) [16]
Q 4- Theme-based questions on the poems prescribed for the second term (2 out of 3)[16]
Q 5- Reference to context- poems prescribed for the second term (4 out of 6) [16]

UNIVERSITY OF PUNE
Revised structure of Syllabus for B.A. Geography to be effective from

F.Y.B.A. – June, 2013

S.Y.B.A. – June, 2014

T.Y.B.A. – June, 2015

F.Y.B.A.		
G-1	Gg-110	Elements of Geomorphology

S.Y.B.A.		
G-2	Gg-210	Elements of Climatology and Oceanography
		OR
G-2	Gg-210	Geography of Disaster Management
S-1	Gg-220	Economic Geography
		OR
S-1	Gg-220	Tourism Geography
S-2	Gg-201	Fundamentals of Geographical Analysis

Equivalence of Syllabus in Geography (S.Y.B.A.)

Effective from June 2014

Old Syllabus (June 2009)		New Syllabus (June 2014)		Equivalent (Yes / No)
Gg-210	Geography of Human Resources	Gg-210	Elements of Climatology and Oceanography	No
Gg-210	Geography of Natural Hazards	Gg-210	Geography of Disaster Management	Yes
Gg-220	India: A Geographical Analysis	Gg-220	Economic Geography	No
Gg-220	China: A Geographical Analysis	Gg-220	Tourism Geography	No
Gg-201	Fundamentals of Geographical Analysis	Gg-201	Fundamentals of Geographical Analysis	Yes

Structure /Pattern of syllabus- S.Y.B.A

1. Title of the course – **Gg- 210- Elements of Climatology and Oceanography (G-2)**
2. Preamble of the syllabus
 - i. To introduce the students to the basic principles and concepts in Climatology and Oceanography.
 - ii. To acquaint the students with the applications of Climatology and Oceanography in different areas and environment.
 - iii. To make the students aware of the Planet Earth and thereby to enrich the student's knowledge.
3. Introduction: Pattern –**Annual (20 marks internal, 80 marks University)**
4. Eligibility- **F.Y.B.A. pass**
5. Examination-

A. Pattern of examination-

i Internal term end and University exam,

ii. Pattern of question paper- 20 : 80

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

University Exam- 80 Marks =

B. Standard of passing- Internal -08- University -32= Annual marks 40

C. ATKT rules- Yes

D. Award of class- S.Y.B.A. Pass

E. External students- S.Y.B.A. Pass

F. Setting of question papers / pattern of question paper

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

Question 1. Answers in 20 words- 14marks (any 7 out of 10)

Question 2. Answers in 50 words -08 marks (any 2 out of 4)

Question 3. Answers in 150 words- 18 marks (any 3 out of 5)

Question 4. Answers in 300 words- 20 marks (any 1 out of 2)

University Exam- 80 Marks =

Question 1. Answers in 20 words- 20 marks (any 10 out of 15)

Question 2. Answers in 50 words -10 marks (any 2 out of 4)

Question 3. Answers in 150 words- 20 marks (any 2 out of 4)

Question 4. Answers in 300 words- 30 marks (any 2 out of 4)

G. Verification / Revaluation- Yes

6. Structure of the Course

a. Compulsory paper- S.Y.B.A. General

- b. Optional paper- **Yes**
 - c. Question paper and papers etc - **One**
 - d. Medium of instructions- **Marathi and English**
7. Equivalence of previous syllabus along with propose syllabus- **yes**
 8. University terms- **Annual**
 9. Subject wise detail syllabus – **As per attached sheets**
 10. Recommended books- **Mentioned in Syllabus**

Qualification of teacher- **M.A./M.Sc (Geography), as per UGC and University norms**

Structure /Pattern of Syllabus- S.Y.B.A

- 1. Title of the course – Gg- 210- Geography of Disaster Management (G-2)**
2. Preamble of the syllabus
 - i. To introduce students the concept of disaster & its relation with Geography.
 - ii. To acquaint the students with the utility & application of hazards in different areas & its management.
 - iii. To make the students aware of the need of protection & disaster management.
- 3. Introduction: Pattern –Annual (20 marks internal; 80 marks University)**
4. Eligibility- **F.Y.B.A. pass**
5. Examination-
 - A. Pattern of examination-
 - i Internal term end and University exam,**
 - ii. Pattern of question paper- 20 : 80**

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

University Exam- 80 Marks =

- B. Standard of passing- Internal -08, University -32= Annual marks 40**
- C. ATKT rules- Yes**
- D. Award of class- S.Y.B.A. Pass**
- E. External students- S.Y.B.A. Pass**
- F. Setting of question papers / pattern of question paper:

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

- Question 1. Answers in 20 words- 14 marks (any 7 out of 10)
- Question 2. Answers in 50 words -08 marks (any 2 out of 4)
- Question 3. Answers in 150 words- 18 marks (any 3 out of 5)
- Question 4. Answers in 300 words- 20 marks (any 1 out of 2)

University Exam- 80 Marks =

- Question 1. Answers in 20 words- 20 marks (any 10 out of 15)
- Question 2. Answers in 50 words -10 marks (any 2 out of 4)
- Question 3. Answers in 150 words- 20 marks (any 2 out of 4)
- Question 4. Answers in 300 words- 30 marks (any 2 out of 4)

- G. Verification / Revaluation- Yes**

6. Structure of the Course
 - a. Compulsory paper- **S.Y.B.A. General**
 - b. Optional paper- **Yes**
 - c. Question paper and papers etc - **One**
 - d. Medium of instructions- **Marathi and English**
7. Equivalence of previous syllabus along with proposed syllabus- **Yes**
8. University terms- **Annual**
9. Subject wise detail syllabus – **As per attached sheets**
10. Recommended books- **Mentioned in Syllabus**

Qualification of teacher- **M.A./M.Sc (Geography), as per UGC and University norms**

Structure /Pattern of Syllabus- S.Y.B.A

1. Title of the course – **Gg- 220- Economic Geography (S-1)**
2. Preamble of the syllabus
 - i. To introduce the students to the basic principles and concepts in Economic Geography
 - ii. To acquaint the students with the applications of Economic Geography in different areas and development.
 - iii. The main aim is to integrate the various factors of economic development and to acquaint the students about this dynamic aspect of economic geography
3. Introduction: Pattern –**Annual (20 marks internal, 80 Marks University)**
4. Eligibility- **F.Y.B.A. pass**
5. Examination-

A. Pattern of examination-

i Internal term end and University exam,

ii. Pattern of question paper- 20 : 80

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

University Exam- 80 Marks =

B. Standard of passing- Internal -08, University -32= Annual marks 40

C. ATKT rules- Yes

D. Award of class- S.Y.B.A. Pass

E. External students- S.Y.B.A. Pass

F. Setting of question papers / pattern of question paper:

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

Question 1. Answers in 20 words- 14 marks (any 7 out of 10)

Question 2. Answers in 50 words -08 marks (any 2 out of 4)

Question 3. Answers in 150 words- 18 marks (any 3 out of 5)

Question 4. Answers in 300 words- 20 marks (any 1 out of 2)

University Exam- 80 Marks =

Question 1. Answers in 20 words- 20 marks (any 10 out of 15)

Question 2. Answers in 50 words -10 marks (any 2 out of 4)

Question 3. Answers in 150 words- 20 marks (any 2 out of 4)

Question 4. Answers in 300 words- 30 marks (any 2 out of 4)

G. Verification / Revaluation- Yes

6. Structure of the Course

a. Compulsory paper- S.Y.B.A. General

b. Optional paper- Yes

c. Question paper and papers etc - **One**

d. Medium of instructions- **Marathi and English**

7. Equivalence of previous syllabus along with propose syllabus- **yes**

8. University terms- **Annual**

9. Subject wise detail syllabus – **As per attached sheets**

10. Recommended books- **Mentioned in Syllabus**

Qualification of teacher- **M.A./M.Sc (Geography), as per UGC and University norms**

Structure /Pattern of Syllabus- S.Y.B.A

Title of the course – **Gg- 201- FUNDAMENTALS OF GEOGRAPHICAL ANALYSIS (S-2)**

11. Preamble of the syllabus

- i To enable the students to use various Projections and Cartographic Techniques.
- ii To acquaint the students with basic of Statistical data.
- iii To acquaint the students with the principles of surveying, its importance and utility in the geographical study.

12. Introduction: Pattern –Annual (100 marks University)

13. Eligibility- F.Y.B.A. pass

14. Examination-

H. Pattern of examination-

University Exam- 100 Marks =

I. Standard of passing- University - Annual marks 40

J. ATKT rules- Yes

K. Award of class- S.Y.B.A. Pass

L. External students-No

M. Setting of question papers / pattern of question paper

University Exam- 100 Marks = As per scheme of marking

N. Verification / Revaluation- No

15. Structure of the Course

e. Compulsory paper- **S.Y.B.A.**

f. Optional paper- **No**

g. Question paper and papers etc – **As per batch**

h. Medium of instructions- Marathi and English

16. Equivalence of previous syllabus along with propose syllabus- yes

17. University terms- Annual

18. Subject wise detail syllabus – As per attached sheets

19. Recommended books- **Mentioned in Syllabus**

Qualification of teacher- **M.A./M.Sc(Geography), as per UGC and University norms**

Structure /Pattern of Syllabus- S.Y.B.A.

(From June 2014)

- 1. Title of the Course – Gg- 220- Tourism Geography (S-1)**
2. Preamble of the Syllabus
 - i. To acquaint the student's basic concepts of Geography & Tourism.
 - ii. To aware the students with the utility and application of Tourism.
 - iii. To help the students & society to understand the interrelationship between tourism and employment generation opportunities.
 - iv. To understand the impact of tourism on Physical and Human Environments.
- 3. Introduction: Pattern –Annual (20 marks internal; 80 marks University)**
4. Eligibility- **F.Y.B.A. pass**
5. Examination-
 - A. Pattern of examination-
 - i (Internal term end and University exam),**
 - ii. Pattern of question paper- 20 : 80**

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

University Exam- 80 Marks =

- B. Standard of passing- Internal -08, University -32 = Annual marks 40**
- C. ATKT rules- Yes**
- D. Award of class- S.Y.B.A. Pass**
- E. External students- S.Y.B.A. Pass**
- F. Setting of question papers / pattern of question paper

Internal Exam- 60 Marks = (converted to 20 marks)

- Question 1. Answers in 20 words- 14 marks (any 7 out of 10)
- Question 2. Answers in 50 words -08 marks (any 2 out of 4)
- Question 3. Answers in 150 words- 18 marks (any 3 out of 5)
- Question 4. Answers in 300 words- 20 marks (any 1 out of 2)

University Exam- 80 Marks =

- Question 1. Answers in 20 words- 20 marks (any 10 out of 15)
- Question 2. Answers in 50 words -10 marks (any 2 out of 4)
- Question 3. Answers in 150 words- 20 marks (any 2 out of 4)
- Question 4. Answers in 300 words- 30 marks (any 2 out of 4)

G. Verification / Revaluation- Yes

6. Structure of the Course

a. Compulsory paper- **S.Y.B.A. General**

b. Optional paper- **Yes**

c. Question paper and papers etc - **One**

d. Medium of instructions- **Marathi and English**

7. Equivalence of previous syllabus along with proposed syllabus- **No**

8. University terms- **Annual**

9. Subject-wise detail syllabus – **As per attached sheets**

10. Recommended books- **Mentioned in Syllabus**

Qualification of teacher- **M.A./ M.Sc (Geography), as per UGC and University norms**

Structure /Pattern of Syllabus- S.Y.B.A

Title of the course – **Gg- 201- FUNDAMENTALS OF GEOGRAPHICAL ANALYSIS (S-2)**

Preamble of the syllabus

- i To enable the students to use various Projections and Cartographic Techniques.
- ii To acquaint the students with basic of Statistical data and diagrams.
- iii To acquaint the students with the principles of surveying, its importance and utility in the geographical study.

- 1. Introduction: Pattern –Annual (100 marks University)**
- 2. Eligibility- F.Y.B.A. pass**
- 3. Examination-**
 - A. Pattern of examination-
University Exam- 100 Marks**
 - B. Standard of passing- University - Annual marks 40**
 - C. ATKT rules- Yes**
 - D. Award of class- S.Y.B.A. Pass**
 - E. External students- No**
 - F. Setting of question papers / pattern of question paper-
University Exam- 100 Marks = As per scheme of marking**
 - G. Verification / Revaluation- No**
- 4. Structure of the Course**
 - a. Compulsory paper- S.Y.B.A.**
 - b. Optional paper- No**
 - c. Question paper and papers etc – As per batch**
 - d. Medium of instructions- Marathi and English**
- 5. Equivalence of previous syllabus along with proposed syllabus- Yes**
- 6. University terms- Annual**
- 7. Subject wise detail syllabus – As per attached sheets**
- 8. Recommended books- Mentioned in Syllabus**

Qualification of teacher- **M.A./M.Sc (Geography), as per UGC and University norms**

Gg 210: Elements of Climatology and Oceanography (G2)

Objectives:

1. To introduce the students to the basic principles and concepts in Climatology and Oceanography.
2. To acquaint the students with the applications of Climatology and Oceanography in different areas and environment.
3. To make the students aware of the Planet Earth and thereby to enrich the student's knowledge.

Section I - Climatology			
No.	Unit	Sub Units	Periods
1	Introduction to Climatology and Atmosphere	1. Definition, nature and scope 2. Importance of Climatology in modern times. 3. Weather and climate, elements of weather and climate 4. Composition and structure of the atmosphere	10
2	Insolation	1. Heat budget of the Earth. 2. Factors affecting horizontal distribution of temperature. 3. Inversion of temperature, lapse rate and its types. 4. Global warming.	8
3	Atmospheric Pressure and Wind System	1. Vertical and horizontal distribution of pressure. 2. Formation of pressure belts and their relation with winds. 3. Concept of pressure gradient. 4. Type of winds- planetary winds, periodic winds (Monsoon winds), local winds - land and sea breezes, mountain and valley winds. 5. El Niño and La Niña	10
4	Atmospheric Moisture and Precipitation	1. Sources of moisture, methods to express humidity of the air- absolute and relative humidity. 2. Forms of precipitation- rain, snow, dew, hail and fog. 3. Types of clouds- high, medium low clouds.	10
5	Atmospheric Disturbances	1. Cyclones- tropical and temperate and associated weather conditions. 2. Anticyclones and associated weather conditions.	7

Section II – Oceanography			
6	Oceanography	1. Definition, nature and scope. 2. Relevance of Oceanography on earth	8
7	Submarine Relief	1. General idea of ocean relief. 2. Relief of Atlantic, Pacific and Indian oceans.	8
8	Properties of Ocean Water	1. Properties of ocean water- temperature, density. 2. Salinity- meaning and causes. 3. Salinity of oceans, seas, and lakes with examples.	10
9	Movements of Ocean Water	1. Waves- Characteristics of sea waves, tsunamis. 2. Ocean currents- meaning, causes, types. 3. Ocean currents of Atlantic, Pacific and Indian Oceans 4. Effects of ocean currents. 5. Tides- meaning, causes, types. 6. Equilibrium theory of tides.	12
10	Coastal Environment	1. Significance of Coastal Environment. 2. Oceans as Storehouse of Resources for the future	7

Reference Books:

- Critchfield, H.J., 1997. General Climatology, Prentice Hall of India Pvt. Ltd, New Delhi.
- Dasgupta, A. and Kapoor, A.N., Principles of Physical Geography.
- Grald, S., General Oceanography.
- Ttrewartha, G., Introduction to Weather and Climate.
- King, C.A.M., Oceanography for Geographers.
- Lake, P., Physical Geography.
- Lutgens, F.K. and Tarbuck, E.J., 2007. The Atmosphere, Pearson Prentice Hall,
- Pirie, R.G., Oceanography (Contemporary).
- Ross, D.A., 1988. Introduction to Oceanography. Prentice Hall, New Jersey.
- Sharma, R.C. and Vatel. M.,- Oceanography for Geographers.
- Strahler, A.A. and Strahler, A. N., 2002. Physical Geography: Science and Systems of the Human Environment, John Wiley and Sons, INC.
- Strahler, A.H. and Strahler, A. N., 1992. Modern Physical Geography, John Wiley and Sons, Inc.
- Strahler, A.N., 1965. Introduction to Physical Geography, John Wiley and Sons, INC.
- Ahirrao, W.R., Alizad, S.S. and Dhapte, C.S., 1998. Climatology and Oceanography, Nirali Prakashan, Pune.
- Bhagvat Arvind and Karlekar Shrikant : Prakrutik Bhuvvidnyan
- Datye and Datye : Sugam Prakrutik Bhuvvidyan.

Various websites of internet.

Gg-210 Geography of Disaster Management (G2)

Objectives:-

- 1) To introduce students the concept of disaster & its relation with Geography.
- 2) To acquaint the students with the utility & application of hazards in different areas & its management.
- 3) To make the students aware of the need of protection & disaster management.

SECTION - I

Sr. No.	Topic	Sub Topic	Learning Points	Periods
1	Introduction to hazards, disasters	Definition and types	a) Meaning, definition, b) Geographical conditions and disasters c) Classification of disasters	10
2	Basic concepts in disaster management.	Terminology and concepts	a) Concept of management b) Aims and objectives c) Pre-disaster management d) Post – disaster management	12
3.	Disaster management and measures	Structural and Non -structural measures	a) Structure of disaster management -Preparedness, Response, Recovery, Mitigation, Rehabilitation b) Standard operating procedure of management on government level c) Role of media	13
4	Climatic disasters and their management	causes, effects, area and management	a) Cyclones as disasters b) Droughts as disasters c) Floods as disasters	10

SECTION – II

Sr. No.	Topic	Sub Topic	Learning Points	Periods
5	Geological and Geomorphic disasters and their management	Causes, effects, area and management	a) Earthquakes as disasters b) Landslides as disasters c) Tsunami as disasters	10
6	Anthropogenic disasters and their management	Trend, types, area, causes, effects and remedies.	a) Deforestation b) Forest fire as disasters c) Soil degradation d) Over exploitation of resources	12
7	Global issues and movements	Causes, effects and measures to conservation.	a) Global warming b) Ozone depletion c) Acid rain	10
8	Case Studies of disaster Managements	Management of Indian and Global disasters	a) Tsunami in Indian ocean -2004 b) Kedarnath Cloud Burst -2013 c) Fukushima Nuclear disaster -2011 d) Hail storm in Maharashtra- 2014	13

Reference books:

1. Alexander David, 2000, Introduction in Confronting Catastrophe, Oxford University Press.
2. Alexander, D. (1993): Natural Disasters. UCL Press Ltd., London
3. Andharia J. 2008, Vulnerability in Disaster Discourse, JTCDM, Tata Institute of Social Sciences Working Paper no. 8.
4. Blakie, P. Cannon T, Davis I, Wisner B. 1997, At Risk Natural Hazards, People Vulnerability and Disasters Rourledge.
5. Bloom, A.L., 1998. Geomorphology. A Systematic Analysis of Late Cenozoic Landforms. Pearson Education (Singapore) Pte. Ltd.
6. Chandna, R. C., 2000. A Geography of Population, Concepts, Determinants and Patterns, Kalyani Publishers, New Delhi.
7. Copola P Damon, 2007, Introduction to International Disaster Management
8. Cuny, F. 1983, Development and Disaster, Oxford University Press.
9. Govt. of India, 2005, Disaster Management Act Government of India, New Delhi.
10. Hamblin, W.K., 1989. The Earth's Dynamic Systems, Macmillan Publishing Company, New York.
11. Huggett, D.A., 2004. Fundamentals of Biogeography, Routledge.
12. Kale, V.S. and Gupta, A., 2001. Introduction to Geomorphology, Orient Longman, Calcutta.
13. Knox, P. and Agnew J., 1998. The Geography of the World Economy, Arnold, London.
14. Lutgens, F.K. and Tarbuck, E.J., 2007. The Atmosphere. Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, USA.
15. Ross, D. A., 1988. Introduction to Oceanography. Prentice Hall, New Jersey.
16. Saptarshi P. G., More J. C., Ugale V. R. (2009), "Geography and Natural Hazard" Diamond, Pune.
17. Savindra Singh, (2000): Environmental Geography. Prayag Pustak Bhavan, Allahabad
18. Singh, S., 1998. Geomorphology, Prayag Pustak Bhavan, Allahabad.
19. Strahler, A.A. and Strahler, A. N., 2002. Physical Geography: Science and Systems of the Human Environment, John Wiley and Sons, INC.
20. A.H.Choudhar ,P.N.Salve, S.M.Kadam.R.H.Choudhar,V.C.Ithape (2010), "Contemporary Issues and Geography",Atharva ,Pune.

Gg 220: Economic Geography (S-1)

Objectives:

1. To introduce the students to the basic principles and concepts in Economic Geography
2. To acquaint the students with the applications of Economic Geography in different areas and development.
3. The main aim is to integrate the various factors of economic development and to acquaint the students about this dynamic aspect of economic geography.

Section I			
No.	Unit	Learning Points	Periods
1	Introduction to Economic Geography	1.Introduction, Definition and meaning 2.Nature and Scope 3. Recent trends of economic geography 4. Approaches to study of economic geography	10
2	Economic Activities	1.Sectors of Economy- Primary, Secondary and Tertiary with examples 2. Concept of More Developed, Developing and Less Developed countries. 3. Impact of economic activities on environment.	10
3	Natural Resources	1.Introduction, Meaning 2. Importance of Natural Resources 3. Classification of Natural Resources- Renewable and Non-renewable 4. Conservation of Resources	11
4	Minerals and Energy Resources	1.Classification of Minerals 2. Ferrous and Non-ferrous and their world distribution- Iron Ore, Manganese, Copper, Mica. 3. Energy Resources - (a) Conventional - Coal, Petroleum, Hydel and Atomic (b) Non-Conventional- Solar, Wind, Tidal, Energy from Solid Waste 4. Energy Crisis in India	14
Section-II			
5	Industries	1.Factors affecting on Industrial Location 2.Weber's Theory of Industrial Location 3.Major Industries- a) Iron and Steel Industries	12

		b) Cotton Textile Industries c) Automobile Industries d) Ship Building Industries e) Paper Industries	
6	Agriculture	1.Importance of Agriculture 2.Factors influencing agriculture- physical, economic, social, cultural 3. Spatial Distribution of major food and cash crops- Wheat, Rice, Maize, Rubber 4. Agricultural Classification- a) Subsistence Agriculture b) Commercial Grain Farming c) Plantation Agriculture d) Market Oriented Farming 5.Role of Agriculture in Indian Economy	12
7	Transport and Trade	1.Geographical factors influencing Development of Transportation. 2. World Distribution of Roads, railways, waterways, airways and pipelines. 3. Factors Influencing on International Trade. 4. Ricardo's Classical Theory 5. World Trade Organisation (WTO), OPEC	12
8	Economic Development in India	1.Economic Development in Pre and Post-independence period. 2. Impact of Green Revolution 3.Privatization, Globalisation and Liberalisation.	9

References:-

Gautam Alka, (2010): Advanced Economic Geography, Sharada Pustak Bhavan, Allahabad.

Knowles R, Wareing J : (2004) Economic and Social Geography Made Simple, Rupa and company

Hartshorne T.A., Alexander J.W. (1998): Economic Geography, Prentice Hall.

Janaki V.A. (1985): Economic Geogrphahy, Concept Publishing Co.

Bangash M.A. and Shehzad Ahmad, Khan M.A. (2006) : Economic Geography, Anmol Publishers.

Majid Hussain,: Models in Geography (2007)

Lloyd P and P. Dicken (1972): Location in Space: A theoretical approach to Economic Geography, Harper and Row, New York.

Thoman Conking and Yeates (1974) : Geography of Economic Activity, Mc Graw Hill, New York.

Scott Allen J. (2006) : Geography and Economy, Oxford University Press.

Knox P. and Agnew J. (1998) : The Geography of the World Economy, Arnold, London

Hanink D.M. (1997): Principles and Applications of Economic Geography, Economy, Policy, Environment, John Wiley and Sons, New York.

Dreze J. and Sen A. (1996) : Economic development and Social Opportunity, Oxford University Press, New Delhi.

Bridge RS. (2010): The Geography of Commerce and Industry

Sidharth K. : Economic Geography- Processes and patterns, Kosalaya Publications.

Keller Albert G., Bishop Avarad L. : (2010) :Commercial and Industrial Geography

Majid Husain (1979) : Agriculture Geography

Singh Jasbir, Dillon S.S. (2004): Agriculture Geography, Tata McGraw Hill

Dube R.S. (1987) : Agriculture Geography- Issues and Application, Gian Publishing House.

Mamoria C.B. (1980): Economic and Commercial Geography of India, Shiva Lal Agarwal and Compnay.

Gg- 220 : Tourism Geography (S-1)

Objective:-

- 1) To acquaint the student's basic concepts of Geography & Tourism
- 2) To aware the students with the utility and application of Tourism
- 3) To help the students & society to understand the interrelationship between tourism and employment generation opportunities.
- 4) To understand the impact of tourism on Physical and Human Environments.

Section-I				
No.	Unit	Sub-unit	Learning Points	Periods
1	Introduction to Tourism Geography	(A) Introduction and Definition (B) Nature of Tourism Geography (C) Scope of Tourism Geography (D) Importance	1.Introduction 2.Definition of Tourists and Tourism 1.Uniqueness 2. Diversity 3.Recreational 4. Dynamic 5.Interdisciplinary 6.Non-Productive 7.Seasonal 1 Tourism as a Basic Need of Mankind 2 Tourism and Transportation 3 Natural environment and Tourism 4. Culture and Tourism 5. Religion and Tourism 6. Tourism Products 1 Relation Between Geography and Tourism 2 Importance of Tourism	10
2	Concepts and Classification of Tourism	(A) Concepts (B) Classification Based on a) Nationality b) Travel Time c) Travel Distance	1 Geo-Tourism 2 Agro- Tourism 3 Heritage Tourism 4 Adventure Tourism 5 Religious Tourism 6 Health Tourism 7 Sport Tourism 8 Disaster Tourism 1. International 2. National 3. Regional 4. Local 1. Long Haul 2. Short Haul. 1. Global 2. National 3. Regional 4. Local	15

		d) Number Of Tourists	1. Groups 2. Family Members 3. Individual	
		e) Purpose	1. Religious 2. Recreation 3. Heritage 4. Adventure 5. Nature 6. Health 7. Sports	
		f) Approach	1. Eco-tourism as an Approach	
3	Assessing Tourism Potentials -I	Physical Factors (A) Relief	1. Mountain 2. Plateau 3. Plain 4. Sea Beaches 5. River Source 6. Water Fall	10
		(B) Water bodies	1. Lakes/ Dams 2. Hot Spring 3. Natural gassers 4. River –Confluences	
		(C) Climatic	1. Hill Station 2. Snow Fall 3. Rainy Season 4. Sanatoriums	
		(D) Forest	1. National Park 2. Sanctuaries (With Indian Examples)	
4	Assessing Tourism Potentials -II	Socio- Cultural Factors (A) Religious (B) Historical (C) Socio-Cultural	Pilgrim – All Religious Centers Historical Monuments Culture, Festivals, Sports Centres, Warli Paintings, Ideal Village (With Indian Examples)	10
Section -II				
5	Transportation and Communication	Infrastructure and Support System	1. Road 2. Rail 3. Water 4. Air 5. Space 1. Guide 2. Telephone/ mobile/ TV 3. Internet 4. Electronic & Printing Media 5. Travel & Tourist Agencies	10
6	Accommodation	Accommodation Types	1 Private Hotels, motels, Inn 2 Govt. accommodation- Tourist home, Guest House, Rest house, Youth Hostel, Tents, Caravans and Bed & Breakfast 3. Rail Yatribhavan 4. House boats 5. Dharmashala	10

7	Impact of Tourism	(A) Environmental Impact (B) Economic Impacts (C) Social and Cultural Impact	1.Land Degradation 2.Pollution – Land, Water, Air 3. Loss of Plants 4. Loss of Wild Animals and Birds 1. Tourism as an Economic Activity 2. Effect on foreign Exchange 3. Employment generation 4. Increase of Land Values 5. Increase of Trading Activity 6. Increase of Govt. Revenues 7. Growth of infrastructure development 8.Multiple effect 1.New colonialism 2. Crime 3.Religion 4. Language 5. Health 6. Traditional Arts	12
8.	Case Studies of Major Tourist Centers in India	(A). Hill Station (B) Beach Point (C). Historical (D) Religious (E) Dams/ Lake	1.Manali 2.Mahabaleshwar 1. Marina Beach (Chennai) 2.Diveagar (Raigadh) 1 Konark Sun Temple (Orissa) 2. Raigadh Fort 1. Vaishno Devi (Jammu) 2. Shegaon (Buldhana) 1. Sardar Sarovar (Gujrat) 2. Lonar Lake (Buldhana)	13

References:-

1. Robinson H.(1996): A Geography of Tourism
2. Bhatia A.K.,Sterling Publisher Ltd.,New Delhi :Tourism Development, Principles and Practices
3. S.N. Singh (1985): Geography of Tourism and Recreation
4. Douglas Pearce(1987) Tourism Today : A Geographical Analysis :
5. Mathieson A. and Wall C, Logman,U.K :Tourism : Economic Physical and Social Impact :
6. Manoj Das India: A tourist Paradise
7. Maneet Kumar Tourism Today: An Indian Perspective
8. Hudman L.E. Geography of Travel and Tourism
9. Seth P.N (1985) Sterling Publisher Ltd., New Delhi Successful Tourism Management
10. Smith S.L.J : Tourism Analysis
11. Gupta V.K : Tourism of India
12. Kaul R.N,Sterline Publisher Ltd : Dynamics of Tourism
- 13..Shinde S.B, Phadke Prakashana Kolhapur 2: Geography of Tourism
14. Nagktode P.M., Prof. D.Pardhi. Vidya Prakashan Nagpur : Geography Tourism
15. Vitthal Gharpure., Pimplapure Publication Nagpur : Geography of Tourism.
16. Bhagwat A.V..., Medha Joshi .:Murlidhar Publication Pune :Geography of Tourism.
17. Dixit N.K,Vista International Publication Delhi: Tourism Geography.

18. Sharma A. (2008) : Tourism Development, RBSA Publishers, Jaipur.
19. Thakur Meenakshi Thakur (2008) : Ecotourism and Sustainable Tourism, Omega Publications, New Delhi.
20. Gitanjali, Chaudhary, Gautam P.R., (2010): Tourism Geography, Centurian Press
21. Suryawanshi Rajendra (2012): Assessment of Potentials for Eco-tourism, Lambert Publication.

Gg-201 : FUNDAMENTALS OF GEOGRAPHICAL ANALYSIS

From June 2014

Workload : Six periods per week per batch (12 Students Per Batch)
(Examination for the Course will be conducted at the end of academic year)

Objectives:

1. To enable the students to use various Projections and Cartographic Techniques.
2. To acquaint the students with basic of Statistical data.
3. To acquaint the students with the principles of surveying, its importance and utility in the geographical study.

SECTION- I

No	Topic	Learning Points	Exercises	No. of periods
1	Maps and Scales	1. Maps : Meaning, definition and Types 2. Map Scale : Definition and Types	1. Map : Meaning, Definition and Types. 2. Map Scale : Definition and Types Conversion of Verbal scale to numeric and vice-versa (in British and Metric Systems) i) Construction of simple graphical scale (Two examples) i) Construction of comparative scale (Two examples)	15
2	Map Projection	1. Definition and need of Map Projection 2. Classification of map projection based on method of construction and developable surfaces used.	1. Zenithal Polar projection. i. Zenithal Polar Gnomonic Projection ii. Zenithal Polar Stereographic Projection. 2. Conical Projection : i. Projection with one standard parallel ii. Bonne's Projection 3. Cylindrical Projection i. Cylindrical equal area Projection. ii. Mercator's Projection 4. Conventional Map Projections i. Mollweide's Projection (Construction of above map projection with properties and uses of each group : one example from each hemisphere).	20
3	Data Representation by various techniques	1. Graphs and Diagrams	1. Simple Line Graph 2. Polygraph 3. Simple Bar Diagram 4. Compound Bar Diagram 5. Pie Diagram (Chart) 6. Choropleth Mapping Plotting & Presentation using computers	15

4	Basic analysis of Statistical Data	1. Population and Sample 2. Statistical Data and Frequency	1. Population, sample, Method of sampling, Characteristics of sample 2. Tally marks and frequency table. 3. Frequency distribution (histogram and polygon) 4. Cumulative Frequency and Ogive curve.	10

SECTION II

5	Surveying	1. Directions 2. Definition of Surveying 3. Types of Surveying 4. Measurement of Land	1. Various Methods of deciding North direction True, Magnetic and Grid North 2. Plane Table Survey. i. Radiation Method ii. Intersection methods 3. Prismatic Compass Surveying Methods: ii. Open Travers ii. Close Travers 4. GPS Survey & Plotting Finding Latitude (X), Longitude (Y) and Altitude (Z). Plotting of X and Y on graph paper 5. Dumpy Level Survey Plotting by- i. Rise and Fall Method ii. Collimation Plane Method 6. At least exercise involving of actual measurement of piece of a land.	40
6	Field Excursion / Village/ Urban Survey	Visit two places of geographical interest anywhere in the country.	One short tour of two days duration and Preparation of tour report. OR One long tour more than five days and preparation of tour report	20

- Note :**
1. Use of stencils, log tables, computer and calculator is allowed.
 2. Journal should be completed and duly certified by practical in-charge and Head of the Department.
 3. Int. and Ext examiner should set jointly the question paper for each batch

Reference Books :

1. Singh Leharaj, (1973) : Map Work and Practical Geography, Central Book Depot – Allahabad
2. D. Y. Ahirrao and E. K. Karanjkehele, (2002) : Pratyakshik Bhugol, Sudarshan – Nashik
3. P. G. Saptarshi and S. R. Jog, Statistical Methods
4. S. N. Karlekar, (2008) : Statistical Methods, Diamond – Pune
5. T. P. Kanetkar and S. V. Kulkarni, (1986) : Surveying and Leveling, Pune Vidyarthi Griha Prakashan – Pune
6. Arjun Kumbhare, Practical Geography
7. Pijushkanti Saha & Partha Basu. (2007), 'Advanced Practical Geography', Books and Allied (P) Ltd, Kolkata

Savitribai Phule Pune University

(Formerly University of Pune)

**Three Year B.A. and B.Sc. Degree Program in Geography
(Faculty of Science & Technology)**

S.Y.B.A. (Geography)

Choice Based Credit System Syllabus

To be implemented from Academic Year 2020-2021

Choice Based Credit System Syllabus

To be implemented from Academic Year 2020-2021

S. Y. B. A. GEOGRAPHY

Paper Code	Semester	Paper	Subject
Gg: 210(A)	III	G2	Environmental Geography I OR Economic Geography -I
Gg: 220(A)	III	S1	Geography of Maharashtra - I OR Population Geography – I
Gg: 201(A)	III	S2	Practical Geography – I (Scale and Map Projections)
Gg: 210(B)	IV	G2	Environmental Geography II OR Economic Geography -II
Gg: 220(B)	IV	S1	Geography of Maharashtra – II OR Population Geography – II
Gg: 201(B)	IV	S2	Practical Geography – II (Cartographic Techniques, Surveying and Excursion / Village / Project Report)

Equivalence of Previous syllabus along with new syllabus:

Paper	Old Course (2013 Annual Pattern)	New Course (2019 Semester Pattern)
G2	Gg-210 Elements of Climatology and Oceanography OR Gg-210 Geography of Disaster Management	Gg: 210(A)Environmental Geography I OR Gg: 210(A)Economic Geography -I
G2		Gg: 210(B)Environmental Geography II OR Gg: 210(B)Economic Geography -II
S1	Gg-220 Economic Geography OR Gg-220 Tourism Geography	Gg: 220(A)Geography of Maharashtra - I OR Gg: 220(A) Population Geography – I
S1		Gg: 220(B) Geography of Maharashtra – II OR Gg: 220(B) Population Geography – II
S2	Gg-201 Fundamentals of Geographical Analysis	Gg: 201(A)Practical Geography – I (Scale and Map Projections)
S2		Gg: 201(B)Practical Geography – II (Cartographic Techniques, Surveying and Excursion / Village / Project Report)

S.Y.B.A. Geography (G2) Syllabus for Semester III**Name of Subject: Environmental Geography- I, Subject Code: Gg.210 (A)****Objectives:**

1. To create the awareness about dynamic environment among the student.
2. To acquaint the students with fundamental concepts of environment geography for development in different areas.
3. The students should be able to integrate various factors of economic development and dynamic aspect of economic geography.
4. To make aware the students about the problems of environment, their utilization and conservation in the view of sustainable development

Sr. No.	Topic	Sub Topics	Teaching Hours	Total Credits
1	Introduction to Environmental Geography	1. Definition, Nature and scope of Environmental Geography. 2. Approaches of environmental Geography 3. Importance of Environmental Geography 4. Types of Environment	12	03
2	Ecosystem	1. Meaning, concept and definition of ecosystem. 2. Structure (Biotic and Abiotic factors)and food chain, Tropic Level, food web, energy flow 3. Types of ecosystem a) Equatorial Forest and b) Pond Ecosystem	12	
3	Biodiversity and its conservation	1. Concept of biodiversity 2. Economic potential of biodiversity 3. Loss of biodiversity and hotspots in India 4. Conservation of biodiversity	12	
4	Environmental Pollution	1. Concept of Pollution 2. Air pollution-Causes, effects and control measures 3. Water pollution-Causes, effects and control measures 4. Soil pollution-Causes, effects and control measures	12	

Reference Book:

1. Saxena, 2007, Environmental Geography, Rawat Publications, Jaipur
2. Miller G.T., 2004, Environmental Science Working with the Earth, Thomson Books Cole, Singapore
3. Saxena H.M., 2004, Environmental Geography, Rawat Publications, Jaipur
4. Odum E.P. et al. 2005, Fundamentals of Ecology, Cengage Learning, India
5. Sharma P.D. 2015, Ecology and Environment, Rastogi Publications, Meerut
6. Kormondy, Edward J, 2012, Concept of Ecology, PHI Learning Pvt.Ltd, New Delhi
7. Singh R.B.(Eds) 2009, Biogeography and Biodiversity, Rawat Publications, Jaipur
8. Singh S, Prayag, 1997, Environment Geography, Pustak Bhawan, Allahabad
9. Chandana R.C. 2002, Environmental Geography, Kalyani Publication, Ludhiana
10. Goudie A, 2001, The Nature of The Environment, Blackwell, Oxford
11. Gholap T. N., 2000, Environment Science, Nishikant Publications, Pune. (Marathi)
12. Choudhar A.H., & et. al., 2014, Disaster Management, Atharv Publication, Pune. (Marathi)
13. Musmade A. H., More J. C. 2014, Geography of Disaster Management, Diamond Publication, Pune. (Marathi)
14. Saptarshi P. G., More J. C., Ugale V. R., 2009, Geography and Natural Hazards, Diamond Publishing, Pune. (Marathi)

S.Y.B.A. Geography (G2) Syllabus for Semester IV**Name of Subject: Environmental Geography- II, Subject Code: Gg.210 (B)****Objectives:**

1. To create awareness about dynamic environment among the students.
2. To acquaint students with the fundamental concepts of Environmental Geography.
3. To acquaint students about the past, presents and future utility and potentials of natural resources.
4. To make aware students about the problems of environment, its utilization and conservation in the view of sustainable development.

Sr. No.	Topic	Sub Topics	Teaching Hours	Total Credits
1	Environmental Disaster	1. Meaning and concepts of environmental disaster 2. Classification of Disaster 3. Natural Disaster a) Earthquake b) Flood 4. Biological Disaster a) Swine flu b) Novel Corona (COVID-19)	12	03
2	Environmental Problems	1. Global Warming and climate change 2. Ozone Depletion 3. Acid rain 4. Over use of chemical fertilizers, pesticides and insecticides	12	
3	Environmental Planning and Management	1. Need of Planning and Management 2. Micro, macro and meso level Planning and Management with reference to India 3. Environmental impact assessment	12	
4	Environmental Policies	1. Introduction of environmental policies 2. Environmental education in India 3. Kyoto Protocol	12	

Reference Book:

1. Saxena, 2007, Environmental Geography, Rawat Publications, Jaipur
2. Miller G.T., 2004, Environmental Science Working with the Earth, Thomson Books Cole, Singapore
3. Saxena H.M., 2004, Environmental Geography, Rawat Publications, Jaipur
4. Odum E.P. et al. 2005, Fundamentals of Ecology, Cengage Learning, India
5. Sharma P.D. 2015, Ecology and Environment, Rastogi Publications, Meerut
6. Kormondy, Edward J, 2012, Concept of Ecology, PHI Learning Pvt. Ltd, New Delhi
7. Singh R.B.(Eds) 2009, Biogeography and Biodiversity, Rawat Publications, Jaipur
8. Singh S, Prayag, 1997, Environment Geography, Pustak Bhawan, Allahabad
9. Chandana R.C. 2002, Environmental Geography, Kalyani Publication, Ludhiana
10. Goudie A, 2001, The Nature of The Environment, Blackwell ,Oxford
11. Gholap T. N., 2000, Environment Science, Nishikant Publications, Pune. (Marathi)
12. Choudhar A.H., & et. al., 2014, Disaster Management, Atharv Publication, Pune. (Marathi)
13. Musmade A. H., More J. C. 2014, Geography of Disaster Management, Diamond Publication, Pune. (Marathi)
14. Saptarshi P. G., More J. C., Ugale V. R., 2009, Geography and Natural Hazards, Diamond Publishing, Pune. (Marathi)

S.Y.B.A. Geography (G2) Syllabus for Semester III**Name of Subject: Economic Geography- I, Subject Code: Gg.210 (A)****Objectives:**

1. To introduce students to the basic principles and concepts of economic geography
2. To acquaint students with the applications to economic geography for development in different areas
3. The students should be able to integrate various factors of economic development and dynamic aspect of economic geography.

Sr. No.	Topic	Sub Topics	Teaching Hours	Total Credits
1	Introduction to Economic Geography	1. Definition, nature and scope of economic geography. 2. Approaches of the study of economic geography 3. Need and significance of economic geography 4. Economic geography and its relation with social sciences	12	03
2	Economic Activity	1. Introduction and concept of economic activity 2. Primary activity 3. Secondary activity 4. Tertiary activity	12	
3	Concept and classification of resources	1. Concept of resources 2. Renewable Resources i. Hydro electricity ii. Solar energy iii. Wind energy 3. Non-renewable Resources i. Coal, ii. Iron ore iii. Mineral oil 4. Conservation of resources	12	
4	Agriculture	1. Role of Agriculture in Indian economy 2. Factors influencing agriculture in India a) Physical b) Socio-economic c) Political and cultural 3. Agro-based industries in India a) Cotton industry b) Sugar industry 4. Agro –Tourism	12	

Reference Books :

1. Gautam A., 2010, Advance Economic Geography, Sharda Pustak Bhavan, Allahabad
2. Chauhan R. N., 2007, Basic Principles of Economic Geography, ABD Publishers, Jaipur
3. Padey P. N., Economic Geography, Nirali Publication ,Pune
4. Sadhukhan S. K., 1994, Economic Geography An Appraisal of Resources, S Chand & Campany Ltd ,New Delhi
5. Roy P., Mukherjee S., 1993, Economic Geography: Resource Appraisal of resources- New Central Book Agency, Calcutta
6. Mannur H. G., 2008, International Economics, Vikas Publishing House PvtLtd,Noida
7. Siddharth K., 2003, Economic Geography, Theories, Processes &Patterns, Kisalaya Publications Pvt, Ltd, Noida
8. Husain M., 2008, Geography of India, Tata McGraw Hill, New Delhi
9. Bhat L. S., 1973, Regional Planning in India, Statistical Publishing Society, Kolkata
10. Desai V,1991, Fundamentals of Rural Development, Rawat Publications, NewDelhi
11. Paranje, Hupte, Karmarkar, 1974, Economic & Commercial Geography, Nirali Publication, Pune.
12. More J. C., 2014, Geography & Agriculture For MPSC Examination, Atharv Publication, Pune
13. Pagar S.D., Thorat A. M., More J. C., 2015, Agriculture Geography, Atharav Publication, Pune.

S.Y.B.A. Geography (G2) Syllabus for Semester IV**Name of Subject: Economic Geography- II, Subject Code: Gg.210 (B)****Objectives:**

1. To acquaint students with the basic principles and concepts of economic geography
2. To acquaint the students with the applications to economic geography for development in different areas.
3. The main aims are to integrate the various factors of economic development and to acquaint the students with this dynamic aspect of economic geography.

Sr.No.	Topic	Sub Topics	Teaching Hours	Total Credits
1	Trade and Transport	1. Modes of Transportation and their cost effectiveness Significance of a) Road b) Rail c) Air d) Water e) Pipeline 2. Importance of transportation for economic development 3. Types of Trade a) National b) International 4. International trades in India	12	03
2	Industries	1. Factors influencing of industries. 2. Weber's theory of industrial location 3. Major industrial regions in India 4. a) Iron and steel industry in India b) Sugar Industry in Maharashtra	12	
3	Regional Development	1. Concept of regional planning and their importance 2. Objectives of regional planning 3. Regional and sectoral imbalance in India	12	
4	Rural Development in India	1. Concept of rural development 2. Index of rural development 3. Various schemes of government for rural development a) IRD Programme b) DPAD Programme	12	

Reference Books :

1. Gautam A., 2010, Advance Economic Geography, Sharda Pustak Bhavan, Allahabad
2. Chauhan R. N., 2007, Basic Principles of Economic Geography, ABD Publishers, Jaipur
3. Padey P. N., Economic Geography, Nirali Publication ,Pune
4. Sadhukhan S. K., 1994, Economic Geography An Appraisal of Resources, S Chand &Company Ltd ,New Delhi
5. Roy P., Mukherjee S., 1993, Economic Geography: Resource Appraisal of resources- New Central Book Agency, Calcutta
6. Mannur H. G., 2008, International Economics, Vikas Publishing House Pvt Ltd, Noida
7. Siddharth K., 2003, Economic Geography, Theories, Processes & Patterns, Kisalaya Publications Pvt, Ltd, Noida
8. Husain M., 2008, Geography of India, Tata McGraw Hill, New Delhi
9. Bhat L. S., 1973, Regional Planning in India, Statistical Publishing Society, Kolkata
10. Desai V,1991, Fundamentals of Rural Development, Rawat Publications, New Delhi
11. Paranje, Hupte, Karmarkar, 1974, Economic & Commercial Geography, Nirali Publication, Pune.
12. More J. C., 2014, Geography & Agriculture For MPSC Examination, Atharv Publication, Pune
13. Pagar S.D., Thorat A. M., More J. C., 2015, Agriculture Geography, Atharav Publication, Pune.

S.Y.B.A. Geography (S1) Syllabus for Semester III**Name of Subject: Population Geography, Subject Code: Gg.220 (A)****Objectives:**

1. To understand the history of population.
2. To introduce the basic concepts in Population Geography.
3. To understand the types of Population data.

Sr. No.	Topic	Sub Topics	Teaching Hours	Total Credits
1	Introduction	1. Definition, Nature and Scope, 2. Contextual significance of Population Geography, 3. Relation between Population Geography and other social Sciences.	12	03
2	Population Data & Presentation	1. Census of India 2. National Sample Survey, Sample Registration Survey, NFHS, DLHS, 3. Presentation of Population Data – Maps, Graphical Presentation, Computer Application	12	
3	Population Growth and Demographic Attributes	1. Factors affecting Growth of Population 2. Fertility, Mortality - (Concept, Measurement) 3. Migration - Concept, Causes, Types	12	
4	Composition of Population	1. Age-Sex pyramid, Age Structure 2. Occupational Structure, Dependency Ratio 3. Longevity, Life Expectancy. (with Reference to India)	12	

Reference Books:

1. Barrett H. R., 1995, Population Geography, Oliver and Boyd Publication,
2. Bhende A. and Kanitkar T., 2000, Principles of Population Studies, Himalaya Publishing House.
3. Chandna R. C. and Sidhu M. S., 1980, An Introduction to Population Geography, Kalyani Publishers.
4. Clarke J. I., 1965, Population Geography, Pergamon Press, Oxford.
5. Jones, H. R., 2000, Population Geography, 3rd ed., Paul Chapman, London.
6. Lutz W., Warren C. S. and Scherbov S., 2004, The End of the World Population Growth in the 21st Century, Earth scan
7. Newbold K. B., 2009, Population Geography Tools and Issues, Rowman and Littlefield Publishers.
8. Pacione M., 1986, Population Geography-Progress and Prospect, Taylor and Francis.
9. Wilson M. G. A., 1968, Population Geography, Nelson Publishers.
10. Panda B P , 1988, Population Geography, GranthAcademy, Bhopal (Hindi)
11. Maurya S D, 2009, Population Geography, ShardaPutakBhawan, Allahabad (Hindi)
12. Chandna, R C, 2006, Population Geography, Kalyani Publishers, Delhi. (Hindi)
13. Sawant, Athavale, Musmade, Population Geography, Mehta Publication, Pune. (Marathi)
14. More J. C., 2014, Geography & Agriculture For MPSC Examination, Atharv Publication, Pune (Marathi)
15. Musmade A.H., Sonawane A.E., More J.C., 2015, Population & Settlement Geography, Diamond Publication Pune. (Marathi)

S.Y.B.A. Geography (S1), Syllabus for Semester IV**Name of Subject: Population Geography, Subject Code: Gg.220 (B)****Objectives:**

1. To introduce students to the Population Policy of India and China.
2. To understand the Health indicator in India.
3. To acquaint students with the concept of urbanization in population geography.
4. To understand population theories.

Sr. No.	Topic	Sub Topics	Teaching Hours	Total Credits
1	Concept and theories of Population	1. Population and space: over Population, Optimum Population, UnderPopulation 2. Malthusian Theory 3. Marxian Theory	12	03
2	Problems of Population and Population Polices	1. Population Problems in India. 2. Population Problems in developed countries 3. Population Policies in India and China	12	
3	Population as a Resources Contemporary Issues	1. Health Indicator in India 2. Population as Social Capital 3. Human Development Index.	12	
4	Urbanization	1. Concept of urbanization 2. History of urbanization in India, Trends of World urbanization. 3. Problems of Urbanization in India	12	

Reference Books:

1. Barrett H. R., 1995, Population Geography, Oliver and Boyd Publication,
2. Bhende A. and Kanitkar T., 2000, Principles of Population Studies, Himalaya Publishing House.

3. Chandna R. C. and Sidhu M. S., 1980, An Introduction to Population Geography, Kalyani Publishers.
4. Clarke J. I., 1965, Population Geography, Pergamon Press, Oxford.
5. Jones, H. R., 2000, Population Geography, 3rd ed., Paul Chapman, London.
6. Lutz W., Warren C. S. and Scherbov S., 2004, The End of the World Population Growth in the 21st Century, Earth scan
7. New bold K. B., 2009, Population Geography Tools and Issues, Rowman and Littlefield Publishers.
8. Pacione M., 1986, Population Geography-Progress and Prospect, Taylor and Francis.
9. Wilson M. G. A., 1968, Population Geography, Nelson Publishers.
10. Panda B P , 1988, Population Geography, Granth Academy, Bhopal (Hindi)
11. Maurya S D, 2009, Population Geography, Sharda Putak Bhawan, Allahabad (Hindi)
12. Chandna, R C, 2006, Population Geography, Kalyani Publishers, Delhi. (Hindi)
13. Sawant, Athavale, Musmade, Population Geography, Mehta Pubication, Pune. (Marathi)
14. More J. C., 2014, Geography & Agriculture For MPSC Examination, Atharv Publication, Pune (Marathi)
15. Musmade A.H., Sonawane A.E., More J.C., 2015, Population & Settlement Geography, Diamond Publication Pune. (Marathi)

S.Y.B.A. Geography (S1), Syllabus for Semester III**Name of Subject: Geography of Maharashtra, Subject Code: Gg.220 (A)****Objectives:**

1. To acquaint students with Geography of our State.
2. To make students aware of the magnitude of problems and prospectus at state level.
3. To help students understand the inter relationship between the subject and the society.
4. To help students understand the recent trends in regional studies

Sr. No.	Topic	Sub Topics	Teaching Hours	Total Credits
1	Administrative Set up of Maharashtra	1. Historical and Political Background of the state 2. Geographical location of State 3. Adjoining States 4. Administrative Divisions	12	03
2	Physical settings	1. Geological Structure of Maharashtra. 2. Physical Structure (Mountain, plateau, Plains) 3. Drainage Pattern (East and West flowing rivers) 4. Major Soil types and Distribution.	12	
3	Climate	1. Climatic Regions of Maharashtra 2. Distribution of Rainfall 3. Draught prone areas- Problems and Management 4. Flood areas - Problems and Management	12	
4	Recourses	1. Water 2. Forest 3. Mineral Power Resources (hydro, Thermal, Atomic)	12	

Reference Book:

1. Dikshit K.R ., Maharashtra in Maps,
2. Deshpande C. D. , Maharashtra
3. Sadhu Arun, Maharashtra, National Book Trust
4. Savadi A. B., Geography of Maharashtra: NiraliPrakashan, Pune.
5. Dastane S., Maharashtra, Ramchandra and company, Pune
6. Sawadi A. B., The Mega State Series : Nirali Publication, Pune.
7. Maharashtra state Agricultural Atlas
8. Karve I., Maharashtra its Land and people,
9. More J. C., 2014, Geography & Agriculture For MPSC Examination, Atharv Publication, Pune (Marathi)

S.Y.B.A. Geography (S1), Syllabus for Semester IV**Name of Subject: Geography of Maharashtra, Subject Code: Gg.220****(B)Objective :**

1. To make students aware about the Agriculture problems and prospects of Maharashtra.
2. To understand the population distribution and settlement pattern in Maharashtra.
3. To understand the concept of rural development.
4. To understand the prospectus in Tourism activity in Maharashtra and the role of MTDC in industrial development in rural area of Maharashtra

Sr. No.	Topic	Sub Topic & Learning Point	Hours	Credits
1	Agriculture	1. Importance of Agriculture in Economy of Maharashtra 2. Major Crops - Wheat, Rice, Jawar, Bajra. 3. Cash Crops and Horticulture - Cotton, Sugarcane, Pomegranate, Grapes. 4. Problems of agriculture in Maharashtra.	12	03
2	Population and Settlement	1. Population distribution of Maharashtra 2. Population composition - Sex Ratio, Literacy, Occupational structure, Migration 3. Rural, Urban Settlement 4. Potential of Major Cities in Maharashtra – Mumbai, Pune, Nagpur	12	
3	Rural Development of Maharashtra	1. Concept of Rural Development 2. Parameters of Rural Development 3. Schemes For Rural Development 4. Case Studies – Hivare Bazar and Ralegan Siddhi (Ahmednagar), Patoda (Aurangabad)	12	
4	Tourism	1. Tourism Potential of Maharashtra 2. Growth and development of tourism in Maharashtra 3. MTDC 4. Agro-Tourism	12	

Reference Book:

1. Dikshit K.R ., Maharashtra in Maps,
2. Deshpande C. D. , Maharashtra
3. Sadhu Arun, Maharashtra, National Book Trust
4. Savadi A. B., Geography of Maharashtra: NiraliPrakashan, Pune.
5. Dastane S., Maharashtra, Ramchandra and company, Pune
6. Sawadi A. B., The Mega State Series : Nirali Publication, Pune.
7. Maharashtra state Agricultural Atlas
8. Karve I., Maharashtra its Land and people,
9. More J. C., 2014, Geography & Agriculture For MPSC Examination, Atharv Publication, Pune (Marathi)

S.Y.B.A. Geography (S2), Syllabus for Semester III**Name of the Subject: Scale and Map Projection, subject Code: Gg. 201 (A)****Practical Geography-I No. of Credits: 04**

Workload: Six Periods per week per batch consisting of 12 Students; however the last batch needs to have more than six students.

(Examination for the course will be conducted at the end of the semester)

Objectives of Course:

1. To introduce the basic concepts in Practical Geography
2. To enable students to use various Scales and Projection Techniques in Geography.
3. To acquaint students with the utility of various Projections in Geographical knowledge.
4. To explain the elementary and essential principles of practical work in Geography.

Course Outcome:

After the successful completion of the course, the students will be able to:

1. Develop practical skill and use of map scale and projection.
2. To make students aware of the new techniques, accuracy and skills of map making.

Note:

1. Use of Map stencils, Log tables, Calculator, computer, Statistical Tables is allowed at the time of Examination.
2. Students must check the practical's regularly and Journal should be certified by practical in-charge and Head of the Department before the examination.
3. Students without a certified journal should not be allowed for the practical examination.
4. Each of the practical batches needs a separate question paper.

Sr. No.	Topic	Sub Topic & Learning Point	Hours	Credits
1.	Introduction of Maps	1. Definition of Map 2. Elements of Map 3. Classification of Map: a. On the basis of scale: i) Small scale ii) Large Scale b. On the basis of function: i) Physical ii) Cultural 4. Use of map	03	03
2.	Map Scale	1. Definition of Map Scale. 2. Types of Map Scale a. Verbal Scale b. Numerical Scale c. Graphical Scale 3. Conversion Scale (British and Metric System) a. Verbal scale to Representative fraction b. Representative fraction into Verbal scale 4. Construction of Simple Graphical scale (At least two examples from each)	06	
3.	Basic of map projection	1. Definition and types of map projection 2. Basic Concepts of Projection: Latitude, Longitude, Parallel of latitude, Meridian of longitude, Prime meridian, Equator, Direction 3. Calculation of time basis on meridian and GMT (Calculation of minimum two examples)	04	
4.	Construction, properties and use of map projections	1. Zenithal Projection a. Zenithal Polar Gnomonic Projection 2. Conical Projection a. Conical projection with one standard parallel/Simple conical projection 3. Cylindrical Projection a. Cylindrical equal area projection 4. Mercator projection (At least two examples from each projection)	07	

Reference Books:

1. Sharma J. P., 2010, Prayogic Bhugol, Rastogi Publishers, Meerut.
2. Singh R. L. and Singh R. P. B., 1999, Elements of Practical Geography, Kalyani Publishers.
3. Slocum T. A., McMaster R. B. and Kessler F. C., 2008, Thematic Cartography and Geovisualization (3rd Edition), Prentice Hall.
4. Tyner J. A., 2010, Principles of Map Design, The Guilford Press.
5. Sarkar A., 2015, Practical Geography: A Systematic Approach, Orient Black Swan Private Ltd., New Delhi
6. Singh R. L. and Duttta P. K., 2012, Prayogatama Bhugol, Central Book Depot, Allahabad
7. Ahirrao Y., Karanjkehele E. K., 2002, Practical Geography, Sudarshan Publication, Nashik
8. Saptarshi P. G., Jog S. R., Statistical Methods ,
9. Karlekar S. N., 2008, Statistical Methods, Diamond Publication, Pune
10. Kanetkar T. P., Kulkarni S. V., 1986, Surveying and Leveling, Pune Vidyarthi Griha Publication, Pune
11. Kumbhare A., Practical Geography,
12. Saha P., Basu P., 2007, Advanced Practical Geography, Books and Allied (P) Ltd, Kolkata

S.Y.B.A. Geography (S2), Syllabus for Semester IV

Name of the Subject: Cartographic Techniques, Surveying and Excursion / Village / Project Report subject Code: Gg. 201 (B)
Practical Geography-II No. of Credits: 04

Workload: Six Periods per week per batch consisting of 12 Students; however the last batch needs to have more than six students.

(Examination for the course will be conducted at the end of the semester)

Objectives of Course:

1. To introduce the students to the basic and contemporary concepts in Cartography.
2. To acquaint the students with the utility and applications of various Cartographic Techniques.
3. To introduce the latest concepts regarding the modern cartography in the field of Geography.
4. To explain the elementary and essential principles of practical work in Geography.

Course Outcome:

After the successful completion of the course, the students will be able to:

1. Develop practical knowledge and application of cartographical techniques.
2. To make students aware of the new techniques, accuracy and skills of Map Making.

Note :

1. Use of Map stencils, Log tables, Calculators, Statistical Tables is allowed at the time of Examination.
2. Journal completion by the students and the certified by practical in-charge and Head of the Department is compulsory.
3. Students without a certified journal should not be allowed for the practical examination.
4. Each of the practical batches needs a separate question paper.

Sr. No.	Topic	Sub Topic & Learning Point	Hours	Credits
1.	Introduction to Cartography	1. Definition of Cartography 2. Development of cartography a. Traditional b. Modern 3. Use of Cartography	02	03
2.	Cartographic techniques	1. Techniques of representation of data (Use and limitations) a. Simple line graph b. Simple bar Graph c. Pie diagram d. Choropleth Map e. Isopleth Method (Isoheight or Isothermal) f. Flow diagram (At least 01 example of each manually and using computer)	06	
3.	Surveying	1. Definition of Surveying 2. Types of North Direction (True, Magnetic and Grid North) 3. Types of Survey (Any three) a. Plane Table Survey : (Radiation Method and Intersection Method) b. GPS Survey and plotting c. Dumpy level / Auto level survey i) Rise and Fall Method ii) Collimation Method d. Demonstration of Total Station 4. Measurement of land: i) Measurement of survey field ii) Example on measurement of area (Circle, Square, Rectangle, Triangle, Uneven shape) iii) Conversion of area (hector into Acer, Square km into square meter, Square meter to Square feet)	08	
4.	Excursion / village/city survey and report writing	Study tour to places of geographical interest anywhere in the country Or Socio- economic survey of village/city	04	

Reference Books:

1. Sharma J. P., 2010, Prayogic Bhugol, Rastogi Publishers, Meerut.
2. Singh R. L. and Singh R. P. B., 1999, Elements of Practical Geography, Kalyani Publishers.
3. Slocum T. A., McMaster R. B. and Kessler F. C., 2008, Thematic Cartography and Geovisualization (3rd Edition), Prentice Hall.
4. Tyner J. A., 2010, Principles of Map Design, The Guilford Press.
5. Sarkar A., 2015, Practical Geography: A Systematic Approach, Orient Black Swan Private Ltd., New Delhi
6. Singh R. L. and Duttta P. K., 2012, Prayogatama Bhugol, Central Book Depot, Allahabad
7. Ahirrao Y., Karanjkehele E. K., 2002, Practical Geography, Sudarshan Publication, Nashik
8. Saptarshi P. G., Jog S. R., Statistical Methods ,
9. Karlekar S. N., 2008, Statistical Methods, Diamond Publication, Pune
10. Kanetkar T. P., Kulkarni S. V., 1986, Surveying and Leveling, Pune Vidyarthi Gruha Publication, Pune
11. Kumbhare A., Practical Geography,
12. Saha P., Basu P., 2007, Advanced Practical Geography, Books and Allied (P) Ltd, Kolkata
13. Advanced Practical Geography: 2007, Saha P., Basu P., Books and Allied (P) Ltd, Kolkata

Savitribai Phule Pune University, Pune

Proposed Syllabus in History for S.Y.B.A. (Credit System) from the academic Year 2020-21

Under the Faculty of Humanities

Core Course-I (CC- 2C)

Semester -IV- History of the Marathas: (1707-1818) - 3 Credit

Learning Objectives:

1. To understand changed nature of Maratha Polity during the Peshwa Period.
2. To examine the dynamics of Maratha Confederacy and reciprocity.
3. To examine role of Marathas and regionality in National politics of 18th Century India.
4. To study administrative system, society and economy of the Peshawa period

Learning Outcome:

1. Students will be able to analyze the Marathas policy of expansionism and its consequences.
2. They will understand the role played by the Marathas in the 18th century India.
3. They will be acquainted with the art of diplomacy in the Deccan region.
4. It will help to enrich the knowledge of the administrative skills and profundity of diplomacy.

Pedagogy: Lectures/Visual presentation/ Role play/ Critical analysis/Assignments/Tests/Quiz/
e-learning

Unit-I: Consolidation and Expansion of the Maratha Power **12**

- a) Conflict between Maharani Tarabai and Chhatrapati Shahu Maharaj
- b) Rise of the Peshwas: Balaji Vishwanath- Chauthai and Sardeshmukhi
- c) Peshwa Bajirao I: South and North Expedition

Unit-II: Strengthening of the Maratha Power **10**

- a) Peshwa Balaji Bajirao (Nanasaheb)
- b) Third Battle of Panipat: Causes and Consequences
- c) Causes of the defeat of the Marathas

Unit-III: Post Panipat Revival and Downfall **11**

- a) Peshwa Madhavrao I
- b) Barbhai Council: Role of Mahadji Shinde and Nana Phadanvis
- c) Downfall of Maratha Power

- a) Maratha Confederacy
- b) Economic Condition
- c) Society: Caste System and Position of Women

References: English

1. Alavi, Seema (ed.), *The Eighteenth Century in India*, OUP, New Delhi, 2002
2. Ballhatchet, Kenneth, *Social Policy and Social Change in Western India, 1817 – 1830*, Oxford University Press, 1957.
3. Chandra, Satish, *The Eighteenth Century in India: Its Economy and the Role of the Marathas, the Jats, the Sikhs and the Afghans*, Kolkata, K.P. Bagchi, 1986.
4. Desai S.V., *Social Life in Maharashtra under the Peshwas*, Popular Prakashan, Bombay, 1962.
5. Deshmukh, S, *Shivakalin va Peshwakalin Stree Jeevan*, Tilak Maharashtra Vidyapeeth, Pune, 1973.
6. Deshmukh, R.G., *History of Marathas*, Nimesh Agencies, Bombay, 1993.
7. Dighe, V. G., *Peshwa Bajirao I and Maratha Expansion*, Karnatak Publishing House, Bombay, 1944.
8. Fukazawa, Hiroshi, *The Medieval Deccan – Peasants, Social Systems and States – Sixteenth to Eighteenth Centuries*, Oxford University Press, New Delhi, 1991
9. Gawali, P. A., *Society and Social Disabilities Under the Peshwas*, National Publishing House, New Delhi, 1988.
10. Gokhale, B.G., *Poona in the Eighteenth Century. An Urban Study*, Oxford University Press, 1987.
11. Gordon, Stewart, *Marathas, Marauders, and State Formation in Eighteenth Century India*, Oxford University Press, Delhi, 1994.
12. Joshi, V.V., *The Clash of Three Empires: A Study of British Conquests of India with Special reference to the Marathas*, Kitabistan; Allahabad, 1941.
13. Kale, D.V., *Social Life and Manners in Bombay Maharashtra (1750-1800)*, Bombay, 1927.
14. Kotani, Hiroyuki, *Western India in Historical Transition – Seventeenth to Early Twentieth Century's*, Manohar Publishers & Distributors, New Delhi, 2002.
15. Kulkarni, Madhukar, *Peshwaiteel Nyayadaan*, Mansanman Prakashan, Pune, 1998.
16. Marshall, P.J. (ed.), *The Eighteenth Century in Indian History: Evolution or Revolution?* OUP, New Delhi, 2003
17. Mahajan, T. T., *Industry, Trade and Commerce During Peshwa Period*, Pointer Publishers, Jaipur, 1989.

18. Mahajan, T. T., Maratha Administration in the 18th Century, Commonwealth Publishers, New Delhi, 1990.
19. Nadkarni, R.V., The Rise and Fall of the Maratha Empire, Popular Prakashan, Poona, 1966
20. Pagdi, S. M. Eighteenth Century Deccan. Bombay: Popular Prakashan, 1963.
21. Pawar, A. G., ed. Maratha History Seminar Papers. Kolhapur: Shivaji University, 1970.
22. Ranade, M. G. Rise of the Maratha Power. New Delhi: Publication Division, Govt. of India, 1974.
23. Sardesai, G.S., The New History of the Marathas, Vol II: The Expansion of the Maratha Power, Phoenix Publications, Bombay, 1958.
24. Sardesai, G.S., The New History of the Marathas, Vol III: Sunset Over Maharashtra, Phoenix Publications, Bombay, 1968
25. Sen, Sailendra Nath, Anglo- Maratha Relations 1785 – 96, MacMillan, Delhi, 1974.
26. Sinha, H. N., Rise of the Peshwas, The Indian Press Ltd., Allahabad, 1931.
27. Srinivasan, C. K., Bajirao I, The Great Peshwa, Asia Publishing House, Bombay, 1961.
28. Wink, Andre, Land and Sovereignty in India – Agrarian Society and Politics under the Eighteenth Century Maratha Svarajya, Orient Longman, Hyderabad, 1986.

संदर्भ: मराठी

- १.ओतुस्कर आर. व्ही., पेशवेकालीन सामाजिक व आर्थिक जीवन, खंड १, भारत इतिहास संशोधक मंडळ, पुणे, १९५०
- २.कुलकर्णी अ. रा. आणि ग.ह. खरे (संपा.) मराठ्यांचा इतिहास, खंड १, २ आणि ३, कॉन्टिनेन्टल, पुणे, खंड १:१९८४, खंड २: १९८५, खंड ३: १९८६
- ३.खोबरेकर विठ्ठल गोपाळ, गुजरातेतील मराठी राजवट, पुणे, १९६२
- ४.खोबरेकर विठ्ठल गोपाळ, महाराष्ट्राचा इतिहास, मराठा कालखंड, खंड २ (१७०७-१८१८) (बॉम्बे)मुंबई, १९८८
- ५.गवळी पा. आ., पेशवेकालीन गुलामगिरी व अस्पृश्यता, प्राची प्रकाशन, कोल्हापूर, १९९०
- ६.गवळी पा. आ., पेशवेकालीन महाराष्ट्र- संस्था व संकल्पना, कैलास पब्लिकेशन्स, औरंगाबाद, २०००
- ७.गर्गे स. मा., इतिहासाची साधने- एक शोधयात्रा, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई
- ८.गायकवाड बी. डी., सरदेसाई, थोरत, हणमने, मराठेकालीन संस्था व विचार, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर, १९८७
- ९.चापेकर, ना. गो., पेशवाईच्या सावलीत, लक्ष्मण नारायण चापेकर, पुणे, १९३७
- १०.जोशी एस. एन., मराठेकालीन समाजदर्शन, अ. वि. गृह प्रकाशन, पुणे १९६०

११.देशमुख शारदा, शिवकालीन व पेशवेकालीन स्त्रीजीवन, टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे, १९७३

१२.भावे वा. कृ., पेशवेकालीन महाराष्ट्र, पुनमुद्रित, इंडियन काऊन्सिल ऑफ हिस्टॉरीकल रिसर्च, नवी दिल्ली, १९७६

१३.सरदार गं. बा., संतवाडमयाची सामाजिक फलश्रुती, श्री विद्या प्रकाशन, पुणे, १९८२

१४ .सरदेसाई गो .स .मराठी रियासत, खंड १ते ८, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY, PUNE

Revised Structure of Syllabus for B.A. Geography to be Effective From

F.Y.B.A. – June, 2013

S.Y.B.A. – June, 2014

T.Y.B.A. – June, 2015

F.Y.B.A.	
G-1	Gg-110 Elements of Geomorphology

S.Y.B.A.	
G-2	Gg-210 Elements of Climatology and Oceanography OR
G-2	Gg-210 Geography of Disaster Management
S-1	Gg-220 Economic Geography OR
S-1	Gg-220 Tourism Geography
S-2	Gg-201 Fundamentals of Geographical Analysis

T.Y.B.A.	
G-3	Gg-310 Regional Geography of India OR
G-3	Gg-310 Human Geography
S-3	Gg-320 Agricultural Geography OR
S-3	Gg-320 Population and Settlement Geography
S-4	Gg-301 Techniques of Spatial Analysis

**Equivalence of Syllabus in Geography (S.Y.B.A.)
Effective From June 2014**

Old Syllabus (June 2009)		New Syllabus (June 2014)		Equivalent (Yes / No)
Gg-210	Geography of Human Resources	Gg-210	Elements of Climatology and Oceanography	No
Gg-210	Geography of Natural Hazards	Gg-210	Geography of Disaster Management	Yes
Gg-220	India: A Geographical Analysis	Gg-220	Economic Geography	No
Gg-220	China: A Geographical Analysis	Gg-220	Tourism Geography	No
Gg-201	Fundamentals of Geographical Analysis	Gg-201	Fundamentals of Geographical Analysis	Yes

**Equivalence of Syllabus in Geography (T.Y.B.A.)
Effective From June 2015**

Old Syllabus (June 2010)		New Syllabus (June 2015)		Equivalent (Yes / No)
Gg-310 (G3)	Geography of Tropical Agriculture	Gg-310	Regional Geography of India	No
Gg-310 (G3)	Geography of Travel and Tourism	Gg-310	Human Geography	No
Gg-320 (S3)	Fundamental Concepts in Geography	Gg-320	Agricultural Geography	No
Gg-320 (S3)	Contemporary Issues and Geography	Gg-320	Population and Settlement Geography	No
Gg-301 (S4)	Techniques of Spatial Analysis	Gg-301	Techniques of Spatial Analysis	Yes

Structure /Pattern of Syllabus- T.Y.B.A

- 1. Title of the Course – Gg.-310: Regional Geography of India (G-3)**
- 2. Preamble of the Syllabus**
 - i. To understand the physical characteristics of India
 - ii. To understand the cultural characteristics of India
 - iii. To sensitize the students with development issues and policies and programmes designed for regional development.
- 3. Introduction: Pattern –Annual (20 marks internal, 80 marks University)**
- 4. Eligibility- S.Y.B.A. with Geography General at S.Y. B. A.**
- 5. Examination-**
 - A. Pattern of examination**
 - i. Internal Term -End and University Exam.**
 - ii. Pattern of Question Paper- 20 : 80**

Internal Exam- 60 Marks = (Converted in to 20 Marks)

University Exam- 80 Marks

- B. Standard of passing- Internal 08- University 32= Annual Marks 40**
- C. All Courses of F. Y. B. A. must be cleared**
- D. A.T.K.T.Rules- Yes**
- E. Award of class- S.Y.B.A. Pass**
- F. External students- S.Y.B.A. Pass with Geography General at S.Y. B. A.**
- G. Setting of Question Papers / Pattern of Question Paper**

Internal Exam- 60 Marks = (Converted into 20 Marks)

- Question 1. Answer in 20 words- 14marks (any 7 out of 10)
- Question 2. Answer in 50 words -08 marks (any 2 out of 4)
- Question 3. Answer in 150 words- 18 marks (any 3 out of 5)
- Question 4. Answer in 300 words- 20 marks (any 1 out of 2)

University Exam- 80 Marks =

- Question 1. Answer in 20 words- 20 marks (any 10 out of 15)
- Question 2. Answer in 50 words -10 marks (any 2 out of 4)
- Question 3. Answer in 150 words- 20 marks (any 2 out of 4)
- Question 4. Answer in 300 words- 30 marks (any 2 out of 4)

G. Verification / Revaluation- Yes

6. Structure of the Course

- a. Compulsory paper- T.Y.B.A. General**
- b. Optional paper- Yes**
- c. Question Paper and Papers etc. - One**
- d. Medium of Instructions- Marathi and English**

7. Equivalence of Previous Syllabus along with Propose Syllabus- Yes

8. University Terms- Annual

9. Subject wise Detail Syllabus – As per attached Sheets

10. Recommended Books- Mentioned in Syllabus

Qualification of Teacher-M.A./M.Sc. (Geography), as per UGC and University norms

Structure /Pattern of Syllabus- T.Y.B.A

- 1. Title of the course – Gg.:310- Human Geography (G-3)**
- 2. Preamble of the Syllabus**
 - i.** The objectives of this course are to acquaint the students with the nature of man-environment relationship and human capability to adopt and modify the environment under its varied conditions from primitive life style to the modern living.
 - ii.** To identify and understand environment and population in terms of their quality and spatial distribution pattern and to comprehend the contemporary issues facing the global community.
- 3. Introduction: Pattern –Annual (20 marks internal, 80 marks University)**
- 4. Eligibility- S.Y.B.A. with Geography General at S.Y. B. A.**
- 5. Examination-**
 - A. Pattern of examination**
 - i. Internal Term -End and University Exam.**
 - ii. Pattern of Question Paper- 20 : 80**

Internal Exam- 60 Marks = (Converted in to 20 Marks)

University Exam- 80 Marks

- B. Standard of passing- Internal 08- University 32= Annual Marks 40**
- C. All Courses of F. Y. B. A. must be cleared**
- D. A.T.K.T.Rules- Yes**
- E. Award of class- S.Y.B.A. Pass**
- F. External students- S.Y.B.A. Pass with Geography General at S.Y. B. A.**
- G. Setting of Question Papers / Pattern of Question Paper**

Internal Exam- 60 Marks = (Converted into 20 Marks)

- Question 1. Answer in 20 words- 14marks (any 7 out of 10)
- Question 2. Answer in 50 words -08 marks (any 2 out of 4)
- Question 3. Answer in 150 words- 18 marks (any 3 out of 5)
- Question 4. Answer in 300 words- 20 marks (any 1 out of 2)

University Exam- 80 Marks =

- Question 1. Answer in 20 words- 20 marks (any 10 out of 15)
- Question 2. Answer in 50 words -10 marks (any 2 out of 4)
- Question 3. Answer in 150 words- 20 marks (any 2 out of 4)
- Question 4. Answer in 300 words- 30 marks (any 2 out of 4)

G. Verification / Revaluation- Yes

6. Structure of the Course

- a. Compulsory paper- T.Y.B.A. General**
- b. Optional paper- Yes**
- c. Question Paper and Papers etc. - One**
- d. Medium of Instructions- Marathi and English**

7. Equivalence of Previous Syllabus along with Propose Syllabus- Yes

8. University Terms- Annual

9. Subject wise Detail Syllabus – As per attached Sheets

10. Recommended Books- Mentioned in Syllabus

Qualification of Teacher-M.A./M.Sc. (Geography), as per UGC and University norms

Structure /Pattern of Syllabus- T.Y.B.A

1. Title of the course – **Gg.-320: Agriculture Geography (S-3)**
2. Preamble of the Syllabus
 - i.To introduce the students to the basic principles and concepts in Agriculture Geography
 - ii. To acquaint the students with the applications of Agriculture Geography in different areas and development.
 - iii. The main aim is to integrate the various factors of Agriculture development and to acquaint the students about this dynamic aspect of Agriculture Geography
3. Introduction: Pattern –**Annual (20 marks internal, 80 marks University)**
4. Eligibility- **S.Y.B.A. with Geography Special at S.Y. B. A.**
5. Examination-
 - A. Pattern of examination
 - i. **Internal Term -End and University Exam.**
 - ii. **Pattern of Question Paper- 20 : 80**

Internal Exam- 60 Marks = (Converted in to 20 Marks)

University Exam- 80 Marks

- B. Standard of passing- **Internal 08- University 32= Annual Marks 40**
- C. **All Courses of F. Y. B. A. must be cleared**
- D. A.T.K.T.Rules- **Yes**
- E. Award of class- **S.Y.B.A. Pass**
- F. External students- **Not Eligible**
- G. Setting of Question Papers / Pattern of Question Paper

Internal Exam- 60 Marks = (Converted into 20 Marks)

- Question 1. Answer in 20 words- 14marks (any 7 out of 10)
- Question 2. Answer in 50 words -08 marks (any 2 out of 4)
- Question 3. Answer in 150 words- 18 marks (any 3 out of 5)
- Question 4. Answer in 300 words- 20 marks (any 1 out of 2)

University Exam- 80 Marks =

- Question 1. Answer in 20 words- 20 marks (any 10 out of 15)
- Question 2. Answer in 50 words -10 marks (any 2 out of 4)
- Question 3. Answer in 150 words- 20 marks (any 2 out of 4)
- Question 4. Answer in 300 words- 30 marks (any 2 out of 4)

G. Verification / Revaluation- Yes

6. Structure of the Course

- a. Compulsory paper- **T.Y.B.A. General**
- b. Optional paper- **Yes**
- c. Question Paper and Papers etc. - **One**
- d. Medium of Instructions- **Marathi and English**

7. Equivalence of Previous Syllabus along with Propose Syllabus- **Yes**

8. University Terms- **Annual**

9. Subject wise Detail Syllabus – **As per attached Sheets**

10. Recommended Books- **Mentioned in Syllabus**

Qualification of Teacher-**M.A./M.Sc. (Geography), as per UGC and University norms**

Structure /Pattern of Syllabus- T.Y.B.A

- 1. Title of the course – Gg. 320: Population and Settlement Geography (S-3)**
- 2. Preamble of the Syllabus**
 - i.** The course is meant to provide an understanding of spatial and structural dimensions of population.
 - ii.** The course is further aimed at familiarizing the students with global and regional distribution of population & equips them for comprehending the Indian situation.
 - iii.** The aims of this course are to acquaint the students with the spatial and structural characteristics of human settlement under varied environment conditions.
- 3. Introduction: Pattern –Annual (20 marks internal, 80 marks University)**
- 4. Eligibility- S.Y.B.A. with Geography Special at S.Y. B. A.**
- 5. Examination-**
 - A. Pattern of examination**
 - i. Internal Term -End and University Exam.**
 - ii. Pattern of Question Paper- 20 : 80**

Internal Exam- 60 Marks = (Converted in to 20 Marks)

University Exam- 80 Marks

- B. Standard of passing- Internal 08- University 32= Annual Marks 40**
- C. All Courses of F. Y. B. A. must be cleared**
- D. A.T.K.T.Rules- Yes**
- E. Award of class- S.Y.B.A. Pass**
- F. External students- Not Eligible**
- G. Setting of Question Papers / Pattern of Question Paper**

Internal Exam- 60 Marks = (Converted into 20 Marks)

- Question 1. Answer in 20 words- 14marks (any 7 out of 10)
- Question 2. Answer in 50 words -08 marks (any 2 out of 4)
- Question 3. Answer in 150 words- 18 marks (any 3 out of 5)
- Question 4. Answer in 300 words- 20 marks (any 1 out of 2)

University Exam- 80 Marks =

- Question 1. Answer in 20 words- 20 marks (any 10 out of 15)
- Question 2. Answer in 50 words -10 marks (any 2 out of 4)
- Question 3. Answer in 150 words- 20 marks (any 2 out of 4)
- Question 4. Answer in 300 words- 30 marks (any 2 out of 4)

G. Verification / Revaluation- Yes

6. Structure of the Course

- a. Compulsory paper- T.Y.B.A. General**
- b. Optional paper- Yes**
- c. Question Paper and Papers etc. - One**
- d. Medium of Instructions- Marathi and English**

7. Equivalence of Previous Syllabus along with Propose Syllabus- Yes

8. University Terms- Annual

9. Subject wise Detail Syllabus – As per attached Sheets

10. Recommended Books- Mentioned in Syllabus

Qualification of Teacher-M.A./M.Sc. (Geography), as per UGC and University norms

Structure /Pattern of Syllabus- T.Y.B.A

1. Title of the course – Gg.301:Techniques of Spatial Analysis (S-4)

2. Preamble of the Syllabus

i. To introduce the students SOI Toposheets Arial Photographs & Satellite Image to acquire the knowledge physical & cultural features.

ii. To train the students to handle these statistics towards analyzing the geographical problems.

3. Introduction: Pattern –Annual (100 MarksUniversity)

4. Eligibility- S.Y.B.A. with Geography as a special subject

5. Examination-

A. Pattern of examination-

University Exam- 100 Marks

B. Standard of passing- **University - Annual marks 40**

C. ATKT rules- **Yes**

D. Award of class- **S.Y.B.A. Pass**

E. External students-**Not Eligible**

F. Setting of question papers / pattern of question paper

University Exam- 100 Marks = As per scheme of marking

G. Verification / Revaluation- **No**

6. Structure of the Course

a. Compulsory paper- **T.Y.B.A.**

b. Optional paper- **No**

c. Question paper and papers etc. – **As Per Batch**

d. Medium of instructions- **Marathi and English**

7. Equivalence of previous syllabus along with propose syllabus- Yes

8. University terms- Annual

9. Subject wise detail syllabus – As per attached sheets

10. Recommended books- Mentioned in Syllabus

Qualification of teacher-M.A./M.Sc.(Geography), as per UGC and University norms

Savitribai Phule Pune University, Pune

T.Y.B.A

Gg. 301: Techniques of Spatial Analysis (S-4)

Effective from-June-2015

Workload: Six periods per week per batch (12 students for per Batch)

(Examination for the course will be conducted at the end of academic year).

Objectives:

1. To Introduce the Students with SOI Toposheets and to acquire the Knowledge of Toposheet Reading/Interpretation.
2. To familiarize the students with the weather instruments and their applications in Geographical phenomena.
3. To acquaint the students with IMD weather maps and to gain the knowledge of weather map Reading / interpretation.
4. To train the students in elementary statistics as an essential part of geography.
5. To awareness about GIS among the students.

Section - I

Unit No.	Topic	Learning Points	Periods
1	Toposheets	a. Introduction to Survey of India (SOI) toposheets, Marginal Information, Grid reference, Conventional signs and symbols b. Types of toposheet/Indexing of toposheets i. 1: 1000000/Million sheet ii. 1:250000/Degree sheet/Quarter inch sheet iii. 1:100000/Half inch sheet iv. 1:50000/One inch sheet v. 1:25000 vi. 1: 5000	15
2.	Methods of Relief Representation	1. Methods of Relief Representation a. Qualitative :- Hachures, Hill shading, Layer Tint b. Quantitative:- Contours, Form lines, Bench Marks, Spot Heights, Triangulation Mark, Relative Height (r) 2. Representation of Relief features by Contours a. Concave Slope, Convex Slope, Steep Slope, Gentle Slope, Terraced / Uniform b. Conical Hill, Spur, Plateau, Ridge, Saddle, Pass, Cliff & Waterfall 3. Profile a. Drawing and Description of Cross Profile of any Region from toposheet b. Drawing and Description of Longitudinal Profile of a Road or a River	15
3.	Toposheet Reading, Interpretation & data generation	1. Reading of at least three SOI toposheets one each for Plain, Plateau and Mountainous/hilly Region 2. One day field Excursion for Orientation of toposheet, Observation and Identification of Geographical Features and Preparation of a Brief Report	15

4.	Application of Remote Sensing Techniques in Geography	1. Introduction of Aerial Photographs & Satellite Image 2. Stereoscopic View of Aerial Photographs & Satellite Image and Identification of Geographical features 3. Use of Computer open source software for visualization of Aerial Photographs & Satellite Image	15

Section - II

5.	Weather Maps & Reading	a. Introduction to Weather Maps b. Symbols in Daily Weather Report used by India Meteorological Department (IMD) c. Isobaric pattern Cyclones, Anti cyclones, V shaped Cyclones, V Shaped Anti Cyclones , Col a. Reading of Weather Map of Three Seasons i. Summer ii. Monsoon iii. Winter b. One day visit to nearby weather station of IMD	12
6.	Geographical Data & Measures of Central Tendency	a. Spatial and Temporal data b. Discrete and Continuous series c. Grouped and Ungrouped data d. Meaning and description of central tendencies- Mean, Mode, Median e. Calculation of Mean, Mode, Median for ungrouped and grouped data (two examples each)	12
7.	Measures of dispersion	a. Variance and Standard deviation for ungrouped and grouped data (two examples each)	06
8.	Correlation & Regression Testing of Hypothesis,	a. Correlation and regression i. Concept of bivariate correlation and regression ii. Meaning of coefficient of correlation iii. Calculation of Pearson's Product-Moment iv. Correlation Coefficient (Two examples) v. Calculation of Spearman Rank order vi. Coefficient (Two examples) b. Parametric and Non-parametric tests i. Chi-square test (One-sample case only) ii. Student's t-test (Comparison of sample means)	10
9	Field Excursion/ Village Survey Report	a. One short tour of two days duration and preparation of tour report OR One long tour of more than five days duration anywhere in the country and preparation of tour report OR Village survey and preparation of report	20

Suggested Reading:

1. Aher A.B., Chodhari A. P. & Bharambe S.N. Techniques of Spatial Analysis Prashant Publication Jalgaon 2015
2. David Unwin, Introductory Spatial Analysis, Methuen, London, 1981.
3. Gregory, S. Statistical Methods and the Geographer, Longman, London, 1978.
4. Hammond R and P.S. McCullagh Quantitative Techniques in Geography: An Introduction, Clarendon Press, Oxford, 1974.
5. John P.Cole and Cuchlaine A. M. King, Quantitative Geography, John Wiley, London, 1968.
6. Johnston R. J., Multivariate Statistical Analysis in Geography, Longman, London. 1973.
7. Koutsoyiannis, Theory of Econometrics, Mcmillan, London, 1973.
8. Maurice Yeats, An Introduction to Quantitative Analysis in Human Geography, McGraw Hill, New York, 1974.

9. Aronoff S. Geographic Information Systems: A Management Perspective, DDL Publication Ottawa. 1989.
10. Burrough P.A . Principles of Geographic information Systems for Land Resource Assessment Oxford University Press, New York.1986.
11. Fraser Taylor D.R. Geographic information Systems. Pergamon Press, Oxford.1991.
12. Maquire D. J. M.F. Goodchild and D. W. Rhind (eds.). Geographic information Systems:Principles and Application. Taylor & Francis, Washington. 1991.
13. Mark S Monmonier . Computer-assisted Cartography. Prentice-Hall, Englewood Cliff, New Jersey, 1982.
14. Peuquet D.J. and D.F. Marble, Introductory Reading in Geographic Information Systems. Taylor & Francis, Washington.1990.
15. Star J and J. Estes. Geographic Information Systems: An Introduction. Prentice- Hall, Englewood Cliff, New Jersey, 1994.
16. Peter Haggett, Andrew D. Cliff, & Allan Frey, Location Methods Vol. I and II, Edward Arnold, London, 1977.
17. Misra, R.P. and Ramesh, A. Fundamentals of Cartography, McMillan Co., New Delhi,1986.
18. Pal, S.K. Statistics for Geoscientists — Techniques and Applications, Concept, New Delhi,1998.
19. Robinson, A.H. et al.: Elements of Cartography, John Wiley & Sons, U.S.A.,1995.
20. Sarkar A.:K Practical Geography: A Systematic Approach, Oriental Longman, Calcutta, 1997.
21. Singh, R.L. and Dutt, P.K.: Elements of Practical Geography, Kalyani Publishers, New Delhi,1979
22. Choudhar A. H., Choudhari J. V. Practical Geography, K. S. Publication, Pune (2013).

Savitribai Phule Pune University, Pune
T.Y.B.A
Gg.: 310 Regional Geography of India (G-3)
June 2015

Objective :-

1. To acquaint the students with geography of our Nation.
2. To make the student aware of the magnitude of problems and Prospects at National level.
3. To help the students to understand the inter relationship between the subject and the society.
4. To help the students to understand the recent trends in regional studies.

SECTION - I

Sr. No.	Topic	Sup Topic	Learning Points	Periods
1	Introduction	Location , Extent and Geopolitical Significance	1.Historical Background 2.Location and Extent 3.Relationship with Neighboring Countries 4.Geopolitical Importance of Indian Ocean.	10
2	Physiography	Major Physiographic Regions and their Importance	1. The Northern Mountains 2.The North Indian Plains 3.The Peninsular Plateau 4.The Costal low lands 5.The Islands	12
3	Drainage	Drainage System of India The Himalayan River System The Peninsular River System	1.The Indus , The Ganga , The Brahmaputra 2.East Flowing Rivers- Mahanadi, Godavari, Krishna, Kaveri. 3.West Flowing Rivers- Narmada, Tapi, Mahi 4.Rivers of the Sahyadri - Amba & Damanganga	12
4	Climate	Characteristics , Origin and Mechanism of Monsoon, Various Seasons	1. Characteristics of Indian Climate 2.Role of Various Controlling Factors on Climate of India 3.Monsoon: Origin and Mechanism 4.Various Seasons and Weather Associated with them	11

SECTION – II

5	Soils and Natural Vegetation	Types and Distribution	Types of Soils and its Distribution Soil Degradation and Conservation Types of Natural Vegetation and its Distribution	12

			Deforestation and Conservation	
6	Minerals and Energy Resources	Mineral Resources Energy Resources	1.Mineral Resources & its distribution Iron ore, Manganese, Bauxite, Copper 2.Energy Resources- a)Major Conventional & its Distribution Coal, Mineral Oil, Natural Gas b)Non-conventional - Hydroelectricity, Solar energy, Wind energy, Biogas, Atomic energy	12
7	Agriculture	Significance and Recent Trends in Agriculture	1. Significance of Agriculture in Indian Economy 2. Green Revolution 3. White Revolution 4.Blue Revolution 5. Livestock Resources, 6.Tissue Culture & Horticulture 7. Poly House and Agriculture	11
8	Planning and Development	Regional Planning and development	1.Concept, Objectives, Need, Nature of Regional Planning 2.Experience of Regional Planning in India 3.Regional Development of Maharashtra	10

Suggested Readings:

1. Aher A.B , Chaodhari A. P & Chaodhari Archana. Regional Geography of India Prashant Publication Jalgaon 2015
2. Deshpande C.D: India-A Regional Interpretation Northern Book Centre, New Delhi.1992.
3. Farmer, B.H.: An Introduction to South Asia. Methuen, London, 1983.
4. Govt. of India: India - Reference Annual, 2001 Pub. Div, New Delhi, 2001.
5. Govt. of India: National Atlas of India, NATMO Publication, Calcutta..
6. Govt. of India: The Gazetteer of India. Vol I & III Publication Division, New Delhi, 1965.
7. Learmonth, A.T.A. et.al(ed.) : Man and Land of South Asia Concept, New Delhi.
8. Mitra, A.: Levels of Regional Development India Census of India, Vol I, Part I-A (i) and (ii) New Delhi, 1967.
9. Routray, J.K.: Geography of Regional Disparity Asian Institute of Technology, Bangkok, 1993.
10. Shafi, M: Geography of South Asia, McMillan & Co., Calcutta, 2000.
11. Singh, R.L.(ed.): India: A Regional Geography. National Geographical Society. India, Varanasi, 1971.
12. Spate, O.H.K. and Learmonth, A.T.A.; India and Pakistan - Land, People and Economy Methuen & Co., London, 1967.
13. P. G. Saptarshi, J. C. More, V. R. Ugale & A. H. Musmade :A Geographical Region of India : Diamond Publication (2009) (Marathi)
14. Patil S. G., Suryawanshi R. S., Pacharne S., Choudhar A. H. : Economic Geography, Atharav Prakashan, Pune. (2014) (Marathi).
15. Aher A. B. , Arekar R.: Commercial Geography, Atharav Prakashan, Pune. (2013) (Marathi).
16. Datt & Sunderm: Indian Economy (2014)

Savitribai Phule, Pune University, Pune
T.Y.B.A (General Geography) G-3
Gg. 310:HUMANGEOGRAPHY
From June 2015

Objectives:

1. This course is to acquaint the students with the nature of man-environment relationship and human capability.
2. To adopt and modify the environment under its varied conditions from primitive life style to the modern living;
3. To identify and understand environment and population in terms of their quality and spatial distribution pattern.
4. To comprehend the contemporary issues facing the global community.

Section – I

Sr. No.	Topic	Learning Points	Periods
1	Introduction to Human Geography	a) Meaning and Definition of Human Geography. b) Nature, Scope and Importance of Human Geography, approach of Human Geography & Branches of Human Geography	10
2	Development of Human Geography	a) Pre-historical Period. b) Medieval Period of Human Geography. c) Modern Period of Human Geography. d) Concepts of Determinism, Possibilism, Stop and Go Determinism	13
3	Human Evolution and Races	a) Stages of Human Evolution. b) Meaning and Definition of Human Race c) Bases of Human Race d) Griffith Taylor's Theory of Human Race e) Pure and Mixed Races	12
4	Form of Adaptation to the Environment	a) Human life in Cold Region - ESKIMO b) Human life in Tropics - PYGMY and BUSHMEN	10

Section – II

5	Study of Indian Tribes	Regional Distribution of Tribes in India a) Bhill b) Gond c) Naga d) Tribes in Maharashtra	11
6	Human Culture	a) World Languages & their distribution b) World's Major Religions & their distribution d) Distribution of Languages & Religions in India	12
7	Movement of Mankind	a) Meaning and Definition of Migration b) Type of Migration c) Causes & Effects of Migration d) Migration in Modern Period	11
8	Population & Resources	a) World Population Distribution b) Effects of Population Growth on Natural Resources c) Malthus Theory of Population Growth d) Population as a Resource	11

Suggested Readings:

1. Aher A. B , Pail V. J. Human Geography Prashant Publication Jalgaon 2015
2. Aher A. B , Markad D.M. Human Geography Payal Publication Pune 2015
3. Bergwan, Edward E: Human Geography; Culture, Connections and Landscape, Prentice-Hall, New Jersey.1995.
4. Carr, M.: Patterns, Process and change in Human Geography. MacMillan Education, London,1987.
5. Fellman, J.L.: Human Geography—Landscapes of Human Activities. Brown and Benchman Pub., U.S.A., 1997.
6. DeBlij H.J.: Human Geography, Culture, Society and Space John Wiley, New York,1996.
7. Johnston, R.J. (editor): Dictionary of Human Geography Blackwell, Oxford, 1994:
8. Mc Bride, P.J.: Human Geography Systems, Patterns and Change, Nelson, U.K. and Canada,1996.
9. Michael, Can: New Patterns: Process and Change in Human Geography Nelson,1997
10. Rubenstein, J.H. and Bacon R.S.: The Cultural Landscape — an Introduction to Human Geography. Prentice Hall, India, New Delhi,1990.
11. Singh, K.N. :People of India, An introduction Seagull Books, 1992
12. Spate O.H.K. and Learmonth A.T.A. : India and Pakistan Methuen, London.1968.
13. U. V. Jagdale & P. G. Saptarshi: Human Geography (2007), Diamond Publication (Marathi)

SAVITRIBAI PHULE UNIVERSITY OF PUNE
T.Y.B.A. GEOGRAPHY
Gg-320 – AGRICULTURAL GEOGRAPHY (S-3)
From June – 2015

- Objectives:** 1. To Introduce students Agricultural activities and its relation with Geography.
2. To Familiarize the students with new modern technical methods and their applications in Agricultural activities.
3. To enable students to apply Previously knowledge in Problems and Prospects in agriculture

Section- I

Sr. No.	Topic	Units	Sub Units	Periods
1	Introduction of Agricultural Geography	A. Meaning ,Nature & Scope B. Approaches C. Importance D. Trends	Definition, Nature & Scope of Agricultural Geography Approaches 1. Regional approach 2. Systematic approach 3. Commodity approach 4. Recent approaches Importance of Agriculture in Indian Economy Recent Trends in Agriculture Geography	12
2	Determinates of Agriculture	A. Physical Factors B. Economic Factors C. Social Factor D. Technological Factors	1.Relief 2.Climate 3.Soil 1.Capital, 2.Transportation 3.Market, 4.Storage, 5. Export Import 1.Land holding, 2.Land fragmentation 3. Labour, 4.Traditional Methods 5. Farmers view towards agriculture 1. Irrigation 2.Mechanization 3.Manures, Fertilizers 4.Pesticides	15
3	Types of Agriculture	Characteristics of A. Subsistence Agriculture B. Commercial Farming	1.Shifting Cultivation 2.Dry land farming 3.Intensive Subsistent farming 1.Mixed farming 2.Horticulture / Truck farming 3. Community farming	10
4	Problems & Prospects of Agriculture	Problems and Prospects with Indian examples	1.Natural 2.Economical 3.Social 4.Political	08
Section II				
5	Role of irrigation in Agricultural Development	A. Need of Irrigation B. Types of Irrigation C. Methods of Irrigation	1.Importan of irrigation 1.Canals 2.Lake 3.Well 4.Borewell & Tube well 1.Flood irrigation 2.Ring &Basin 3.Drip irrigation 4.Sprinkler irrigation	12
6	Dry Land farming And Watershade Management	A. Concept & Need B. Methods of Watershed Management	1. Concept & Need, Dry Land Farming Management in India 2. Concept of Watershed Management Methods : 1. Continuous Contour Tranches (CCT) 2.Gabian Bunds, 3.Nala Bunding 4. Biological Bunds, 5. Kohlapur Type (K.T.) weir	15

			6. Vanrai Bunds, 7. Percolation Tanks 8. Farm Lake / Ponds, 9. Dams, 10. Barrages	
7	Allied Areas in Agriculture & Agriculture Development	Concept of Agricultural Development with new Techniques	1. Dairy farming 2. Poultry 3. Sheep and Goat farming 4. Nursery 5. Api Culture 6. Fish Farming 6. Poly houses 7. Tissue Culture 8. Food & Fruit Processing 9. Agro-Tourism	10
8	Sustainable Agricultural Development and Agriculture in India	A. Ecological Conservation B. Characteristics of Indian agriculture	1. Waste Land Management 2. Organic farming 3. Crop rotation 4. Group Plantation 5. Pest and Weed Management 6. Agro Forestry 1. Green Revolution in India-Problems Associated with Indian Agriculture 2. National Agricultural Policy 3. Various Schemes of Central and State Govt. for Agricultural Development and Farmers	08

Suggested Readings

1. Aher A. B., Salunkhe V. Agriculture Geography, Diamond Publication, Pune (2015)
2. Bayliss Smith, T.P. : The Ecology of Agricultural Systems. Cambridge University Press, London, 1987.
3. Berry, B.J.L. et. al. : The Geography of Economic Systems. Prentice Hall, New York, 1976.
4. Brown, L.R. : The Changing World Food Prospects - The Nineties and Beyond. World Watch Institute, Washington D.C., 1990.
5. Dyson, T. : Population and Food - Global Trends and Future Prospects. Routledge, London, 1996.
6. Gregor, H.P. : Geography of Agriculture. Prentice Hall, New York, 1970.
7. Grigg, D.B. : The Agricultural Systems of the World. Cambridge University Press, New York 1974.
8. Hartshorn, T.N. and Alexander, J.W. : Economic Geography. Prentice Hall, New Delhi, 1988
9. Mannion, A.M. : Agriculture and Environment Change. John Wiley, London, 1995.
10. Morgan W.B. and Norton, R.J.C. : Agricultural Geography. Methuen, London, 1971.
11. Morgan, W.B. : Agriculture in the Third World - A Spatial Analysis. Westview Press, Boulder, 1978.
12. Sauer, C.O. : Agricultural Origins and Dispersals. M.I.T. Press, Mass, U.S.A., 1969.
13. Singh, J. and Dhillon, S.S. : Agricultural Geography, Tata McGraw Hill Pub., New
14. Singh, J. and Dhillon, S.S. (1988), "Agricultural Geography", 2nd edition, Tata McGraw-Hill, New Delhi
15. Wigley, G.(1981), Tropical Agriculture: The Development of Production, 4th edition, Arnold, London
16. Saptarshi P.G., More J.C., Ugale V.R., Musmade A.H.(2009), "India A Geographical Analysis" Diamond, Pune.
17. Patil S. G., Suryawanshi R. S., Pacharne S., Choudhar A. H. : Economic Geography, Atharav Prakashan, Pune. (2014) (Marathi).

Savitribai Phule, Pune University, Pune

T.Y.B.A

Gg-320: Population and Settlement Geography (S-3)

Effective from-June-2015

Objective:-

1. To provide an understanding of spatial and structural dimensions of population
2. To familiarizing the students with global and regional level problems.
3. To acquaint the students with the spatial, political and structural characteristics of human settlement under varied environmental conditions.

Section-A. Population Geography

Unit No.	Topic	Sub Topic	Learning Points	Periods
1	Introduction	Nature and Scope	Definitions, Nature and Scope of Population Geography	10
		Source of Population Data	Census, National Sample Survey, Sample Registration Survey, NFHS, DLHS Data, Demographic Surveys and other Sources	
2	Population Dynamics	Spatial Pattern of Distribution	1) Determinates of Distribution and Density of Population 2) Distribution of Population – World & Indian Scenario 3) Population Growth- Global & Indian Trend	10
		Composition of Population	Population Composition: Age and Sex, Rural-Urban & Economic	
3	Demographic Attributes	Human Migration	1. Migration-Classification, Determinants and Consequences of Migration. 2.Measures – Fertility, Morbidity and Mortality, Marital Status 3.Human Development Index 4. Illegal Migrations and its Impacts Migration and its Impacts on Smarts Cities and Smart Villages	14
		Theories of Population Growth	1) Demographic Transition Model [DTM] 2) Malthus: Population Theory	
4	Population Policies	Population Policies and Programmes	1.Population Policies in the Context of Growth, Structure, Distribution & Quality Life 2. Evolution of Family Welfare Programme in India 3.National Population Policies in India [After 1991]	11

Section-B- Settlement Geography

5	Introduction of Settlement Geography	Definition, Nature and Scope	Definition, Nature and Scope of Settlement Geography	12
		Characteristics	1) Characteristics of Settlement Geography 2) Branches of Settlement Geography	
6	Man-Environment Relationship	Factors Influencing the Growth and Distribution of Settlements.	1. Physical 2. Economic 3. Social 4. Political	10
7	Settlement	Site and Structure	Site, Situation, Type, Size, Spacing and Patterns	12

	Site and Structure		of Settlements	
8	Concepts of Settlement and Urbanization	Various Concepts with examples	1. Urbanization 2. Centrality 3. City Region 4. Urban Fringe 5. Rank-size Rule 6. Smart City Concept 7. Smart Village 8. C.B.D. 9. Hierarchy of Settlement	11

Suggested Readings

1. Beaujeu-Garnier, J. : Geography of Population (Translated by Beaver, S.H.) Longmans, London, 1966.
2. Census of India 2001 Series-I India Provisional Population Totals. Published by Registrar General & Census Commissioner, India, 2001.
3. Census of India, 1991 India : A State Profile Published by office of the Registrar General of India, Census Operations, New Delhi.
4. Chandna, R.C. : Geography of Population: Concepts, Determinants and Patterns, Kalyani Publishers, New Delhi, 2000.
5. Clark J.I: Population Geography, Permagon Press, New York, 1965.
6. Sundram K.V. & Nangia Sudesh, (editors): Population Geography, Heritage Publishers, Delhi, 1986.
7. Peters: G.L. and Larkim R.P: Population Geography: Problems, Concepts and Prospects Kendele-Hunt Iowa, 1979.
8. Srinivasan K. and M. Vlassoff Population Development nexus in India: challenges for the new millennium. Tata McGraw Hill Publishing Co. Ltd., New Delhi 2001.
9. Trewartha, G.T. : A Geography of Population : World Patterns, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1969.
10. Trewartha, G.T. : The More Developed Realm: A Geography of its Population, Pergamon Press, Oxford, 1978.
11. Trewartha, G.T.: The Less Developed Realm - A Population Geography, McGraw-Hill, New York, 1972.
12. UNDP: Human Development Report, Oxford University Press 2001.
13. Zelinsky, W. : A Prologue to Population Geography, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, 1966.
14. Carter H.: The Study of Urban Geography, Edward Arnold, London, 1972.
15. Chisholm, M.: Rural Settlement and Land Use, Hutchinson, London, 1970.
16. Clout, R.D. :Rural Geography, Pergamon Press, London, 1970.
17. Deshpande, C.D.: Shehre, Continental Prakashan, Pune, 1983 (Marathi).
18. Dickinson, R.E. City, Region and Regionalism, Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., London, 1947.
19. Misra, H.N.(ed.) : Rural Geography, Heritage Publishers, New Delhi, 1987.
20. Money, D.C. : Patterns of Settlements, Evan Brothers, London, 1972.
21. Mukerji, R.K. : Man and His Habitation, Popular Books, Bombay, 1968.
22. Nangia S.: Delhi Metropolitan Region, Rajesh Publications, 1976.
23. Perpillou, A.: Human Geography, Longmans, London, 1966.
24. Singh, R.L.: Readings in Rural Settlement Geography, Banaras Hindu University, Department of Geography, Varanasi, 1972.

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY, PUNE.

POLITICAL SCIENCE

Syllabus for TYBA

80:20 Pattern to be implemented from 2015-16

General Course

Paper No

Paper Title

G - 3

Political Ideologies

OR

G - 3

Local Self Government In Maharashtra

Special Course

S - 3

Public Administration

S - 4

International Politics

SYLLABUS FOR TYBA POLITICAL SCIENCE (G-3)

POLITICAL IDEALOGIES

Course Rationale:

This paper studies the role of different political ideologies and their impact in politics. Each ideology is critically studied in its historical context. In course of its evolution and development, the different streams and subtle nuances within each ideology, the changes and continuities in its doctrine and its relevance to contemporary times are highlighted. The close link between an idea and its actual realization in public policy needs to be explained as well. The philosophical basis of the ideologies is emphasized with special emphasis on key thinkers and their theoretical formulations. The legacy of all the major ideologies is to be critically assessed.

SECTION-I

UNIT-I: - Ideology

08

- a) Origin, Meaning, Definition
- b) Nature and Scope

UNIT-II: - Nationalism

14

- a) Meaning, Definitions and Elements
- b) Progressive and Reactionary
- c) Internationalism

UNIT-III: - Democratic Socialism

14

- a) Meaning, Nature and Features
- b) Achievements and Limitations
- c) Types : Febianism, Syndicalism, Guild Socialism

UNIT-IV: - Fascism

12

- a) Factors responsible for the rise of Fascism
- b) Principles
- c) Corporate State

SECTION-II

UNIT-V: - Marxism

12

- a) Historical Materialism
- b) Theory of Surplus Value
- c) Marxian State

UNIT-VI: - Phule-Ambekarism

12

- a) Equality
- b) Religion
- c) Democracy

UNIT-VII: - Gandhism **12**
a) Truth and Non-Violence
b) Theory of Satyagraha
c) Gram Swaraj

UNIT-VIII: - Feminism **12**
a) Meaning and Nature
b) Liberal Feminism
c) Feminism in India : Caste, Patriarchy, Women's Representation

Readings:

- L. P. Baradat, Political Ideologies: Their Origins and Impact, Englewood Cliffs NJ, Prentice Hall, 1989.
. ———, The Liberal Tradition in China, Hong Kong and New York, Chinese University of Hong Kong Press, 1983.
D. Bell, The End of Ideology, New York, The Free Press, 1960.
R. N. Berki, Socialism, London, John Dent and Sons, 1975.
Sir I. Berlin, "Nationalism: Past Neglect and Present Power" in H. Hardy (ed.) Against the Current, Oxford, Oxford University Press, 1981.
J. Bondurant, Conquest of Violence: the Gandhian Philosophy of Conflict, Berkeley, University of California Press, 1965.
R. M. Christenson, et al., Ideologies and Modern Politics, London, Thomas Nelson and Sons, 1971.
P. Gay, The Dilemma of Democratic Socialism: Eduard Bernstein's challenge to Marx, New York, Columbia University Press, 1952.
E. Gellner, Nations and Nationalism, Oxford, Blackwell, 1983. Political Science 76 J. Gray, Liberalism, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1986.
J. Gray, Liberalisms: Essays in Political Philosophy, London, Routledge, 1989.
D. Ingersoll and R.K. Mathews, The Philosophic Roots of Modern Ideologies: Liberalism, Communism and Fascism, Englewood Cliffs NJ, Prentice Hall, 1991.
R. N. Iyer, The Moral and Political Thought of Mahatma Gandhi, New York, Oxford University Press, 1973.
M. Kitchen, Fascism, London, Dent, 1979.
D. J. Manning, Liberalism, London, John Dent and Sons, 1976.
H. C. Mansfield, The Spirit of Liberalism, Cambridge, Harvard University Press. Political Science 77
D. McLellan, Marxism after Marx, London, Macmillan, 1975.
———, On Nationality, Oxford, The Clarendon Press, 1995.
Dr. Lodhi Kaniz Fatma Niyaz Ahmed, Modern Political Ideologies, Success Publication, Pune, 2015.
Dr. Benke Suvarna, Political Theory (Marathi), Peasant Publication, Jalgaon, 2014.
Dr. Chavan Shankar, Modern Political Ideology (Marathi), Pratima Prakashan, Pune.
Dr. Devare P.D., & Dr. D.S. Nikumbh, Modern Political Ideologies (Marathi), Prashant Publication, Jalgaon, 2008.
Dr. Date Sunil & Dr. Dhobale Ramesh, Political Ideologies (Marathi), Vidya Book Publishers, Aurangabad, 2009.
Dr. Rathi Shubhangi, Modern Political Ideologies (Marathi), Atharva Publication, Jalgaon, 2014.
Kulkarni A.N., Modern Political Ideologies, Vidya Prakashan Nagpur, 2014

OR

SYLLABUS FOR TYBA POLITICAL SCIENCE (G-3)

LOICAL SELF GOVERNMENT IN MAHARASHTRA

Objectives :-

The content of this course are designed with following objectives.

- 1) To introduce the students to the structure of Local Self Government of Maharashtra.
- 2) To make students aware of the various Local Self Institutions, their functions, compositions and importance.
- 3) To identify the role of Local Government and Local Leadership in development.

SECTION-I

UNIT-I: - Evolution of Local Self Government 10

- a) Pre-Independence Period : British Period
- b) Post-Independence Period :Community Development Programme, Balwantraoi Mehta Committee.

UNIT-II: - Various Committees of Local Self Government in Maharashtra 12

- a) Vasantao Naik Committee
- b) L. N. Bongirwar Committee
- c) Prin. P. B. Patil Committee

UNIT-III: - 73rd and 74th Amendments 12

- a) 73rd Amendment
- b) 74th Amendment
- c) Importance

UNIT-IV: - Rural Local Bodies : Composition, Power and Functions 14

- a) Gram Sabha and Gram Panchayat
- b) Panchayat Samiti
- c) Zillah Parishad

SECTION-II

UNIT-V: - Urban Local Bodies: Composition, Power and Functions 14

- a) Nagar Panchayat
- b) Municipal Council
- c) Municipal Corporation

UNIT-VI: - State Election Commission 12

- a. Structure, Power and Functions
- b. Election Reforms

UNIT-VII: - Role of Leadership in Development 12

- a) Emerging patterns of Leadership
- b) Impact of leadership on development

UNIT-VIII: - Challenges before Local Self Government 10

- a) Issues in local finance
- b) Issues of participation

Reference Books :-

1. Maheshwari S. R., Local Self Government in India, Orient Longman, 1971.
2. Avasthi A. (ed.), Municipal Corporation in India, L. N. Agarwal, Agra, 1972.
3. Sharma M.P., Local Self Government in India, Munshiram Manoharial, New Delhi, 1978.
4. Inamdar N.R., Educational Administration in the Zillah Parishad in Maharashtra, Popular Publication, Mumbai, 1974.
5. Venkatesan V., Institutionalising Panchayati Raj in India, Institute of Social Sciences, New Delhi, 2002.
6. Dr. Khandve Eknath, Government and Politics of Maharashtra (Marathi), Pearson Publication, Delhi, 2013.
7. Birajdar T.S. & Dr. Ghodake Sharad, Local Self Government in India (Marathi), Anshul Prakashan, Nagpur, 1999.
8. Dr. Shirsath Shyam and Bainade, Panchayati Raj and Urban Development (Marathi), Vidya Books, Aurangabad, 2014.
9. Dr. Rathi Shubhangi, Socio-political Movement and Administration in Maharashtra (Marathi), Atharv Publication, Jalgaon, 2014.
10. Bang K.R. Local Self Government in India : Special reference to Maharashtra (Marathi), Mangesh Prakashan, Nagpur, 2005.
11. Dr. Nalawade Pandit, Decentralization of Power and 73rd Constitutional Amendment (Marathi), Chinmay Publication, Aurangabad, 2008.
12. Aawale Manoj, Local Self Government in India (Marathi)

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

Revised Course Structure of English T. Y. B. A. Compulsory English (w. e. f- 2015- 2016)

(1) Objectives

1. To introduce students to the best uses of language in literature.
2. To familiarize students with the communicative power of English
3. To enable students to become competent users of English in real life situations
4. To expose students to varied cultural experiences through literature
5. To contribute to their overall personality development by improving their communicative and soft skills

(2) Course Content

Prescribed Text: *Literary Pinnacles* (Ed. Board of Editors, Orient Blackswan)

Literature Components

Prose Section:

1. Uncle Podger hangs a picture- *Jerome K. Jerome*
2. How Wealth Accumulates and Men Decay – G. B Shaw
3. Retrieved Information/Jimmy Valentine – Saki
4. How Much Land does a Man Need – *Leo Tolstoy*
5. On the Rule of the Road–*A.G. Gardiner*
6. Pleasures of Ignorance – Robert Lynd
7. The Selfish Giant – Oscar Wilde
8. The Diamond Necklace – Guy de Maupassant

Poetry Section:

9. All the World is a Stage - *William Shakespeare*
10. La Belle Dame Sans Merci – *John Keats*
11. Charge of the Light Brigade – *Alfred, Lord Tennyson*
12. How Much Do I Love Thee – *Elizabeth Browning*
13. Afterwards - Thomas Hardy

14. The Ballad of Father Gilligan – *W. B. Yeats*
15. If - *Rudyard Kipling*
16. A Psalm of Life- Henry Wadsworth Longfellow

Language Components

1. Transformation of Sentences :

- Declarative Sentences
- Interrogative Sentences
- Imperative Sentences
- Exclamatory Sentences

2. An Introduction to Communication Skills:

- Defining Communication
- The Process of Communication
- Verbal and Non-verbal Communication
- Tips for Effective Communication

2. Presentation skills:

- Kinds of Presentations
- Structuring Content
- Visual Aids
- The Language of Presentations
- Making a Presentation

4. Introduction to Soft Skills :

- Leadership Skills
- Teamwork Skills
- Time Management
- Goal Setting
- Stress Management
- Positive Attitude

Term-wise division of the syllabus:

Term-I

Literature components: - Prose Section: Unit – 1 to 4
Poetry Section: Unit - 9 to 12

Language components:-
Transformation of Sentences:

Declarative Sentences
Interrogative Sentences
Imperative Sentences
Exclamatory Sentences

An Introduction to Communication Skills:

Defining Communication
The Process of Communication
Verbal and Non-verbal Communication
Tips for Effective Communication

Term-II

Literature components: - Prose Section: Unit – 5 to 8
Poetry Section: Unit - 13 to 16

Language components:-
Presentation skills:

Kinds of Presentations
Structuring Content
Visual Aids
The Language of Presentations
Making a Presentation

Introduction to Soft Skills :

Leadership Skills
Teamwork Skills
Time Management
Goal Setting
Stress Management
Positive Attitude

Question Paper Pattern (Term-End Exam)

Time: - Two Hours Total Marks: - 60

- Q 1. Attempt any One from (A) and One from (B) in about 100 words each
(Questions on prose units 01 and 02) Marks 12
- Q 2. Attempt any One from (A) and One from (B) in about 100 words each
(Questions on prose units 03 and 04) Marks 12
- Q 3. Attempt any One from (A) and One from (B) in about 100 words each
(Questions on unit no 9, 10, 11, 12) Marks 12
- Q 4. Reference to the context (**any three**) **Marks 12**
(Unit no 9, 10, 11, 12)
- Q5. A) Questions on **Transformation of sentences (any 08 out of 10)** Marks 08
B) A question on **An Introduction to Communication Skills** (01out of 02)
Marks 04
- (Questions should be modeled on the exercises given at the end of each unit of the prescribed textbook)

Question Paper Pattern (Annual Exam)

Time:- Three Hours Total Marks:- 80

- Q 1. Attempt any One from (A) and One from (B) in about 150 words each
(Questions on prose units 01 to 04- First term) Marks 16
- Q 2. Attempt any One from (A) and One from (B) in about 150 words each
(Questions on poetry units 09 to 12- First term) Marks 16
- Q. 3) Attempt any One from (A) and One from (B) in about 150 words each
(Questions on prose unit no. 5 to 8 of the second term) Marks 16
- Q. 4) Attempt any One from (A) and One from (B) in about 150 words each
(Questions on poetry unit no. 13 to 16 of the second term) Marks 16
- Q5.A) A question on **Presentation Skills** (1out of 2) Marks 08
B) A question on **Introduction to Soft Skills** (1out of 2) Marks 08
- (Questions should be modeled on the exercises given at the end of each unit of the prescribed textbook)

Revised Course Structure of English
T. Y. B. A. General English (G-3) (w. e. f- 2015- 2016)
Title of the Paper: Advanced Study of English
Language and Literature

(1) Objectives:

- a) To expose students to some of the best samples of Indian English Poetry
- b) To make the students see how Indian English poetry expresses the ethos and culture of India
- c) To make them understand creative uses of language in Indian English Poetry
- d) To introduce students to some advanced areas of language study
- d) To prepare students to go for detailed study and understanding of literature and language
- e) To develop integrated view about language and literature among the students

2) Course content:

Prescribed Texts:

- 1) *A Collection of Indian English Poetry* –(Ed. Radha Mohan Singh, Orient Blackswan)
- 2) *Linguistics: An Introduction*-(Ed. Board of Editors, Orient Blackswan)

(1) *A Collection of Indian English Poetry* –Ed. Radha Mohan Singh (OBS)

Following poems only:

1. Henry Derozio – Song of the Hindustanee Minstrel
2. Rabindranath Tagore – Silent Steps
3. Swami Vivekananda – Peace
4. Sarojini Naidu – Song of Radha, the Milkmaid
5. Nissim Ezekiel – Poet, Lover, Birdwatcher
6. Kamala Das – An Introduction
7. A.K. Ramanujan –The Striders
8. Adil Jussawala – Sea Breeze Bombay
9. Jayant Mahapatra – The Captive Air of Chandipur-on-Sea
10. Arun Kolatkar – The Bus
11. Agha Shahid Ali – The Season of the Plains
12. Mamta Kalia - Tribute to Papa

2) *Linguistics: An Introduction*- (Ed. Board of Editors, Orient Blackswan
Following topics from **Chapter – 5, 6 and 7 of the book**)

Syntax -

1. Concept of Phrase, Phrase structure rules/ types of Phrases: Noun phrase, Adjective phrase, Adverb phrase, Prepositional phrase and Verb phrase.
2. Concept of Clause, Parts of Clauses: Subjects and objects, complements and Adverbials, Concept of Subject –verb Concord, Clause patterns.
3. Types of Sentences: Structural Classification - Simple Sentence, Compound Sentence and Complex sentence
4. Types of Sentences: Functional Classification - (affirmatives/interrogatives/imperatives) Wh –questions, Yes-No Questions, Tag Questions, Negative Sentences, Do-support, Imperatives

Semantics (Introductory) –

1. What is Semantics? Difference between Denotative and Connotative meaning.
2. Lexical relations: Synonymy, Antonymy, Homonymy, Homography and Homophony, Polysemy, Difference between Homonymy and Polysemy, Superordinate terms and Hyponymy, Metonymy.

Pragmatics - (Introductory) –

1. What is Pragmatics?
2. Speech Acts : Types
 - a. Austin’s typology - locutionary, illocutionary, perlocutionary.
 - b. Searle’s typology – the six types
 - c. Direct and Indirect Speech Acts
3. The Co-operative Principle and Its Maxims
4. The Politeness Principle and Its Maxims

Reference Books:

1. Aspects of Indian Writing in English – ed. M.K. Naik, (Delhi: Macmillan, 1979)
2. Problems of Indian Creative Writer in English – C. Paul Verghese, (Somaiya Publications : 1971)
3. Contemporary Indian Poetry in English: An Assessment and Selection – ed. Saleem Peeradina (Bombay :Macmillan, 1972)
4. Indian poetry in English: A Critical Assessment – eds. V.A. Shahane and M. Sivramkrishna (Delhi: Macmillan, 1980)
- 5 A History of Indian Literature in English -ed. Arvind Krishna Mehrotra, (New York: Columbia University Press, 2003)
6. Study of Language: An Introduction – George Yule, (CUP, 1985)
7. English Grammar for Today: A New Introduction – Margaret Deuchar, Geoffrey Leech, Robert Hoogenraad (Palgrave Macmillan, 1982)
8. Semantics – F.R. Palmer (CUP, 1981)
9. Pragmatics - George Yule, (OUP, 2000)
10. Modern Linguistics: An Introduction - Verma and Krishnaswamy (OUP, 1989)
11. Pragmatics and Discourse: A Resource Book for Students - Joan Cutting, (Routledge, 2002)
12. Structure and Meaning in English – Graeme Kennedy (Pearson, 2011)
13. Making Sense of English: A Textbook of Sounds, Words and Grammar – M.A. Yadugiri (New Delhi: Viva Books Pvt. Ltd., 2006)

Term-wise division of the syllabus:

Term-I

1. Poems from- **A Collection of Indian English Poetry: 01 to 06**
2. Syntax part from- **Linguistics: An Introduction**

Term-II

1. Poems from- **A Collection of Indian English Poetry: 07 to 12**
2. Semantics part from- **Linguistics: An Introduction**
3. Pragmatics part from- **Linguistics: An Introduction**

Question Paper Pattern (Term-End Exam)

Time: Two Hours

Total Marks: 60

- Q. 1) Attempt any 2 out of 4 questions in about 100 words each
(Questions on **the poems 1, 2, 3, 4** prescribed for the First term) Marks 12
- Q. 2) Attempt any 2 out of 4 questions in about 100 words each
(Questions on **the poems 5, 6, 7, 8** prescribed for the First term) Marks 12
- Q. 3) Attempt any 2 out of 4 questions in about 100 words each
(Questions on **topics from Syntax prescribed** for the First term) Marks 12
- Q. 4) A) Write short notes on the following (Any 2 out of 4)
(Questions on **topics from Syntax prescribed** for the First term) Marks 12
- Q.5) A) Reference to the context: (2 out of 4) Marks 06
B) Practical/objective questions on **topics from Syntax prescribed** for the
First term Marks 06

Question Paper Pattern (Annual Exam)

Time: Three Hours

Total Marks: 80

- Q. 1) Attempt any 2 out of 4 questions in about 100 words each
(Questions on **the poems 01 to 08** prescribed for the First term) Marks 16
- Q. 2) Short notes on any 4 out of 6 questions in about 100 words each
(Questions on **Syntax part prescribed** for the First term) Marks 16
- Q. 3) Attempt any 2 out of 4 questions in about 100 words each
(Questions on **Poems 9, 10, 11, 12 prescribed** for the Second term) Marks 16
- Q. 4) Attempt any 2 out of 4 questions in about 100 words each
(Questions on **Semantics part prescribed** in the Second term) Marks 16
- Q.5) Attempt any 2 out of 4 questions in about 100 words each
(Questions on **Pragmatics part prescribed** in the Second term) Marks 16
-

Revised Course Structure of English

T.Y.B.A. Special Paper III (S-3) (w. e. f. 2015-16)

Title of the Paper: Appreciating Novel

1) Objectives:

- a) To introduce students to the basics of novel as a literary form
- b) To expose students to the historical development and nature of novel
- c) To make students aware of different types and aspects of novel
- d) To develop literary sensibility and sense of cultural diversity in students
- e) To expose students to some of the best examples of novel

b) Course content:

Term- I

A) Theory of Novel

(a) What is Novel? A brief history of novel as a literary form

(b) Elements of Novel: Theme, Characters, Plot, Structure Narrative Techniques, Point of view, Conflict, Setting and atmosphere, Dialogue

(c) Types of Novel: epistolary, picaresque, bildungsroman, historical, regional, Psychological, satire, realistic, experimental novel, science fiction

(d) In addition to this other literary terms related to novel/fiction be considered for background study

B) **Animal Farm**- George Orwell

Term –II

A) **The Old Man and the Sea** – Ernest Hemingway

B) **The Guide** – R. K. Narayan

Reference Books:

- 1) E. M. Forster. *Aspects of the Novel*. Harcourt, Inc. 1955
- 2) Terry Eagleton. *The English Novel: An Introduction*. Blackwell, 2005
- 3) Walter Allen. *The English Novel* (London, 1954)
- 4) Arnold Kettle. *Introduction to the English Novel*. (2 vols., London, 1951)
- 5) Ian Watt. *The Rise of the Novel*. London, 1957
- 6) J. Davis. *Factual Fictions: The Origins of the English Novel*. (New York, 1983)
- 7) Geoffrey Day. *From Fiction to the Novel*. (London, 1987)
- 8) Dominic Head. *The Cambridge Introduction to Modern British Fiction, 1950–2000*. Cambridge, 2002
- 9) Walter L. Reed. *An Exemplary History of the Novel: The Quixotic versus the Picaresque*. (Chicago, 1981)
- 10) Richard Chase. *The American Novel and its Tradition*. New York, 1957
- 11) Gross, Miriam. *The World of George Orwell*. London. Weidenfeld & Nicholson, 1971.
- 12) Bowker, Gordon, *Inside George Orwell*. New York: Palgrave Press, 2003.
- 13) Nadel, Ira Bruce, *Biography: Fiction, Fact and Form*. London: Macmillan, 1984.
- 14) Jonathan Greenberg. *Modernism, Satire and the Novel*. Cambridge University Press, 2011
- 15) Afzal-Khan, Fawzia. *Cultural Imperialism and the Indo-English Novel: Genre and Ideology in R.K. Narayan, Anita Desai, Kamala Markandaya, and Salman Rushdie*. University Park (Pennsylvania State UP) 1993.
- 16) Kermode, Frank [1966]. *The Sense of an Ending: Studies in the Theory of Fiction*. Oxford (OUP) 2000.
- 17) Mukherjee, Meenakshi. *Realism and Reality: The Novel and Society in India*. Delhi (OUP) 1985.
- 18) Brian W. Shaffer. *Reading the Novel in English 1950–2000*. Blackwell Publishing, 2006
- 19) Dirk Wiemann. *Genres of Modernity Contemporary Indian Novels in English*. Amsterdam - New York, NY 2008
- 20) Jesse Matz. *The Modern Novel: A Short Introduction*. Blackwell, 2004
- 21) John Mullan. *How the Novel Works*. OUP, 2006
- 22) Meenakshi Mukherji. *The Twice Born Fiction*. Heinemann Educational Books, New Delhi, 1971
- 23) A. J. Sebastian & N. D. R. Chandra. *Literary Terms in Fiction and Prose*. Authors Press, 2004

Question Paper Pattern (Term End Exam)

Time: Two Hours

Marks: 60

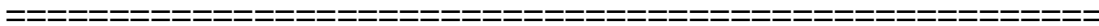
Q. 1) Questions on the elements of novel (3 out of 5)	Marks 12
Q. 2) Questions on the types of novel (3 out of 5)	Marks 12
Q. 3) Questions on <i>Animal Farm</i> (1 out of 2)	Marks 12
Q. 4) Questions on <i>Animal Farm</i> (2 out of 3)	Marks 12
Q. 5) Questions on the application of the theory of novel (prescribed novel) (4 out of 6)	Marks 12

Question Paper Pattern (Annual Exam)

Time: Three Hours

Marks: 80

Q. 1) Questions on the theory of novel (4 out of 6)	Marks 16
Q. 2) Questions on <i>Animal Farm</i> (1 out of 2)	Marks 16
Q. 3) Questions on <i>The Old Man and the Sea</i> (2 out of 3)	Marks 16
Q. 4) Questions on <i>The Guide</i> (2 out of 3)	Marks 16
Q. 5) Questions on the application of the theory of novel (prescribed novels) (4 out of 6)	Marks 12

Revised Course Structure of English

T.Y.B.A. Special Paper IV(S-4) (w. e. f. 2015-16)

Title of the Paper: Introduction to Literary Criticism

a) Objectives:

- a) To introduce students to the basics of literary criticism
- b) To make them aware of the nature and historical development of criticism
- c) To make them familiar with the significant critical approaches and terms
- d) To encourage students to interpret literary works in the light of the critical approaches
- e) To develop aptitude for critical analysis

b) Course Content:

TERM-I

UNIT-I

Definition, origin, principles, types, and functions of literary criticism

UNIT-II

Short survey of literary criticism- critical approaches/movements: Classical criticism (Plato's charges against poetry, Aristotle's theory of imitation, Longinus's sources of the sublime), Neo-classical criticism (Pierre Corneille's reinterpretation of three unities, John Dryden's interpretation of classical ideas, Samuel Johnson's justification of Shakespeare's intermingling of tragedy and comedy and Alexander Pope's views on wit and Nature), Romanticism (William Wordsworth's definition of poetry, S. T. Coleridge's concept of fancy and imagination) and Victorian criticism (Matthew Arnold's views about the function of criticism and Walter Pater's concept of art for art's sake). This short survey is expected to be introductory in nature and should be strictly limited to the study of the salient features of the above mentioned approaches, the critics and the brief account of their seminal works.

UNIT-III

Short survey of literary criticism- critical approaches/movements: Modernism (T. S. Eliot's concept of tradition, I. A Richards's four kinds of meaning and F. R. Leavis's concept of completeness of response), New Criticism (J. C. Ransom's concept of texture, Allen Tate's concept of tension and Cleanth Brooks's notion of paradox as the structure of poetry) and Marxist criticism (Goerge Lucaks' concept of realism and Raymond Williams's redefinition of hegemony). This short survey is expected to be introductory in nature and should be strictly limited to the study of the salient features of the above mentioned approaches and the concepts/theories of critics.

UNIT-IV

Literary/Critical Terms: catharsis, plot, the sublime, three unities, classic, decorum and nature, diction, fancy and imagination, author, canon, style, subjective and objective

TERM-II

UNIT-I

Critical Essays: 1) John Dryden: An Essay of Dramatic Poesy

2) S. T. Coleridge: Chapter 14 (from Part II- *Biographia*

Literaria)

3) Walter Pater: Style

UNIT-II

Critical Essays: 1) W. K. Wimsatt Jr. & M. C. Beardsley: The Intentional Fallacy

2) Helen Gardner: The Sceptre and the Torch

3) Northrop Fry: Criticism: Visible and Invisible

(These essays are available in *The English Critical Tradition: An Anthology of Literary Criticism* Vol. 1 & 2, Macmillan, edited by S. Ramaswami & V. S. Seturaman)

UNIT-III

Literary/critical terms: allegory, allusion, ambiguity, setting, satire, genre, irony, metaphor, connotation and denotation, point of view, round and flat characters, text (Teachers are advised to explain and apply these terms in the context of the prescribed poems and novels).

UNIT-IV

Practical criticism of poems, passages from novels and plays, etc.

(Teachers are advised to preferably deal with poems, prose passages from the prescribed poems and novels (from General Paper-III) for practical criticism).

Reference Books:

- 1) Kulkarni Anand B. & Chaskar Ashok G. *An Introduction to Literary Criticism and Theory*. Orient Blackswan, Hyderabad, 2015
- 2) Atherton Carol. *Defining Literary Criticism*. Palgrave, 2005
- 3) Dorsch T. S. *Classical Literary Criticism*. Penguin, 1981 (reprinted version)
- 4) Kennedy George A. *A New History of Classical Rhetoric*. Princeton: Princeton University Press, 1994.
- 5) Ross Andrew. *The Origins of Criticism*. Princeton Univ. Press, 2002
- 6) Habib M. A. R. *A History of Literary Criticism: from Plato to the Present*. Blackwell Publishers Ltd, 2005
- 7) Hardison Jr., O. B. (ed.). *Medieval Literary Criticism: Translations and Interpretations*. New York: Frederick Ungar, 1974.
- 8) Brown Marshall (ed.). *Cambridge History of Romanticism*. Vol. 5, Cambridge Univ. Press, 2000
- 9) Thorat Ashok and others. *A Spectrum of Literary Criticism*. (Frank Bros.) 2001.

10) Hickman Miranda B. and McIntyre John D. *Rereading the New Criticism*. The Ohio State University Press, 2012

11) Levenson Michael .*The Cambridge Companion to Modernism*. Cambridge, 1997

12) Litz A. Walton and others. *The Cambridge History of Literary Criticism (Modernism and the New Criticism)*, Vol. 7. Cambridge Univ. Press, 2008

13) Ross Stephen. *Modernism and Theory*. Routledge, 2009

14) Whitworth Michael (ed.). *Modernism*. Blackwell, 2007

Question Paper Pattern (Term End Exam)

Time: Two Hours

Marks: 60

Q. 1) Questions on principles, types and functions of criticism (2 out of 3)

Marks 12

Q. 2) Questions on Classicism, Neoclassicism and Romanticism (2 out of 3)

Marks 12

Q. 3) Questions on Victorian criticism and Modernism (2 out of 3)

Marks 12

Q. 4) Questions on Formalism and New Criticism (2 out of 3)

Marks 12

Q. 5) Questions on literary terms (4 out of 6)

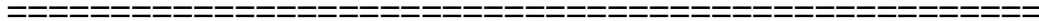
Marks 12

Question Paper Pattern (Annual Exam)

Time: Three Hours

Marks: 80

- Q. 1) Questions on **Unit II of First Term** (2 out of 4) Marks 16
- Q. 2) Questions on **Unit III of First Term** (2 out of 4) Marks 16
- Q. 3) A) Questions on Dryden and Coleridge's essay (2 out of 4) Marks 8
 B) Questions on Pater and Wimsatt and Beardsley (2 out of 4) Marks 8
- Q. 4) A) Questions on Gardner and Fry's essay (2 out of 4) Marks 8
 B) Questions on literary terms of the second term (4 out of 6) Marks 8
- Q. 5) A) Questions on literary terms of the second term (4 out of 6) Marks 8
 B) Practical criticism of a poem or prose passage (4 sub-questions out of 6)
- Marks 8

सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे

तृतीय वर्ष साहित्य

हिंदी सामान्य-3

पाठ्यक्रम

(शैक्षिक वर्ष: जून 2015 से)

उद्देश्य:-

1. छात्रों को हिंदी आत्मकथा विधा तथा हिंदी की दीर्घ कविता/काव्य नाटक के विकास तथा उनके स्वरूप का परिचय देना।
2. छात्रों को पारिभाषिक शब्द तथा संक्षिप्तियों के माध्यम से सरकारी कार्यालय में प्रयुक्त की जानेवाली कार्यालयीन हिंदी से परिचित कराना।
3. छात्रों को सरकारी पत्रलेखन की पद्धति से अवगत कराना।
4. छात्रों को पत्रकारिता के विभिन्न पहलुओं से परिचित कराना।
5. छात्रों में अंग्रेजी से हिंदी में अनुवाद करने की कला को विकसित करना।

अध्यापन पद्धति:-

1. स्वाध्याय।
2. व्याख्यान तथा विश्लेषण।
3. ग्रंथालय के माध्यम से छात्रों को विभिन्न आत्मकथाकारों तथा कवियों की मौलिक कृतियों से परिचित कराना।
4. सरकारी कार्यालयों को भेंट।
5. दृक-श्राव्य माध्यमों/संगणक तथा इंटरनेट आदि साधनों का प्रयोग।
6. शैक्षिक अध्ययन यात्रा का आयोजन।
6. कथ्य एवं भाव के अनुसार आत्मकथा विधा तथा काव्य-नाटक का अध्यापन।

पाठ्यपुस्तकें:

1. सृजन संदर्भ और मैं : आत्मकथांश
संपादक: डॉ. पी. व्ही. कोटमे, डॉ. व्ही. एन. भालेराव
प्रकाशक: हिंदी साहित्य निकेतन,
16 साहित्य विहार,
बिजनौर (उ. प्र.) 246701
फोन: 01342- 263232, 09368141411

2. काव्यनाटक - एक कंठ विषपायी - दुष्यंत कुमार

प्रकाशक - लोकभारती प्रकाशन,

पहली मंजिल, दरबारी बिल्डिंग,

महात्मा गाँधी मार्ग, इलाहाबाद

संस्करण: 2013

पाठ्यपुस्तकेतर पाठ्यक्रम :-

तृतीय वर्ष साहित्य के भविष्य को ध्यान में रखते हुए समाचार पत्र और रेडियो लेखन से जोड़ने हेतु प्रस्तुत पाठ्यक्रम में उससे संबंधित अंश रखा गया है, क्योंकि आज के भूमंडलीकरण के दौर में भाषा एवं साहित्य के अध्ययन के लिए केवल भाषाई अभिमान एवं साहित्य के प्रति रुचि पर्याप्त नहीं है। इसके साथ यह भी देखा जाना चाहिए कि संबंधित भाषा छात्रों को जीविका प्राप्ति की दृष्टि से कितनी सहायक सिद्ध होती है। इस हेतु प्रस्तुत पाठ्यक्रम में व्यावहारिक हिंदी से संबंधित पाठ्यक्रम रखा गया है।

पाठ्यक्रम प्रथम सत्र

सृजन संदर्भ और मैं: आत्मकथांश : संग्रह में से निम्नलिखित आत्मकथांश अध्ययन के लिए हैं-

1. मेरा-जीवन	- प्रेमचंद
2. क्या भूलूँ क्या याद करूँ	- हरिवंशराय बच्चन
3. टुकड़े टुकड़े दास्तान (मैं लेखक कैसे बना)	- अमृतलाल नागर
4. जो कहा नहीं गया (प्रेम एक इच्छा है)	- कुसुम अंसल
5. शब्दकाया	- सुनीता जैन
6. गुमशुदा दोस्त की तलाश (भाग 1)	- सुधा अरोड़ा
7. अपने अपने पिंजरे	- मोहनदास नैमिशराय
8. संतप्त (दलित पीड़ा का दंश)	- सूरजपाल चौहान

पाठ्यपुस्तकेतर पाठ्यक्रम:-

क. पारिभाषिक शब्दावली (पदनाम) सूची संलग्न।

ख. कार्यक्रम संयोजन कौशल का परिचय:

{ इसमें संकल्पना एवं स्वरूप, उद्देश्य, कार्यक्रम की प्रस्तावना, परिचय, स्वागत, सम्मान, सूत्रसंचालन, अभिमत, आभार ज्ञापन, कार्यक्रम पत्रिका आदि का परिचय अपेक्षित है। }

ग. अनुवाद लेखन: (मराठी/अंग्रेजी)

पाठ्यक्रम
द्वितीय सत्र

2. काव्यनाटक - एक कंठ विषपायी - दुष्यंत कुमार

प्रकाशक - लोकभारती प्रकाशन,
पहली मंजिल, दरबारी बिल्डिंग,
महात्मा गाँधी मार्ग,
इलाहाबाद
संस्करण: 2013

पाठ्यपुस्तकेतर पाठ्यक्रम :-

- क. संक्षिप्तियाँ:- सूची संलग्न
ख. समाचार पत्र और रेडियो के लिए वार्ता लेखन।
ग. सरकारी पत्रलेखन -
1. परिपत्र
2. कार्यालय आदेश
3. अधिसूचना

क) पारिभाषिक शब्दावली : (पदनाम)

अ. क्र.	अंग्रेजी	हिंदी
1	Accounts Officer	लेखा अधिकारी
2	Acting Director	कार्यकारी निदेशक
3	Additional Secretary	अपर सचिव
4	Administrator General	महाप्रशासक
5	Allotment Officer	आबंटन अधिकारी
6	Ambassador	राजदूत
7	Assistant	सहायक
8	Cashier	रोकड़िया
9	Chairman	सभापति, अध्यक्ष
10	Claims Officer	दावा अधिकारी

1 1	Convener	संयोजक
1 2	Customs Officer	सीमा शुल्क अधिकारी
1 3	Director General	महानिदेशक
1 4	District Judge	जिला न्यायाधीश
1 5	Editor	संपादक
1 6	Educational Advisor	शिक्षा सलाहकार
1 7	Field Officer	क्षेत्राधिकारी
1 8	Forest Officer	वन-अधिकारी
1 9	Gazetted Officer	राजपत्रित अधिकारी
2 0	Hindi Adviser	हिंदी सलाहकार
2 1	Hindi Officer	हिंदी अधिकारी
2 2	Income Tax Officer	आयकर अधिकारी
2 3	Information Officer	सूचना अधिकारी
2 4	Interpreter	दुभाषिया
2 5	Judge	न्यायाधीश
2 6	Labour Officer	श्रमिक अधिकारी
2 7	Manager	प्रबंधक
2 8	Medical Officer	चिकित्सा अधिकारी
2 9	Member	सदस्य
3 0	Minister	मंत्री
3 1	News Editor	समाचार संपादक
3 2	News Reporter	संवाददाता
3 3	Operating Superintendent	प्रचालन अधीक्षक
3 4	Planning Officer	योजना अधिकारी
3 5	Prime Minister	प्रधानमंत्री
3 6	Private Secretary	निजी सचिव
3 7	Probationer	परखाधीन, परिवीक्षाधीन
3 8	Project Officer	परियोजना अधिकारी
3 9	Proof Reader	पूफ शोधक, पूफ रीडर

40	Public Relations Officer	जन-संपर्क अधिकारी
41	Purchase Officer	क्रय अधिकारी
42	Receptionist	स्वागती
43	Regional Officer	क्षेत्रीय अधिकारी
44	Resident Officer	निवासी अधिकारी
45	Returning Officer	निर्वाचन अधिकारी
46	Supervisor	पर्यवेक्षक
47	Translator	अनुवादक
48	Treasurer	कोषाध्यक्ष
49	Verification Officer	सत्यापन-अधिकारी
50	Welfare Officer	कल्याण अधिकारी

(ख) संक्षिप्तियाँ:

अ.क.	अंग्रेजी	हिंदी
1	AIR- All India Radio	आकाशवाणी
2	AH- Army Headquarters	थल सेना मुख्यालय
3	BPRD- Bureau of Police Research and Development	पुलिस अनुसंधान तथा विकास ब्यूरो
4	BPE- Bureau of Public Enterprises	सरकारी उद्यम कार्यालय
5	CS- Cabinet Secretariat	मंत्रिमंडल सचिवालय
6	CBR- Central Board of Revenue	केंद्रीय राजस्व बोर्ड
7	CBI- Central Bureau of Investigation	केंद्रीय जाँच ब्यूरो
8	CHD- Central Hindi Directorate	केंद्रीय हिंदी निदेशालय
9	CIA- Central Investigation Agency	केंद्रीय अन्वेषण एजेन्सी

1 0	CPWQ- Central Public Works Department	केंद्रीय लोक निर्माण विभाग
1 1	CRP- Central Reserve Police	केंद्रीय रिजर्व पुलिस
1 2	CSWB- Central Social Welfare Board	केंद्रीय समाज कल्याण बोर्ड
1 3	CSD- Central Storage Depot	केंद्रीय संचयन डिपो
1 4	CTO- Cenral Telegraph Office	केंद्रीय तार घर
1 5	CC- Chamber Commerce	वाणिज्य मंडल
1 6	CC- Computer Centere	कम्प्यूटर केंद्र
1 7	DC- Documenation Centre	प्रलेख केन्द्र
1 8	DK- Dooradarshan Kendra	दूरदर्शन केन्द्र
1 9	EC- Election Commission	निर्वाचन आयोग
2 0	EI- Embassy of India	भारतीय राजदूतावास
2 1	FPL- Family Planning Centre	परिवार नियोजन केन्द्र
2 2	FD- Films Division	फिल्म प्रभाग
2 3	FC- Finance Commission	वित्त आयोग
2 4	GSI- Geological Survey of India	भारतीय भूगर्भ सर्वेक्षण
2 5	GIP- Government of India Press	भारत सरकार मुद्रणालय
2 6	LI- Legation of India	भारतीय दूतावास
2 7	LA- Legislative Assembly	विधान सभा
2 8	LIC- Life Insurance Corporation	जीवन बीमा निगम
2 9	LSS- Lok Sabha Secretariat	लोकसभा सचिवालय

30	MLCD- Military Lands and Cantonments Directorate	सैनिक भूमि तथा छावनी निदेशालय
31	MTE- Military Trunk Exchange	सैनिक ट्रंक-टेलीफोन केन्द्र
32	NAI- National Archives of India	भारत का राष्ट्रीय अभिलेखागार
33	NBO- National Buildings Organisation	राष्ट्रीय भवन निर्माण संगठन
34	NDC- National Defence College	राष्ट्रीय रक्षा कॉलेज
35	NDS- National Discipline Scheme	राष्ट्रीय अनुशासन योजना
36	NRDC- National Research & Development Corporation	राष्ट्रीय अनुसंधान तथा विकास निगम
37	OLC- Official Language [Legislative] Commission	राजभाषा (विधायी) आयोग
38	PO- Passport Office	पारपत्र/पासपोर्ट कार्यालय
39	PSD- Printing & Stationery Deptt.	मुद्रण तथा लेखन सामग्री विभाग
40	PAC- Public Accounts Committee	लोक लेखा समिति
41	PAI- Public Administration Institute	लोक प्रशासन संस्थान
42	PSC- Public Service Commission	लोक सेवा आयोग
43	PWD- Public Works Department	लोक निर्माण विभाग
44	RB- Railway Board	रेलवे बोर्ड
45	RPF- Railway Police Force	रेलवे पुलिस दल
46	SFL- School of Foreign Languages	विदेशी भाषा विद्यालय

47	TO- Tourist Office	पर्यटन कार्यालय
48	UGC- Unversity Grant Commission	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग
49	WEC- Workers Education Centre	कामगार शिक्षा केन्द्र
50	ZP- Zoological Park	चिड़ियाघर

संदर्भ ग्रंथ:

1. प्रशासनिक हिंदी- टिप्पण, प्रारूपण और पत्रलेखन- डॉ. हरिमोहन
2. व्यावहारिक पत्रलेखन कला - डॉ. डी. एस. पोखरिया
3. व्यावहारिक हिंदी - रवींद्रनाथ श्रीवास्तव/भोलानाथ तिवारी
4. व्यावहारिक हिंदी और रचना - कृष्णकुमार गोस्वामी
5. व्यावहारिक हिंदी - डॉ. प्रेमचंद पातंजलि
6. व्यावसायिक हिंदी - प्रो. रहमतुल्लाह
7. सामान्य हिंदी - डॉ. केदार शर्मा/डॉ.महेन्द्र मिश्रा
8. मानक हिंदी व्याकरण - शशि शेखर तिवारी
9. पत्र-व्यवहार निर्देशिका- भोलानाथ तिवारी
10. प्रयोजनमूलक हिंदी - विनोद गोदरे
12. व्यावहारिक हिंदी - रवीन्द्रनाथ श्रीवास्तव, भोलानाथ तिवारी
13. व्यावहारिक हिंदी और रचना- कृष्णकुमार गोस्वामी
14. हिंदी खंडकाव्य परंपरा - रामेश्वर दयाल दुबे
- 15 आधुनिक गद्य की विविध विधाएँ - उदयभानु सिंह
16. आधुनिक खंडकाव्यों में युग चेतना - डॉ. एन. डी. पाटील
17. गद्य के रूप - संपा. शशिभूषण सिंहल
18. नई कविताएँ प्रबंध काव्य शिल्प और जीवन दर्शन - डॉ. उमाकांत गुप्ता वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
19. नए प्रतीक नाटक डॉ. सूरज प्रसाद पचौरी, जवाहरलाल पुस्तकालय, मथुरा
20. समकालीनता के अतीतोन्मुखी नाटक- डॉ. रमेश गौतम, नचिकेता प्रकाशन, दिल्ली
21. दुष्यंतकुमार और उनका काव्य - डॉ. सुरेश साळुंके
22. आत्मकथा विधा: शास्त्र और इतिहास- डॉ. बापूराव देसाई, गरिमा प्रकाशन, कानपूर
23. आत्मकथा साहित्य, सिद्धांत और समीक्षा- डॉ. आनंद सिन्दल, अमन प्रकाशन, कानपुर
24. हिंदी लेखिकाओं की आत्मकथाएँ- डॉ. सरजूप्रसाद मिश्र, अमन प्रकाशन, कानपुर
25. बच्चन का आत्मकथा साहित्य- अंजु शर्मा, आस्था प्रकाशन, भोपाल
26. प्रतिरोध का दस्तावेज: महिला आत्मकथाएँ - नीरू संजय प्रकाशन, नई दिल्ली -2
27. हिंदी दलित आत्मकथाएँ: एक अनुशीलन - डॉ. अभय परमार, ज्ञान प्रकाशन, कानपुर
28. हिंदी का दलित आत्मकथा साहित्य- संजय मुनेश्वर, चंद्रलोक प्रकाशन, कानपुर
29. बच्चन की आत्मकथा-संक्षेपण- अजितकुमार, नेशनल बुक ट्रस्ट, इंडिया
30. एक कहानी यह भी- मन्नू भंडारी, राधाकृष्ण प्रकाशन, इलाहाबाद
31. अपने अपने पिंजरे- मोहनदास नैमिशराय, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
32. अन्या से अनन्या - प्रभा खेतान, राजकमल प्रकाशन, नई दिल्ली

33. संतप्त- सूरजपाल चौहान, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
34. हादसे- रमणीका गुप्ता, राधाकृष्ण प्रकाशन, नई दिल्ली
35. डॉ. हरिवंशराय बच्चन का आत्मकथात्मक साहित्य- प्रा. श्रीनिवास, अभय प्रकाशन, 6ए/540, आवास विकरस, हंसपुरम, कानपुर- 208 021
36. हम अनिकेतन- श्री नरेश मेहता, लोकभारती प्रकाशन, पहली मंजिल, दरबारी बिल्डिंग, महात्मा गांधी मार्ग, इलाहाबाद-1
37. मुक्त गगन में- विष्णु प्रभाकर, राजपाल एण्ड सन्ज, कश्मीरी गेट, दिल्ली-6
38. जो कहा नहीं गया- कुसुम अंसल, राजपाल एण्ड सन्ज, दिल्ली-6

प्रश्नपत्र का स्वरूप तथा अंक विभाजन
प्रथम सत्र

समय : 2 घंटे	पूर्णांक : 60
(सूचना: सभी प्रश्न अनिवार्य हैं)	
प्रश्न 1. दीर्घोत्तरी प्रश्न (3 में से 2)	20
प्रश्न 2. लघूत्तरी प्रश्न (4 में से 2)	10
प्रश्न 3. ससंदर्भ व्याख्या (4 में से 2)	10
प्रश्न 4. अ) पारिभाषिक शब्दावली (12 में से 10)	10
आ) कार्यक्रम संयोजन कौशल का परिचय:(2 में से 1)	05
इ) अनुवाद लेखन मराठी/अंग्रेजी)	05
कुल अंक: 60	

वार्षिक परीक्षा

समय: 3 घंटे	पूर्णांक: 80
(सूचना: सभी प्रश्न अनिवार्य हैं)	
प्रश्न 1. अ) गद्य पर दीर्घोत्तरी प्रश्न (2 में से 1)	10
आ) पद्य पर दीर्घोत्तरी प्रश्न (2 में से 1)	10
प्रश्न 2. अ) गद्य पर लघूत्तरी प्रश्न (4 में से 2)	10
आ) पद्य पर लघूत्तरी प्रश्न (5 में से 3)	15
प्रश्न 3. ससंदर्भ व्याख्या (4 में से 2) (द्वितीय सत्र पर)	10
प्रश्न 4. अ) संक्षिप्तियाँ (7 में से 5)	10
आ) वृत्तांत लेखन (2 में से 1)	05
प्रश्न 5. अ) पत्रलेखन (2 में से 1)	05
आ) अनुवाद लेखन (मराठी/अंग्रेजी)	05
कुल अंक: 80	

सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे
तृतीय वर्ष साहित्य
हिंदी सामान्य - 3
वैकल्पिक पाठ्यक्रम:
प्रयोजनमूलक हिंदी
पाठ्यक्रम
(शैक्षिक वर्ष: जून 2015 से)

उद्देश्य-

1. छात्रों को कार्यालयीन कार्यपद्धति की जानकारी देना ।
2. छात्रों को सरकारी पत्राचार के प्रकारों, स्वरूप, भाषा शैली आदि की जानकारी देना ।
3. छात्रों को अनुवाद प्रक्रिया तथा कार्यालयीन अनुवाद से अवगत कराना ।
4. छात्रों को क्षेत्र-कार्य प्रणाली से परिचित कराना ।
5. छात्रों को प्रतिवेदन, संचार क्रांति एवं सूचना प्रौद्योगिकी, ई-कैश, साक्षात्कार के स्वरूप से परिचित कराना ।
6. छात्रों को राजभाषा हिंदी का संवैधानिक प्रावधान, हिंदी प्रचार प्रसार कार्य से परिचित करना ।
7. छात्रों को पारिभाषिक वाक्य एवं संक्षिप्तियों से अवगत कराना ।

अध्यापन प्रणालियाँ:

1. स्वाध्याय ।
2. विवेचन, विश्लेषण, फलक तथा चार्ट्स ।
3. राजभाषा अधिकारियों के अतिथि व्याख्यान ।
4. पूर्वानुमति से केंद्रीय तथा अन्य सरकारी कार्यालयों में जाकर प्रात्यक्षिकों, मॉडलों की व्यावहारिक जानकारी देना ।
5. प्रात्यक्षिक स्वाध्याय व परियोजना ।
6. दृक-श्राव्य माध्यमों/संगणक तथा इंटरनेट आदि साधनों का प्रयोग ।
7. शैक्षिक अध्ययन यात्रा का आयोजन ।

पाठ्यक्रम
प्रथम सत्र

1. प्रयोजनमूलक हिंदी प्रयुक्ति के माध्यम:
खड़ीबोली, मानक भाषा, संपर्क भाषा, राष्ट्रभाषा, राजभाषा।
 2. कार्यालयीन हिंदी पत्राचार:
 - अ. सरकारी पत्र की विशेषताएँ:
शुद्धता, सरलता, निर्वेयविक्रता, तथ्यों में स्पष्टता, असंदिग्धता, संक्षिप्तता, कमबद्धता, शिष्टता, प्रभावोत्पादकता, वैशिष्ट्यपूर्ण भाषा आदि।
 - ब. सरकारी पत्रों के विविध रूप और प्रकार:
सरकारी पत्र, अधिसूचना, प्रेस विज्ञप्ति, निविदा, परिपत्र, कार्यालय आदेश, आवेदन पत्र।
 3. राजभाषा हिंदी: संवैधानिक प्रावधान: संक्षिप्त परिचय।
 4. अनुवाद प्रक्रिया तथा कार्यालयीन अनुवाद :
 - अ. अनुवाद स्वरूप, महत्व : अनुवाद प्रक्रिया, हिंदी में अनुवाद का महत्व, सूचना तकनीक में अनुवाद का महत्व।
 - ब. अनुवाद के प्रकार:
शब्दानुवाद, भावानुवाद, छायानुवाद, मशीनी अनुवाद, वैज्ञानिक एवं तकनीकी साहित्य का अनुवाद, बैंकिंग अनुवाद, कंप्यूटर अनुवाद।
 - क. अनुवादक के गुण।
 - ड. कार्यालयीन अनुवाद: 100 शब्दों का परिच्छेद, अंग्रेजी अथवा मराठी से हिंदी में अनुवाद।
 5. पारिभाषिक वाक्यों का हिंदी अनुवाद। (क. सूची संलग्न)
-

द्वितीय सत्र

6. जनसंचार माध्यम एवं हिंदी:
- क. दूरदर्शन और प्रयोजनमूलक हिंदी- दूरदर्शन भाषा की विशेषताएँ, दूरदर्शन के लिए समाचार-लेखन।
 - ख. आकाशवाणी और प्रयोजनमूलक हिंदी- आकाशवाणी भाषा की विशेषताएँ, आकाशवाणी के लिए समाचार-लेखन।
7. क्षेत्र कार्य (फील्ड वर्क):
- क. क्षेत्र कार्य का अर्थ एवं महत्व।
 - ख. क्षेत्र कार्य की प्रणालियाँ।
 - ग. क्षेत्र कार्य की प्रक्रियाँ- अनुसंधान क्षेत्र का चयन, साक्षात्कार प्रश्नावली तैयार करना, साक्षात्कार प्रश्नावली का संचलन।
 - घ. प्रतिवेदन रिपोर्ट : परिभाषा और स्वरूप, प्रारूप, शीर्षक।
- 8 पृष्ठ-सज्जा: पृष्ठभूमि-
- अ. पृष्ठ-सज्जा (मेक-अप) के विविध अंग।
 - आ. सामग्री का संयोजन एवं पृष्ठ निर्धारण।
 - इ. कलापक्ष एवं मुद्रण।
9. संचार क्रांति एवं सूचना प्रौद्योगिकी का भविष्य:
- अ. ई-कैश, ई-कैश तथा डिजिटल हस्ताक्षर, फायरवाल।
 - आ. ई-बिजिनेस, ई-फैक्स, वेबसाइट बनाना।
 - इ. ई-प्रोक्चोरमेंट, ई-गवर्नेंस, ई-प्रशासन।
 - ई. विभिन्न क्षेत्रों में सूचना प्रौद्योगिकी की उपादेयता का संक्षिप्त परिचय।
 - उ. सायबर शिक्षा की सार्थकता।
10. पारिभाषिक संक्षिप्तियाँ। (ख. सूची संलग्न)

क. वाक्य (अंग्रेजी से हिंदी)

अ.क्र	अंग्रेजी	हिंदी
1	A draft of reply is put up for approval	उत्तर का मसौदा अनुमोदनार्थ प्रस्तुत है।
2	Agenda is sent herewith	इसके साथ कार्य-सूची भेजी जा रही है।
3	Board's sanction is necessary to regularise the matters.	इस मामले को नियमित करने के लिए बोर्ड की मंजूरी जरूरी है।
4	Certificate by the competent authority is required.	सक्षम प्राधिकारी का प्रमाण-पत्र आवश्यक है।
5	Compliance of orders is still awaited.	आदेशों के अनुपालन की अभी प्रतीक्षा है।
6	Copy enclosed for ready reference.	सुलभ संदर्भ के लिए प्रतिलिपि संलग्न है।
7	Draft of circular put up for signature.	परिपत्र का मसौदा हस्ताक्षर के लिए प्रस्तुत है।
8	Early reply is solicited.	शीघ्र उत्तर भेजने की प्रार्थना है।
9	Ordered of enquiry has been issued	जाँच का आदेश दे दिया गया है।
10	Funds are available within sanctioned budget.	स्वीकृत हुए बजट में राशि उपलब्ध है।
11	Further report is awaited.	अगली रिपोर्ट की प्रतीक्षा है।
12	Give necessary facilities.	आवश्यक सुविधाएँ दी जाएँ।
13	Liable to disciplinary action.	अनुशासनात्मक कार्रवाई की जा सकती है।
14	Will be replied to accordingly.	तद्नुसार उत्तर भेजा जाएगा।
15	You may like to discuss.	संभवतः आप को विचार-विमर्श करना चाहिए।
16	Yours attention is drawn.	आपका ध्यान आकर्षित किया जाता है।
17	Acting in official capacity.	आधिकारिक हैसियत से काम करते हुए,
18	Please let us know about the action taken at your end.	कृपया आपकी ओर से की गई कार्रवाई से हमें अवगत कराएँ।

19	I know far as my knowledge is concerned	जहाँ तक मेरी जानकारी है/ मुझे ज्ञात है।
20	It is not possible to sanction due the reasons enumerated above.	ऊपर बताये गये कारणों से मंजूरी नहीं दी जा सकती/ देना सम्भव नहीं है।
21	In anticipation of your approval.	आपके अनुमोदन की प्रत्याशा में।
22	Individual case will be decided on merits.	हर एक/प्रत्येक मामले पर अलग-अलग उसके गुण-दोषों के आधार पर निर्णय लिया जाएगा।
23	Objections have been dealt with	अगले मास की पहली तारीख के पहले देय नहीं है।
24	Objections have been over ruled.	आक्षेपों/आपत्तियों पर विचार कर लिया गया है।
25	On such terms and conditions as he thinks fit.	ऐसे शर्तों के साथ जिन्हें वह उचित समझे।
26	The file is not readily traceable.	मिसिल तत्काल नहीं मिल रही है।
27	Accepted provisionally	अन्तिम रूप में स्वीकृत।
28	Advise further development	आगे की प्रगति से अवगत कराएँ/ के बारे में सूचित करें।
29	Advise the action taken	की गई कार्रवाई से अवगत कराएँ/सूचित करें।
30	This is with in extant (exustung) rules.	यह वर्तमान नियमों के अनुसार ही है।
31	The case is time barred.	मामला समय बाधित/कालातीत है।
32	As laid down in the rules.	जैसा कि नियमों में निर्धारित किया गया है।
33	As specified in the rules.	जैसा कि नियमों में विनिर्दिष्ट किया गया है।
34	As explained in the rules.	जैसा कि नियमों में स्पष्ट किया गया है।
35	Check and give remarks.	जाँच करें और कैफियत दें।
36	Funds will be provided.	धन की व्यवस्था की जाएगी।

37	Action is under way.	कार्रवाई की जा रही है।
38	Copy enclosed for the ready reference.	तत्काल हवाले के लिए प्रतिलिपि संलग्न है।
39	Fair endorsement is put up for signature.	स्वच्छ पृष्ठांकन हस्ताक्षर के लिए प्रस्तुत है।
40	This is inconfermity with rules.	यह नियमों के अनुरूप है।

ख. संक्षिप्तियाँ

अ. क.	अंग्रेजी	हिंदी
1	AIR- All India Radio	आकाशवाणी
2	AFMS- Armed Forces Medical Services	सशस्त्र सेना चिकित्सा सेवा
3	AFIO- Armed Forces Information Office	सशस्त्र सेना सूचना कार्यालय
4	ASH- Airforce Station Headquarters	वायुसेना स्टेशन मुख्यालय
5	AMD- Atomic Minerals Division	परमाणु खनिज प्रभाग
6	ASI- Archaeological Survey of India	भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण
7	ACED- Appellate Collector of Estate Duty	संपदा शुल्क अपील नियंत्रक
8	BARC- Bhabha Atomic Research Centre	भाभा अणु अनुसंधान केन्द्र
9	CBI- Central Bureau of Investigation	केन्द्रीय जाँच ब्यूरो
10	CGHS- Central Government Health Scheme	केन्द्रीय सरकार स्वास्थ्य योजना
11	CBR- Central Board of Revenue	केन्द्रीय राजस्व बोर्ड
12	CBSE- Central Board of Secondary Education	केन्द्रीय माध्यमिक शिक्षा बोर्ड
13	CVC- Central Vigilance Commission	केन्द्रीय सतर्कता आयोग
14	CS- Cabbinate Secretariat	मंत्रिमंडल सचिवालय
15	CCI- Census Commission of India	भारतीय जनगणना कमीशन
16	CCO- Central Claims Organisation	केन्द्रीय दावा संगठन
17	CPWD- Central Public Works Department	केन्द्रीय लोक-निर्माण विभाग
18	CRPF- Central Reserve Police Force	केन्द्रीय रिजर्व पुलिस बल
19	CRCL- Central Revenues Control Laboratory	केन्द्रीय राजस्व नियंत्रण प्रयोगशाला
20	CSWB- Central Social Welfare Board	केन्द्रीय समाज कल्याण बोर्ड

2 1	CHD-Central Hindi Directorate	केन्द्रीय हिंदी निदेशालय
2 2	CSIR-Council of Scientific and Industrial Research	वैज्ञानिक तथा औद्योगिक अनुसंधान परिषद्
2 3	CERT-Council of Educational Research and Training	शैक्षिक अनुसंधान एवं प्रशिक्षण परिषद्
2 4	DA- Department of Agriculture	कृषि विभाग
2 5	DE- Department of Education	शिक्षा विभाग
2 6	DR- Department of Revenue	राजस्व विभाग
2 7	DAH- Directorate of Animal Husbandary	पशुपालन निदेशालय
2 8	DIO- Defence Inspection Organisation	रक्षा निरीक्षण संगठन
2 9	DGSD- Directorate General of Supplies and Disposals	आपूर्ति एवं निपटान महानिदेशालय
3 0	DT- Directotate of Training	प्रशिक्षण निदेशालय
3 1	DNSS- Directorate of National Sample Survey	राष्ट्रीय नमूना सर्वेक्षण निदेशालय
3 2	FTII- Film and Television Institute of India	भारतीय फिल्म और टेलीविजन संस्थान
3 3	FCI - Food Corporation of India	भारतीय खाद्य निगम
3 4	GICI - General Insurance Corpration of India	भारतीय साधारण बीमा निगम
3 5	HAL - Hindustan Aeronautics Ltd.	हिंदुस्तान एयरोनॉटिक्स लिमिटेड
3 6	ITI - Industrial Training Institute	औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थान
3 7	LICI - Life Insurance Corporation of India	भारतीय जीवन बीमा निगम
3 8	LC - Language Commission	भाषा आयोग
3 9	MHA - Ministry of Home Affairs	गृह मंत्रालय

40	MESW- Ministry of Education and Social Welfare	शिक्षा और समाज-कल्याण मंत्रालय
41	MHRD - Ministry of human resource Development	मानव संसाधन विकास मंत्रालय
42	MIB - Ministry of Information and Broadcasting	सूचना एवं प्रसारण मंत्रालय
43	NBO - National Building Organisation	राष्ट्रीय इमारत संगठन
44	NSC - National Seeds Corporation	राष्ट्रीय बीज निगम
45	OLC - Official Language Commission	राजभाषा आयोग
46	PRC - Postal Research Centre	डाक अनुसंधान केंद्र
47	UGC - University Grants Commission	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग
48	UNO - United Nations Organisation	संयुक्त राष्ट्र संघ
49	WHO - World Health Organisation	विश्व स्वास्थ्य संगठन
50	ZSI - Zoological Survey of India	भारतीय प्राणी सर्वेक्षण

संदर्भ ग्रंथ

1. अनुवाद: प्रक्रिया और स्वरूप: डॉ. कैलाशचंद्र भाटिया, तक्षशिला प्रकाशन, नई दिल्ली, प्र. सं. 2004 मूल्य - 250/-
2. प्रयोजनमूलक हिंदी: सिद्धांत एवं प्रयोग: दंगल झाल्टे, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली, मूल्य -100/-
3. अनुवाद कला: डॉ. एन. ई. विश्वनाथ अय्यर, प्रभात प्रकाशन, दिल्ली, प्र. सं. 1998, मूल्य -100/-
4. आधुनिक जन-संचार और हिंदी: डॉ. हरिमोहन, तक्षशिला प्रकाशन, नई दिल्ली, प्र. सं. 2003 मूल्य- 200/-
6. समाचार, फीचर- लेखन एवं सम्पादन- कला: डॉ. हरिमोहन, तक्षशिला प्रकाशन, नई दिल्ली, प्र. सं. 2003 मूल्य-200/-
7. प्रकाशकीय हिंदी: डॉ. हरिमोहन, तक्षशिला प्रकाशन, नई दिल्ली, प्र. सं. 2002 मूल्य- 150/-
8. संपादन कला एवं प्रूफ पठन: डॉ. हरिमोहन, तक्षशिला प्रकाशन, नई दिल्ली, प्र. सं. 2003 मूल्य- 150/-
9. प्रयोजनमूलक हिंदी के विविध रूप: डॉ. राजेंद्र मिश्र/राकेश शर्मा, तक्षशिला प्रकाशन, नई दिल्ली, प्र. सं. 2005
10. पत्रकारिता प्रशिक्षण एवं प्रसार विधि: डॉ. सुजाता वर्मा, आशीष प्रकाशन, कानपुर, प्र. सं. 2005, मूल्य-250/-
11. जनसंचार माध्यमों में हिंदी - चंद्रकुमार, क्लासिक पब्लिशिंग कम्पनी, नई दिल्ली, मूल्य- 250/-
12. दूरसंचार एवं सूचना प्रौद्योगिकी - डी. डी. ओझा/सत्यप्रकाश, ज्ञान गंगा, दिल्ली, संस्करण: 2004, मूल्य-200/-

प्रयोजनमूलक हिंदी

प्रश्नपत्र का स्वरूप तथा अंक विभाजन

समय : 2 घंटे

पूर्णांक: 60

सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

प्रश्न 1. अ) अंग्रेजी वाक्यों का हिंदी अनुवाद (10 में से 7)	14
आ) अनुवाद मराठी/अंग्रेजी (2 में से 1)	06
प्रश्न 2. सरकारी पत्र (4 में से 2)	10
प्रश्न 3. लघूत्तरी प्रश्न (4 में से 2)	14
प्रश्न 4. टिप्पणियाँ (6 में से 4)	16
	कुल अंक: 60

वार्षिक परीक्षा

समय : 3 घंटे

पूर्णांक: 80

सूचना: सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

प्रश्न 1. आकाशवाणी या दूरदर्शन के लिए समाचार लेखन(2 में से 1)	08
प्रश्न 2. सरकारी पत्र (4 में से 2)	16
प्रश्न 3. अ) अंग्रेजी संक्षिप्तियों का हिंदी रूपांतर (14 में से 10)	10
आ) अनुवाद मराठी/अंग्रेजी (2 में से 1)	06
प्रश्न 4. लघूत्तरी प्रश्न (6 में से 4)	20
प्रश्न 5. टिप्पणियाँ (6 में से 4)	20
	कुल अंक: 80

(विशेष सूचना: वार्षिक परीक्षा के प्रश्नपत्र में 40 प्रतिशत प्रश्न प्रथम सत्र के पाठ्यक्रम पर होंगे)

.....

सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे
तृतीय वर्ष साहित्य
हिंदी विशेष- 3

हिंदी साहित्य का इतिहास

पाठ्यक्रम

(शैक्षिक वर्ष: जून 2015 से)

उद्देश्य:-

1. हिंदी साहित्य के इतिहास की लेखन परंपरा से अवगत कराना।
2. हिंदी साहित्य के इतिहास के कालखंडों के नामकरण एवं पृष्ठभूमि का परिचय देना।
3. हिंदी साहित्य की प्रतिनिधि रचनाओं और रचनाकारों का महत्व, प्रदेय, पूर्ववर्ती तथा परवर्ती प्रभाव विशद करना।
4. हिंदी साहित्य के विकासक्रम तथा साहित्य के परिवर्तनों के कारणों का परिचय देना।
5. हिंदी साहित्य के इतिहास के माध्यम से साहित्य और युग जीवन का संबंध विशद करना।
6. आधुनिक युग की सामाजिक, राजनीतिक, धार्मिक, साहित्यिक तथा आर्थिक परिस्थितियों के बदलाव के परिपेक्ष्य में हिंदी साहित्य में आए हुए बदलाव से छात्रों को अवगत कराना।

अध्यापन पद्धति:-

1. व्याख्यान तथा विश्लेषण।
2. साहित्य कृतियाँ और साहित्यकारों पर छात्रों द्वारा स्वाध्याय एवं आलेख लेखन।
3. हिंदी साहित्य के इतिहास पर वस्तुनिष्ठ एवं लघूत्तरी-प्रश्न।
4. हिंदी पत्र-पत्रिकाओं में प्रकाशित साहित्येतिहास की सामग्री छात्रों द्वारा संकलित करना।
5. दृक-श्राव्य माध्यमों/संगणक तथा इंटरनेट आदि साधनों का प्रयोग।
6. अतिथियों के व्याख्यान, संगोष्ठी तथा समूह चर्चा का आयोजन।
7. शैक्षिक अध्ययन यात्रा का आयोजन।

पाठ्यक्रम
आदिकाल से आधुनिक काल तक

प्रथम सत्र

1. हिंदी साहित्य का काल विभाजन और नामकरण।

2. आदिकाल :

1. आदिकाल की पृष्ठभूमि- राजनीतिक, सामाजिक, धार्मिक साहित्यिक परिस्थितियाँ।
2. आदिकालीन वीरगाथा तथा रासो साहित्य की प्रवृत्तियाँ।
3. आदिकालीन रचनाकारों का परिचय- चंदबरदाई, अमीर खुसरो।
4. आदिकालीन रचनाओं का परिचय- ढोला मारू-रा दूहा, बीसलदेव रासो।

3. भक्तिकाल (पूर्वमध्यकाल) :

1. भक्तिकाल की पृष्ठभूमि संक्षेप में।
2. निर्गुण भक्ति साहित्य और उसकी शाखाएँ- ज्ञानाश्रयी तथा प्रेमाश्रयी शाखा की विशेषताएँ।
3. सगुण भक्ति साहित्य और उसकी शाखाएँ- कृष्णभक्ति और रामभक्ति शाखा की विशेषताएँ।
4. निम्नलिखित रचनाकारों का संक्षिप्त परिचय- कबीर, जायसी, सूरदास, तुलसीदास, मीराबाई, रहीम।
5. निम्नलिखित रचनाओं का संक्षिप्त परिचय- रामचरित मानस, भ्रमरगीत।

4. रीतिकाल (उत्तर मध्यकाल)

1. रीतिकाल की पृष्ठभूमि संक्षेप में।
2. रीतिकाल का नामकरण।
3. रीतिकालीन साहित्य की प्रवृत्तियाँ।
4. रीतिकालीन कवियों का परिचय: केशवदास, बिहारी, घनानंद।
5. रीतिकालीन रचनाओं का परिचय: रामचंद्रिका, बिहारी सतसई।

द्वितीय सत्र

आधुनिक काल सन 2000 ई. तक

1. काव्य :-

क. निम्नलिखित काव्यधाराओं का संक्षिप्त परिचय:

भारतेंदु युग, द्विवेदी युग, छायावादी युग ।

ख. निम्नलिखित काव्यधाराओं की विशेषताओं का परिचय:-

प्रगतिवाद, प्रयोगवाद, नई कविता, साठोत्तरी कविता,

उत्तरशती की कविता ।

ग. निम्नलिखित कवियों का परिचय:

मैथिलीशरण गुप्त, जयशंकर प्रसाद, महादेवी वर्मा, अज्ञेय,

भवानीप्रसाद मिश्र, मुक्तिबोध, धूमिल, केदारनाथ सिंह,

नरेश मेहता, मंगेश डबराल, चंद्रकांत देवताले, निर्मला पुत्तुल ।

घ. निम्नलिखित रचनाओं का परिचय:

प्रियप्रवास, कुकुरमुत्ता, उर्वशी ।

2. गद्य साहित्य :-

क. निम्नलिखित गद्य विधाओं का विकासात्मक संक्षिप्त परिचय-

1. नाटक

2. उपन्यास

3. कहानी

4. निबंध

ख. निम्नलिखित गद्यकारों का परिचय:

महावीरप्रसाद द्विवेदी, रामचंद्र शुक्ल, प्रेमचंद, जैनेंद्र कुमार,

यशपाल, वृंदावनलाल वर्मा, भीष्म साहनी, जयप्रकाश कर्दम,

मोहन राकेश, श्रीलाल शुक्ल, ममता कालिया, मेहरुनिसा परवेज़ ।

ग. निम्नलिखित रचनाओं का स्थूल परिचय:

गोदान, मैला आँचल, पहला सूरज, तुम चन्दन हम पानी,

अंधायुग ।

संदर्भ ग्रंथ:-

1. हिंदी साहित्य का इतिहास - आचार्य रामचंद्र शुक्ल
2. हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. राममूर्ति त्रिपाठी
3. हिंदी साहित्य का इतिहास - संपा. डॉ. नगेंद्र
4. हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. लक्ष्मीसागर वाष्णेय
5. हिंदी साहित्य और उसकी प्रवृत्तियाँ - डॉ. गोविंदराम शर्मा
6. हिंदी साहित्य युग और प्रवृत्तियाँ - डॉ. शिवकुमार शर्मा
7. हिंदी साहित्य की प्रवृत्तियाँ - डॉ. जयकिशन प्रसाद खंडेलवाल
8. हिंदी साहित्य का विवेचनात्मक इतिहास - डॉ. राजनाथ शर्मा
9. हिंदी साहित्य का सुबोध इतिहास - बाबू गुलाबराय
10. हिंदी साहित्य का दूसरा इतिहास - डॉ. बच्चन सिंह
11. हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. विजयपाल सिंह
12. हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. श्रीनिवास शर्मा
13. हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. रामरतन भटनागर
14. हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. माधव सोनटक्के
15. हिंदी साहित्य का वैज्ञानिक इतिहास - भाग 1-2 डॉ. गणपतिचंद्र गुप्त
16. हिंदी साहित्य का अद्यतन इतिहास - डॉ. मोहन अवस्थी
17. हिंदी गद्य का उद्भव और विकास - डॉ. मोहन शास्त्री
18. हिंदी का गद्य इतिहास - डॉ. रामचंद्र तिवारी
19. हिंदी साहित्य का इतिहास - आचार्य हजारी प्रसाद द्विवेदी
20. भक्ति आंदोलन - डॉ. शिवकुमार मिश्र
21. रीतिकाल - डॉ. जगदीश गुप्त, वसुमती इलाहाबाद, 1968
22. समकालीन: कवि और काव्य - कल्याण चंद्र, चिंतन प्रकाशन कानपुर
23. आधु. हिंदी साहित्य का इतिहास- डॉ बच्चनसिंह, लोकभारती प्रका. इलाहाबाद
24. साहित्य की दिशाएँ- डॉ मृत्युंजय उपाध्याय, अमर प्रकाशन, मथुरा
25. हिंदी उपन्यास की प्रवृत्तियाँ- डॉ. शशिभूषण सिंहल, प्रेम प्रका. मंदिर, दिल्ली
26. हिंदी साहित्य का विवेचनात्मक इतिहास- मोहन अवस्थी, वाणी प्रका.
27. अन्तिम दशक की हिंदी कहानियाँ संवेदना और शिल्प-डॉ. नीरज शर्मा
28. हिंदी साहित्य का संक्षिप्त इतिहास- शिवकुमार मिश्र, वाणी प्रका.दिल्ली
29. नई कविता के सात अध्याय- डॉ. देवेश ठाकुर, मौलिक साहित्य प्रका. दिल्ली.
30. बीसवीं शताब्दी का हिंदी साहित्य-विनयमोहन सिंह, राजकमल प्रका. दिल्ली
31. साहित्य और समय अन्तः संम्बन्धों पर पुनर्विचार- सं. बद्री नारायण, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
32. हिंदी साहित्य में युगीन बोध- डॉ शैलजा भारद्वाज, चिंतन प्रकाशन, कानपुर

33. आधुनिक कविता का इतिहास- डॉ. लक्ष्मी नारायण चातक, विश्वभारती प्रकाशन, दिल्ली
33. आधुनिक कविता की मुख्य प्रवृत्तियाँ-डॉ. नगेन्द्र, नेशनल पब्लि. हाउस, दिल्ली
35. हिंदी साहित्य का आधा इतिहास - डॉ. सुमन राजे
36. स्वातंत्र्योत्तर हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. लक्ष्मीसागर वाष्णेय

हिंदी साहित्य का इतिहास

हिंदी विशेष- 3

प्रश्नपत्र का स्वरूप एवं अंक विभाजन प्रथम सत्र

समय 2 घंटे

पूर्णांक: 60

सूचना: सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

प्रश्न 1. आदिकाल पर दीर्घोत्तरी	14
अथवा आदिकाल पर टिप्पणियाँ (4 में से 2)	
प्रश्न 2. भक्तिकाल पर दीर्घोत्तरी प्रश्न	14
अथवा भक्तिकाल पर टिप्पणियाँ (4 में से 2)	
प्रश्न 3. रीतिकाल पर दीर्घोत्तरी प्रश्न	14
अथवा रीतिकाल पर टिप्पणियाँ (4 में से 2)	
प्रश्न 4. अ. वस्तुनिष्ठ प्रश्न-(10 में से 8) (आदिकाल-3/भक्तिकाल-4/रीतिकाल-3)	08
आ. संक्षिप्त उत्तरवाले प्रश्न- (7 में से 5) (आदिकाल-2/भक्तिकाल-3/रीतिकाल-2)	10

कुल अंक: 60

प्रश्नपत्र का स्वरूप एवं अंक विभाजन

वार्षिक परीक्षा

समय 3 घंटे

पूर्णांक: 80

सूचना: सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

प्रश्न 1. आदिकाल पर दीर्घोत्तरी प्रश्न अथवा रीतिकाल पर टिप्पणियाँ (4 में से 2)	14
प्रश्न 2. भक्तिकाल पर दीर्घोत्तरी प्रश्न अथवा भक्तिकाल पर टिप्पणियाँ (4 में से 2)	14
प्रश्न 3. आधुनिक कालीन पद्य पर दीर्घोत्तरी प्रश्न अथवा आधुनिक कालीन पद्य पर टिप्पणियाँ (4 में से 2)	14
प्रश्न 4. आधुनिक कालीन गद्य पर दीर्घोत्तरी प्रश्न अथवा आधुनिक कालीन गद्य पर टिप्पणियाँ (4 में से 2)	14
प्रश्न 5. अ. आधुनिक काल पर वस्तुनिष्ठ प्रश्न (गद्य पर-6/पद्य पर-6) (12 में से 10)	10
आ. आधुनिक काल पर संक्षिप्त उत्तरवाले प्रश्न (पद्य पर-5/गद्य पर-5) (10 में से 7)	14
कुल अंक:	80

सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे
तृतीय वर्ष साहित्य
हिंदी विशेष- 4
काव्यशास्त्र
पाठ्यक्रम

(शैक्षिक वर्ष: जून 2015 से)

उद्देश्य:

1. छात्रों को काव्य, साहित्य की परिभाषाओं द्वारा काव्य के स्वरूप के साथ काव्य हेतु तथा काव्य के प्रयोजनों का ज्ञान कराना।
2. छात्रों को काव्य के तत्व, काव्य के भेद तथा शब्दशक्ति का ज्ञान कराना।
3. छात्रों को अलंकार, छंदों के स्वरूप के साथ उनका सोदाहरण परिचय कराना।
4. छात्रों को गद्य-भेदों के साथ नाटक, एकांकी और निबंध के स्वरूप एवं तत्वों की जानकारी देना।
5. छात्रों को रस का स्वरूप, रस के अंगों एवं भेदों का परिचय देना।
6. छात्रों को आलोचना का स्वरूप, आलोचना की उपयोगिता और आलोचक के गुणों से परिचित कराना।

अध्यापन पद्धति:

1. स्वाध्याय।
2. भारतीय काव्यशास्त्र का सैद्धांतिक एवं अनुप्रयोगात्मक अध्ययन।
3. व्याख्यान, विवेचन तथा विश्लेषण।
4. दृक-श्राव्य माध्यमों/संगणक तथा इंटरनेट आदि साधनों का प्रयोग।
5. काव्यशास्त्र पर संगोष्ठी तथा समूह चर्चा का आयोजन।
6. शैक्षिक अध्ययन यात्रा का आयोजन।
7. अतिथियों के व्याख्यान।

प्रथम सत्र
पाठ्यक्रम

1. काव्य (साहित्य) का अर्थ, स्वरूप, काव्य की संस्कृत, हिंदी तथा अंग्रेजी की सर्वाधिक प्रचलित परिभाषाएँ।
2. काव्य-हेतु (कारण) और काव्य प्रयोजन (उद्देश्य) का सामान्य परिचय।
3. काव्य के तत्व - भाव-तत्व, बुद्धि-तत्व, कल्पना-तत्व, शैली तत्व।
4. शब्दशक्ति - अभिधा, लक्षणा, व्यंजना का सामान्य परिचय।
5. काव्य के भेद (प्रकार):
काव्य के निम्नलिखित भेद :
प्रबंध काव्य : महाकाव्य, खंडकाव्य।
: मुक्तक काव्य, गीतिकाव्य।
6. अलंकार अ) अलंकार का स्वरूप, काव्य में अलंकार का महत्व।
आ) निम्नलिखित अलंकारों का सोदाहरण परिचय-
 1. शब्दालंकार : अनुप्रास, यमक, श्लेष, वक्रोक्ति।
 2. अर्थालंकार : उपमा, दृष्टान्त, रूपक, उत्प्रेक्षा, अतिशयोक्ति, भ्रांतिमान।

द्वितीय सत्र पाठ्यक्रम

1. गद्य के भेद: उपन्यास, कहानी, निबंध, रेखाचित्र।
(इन विधाओं का केवल तात्विक परिचय तथा उपन्यास और कहानी की तुलना।)
2. दृश्य काव्य: अ) नाटक की परिभाषा और तत्व (भारतीय दृष्टि से तत्वों का स्थूल परिचय)
आ) माध्यम के आधार पर नाटक के भेद: रंगमंचीय नाटक, रेडियो नाटक, दूरदर्शन नाटक का सामान्य परिचय।
इ) काव्य नाटक/गीतिनाट्य: स्वरूप एवं तात्विक परिचय।
ई) एकांकी: परिभाषा और तत्व, नाटक और एकांकी की तुलना।
3. रस: अ) रस की परिभाषा एवं स्वरूप।
आ) रस के अंग: स्थायी भाव, विभाव, अनुभाव और संचारी भाव।
इ) रसों का सोदाहरण परिचय: शृंगार रस, करुण रस, वीर रस और हास्य रस।
4. आलोचना: स्वरूप, उद्देश्य एवं आवश्यकता तथा आलोचक के गुण।
5. छंद: अ) काव्य में छंद का महत्व।
आ) वर्णिक और मात्रिक छंदों का स्वरूप।
इ) निम्नलिखित छंदों का सोदाहरण परिचय—
क) मात्रिक छंद: दोहा, सोरठा, रोला, चौपाई, बरवै।
ख) वर्णिक छंद: शिखरिणी, द्रुतविलंबित, भुजंगप्रयात, मनहरण कवित्त, दुर्मिल सवैया।

संदर्भ ग्रंथः

1. काव्यशास्त्रः डॉ. भगीरथ मिश्र
2. काव्य के तत्वः आ. देवेंद्रनाथ वर्मा
3. साहित्य विवेचनः क्षेमचंद्र सुमन/योगेंद्र कुमार मल्लिक
4. साहित्यशास्त्र परिचयः डॉ. सुधाकर कलवडे
5. भारतीय काव्यशास्त्रः डॉ. गोविंद त्रिगुणायत
6. भारतीय एवं पाश्चात्य काव्यशास्त्रः डॉ. सुरेश कुमार जैन/प्रा. महावीर कंडारकर (अन्नपूर्ण प्रकाशन, कानपुर)
7. भारतीय काव्यशास्त्रः डॉ. जितेंद्रनाथ मिश्र
8. भारतीय काव्यशास्त्रः डॉ. शांतिस्वरूप गुप्त
9. भारतीय काव्यशास्त्रः डॉ. योगेंद्र प्रताप सिंह
10. भारतीय काव्यशास्त्र के सिद्धांतः डॉ. कृष्णदेव झारी
11. भारतीय काव्यशास्त्र के सिद्धांतः डॉ. सुरेश अग्रवाल
12. समीक्षा शास्त्र के भारतीय मानदंडः डॉ. रामसागर त्रिपाठी
13. भारतीय एवं पाश्चात्य काव्यशास्त्रः डॉ. यतींद्र तिवारी
14. भारतीय एवं पाश्चात्य काव्यशास्त्रः डॉ. देवराजसिंह भाटी
15. काव्य-प्रदीपः पं. रामबहोरी शुक्ल
16. काव्यांग प्रकाशः डॉ. विजयपाल सिंह
17. काव्यांग-कौमुदीः पं. विश्वनाथ प्रसाद मिश्र
18. भारतीय काव्यशास्त्र का अध्ययनः डॉ. विश्वंभरनाथ उपाध्याय
19. भारतीय तथा पाश्चात्य काव्यशास्त्रः डॉ. सत्यदेव चौधरी
20. काव्यशास्त्रः डॉ. सुरेशकुमार जैन/डॉ. गोरक्ष थोरात
21. आधुनिक हिंदी व्याकरण और रचना - डॉ. वासुदेवनंदन प्रसाद
22. भारतीय काव्यशास्त्रः डॉ. व्ही. एन. भालेराव
23. काव्यशास्त्रः प्रा. माधुरी नगरकर, क्षितिज प्रकाशन, पुणे

.....

काव्यशास्त्र
हिंदी विशेष- 4
प्रश्नपत्र का स्वरूप एवं अंक विभाजन
प्रथम सत्र

समय 2 घंटे

पूर्णांक: 60

सूचना सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

प्रश्न 1. वस्तुनिष्ठ प्रश्न (12 में से 10)	10
प्रश्न 2. टिप्पणियाँ (अलंकारों पर) (4 में से 2)	10
प्रश्न 3. लघूत्तरी प्रश्न (6 में से 4)	20
प्रश्न 4. दीर्घोत्तरी प्रश्न (4 में से 2)	20

कुल अंक: 60

प्रश्नपत्र का स्वरूप एवं अंक विभाजन
वार्षिक परीक्षा

समय 3 घंटे

पूर्णांक: 80

.....
सूचना: सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

प्रश्न 1. वस्तुनिष्ठ प्रश्न (12 में से 10) (केवल द्वितीय सत्र पर)	10
प्रश्न 2. संक्षिप्त उत्तरवाले प्रश्न (12 में से 10)	20
प्रश्न 3. टिप्पणियाँ (छंदों पर) (4 में से 2)	10
प्रश्न 4. लघूत्तरी प्रश्न (6 में से 4)	20
प्रश्न 5. दीर्घोत्तरी प्रश्न (4 में से 2)	20

(प्रथम सत्र पर 40 प्रतिशत प्रश्न होंगे।)

कुल अंक: 80

सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे

तृतीय वर्ष साहित्य

हिंदी सामान्य-3

पाठ्यक्रम

(शैक्षिक वर्ष: जून 2015 से)

उद्देश्य:-

1. छात्रों को हिंदी आत्मकथा विधा तथा हिंदी की दीर्घ कविता/काव्य नाटक के विकास तथा उनके स्वरूप का परिचय देना।
2. छात्रों को पारिभाषिक शब्द तथा संक्षिप्तियों के माध्यम से सरकारी कार्यालय में प्रयुक्त की जानेवाली कार्यालयीन हिंदी से परिचित कराना।
3. छात्रों को सरकारी पत्रलेखन की पद्धति से अवगत कराना।
4. छात्रों को पत्रकारिता के विभिन्न पहलुओं से परिचित कराना।
5. छात्रों में अंग्रेजी से हिंदी में अनुवाद करने की कला को विकसित करना।

अध्यापन पद्धति:-

1. स्वाध्याय।
2. व्याख्यान तथा विश्लेषण।
3. ग्रंथालय के माध्यम से छात्रों को विभिन्न आत्मकथाकारों तथा कवियों की मौलिक कृतियों से परिचित कराना।
4. सरकारी कार्यालयों को भेंट।
5. दृक-श्राव्य माध्यमों/संगणक तथा इंटरनेट आदि साधनों का प्रयोग।
6. शैक्षिक अध्ययन यात्रा का आयोजन।
6. कथ्य एवं भाव के अनुसार आत्मकथा विधा तथा काव्य-नाटक का अध्यापन।

पाठ्यपुस्तकें:

1. सृजन संदर्भ और मैं : आत्मकथांश
संपादक: डॉ. पी. व्ही. कोटमे, डॉ. व्ही. एन. भालेराव
प्रकाशक: हिंदी साहित्य निकेतन,
16 साहित्य विहार,
बिजनौर (उ. प्र.) 246701
फोन: 01342- 263232, 09368141411

2. काव्यनाटक - एक कंठ विषपायी - दुष्यंत कुमार

प्रकाशक - लोकभारती प्रकाशन,

पहली मंजिल, दरबारी बिल्डिंग,

महात्मा गाँधी मार्ग, इलाहाबाद

संस्करण: 2013

पाठ्यपुस्तकेतर पाठ्यक्रम :-

तृतीय वर्ष साहित्य के भविष्य को ध्यान में रखते हुए समाचार पत्र और रेडियो लेखन से जोड़ने हेतु प्रस्तुत पाठ्यक्रम में उससे संबंधित अंश रखा गया है, क्योंकि आज के भूमंडलीकरण के दौर में भाषा एवं साहित्य के अध्ययन के लिए केवल भाषाई अभिमान एवं साहित्य के प्रति रुचि पर्याप्त नहीं है। इसके साथ यह भी देखा जाना चाहिए कि संबंधित भाषा छात्रों को जीविका प्राप्ति की दृष्टि से कितनी सहायक सिद्ध होती है। इस हेतु प्रस्तुत पाठ्यक्रम में व्यावहारिक हिंदी से संबंधित पाठ्यक्रम रखा गया है।

पाठ्यक्रम प्रथम सत्र

सृजन संदर्भ और मैं: आत्मकथांश : संग्रह में से निम्नलिखित आत्मकथांश अध्ययन के लिए हैं-

1. मेरा-जीवन	- प्रेमचंद
2. क्या भूलूँ क्या याद करूँ	- हरिवंशराय बच्चन
3. टुकड़े टुकड़े दास्तान (मैं लेखक कैसे बना)	- अमृतलाल नागर
4. जो कहा नहीं गया (प्रेम एक इच्छा है)	- कुसुम अंसल
5. शब्दकाया	- सुनीता जैन
6. गुमशुदा दोस्त की तलाश (भाग 1)	- सुधा अरोड़ा
7. अपने अपने पिंजरे	- मोहनदास नैमिशराय
8. संतप्त (दलित पीड़ा का दंश)	- सूरजपाल चौहान

पाठ्यपुस्तकेतर पाठ्यक्रम:-

क. पारिभाषिक शब्दावली (पदनाम) सूची संलग्न।

ख. कार्यक्रम संयोजन कौशल का परिचय:

{ इसमें संकल्पना एवं स्वरूप, उद्देश्य, कार्यक्रम की प्रस्तावना, परिचय, स्वागत, सम्मान, सूत्रसंचालन, अभिमत, आभार ज्ञापन, कार्यक्रम पत्रिका आदि का परिचय अपेक्षित है। }

ग. अनुवाद लेखन: (मराठी/अंग्रेजी)

पाठ्यक्रम
द्वितीय सत्र

2. काव्यनाटक - एक कंठ विषपायी - दुष्यंत कुमार

प्रकाशक - लोकभारती प्रकाशन,
पहली मंजिल, दरबारी बिल्डिंग,
महात्मा गाँधी मार्ग,
इलाहाबाद
संस्करण: 2013

पाठ्यपुस्तकेतर पाठ्यक्रम :-

- क. संक्षिप्तियाँ:- सूची संलग्न
ख. समाचार पत्र और रेडियो के लिए वार्ता लेखन।
ग. सरकारी पत्रलेखन -
1. परिपत्र
2. कार्यालय आदेश
3. अधिसूचना

क) पारिभाषिक शब्दावली : (पदनाम)

अ. क्र.	अंग्रेजी	हिंदी
1	Accounts Officer	लेखा अधिकारी
2	Acting Director	कार्यकारी निदेशक
3	Additional Secretary	अपर सचिव
4	Administrator General	महाप्रशासक
5	Allotment Officer	आबंटन अधिकारी
6	Ambassador	राजदूत
7	Assistant	सहायक
8	Cashier	रोकड़िया
9	Chairman	सभापति, अध्यक्ष
10	Claims Officer	दावा अधिकारी

1 1	Convener	संयोजक
1 2	Customs Officer	सीमा शुल्क अधिकारी
1 3	Director General	महानिदेशक
1 4	District Judge	जिला न्यायाधीश
1 5	Editor	संपादक
1 6	Educational Advisor	शिक्षा सलाहकार
1 7	Field Officer	क्षेत्राधिकारी
1 8	Forest Officer	वन-अधिकारी
1 9	Gazetted Officer	राजपत्रित अधिकारी
2 0	Hindi Adviser	हिंदी सलाहकार
2 1	Hindi Officer	हिंदी अधिकारी
2 2	Income Tax Officer	आयकर अधिकारी
2 3	Information Officer	सूचना अधिकारी
2 4	Interpreter	दुभाषिया
2 5	Judge	न्यायाधीश
2 6	Labour Officer	श्रमिक अधिकारी
2 7	Manager	प्रबंधक
2 8	Medical Officer	चिकित्सा अधिकारी
2 9	Member	सदस्य
3 0	Minister	मंत्री
3 1	News Editor	समाचार संपादक
3 2	News Reporter	संवाददाता
3 3	Operating Superintendent	प्रचालन अधीक्षक
3 4	Planning Officer	योजना अधिकारी
3 5	Prime Minister	प्रधानमंत्री
3 6	Private Secretary	निजी सचिव
3 7	Probationer	परखाधीन, परिवीक्षाधीन
3 8	Project Officer	परियोजना अधिकारी
3 9	Proof Reader	पूफ शोधक, पूफ रीडर

40	Public Relations Officer	जन-संपर्क अधिकारी
41	Purchase Officer	क्रय अधिकारी
42	Receptionist	स्वागती
43	Regional Officer	क्षेत्रीय अधिकारी
44	Resident Officer	निवासी अधिकारी
45	Returning Officer	निर्वाचन अधिकारी
46	Supervisor	पर्यवेक्षक
47	Translator	अनुवादक
48	Treasurer	कोषाध्यक्ष
49	Verification Officer	सत्यापन-अधिकारी
50	Welfare Officer	कल्याण अधिकारी

(ख) संक्षिप्तियाँ:

अ.क.	अंग्रेजी	हिंदी
1	AIR- All India Radio	आकाशवाणी
2	AH- Army Headquarters	थल सेना मुख्यालय
3	BPRD- Bureau of Police Research and Development	पुलिस अनुसंधान तथा विकास ब्यूरो
4	BPE- Bureau of Public Enterprises	सरकारी उद्यम कार्यालय
5	CS- Cabinet Secretariat	मंत्रिमंडल सचिवालय
6	CBR- Central Board of Revenue	केंद्रीय राजस्व बोर्ड
7	CBI- Central Bureau of Investigation	केंद्रीय जाँच ब्यूरो
8	CHD- Central Hindi Directorate	केंद्रीय हिंदी निदेशालय
9	CIA- Central Investigation Agency	केंद्रीय अन्वेषण एजेन्सी

1 0	CPWQ- Central Public Works Department	केंद्रीय लोक निर्माण विभाग
1 1	CRP- Central Reserve Police	केंद्रीय रिजर्व पुलिस
1 2	CSWB- Central Social Welfare Board	केंद्रीय समाज कल्याण बोर्ड
1 3	CSD- Central Storage Depot	केंद्रीय संचयन डिपो
1 4	CTO- Cenral Telegraph Office	केंद्रीय तार घर
1 5	CC- Chamber Commerce	वाणिज्य मंडल
1 6	CC- Computer Centere	कम्प्यूटर केंद्र
1 7	DC- Documenation Centre	प्रलेख केन्द्र
1 8	DK- Dooradarshan Kendra	दूरदर्शन केन्द्र
1 9	EC- Election Commission	निर्वाचन आयोग
2 0	EI- Embassy of India	भारतीय राजदूतावास
2 1	FPL- Family Planning Centre	परिवार नियोजन केन्द्र
2 2	FD- Films Division	फिल्म प्रभाग
2 3	FC- Finance Commission	वित्त आयोग
2 4	GSI- Geological Survey of India	भारतीय भूगर्भ सर्वेक्षण
2 5	GIP- Government of India Press	भारत सरकार मुद्रणालय
2 6	LI- Legation of India	भारतीय दूतावास
2 7	LA- Legislative Assembly	विधान सभा
2 8	LIC- Life Insurance Corporation	जीवन बीमा निगम
2 9	LSS- Lok Sabha Secretariat	लोकसभा सचिवालय

30	MLCD- Military Lands and Cantonments Directorate	सैनिक भूमि तथा छावनी निदेशालय
31	MTE- Military Trunk Exchange	सैनिक ट्रंक-टेलीफोन केन्द्र
32	NAI- National Archives of India	भारत का राष्ट्रीय अभिलेखागार
33	NBO- National Buildings Organisation	राष्ट्रीय भवन निर्माण संगठन
34	NDC- National Defence College	राष्ट्रीय रक्षा कॉलेज
35	NDS- National Discipline Scheme	राष्ट्रीय अनुशासन योजना
36	NRDC- National Research & Development Corporation	राष्ट्रीय अनुसंधान तथा विकास निगम
37	OLC- Official Language [Legislative] Commission	राजभाषा (विधायी) आयोग
38	PO- Passport Office	पारपत्र/पासपोर्ट कार्यालय
39	PSD- Printing & Stationery Deptt.	मुद्रण तथा लेखन सामग्री विभाग
40	PAC- Public Accounts Committee	लोक लेखा समिति
41	PAI- Public Administration Institute	लोक प्रशासन संस्थान
42	PSC- Public Service Commission	लोक सेवा आयोग
43	PWD- Public Works Department	लोक निर्माण विभाग
44	RB- Railway Board	रेलवे बोर्ड
45	RPF- Railway Police Force	रेलवे पुलिस दल
46	SFL- School of Foreign Languages	विदेशी भाषा विद्यालय

47	TO- Tourist Office	पर्यटन कार्यालय
48	UGC- Unversity Grant Commission	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग
49	WEC- Workers Education Centre	कामगार शिक्षा केन्द्र
50	ZP- Zoological Park	चिड़ियाघर

संदर्भ ग्रंथ:

1. प्रशासनिक हिंदी- टिप्पण, प्रारूपण और पत्रलेखन- डॉ. हरिमोहन
2. व्यावहारिक पत्रलेखन कला - डॉ. डी. एस. पोखरिया
3. व्यावहारिक हिंदी - रवींद्रनाथ श्रीवास्तव/भोलानाथ तिवारी
4. व्यावहारिक हिंदी और रचना - कृष्णकुमार गोस्वामी
5. व्यावहारिक हिंदी - डॉ. प्रेमचंद पातंजलि
6. व्यावसायिक हिंदी - प्रो. रहमतुल्लाह
7. सामान्य हिंदी - डॉ. केदार शर्मा/डॉ.महेन्द्र मिश्रा
8. मानक हिंदी व्याकरण - शशि शेखर तिवारी
9. पत्र-व्यवहार निर्देशिका- भोलानाथ तिवारी
10. प्रयोजनमूलक हिंदी - विनोद गोदरे
12. व्यावहारिक हिंदी - रवीन्द्रनाथ श्रीवास्तव, भोलानाथ तिवारी
13. व्यावहारिक हिंदी और रचना- कृष्णकुमार गोस्वामी
14. हिंदी खंडकाव्य परंपरा - रामेश्वर दयाल दुबे
- 15 आधुनिक गद्य की विविध विधाएँ - उदयभानु सिंह
16. आधुनिक खंडकाव्यों में युग चेतना - डॉ. एन. डी. पाटील
17. गद्य के रूप - संपा. शशिभूषण सिंहल
18. नई कविताएँ प्रबंध काव्य शिल्प और जीवन दर्शन - डॉ. उमाकांत गुप्ता वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
19. नए प्रतीक नाटक डॉ. सूरज प्रसाद पचौरी, जवाहरलाल पुस्तकालय, मथुरा
20. समकालीनता के अतीतोन्मुखी नाटक- डॉ. रमेश गौतम, नचिकेता प्रकाशन, दिल्ली
21. दुष्यंतकुमार और उनका काव्य - डॉ. सुरेश साळुंके
22. आत्मकथा विधा: शास्त्र और इतिहास- डॉ. बापूराव देसाई, गरिमा प्रकाशन, कानपूर
23. आत्मकथा साहित्य, सिद्धांत और समीक्षा- डॉ. आनंद सिन्दल, अमन प्रकाशन, कानपुर
24. हिंदी लेखिकाओं की आत्मकथाएँ- डॉ. सरजूप्रसाद मिश्र, अमन प्रकाशन, कानपुर
25. बच्चन का आत्मकथा साहित्य- अंजु शर्मा, आस्था प्रकाशन, भोपाल
26. प्रतिरोध का दस्तावेज: महिला आत्मकथाएँ - नीरू संजय प्रकाशन, नई दिल्ली -2
27. हिंदी दलित आत्मकथाएँ: एक अनुशीलन - डॉ. अभय परमार, ज्ञान प्रकाशन, कानपुर
28. हिंदी का दलित आत्मकथा साहित्य- संजय मुनेश्वर, चंद्रलोक प्रकाशन, कानपुर
29. बच्चन की आत्मकथा-संक्षेपण- अजितकुमार, नेशनल बुक ट्रस्ट, इंडिया
30. एक कहानी यह भी- मन्नू भंडारी, राधाकृष्ण प्रकाशन, इलाहाबाद
31. अपने अपने पिंजरे- मोहनदास नैमिशराय, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
32. अन्या से अनन्या - प्रभा खेतान, राजकमल प्रकाशन, नई दिल्ली

33. संतप्त- सूरजपाल चौहान, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
34. हादसे- रमणीका गुप्ता, राधाकृष्ण प्रकाशन, नई दिल्ली
35. डॉ. हरिवंशराय बच्चन का आत्मकथात्मक साहित्य- प्रा. श्रीनिवास, अभय प्रकाशन, 6ए/540, आवास विकरस, हंसपुरम, कानपुर- 208 021
36. हम अनिकेतन- श्री नरेश मेहता, लोकभारती प्रकाशन, पहली मंजिल, दरबारी बिल्डिंग, महात्मा गांधी मार्ग, इलाहाबाद-1
37. मुक्त गगन में- विष्णु प्रभाकर, राजपाल एण्ड सन्ज, कश्मीरी गेट, दिल्ली-6
38. जो कहा नहीं गया- कुसुम अंसल, राजपाल एण्ड सन्ज, दिल्ली-6

प्रश्नपत्र का स्वरूप तथा अंक विभाजन
प्रथम सत्र

समय : 2 घंटे	पूर्णांक : 60
(सूचना: सभी प्रश्न अनिवार्य हैं)	
प्रश्न 1. दीर्घोत्तरी प्रश्न (3 में से 2)	20
प्रश्न 2. लघूत्तरी प्रश्न (4 में से 2)	10
प्रश्न 3. ससंदर्भ व्याख्या (4 में से 2)	10
प्रश्न 4. अ) पारिभाषिक शब्दावली (12 में से 10)	10
आ) कार्यक्रम संयोजन कौशल का परिचय:(2 में से 1)	05
इ) अनुवाद लेखन मराठी/अंग्रेजी)	05
कुल अंक: 60	

वार्षिक परीक्षा

समय: 3 घंटे	पूर्णांक: 80
(सूचना: सभी प्रश्न अनिवार्य हैं)	
प्रश्न 1. अ) गद्य पर दीर्घोत्तरी प्रश्न (2 में से 1)	10
आ) पद्य पर दीर्घोत्तरी प्रश्न (2 में से 1)	10
प्रश्न 2. अ) गद्य पर लघूत्तरी प्रश्न (4 में से 2)	10
आ) पद्य पर लघूत्तरी प्रश्न (5 में से 3)	15
प्रश्न 3. ससंदर्भ व्याख्या (4 में से 2) (द्वितीय सत्र पर)	10
प्रश्न 4. अ) संक्षिप्तियाँ (7 में से 5)	10
आ) वृत्तांत लेखन (2 में से 1)	05
प्रश्न 5. अ) पत्रलेखन (2 में से 1)	05
आ) अनुवाद लेखन (मराठी/अंग्रेजी)	05
कुल अंक: 80	

सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे
तृतीय वर्ष साहित्य
हिंदी सामान्य - 3
वैकल्पिक पाठ्यक्रम:
प्रयोजनमूलक हिंदी
पाठ्यक्रम
(शैक्षिक वर्ष: जून 2015 से)

उद्देश्य-

1. छात्रों को कार्यालयीन कार्यपद्धति की जानकारी देना ।
2. छात्रों को सरकारी पत्राचार के प्रकारों, स्वरूप, भाषा शैली आदि की जानकारी देना ।
3. छात्रों को अनुवाद प्रक्रिया तथा कार्यालयीन अनुवाद से अवगत कराना ।
4. छात्रों को क्षेत्र-कार्य प्रणाली से परिचित कराना ।
5. छात्रों को प्रतिवेदन, संचार क्रांति एवं सूचना प्रौद्योगिकी, ई-कैश, साक्षात्कार के स्वरूप से परिचित कराना ।
6. छात्रों को राजभाषा हिंदी का संवैधानिक प्रावधान, हिंदी प्रचार प्रसार कार्य से परिचित करना ।
7. छात्रों को पारिभाषिक वाक्य एवं संक्षिप्तियों से अवगत कराना ।

अध्यापन प्रणालियाँ:

1. स्वाध्याय ।
2. विवेचन, विश्लेषण, फलक तथा चार्ट्स ।
3. राजभाषा अधिकारियों के अतिथि व्याख्यान ।
4. पूर्वानुमति से केंद्रीय तथा अन्य सरकारी कार्यालयों में जाकर प्रात्यक्षिकों, मॉडलों की व्यावहारिक जानकारी देना ।
5. प्रात्यक्षिक स्वाध्याय व परियोजना ।
6. दृक-श्राव्य माध्यमों/संगणक तथा इंटरनेट आदि साधनों का प्रयोग ।
7. शैक्षिक अध्ययन यात्रा का आयोजन ।

पाठ्यक्रम
प्रथम सत्र

1. प्रयोजनमूलक हिंदी प्रयुक्ति के माध्यमः

खड़ीबोली, मानक भाषा, संपर्क भाषा, राष्ट्रभाषा, राजभाषा।

2. कार्यालयीन हिंदी पत्राचारः

अ. सरकारी पत्र की विशेषताएँः

शुद्धता, सरलता, निर्वेयविक्रता, तथ्यों में स्पष्टता, असंदिग्धता, संक्षिप्तता, कमबद्धता, शिष्टता, प्रभावोत्पादकता, वैशिष्ट्यपूर्ण भाषा आदि।

ब. सरकारी पत्रों के विविध रूप और प्रकारः

सरकारी पत्र, अधिसूचना, प्रेस विज्ञप्ति, निविदा, परिपत्र, कार्यालय आदेश, आवेदन पत्र।

3. राजभाषा हिंदीः संवैधानिक प्रावधानः संक्षिप्त परिचय।

4. अनुवाद प्रक्रिया तथा कार्यालयीन अनुवाद :

अ. अनुवाद स्वरूप, महत्व : अनुवाद प्रक्रिया, हिंदी में अनुवाद का

महत्व, सूचना तकनीक में अनुवाद का महत्व।

ब. अनुवाद के प्रकारः

शब्दानुवाद, भावानुवाद, छायानुवाद, मशीनी अनुवाद, वैज्ञानिक एवं तकनीकी साहित्य का अनुवाद, बैंकिंग अनुवाद, कंप्यूटर अनुवाद।

क. अनुवादक के गुण।

ड. कार्यालयीन अनुवादः 100 शब्दों का परिच्छेद, अंग्रेजी अथवा मराठी से हिंदी में अनुवाद।

5. पारिभाषिक वाक्यों का हिंदी अनुवाद। (क. सूची संलग्न)

द्वितीय सत्र

6. जनसंचार माध्यम एवं हिंदी:
- क. दूरदर्शन और प्रयोजनमूलक हिंदी- दूरदर्शन भाषा की विशेषताएँ, दूरदर्शन के लिए समाचार-लेखन।
 - ख. आकाशवाणी और प्रयोजनमूलक हिंदी- आकाशवाणी भाषा की विशेषताएँ, आकाशवाणी के लिए समाचार-लेखन।
7. क्षेत्र कार्य (फील्ड वर्क):
- क. क्षेत्र कार्य का अर्थ एवं महत्व।
 - ख. क्षेत्र कार्य की प्रणालियाँ।
 - ग. क्षेत्र कार्य की प्रक्रियाँ- अनुसंधान क्षेत्र का चयन, साक्षात्कार प्रश्नावली तैयार करना, साक्षात्कार प्रश्नावली का संचलन।
 - घ. प्रतिवेदन रिपोर्ट : परिभाषा और स्वरूप, प्रारूप, शीर्षक।
- 8 पृष्ठ-सज्जा: पृष्ठभूमि-
- अ. पृष्ठ-सज्जा (मेक-अप) के विविध अंग।
 - आ. सामग्री का संयोजन एवं पृष्ठ निर्धारण।
 - इ. कलापक्ष एवं मुद्रण।
9. संचार क्रांति एवं सूचना प्रौद्योगिकी का भविष्य:
- अ. ई-कैश, ई-कैश तथा डिजिटल हस्ताक्षर, फायरवाल।
 - आ. ई-बिजिनेस, ई-फैक्स, वेबसाइट बनाना।
 - इ. ई-प्रोक्चोरमेंट, ई-गवर्नेंस, ई-प्रशासन।
 - ई. विभिन्न क्षेत्रों में सूचना प्रौद्योगिकी की उपादेयता का संक्षिप्त परिचय।
 - उ. सायबर शिक्षा की सार्थकता।
10. पारिभाषिक संक्षिप्तियाँ। (ख. सूची संलग्न)

क. वाक्य (अंग्रेजी से हिंदी)

अ.क्र	अंग्रेजी	हिंदी
1	A draft of reply is put up for approval	उत्तर का मसौदा अनुमोदनार्थ प्रस्तुत है।
2	Agenda is sent herewith	इसके साथ कार्य-सूची भेजी जा रही है।
3	Board's sanction is necessary to regularise the matters.	इस मामले को नियमित करने के लिए बोर्ड की मंजूरी जरूरी है।
4	Certificate by the competent authority is required.	सक्षम प्राधिकारी का प्रमाण-पत्र आवश्यक है।
5	Compliance of orders is still awaited.	आदेशों के अनुपालन की अभी प्रतीक्षा है।
6	Copy enclosed for ready reference.	सुलभ संदर्भ के लिए प्रतिलिपि संलग्न है।
7	Draft of circular put up for signature.	परिपत्र का मसौदा हस्ताक्षर के लिए प्रस्तुत है।
8	Early reply is solicited.	शीघ्र उत्तर भेजने की प्रार्थना है।
9	Ordered of enquiry has been issued	जाँच का आदेश दे दिया गया है।
10	Funds are available within sanctioned budget.	स्वीकृत हुए बजट में राशि उपलब्ध है।
11	Further report is awaited.	अगली रिपोर्ट की प्रतीक्षा है।
12	Give necessary facilities.	आवश्यक सुविधाएँ दी जाएँ।
13	Liable to disciplinary action.	अनुशासनात्मक कार्रवाई की जा सकती है।
14	Will be replied to accordingly.	तद्नुसार उत्तर भेजा जाएगा।
15	You may like to discuss.	संभवतः आप को विचार-विमर्श करना चाहिए।
16	Yours attention is drawn.	आपका ध्यान आकर्षित किया जाता है।
17	Acting in official capacity.	आधिकारिक हैसियत से काम करते हुए,
18	Please let us know about the action taken at your end.	कृपया आपकी ओर से की गई कार्रवाई से हमें अवगत कराएँ।

19	I know far as my knowledge is concerned	जहाँ तक मेरी जानकारी है/ मुझे ज्ञात है।
20	It is not possible to sanction due the reasons enumerated above.	ऊपर बताये गये कारणों से मंजूरी नहीं दी जा सकती/ देना सम्भव नहीं है।
21	In anticipation of your approval.	आपके अनुमोदन की प्रत्याशा में।
22	Individual case will be decided on merits.	हर एक/प्रत्येक मामले पर अलग-अलग उसके गुण-दोषों के आधार पर निर्णय लिया जाएगा।
23	Objections have been dealt with	अगले मास की पहली तारीख के पहले देय नहीं है।
24	Objections have been over ruled.	आक्षेपों/आपत्तियों पर विचार कर लिया गया है।
25	On such terms and conditions as he thinks fit.	ऐसे शर्तों के साथ जिन्हें वह उचित समझे।
26	The file is not readily traceable.	मिसिल तत्काल नहीं मिल रही है।
27	Accepted provisionally	अन्तिम रूप में स्वीकृत।
28	Advise further development	आगे की प्रगति से अवगत कराएँ/ के बारे में सूचित करें।
29	Advise the action taken	की गई कार्रवाई से अवगत कराएँ/सूचित करें।
30	This is with in extant (exustung) rules.	यह वर्तमान नियमों के अनुसार ही है।
31	The case is time barred.	मामला समय बाधित/कालातीत है।
32	As laid down in the rules.	जैसा कि नियमों में निर्धारित किया गया है।
33	As specified in the rules.	जैसा कि नियमों में विनिर्दिष्ट किया गया है।
34	As explained in the rules.	जैसा कि नियमों में स्पष्ट किया गया है।
35	Check and give remarks.	जाँच करें और कैफियत दें।
36	Funds will be provided.	धन की व्यवस्था की जाएगी।

37	Action is under way.	कार्रवाई की जा रही है।
38	Copy enclosed for the ready reference.	तत्काल हवाले के लिए प्रतिलिपि संलग्न है।
39	Fair endorsement is put up for signature.	स्वच्छ पृष्ठांकन हस्ताक्षर के लिए प्रस्तुत है।
40	This is inconfermity with rules.	यह नियमों के अनुरूप है।

ख. संक्षिप्तियाँ

अ. क.	अंग्रेजी	हिंदी
1	AIR- All India Radio	आकाशवाणी
2	AFMS- Armed Forces Medical Services	सशस्त्र सेना चिकित्सा सेवा
3	AFIO- Armed Forces Information Office	सशस्त्र सेना सूचना कार्यालय
4	ASH- Airforce Station Headquarters	वायुसेना स्टेशन मुख्यालय
5	AMD- Atomic Minerals Division	परमाणु खनिज प्रभाग
6	ASI- Archaeological Survey of India	भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण
7	ACED- Appellate Collector of Estate Duty	संपदा शुल्क अपील नियंत्रक
8	BARC- Bhabha Atomic Research Centre	भाभा अणु अनुसंधान केन्द्र
9	CBI- Central Bureau of Investigation	केन्द्रीय जाँच ब्यूरो
10	CGHS- Central Government Health Scheme	केन्द्रीय सरकार स्वास्थ्य योजना
11	CBR- Central Board of Revenue	केन्द्रीय राजस्व बोर्ड
12	CBSE- Central Board of Secondary Education	केन्द्रीय माध्यमिक शिक्षा बोर्ड
13	CVC- Central Vigilance Commission	केन्द्रीय सतर्कता आयोग
14	CS- Cabbinate Secretariat	मंत्रिमंडल सचिवालय
15	CCI- Census Commission of India	भारतीय जनगणना कमीशन
16	CCO- Central Claims Organisation	केन्द्रीय दावा संगठन
17	CPWD- Central Public Works Department	केन्द्रीय लोक-निर्माण विभाग
18	CRPF- Central Reserve Police Force	केन्द्रीय रिजर्व पुलिस बल
19	CRCL- Central Revenues Control Laboratory	केन्द्रीय राजस्व नियंत्रण प्रयोगशाला
20	CSWB- Central Social Welfare Board	केन्द्रीय समाज कल्याण बोर्ड

2 1	CHD-Central Hindi Directorate	केन्द्रीय हिंदी निदेशालय
2 2	CSIR-Council of Scientific and Industrial Research	वैज्ञानिक तथा औद्योगिक अनुसंधान परिषद्
2 3	CERT-Council of Educational Research and Training	शैक्षिक अनुसंधान एवं प्रशिक्षण परिषद्
2 4	DA- Department of Agriculture	कृषि विभाग
2 5	DE- Department of Education	शिक्षा विभाग
2 6	DR- Department of Revenue	राजस्व विभाग
2 7	DAH- Directorate of Animal Husbandary	पशुपालन निदेशालय
2 8	DIO- Defence Inspection Organisation	रक्षा निरीक्षण संगठन
2 9	DGSD- Directorate General of Supplies and Disposals	आपूर्ति एवं निपटान महानिदेशालय
3 0	DT- Directotate of Training	प्रशिक्षण निदेशालय
3 1	DNSS- Directorate of National Sample Survey	राष्ट्रीय नमूना सर्वेक्षण निदेशालय
3 2	FTII- Film and Television Institute of India	भारतीय फिल्म और टेलीविजन संस्थान
3 3	FCI - Food Corporation of India	भारतीय खाद्य निगम
3 4	GICI - General Insurance Corpration of India	भारतीय साधारण बीमा निगम
3 5	HAL - Hindustan Aeronautics Ltd.	हिंदुस्तान एयरोनॉटिक्स लिमिटेड
3 6	ITI - Industrial Training Institute	औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थान
3 7	LICI - Life Insurance Corporation of India	भारतीय जीवन बीमा निगम
3 8	LC - Language Commission	भाषा आयोग
3 9	MHA - Ministry of Home Affairs	गृह मंत्रालय

40	MESW- Ministry of Education and Social Welfare	शिक्षा और समाज-कल्याण मंत्रालय
41	MHRD - Ministry of human resource Development	मानव संसाधन विकास मंत्रालय
42	MIB - Ministry of Information and Broadcasting	सूचना एवं प्रसारण मंत्रालय
43	NBO - National Building Organisation	राष्ट्रीय इमारत संगठन
44	NSC - National Seeds Corporation	राष्ट्रीय बीज निगम
45	OLC - Official Language Commission	राजभाषा आयोग
46	PRC - Postal Research Centre	डाक अनुसंधान केंद्र
47	UGC - University Grants Commission	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग
48	UNO - United Nations Organisation	संयुक्त राष्ट्र संघ
49	WHO - World Health Organisation	विश्व स्वास्थ्य संगठन
50	ZSI - Zoological Survey of India	भारतीय प्राणी सर्वेक्षण

संदर्भ ग्रंथ

1. अनुवाद: प्रक्रिया और स्वरूप: डॉ. कैलाशचंद्र भाटिया, तक्षशिला प्रकाशन, नई दिल्ली, प्र. सं. 2004 मूल्य - 250/-
2. प्रयोजनमूलक हिंदी: सिद्धांत एवं प्रयोग: दंगल झाल्टे, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली, मूल्य -100/-
3. अनुवाद कला: डॉ. एन. ई. विश्वनाथ अय्यर, प्रभात प्रकाशन, दिल्ली, प्र. सं. 1998, मूल्य -100/-
4. आधुनिक जन-संचार और हिंदी: डॉ. हरिमोहन, तक्षशिला प्रकाशन, नई दिल्ली, प्र. सं. 2003 मूल्य- 200/-
6. समाचार, फीचर- लेखन एवं सम्पादन- कला: डॉ. हरिमोहन, तक्षशिला प्रकाशन, नई दिल्ली, प्र. सं. 2003 मूल्य-200/-
7. प्रकाशकीय हिंदी: डॉ. हरिमोहन, तक्षशिला प्रकाशन, नई दिल्ली, प्र. सं. 2002 मूल्य- 150/-
8. संपादन कला एवं प्रूफ पठन: डॉ. हरिमोहन, तक्षशिला प्रकाशन, नई दिल्ली, प्र. सं. 2003 मूल्य- 150/-
9. प्रयोजनमूलक हिंदी के विविध रूप: डॉ. राजेंद्र मिश्र/राकेश शर्मा, तक्षशिला प्रकाशन, नई दिल्ली, प्र. सं. 2005
10. पत्रकारिता प्रशिक्षण एवं प्रसार विधि: डॉ. सुजाता वर्मा, आशीष प्रकाशन, कानपुर, प्र. सं. 2005, मूल्य-250/-
11. जनसंचार माध्यमों में हिंदी - चंद्रकुमार, क्लासिक पब्लिशिंग कम्पनी, नई दिल्ली, मूल्य- 250/-
12. दूरसंचार एवं सूचना प्रौद्योगिकी - डी. डी. ओझा/सत्यप्रकाश, ज्ञान गंगा, दिल्ली, संस्करण: 2004, मूल्य-200/-

प्रयोजनमूलक हिंदी

प्रश्नपत्र का स्वरूप तथा अंक विभाजन

समय : 2 घंटे

पूर्णांक: 60

सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

प्रश्न 1. अ) अंग्रेजी वाक्यों का हिंदी अनुवाद (10 में से 7)	14
आ) अनुवाद मराठी/अंग्रेजी (2 में से 1)	06
प्रश्न 2. सरकारी पत्र (4 में से 2)	10
प्रश्न 3. लघूत्तरी प्रश्न (4 में से 2)	14
प्रश्न 4. टिप्पणियाँ (6 में से 4)	16
कुल अंक:	60

वार्षिक परीक्षा

समय : 3 घंटे

पूर्णांक: 80

सूचना: सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

प्रश्न 1. आकाशवाणी या दूरदर्शन के लिए समाचार लेखन(2 में से 1)	08
प्रश्न 2. सरकारी पत्र (4 में से 2)	16
प्रश्न 3. अ) अंग्रेजी संक्षिप्तियों का हिंदी रूपांतर (14 में से 10)	10
आ) अनुवाद मराठी/अंग्रेजी (2 में से 1)	06
प्रश्न 4. लघूत्तरी प्रश्न (6 में से 4)	20
प्रश्न 5. टिप्पणियाँ (6 में से 4)	20
कुल अंक:	80

(विशेष सूचना: वार्षिक परीक्षा के प्रश्नपत्र में 40 प्रतिशत प्रश्न प्रथम सत्र के पाठ्यक्रम पर होंगे)

.....

सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे
तृतीय वर्ष साहित्य
हिंदी विशेष- 3

हिंदी साहित्य का इतिहास

पाठ्यक्रम

(शैक्षिक वर्ष: जून 2015 से)

उद्देश्य:-

1. हिंदी साहित्य के इतिहास की लेखन परंपरा से अवगत कराना।
2. हिंदी साहित्य के इतिहास के कालखंडों के नामकरण एवं पृष्ठभूमि का परिचय देना।
3. हिंदी साहित्य की प्रतिनिधि रचनाओं और रचनाकारों का महत्व, प्रदेय, पूर्ववर्ती तथा परवर्ती प्रभाव विशद करना।
4. हिंदी साहित्य के विकासक्रम तथा साहित्य के परिवर्तनों के कारणों का परिचय देना।
5. हिंदी साहित्य के इतिहास के माध्यम से साहित्य और युग जीवन का संबंध विशद करना।
6. आधुनिक युग की सामाजिक, राजनीतिक, धार्मिक, साहित्यिक तथा आर्थिक परिस्थितियों के बदलाव के परिपेक्ष्य में हिंदी साहित्य में आए हुए बदलाव से छात्रों को अवगत कराना।

अध्यापन पद्धति:-

1. व्याख्यान तथा विश्लेषण।
2. साहित्य कृतियाँ और साहित्यकारों पर छात्रों द्वारा स्वाध्याय एवं आलेख लेखन।
3. हिंदी साहित्य के इतिहास पर वस्तुनिष्ठ एवं लघूत्तरी-प्रश्न।
4. हिंदी पत्र-पत्रिकाओं में प्रकाशित साहित्येतिहास की सामग्री छात्रों द्वारा संकलित करना।
5. दृक-श्राव्य माध्यमों/संगणक तथा इंटरनेट आदि साधनों का प्रयोग।
6. अतिथियों के व्याख्यान, संगोष्ठी तथा समूह चर्चा का आयोजन।
7. शैक्षिक अध्ययन यात्रा का आयोजन।

पाठ्यक्रम
आदिकाल से आधुनिक काल तक

प्रथम सत्र

1. हिंदी साहित्य का काल विभाजन और नामकरण।

2. आदिकाल :

1. आदिकाल की पृष्ठभूमि- राजनीतिक, सामाजिक, धार्मिक साहित्यिक परिस्थितियाँ।
2. आदिकालीन वीरगाथा तथा रासो साहित्य की प्रवृत्तियाँ।
3. आदिकालीन रचनाकारों का परिचय- चंदबरदाई, अमीर खुसरो।
4. आदिकालीन रचनाओं का परिचय- ढोला मारु-रा दूहा, बीसलदेव रासो।

3. भक्तिकाल (पूर्वमध्यकाल) :

1. भक्तिकाल की पृष्ठभूमि संक्षेप में।
2. निर्गुण भक्ति साहित्य और उसकी शाखाएँ- ज्ञानाश्रयी तथा प्रेमाश्रयी शाखा की विशेषताएँ।
3. सगुण भक्ति साहित्य और उसकी शाखाएँ- कृष्णभक्ति और रामभक्ति शाखा की विशेषताएँ।
4. निम्नलिखित रचनाकारों का संक्षिप्त परिचय- कबीर, जायसी, सूरदास, तुलसीदास, मीराबाई, रहीम।
5. निम्नलिखित रचनाओं का संक्षिप्त परिचय- रामचरित मानस, भ्रमरगीत।

4. रीतिकाल (उत्तर मध्यकाल)

1. रीतिकाल की पृष्ठभूमि संक्षेप में।
2. रीतिकाल का नामकरण।
3. रीतिकालीन साहित्य की प्रवृत्तियाँ।
4. रीतिकालीन कवियों का परिचय: केशवदास, बिहारी, घनानंद।
5. रीतिकालीन रचनाओं का परिचय: रामचंद्रिका, बिहारी सतसई।

द्वितीय सत्र

आधुनिक काल सन 2000 ई. तक

1. काव्य :-

क. निम्नलिखित काव्यधाराओं का संक्षिप्त परिचय:

भारतेंदु युग, द्विवेदी युग, छायावादी युग ।

ख. निम्नलिखित काव्यधाराओं की विशेषताओं का परिचय:-

प्रगतिवाद, प्रयोगवाद, नई कविता, साठोत्तरी कविता, उत्तरशती की कविता ।

ग. निम्नलिखित कवियों का परिचय:

मैथिलीशरण गुप्त, जयशंकर प्रसाद, महादेवी वर्मा, अज्ञेय, भवानीप्रसाद मिश्र, मुक्तिबोध, धूमिल, केदारनाथ सिंह, नरेश मेहता, मंगेश डबराल, चंद्रकांत देवताले, निर्मला पुत्तुल ।

घ. निम्नलिखित रचनाओं का परिचय:

प्रियप्रवास, कुकुरमुत्ता, उर्वशी ।

2. गद्य साहित्य :-

क. निम्नलिखित गद्य विधाओं का विकासात्मक संक्षिप्त परिचय-

1. नाटक

2. उपन्यास

3. कहानी

4. निबंध

ख. निम्नलिखित गद्यकारों का परिचय:

महावीरप्रसाद द्विवेदी, रामचंद्र शुक्ल, प्रेमचंद, जैनेंद्र कुमार, यशपाल, वृंदावनलाल वर्मा, भीष्म साहनी, जयप्रकाश कर्दम, मोहन राकेश, श्रीलाल शुक्ल, ममता कालिया, मेहरुनिसा परवेज़ ।

ग. निम्नलिखित रचनाओं का स्थूल परिचय:

गोदान, मैला आँचल, पहला सूरज, तुम चन्दन हम पानी, अंधायुग ।

संदर्भ ग्रंथ:-

1. हिंदी साहित्य का इतिहास - आचार्य रामचंद्र शुक्ल
2. हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. राममूर्ति त्रिपाठी
3. हिंदी साहित्य का इतिहास - संपा. डॉ. नगेंद्र
4. हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. लक्ष्मीसागर वाष्णेय
5. हिंदी साहित्य और उसकी प्रवृत्तियाँ - डॉ. गोविंदराम शर्मा
6. हिंदी साहित्य युग और प्रवृत्तियाँ - डॉ. शिवकुमार शर्मा
7. हिंदी साहित्य की प्रवृत्तियाँ - डॉ. जयकिशन प्रसाद खंडेलवाल
8. हिंदी साहित्य का विवेचनात्मक इतिहास - डॉ. राजनाथ शर्मा
9. हिंदी साहित्य का सुबोध इतिहास - बाबू गुलाबराय
10. हिंदी साहित्य का दूसरा इतिहास - डॉ. बच्चन सिंह
11. हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. विजयपाल सिंह
12. हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. श्रीनिवास शर्मा
13. हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. रामरतन भटनागर
14. हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. माधव सोनटक्के
15. हिंदी साहित्य का वैज्ञानिक इतिहास - भाग 1-2 डॉ. गणपतिचंद्र गुप्त
16. हिंदी साहित्य का अद्यतन इतिहास - डॉ. मोहन अवस्थी
17. हिंदी गद्य का उद्भव और विकास - डॉ. मोहन शास्त्री
18. हिंदी का गद्य इतिहास - डॉ. रामचंद्र तिवारी
19. हिंदी साहित्य का इतिहास - आचार्य हजारी प्रसाद द्विवेदी
20. भक्ति आंदोलन - डॉ. शिवकुमार मिश्र
21. रीतिकाल - डॉ. जगदीश गुप्त, वसुमती इलाहाबाद, 1968
22. समकालीन: कवि और काव्य - कल्याण चंद्र, चिंतन प्रकाशन कानपुर
23. आधु. हिंदी साहित्य का इतिहास- डॉ बच्चनसिंह, लोकभारती प्रका. इलाहाबाद
24. साहित्य की दिशाएँ- डॉ मृत्युंजय उपाध्याय, अमर प्रकाशन, मथुरा
25. हिंदी उपन्यास की प्रवृत्तियाँ- डॉ. शशिभूषण सिंहल, प्रेम प्रका. मंदिर, दिल्ली
26. हिंदी साहित्य का विवेचनात्मक इतिहास- मोहन अवस्थी, वाणी प्रका.
27. अन्तिम दशक की हिंदी कहानियाँ संवेदना और शिल्प-डॉ. नीरज शर्मा
28. हिंदी साहित्य का संक्षिप्त इतिहास- शिवकुमार मिश्र, वाणी प्रका.दिल्ली
29. नई कविता के सात अध्याय- डॉ. देवेश ठाकुर, मौलिक साहित्य प्रका. दिल्ली.
30. बीसवीं शताब्दी का हिंदी साहित्य-विनयमोहन सिंह, राजकमल प्रका. दिल्ली
31. साहित्य और समय अन्तः संम्बन्धों पर पुनर्विचार- सं. बद्री नारायण, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
32. हिंदी साहित्य में युगीन बोध- डॉ शैलजा भारद्वाज, चिंतन प्रकाशन, कानपुर

33. आधुनिक कविता का इतिहास- डॉ. लक्ष्मी नारायण चातक, विश्वभारती प्रकाशन, दिल्ली
33. आधुनिक कविता की मुख्य प्रवृत्तियाँ-डॉ. नगेन्द्र, नेशनल पब्लि. हाउस, दिल्ली
35. हिंदी साहित्य का आधा इतिहास - डॉ. सुमन राजे
36. स्वातंत्र्योत्तर हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. लक्ष्मीसागर वाष्णेय

हिंदी साहित्य का इतिहास

हिंदी विशेष- 3

प्रश्नपत्र का स्वरूप एवं अंक विभाजन प्रथम सत्र

समय 2 घंटे

पूर्णांक: 60

सूचना: सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

प्रश्न 1. आदिकाल पर दीर्घोत्तरी	14
अथवा आदिकाल पर टिप्पणियाँ (4 में से 2)	
प्रश्न 2. भक्तिकाल पर दीर्घोत्तरी प्रश्न	14
अथवा भक्तिकाल पर टिप्पणियाँ (4 में से 2)	
प्रश्न 3. रीतिकाल पर दीर्घोत्तरी प्रश्न	14
अथवा रीतिकाल पर टिप्पणियाँ (4 में से 2)	
प्रश्न 4. अ. वस्तुनिष्ठ प्रश्न-(10 में से 8) (आदिकाल-3/भक्तिकाल-4/रीतिकाल-3)	08
आ. संक्षिप्त उत्तरवाले प्रश्न- (7 में से 5) (आदिकाल-2/भक्तिकाल-3/रीतिकाल-2)	10

कुल अंक: 60

प्रश्नपत्र का स्वरूप एवं अंक विभाजन

वार्षिक परीक्षा

समय 3 घंटे

पूर्णांक: 80

सूचना: सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

प्रश्न 1. आदिकाल पर दीर्घोत्तरी प्रश्न अथवा रीतिकाल पर टिप्पणियाँ (4 में से 2)	14
प्रश्न 2. भक्तिकाल पर दीर्घोत्तरी प्रश्न अथवा भक्तिकाल पर टिप्पणियाँ (4 में से 2)	14
प्रश्न 3. आधुनिक कालीन पद्य पर दीर्घोत्तरी प्रश्न अथवा आधुनिक कालीन पद्य पर टिप्पणियाँ (4 में से 2)	14
प्रश्न 4. आधुनिक कालीन गद्य पर दीर्घोत्तरी प्रश्न अथवा आधुनिक कालीन गद्य पर टिप्पणियाँ (4 में से 2)	14
प्रश्न 5. अ. आधुनिक काल पर वस्तुनिष्ठ प्रश्न (गद्य पर-6/पद्य पर-6) (12 में से 10)	10
आ. आधुनिक काल पर संक्षिप्त उत्तरवाले प्रश्न (पद्य पर-5/गद्य पर-5) (10 में से 7)	14
कुल अंक:	80

सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे
तृतीय वर्ष साहित्य
हिंदी विशेष- 4
काव्यशास्त्र
पाठ्यक्रम

(शैक्षिक वर्ष: जून 2015 से)

उद्देश्य:

1. छात्रों को काव्य, साहित्य की परिभाषाओं द्वारा काव्य के स्वरूप के साथ काव्य हेतु तथा काव्य के प्रयोजनों का ज्ञान कराना।
2. छात्रों को काव्य के तत्व, काव्य के भेद तथा शब्दशक्ति का ज्ञान कराना।
3. छात्रों को अलंकार, छंदों के स्वरूप के साथ उनका सोदाहरण परिचय कराना।
4. छात्रों को गद्य-भेदों के साथ नाटक, एकांकी और निबंध के स्वरूप एवं तत्वों की जानकारी देना।
5. छात्रों को रस का स्वरूप, रस के अंगों एवं भेदों का परिचय देना।
6. छात्रों को आलोचना का स्वरूप, आलोचना की उपयोगिता और आलोचक के गुणों से परिचित कराना।

अध्यापन पद्धति:

1. स्वाध्याय।
2. भारतीय काव्यशास्त्र का सैद्धांतिक एवं अनुप्रयोगात्मक अध्ययन।
3. व्याख्यान, विवेचन तथा विश्लेषण।
4. दृक-श्राव्य माध्यमों/संगणक तथा इंटरनेट आदि साधनों का प्रयोग।
5. काव्यशास्त्र पर संगोष्ठी तथा समूह चर्चा का आयोजन।
6. शैक्षिक अध्ययन यात्रा का आयोजन।
7. अतिथियों के व्याख्यान।

प्रथम सत्र
पाठ्यक्रम

1. काव्य (साहित्य) का अर्थ, स्वरूप, काव्य की संस्कृत, हिंदी तथा अंग्रेजी की सर्वाधिक प्रचलित परिभाषाएँ।
2. काव्य-हेतु (कारण) और काव्य प्रयोजन (उद्देश्य) का सामान्य परिचय।
3. काव्य के तत्व - भाव-तत्व, बुद्धि-तत्व, कल्पना-तत्व, शैली तत्व।
4. शब्दशक्ति - अभिधा, लक्षणा, व्यंजना का सामान्य परिचय।
5. काव्य के भेद (प्रकार):
काव्य के निम्नलिखित भेद :
प्रबंध काव्य : महाकाव्य, खंडकाव्य।
: मुक्तक काव्य, गीतिकाव्य।
6. अलंकार अ) अलंकार का स्वरूप, काव्य में अलंकार का महत्व।
आ) निम्नलिखित अलंकारों का सोदाहरण परिचय-
 1. शब्दालंकार : अनुप्रास, यमक, श्लेष, वक्रोक्ति।
 2. अर्थालंकार : उपमा, दृष्टान्त, रूपक, उत्प्रेक्षा, अतिशयोक्ति, भ्रांतिमान।

द्वितीय सत्र पाठ्यक्रम

1. गद्य के भेद: उपन्यास, कहानी, निबंध, रेखाचित्र।
(इन विधाओं का केवल तात्विक परिचय तथा उपन्यास और कहानी की तुलना।)
2. दृश्य काव्य: अ) नाटक की परिभाषा और तत्व (भारतीय दृष्टि से तत्वों का स्थूल परिचय)
आ) माध्यम के आधार पर नाटक के भेद: रंगमंचीय नाटक, रेडियो नाटक, दूरदर्शन नाटक का सामान्य परिचय।
इ) काव्य नाटक/गीतिनाट्य: स्वरूप एवं तात्विक परिचय।
ई) एकांकी: परिभाषा और तत्व, नाटक और एकांकी की तुलना।
3. रस: अ) रस की परिभाषा एवं स्वरूप।
आ) रस के अंग: स्थायी भाव, विभाव, अनुभाव और संचारी भाव।
इ) रसों का सोदाहरण परिचय: शृंगार रस, करुण रस, वीर रस और हास्य रस।
4. आलोचना: स्वरूप, उद्देश्य एवं आवश्यकता तथा आलोचक के गुण।
5. छंद: अ) काव्य में छंद का महत्व।
आ) वर्णिक और मात्रिक छंदों का स्वरूप।
इ) निम्नलिखित छंदों का सोदाहरण परिचय—
क) मात्रिक छंद: दोहा, सोरठा, रोला, चौपाई, बरवै।
ख) वर्णिक छंद: शिखरिणी, द्रुतविलंबित, भुजंगप्रयात, मनहरण कवित्त, दुर्मिल सवैया।

संदर्भ ग्रंथः

1. काव्यशास्त्रः डॉ. भगीरथ मिश्र
2. काव्य के तत्वः आ. देवेंद्रनाथ वर्मा
3. साहित्य विवेचनः क्षेमचंद्र सुमन/योगेंद्र कुमार मल्लिक
4. साहित्यशास्त्र परिचयः डॉ. सुधाकर कलवडे
5. भारतीय काव्यशास्त्रः डॉ. गोविंद त्रिगुणायत
6. भारतीय एवं पाश्चात्य काव्यशास्त्रः डॉ. सुरेश कुमार जैन/प्रा. महावीर कंडारकर (अन्नपूर्ण प्रकाशन, कानपुर)
7. भारतीय काव्यशास्त्रः डॉ. जितेंद्रनाथ मिश्र
8. भारतीय काव्यशास्त्रः डॉ. शांतिस्वरूप गुप्त
9. भारतीय काव्यशास्त्रः डॉ. योगेंद्र प्रताप सिंह
10. भारतीय काव्यशास्त्र के सिद्धांतः डॉ. कृष्णदेव झारी
11. भारतीय काव्यशास्त्र के सिद्धांतः डॉ. सुरेश अग्रवाल
12. समीक्षा शास्त्र के भारतीय मानदंडः डॉ. रामसागर त्रिपाठी
13. भारतीय एवं पाश्चात्य काव्यशास्त्रः डॉ. यतींद्र तिवारी
14. भारतीय एवं पाश्चात्य काव्यशास्त्रः डॉ. देवराजसिंह भाटी
15. काव्य-प्रदीपः पं. रामबहोरी शुक्ल
16. काव्यांग प्रकाशः डॉ. विजयपाल सिंह
17. काव्यांग-कौमुदीः पं. विश्वनाथ प्रसाद मिश्र
18. भारतीय काव्यशास्त्र का अध्ययनः डॉ. विश्वंभरनाथ उपाध्याय
19. भारतीय तथा पाश्चात्य काव्यशास्त्रः डॉ. सत्यदेव चौधरी
20. काव्यशास्त्रः डॉ. सुरेशकुमार जैन/डॉ. गोरक्ष थोरात
21. आधुनिक हिंदी व्याकरण और रचना - डॉ. वासुदेवनंदन प्रसाद
22. भारतीय काव्यशास्त्रः डॉ. व्ही. एन. भालेराव
23. काव्यशास्त्रः प्रा. माधुरी नगरकर, क्षितिज प्रकाशन, पुणे

.....

काव्यशास्त्र
हिंदी विशेष- 4
प्रश्नपत्र का स्वरूप एवं अंक विभाजन
प्रथम सत्र

समय 2 घंटे

पूर्णांक: 60

सूचना सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

प्रश्न 1. वस्तुनिष्ठ प्रश्न (12 में से 10)	10
प्रश्न 2. टिप्पणियाँ (अलंकारों पर) (4 में से 2)	10
प्रश्न 3. लघूत्तरी प्रश्न (6 में से 4)	20
प्रश्न 4. दीर्घोत्तरी प्रश्न (4 में से 2)	20

कुल अंक: 60

प्रश्नपत्र का स्वरूप एवं अंक विभाजन
वार्षिक परीक्षा

समय 3 घंटे

पूर्णांक: 80

.....
सूचना: सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

प्रश्न 1. वस्तुनिष्ठ प्रश्न (12 में से 10) (केवल द्वितीय सत्र पर)	10
प्रश्न 2. संक्षिप्त उत्तरवाले प्रश्न (12 में से 10)	20
प्रश्न 3. टिप्पणियाँ (छंदों पर) (4 में से 2)	10
प्रश्न 4. लघूत्तरी प्रश्न (6 में से 4)	20
प्रश्न 5. दीर्घोत्तरी प्रश्न (4 में से 2)	20

(प्रथम सत्र पर 40 प्रतिशत प्रश्न होंगे।)

कुल अंक: 80

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ

मराठी

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)

सन २०१५—१६ पासूनचा पुनर्रचित अभ्यासक्रम

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)

मराठी (सामान्यस्तर पेपर –३)

पुनर्रचित अभ्यासक्रम आराखडा

सन २०१५–२०१६ पासून

आधुनिक मराठी साहित्य आणि व्यावहारिक व उपयोजित मराठी

➤ अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे :-

१. आधुनिक मराठी साहित्यातील विविध साहित्यप्रकारांचा परिचय वाढविणे. त्यांचे आकलन करून घेणे साहित्याबद्दलची अभिरुची विकसित करून कलाकृतींचा आस्वाद घेण्याची क्षमता वाढविणे.
२. नेमलेल्या कलाकृतींच्या संदर्भात साहित्यपरंपरेचा स्थूल परिचय करून देणे.
३. भाषेचे यथोचित आकलन करण्याची व वापर करण्याची यथायोग्य क्षमता विकसित करणे.
४. 'निबंध' व 'प्रवासवर्णन' या साहित्यप्रकारांचे तात्त्विक विवेचन करणे
५. विद्यार्थ्यांची वाचन व लेखन क्षमता विकसित करून त्यांना ग्रंथपरीक्षणाची आवड निर्माण व्हावी, यासाठी प्रवृत्त करणे.

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)
मराठी (सामान्यस्तर पेपर —३)
प्रथम सत्र

एकूण तासिका— ४८

एकूण गुण — ६०

घटक अ — ग्रंथ परीक्षण

गुण — १५

तासिका — १२

- ग्रंथ परीक्षणाचे स्वरूप स्पष्ट करून ग्रंथ परीक्षणाच्या घटकांचे विवेचन करणे.
- विविध साहित्यप्रकारातील साहित्यकृतींचे परीक्षण कसे करावे ते विद्यार्थ्यांना समजावून सांगणे.
- ग्रंथ परीक्षणांच्या तात्त्विक विवेचनासाठी एकूण ८ गुण असतील तर प्रत्यक्ष साहित्यकृतीच्या परीक्षणासाठी एकूण ७ गुण असतील.

सूचना :-

१. विविध साहित्यप्रकारांतील पुस्तकांचे परीक्षण कसे करावे, यासंबंधी सप्रमाण विवेचन वर्गात केले जावे अशी अपेक्षा आहे.
२. विद्यार्थ्यांनी पदवी पर्यंतच्या विद्यापीठीय अभ्यासक्रमात समाविष्ट असलेल्या साहित्यकृतीं व्यतिरिक्त पुस्तकाचे परीक्षण करावे.

घटक ब — निबंध : तात्त्विक विवेचन

गुण — १५

तासिका — १२

- निबंध या साहित्यप्रकाराचे स्वरूप व व्याख्या
- मराठीतील इतर साहित्यप्रकारांच्या तुलनेत निबंधाचे वेगळेपण
- निबंधाचे प्रकार
- निबंध या साहित्यप्रकारामागील प्रेरणा व प्रयोजने

घटक क — निबंधसंग्रह

गुण — ३०
तासिका — २४

‘विचारधारा’ — संपा— डॉ. स्नेहल तावरे
डॉ. भास्कर शेळके

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)

मराठी (सामान्यस्तर पेपर — ३)

द्वितीय सत्र

एकूण तासिका— ४८

घटक अ — प्रवासवर्णन : तात्त्विक विवेचन

गुण — १५
तासिका — १२

- प्रवासवर्णन या साहित्यप्रकाराचे स्वरूप व व्याख्या
 - इतर साहित्यप्रकारांच्या तुलनेत प्रवासवर्णनाचे वेगळेपण
 - प्रवासवर्णन या साहित्य प्रकारामागील प्रेरणा व प्रयोजने
-

घटक ब — प्रवासवर्णन साहित्यप्रकाराची वैशिष्ट्ये, व्याप्ती आणि वाटचाल

गुण — १५
तासिका — १२

घटक क — प्रवासवर्णनसंग्रह

गुण — ३०
तासिका — २४

‘देशविदेश’ — संपा— डॉ. स्नेहल तावरे
डॉ. अशोक शिंदे
डॉ. अरुण कोळेकर

संदर्भ ग्रंथ :-

१. लघुनिबंध ते मुक्तगद्य — वि.शं. चौगुले
२. ग्रंथसंवाद — वि.शं. चौगुले
३. मराठी लघुनिबंधाचा इतिहास — डॉ. आनंद यादव
४. निबंध : शास्त्र व कला — डॉ. प्र. न जोशी
५. निबंधलेखन — निर्मला किराणे
६. मराठी निबंध — प्रा. म. वि फाटक
७. प्रतिभासाधन — ना. सी फडके
८. 'प्रदक्षिणा' मधील लेख — वि. ह कुलकर्णी
९. आधुनिक मराठी वाङ्मय इतिहासाचे खंड
१०. मराठी प्रवासवर्णनांची वाटचाल — डॉ. नीला पांडरे
११. प्रवासवर्णने — वसंत सावंत

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)

मराठी (सामान्यस्तर पेपर — ३)

प्रथम सत्र

प्रश्नपत्रिका स्वरूप व गुणविभागणी आराखडा

वेळ — २ तास

एकूण गुण — ६०

प्रश्न. १ ला. खालील प्रश्नांची २० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

१० प्रश्न विचारावेत पैकी कोणतेही ७ प्रश्न सोडवावेत. गुण — १४.

प्रश्न. २ रा. खालील प्रश्नांची ५०शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

४ प्रश्न विचारावेत पैकी कोणतेही २ प्रश्न सोडवावेत. गुण — ०८.

प्रश्न. ३ रा. खालील प्रश्नांची १५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

४ प्रश्न विचारावेत पैकी कोणतेही ३ प्रश्न सोडवावेत. गुण — १८.

प्रश्न. ४ था. खालील प्रश्नांची ३०० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

४ प्रश्न विचारावेत पैकी कोणतेही २ प्रश्न सोडवावेत. गुण — २०.

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)
मराठी (सामान्यस्तर पेपर – G-3)
द्वितीय सत्र

वार्षिक प्रश्नपत्रिका स्वरूप व गुणविभागणी आराखडा

अभ्यासक्रम:—१) ग्रंथपरीक्षण

२) 'विचारधारा' — संपा. डॉ. स्नेहल तावरे / डॉ. भास्कर शेळके

३) 'देशविदेश'— संपा. डॉ. स्नेहल तावरे / डॉ. अशोक शिंदे / डॉ. अरुण कोळेकर

वेळ — ३ तास

एकूण गुण — ८०

प्रश्न. १ ला. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

अ) ग्रंथ परीक्षण : तात्त्विक विवेचन या घटकावर २ प्रश्न विचारावेत पैकी गुण — ०८
कोणताही १ सोडवावा.

ब) कोणत्याही एका ग्रंथाचे परीक्षण करावे. गुण — ०८

प्रश्न. २ रा. खालील प्रश्नांची २० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण — १२.

अ) प्रवासवर्णन तात्त्विक विवेचन यावर ५ प्रश्न विचारावेत पैकी कोणतेही ३ सोडवावेत.

ब) 'देशविदेश' या प्रवासवर्णनसंग्रहावर ५ प्रश्न विचारावेत पैकी कोणतेही ३ सोडवावेत.

प्रश्न. ३ रा. खालील प्रश्नांची ५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण— १२.

अ) प्रवासवर्णन — वैशिष्ट्ये, व्याप्ती आणि वाटचाल यावर २ प्रश्न विचारावेत पैकी
कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

ब) 'देशविदेश' या प्रवासवर्णनसंग्रहावर २ प्रश्न विचारावेत पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

प्रश्न. ४ था. खालील प्रश्नांची १५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण — २०

अ) 'विचारधारा' या निबंधसंग्रहावर २ प्रश्न विचारावेत पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

ब) 'देशविदेश' या प्रवासवर्णनसंग्रहावर २ प्रश्न विचारावेत पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

प्रश्न. ५ था. खालील प्रश्नांची ३०० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण— २०

अ) 'विचारधारा' या निबंधसंग्रहावर २ प्रश्न विचारावेत पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

ब) 'देशविदेश' या प्रवासवर्णनसंग्रहावर २ प्रश्न विचारावेत पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)
मराठी
(पर्यायी अभ्यासक्रम)
व्यावहारिक आणि उपयोजित मराठी

❖ **अभ्यासक्रमाची वैशिष्ट्ये :-**

१. संज्ञापनातील भाषेची भूमिका, स्वरूप समजावून घेणे. भाषिक कौशल्ये, क्षमता विकसित करणे
२. भाषिक कौशल्याचे विविध आविष्कार आणि संपर्कमाध्यमे यांचा परस्परसंबंध समजावून घेणे व उपयोजन करणे.
३. मराठीचा कार्यालयीन, व्यावसायिक कामकाजात होणारा वापर, गरज व स्वरूप विशेषांची माहिती घेणे.
४. कार्यालयीन व व्यावसायिक भाषाव्यवहारासाठी आवश्यक लेखनकौशल्याचे संपादन करणे.
५. मुद्रित व इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांच्या कामकाज पद्धतीचा आढावा घेणे.

प्रथम सत्र
उपयोजित मराठी
(पर्यायी अभ्यासक्रम)

एकूण तासिका : ४८

१. विविध प्रसारमाध्यमांची ओळख – (Print and Electronic Media) वृत्तपत्रे, आकाशवाणी, दूरदर्शन, माध्यमांचे सामर्थ्य व मर्यादा – जनसंपर्क, माध्यमांचा जनमानसावर होणारा परिणाम – प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन स्वरूप, तंत्रे व कौशल्ये, प्रसारमाध्यमातील भाषेचे स्वरूप.
२. वृत्तपत्रांसाठी लेखन— बातमी, स्तंभलेखन, अग्रलेख, मुलाखत.

३. प्रसारमाध्यमांतील जाहिरातींचे लेखन —विविध प्रसारमाध्यमांतील जाहिरातींमध्ये लेखन — विविध प्रसारमाध्यमांतील जाहिरातींमध्ये मराठी भाषेचे स्थान. जाहिरात — स्वरूप व मांडणी, जाहिरातींचा मसुदा, घोषवाक्य, बोधचिन्ह इत्यादी — प्रभावी जाहिरातींचे रसग्रहण — जाहिरात लेखन.

द्वितीय सत्र

एकूण तासिका : ४८

४. आकाशवाणीसाठी लेखन :-

भाषण, मुलाखत, रूपक, संवाद, बातम्यांचे लेखन — विशेष वृत्तान्ताचे लेखन — श्रुतिका, नभोनाट्य रूपांतर, शैक्षणिक कार्यक्रमांचे लेखन इ.

५. दूरचित्रवाणीसाठी लेखन :-

दूरचित्रवाणी या माध्यमाचे वेगळेपण — तांत्रिक माहिती, दृश्यभाषा — भाषण, मुलाखत, संवाद, बातम्या— निवेदन, सूत्रसंचालन, माहितीपट, रूपक (स्थूलदर्शनात्मक, व्यक्तिदर्शनात्मक, माहितीपर इ.) लघुपट मालिका इ. साठी लेखन.

❖ स्वाध्याय :-

१. एकाच घटनेबद्दल विविध वृत्तपत्रांत आलेल्या बातम्यांचे संकलन करणे.
२. कार्यक्रमांना उपस्थित राहून त्यावर विविध माध्यमांसाठी बातमी लेखन करणे.
३. वर्तमानपत्रातील आकर्षक वृत्तलेखकांचे तसेच स्फुट—अग्रलेख आणि परीक्षणांची कात्रण काढून परिशीलन करणे.
४. विविध माध्यमांसाठी प्रत्यक्ष मुलाखत घेणे.
५. आकाशवाणीवरील बातम्या ऐकून त्यांचे पुनर्लेखन करणे.
६. सभोवतालच्या घडामोडी जाणून घेऊन, विविध कार्यक्रमांना उपस्थित राहून त्याआधारे आकाशवाणीसाठी वार्तापत्र तयार करणे.

७. वर्तमानपत्रांच्या बातम्यांच्या आधारे आकाशवाणीसाठी जिल्ह्याचे वार्तापत्र लिहिणे.
 ८. आकाशवाणीचे विविध कार्यक्रम ऐकणे.
 ९. दूरदर्शवरील बातम्या, चर्चा व अन्य माहितीपर कार्यक्रमांचे अवलोकन करणे.
 १०. वर्तमानपत्रातील बातम्यांच्या आधारे दूरदर्शनसाठी जिल्हा वार्तापत्र लिहिणे
 ११. परिसरातील वैशिष्ट्यपूर्ण स्थळांवर माहितीपट लेखन.
 १२. विविध माध्यमांतील जाहिरातीचे नमुने संग्रहित करून अभ्यासणे.
-

संदर्भ पुस्तके:—

१. व्यावहारिक मराठी पाठ्यपुस्तक — पुणे विद्यापीठ प्रकाशन. प्रथम वर्ष वाणिज्य व द्वितीय वर्ष विज्ञान
२. व्यावहारिक मराठी — डॉ. कल्याण काळे आणि डॉ. द. दि. पुंडे
३. व्यावहारिक मराठी — ल. रा. नसिराबादकर
४. व्यावहारिक मराठी (संपा.) डॉ. स्नेहल तावरे
५. वृत्तपत्र तत्त्वज्ञान — डॉ. सुधाकर पवार, महाराष्ट्र विद्यापीठ, ग्रंथनिर्मिती मंडळ, नागपूर.
६. वार्तासंकलन मराठी — चंद्रकांत ताम्हाणे
७. व्यावहारिक मराठी — प्रकाश परब.
८. उपयोजित अभ्यासक्रम — मराठी भाषेची संवादकौशल्ये — यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ — नाशिक.
९. व्यावहारिक, उपयोजित मराठी आणि प्रसारमाध्यमे — संपादक — डॉ. संदीप सांगळे
१०. आजच्या ठळक बातम्या — समीरण वाळवेकर
११. पत्रकारिता विद्या — एस.के. कुलकर्णी
१२. व्यावहारिक मराठी भाषा — शरदिनी मोहिते

१३. व्यासपीठ — महादेव वाळुंज
१४. व्यावहारिक मराठी — डॉ. लीला गोविलकर व डॉ. जयश्री पाटणकर
१५. माध्यम चित्रवाणी — लेखक — आकाशानंद, ग्रंथघर प्रकाशन, मुंबई.
१६. व्यावहारिक मराठी — डॉ. सयाजीराजे मोकाशी व डॉ. रंजना नेमाडे
१७. व्यावहारिक आणि उपयोजित मराठी — डॉ. मनोहर रोकडे
१८. जाहिरातशास्त्र — डॉ. वंदना खेडीकर
१९. व्यावहारिक व व्यावसायिक लेखन प्रणाली — डॉ. मधुकर मोकाशी
-

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)

व्यावहारिक व उपयोजित मराठी — (पर्यायी अभ्यासक्रम)

प्रथम सत्र

प्रश्नपत्रिका स्वरूप व गुणविभागणी आराखडा

वेळ — २ तास

एकूण गुण — ६०

प्र. १ला — खालील प्रश्नांची २० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण — १४

यामध्ये एकूण १० प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही ७ प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न २रा — खालील प्रश्नांची ५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण — ८

यामध्ये एकूण ४ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही २ प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न ३रा — खालील प्रश्नांची १५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण — १८

यामध्ये एकूण ४ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही ३ प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न ४ था — खालील प्रश्नांची ३०० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण — २०

यामध्ये एकूण ४ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही २ प्रश्न सोडवावेत.

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)
व्यावहारिक व उपयोजित मराठी
(पर्यायी अभ्यासक्रम)
वार्षिक प्रश्नपत्रिका स्वरूप आणि गुणविभागणी आराखडा
(सन २०१५ - १६ पासून)

वेळ - ३ तास गुण - ८०

प्र. १ला - खालील प्रश्नांची २० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण - २०

यामध्ये द्वितीय सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित एकूण १३ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही १० प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न २रा - खालील प्रश्नांची ५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण - १०

यामध्ये द्वितीय सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित एकूण ४ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही २ प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न ३रा - खालील प्रश्नांची १५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण - २०

अ) प्रथम सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित २ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

ब) द्वितीय सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित एकूण २ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

प्रश्न ४ था - खालील प्रश्नांची ३०० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण - ३०

अ) प्रथम सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित २ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

ब) द्वितीय सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित एकूण २ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)
मराठी (विशेषस्तर पेपर –३) (S-3)
पुनर्रचित अभ्यासक्रम आराखडा
सन २०१५-२०१६ पासून

साहित्यविचार – S-3

❖ अभ्यासक्रमाची उद्दिष्ट्ये:-

- १) साहित्याचे स्वरूप समजावून घेणे.
 - २) साहित्याची प्रयोजने समजावून घेणे.
 - ३) साहित्यनिर्मितीची प्रक्रिया समजावून घेणे.
 - ४) साहित्याची भाषा समजावून घेणे.
 - ५) साहित्याची आस्वाद प्रक्रिया समजावून घेणे.
 - ६) साहित्यिक अभिरुची समजावून घेणे.
 - ७) साहित्य आणि समाज यातील परस्परसंबंध समजावून घेणे.
 - ८) साहित्यप्रकाराची संकल्पना समजावून घेणे.
 - ९) वाङ्मयीन मूल्ये समजावून घेणे
-

प्रथम सत्र

एकूण तासिका— ४८

१. साहित्याचे स्वरूप:—

- १) शास्त्रीय साहित्य आणि ललित साहित्य यांमधील भेद
- २) साहित्याचे शब्दरूप
- ३) साहित्यातून व्यक्त होणाऱ्या अनुभवांचे विशेष — वास्तव आणि कल्पित यांचा संबंध, संवेदनात्मकता — भावनात्मकता — वैचारिकता, सेंद्रियत्व, सूचकता, विशिष्ट आणि विश्वात्मकता.

२. साहित्याचे प्रयोजन:—

- १) प्रयोजन म्हणजे काय?
- २) प्रयोजन आणि परिणाम यांमधील भेद.
- ३) साहित्याची प्रयोजने —
 - अ) मम्मटाची प्रयोजने
 - ब) पाश्चात्यांची प्रयोजने:— इच्छापूर्ती — जिज्ञासातृप्ती — विरेचन — आत्माविष्कार अनुभवविश्वाची समृद्धी — स्वप्नरंजन—उद्बोधन—प्रचार—मनोरंजन—आनंद.
- ४) या प्रयोजनांचा लेखक व वाचक तसेच कलावादी, जीवनवादी या दृष्टीने विचार.

३. साहित्याची निर्मितीप्रक्रिया:—

- १) साहित्याच्या निर्मितीचे स्वरूप
- २) साहित्यनिर्मितीच्या शक्ती—१) प्रतिभा २) कल्पनाशक्ती ३) स्फूर्ती
- ३) प्रतिभाव्यापार व स्वप्नव्यापार
- ४) साहित्याची निर्मिती प्रक्रिया आणि साहित्यकाचे व्यक्तिमत्त्व — १) संवेदनक्षमता

२) शैशववृत्ती ३) अनुभव समृद्धी ४) विद्वत्ता ५)लेखकाचा जीवनविषयक दृष्टिकोण. ६) लेखकाचा साहित्यविषयक दृष्टिकोण.

४. साहित्याची भाषा:—

- १) व्यवहारभाषा, शास्त्रीय साहित्याची भाषा व साहित्याची भाषा यांच्यातील भेद.
- २) शब्दार्थाचा वक्रव्यापार
- ३) भाषेचे नादरूप
- ४) अलंकार
- ५) रूपक
- ६) प्रतिमा
- ७) प्रतीक
- ८) प्राक्कथा
- ९) शैली विचार — १) लेखक तशी शैली २) आशय तशी शैली ३) साहित्यप्रकार तशी शैली.

द्वितीय सत्र

एकूण तासिका— ४८

५. साहित्याचा आस्वाद:—

- १) आस्वाद म्हणजे काय ?
- २) आस्वाद प्रक्रिया
- ३) आस्वादकाला आवश्यक असणारे गुण
- ४) आस्वादातील अडथळे

६. साहित्याची सामाजिकता:—

- १) साहित्य आणि समाज यांचे परस्परसंबंध
- २) लेखकाची सामाजिकता

- ३) भाषेची सामाजिकता
- ४) कलात्मक अनुभवातील सामाजिकता
- ५) वाचकाची सामाजिकता
- ६) साहित्यातील सामाजिकतेला वैश्विक रूप प्राप्त होते काय?
- ७) बांधीलकीची संकल्पना व साहित्यिकाची बांधीलकी.

७. साहित्यिक अभिरुची

- १) अभिरुची म्हणजे काय?
- २) अभिरुची आणि सौंदर्यदृष्टी.
- ३) अभिरुची आणि औचित्य.
- ४) अभिरुची भिन्नतेची कारणे.
- ५) अभिरुची नियत करणारे घटक — सांस्कृतिक पर्यावरण, आर्थिक पर्यावरण, वाङ्मयीन पर्यावरण.

८. साहित्यप्रकाराची संकल्पना:—

- १) साहित्याच्या वर्गीकरणाची शक्यता
 - २) साहित्याच्या वर्गीकरणाची आवश्यकता
 - ३) साहित्याच्या वर्गीकरणाची तत्त्वे— माध्यमभिन्नता, प्रस्तुतीकरणाची पद्धती, प्रस्तुतीकर्त्याचा दृष्टिकोण व प्रस्तुतीकरणाचा काळ
 - ४) साहित्याचे ठळक प्रकार — कथा, कादंबरी, काव्य, नाटक.
-

संदर्भ साहित्य

- १) साहित्यविचार — डॉ. अ. वा कुलकर्णी
- २) साहित्यविचार (संपा.) डॉ. द.दि.पुंडे, डॉ.स्नेहल तावरे
- ३) काव्यशास्त्र प्रदीप — डॉ. स.रा.गाडगीळ
- ४) वाङ्मयीन शैली आणि तंत्र — म.द.हातकणंगलेकर,
- ५) साहित्यविचार — भालचंद्र खांडेकर

- ६) साहित्य व सामाजिक संदर्भ — रा.ग.जाधव
 - ७) साहित्य व समाज — संपादक डॉ. विलास खोले
 - ८) साहित्य व सामाजिक संदर्भ — डॉ. अंजली सोमण
 - ९) कविता आणि प्रतिमा — सुधीर रसाळ
 - १०) सृजनात्मक लेखन — डॉ. आनंद पाटील
 - ११) काव्याची भूषणे— प्रा.म.वा.धोंड
 - १२) साहित्यशास्त्र स्वरूप व समस्या — डॉ. वसंत पाटणकर
 - १३) आधुनिक मराठी साहित्य व सामाजिकता —संपादन—डॉ.विद्यागौरी टिळक,
डॉ. मृणालिनी शहा.
 - १४) साहित्यमीमांसा व समाजदर्शन — डॉ. स.रा.गाडगीळ
 - १५) भारतीय साहित्यविचार — ग.त्र्यं. देशपांडे
 - १६) भारतीय साहित्यविचार — डॉ. लीला गोविलकर
 - १७) साहित्यविचार — डॉ. चं.वि.जोशी, डॉ. वेदश्री थिगळे
 - १८) पाश्चात्य साहित्यविचार — बालशंकर देशपांडे
 - १९) साहित्य स्वरूप आणि समीक्षा— वा. ल. कुलकर्णी
-

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)

साहित्यविचार S-3

प्रथम सत्र

प्रश्नपत्रिका स्वरूप व गुणविभागणी आराखडा

वेळ — २ तास

एकूण गुण — ६०

प्र. १ला — खालील प्रश्नांची २० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण — १४

यामध्ये एकूण १० प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही ७ प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न २रा — खालील प्रश्नांची ५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण — ८

यामध्ये एकूण ४ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही २ प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न ३रा — खालील प्रश्नांची १५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण — १८

यामध्ये एकूण ४ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही ३ प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न ४ था — खालील प्रश्नांची ३०० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण — २०

यामध्ये एकूण ४ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही २ प्रश्न सोडवावेत.

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)
साहित्यविचार S-3
वार्षिक प्रश्नपत्रिका स्वरूप आणि गुणविभागणी आराखडा
(सन २०१५ - १६ पासून)

वेळ - ३ तास

गुण - ८०

प्र. १ला - खालील प्रश्नांची २० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण - २०

यामध्ये द्वितीय सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित एकूण १३ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही १० प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न २रा - खालील प्रश्नांची ५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण - १०

यामध्ये द्वितीय सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित एकूण ४ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही २ प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न ३रा - खालील प्रश्नांची १५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण - २०

अ) प्रथम सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित २ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

ब) द्वितीय सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित एकूण २ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

प्रश्न ४ था - खालील प्रश्नांची ३०० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

गुण - ३०

अ) प्रथम सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित २ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

ब) द्वितीय सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित एकूण २ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)
मराठी (विशेषस्तर पेपर -४)
भाषाविज्ञान - S₄
पुनर्रचित अभ्यासक्रम आराखडा
सन २०१५-२०१६ पासून
भाषाविज्ञान- वर्णनात्मक आणि ऐतिहासिक

❖ अभ्यासक्रमाची उद्दिष्ट्ये:-

- १) भाषेचे स्वरूप व कार्य, भाषेच्या अभ्यासाचे महत्त्व, भाषेच्या अभ्यासाची प्रमुख अंगे जाणून घेणे.
- २) भाषा म्हणजे काय व तिचे मानवी जीवनातील कार्य व महत्त्व जाणून घेणे.
- ३) वेगवेगळ्या भाषाअभ्यासपद्धतींचे वेगळेपण व महत्त्व जाणून घेणे.
- ४) स्वननिर्मितीची प्रक्रिया समजावून घेणे.
- ५) वागिंद्रियांची रचना व कार्ये समजावून घेणे.
- ६) स्वनविज्ञान, स्वनिम संकल्पना आणि मराठीची स्वनिम व्यवस्था जाणून घेणे.
- ७) मराठीची रूपिमव्यवस्था समजावून घेणे.
- ८) वाक्यविन्यास व अर्थविन्यास या भाषावैज्ञानिक संकल्पनांचा मराठीच्या संदर्भात स्थूल परिचय.
- ९) ऐतिहासिक भाषाअभ्यासपद्धतीचे स्वरूप व महत्त्व लक्षात घेणे.
- १०) भाषाकुलाची संकल्पना जाणून घेवून मराठी भाषेच्या उत्पत्तीचा अभ्यास करणे.
- ११) मराठी भाषेचा उत्पत्तीकाळ जाणून घेवून तत्कालीन भाषिक स्थित्यंतरांचा आढावा घेणे.
- १२) टप्याटप्याने भाषा म्हणून मराठीच्या वाटचालीचा ऐतिहासिक आढावा घेणे.

प्रथम सत्र

एकूण तासिका— ४८

१. **भाषेचे स्वरूप व कार्य** :-भाषा एक सहज क्रिया — भाषा : एक अर्जित वस्तू — संज्ञापन : भाषेचे मुख्य कार्य — संकेत : भाषेचा आधार — शारीरिक आणि मानसिक क्रियांचा संयोग — ध्वनिसंकेत : चिन्ह आणि चिन्हित — संज्ञापनाची अन्य साधने: शरीरस्थित — संज्ञापनाची साधने: शरीरबाह्य — भाषा हे सर्वश्रेष्ठ संज्ञापन साधन — संज्ञापनातील क्रिया प्रतिक्रिया — मानवेतर प्राण्यांची भाषा — भाषा : एक सामाजिक संस्था — भाषा आणि व्यक्तिस्वातंत्र्य — भाषेच्या अभ्यासाची आवश्यकता. भाषाअभ्यासाची अंगे, भाषाभ्यास पद्धती —वर्णनात्मक भाषाभ्यासपद्धती, ऐतिहासिक भाषाभ्यासपद्धती, तौलनिक भाषाभ्यासपद्धती, समाजभाषाभ्यासपद्धती.
२. **स्वनविज्ञान आणि स्वननिर्मिती** :- वागिंद्रियाची रचना व कार्ये स्वनविज्ञानाचे स्वरूप—स्वन निर्माण करणारी इंद्रिये—जिभेचे महत्त्व—स्वननिर्मितीची प्रक्रिया—मुखमार्ग, नासिकामार्ग आणि पडजीभ— दात आणि ओठ यांचे कार्य—तालुपटाची रचना व कार्य—स्वरांचे स्वरूप, लक्षणे व प्रकार—व्यंजनांचे स्वरूप लक्षणे व प्रकार—स्वरांच्या वर्गीकरणाची तत्त्वे— स्वननिर्मितीमधील 'प्रयत्ना'चे स्वरूप.
३. **स्वनिम विचार** :- स्वनिम निश्चितीचे तत्त्वे, विनियोग संकल्पनेचा स्थूल परिचय, स्वन, स्वनिम व स्वनांतर यामधील परस्परसंबंध, मराठी स्वनिमव्यवस्थेची रूपरेषा, स्वरस्वनिम, अर्धस्वरस्वनिम, व्यंजनस्वनिम यांचे वर्गीकरण.
४. **रूपिम विचार** :- रूपिमचे तत्त्व, रूपिका—रूपिम आणि रूपिकांतर यामधील परस्परसंबंध, रूपिकांचे प्रकार प्रकृति (धातू) आणि प्रत्यय यांचे वर्गीकरण (आशयबोधक रूपिम व कार्यकारी रूपिम)

द्वितीय सत्र

एकूण तासिका— ४८

५. **वाक्यविचार** — वाक्यविन्यास संकल्पना आणि मराठीतील वाक्यविन्यास व्यवस्था, वाक्याचे घटक
 ६. **अर्थविचार** — अर्थविन्यास व मराठीतील त्याचे स्वरूप, अर्थ ही संकल्पना, अर्थाचे विविध प्रकार
 ७. **ऐतिहासिक भाषाभ्यासपध्दती** — सर विल्यम जोन्स यांचा सिद्धांत — ऐतिहासिक भाषाविज्ञानाचे स्वरूप — कार्य, **भाषाकुलाची संकल्पना** — भाषांचे वर्गीकरण — जगातील प्रमुख भाषाकुले — इंडो युरोपियन भाषाकुल — आर्य भाषाकुल व मराठी भाषा — होन्ल्ले यांचा अंतर् बहिर् वर्तुळ सिद्धांत.
 ८. **मराठी भाषेची उत्पत्ती** :— मराठी भाषेची उत्पत्ती व त्यासंबंधीची साधने — मराठी भाषेच्या उत्पत्ती संबंधी विविध सिद्धांत — वैद्य—गुणे वाद, मराठीचे कालिक भेद
-

❖ संदर्भ साहित्य

१. भाषाविज्ञान : वर्णनात्मक व ऐतिहासिक — संपादक— मालशे, इनामदार, सोमण.
 २. भाषा: इतिहास आणि भूगोल — डॉ. ना. गो कालेलकर.
 ३. ऐतिहासिक भाषाशास्त्र — डॉ. र. रा गोसावी
 ४. वर्णनात्मक भाषाविज्ञान— स्वरूप आणि पध्दती — संपादक— डॉ. काळे, डॉ. सोमण.
 ५. भाषा — अंतःसूत्र आणि व्यवहार— संपादक— मुं. ग पानसे.
 ६. भाषा व संस्कृती — डॉ. ना. गो. कालेलकर.
 ७. अभिनव भाषाविज्ञान — डॉ. गं. ना. जोगळेकर
 ८. भाषाविज्ञान परिचय — डॉ. मालशे, डॉ. सोमण, डॉ. पुंडे
 ९. वर्णनात्मक भाषाविज्ञान — डॉ. लीला गोविलकर
 १०. भाषाशास्त्र विचार — डॉ. र. बा मंचरकर
 ११. मराठी भाषेचा आर्थिक संसार — अशोक केळकर
 १२. मराठीचे वर्णनात्मक भाषाविज्ञान — डॉ. महेंद्र कदम
 १३. मराठीचा भाषिक अभ्यास — संपादक मु. श्री. कानडे
 १४. सुबोध भाषाशास्त्र — डॉ. प्र. न. जोशी
 १५. मराठी भाषेचा इतिहास — डॉ. गं. ना जोगळेकर
 १६. सुलभ भाषाविज्ञान — डॉ. द. दि. पुंडे
 १७. सामाजिक भाषाविज्ञान — संपादक डॉ. जयश्री पाटणकर
 १८. सामाजिक भाषाविज्ञान व बोली— डॉ. शशिकला कांबळे
-

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)
मराठी (विशेषस्तर पेपर -४)
भाषाविज्ञान — S-4
सन २०१५-२०१६ पासून
प्रथम सत्र

प्रश्नपत्रिका स्वरूप व गुणविभागणी आराखडा

(सन २०१५-२०१६ पासून)

वेळ — २ तास

एकूण गुण — ६०

प्र. १ला. खालील प्रश्नांची २० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण — १४

यामध्ये एकूण १० प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही ७ प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न २रा. खालील प्रश्नांची ५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण — ०८

यामध्ये एकूण ४ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही २ प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न ३रा. खालील प्रश्नांची १५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण — १८

यामध्ये एकूण ४ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही ३ प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न ४ था. खालील प्रश्नांची ३०० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण — २०

यामध्ये एकूण ४ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही २ प्रश्न सोडवावेत.

तृतीय वर्ष कला (T.Y.B.A)
मराठी (विशेषस्तर पेपर -४)
भाषाविज्ञान - S-4

वार्षिक प्रश्नपत्रिका स्वरूप व गुणविभागणी आराखडा

(सन २०१५-२०१६ पासून)

वेळ - ३ तास

गुण - ८०

प्र. १ला. खालील प्रश्नांची २० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण - २०

यामध्ये द्वितीय सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित एकूण १३ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही १० प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न २रा. खालील प्रश्नांची ५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण - १०

यामध्ये द्वितीय सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित एकूण ४ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणतेही २ प्रश्न सोडवावेत.

प्रश्न ३रा. खालील प्रश्नांची १५० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण - २०

अ) प्रथम सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित २ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

ब) द्वितीय सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित एकूण २ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

प्रश्न ४ था. खालील प्रश्नांची ३०० शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. गुण - ३०

अ) प्रथम सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित २ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

ब) द्वितीय सत्रातील अभ्यासक्रमाशी संबंधित एकूण २ प्रश्न विचारावेत, पैकी कोणताही १ प्रश्न सोडवावा.

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY, PUNE.

POLITICAL SCIENCE

Syllabus for TYBA

80:20 Pattern to be implemented from 2015-16

General Course

Paper No

Paper Title

G - 3

Political Ideologies
OR

G - 3

Local Self Government In Maharashtra

Special Course

S - 3

Public Administration

S - 4

International Politics

SYLLABUS FOR TYBA POLITICAL SCIENCE (G-3)

POLITICAL IDEALOGIES

Course Rationale:

This paper studies the role of different political ideologies and their impact in politics. Each ideology is critically studied in its historical context. In course of its evolution and development, the different streams and subtle nuances within each ideology, the changes and continuities in its doctrine and its relevance to contemporary times are highlighted. The close link between an idea and its actual realization in public policy needs to be explained as well. The philosophical basis of the ideologies is emphasized with special emphasis on key thinkers and their theoretical formulations. The legacy of all the major ideologies is to be critically assessed.

SECTION-I

UNIT-I: - Ideology **08**

- a) Origin, Meaning, Definition
- b) Nature and Scope

UNIT-II: - Nationalism **14**

- a) Meaning, Definitions and Elements
- b) Progressive and Reactionary
- c) Internationalism

UNIT-III: - Democratic Socialism **14**

- a) Meaning, Nature and Features
- b) Achievements and Limitations
- c) Types : Febianism, Syndicalism, Guild Socialism

UNIT-IV: - Fascism **12**

- a) Factors responsible for the rise of Fascism
- b) Principles
- c) Corporate State

SECTION-II

UNIT-V: - Marxism **12**

- a) Historical Materialism
- b) Theory of Surplus Value
- c) Marxian State

UNIT-VI: - Phule-Ambekarism **12**

- a) Equality
- b) Religion
- c) Democracy

UNIT-VII: - Gandhism

12

- a) Truth and Non-Violence
- b) Theory of Satyagraha
- c) Gram Swaraj

UNIT-VIII: - Feminism

12

- a) Meaning and Nature
- b) Liberal Feminism
- c) Feminism in India : Caste, Patriarchy, Women's Representation

Readings:

- L. P. Baradat, Political Ideologies: Their Origins and Impact, Englewood Cliffs NJ, Prentice Hall, 1989.
- . ———, The Liberal Tradition in China, Hong Kong and New York, Chinese University of Hong Kong Press, 1983.
- D. Bell, The End of Ideology, New York, The Free Press, 1960.
- R. N. Berki, Socialism, London, John Dent and Sons, 1975.
- Sir I. Berlin, "Nationalism: Past Neglect and Present Power" in H. Hardy (ed.) Against the Current, Oxford, Oxford University Press, 1981.
- J. Bondurant, Conquest of Violence: the Gandhian Philosophy of Conflict, Berkeley, University of California Press, 1965.
- R. M. Christenson, et al., Ideologies and Modern Politics, London, Thomas Nelson and Sons, 1971.
- P. Gay, The Dilemma of Democratic Socialism: Eduard Bernstein's challenge to Marx, New York, Columbia University Press, 1952.
- E. Gellner, Nations and Nationalism, Oxford, Blackwell, 1983. Political Science 76 J. Gray, Liberalism, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1986.
- J. Gray, Liberalisms: Essays in Political Philosophy, London, Routledge, 1989.
- D. Ingersoll and R.K. Mathews, The Philosophic Roots of Modern Ideologies: Liberalism, Communism and Fascism, Englewood Cliffs NJ, Prentice Hall, 1991.
- R. N. Iyer, The Moral and Political Thought of Mahatma Gandhi, New York, Oxford University Press, 1973.
- M. Kitchen, Fascism, London, Dent, 1979.
- D. J. Manning, Liberalism, London, John Dent and Sons, 1976.
- H. C. Mansfield, The Spirit of Liberalism, Cambridge, Harvard University Press. Political Science 77
- D. McLellan, Marxism after Marx, London, Macmillan, 1975.
- , On Nationality, Oxford, The Clarendon Press, 1995.
- Dr. Lodhi Kaniz Fatma Niyaz Ahmed, Modern Political Ideologies, Success Publication, Pune, 2015.
- Dr. Benke Suvarna, Political Theory (Marathi), Peasant Publication, Jalgaon, 2014.
- Dr. Chavan Shankar, Modern Political Ideology (Marathi), Pratima Prakashan, Pune.
- Dr. Devare P.D., & Dr. D.S. Nikumbh, Modern Political Ideologies (Marathi), Prashant Publication, Jalgaon, 2008.
- Dr. Date Sunil & Dr. Dhobale Ramesh, Political Ideologies (Marathi), Vidya Book Publishers, Aurangabad, 2009.
- Dr. Rathi Shubhangi, Modern Political Ideologies (Marathi), Atharva Publication, Jalgaon, 2014.
- Kulkarni A.N., Modern Political Ideologies, Vidya Prakashann Nagpur, 2014

OR

SYLLABUS FOR TYBA POLITICAL SCIENCE (G-3)

LOICAL SELF GOVERNMENT IN MAHARASHTRA

Objectives :-

The content of this course are designed with following objectives.

- 1) To introduce the students to the structure of Local Self Government of Maharashtra.
- 2) To make students aware of the various Local Self Institutions, their functions, compositions and importance.
- 3) To identify the role of Local Government and Local Leadership in development.

SECTION-I

UNIT-I: - Evolution of Local Self Government 10

- a) Pre-Independence Period : British Period
- b) Post-Independence Period :Community Development Programme, Balwantraoi Mehta Committee.

UNIT-II: - Various Committees of Local Self Government in Maharashtra 12

- a) Vasantao Naik Committee
- b) L. N. Bongirwar Committee
- c) Prin. P. B. Patil Committee

UNIT-III: - 73rd and 74th Amendments 12

- a) 73rd Amendment
- b) 74th Amendment
- c) Importance

UNIT-IV: - Rural Local Bodies : Composition, Power and Functions 14

- a) Gram Sabha and Gram Panchayat
- b) Panchayat Samiti
- c) Zillah Parishad

SECTION-II

UNIT-V: - Urban Local Bodies: Composition, Power and Functions 14

- a) Nagar Panchayat
- b) Municipal Council
- c) Municipal Corporation

UNIT-VI: - State Election Commission 12

- a. Structure, Power and Functions
- b. Election Reforms

UNIT-VII: - Role of Leadership in Development 12

- a) Emerging patterns of Leadership
- b) Impact of leadership on development

UNIT-VIII: - Challenges before Local Self Government 10

- a) Issues in local finance
- b) Issues of participation

Reference Books :-

1. Maheshwari S. R., Local Self Government in India, Orient Longman, 1971.
2. Avasthi A. (ed.), Municipal Corporation in India, L. N. Agarwal, Agra, 1972.
3. Sharma M.P., Local Self Government in India, Munshiram Manoharial, New Delhi, 1978.
4. Inamdar N.R., Educational Administration in the Zillah Parishad in Maharashtra, Popular Publication, Mumbai, 1974.
5. Venkatesan V., Institutionalising Panchayati Raj in India, Institute of Social Sciences, New Delhi, 2002.
6. Dr. Khandve Eknath, Government and Politics of Maharashtra (Marathi), Pearson Publication, Delhi, 2013.
7. Birajdar T.S. & Dr. Ghodake Sharad, Local Self Government in India (Marathi), Anshul Prakashan, Nagpur, 1999.
8. Dr. Shirsath Shyam and Bainade, Panchayati Raj and Urban Development (Marathi), Vidya Books, Aurangabad, 2014.
9. Dr. Rathi Shubhangi, Socio-political Movement and Administration in Maharashtra (Marathi), Atharv Publication, Jalgaon, 2014.
10. Bang K.R. Local Self Government in India : Special reference to Maharashtra (Marathi), Mangesh Prakashan, Nagpur, 2005.
11. Dr. Nalawade Pandit, Decentralization of Power and 73rd Constitutional Amendment (Marathi), Chinmay Publication, Aurangabad, 2008.
12. Aawale Manoj, Local Self Government in India (Marathi)

SYLLABUS FOR TYBA POLITICAL SCIENCE (S-3)

PUBLIC ADMINISTRATION

Course Rationale:

This paper is an introductory course in Public Administration. The essence of Public Administration lies in its effectiveness in translating the governing philosophy into programmes, policies and activities and making it a part of community living. The paper covers personnel public administration in its historical context thereby proceeding to highlight several of its categories, which have developed administrative salience and capabilities to deal with the process of change. The recent developments and particularly the emergence of New Public Administrations are incorporated within the larger paradigm of democratic legitimacy. The importance of legislative and judicial control over administration is also highlighted

SECTION-I

<u>UNIT-I: - Public Administration</u>	12
a) Meaning	
b) Nature	
c) Scope and Significance	
<u>UNIT-II: - New Public Administration</u>	12
a) Evolution	
b) Salient Features	
c) Goals	
<u>UNIT III:- Approaches to Public Administration.</u>	12
a) Traditional Approach	
b) Behavioral Approach	
c) System Approach	
<u>UNIT-IV: - Governance</u>	12
a) Idea of Good Governance	
b) E-Governance	
c) Public Private Partnership	
<u>SECTION-II</u>	
<u>UNIT-V:- Bureaucracy</u>	12
a) Meaning and Definitions	
b) Administrative Reforms	
<u>UNIT-VI: - Personnel Administration</u>	12
a) Recruitment	
b) Training	
c) Promotion	
<u>UNIT-VII: - Budget</u>	12
a) Meaning and types	
b) Budgetary Process in India	

UNIT-VIII: - Accountability and Control

12

- a) Administrative Accountability
- b) Legislative Control
- c) Judicial Control

Readings:

1. P. H. Appleby, Policy and Administration, Alabama University of Alabama Press, 1957.
2. A. Avasthi and S. R. Maheshwari, Public Administration, Agra, Lakshmi Narran Aggrawal, 1996.
3. D. D. Basu, Administrative Law, New Delhi, Prentice Hall, 1986.
4. C. P. Bhambri, Administration in a Changing Society: Bureaucracy and Politics in India, Delhi, Vikas, 1991.
5. M. Bhattacharya, Public Administration: Structure, Process and Behavior, Calcutta, The World Press, 1991.
6. M. E. Dimock and G. O. Dimock, Public Administration, Oxford, IBH Publishing Co., 1975.
7. ———— Administrative Vitality: The Conflict with Bureaucracy, New York, Harper, 1959.
8. E. N. Gladden, The Essentials of Public Administration, London, Staples Press, 1958.
9. S. R. Maheshwari, Administrative Theories, New Delhi, Allied, 1994.
10. S. R. Nigam, Principles of Public Administration, Allahabad Kitab Mahal, 1980.
11. F. A. Nigro and L.S. Nigro, Modern Public Administration, New York, Harper and Row, 1984.
12. O. Glenn Stahl, Public Personnel Administration, New York, Harper & Brothers, 1956.
13. D. Waldo (ed), Ideas and Issues in Public Administration, New York, Mc Graw Hill, 1953.
14. N. D. White, Introduction to the Study of Public Administration New York, Macmillan, 1955
15. M Laxmikanth, Public Administration, , New Delhi ,Mc Graw Hill,2012
16. Avasthi Amreshwar, Maheshwari Shriram, (1982) Public Administration, Lakshmi Narran Aggrawal, Agra – 3
17. Bhagwan Vishnu, Bhushan Vidya (2007), Public Administration, S Chand and Company Ltd, New Delhi
18. Dr.Benke Suvarna (2015), *Public Administration (Marathi)*, Peasant Publication, Jalgaon, 2015.
19. Dr.Arjun Darshankar (2000), Panchayat Raj aani Nagari Prashan, Kailas Prakashan, Aurangabad, 4th Edition.
20. Patil V B, *Lok Prashasan*, Shri Mangesh Prakashan, Nagpur
21. Rumki Basu, (2004) Public Administration: Concepts and Theories, Sterling Publication, Delhi.
22. Bhogale Shantaram, (2006) *Lokprashasanache Siddhant aani Kaeryapadhati*, Kailas Prakashan, Aurangabad.
23. Patil B. B., *Public Administration (Marathi)*, Phadake Prakashan, Kolhapur, 2004.

SYLLABUS FOR TYBA POLITICAL SCIENCE (S-4)

INTERNATIONAL POLITICS

Course Rationale:

This paper deals with concepts and dimensions of international relations and makes an analysis of different theories highlighting the major debates and differences within the different theoretical paradigms. The dominant theories of power and the question of equity and justice, the different aspects of balance of power leading to the present situation of a unipolar world are included. It highlights various aspects of conflict and conflict resolution, collective security and in the specificity of the long period of the post Second World War phase of the Cold War, of Détente and Deterrence leading to theories of rough parity in armaments.

SECTION-I:

UNIT I :- International Politics	12
a) Nature and Scope	
b) Theories of Idealism and Realism	
UNIT II :- Approaches to the Study of International Relations	12
a) Power Approach	
b) Decision Making Approach	
c) System Approach	
UNIT III :- Power	12
a) Meaning	
b) Elements	
c) Changing Nature of the National Power	
UNIT IV :- Balance of Power	12
a) Meaning and Nature	
b) Characteristics	
c) Changing Nature of the Balance of Power	

SECTION -II

UNIT V :- Security	12
a) Meaning and definition	
b) Regional Security	
c) Collective Security	
UNIT VI :- Diplomacy	12
a) Meaning	
b) Types of Diplomacy	
c) Challenges To Diplomacy	

UNIT VII :- Disarmament	12
a) Meaning and Nature	
b) Types of Disarmament	
c) Issues and Challenges	

UNIT VIII :- Issues in International Politics	12
a) Human Rights –Its variations and Measures	
b) Terrorism – Causes and Consciousness	

Readings:

- D. A. Baldwin (ed.), *Neo-realism and Neo-liberalism*, New York, Columbia University Press, 1993. (ed.), *Paradoxes of Power*, New York, Basil Blackwell, 1989.
- J. C. Bennett (ed.), *Nuclear Weapons and the Conflict of Conscience*, New York, Charles Scribner's Sons, 1962.
- D.G. Brennan (ed.), *Arms Control, Disarmament and National Security*, New York, George Braziller, 1961.
- H. Bull, *The Control of the Arms Race*, New York, Praeger, 1961.
- K von Clausewitz, *War, Politics and Power: Selections*, Chicago, Henry Regnery Company, 1962.
- W. D. Coplin, *Introduction to International Politics*, Chicago, Markham, 1971
- K. Deutsch, *The Analysis of International Relations*, Englewood Cliffs NJ, Prentice Hall, 1967. J. E. Dougherty, *How to think about Arms Control and Disarmament*, New York, Alfred A. Knopf, 1962
- R. L. Pfaltzfraff, Jr., *Contending Theories of International Relations*, Philadelphia, J.B. Lippincott Co., 1970.
- W. Epstein, *Disarmament: 25 years of Effort*, Toronto, Canadian Institute of International Affairs, 1971.
- The Last Chance: Nuclear Proliferation and Arms Control*, New York, The Free Press, 1976.
- R. A. Falk, *Law, Morality and War in the Contemporary World*, New York, Frederick A Praegar, 1963
- H. W. Forbes, *The Strategy of Disarmament*, Washington DC, Public Affairs Press, 1962.
- J. Galtung, *The True Worlds: A Transnational Perspective*, New York, The Free Press, 1980.
- F. I. Greenstein and N. W. Polsby, *Theory of International Relations*, Reading Massachusetts, Addison-Wesley, 1979.
- K.J. Holsti, *Why Nations Realign*, London, Allen and Unwin, 1982.
- , *The Dividing Discipline*, Boston, Allen and Unwin, 1985.
- , *Peace and War: Armed Conflicts and International Order 1648-1989*, Cambridge, Cambridge University Press, 1991.
- A. Hurrell, "Collective Security and International Order Revisited" *International Relations*, Vol. II, No.1, April.
- . R. O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton NJ, Princeton, University Press, 1984.
- (ed.), *Neo-realism and Its Critics*, New York, Columbia University Press, 1986.
- , *International Institutions and State Power*, Boulder Colorado, Westview Press, 1989. ———
- and E. Ostrom (eds.), *Local Commons and Global Interdependence: Heterogeneity and Co-operation in Two Domains*, London, Sage, 1994.
- S. D. Krasner (ed.), *International Regimes*, Ithaca NY, Cornell University Press, 1983.
- Political Science* 23 H. D. Lasswell, *World Politics and Personal Insecurity*, New York, McGraw-Hill Book Company, 1953.
- H. J. Morgenthau, *Politics Among Nations*, 6th edition, revised by K. W. Thompson, New York, Alfred Knopf, 1985.
- J. A. Vasquez, *The Power of Power Politics*, London, Frances Pinter, 1983.

K. N. Waltz, Theory of International Politics, Reading Massachusetts, Addison-Wesley, 1979.
———, “The emerging structure of International Politics”, International Security, 18, 1993, pp. 44-79.
A. Wolfers, Discord and Collaboration, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1962

Dr. Raipurkar Vasant, International Relations (Marathi), Mangesh Prakashan Nagpur, 2009.
Dr. Amrutkar Prashant, Theory of International Relations (Marathi), Chinmay Publication, Aurangabad, 2014.
Dr. Pendase Aruna and Uttara Sahashrabhudhe, International Relations (Marathi), Orient Longman Pvt. Ltd., Mumbai.
Dr. Deolankar, Shailendra – International Relations (Marathi), Vidya Books, Aurangabad, 2004.

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY , PUNE

PUBLIC ADMINISTRATION

Syllabus for TYBA

80:20 Pattern to be implemented from 2015-16

General Course

Paper No

Paper Title

G -3

Institutions and Issues in Indian Administration

Special Course

S - 3

Administrative Thinkers

S - 4

Development Administration

SYLLABUS FOR TYBA - PUBLIC ADMINISTRATION (G-3)

INSTITUTIONS AND ISSUES IN INDIAN ADMINISTRATION

Objectives:-

1. To introduce the students to the structure of Indian Administration.
2. To make students aware of the various issues related to the institutional behavior of Indian Administration.
3. To acquaint the students with concept of governance and its increasing significance in the era of globalization.

SECTION-I

UNIT I: - Bureaucracy **12**

- a) Civil Services: All India services, Central Services, State Services.
- b) Recruiting Agencies (structure and function)
 - i. Union Public Service Commission
 - ii. State Public Service Commission
- c) Training
 - i. Nature of Indian Training System
 - ii. Indian Institute of Public Administration, New Delhi
 - iii. Lalbhadur Shastri Academy of Administration, Dehradun
 - iv. Administrative Staff College, Hyderabad

UNIT II :- Public Finance **12**

- a) Meaning and Significance
- b) Budget
- c) Control Over Finance
 - i. Ministry of Finance
 - ii. Committee on Public Undertaking
 - iii. Public Account Committee
 - iv. Estimate Committee

UNIT III: - Machinery for Planning **12**

- a) Planning Commission of India
- b) National Development Council
- c) State Planning Commission

UNIT IV: - Voluntary Agencies **12**

- a) Meaning and Structure
- b) Functions and Importance
- c) Role of Voluntary Organizations

SECTION-II

UNIT V: - Governance **12**

- a) Meaning
- b) Significance
- c) Devices

UNIT VI: - Law and Order **12**

- a) Department of Law Affairs
- b) Central Reserve Police
- c) State Reserve Police

UNIT VII: - Welfare Administration **12**

- a) Reservation Policy and Social Justice
- b) National Human Rights Commission
- c) National Women Commission

UNIT VIII: - Recent Issues **12**

- a) Relationship between Political and Permanent Executive
- b) Integrity in Administration : Lokpal and Lokayukta
- c) Liberalization, Privatization and Globalization

Readings :

1. Sing Hoshiar, Indian Administration, Kitab Mahal, Delhi, 2001.
2. Prasad Kamala, Indian Administration : Politics, Policies and Prospects, Dorling Kindersley India Pvt. Ltd., Delhi, 2006.
3. Maheswari S.R., Indian Administration, Orient Blackswan, New Delhi, 6th Edition, 2009.
4. Bhatnagar P.S., Indian Administration: Issues and Options, Mangal Deep Publication, Jaipur, 2003.
5. Ahmed Nasseem, Indian Public Administration, Anmol Publication, New Delhi, 2005.
6. Fadiya B.L., Indian Administration (Hindi), Sahitya Bhawan Publication, Agra 2000.
7. Patil B.D., Development Administration (Marathi), Vidya Prakashan, Nagpur.

SYLLABUS FOR TYBA - PUBLIC ADMINISTRATION (S-3)

ADMINISTRATIVE THINKERS

Objectives:-

1. To acquaint the students with the main administrative ideas of major administrative thinkers.
2. To make the students aware of the contributions made by thinkers to the administrative thinking.

SECTION-I

UNIT-I: - Kautilya 12

- a) Principles of Administration
- b) Machinery of Administration
- c) Administrative Corruptions

UNIT-II: - F. W. Taylor 12

- a) Concept and Objectives of Scientific Management
- b) Principles and Impacts of Scientific Management
- c) Critical Evaluation

UNIT-III: - Woodrow Wilson 12

- a) Views on Administration
- b) Dichotomy between Administration and Politics

UNIT-IV: - Max Weber 12

- a) Views on Authority, Organization and Legitimacy
- b) Weberian Model of Bureaucracy

SECTION-II

UNIT-V: - Chester Barnard 12

- a) Views on Organization
- b) Theory of Authority
- c) Functions of Executive

UNIT-VI: - Pandit Nehru 12

- a) Views on Bureaucracy
- b) Decentralization
- c) Socialism and Administration

UNIT-VII: - Herbert Siman 12

- a) Views on Traditional Administration
- b) Views on Behaviouralism
- c) Decision Making Model

UNIT-VIII:- F. W. Riggs 12

- a) Ecological Approach
- b) Structural – Functional Approach
- c) Diffracted – fused Prismatic Society and SALA Model

Readings : -

1. Ali Slim-sum Nila, Eminent Administrative Thinkers, Associated Publishing House, New Delhi, 1984.
2. Maheshwari S.R., Administrative Thinkers, Macmillan India Ltd., Mumbai, 1998.
3. Prasad Ravindra and others, Administrative Thinkers, Sterling Publishers, New Delhi, 1980. (Marathi translation- Phadake V.Y., K Sagar Publication, Pune)
4. Mukhi H. R., Administrative Thinkers, SDB Publishers, New Delhi.
5. Joshi and Parikh, Administrative Thinkers, Ravat Publicatins, Jaypur, 1999.
6. Kottapalle Laxman, Western and Indian Administrative Thinkers (Marathi), Nirmal Prakashan, Nanded.
7. Dr. Shirsath Sham and others, Administrative Thinkers (Marathi), Dnyansemidha Publishing, Aurangabad.
8. Dr. Naik Nandakumar, Administrative Thinkers (Marathi), Vidya Books, Aurangabad, 1999.
9. Prasad D. Ravindra, Administrative Thinkers (Marathi), K Sagar Publishers, Pune, 2011.
10. Kottapalle Laxman, Modern Administrative Thinkers, Kalpana Prakashan, Nanded, 1991.

SYLLABUS FOR TYBA - PUBLIC ADMINISTRATION

DEVELOPMENT ADMINISTRATION (S-4)

Objectives :

- 1) To acquaint the student with the concept of Development Administration.
- 2) To highlight the role of the Administration in Development.

SECTION-I

UNIT I: - Development Administration	12
a) Meaning , Nature and Scope	
b) Significance and Features	
c) Public Administration and Development	
UNIT II:- New Strategy of Development	12
a) Central Level Planning (NITI)	
b) State Level Planning	
c) District Level Planning	
UNIT III:- Social Welfare in India	12
a) Concept and Meaning	
b) Importance	
c) Dimensions	
UNIT IV:- Challenges before Development Administration	12
a) Regionalism	
b) Corruption	
c) Population Explosion	

SECTION-II

UNIT VI:- Bureaucracy	12
a) Meaning and Nature	
b) Features and Functions	
c) Changing role of bureaucracy in Development Administration	
UNIT VI:- Rural Development	12
a) Meaning and Concept	
b) Role of Panchayati Raj	
c) District Rural Development Agency	
UNIT VII:- People Participation in Development	12
a) Meaning and Concept	
b) Importance of people participation	
c) Sant Gadgebaba Gram Swachata Abhiyan	

UNIT VIII: - Emerging Issues in Development**12**

- a) Globalization
- b) Public-Private Partnership
- c) Administrative Neutrality

Readings :

1. Sapru R.K., Development Administration, Sterling Publishing Pvt. Ltd., New Delhi, 1994.
2. Chatterji S.K., Development Administration with special reference to India, Surjit Publication, New Delhi, 1981.
3. Sharma R.D., Development Administration: Theory and Practice, R. D. Publishers and Distributors, Delhi, 1992.
4. Dr. Inamdar N.R., Dr. Kshire V.K., District Planning in Maharashtra, Oxford, Delhi, 1986.
5. Bhalerao C.N., (ed.), Administration, Politics and Development in India, Bombay Lalwani Publishing House.
6. Patil B.B., Development Administration (Marathi), Fadake Prakashan, Kolhapur.
7. Bang K.R., Development Administration (Marathi), Vidya Books Publishers, Aurangabad, 2011.

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERISTY

T. Y.B. A. Sociology

(2013 Pattern)

Work and Society (G-3)

Objectives

1. To develop Sociological understanding of work, it's changing nature and impact on society.
2. To introduce types of organizations in industrial and post-industrial society.
3. To expose students to the impact of New Economic Policies on formal and informal sector.

I TERM

I. Meaning and Significance of Work (10)

- a) Meaning, importance and types of work (Formal and Informal).
- b) Historical overview of work - Gathering-hunting, manorial, guild system, domestic/ putting out system, factory system and post-industrial production.

II. Contemporary Theorization of Work: Major Concepts (14)

- a) Contemporary theorization: George Ritzer - 'Macdonaldization'; Michel Foucault - 'Surveillance'; Harry Braverman - 'Deskilling' and Ulrich Beck Brave - 'New world of work'.
- b) Feminist theorization of work: the domestic labour debate, women's work and the new international division of labour.

III. Types of Organization (10)

- a) Bureaucracy – characteristics and problems.
- b) Taylorism ; Scientific Management, Fordism ; Japanese model and human resource management.

IV. The Information Revolution and the New International Division of Labour (14)

- a) The role of Multi National Companies (MNCs) in global economy and their impact.
- b) Nature and types of work in post-industrial society (e.g. changes from manufacturing to service sector, casualization, flexibility, outsourcing) and effects on human relationships.

II TERM

V. Organized Labour in India (12)

- a) New Economic Policy (1991) and its effects on workers in formal sector.
- b) Trade union movement in India: issues, challenges and future.

VI. The Informal Sector of Work (14)

- a) Meaning, characteristics and classification of informal sector.
- b) Problems of workers in the informal sector.

VII. Issues and problems of informal sector (12)

- a) Issues and problems of service sector employees – Software industries, BPOs, hospitality and retail sectors.
- b) Issues and problems of migrant workers.

VIII. Agricultural Labour in India (10)

- a) Nature of agricultural labour.
- b) Problems of agricultural labourers.

Essential Readings:

1. Breman, Jan. 2008. *Omnibus*. OUP. New Delhi
2. Breman, Jan. *Footloose Labour- Working in India's informal sector*. Cambridge
3. Giddens, Anthony. 2006. *Sociology*. Polity Press. U.K.
4. Macionis, Jhon. 2006. *Sociology*. Pearson Edition.
5. Watson, Tony J. 1996. *Sociology of Work and Industry*. Routledge. New York.

References:

1. Bhowmik, Sharit K. 2002. "India" in *Worlds of Work: Building an International Sociology of Work*. in Cornfield, D. and Hodson, R. (Eds). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
2. Bhowmik, Sharit K. 2004. *Work in globalizing economy: Reflections on outsourcing in India Labour, Capital and Society*. 37 (1&2).
3. Bhowmik, Sharit K. 2009. "India: Labour Sociology Searching for Direction" in *Work and Occupations*. Volume 36, Number 2, Sage Publications.
4. Bhowmik, Sharit K. 2012. *Industry, Labour and Society*. New Delhi: Orient BlackSwan.
5. Bhowmik S.K. (2014) 1. Ed. *The State of Labour: The Global Financial Crisis and Its Impact*. Routledge, New Delhi, 2014. and 2.
6. Dutt, R. (Ed.). 1997. *Organising the unorganized workers*. New Delhi: Vikas Publications.
7. Ramesh, Babu. 2004. "Cyber Coolies in BPO: Insecurities and Vulnerabilities of Non Standard work", *Economic and Political weekly*, 31 January, pp. 492-497.
8. Sinha, B. 1990. *Work Culture in the Indian Context*. Delhi: Sage Publications.

Marathi:

1. घडियाली, रेहाना. समकालीन भारतातील स्त्रीया . डायमंड. पुणे.
2. कराडे, जगन. २००८. जागतिकीकरण: भारतासमोरील आव्हाने. डायमंड प्रकाशन. पुणे.
3. नाडगोंडे, गुरुनाथ. औद्योगिक समाजशास्त्र. कॉन्तिनेन्तल प्रकाशन. मुंबई.
4. पंडित, नलिनी. २००१. जागतिकीकरण आणि भारत. (Lokvangmay gruha) Pune.

Sociology
T.Y.B.A.
Crime and Society (G-3)

Objectives:

1. To acquaint the students with recent trends in criminology, changing profile of crime and criminals.
2. To prepare the students for professional roles of correctional agents in agencies of criminal justice administration.

I Term

1. **Concept of Crime:** (10)
 - a) Crime: Nature and definition
 - b) Characteristics of crime in modern society
 - c) Causes of crime (social, economic, political and cultural.)
2. **Approaches to Crime:** (16)
 - a) A Functionalist perspective: Emile Durkheim (Crime as inevitable), Robert Merton (Social structure and anomie)
 - b) An Interactionist perspective: Howard Becker (Labelling theory)
 - c) Marxist perspective: William Chambliss (Capitalism and crime), Laureen Snider (Corporate crime), David Gordon (Selective law enforcement)
 - d) Neo-Marxist [perspective: Ian Taylor, Paul Walten, Jock Young (The new criminology)
3. **Major Forms of Crime in India:** (14)
 - a) Crime against SCs, STs and DTNTs: Meaning and corms
 - b) Crime against Women: Meaning, forms and causes. (Sex selective abortions, domestic violence, dowry deaths, sexual abuse, sexual harassment at work place, rape, violence, trafficking etc.)
 - c) Juvenile delinquency and crime against children: Meaning and causes
 - d) White collar crime: Meaning and features
4. **Changing Profile of Crime:** (8)
 - A. Organised crime: Meaning and features
 - B. Terrorism: Concept, features and causes
 - C. Custodial crime: Meaning and features

II Term

5. **New Forms of Crime:** (10)
 - a) Corporate crime
 - b) Human Rights Violation
 - c) Cyber crime

6. **Recent Trends in Crime:** (Meaning and Features) (10)
 - a) Criminalization of politics
 - b) Environmental crimes
 - c) International crimes

7. **Theories of Punishment:** (12)
 - A. Deterrent Theory
 - B. Preventive Theory
 - C. Reformatory Theory

8. **Prevention of Crime: Measures and Changing Perspectives:** (16)
 - a) Punishment, Prison and alternative imprisonment (Open prison, Probation, Parole)
 - b) Rehabilitation of prisoners
 - c) Human Right Perspective
 - d) Crime and the role of media

Essential Readings:

1. Ahuja, ram. *Criminology in India*. Jaipur: Rawat Publications.
2. Ahuja, ram. *Social Problems in India*. Delhi and Jaipur: Rawat Publications.
3. Bhosale, Smriti. 2009. *Female Crime in India*. New Delhi: Kalpaz Publications.
4. Gill, S.S. 1998. *The Pathology of Corruption*. New Delhi: Harper Collins Publishers.
5. Haralambos and Holborn. 2007. *Sociology: Themes and Perspectives*. London: Collins.
6. Sutherland, Edwin and Donald R. Creassy. 1968. *Principals of Criminology*. Bombay: Times of India Press.

Referenses:

1. Bedi, Kiran.1998. *It's Always Possible*. New Delhi: Sterling Publication.
2. Dass, Shankar and Rani Dhavan. 2000. *Punishment and the Prison- India and International Perspective*. New Delhi: Sage Publication.
3. Goel, Rakesh and Manohar Powat. 1994. *Computer Crime: Concept, Control and Prevention*. Bombay: Saymson Computers Pvt.Ltd.
4. Patric, Ryan and George Rush. 1997. *Understanding Organized Crime in Global Perspective*. London: Sage Publication.

Marathi Readings:

१. आगलावे, प्रदीप. २०११. भारतीय समाज: संरचना आणि समस्या. श्री साईनाथ प्रकाशन. नागपुर.
२. काळदाते, सुधा आणि गव्हाणे शुभांगी. २००५. गुन्हा आणि समाज.
३. कुलकर्णी, पी. के. २०१३. गुन्हेगारीचे समाजशास्त्र। विद्या प्रकाशन. नागपुर.
४. कुलकर्णी, शिल्पा. २००७. गुन्हा आणि समाज. डायमंड.

Social Research Methods (S-3)

Objectives

1. To impart basic research skills.
2. To introduce the students to different procedures in conducting social research.
3. To acquaint the students to different types of research and issues in research.
4. To familiarize the students with Sociological approaches to research.

I TERM

I. Introduction to Social Research (10)

- a) Meaning and significance of social research.
- b) Types of social research – pure and applied research.
- c) Ethics in social research. (informed consent, confidentiality, to avoid harm and do good)

II. Approaches in Social Research (12)

- a) Positivist
- b) Critical
- c) Interpretative
- d) Feminist

III. The Research Process (14)

- a) Steps in Social Research.
- b) Selection and formulation of research problem.
- c) Hypothesis (meaning, characteristics and types)

IV. Process of Data Collection (12)

- a) Primary and secondary sources.
- b) Sampling – Meaning, purpose and types of sampling techniques.

II TERM

V. Techniques of Data Collection (14)

- a) Observation – The method, types, advantages and disadvantages.
- b) Interview – The method, types, advantages and disadvantages.
- c) Questionnaire – The method, types, advantages and disadvantages.

VI. Quantitative and Qualitative Methods (12)

- a) Survey- Meaning, nature, advantages and disadvantages.
- b) Case study – meaning, nature, advantages and disadvantage.

VII. Data Analysis and Report Writing (12)

- a) Report writing- Data presentation and interpretation.
- b) Use of tables, graphs, histograms.

VIII. Use of Statistical Methods and Computers in Social Research (10)

- a) Measures of central tendency (mean, median and mode) and dispersion.
- b) Use of computers in social research.

References

English:

1. Ahuja, Ram. 2007. *Research Methods*. Rawat Publication. Jaipur.
2. Babbie, Earl. 2004. *The Practice of Social Research*. (10th edn), Wadsworth-Thomson, C.A.USA
3. Bhandarkar, P. L. and Wilkinson. 2007. *Methodology and Techniques of Social Research*, Himalaya Publishing House, N.Delhi.
4. Bryman, Alan. 2008. *Social Research Methods*. Oxford University Press.
5. Giddens, Anthony.
6. Goode and Hatt. 2006. *Methods in Social Research*. Surjeet Publication. N.Delhi.
7. Haralambos, and Holborn. 2007. *Sociology: Themes and Perspectives*. London: Collins.
8. Newman, Lawrence. 2011. *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Pearson Education.
9. Seale, Clive. (ed.) 2004. *Social Research Methods*. Routledge- India publication.
10. Sarantakos, S. 1998. *Social Research*. McMillan Press. UK.

Marathi:

१. आगलावे, प्रदीप. २०००. संशोधन पद्धतीशास्त्र व तंत्रे. विद्या प्रकाशन. नागपुर.
२. भांडारकर, पी. एल. १९७६. सामाजिक संशोधन पद्धती. दत्तसन प्रकाशन. नागपुर.
३. बोरुडे, आर. आर. २००८. संशोधन पद्धतीशास्त्र. पुणे विद्यार्थी प्रकाशन. पुणे.
४. खैरनार, दिलीप. २००९. प्रगत सामाजिक संशोधन पद्धती व सांख्यिकी. डायमंड. पुणे.
५. सोमण, मा. शं. २००८. सामाजिक संशोधनाची तंत्रे. पुणे विद्यार्थी गृह प्रकाशन. पुणे.

Contemporary Indian Society (S-4)

Objectives

1. To appreciate the plurality of India, its composite culture and its resilience.
2. To acquaint the students to the issues of contemporary India.
3. To expose the students to the crisis and challenges of contemporary India.

I TERM

I. Forces that contributed to the making of contemporary India (10)

- a. Colonialism, modernization, globalization.
- b. Nation building: Visions of Gandhi and Nehru.

II. Contours of Contemporary India (14)

- a. Indian Democracy – its nature, strengths, weaknesses and challenges.
- b. Economic Development (1.Planned Development. 2. New Economic Policy1991): nature and challenges.

III. Changing Nature of Agrarian Society (12)

- a. Agriculture in Post Independence India: land reforms, green revolution, and MGNREGA.
- b. Impact of globalization on Indian agriculture, land acquisition and displacement.

IV. Changing Nature of Urban Society (12)

- a. Nature of urbanisation in India – uneven development, inequalities and contradictions.
- b. Civic issues –transport, water, garbage, slums.

II TERM

V. Media and Democracy in India (12)

- a. Changing role of media.
- b. Commercialization of media.

VI. Education in Contemporary India: Issues and Challenges (12)

- a. The school education.
- b. Higher education.

VII. Health System in Contemporary India: Nature, Issues and Challenges (12)

- a. The public health sector: Access, quality and impact of globalization.
- b. The private health sector: Access, affordability and ethics.

VIII. Dynamics of Marriage, Family and Household (12)

- a. Changing nature of marriage, family and household.
- b. Debates around lesbian, gay, bisexual, transgender and queer (LGBTQ) and live – in relationships.

References

1. Baxi & Parekh. 1995. *Crisis and Change in Contemporary India*. Sage, N. Delhi. (For Gandhi & Nehru)
2. Binswanger-Mkhize, H. P. 2013. The stunted structural transformation of the Indian economy, agriculture, manufacturing and the rural non-farm sector. *The Economic and Political Weekly*, XLVIII (26, 27), 5-13.
3. Chandok, Neera & Praveen Priyadarshi. 2000. *Contemporary India: Economy, Society and Polity*. Pearsons India
4. Chandra, Bipin, Mridula Mukherjee & Aditya Mukherjee .2008. *India since Independence*. Penguin Books India.
5. Das, Veena. 2003. *Oxford Companion to Sociology and Social Anthropology*. Vol I & II, OUP, N. Delhi.
6. Desai, A.R. 1982. *Social Background of Indian Nationalism*, Popular Publication. Mumbai.
7. Deshpande, Satish. 2003. *Contemporary India: A Sociological View*. Penguin Books India.
8. Deshpande, R.S. & Khalil Shah. 2007. *Agrarian Distress and Agricultural Labour*. Indian Journal of Labour Economics, Vol.50 No.2
9. Jayal, Niraja Gopal. 2001. *Democracy in India*. Oxford university press. New Delhi, 1- 45 (Introduction only)
10. Khilnani, Sunil. 2003. *The idea of India*. Penguin Books India.
11. Menon, Nivedita. 2012. *Seeing like a feminist*. Zubaan. Penguin Book.
12. Narrain Arvind & Gautam Bhan (Ed.) (2005), *Because I have a voice: Queer politics in India*. Yoda Press. New Delhi.
13. Nayyar, Deepak. 1996. *Intelligent person's guide to liberalization*. Penguin Book India.
14. Ramachandran, R. 1997. *Urbanization and urban systems in India*. OUP. New Delhi.
15. Shivaramkrishnan, K.C. and Kundu Amitabh. 2007. *Oxford Handbook of Urbanization in India*, OUP, New Delhi.
16. Thapar, Romila. 2000. *India – Another Millennium*, Penguin. (Chap on Media by N. Ram)
17. Tilak, JBG. (Ed.). 2013. *Higher education in India: In search of equality, quality and quantity*: Orient Black Swan. New Delhi.
18. Social Scientist- September – December 2010. Vol 38; Number 9- 12 (Special issue on Education).
19. *Health system in India: crisis & alternatives*. 2006. by National Coordination Committee, Jan Swasthya Abhiyan.

Marathi:

१. ब्रम्हे, सुलभा. १९९४. डंकेल प्रस्ताव आणि भारतीय शेतीवर हल्ला. शंकर ब्रम्हे समाजविज्ञान ग्रंथालय प्रकाशन. पुणे.
२. गीताली, वी. म. रवींद्र रुक्मिणी पंढरीनाथ. प्रश्न पुरुषभानाचे. २०१०. डायमंड. पुणे.
३. कराडे, जगन. २००८. जागतिकीकरण: भारतासमोरील आव्हाने. डायमंड प्रकाशन. पुणे.
४. रणसुभे, विलास. २००५. शिक्षण. पुणे.
५. शहा, घनश्याम. २००४. भारतातील सामाजिक चळवळी. डायमंड प्रकाशन. पुणे.
६. तेलतुंबडे, आनंद. २००७. साम्राज्यवादविरोध आणि जातीविनाश. सुगावा. पुणे.

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

T.Y.B.A. HISTORY SYLLABUS

From 2015 -2016

HISTORY OF THE WORLD IN 20TH CENTURY (1914-1992)

LEVEL: G3

HISTORY OF THE WORLD IN 20TH CENTURY (1914-1992)

OBJECTIVES

- 1. To help the student to know Modern World. To acquaint the student with the Socio-economic & Political developments in other countries. And understand the contemporary world in the light of its background History.**
- 2. To orient the students with political history of Modern World.**
- 3. To acquaint Students about the main developments in the Contemporary World (To understand to important development in 20th century World.)**
- 4. Impart knowledge about world concepts.**
- 5. To enable students to understand the economic transition in World during the 20th Century.**
- 6. Become aware of the principles, forces, processes and problems of the recent times.**
- 7. To acquaint the students with growth of various political movements that shaped the modern world.**
- 8. To highlight the rise and growth of nationalism as a movement in different parts of the world.**

FIRST TERM

1. CONCEPTUAL STUDY (08)

1.1 Capitalism

1.2 Economic Imperialism

1.3 Dictatorship

1.4 Communism

1.5 Socialism

1.6 Nazism

1.7 Fascism

1.8 Cold War

1.9 Non – Alignment

1.10 Globalization

1.11 Feminism

1.12 Humanism

2. FIRST WORLD WAR (10)

2.1 Causes

2.2 Impacts / Consequences

2.3 Paris Peace settlement (1919)

2.4 League of Nations

3. RUSSIAN REVOLUTION (10)

3.1 Socio – Economic and Political background of revolution

3.2 Contribution of Lenin and New Economic Policy (NEP)

3.3 Contribution of Stalin and Five Year Plan

4. RISE OF DICTATORSHIP (10)

4.1 Italy

4.2 Germany

4.3 Turkestan

5. GREAT DEPRESSION (10)

5.1 Nature

5.2 Causes

5.3 Consequences

SECOND TERM

6. WORLD WAR II (12)

6.1 Causes

6.2 Emergence and Scope

6.3 Consequences

6.4 United Nations

7. RISE OF WORLD POWERS (12)

7.1 America

7.2 Russia

7.3 Star War

8. THIRD WORLD (12)

8.1 Roll of India in Non – Alignment Movement

8.2 SAARC

8.3 OPEC

9. TOWARDS GLOBALIZATION (12)

9.1 End of Cold War and Disintegration of USSR

9.2 Liberalization

9.3 GATT and WTO

9.4 Fundamentalism – As a World Problem (Terrorism)

BOOKS FOR STUDY

ENGLISH

- 1.Carr E.H., International Relations between the two World Wars.
- 2.Corwall R.D. : World History in 20th Century, Longman, London, 1976.
- 3.Dev Arjun and Indira Dev, History of the World, Orient BlackSwan, Delhi, 2009.
- 4.Gooch V.P., History of Modern Europe.
- 5.Grant and Temperley, Europe in the 19th and 20 centuries.
- 6.Hazen, Modern Europe
- 7.Jain H. and K. Mathur, A History of the Modern World 1500 – 2000 A.D., Jain Prakashan Mandir, Jaipur, 2014.
- 8.Rao B.V. : World History (3rd edition) from early time to AD 2000, New Dawn Press INC, V.S.A. U.K.,India, 2006.

MARATHI

- १ . आचार्य धनंजय, विसाव्या शतकातील जग, श्री साईनाथ प्रकाशन, नागपूर .
- २ . कुलकर्णी अ.रा ., प्र.न.देशपांडे व अ.म.देशपांडे, आधुनिक जगाचा इतिहास (भाग १ व २), स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे .
- ३ . कुलकर्णी, फडके, आधुनिक युरोपचा इतिहास
- ४ . कोलारकर शं.गो ., आधुनिक युरोप
- ५ . गायकवाड, कदम, थोरात, पाटील, आधुनिक जगाचा इतिहास
- ६ . जोशी पी.जी ., विसाव्या शतकातील जगाचा इतिहास, विद्या प्रकाशन, नागपूर .

- ७ . भामरे आर .पी .व एम .डी .पवार, जगाचा इतिहास (१९१८ ते १९९२), बेन टॉनिक प्रकाशन गृह, नाशिक, २००८ .
- ८ . वैद्य सुमन, आधुनिक जग, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर .
- ९ . वैद्य सुमन व शांता कोटेकर, आधुनिक जग, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर .
- १० . शिरगावकर शरावती, आधुनिक युरोप
- ११ . शेख गफूर, आधुनिक जगाचा इतिहास, प्रिंम पब्लिकेशन्स, जळगाव, २००३ .

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

T.Y.B.A. HISTORY SYLLABUS

From 2015 -2016

INTRODUCTION TO HISTORY

LEVEL: S3

INTRODUCTION TO HISTORY

OBJECTIVES

- 1. To orient students about how history is studied, written and understood.**
- 2. To explain methods and tools of data collection**
- 3. To understand the meaning of Evolution of Historiography.**
- 4. To study the Various Views of Historiography.**
- 5. To study the approaches to Historiography.**
- 6. To study the types of Indian Historiography.**
- 7. To describe importance of inter-disciplinary research.**
- 8. To introduce students to the basics of research.**
- 9. To acquaint the student with the recent research in History.**
- 10. Learn how to use sources in their presentation.**

FIRST TERM

1. Conceptual Study (08)

1.1 History

1.2 Heuristic

1.3 Archives

1.4 Oral History

1.5 Cronical

1.6 Sanad / Farman

1.7 Marxism

1.8 New Marxism

1.9 Modernism

1.10 Post - Modernism

1.11 Structuralism

1.12 Post – Structuralism

2. NATURE AND SCOPE OF HISTORY (10)

2.1 Meaning and Definition

2.2 Nature and Scope of History

2.3 Importance

3. SOURCES OF HISTORICAL RESEARCH (10)

3.1 Primary and Secondary

3.2 Written and Un- written

3.3 Importance of Sources

4. HISTORICAL RESEARCH (10)

4.1 Selection of Research Problem

4.2 Historical Methods

4.3 External Criticism

4.4 Internal Criticism

4.5 Interpretation

5. MAJOR ARCHIVES IN MAHARASHTRA: BRIEF STUDY (10)

5.1 Mumbai Archives

5.2 Pune Archives

5.3 Bharat Itihas Sanshodhak Mandal, Pune

5.4 Nagpur Archives

5.5 Kolhapur Archives

5.6 V.K.Rajwade Itihas Sanshodhak Mandal, Dhule

5.7 Deccan College

SECOND TERM

6. HISTORY AND SOCIAL SCIENCE (10)

6.1 History and Geography

6.2 History and Political Science

6.3 History and Economics

6.4 History and Sociology

7. SCHOOL OF HISTORIOGRAPHY (10)

7.1 Imperialist

7.2 Nationalist

7.3 Marxist

7.4 Subaltern

7.5 Local History

8. HISTORIANS OF MAHARASHTRA (10)

8.1 V. K. Rajwade

8.2 G. S. Sardesai

8.3 T. S. Shejwalkar

8.4 G. H. Khare

8.5 J. Sarkar

9. INDIAN HISTORIANS

(10)

9.1 R. C. Mujumdar

9.2 K. A. Niolkanth Shastri

9.3 D. D. Kosambi

9.4 Romila Thapar

10. HISTORICAL STUDY TOUR OR PROJECT WORK

PROJECT WORK & EVALUATION SCHEME

1. Term end examination of 60 marks shall be held at the end of the first term.
2. Candidate shall submit a report of minimum 3000 words i.e. 10 to 15 pages to the department by end of the February.
3. A viva-voce should be conducted before theory examination and the results should be sent to the University as immediately
4. The result should be prepared as follows:
 - a) 60 marks of term end examination converted in to 20 marks
 - b) 50 marks Annual examination for 2 hours conducted by University of Pune Equal weightage for all topics
 - c) 30 Marks exam should be conducted by the department 20 marks for Project work & 10 marks Viva-voce exam.

BOOKS FOR STUDY

ENGLISH

1. Avneri S., Social and Political Thought of Karl Marx, Cambridge, 1968.
2. Barnes H.E., History of Historical Writing, Dover, New York, 1963.

3. Cannadinen David (Ed.), *What is History Now?*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2002.
4. Carr E.H., *What is History*, Penguin Books, Harmondsworth, 1971.
5. Chitnis K.N., *Research Methodology in History*
6. Collingwood, R.G., *The Idea Of History*, Oxford University Press, New York, 1976.
7. Elton G.R., *Practice of History*, Blackwell, London, 2001.
8. E. Shridharan, *A Textbook of Historiography 500 BC to AD 2000*, Orient BlackSwan, New Delhi.
9. Grewal J.S., *History and Historians of Medieval India*, Guru Nanak University, Amritsar, 2000.
10. Langlois Ch, V. And Ch. Seignobos, *Introduction to the study of History*, Barnes and noble Inc. and Frank Cass and co., New York, 1966.
11. Mujumdar R.C., *Historiography in Modern India*, 1970.
12. Sarkar Sumit, *Writing Social History*, OUP, Delhi, 1998.
13. Sen S.P.(Ed.), *Historians and Historiography in Modern India*, Culcutta, 1973.
14. Shiekh Ali, *History : Its Theory and Method*, Macmillan Publication, Madras, 1972.
15. Tikekar S.R., *On Historiography*, Mumbai, 1964.
16. Wilkinson and Bhandarkar, *Research Methodology in Social Sciences*, Himalaya, New Delhi, 2002.

MARATHI

१. आठवले सदाशिव, इतिहासाचे तत्त्वज्ञान, प्राज्ञ पाठशाळा प्रकाशन वार्ड, १९६७ .
२. कार इ.एच. (अनु.वि.गो.लेले), इतिहास म्हणजे काय?, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे, १९९८ .
३. कुलकर्णी अ.रा., मराठ्यांचे इतिहासकार, डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे, २००९ .
४. कोठेकर शांता, इतिहास : तंत्र आणि तत्त्वज्ञान, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर, २००५ .
५. कोसांबी डी.डी., पुराणकथा आणि वास्तवता
६. खरे ग.ह., संशोधकाचा मित्र, भा.इ.स.मंडळ, पुणे, १९७० .
७. गर्गे स.मा., इतिहासाची साधने : एक शोधयात्रा, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, २००० .
८. गद्रे प्रभाकर, इतिहासलेखनाच्या परंपरा, श्री मंगेश प्रकाशन, नागपूर, २००४ .
९. घाटे वि.द., इतिहास शास्त्र आणि कला, देशमुख आणि कंपनी, पुणे, १९९० .
१०. चितळे श.दा., इतिहास कसा शिकवावा, पुणे विद्यार्थी गृह प्रकाशन, पुणे, १९९० .
११. चौसाळकर अशोक, मार्क्सवाद व नवमार्क्सवाद, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे, २००३ .
१२. जोशी लक्ष्मणशास्त्री (संपा.) , मराठी विश्वकोश, खंड २, महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळ, मुंबई, १९७६ .
१३. टिकेकर अरुण (संपा.) , पुणे शहर : एका सांस्कृतिक संचिताचा मागोवा, पुणे, २००० .
१४. देव प्रभाकर, इतिहासशास्त्र संशोधन, अध्यापन आणि लेखनपरंपरा, वेन टॉनिक प्रकाशन गृह, नाशिक, २००७ .
१५. देशपांडे सुरेश, मराठ्यांच्या इतिहासाचे भाष्यकार, पुणे, १९९२ .
१६. पंडित के.मो., इतिहास संशोधन पद्धत, मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय, मुंबई, १९६५ .
१७. पत्की श्री.मा., इतिहास अध्यापन पद्धती व तंत्र, मिलिंद प्रकाशन, औरंगाबाद, २००० .
१८. पारसनीस, इतिहासाचे अध्यापन, व्हीनस प्रकाशन, पुणे, १९६० .
१९. बगाडे उमेश (संपा.) , इतिहासलेखन मीमांसा, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई, २०१० .
२०. महाजन शां.ग., पुणे शहराचा ज्ञानकोश, पुणे, १९९४ .

- २१ .मालशे स .गं ., शोधनिबंधाची लेखनपद्धती, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई, २०११ .
- २२ . राजदेरकर सुहास, इतिहासलेखनशास्त्र
- २३ .वरखडे रमेश, ऐतिहासिक संशोधन पद्धती, नाशिक, २०१३ .
- २४ .वळसंगकर कृ .वा ., इतिहास स्वरूप आणि अभ्यास
- २५ .वांबुरकर जाखंदी (संपा .) , इतिहासातील नवेप्रवाह, डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे, २०१४ .
- २६ .शेखर गफूर, इतिहासलेखनशास्त्र, प्रिंम पब्लिकेशन्स, जळगाव, २००४ .
- २७ .संत दु .का ., संशोधन ः पद्धती, प्रक्रिया अंतरंग, पुणे विद्यार्थी गृह प्रकाशन, पुणे, २०१० .
- २८ .सरदेसाई बी .एन ., इतिहास लेखनशास्त्र, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर, २००२ .
- २९ .हनमंते, पाटील, गायकवाड, इतिहासाचे लेखनशास्त्र

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

T.Y.B.A. HISTORY SYLLABUS

From 2015 -2016

HISTORY OF ASIA IN 20TH CENTURY (1914 – 1992)

OR

HISTORY OF USA (1914 – 1992)

LEVEL: S4

HISTORY OF ASIA IN 20TH CENTURY (1914 – 1992)

OBJECTIVES

- 1. To orient the students with political history of Asia.**
- 2. To enable students to understand the economic transition in Asia during 20th Centuries.**
- 3. Understand the important developments in the 20th century Asia in a**

Thematic approach.

- 4. To provide students with an overall view and broad perspective different movements connected with Nationalist aspirations in the region of Asia in general.**
- 5. To empower students to cope with the challenges of globalization.**

FIRST TERM

1. CONCEPTUAL STUDY (08)

1.1 Long March

1.2 Communism

1.3 Atlantic Charter

1.4 Jenro

1.5 Pan - Islamism

1.6 Yani – Turanism

1.7 Welfare Dictatorship (*Kalyankari Hukumshahi*)

1.8 Mandate System

1.9 White – Paper (*Shwait Patrika*)

1.10 Arab League

1.11 Third World

1.12 Arab Nationalism

2. CHINA (10)

2.1 Achievement of Dr. Sun – Yet - Sen.

2.2 Communist Revolution (1949)

2.3 Indo China War 1962

2.4 China under Communism (1949 – 1992) with reference to Economic and Foreign (Asian Countries) Policy

3. JAPAN (12)

3.1 Japan between two World War

3.2 America occupation, achievement and General Mac Arthur

3.3 Economic development and Foreign Policy 1950 – 1992 (Brief Survey)

4. EGYPT (10)

4.1 Egypt between two world war

4.2 General Nasser and modernization of Egypt

4.3 Suez Crisis

5. OIL DIPLOMACY (08)

5.1 Iran – Reza shah Pahlavi and Modernization of Iran, Iran and Second World War, Iran and Oil Diplomacy.

5.2 Political development in Iraq, Rise of Rashid Ali, 1958 Revolution, Iraq – Iran Conflict.

5.3 Kuwait – Iraq war and its Impact.

SECOND TERM

6. TURKESTAN (10)

6.1 First World War and Turkestan

6.2 Achievement of Kemal Pasha

7. ISRAEL (10)

7.1 Zionist Movement

7.2 Balfour declaration

7.3 British Mandate

7.4 London Round Table Conference, Peel Commission, Rise of Israel.

8. ARAB ISRAEL CONFLICT (10)

8.1 1948 to 1973 Arab Israel Conflict a brief survey

8.2 Rise of Arab Nationalism

9. SAUDI ARABIYA (ARABIA) (10)

9.1 Wahhabi Movement

9.2 Roll of Ibn Saud

9.3 Foreign Policy

10. SOUTH EAST ASIA

(08)

10.1 Indonesia

10.2 Vietnam

10.3 Asian

10.4 Foreign Policy of Indian with special reference to south east Asia.

BOOKS FOR STUDY

ENGLISH

- 1 Bass Claud, Asia in the Modern World.
- 2 Bernard L: Turkey Today ,The Emergence of Modern Turkey.
- 3 Beasley, W G : The Modern History of Japan
4. Buchanaa P, A History of the Far East.
5. Clyde P.H. and B.F.Beers, The Far East (1830-1965)
6. Fisher S N : The Middle East
7. Gaikwad D.S., Civil Right Movement in America, Deep and Deep Publication, New Delhi, 1987.
8. Main ,E : Iraq: From Mandate to Independence.
9. North M : The History of Israel
10. Yale William, Near West.

MARATHI

१. आंबेकर गो वा, आग्नेय आशियातील घडामोडी
२. गाठाळ साहेबराव, आग्नेय आशियाचा इतिहास, कैलाश पब्लिकेशन्स, औरंगाबाद, २००० .
३. गुप्ते र.शं. , पूर्व आशियाचा आधुनिक इतिहास
४. दाणी श्रेया, पश्चिम आशियाचा इतिहास, प्राची प्रकाशन, मुंबई, २००२ .
५. देव प्रभाकर, आधुनिक चीनचा इतिहास
६. देवपुजरी , आधुनिक आधुनिक आशियाचा इतिहास
७. बाचल वि.म. , आंतरराष्ट्रीय संबंध

HINDI.

- १ राय कोलेश्वर, आधुनिक आशिया .
- २ .विघ्नालंकार सत्यकेतू, एशिया का आधुनिक इतिहास, सरस्वती प्रकाशन, मसुरी .

HISTORY OF USA (1914 – 1992)

OBJECTIVES

- 1. To acquaint Students about the rise and development of the USA as a world power.**
- 2. To acquaint Students about the main developments in the Contemporary World**
- 3. To comprehend the socio economic reforms in 1914 – 1992.**
- 4. To acquaint the students with the principles of foreign policy.**
- 5. To orient the students with political history of Europe.**

FIRST TERM

1. CONCEPTUAL STUDY (08)

1.1 Non Intervention policy

1.2 Good Neighbor Policy

1.3 Super Power

1.4 New Deal

1.5 Balance of Power

1.6 Apartheid

1.7 Fair Deal Policy

1.8 Sphere of Influence

1.9 Dollar Diplomacy

1.10 Polarization

1.11 Bipolarization

1.12 Civil Right Movement

2. U.S.A. AND FIRST WORLD WAR (10)

2.1 End of Intervention Policy

2.2 Role of U. S. A. in the First World War

2.3 Fourteen Points of Woodrow Wilson

2.4 Paris Peace Conference – 1919

3. U. S. A. BETWEEN TWO WORLD WARS (12)

3.1 League of Nation and America

3.2 The Great Depression of 1929 – Causes, Effect

3.3 New Deal Program

3.4 Foreign Policy

4. U.S.A. AND SECOND WORLD WAR (10)

4.1 Causes for American intervention in the World War II

4.2 Role of U. S. A. in the World War II

4.2 U. S. A. and Foundation of United Nations Origination

5. SOCIO CULTURAL MOVEMENT IN AMERICA (08)

5.1- Civil right Movement and Dr. Martin Luther King Jr.

5.2- Movement for Right for Women.

SECOND TERM

6. FOREIGN POLICY OF U. S. A. AFTER WORLD WAR II (10)

6.1 Marshall and Truman Plan

6.2 Berlin Crisis

6.3 Eisenhower Doctrine

6.4 Cuban Crisis

7. U.S.A.RELATION WITH JAPAN AND CHINA (10)

7.1 Post War Reconstruction in Japan under General Mac. Arthur.

7.2 Communist Revolution in China and America

7.3 Vietnam - America War

7.4 Korean Crisis

8. U. S. A. AND COLD WAR (10)

8.1 Cold War - Concept, Causes, Nature and Scope

8.2 Regional Co – Ordination Organizations and U.S.A.(NATO, SEATO, CENTO, OPEC and ANZUS)

8.3 Computation in Weapons (Nuclear Autonomic weapons) and Space Research (NASA)

8.4 Disintegration of Soviet Russia

9. U. S. A. AND ASIA (10)

9.3 Arab – Israel conflict and America

9.4 Iran, Iraq and Kuwait

9.5 Afghanistan, India, Pakistan

10. U. S. A. AS A WORLD POWER

(08)

10.1 Economic Policy of America - Globalization, Privatization and Liberalization.

10.2 Industrial growth of America.

10.3 America - World Bank and I.M.F.

BOOKS FOR STUDY

ENGLISH

1. Beard, Charles A. The American Spirit.
2. Current Williams and Friedal, A History of the United States
3. Donald D. (Editor) The Making of America, 1607 – 1763, Macmillan New York, 1965.
4. Elson Henry William, History of the United States of America.
5. Faulkner H.U., American Political and Social History.
6. Harries, Owen (ed.), America's Purpose: New Vision of U.S. Foreign Policy, S.G. Wasani, New Delhi, 1991.
7. Hart, Albert Bushnell : American History told by Contemporaries Volume I to IV Macmillan New York, 1964.
8. Hofstadter, Miller and Aron, The Union States.
9. John J. TePascker (Edt.), Three American Empires, Harper and Row Publishers, New York, 1967.
10. La Feber, Walter, America, Russia, and the Cold War, 1945-1990, McGraw Hill Inc., 1991.

11. May, E. R. (Editor) The American Foreign Policy (Oxford Indian Edition, 1967).
12. Morison Samuel Eliot, The Oxford History of American People.
13. Mowry, George E. The Era of Theodore Roosevelt (Harper, 1958).
14. Nye & Morpurgo : A History U. S. 2 Volumes (Penguin 1965).
15. Osgood : Ideas & Self Interest in America's Foreign Relations, Chicago University Press, 1955.
16. Pringle, Theodore Roosevelt, London, 1932.
17. Randall, The Civil War and Reconstruction, Boston, 1932.
18. Schlessinger, The Rise of Modern America.

MARATHI

१. इंदोपवार दि.वा ., शेख हाशम, प्रचलित विदेश नीती
२. कदम वाय.एन ., आधुनिक जग, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर, २००१ .
३. करंदीकर शिवराम, अमेरिकेचे स्वराज्य व सुराज्य
४. कुलकर्णी शिल्पा व श्रेया दाणी, अमेरिकेचा इतिहास, मुरलीधर पब्लिकेशन, पुणे, २००३ .
५. कोठेकर शांता, अमेरिकेच्या संघराज्याचा इतिहास, नागपूर .
६. गोरे ना.ग ., अमेरिकेच्या संघराज्याचा इतिहास
७. जोशी पी.जी ., आधुनिक जग
८. जैन हुकूमचंद, कृष्णचंद माथुर, आधुनिक जगाचा इतिहास १५०० ते २०००, के सागर प्रकाशन, पुणे .
९. देवधर, अमेरिकेच्या संघराज्याचा इतिहास
१०. देशपांडे सुधाकर, अमेरिकेचा इतिहास
११. पाटील एम.पी ., युद्धोत्तर अमेरिका : टुमन ते बुश, मंगल प्रकाशन, कोल्हापूर, २००२ .
१२. भवरे ना.गो, मुं.वा.देवपुजारी, अमेरिकेचा इतिहास, नागपूर, १९७३ .
१३. रायपूरकर वसंत, आंतरराष्ट्रीय संबंध
१४. चव्काणी नि.आ ., आधुनिक अमेरिकेचा इतिहास (१८६० ते १९९५)

HINDI

१. मुजुमदार आर.के ., श्रीवास्तव ए.एन ., अमेरिका का इतिहास
२. शर्मा एम.एल ., बदलती विदेश नीतियाँ

SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

T.Y.B.A. HISTORY SYLLABUS

From 2015 -2016

HISTORY OF CIVILIZATION: WORLD CIVILAZATION

LEVEL: G3

HISTORY OF CIVILIZATION: WORLD CIVILAZATION

OBJECTIVES

- 1. To introduce the student to the culture of various civilizations from ancient times onwards.**
- 2. To highlight how this regional cultural identity forms a part of the main flow of the various cultural traditions.**
- 3. To get acquainted with basic concepts, theories and methodology of social**

Philosophy.

- 4. To enable the students comprehend the transition of World from ancient to**

Modern times and its impact on the world.

- 5. To acquaint the students with growth of various movements that shaped**

the modern world.

- 6. To highlight the rise and growth of different ideologies (nationalism...) as a movement in different parts of the world.**

- 7. To enable the students to understand the Political, Socio-Economic and Cultural Developments of World from Pre Historic times.**

FIRST TERM

1. CONCEPTUAL STUDY (08)

1.1 Homo Sapiens

1.2 Pre history

1.3 Osiris

1.4 Sphinx

1.5 Cuneiform (Fertile crescent)

1.6 Code of Hammurabi

1.7 Taoism

1.8 Confucianism

1.9 Oracles

1.10 Hijri

1.11 Holy Roman Empire

1.12 Renaissance

2. STONE AGE CULTURE (10)

2.1 Early Types of Man

2.2 Paleolithic Age

2.3 Mesolithic Age

2.4 Neolithic Age

2.5 Food Production, Primitive Agriculture and village Settlement

3. ANCIENT CIVILIZATION IN WEST ASIA (10)

3.1 Egyptian Civilization – Government, Socio-Economic Life, Art and Architecture, Contribution of Egyptian civilization

3.2 Mesopotamia (Mesopotamian) – Socio-Economic Life, Art and Architecture, Religion and Literature.

4. ANCIENT CIVILIZATION OF CHINA (10)

4.1 Social Structure

4.2 Economy

4.3 Religion and Philosophy

4.4 Art, Architecture and Science.

5. ANCIENT INDIAN CIVILIZATION (10)

5.1 Harappan Civilization – Town Planning, Socio – Economic and Religious Life, Art and Craft, Decline

5.2 Vedic Civilization – Vedic Literature, Socio - Economic Life, Cultural and Religious belief

SECOND TERM

6. WESTERN CLASSICAL CIVILIZATION (10)

6.1 Greece Civilization – Social Life, Economy, Cultural Life, Religious belief

6.2 Roman Civilization – Philosophy, Socio-Economic Life, Religion and Philosophy, Science and Literature, Art and Architecture, Roman Law

7. ARAB CIVILIZATION (10)

7.1 Economic and cultural Life, contribution in Science and Literature, Art and Architecture, Contribution in History writing

7.2 Impact of Arab in World Civilization.

8. LIFE IN MEDIEVAL EUROPE (10)

8.1 Meaning and nature of feudalism, Church and State

8.2 Economy, Social Life, Rise of Nation States

9. RENAISSANCE AND REFORMATION MOVEMENT (10)

9.1 Impact of Renaissance: Art and Architecture, New trends in Science and Literature.

9.2 Reformation, Counter Reformation

9.3 Consequences of Reformation Movement

10. THE AGE OF DISCOVERIES (08)

10.1 Geographical Explorations - Bartolomeu Dias, Vasco da Gama, Christopher Columbus, Amerigo Vespucci, Ferdinand Magellan

10.2 Scientific Discoveries.

BOOKS FOR STUDY

ENGLISH

1. B. Kumar, Encyclopedic study of World History, Kunal Books, New Delhi, 2012.
2. Bowle, John, Man Through the Ages, Weidenfeld and Nicolson, London, 1977.
3. Craig, A.M., Graham, W.A., Kagan, D., Ozment, S., and Turner, F.M., The Heritage of World Civilization, 2 vols., Macmillan, 1986.
4. Davies H.A., An outline History of the World, Oxford University Press, London, 1964. (Fourth edition).
5. Durant Will, The Study of Civilization, Vol.I, (Our Oriental Heritage).
6. George W. Southgate, An Introduction to World History, J.M.Dent & Sons Ltd. London, 1956.
7. Gerrit P. Judd, A History of Civilization, Collier-Macmillan, New York, 1966, reprinted 1967.
8. Lucas, Henry, A short History of Civilization
9. Nanda S.P, History of the World, Dominant Publishers and distributors. Pvt. Ltd. New Delhi, 2007, (Reprint 2011)
10. Platt & Drummond, Our World through the Ages, Prentice-Hall, New-York, 1959.
11. Sood Vishal, Ancient Civilizations of the World, ABH Publishing Corporation, New Delhi, 2012.
12. Swain James Edgar (1970) -A History of World Civilization, Eurasia publishing House (P) Ltd. Delhi-55.
13. Thapar Romila, India : From the origins to AD 1300, Penguin.

14. Webster, Hutton, History of Civilization – Ancient and Medieval

MARATHI

१. ओतुरकर रा.वि., सी.आर.पोतनिस व जी.एच.महाजन, जगाचा संक्षिप्त इतिहास, भाग १, अनाथ विद्यार्थीगृह प्रकाशन, पुणे, १९५६.
२. १०.कुलकर्णी अ.रा., प्राचीन भारत - इतिहास आणि संस्कृती
- ३.कुलकर्णी अ.रा., पी.एन.देशपांडे व अ.म.देशपांडे, संस्कृतीचा इतिहास, सुविचार प्रकाशन मंडळ, पुणे, १९७७.
- ४.कोलारकर शं.गो., पाश्चिमात्य जग, मंगेश प्रकाशन, नागपूर, २००५.
- ५.जोशी लक्ष्मणशास्त्री, वैदिक संस्कृतीचा विकास,
- ६.नाईकनवरे वैजयंती, प्राचीन समाज, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर, २००८.
- ७.नातु आर.एन., जगाचा इतिहास,
- ८.पवार जयसिंगराव, मानव जातीचा इतिहास, अजब पुस्तकालय, कोल्हापूर, १९७२
- ९.मराठे डी.एस., जगाचा इतिहास, देशमुख आणि कं.प्रा.लि. पुणे १९५६.
- १०.सांझगिरी प्रभाकर, मानवाची कहाणी, पी.पी.एच.मुंबई.१९६०.

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ, संचलीत
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड जि. अहमदनगर

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग व
सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे.

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग आयोजित

मुल्यशिक्षण अंतर्गत

एक दिवसीय, विभागस्तरीय,

“स्त्री-भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळा”

दि. ०८/०३/२०१७

स्थळ : सेमीनार हॉल, श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

अहवाल

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग व श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा रा.से.यो. यांच्या संयुक्त विद्यमाने दिनांक ०८/०३/२०१७ रोजी सेमीनार हॉल या ठिकाणी मुल्यशिक्षण अंतर्गत एक दिवसीय, विभागस्तरीय, स्त्री-भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळा संपन्न झाली. सकाळी ०९:०० ते १०:०० वा. या वेळेत नाव नोंदणी करून अल्पोपहार देण्यात आला.

उद्घाटन सत्र :

सकाळी १०:०० वा.सदर कार्यशाळेचे उद्घाटन रासेयो विभाग समन्वयक प्रा. तानाजी जाधव यांच्या शुभहस्ते झाले. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष मा.पं.स.सदस्य विजयसिंह गोलेकर होते. तर प्राचार्य डॉ. मोहन गुळवे, प्राध्यापिका वैशाली कुलकर्णी, प्रा. डॉ. ओंकार खिस्ते आदिंची प्रमुख उपस्थिती होती. सर्व मान्यवरांनी सावित्रीबाई फुले यांच्या प्रतिमेचे पूजन करून वंदना केली. उद्घाटक प्रा.तानाजी जाधव यांनी आपल्या भाषणात स्त्री-भ्रूण हत्या संदर्भात कडक कायदे करण्याची आवश्यकता असल्याचे सांगितले, अध्यक्षीय भाषणात विजयसिंह गोलेकर यांनी स्त्री जन्माचे स्वागत करण्यासाठी केवळ कार्यक्रम न राबवता साधा लग्नसोहळा व शेतकरी कुटुंबातील तरुणांनी विना हुंडा लग्न करण्याची आवश्यकता स्पष्ट केली. उद्घाटन सत्राचे प्रास्ताविक कार्यक्रम अधिकारी प्रा. शेख मोहसीन यांनी केले. सूत्रसंचालन प्रा. शिवानंद जाधव यांनी तर आभार प्रदर्शन प्रा. नकुल खवले यांनी व्यक्त केले.

प्रथम सत्र :

उद्घाटन सत्रानंतर ११:०० ते १२:३० या वेळेत कार्यशाळेचे प्रथम सत्र संपन्न झाले. या सत्राचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. मोहन गुळवे होते, तर प्रमुख व्याख्याते रासेयो विभाग समन्वयक प्रा. तानाजी जाधव व महिला महाविद्यालय, बीड येथील प्राध्यापिका आर.बी.कुलकर्णी ह्या होत्या. प्रा. तानाजी जाधव यांनी स्त्री-भ्रूण हत्या

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khardale
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

समस्येचे स्वरुप, कारणे, परिणाम व उपाय यावर सविस्तर मार्गदर्शन केले. विविध उदाहरणाद्वारे स्त्री-भ्रूण हत्येचे विकृत रुप स्पष्ट करुन ती रोखण्यासाठी कडक कायदे करुन त्याची कठोरपणे अंमलबजावणी होणे आवश्यक असल्याचे सांगितले. प्राध्यापीका आर.बी.कुलकर्णी यांनी एल.सी.डी. प्रोजेक्टर द्वारे स्त्री-भ्रूण हत्या संदर्भातील व्हिडीओ, विविध राज्यातील स्त्री-पुरुष असमानतेचे प्रमाण, स्त्रीयांचे नोकरीतील प्रमाण, स्त्री-भ्रूण हत्येचे प्रमाण व त्याचे गंभीर परिणाम यावर मौलिक असे मार्गदर्शन केले. या सत्राचे सूत्र संचालन प्रा.सुनिल गोलेकर यांनी तर आभार प्रदर्शन कार्यक्रम अधिकारी प्रा. शेख मोहसीन यांनी केले.

भोजन : दु. १२:३० ते ०१:०० वा.

द्वितीय सत्र :

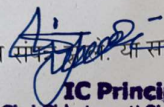
दुपारी ०१:०० ते २:३० या वेळेत द्वितीय सत्र संपन्न झाले. या सत्राच्या अध्यक्ष स्थानी छ.क. महाविद्यालयाचे एम.एल.टी. विभाग प्रमुख डॉ. भारत मोंगडे होते, तर प्रमुख व्याख्याते राजर्षी शाहू महाविद्यालय देवळाली प्रवरा येथील प्राध्यापीका सौ.स्वाती चौधरी व सौ.सविताताई गोलेकर ह्या होत्या. सौ.स्वाती चौधरी यांनी पुरुषी मानसिकता, स्त्रीयांचे समाजातील दुय्यम स्थान, स्त्रीयांचे अज्ञान, स्त्रीयांवरील अविश्वास, हुंडा प्रथा इ. स्त्री-भ्रूण हत्येची कारणे असल्याचे सांगत स्त्री-भ्रूण हत्येचे गंभीर परिणाम व उपाययोजना यावर सविस्तर मार्गदर्शन केले. सौ.सविताताई गोलेकर यांनी माता हवी, बहिण हवी, पत्नी हवी तर मुलगी का नको असा प्रश्न उपस्थित करत स्त्री-भ्रूण हत्या पाप व गुन्हा: असल्याचे सांगत स्त्री-भ्रूण हत्ये संदर्भातील कायदेशीर बाबी संबंधीत सविस्तर माहिती दिली. यानंतर दोन्ही व्याख्यात्यांनी विद्यार्थ्यांचे प्रश्न व समस्येचे निराकरण केले. अध्यक्षीय समारोपात डॉ.भारत मोंगडे यांनी स्त्री-भ्रूण हत्या संपविण्यासाठी सामाजिक मानसिकता बदलण्याची आवश्यकता असल्याचे स्पष्ट केले.या सत्राचे सूत्र संचालन प्रा.धनंजय जवळेकर यांनी तर आभार प्रदर्शन प्रा.राजु म्हेत्रे यांनी केले.

तृतीय सत्र :

सदर कार्यशाळेचे तृतीय सत्र ०२:४५ ते ४:१५ या वेळेत पार पडले. या सत्राच्या अध्यक्ष स्थानी छ.क.महाविद्यालयाचे प्राचार्य लक्ष्मण घोडके हे होते तर प्रमुख व्याख्यात्या संजिवनी हॉस्पिटल खर्डा येथील स्त्री रोग तज्ञ डॉ. प्रिया अमोल गोलेकर ह्या होत्या. डॉ. प्रिया गोलेकर यांनी स्त्री-भ्रूण हत्येची कारणे, परिणाम व उपाय स्पष्ट करुन स्त्री-भ्रूण हत्या करणारे डॉक्टर, पती-पत्नी, मुलगाच हवा असा अट्टाहस धरणारी घरातील जेष्ठ मंडळीच जबाबदार असुन त्यासाठी कडक कायदे करणे आवश्यक असल्याचे सांगितले. त्यांनी किरण बेदी, मदर तेरेसा, प्रतिभाताई पाटील, इंदिरा गांधी यासारख्या स्त्रीयांची उदाहरणे देऊन मुलगी सुध्दा वंशाचे नाव करु शकते असे सांगुण स्त्री-भ्रूण हत्या संदर्भात कायदेशीर बाबी संबंधी सखोल मार्गदर्शन केले. यानंतर त्यांनी विद्यार्थ्यांशी चर्चा करुन विद्यार्थ्यांच्या प्रश्नांचे निराकरण केले. अध्यक्षीय भाषणांत प्राचार्य लक्ष्मण घोडके यांनी स्त्री-पुरुष समानतेचा संदेश देऊन स्त्री-भ्रूण हत्या थांबणे गरजेचे असल्याचे स्पष्ट केले. या सत्राचे सूत्र संचालन प्रा.श्रीकांत तनपुरे यांनी तर आभार प्रदर्शन विद्यार्थी प्रतिनिधी प्रशांत गंगावणे यांने केले.

समारोप :

दु.०४:१५ ते ०५:०० या वेळेत सदर एक दिवसीय कार्यशाळेचे समारोप सत्र संपन्न झाले. या सत्राच्या

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharde
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

अध्यक्ष स्थानी प्राचार्य डॉ. मोहन गुळवे होते तर प्रमुख उपस्थिती संस्थेचे सचिव डॉ.महेश गोलेकर होते. डॉ. महेश गोलेकर यांनी स्त्री-भ्रूण हत्ये संदर्भात जनजागृती होणे आवश्यक असल्याचे सांगत सदर कार्यशाळा यशस्वी पणे पार पाडल्याबद्दल रासेयो यूनिटचे कौतुक केले. अध्यक्षीय भाषणांत प्राचार्य डॉ. मोहन गुळवे यांनी स्त्री-भ्रूण हत्ये संदर्भात घेतलेल्या जनजागृती कार्यशाळेचा समाजाला निश्चितच फायदा होईल अशी अपेक्षा व्यक्त करत समाजातील प्रत्येक स्तरात या संदर्भात जनजागृती करण्याची जबाबदारी विद्यार्थ्यांनी घ्यावी, असे आवाहन केले. या सत्राचे सूत्र संचालन प्रा.संजय होळंबे यांनी तर आभार प्रदर्शन कार्यक्रम अधिकारी प्रा.शेख मोहसीन यांनी केले.

Sheikh
कार्यक्रम अधिकारी
राष्ट्रीय सेवा योजने
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा

M. G.
प्रधान
श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता.जामखेड (अ.नगर)

Sheikh
IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाचे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.
ता. जामखेड. जि.अहमदनगर

(ID NO. UP / AN / A / 72 / 2002)

डॉ. एम. एन. गुळवे
प्राचार्य

फोन : (०२४२१) २४०१०५, फॅक्स :- २४०१०५, वेब : ssgmkharda.in ई-मेल : ssgmkharda@gmail.com

जा.क्र. : एसएसजीएमके/२०१६-१७ / १५५१

दि. ०२/०३/२०१६

प्रति,

प्रा. आर. बी. कुलकर्णी
स्वा. सावरकर महाविद्यालय,
बीड.

विषय : एकदिवसीय, विभागस्तरीय स्त्री-भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळेस व्याख्याते
म्हणून उपस्थितीबाबत...

महोदय,

वरील विषयास अनुसरून आपणास कळविण्यात येते की, राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे, व आमच्या महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या संयुक्त विद्यमाने दि.०८/०३/२०१७ रोजी सकाळी ०९:०० ते संध्याकाळी ०५:०० वा. या वेळेत मूल्य शिक्षण अंतर्गत विभागस्तरीय, एक दिवसीय, स्त्री-भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळेचे आयोजन आमच्या महाविद्यालयामध्ये करण्यात आलेले आहे.

तरी आपण उपस्थित राहून रासेयो स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन करावे.
कळावे,

आपला विश्वासू

(डॉ. एम. एन. गुळवे)

प्राचार्य

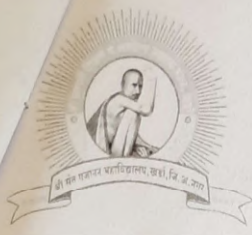
श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता.जामखेड (अ.नगर)

प्रत :-

१) मा. प्राचार्य, स्वा. सावरकर
महाविद्यालय

२) रश्मि मरन्दी

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाचे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.
ता. जामखेड. जि.अहमदनगर

(ID NO. UP / AN / A / 72 / 2002)

डॉ.एम.एन.गुळवे
प्राचार्य

फोन : (०२४२१) २४०१०५, फॅक्स :- २४०१०५, वेब : ssgmkharda.in ई-मेल : ssgmkharda@gmail.com

जा.क्र. : एसएसजीएमके/२०१६-१७/१५९१

दि. ०२/०३/२०१६

प्रति,

प्रा. ज्ञाथव नानाजी
म. फुले नूतन महाविद्या -
लय, मिरजगाव

विषय : एकदिवसीय, विभागस्तरीय स्त्री-भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळेस व्याख्याते
म्हणून उपस्थितीबाबत...

महोदय,

वरील विषयास अनुसरून आपणास कळविण्यात येते की, राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग, सावित्रीबाई
फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे, व आमच्या महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या संयुक्त विद्यमाने दि.०८/०३/
२०१७ रोजी सकाळी ०९:०० ते संध्याकाळी ०५:०० वा. या वेळेत मूल्य शिक्षण अंतर्गत विभागस्तरीय, एक
दिवसीय, स्त्री-भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळेचे आयोजन आमच्या महाविद्यालयामध्ये करण्यात आलेले
आहे.

तरी आपण उपस्थित राहून रासेयो स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन करावे.

कळावे,

o/c

आपला विश्वासू

M. G. G. G.

(डॉ.एम.एन.गुळवे)

प्राचार्य

श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता.जामखेड (अ.नगर)

मूल :-

१) मा. प्राचार्य, म. फुले नूतन
महाविद्यालय, मिरजगाव.

२) रचक नस्ती.

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

54

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाचे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.
ता. जामखेड. जि.अहमदनगर

(ID NO. UP / AN / A / 72 / 2002)

डॉ. एम. एन. गुळवे
प्राचार्य

फोन : (०२४२१) २४०१०५, फॅक्स :- २४०१०५, वेब : ssgmkharda.in ई-मेल : ssgmkharda@gmail.com

जा.क्र. : एसएसजीएमके/२०१६-१७/१५१२

दि. ०२/०३/२०१६

प्रति,

प्रा. श्री. स्वामी चौधरी
राष्ट्रीय शास्त्र महाविद्यालय,
देवळारी पुरा.....

विषय : एकदिवसीय, विभागस्तरीय स्त्री-भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळेस व्याख्याते
म्हणून उपस्थितीबाबत...

महोदय,

वरील विषयास अनुसरून आपणास कळविण्यात येते की, राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे, व आमच्या महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या संयुक्त विद्यमाने दि. ०८/०३/२०१७ रोजी सकाळी ०९:०० ते संध्याकाळी ०५:०० वा. या वेळेत मूल्य शिक्षण अंतर्गत विभागस्तरीय, एक दिवसीय, स्त्री-भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळेचे आयोजन आमच्या महाविद्यालयामध्ये करण्यात आलेले आहे.

तरी आपण उपस्थित राहून रासेयो स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन करावे.

कळावे,

o/c

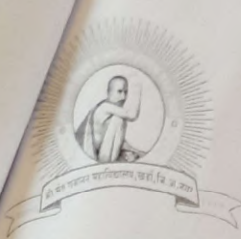
आपला विश्वासू

(डॉ. एम. एन. गुळवे)

प्राचार्य

श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता.जामखेड (अ.नगर)

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाचे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड. जि.अहमदनगर

(ID NO. UP / AN / A / 72 / 2002)

डॉ.एम.एन.गुळवे
प्राचार्य

फोन : (०२४२१) २४०१०५, फॅक्स :- २४०१०५, वेब : ssgmkharda.in ई-मेल : ssgmkharda@gmail.com

जा.क्र. : एसएसजीएमके/२०१६-१७/१५९०

दि. ०२/०३/२०१६

प्रति,

डॉ. संस्था आचार्य
महिला महाविद्यालय,
बीड

विषय : एकदिवसीय, विभागस्तरीय स्त्री-भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळेस व्याख्याते
म्हणून उपस्थितीबाबत...

महोदय,

वरील विषयास अनुसरून आपणास कळविण्यात येते की, राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे, व आमच्या महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या संयुक्त विद्यमाने दि.०८/०३/२०१७ रोजी सकाळी ०९:०० ते संध्याकाळी ०५:०० वा. या वेळेत मूल्य शिक्षण अंतर्गत विभागस्तरीय, एक दिवसीय, स्त्री-भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळेचे आयोजन आमच्या महाविद्यालयामध्ये करण्यात आलेले आहे.

तरी आपण उपस्थित राहून रासेयो स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन करावे.

कळावे,

आपला विश्वासू

(डॉ.एम.एन.गुळवे)

प्राचार्य

श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता.जामखेड (अ.नगर)

पत्र :-

१) मा. प्राचार्य, महिला
महाविद्यालय, बीड

२) स्थळ मन्त्री

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's

Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

57

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाचे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.
ता. जामखेड. जि.अहमदनगर

(ID NO. UP / AN / A / 72 / 2002)

डॉ.एम.एन.गुळवे
प्राचार्य

फोन : (०२४२१) २४०१०५, फॅक्स :- २४०१०५, वेब : ssgmkharda.in ई-मेल : ssgmkharda@gmail.com

जा.क्र. : एसएसजीएमके/२०१६-१७/१५८९

दि. ०२/०३/२०१६

प्रति,

श्री. डॉ. प्रिया डामोर्
गोवर्धन चंजीवरी
होस्पिटल, खर्डा

विषय : एकदिवसीय, विभागस्तरीय स्त्री-भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळेस व्याख्याते
म्हणून उपस्थितीबाबत...

महोदय,

वरील विषयास अनुसरून आपणास कळविण्यात येते की, राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे, व आमच्या महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या संयुक्त विद्यमाने दि.०८/०३/२०१७ रोजी सकाळी ०९:०० ते संध्याकाळी ०५:०० वा. या वेळेत मूल्य शिक्षण अंतर्गत विभागस्तरीय, एक दिवसीय, स्त्री-भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळेचे आयोजन आमच्या महाविद्यालयामध्ये करण्यात आलेले आहे.

तरी आपण उपस्थित राहून रासेयो स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन करावे.
कळावे,

आपला विश्वासू

M. G. Guler

(डॉ.एम.एन.गुळवे)

प्राचार्य

श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता.जामखेड (अ.नगर)

पुस्त :-
✓ श्री संत गजानन महाविद्यालय

A. J. Jadhav
IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khairata
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग
सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डी
(रा.से.यो.) आयोजित मूल्य लिखित
अंतर्गुणांक द्वितीय, विभागरतरीय
रुही-भूषण ह्या जनजातनी कार्यशाळा

नोंदणीपत्र

दि. 08/05/2017

स्थळ: सेमिनार हॉल, श्री संत गजानन महा. खर्डी

Sr. No.	Student Name	College Name	Sign.
1	Surwase Manoj Dilip	SSGM	Surwase
2	Vanaja Shekhar sagriv	— 21 —	Vanaja
3	NANANARE NANASAHER SOMNATH	— 21 —	NANANARE
4	Nagegote Salit Kera	— 21 —	Salit Kera
5	Surwase Parthasaray Subhas	— 21 —	Surwase
6	Halgunde sachin narvath	— 21 —	Halgunde
7	KHADE RAMHARI KISAN	— 21 —	KHADE
8	Gorakh Jalindar Hage	— 21 —	Gorakh
9	AMOL PARMESHWAR DAREK	— 21 —	AMOL
10	Kesar Rushikeshy Gatinikeshy	— 21 —	Kesar
11	Jee. Suresh Jagannath	— 21 —	Jee.
12	Bhasale Ganesh Laxman	— 21 —	Bhasale
13	Bhasale mhash naranath	— 21 —	Bhasale
14	Bolbhat Akshay Dashorath	— 21 —	Bolbhat
15	Koze Shamsunwar nurayan	— 21 —	Koze
16	Sable onkar Dattatray	— 21 —	Sable
17	Hodshi Ramesh parmeshwar	— 21 —	Hodshi
18	AKSHAY Sunaykamt dhore	— 21 —	AKSHAY
19	Kothwale Dattatrya Laxman	— 21 —	Kothwale
20	Sarode Suraj Bapu	— 21 —	Sarode
21	Tadage Kaishna Machindra	— 21 —	Tadage
22	ASHOK BALU VEER	— 21 —	ASHOK
23	Bhat Ravindara Shivaji	— 21 —	Bhat
24	Hawal Yogesh Dattu	— 21 —	Hawal

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khardi
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

Sr No	Student Name	College Name	Signature
25)	Jaybhay Baburao Vikram	S.S.O.M.	[Signature]
26)	Paithankar Pijanka shahaji	_____	[Signature]
27)	Aruna Vaishali Shankar	_____	[Signature]
28)	ABHIJEET ANIL CHAVAN	_____	[Signature]
29)	Kande Rohini Suresh	_____	[Signature]
30)	Ware Komal Sambhaji	_____	[Signature]
31)	Gosavi Laxmi Digambar	_____	[Signature]
32)	madhuri Bhau saheb mahamuni	_____	M. B. M.
33)	Sarode Harshada Anna	_____	[Signature]
34)	Shikare Archana Subhash	_____	Shikare A.S
35)	Dhas Bhagyashri Bharwan	_____	Dhas B.B
36)	Sonne Komal Dattatarey	_____	[Signature]
37)	Bahir Shubhange Bhaskara	_____	[Signature]
38)	Bahir Shital Arun	_____	[Signature]
39)	Gejage Priyanka Bhimarao	_____	Gejage P.B
40)	Maharawar Sonu Yurraj	_____	[Signature]
41)	Paiya Shahji Shinde.	_____	[Signature]
42)	Sarup Pooja Ravinabh	S.S.O.M. Khande	[Signature]
43)	Hulgunde Rebeta Anilkush	_____	[Signature]
44)	Hulgunde Minakshi Rajaram	_____	[Signature]
45)	Jaybhay Shital Jaywant	_____	[Signature]
46)	Pawar sulit subhash.	_____	[Signature]
47)	Litesh Tatycaram. Gejage	_____	[Signature]
48)	Nemane Sambhaji Supriya	_____	[Signature]
49)	Gholap Ravindra APPASHEB	_____	[Signature]
50)	Jeelkar Nihin Devram	_____	[Signature]
51)	Anil BAJARAJ KOKABE	_____	[Signature]
52)	Sardip Chetobhu Joti	_____	[Signature]
53)	GANGA GANESH WAGRE	_____	[Signature]
54)	Halwae Anil Asherba.	_____	[Signature]
55)	Sarode Ramesh Ajinath	_____	[Signature]
56)	Wagase Bhau Ashok	_____	[Signature]
57)	Mosala sandara shivaji	_____	[Signature]

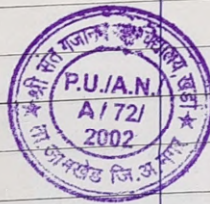
Sl. No.	Student Name	College Name	Signature
58	Jadhav Dinesh Arjun	— > L —	Dinesh
59	Mahamnavar. Abhishek	— > L —	M. A. R.
60	Walse Pada Ganesh	— > L —	Walse
61	Khadar sanjay prakash	— > L —	S.P. Khadar
62	Shinde Rahul Chandrakant	— > L —	Shinde
63	gizra sathat anil	— > L —	
63	IKSHAIN IZAFAN KMAL	— > L —	IKSHAIN
64	Ahar Mahadev Kashtasi	— > L —	Ahar
	Samindare Ramesh Sagar	— > L —	Samindare
66	Shodhul Gokul Damodar	— > L —	Shodhul
67	KHAN SHOAYB AJMAL	— > L —	Khan
68	Shailsh Atap Nayym	— > L —	Shailsh
69	Pavan Navnath Bhosale	— > L —	Bhosale
	Chotate Sham Mahadev	— > L —	Chotate
71	Jawade Arun	— > L —	Jawade
72	Ranbhos Shubham Jagdish	— > L —	Ranbhos
73	Ahar (Balasa) Chaudhary	— > L —	Ahar
74	Vikas Roshan Th.S	— > L —	Vikas
75	Nale Rohit Bhogwan	— > L —	Nale
76	Chougule Rajkumar Anil	— > L —	Chougule
77	Kawar Prakash Shivaji	— > L —	Kawar
78	Prashant B. Gangrame	— > L —	Prashant
79	Jagan Abzar Jabbar	— > L —	Jagan
	Khivansara Peiti Santosh	— > L —	Khivansara
79	Hinge Jyoti Shivaji	— > L —	Hinge
80	Dhole Suvand Eknath	— > L —	Dhole
81	Paul Rekha Dilip	— > L —	Paul
82	Jadhav Rahul Anu Arun	— > L —	Jadhav
83	Arune Vishvi Shankar	— > L —	Arune
84	Paar sunil Raoshob	— > L —	Paar
85	Paresh Ganesh Rajesh	— > L —	Paresh
86	Kohare Anil Bhardwaj	— > L —	Kohare
87	Mahamnavar. Abhishek. Raoshob	— > L —	M. A. R.

sn No.	Name of student	college Name	Sign.
88	powar kishor Balasahab	M.P.N.M. college, Mirajgaon	<u>Chho's Bf</u>
89	Dhas Jaydeep Kondiba.	M.P.N.M. Mirajgaon.	<u>Chho's</u>
90	Saurabh Sanjay Chaudhate	M.P.N.M. Mirajgaon	<u>Shukla</u>
91	Arunde Vishal Bhanubasa,	N.S.S.G.M. Kharada	<u>Arunde</u>
92	Wadile Bhagyashri Kashinath	S.S.G.M. Kharada	<u>Udalkote B.K</u>
93	Mhaske Arvind S.	Jamkhed mha jamkhed	<u>Arunde</u>
94	WARRE PRESHANT	JAMKHEDE COLLEGE	<u>P</u>
95	Sable Baliram	Jamkhed college	<u>Baliram</u>
96	डोडे महादेव सी	जामखेड महा. जामखेड	<u>डोडे</u>
97	वडे हरिन	जामखेड महाविद्यालय	<u>Vade</u>
98	Wanave Suresh	Jamkhed college	<u>Suresh</u>
99	महादेवर गोपिनाथ	जामखेड महा. जामखेड	<u>गोपिनाथ</u>
100	वडे लक्ष्मण	जामखेड महा.	<u>Vade</u>
101	Bade Namdev	जामखेड महा.	<u>Bade</u>
102	भंडारी शिव इंद्रकुमार	म. फुले वृत्त महा. मिर्जापुर	<u>Bhandari P</u>
103	चेडे शकुनी गणेश	— u —	<u>chede shakti</u>
104	गोवावे दिवाणी विजया	— u —	<u>Difali</u>
105	गोरे पुता शरद	— u —	<u>Goore</u>
106	जाधव विमल विक्रम	— u —	<u>Jadhav V.</u>
107	कवडे शकुनी आशुतोष	— u —	<u>Shakti</u>
108	कवडे मोहिनी संजय	— u —	<u>Shakti</u>
109	कवडे मिहिनाथ आशुतोष	— u —	<u>Shakti</u>
110	कवडे पुता नवल	— u —	<u>Pujara-Navale</u>
111	वठारे शकुनी सुनील	— u —	<u>Bankar</u>
112	भोसले मधु संजय	— u —	<u>Bhosale</u>
113	चेडे कामल संजय	— u —	<u>Kamal chede</u>
114	पटोले महा वसंत	— u —	<u>Patole</u>
115	दोडी शकुनी दिगंबर	— u —	<u>Dodhi</u>
116	देवाने विमल सुभाष	— u —	<u>Devane</u>
117	दोडी शकुनी सुभाष	— u —	<u>Dodhi</u>
118	शिंदे मोहिनी संजय	— u —	<u>Shinde</u>
119	उभाले शकुनी संजय	— u —	<u>Uhalale</u>
120	हिरेराव इकनाम वाघवा	— u —	<u>Hirerao</u>

Sr. No.	Name of student	college Name
121	गोपाळधरे महिप राते	S.S.G.M. Khorda <u>Gul</u>
122	मुंडे कांचन सुरेश	S.S.G.M. Kharseda <u>Kancha</u>
123	नाशकनवरे कामळ नारायण	S.S.G.M. Kharseda <u>Kamald</u>
124	गायकवाड मुक्ता रजेश	Kharseda S.S.G.M. <u>Ganukta</u>
125	गोपाळधरे वैशाली शहादेव	S.S.G.M. Kharseda <u>Vaishali</u>
126	लिमकर प्रियंका प्रदिप	S.S.G.M. Kharseda <u>Prayanka</u>
127	मुंडे वर्षा सतीश	S.S.G.M. Kharseda <u>Realys</u>
128	जायभाय मोहिनी बाळासाहेब	S.S.G.M. Kharseda <u>Jaybhay.M.B</u>
129	Hodshil Rupali Sambhaji	S.S.G.M. Kharseda <u>Pachhil</u>
130	mane. Sagar Prakash	S.S.G.M. Kharseda <u>mane.S.P.</u>
131	Bhosale Laxman Vishwanath	— > — <u>Bhosale</u>
132	चारे विनायक नारायण	जामखेड महाविद्यालय <u>Chare</u>
133	आतार सुरेशका मुस्ताफ	S.S.G.M. Kharseda <u>Atar.M.</u>
134	Moolke Rohit	Jamkhed M.C. <u>Rohit M</u>
135	शिवसे जयश्री	जामखेड महाविद्यालय <u>Shivase</u>
136	चव्हाण इमोन राजेश	S.S.G.M. <u>Chavan R.C.</u>
137	धुले चंचल बापूराव	G. Mahavidyalaya <u>Dhule C.D.</u>
138	गौड लालसिंग राजसिंग	G. Mahavidyalaya <u>L.R.G.S.</u>
139	धुले यशुना पोपट	G. Mahavidyalaya <u>Dhule Y.P.</u>
140	भोगोल सुदर्शन बाळू	S.S.G.M. <u>Bhogle</u>
141	शेके प्रणाली संतोष	S.S.G.M. <u>Shake</u>
142	पिरे महेश	S. J.A.M. K.H.C. <u>Pire M.</u>
143	राजराज विनोद गौड	Sandarp <u>Rajraj</u>
144	भास्कर संतोष बाळकृष्ण	S.S.G.M. <u>Bhaskar</u>
145	भोगोल दत्ता बागवत	S.S.G.M. <u>Bhogle</u>
146	बागवत सुभाष महेश	— > — <u>Bagwat</u>
147	शिंदे संतोष शांतिसिंग	— > — <u>Shinde.S.S.</u>
148	NETEKE mashek	Jamkhed college <u>meel</u>
149	Jadhav Raju Savla	S.S.G.M. <u>Jadhav.R.S</u>
150	Shinde Kishor Abhiman	S.S.G.M.K <u>Shinde</u>
151	Dongare Sindhu Shivaji	<u>Sindhu</u>
152	Dhule (Bajanga)	<u>Dhule</u>

Sr no.	Student Name	College Name	Sign
186	अशोक अशोक सुरेशी	S.S.M	Ashok S
187	गवले काश्याजी सुकदन	S.S.G.M	Garwalika
188	चव्हाण रामेश्वर वसिदास	S.S.G.M	Chavhan
189	जावले प्रकाश लखन	—	Jawal P.A
190	खावळे मिलिंद दत्ता	—	Milind D
191	खोटे विठ्ठल अफ्जल	J.M.J.	Khote
192	Birangal Vinod Ankuash	J.M.J.	Vinod A.K.
193	खोटे अजय रामभाऊ	—	Khote
194	Wasee Preshant	—	Wasee
195	वराट राधिन	—	Varath
196	महाशुनवर गोपिनाथ	—	Mahashunvar
197	शिके लक्ष्मी	—	Shike
198	धावडे विठ्ठल आशोक	R.M.L.	Dhade
199	Dhade Sunil	दादा पाटील म.	Dhade
200	जाधव मिलम विठ्ठल	म. फाल	Jadhav M.V.

Sheikh
Prog. Officer

Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya (N.S.S.)

m.g.m.
Principal

Ajith
IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharde
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ, संचलीत
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड जि. अहमदनगर

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग व
सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे.

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग आयोजित

मुल्यशिक्षण अंतर्गत

एक दिवसीय, विभागस्तरीय,

“स्त्री-भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळा”

दि. ०८/०३/२०१७

स्थळ : सेमीनार हॉल, श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

Student Feedback

विद्यार्थ्यांचे नाव

संजाली मशीम व १५९१९

महाविद्यालयाचे नाव

श्री संत गजानन महाविद्यालय

अ.नं.	प्रश्नावली	उत्कृष्ट	चांगली	बरी	वाईट
०१	कार्यशाळेतील व्याख्यानाची गुणवत्ता		✓		
०२	व्याख्यानातील माहितीची उपयोगिता	✓			
०३	कार्यशाळेतील विद्यार्थ्यांचा सहभाग	✓			
०४	कार्यशाळा अंतर्गत देण्यात येणा-या भोजनाची गुणवत्ता	✓	✓		
०५	कार्यशाळा अंतर्गत झालेला लाभ	✓			
०६	कार्यशाळे विषयी आपला अभिप्राय	शिवभारत मरकर मिठीले २१ कार्यशाळा			

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khanda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे

श्री संत गजानन महाविद्यालय स्वर्डी

ता. जामखेड, जि. अ.नगर

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग

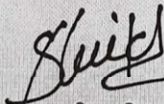
आयोजित

मूल्यशिक्षण अंतर्गत एक दिवसीय विभाग स्तरीय,

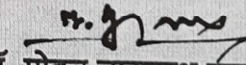
“ स्त्री - भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळा ”

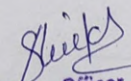
प्रमाणपत्र

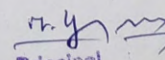
प्रमाणपत्र देण्यात येते की, कु./कुमारी शिके तुषार पांडुरंग, जामखेड
महाविद्यालय जामखेड, ट्युबा. यांना सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे व
श्री संत गजानन महाविद्यालय, स्वर्डी च्या राष्ट्रीय सेवा योजनाच्या वतीने मूल्यशिक्षण अंतर्गत
एक दिवसीय, विभाग स्तरीय ' स्त्री-भ्रूण हत्या जनजागृती कार्यशाळा ' या कार्यक्रमांमध्ये सहभागी
झाल्याबद्दल सहभाग प्रमाण पत्र देण्यात येत आहे.

प्रा. शेख मोहसीन इब्राहीम
कार्यक्रमाधिकारी
राष्ट्रीय सेवा योजना

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandali
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khairde
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

डॉ. मोहन नागनाथ गुळवे
प्राचार्य

Prog. Officer
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya (N.S.S.)

Principal

झुंजारनेता

www.zunjarneta.com

सोमवार दि. ६ मार्च २०१७

R.N.I.NO.16856 /68, Postal No - L- Beed/20/2015-17

खर्डा महाविद्यालयात रा.से.यो.च्या विभागीय एकदिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन

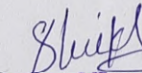
खर्डा, दि. ५ (प्रतिनिधी) :-
सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ
पुणे, राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग
व श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा रा. से. यो. यांच्या संयुक्त
विद्यमाने दि. २०/३/२०१७ ला
महिला दिनाचे औचित्य साधून
मुल्यशिक्षण अंतर्गत एक
दिवसीय, विभाग स्तरीय, स्त्री भूषण
हत्या जनजागृती कार्यशाळेचे
आयोजन महाविद्यालयात
करण्यात आले आहे.

रा. से. यो. च्या

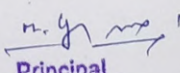
विभाग स्तरीय कार्यशाळेसाठी
जामखेड, कर्जत, मिरजगाव, खेड
अशा विविध महाविद्यालयातील
विद्यार्थी सहभागी होणार आहेत.
स्त्री - भूषण हत्या याविषयावर
जनजागृती करण्यासाठी बीड
येथील प्रसिध्द वक्त्या प्रा. आर.
बी. कुलकर्णी, डॉ. सध्या
आयस्कर, राजर्षी शाहू
महाविद्यालय देवळाली प्रवरा
येथील प्रा. स्वाती चौधरी, महात्मा
फुले नुतन महाविद्यालय मिरजगाव
येथील प्रा. तानाजी जाधव, तसेच

सावित्रीताई गोलेकर यांचे मार्गदर्शन
लाभणार आहे. या कार्यक्रमासाठी
खर्डा येथील मा. प. स. सदस्य मा.
विजयसिंह गोलेकर यांची प्रमुख
उपस्थिती असेल.

या एक दिवसीय
विभागस्तरीय कार्यशाळेचा
परिसरातील महाविद्यालयीन
विद्यार्थ्यांनी लाभ घेण्याचे आवाहन
श्री. संत गजानन महाविद्यालयाचे
प्राचार्य डॉ. मो. ना. गुळवे व रा.
से. यो. कार्यक्रम अधिकारी प्रा.
मोहसिन शेख यांनी केले आहे.

Prog. Officer

Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya(N.S.S.)

Principal

Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya(N.S.S.)

IC Principal

Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khanda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

लोकात

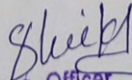
महाराष्ट्राचा मानबिंदू

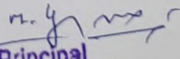
पृष्ठे : १२+४ = १६, किंमत: ₹ ४.००

अहमदनगर, शनिवार, दि. ११ मार्च २०१७

खर्डा येथे कार्यशाळा

खर्डा : रासेयो व श्री.संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा यांच्या संयुक्त विद्यमाने श्री-भ्रूणहत्येवर जनजागृती कार्यशाळा घेण्यात आली. कार्यशाळेचे उद्घाटन प्रा. तानाजी जाधव यांनी केले. प्रा.डॉ.रुपाली कुलकर्णी, जाधव यांनी मार्गदर्शन केले. विजयसिंह गोलेकर, प्रा.स्वाती चौधरी, डॉ.प्रिया गोलेकर यांनी वैद्यकीय क्षेत्रातील अनुभव कथन केले. सविता गोलेकर यांनी महिलांचे प्रश्न मांडले. प्रा.शिवानंद जाधव यांनी सूत्रसंचालन केले. प्रा.नकुल खवले यांनी आभार मानले.

Prog. Officer
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya(N.S.S.)

Principal

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khanda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

Lecture delivered by Prof. Mrs. Swati Choudhari on female Feticide

Signature
IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharga
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

Lecture delivered by Prof. Mrs. Rupali Kulkarni on female Feticide

A. J. Kulkarni
IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

निर्भय कन्या अभियान :-

सन २०१८-१९ साठी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठातील विद्यार्थी विकास मंडळास महाविद्यालयाने निर्भय कन्या अभियान राबविण्यासाठी प्रस्ताव सादर केला होता. या प्रस्तावास मा.संचालक साहेबांनी मान्यता दिली होती. त्यास अनुसरून महाविद्यालयात निर्भय कन्या अभियानाचे आयोजन विद्यार्थी विकास मंडळाच्या नियमाच्या अधिन राहून करण्यात आले.

दिनांक २२ जानेवारी २०१९ रोजी महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना मानसिक व सामाजिक स्थैर्य प्राप्त होण्याच्या उद्देशाने महाविद्यालयात मा.ज्योतीताई गोलेकर यांचे व्याख्यान घेण्यात आले. त्यांनी आपल्या व्याख्यानातून 'विद्यार्थीनींना निर्भय बनून राष्ट्राच्या प्रगतीसाठी हातभार लावला पाहिजे.' असे विधान केले. विद्यार्थीनींना मानसिक दृष्ट्या भक्कम बनले पाहिजे व समाजासाठी कार्य केले पाहिजे असेही त्या म्हणाल्या. या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.मोहन गुळवे होते. त्यांनी आपल्या अध्यक्षीय समारोपात म्हटले की, 'विद्यार्थीनींना पुरुषांच्या खांद्याला खांदा देऊन न थांबता पुरुषांच्या पुढे एक पाऊल टाकण्याची वेळ आता आली आहे.' तसेच स्त्रीयांनी सामाजिक व राजकीय क्षेत्रात सक्रिय सहभाग घेतला पाहिजे असेही सूचक विधान प्राचार्य डॉ. मोहन गुळवे यांनी अध्यक्षीय समारोपात केले.

कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक माजी विद्यार्थी विकास अधिकारी प्रा.श्रीकांत तनपुरे यांनी केले. या कार्यक्रमाचे सुत्रसंचालन प्रा.धनंजय जवळेकर यांनी केले, तर आभार प्रदर्शन प्रा.मोहसीन शेख यांनी केले.

दिनांक २३ जानेवारी २०१९ रोजी निर्भय कन्या अभियानाचे दुसरे सत्र घेण्यात आले. या सत्रामध्ये महाविद्यालयातील विद्यार्थीनींना मार्गदर्शन करण्यासाठी सौ.उर्मिला खेडकर यांना आमंत्रित करण्यात आले होते. त्यांनी आपल्या व्याख्यानातून विद्यार्थीनींना आरोग्य विषयक व स्वसंरक्षणात्मक या विषयावर मार्गदर्शन केले. समाजातील काही व्यक्तींची मानसिकता विकृत असते अशा व्यक्तींपासून आपण आपले संरक्षण केले पाहिजे. असा सल्ला विद्यार्थीनींना त्यांनी आपल्या मार्गदर्शनातून दिला.

या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.मोहन गुळवे होते. निसर्गतः स्त्रीला पुरुषांच्या तुलनेत आरोग्य आणि आयुर्मान हे चांगले लाभालेले दिसून येते परंतु स्त्रीयांना समाजात दुय्यम स्थान देण्यात येते. जन्मापासूनच स्त्री कडे परक्याचे धन म्हणून पाहिल जाते. या दृष्टीकोनामुळे स्त्रीयांच्या आरोग्याबरोबरच शैक्षणिक विकासाकडे दुर्लक्ष होते. परंतु यामध्ये बदल होणे आवश्यक आहे. असे वक्तव्य प्राचार्य डॉ.मोहन गुळवे यांनी अध्यक्षीय समारोपात केले.

दिनांक २४ जानेवारी २०१९ रोजी निर्भय कन्या अभियानाचे तिसरे सत्र घेण्यात आले. या सत्रासाठी बीड येथील सामाजिक कार्यकर्त्या सौ.सविताताई गोलेकर यांना विद्यार्थीनींना मार्गदर्शन करण्यासाठी आमंत्रित करण्यात आले होते. त्यांनी मूलिना नैतिक मुल्यांविषयी मार्गदर्शन केले. या सत्राचे अध्यक्ष महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.मोहन गुळवे होते.

अशा प्रकारे निर्भय कन्या अभियानाचे तिनही सत्रे यशस्वीरीत्या पार पडली. या अभियानाचे आयोजन महाविद्यालयातील विद्यार्थी विकास मंडळाने केले. या योजनेस सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, विद्यार्थी विकास मंडळाने अर्थसहाय्य केल्याबद्दल महाविद्यालयाच्या प्राचार्यांनी विद्यापीठाचे व विद्यार्थी विकास मंडळाचे आभार मानले.

विद्यार्थी विकास अधिकारी
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा
ता. जामखेड, जि. अहमदनगर

PRINCIPAL
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya,
Khanda, Tal. Jamkhed Dist. A. N. S.
IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khanda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ, संचलित

श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डी

व

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे अंतर्गत

विद्यार्थी विकास मंडळ आयोजित

दि. 23/09/2019

निर्भय कन्या अभियान

उपस्थिती पत्रक

अ.क्र.	विद्यार्थिनीचे नाव	सही
१	गिने ज्ञानेश्वरी अशोक	
२	होडशिळ कविता अर्जुन	
३	मळें अंकिता पिश्वार	
४	गिरी जयन्ती उत्तम	
५	लंबे गितांजली शेषराव	
६	सोनार आश्विनी वजीराव	
७	फकिर रूकसार लियाळत	
८	कोकाटे वैष्णवी हिपक	
९	चव्हाण कृपाती जयगाम	
१०	शिख कुशिका सुभा	
११	मुजावर दिना निनाम	
१२	विम्वते वैष्णवी देवेंद्र	
१३	शेंडकर राहिली रमेश	
१४	कुमलकर वैष्णवी राजेंद्र	
१५	साकुंठ वृशांती सुरेश	
१६	पुतार अमृता शंकर	
१७	गोलेकर अंकिता शांतुधन	
१८	कायले दिपाली गवनाथ	
१९	जावळे रेखा वैजनाथ	
२०	मधरनवर कृपाती दादासाहेब	
२१	जायभाय प्रीति सुरेश	
२२	जायभाय शिवाजी सुभा	
२३	जायभाय ज्योती शिवाजी	
२४	जाधव शितल गोवर्धन	

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khard
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

24	ढोके धनश्री राजेंद्र	J. D. M.
25	सहायनवर जिजाबाई दादासाहेब	D. K. V. K.
26	दाताक विनिता कुंडलिक	G. V. V. P. S. C.
27	गोपाळदा चोमणो गोवर्धन	L. K. M. S.
28	ढटके ममता सुभाष	N. A. Thord. J.
29	थोरत निकिता अशोक	J. K. S.
30	दिवटे आरती रंजित	M. P. S.
31	भांडे मयुरी बाळू	lanche S. V.
32	भांडे शुकन्या विक्रम	Sabale D. H.
33	शाबळे दिपाली हनुमंत	Sabale R. K.
34	शाबळे रघुना केलास	Sabale S. P.
35	गायकुबाड साधना पोपट	Dhale. N. F.
36	ढोके ललिता लखोड	Anjali
37	नेहरू अंजली विद्यु	Chalchale
38	चौधरी किर्ति नरसिंह	Chalchale
39	नागरराज विद्या अशोक	Chalchale
40	मोरे सोमाली (आम)	Chalchale
41	Surwase Nikita Jalindar.	Dikari
42	Surwase, Rohini Raju	Surwase R. R.
43	राशिना सुखिणी रामरा	Kameshiney
44	सकट स्वाती बाळू	Chalchale
45	सकट संजना आम	S. S. S.
46	जाधवाय स्वाती गंडू	Sulfi
47	पैठणपगार निकिता कुमार	Paithanpagar. N. K.
48	उबाळे सुपाली अनिल	Ubaale
49	Mote Monika Pawan	Mote M. P.
50	Chilgar Anjana Sunil	Chilgar. A. S.
51	Darade Shubhangi Sambhaji	S. S. Darade
52	ढोके Nikita Baburam	Chalchale
53	Shinde Komal Tukaram	Komal
54	Kamble Ashvini Balhim	Ashvini
55	Dhale Tijabai Datta	Chalchale

५७	हराल सुनील शेवळ	Sheral
५८	नाईकलकर वसंत विश्वनाथ	Naikar
५९	महानवर सरिता हनुमंत	Sarita
६०	बाबुराजे अंकिता नेगीजी	Ankita
६१	सोनवण रूनेहा माणिक	Sonwani
६२	माने प्रियंका धाकू	Mane
६३	तिपरे श्यामी अशोक	Tipare
६४	धुमरे प्रहनुजा बाळू	Dhumare
६५	बहादुर शिवानी अशोक	B. Shivani A.
६६	निकम लक्ष्मी अंकुश	Nikam. C. A.
६७	जवंजळे अर्द्धा विलास	Javajale
६८	कांबळे पूजा भारत	Kamble. P. B.
६९	तोडे पूजा राजेंद्र	Tonde. P. R.
७०	वाले धनश्री रामकिसन	Wale
७१	गोळकर वर्षा जोतीबास	Golkar
७२	मलके रोहिणी भिमराव	Malke. R. B.
७३	मलके भाग्यश्री भाऊमोहन	Malke. B. B.
७४	जारे सूरता राममन्यु	Jare. M. A.
७५	वराटे पूजा अनिल	Varate
७६	निकम अंकिता वना	Nikam. P.
७७	Puthan A. P. Deer Prabhakar	Prabhakar
७८	Usha Umaji more	Usha
७९	Kale Bhagyashri Dattatray	Kale
८०	Kale Akshaya Dattatray	Kale
८१	Ghoshal Rajendra Sapan	Ghoshal
८२	Gaud Ashwini Vinod	A. V. Gaud
८३	Gadgil Rami Anantaram	Gadgil
८४	Chavan Jyoti Shashaji	Chavan. J. S.
८५	Choran Dipali Sunil	Choran
८६	Chaugale Radhika Anil	Chaugale
८७	Bagwan A. F. I. Ayub	Bagwan
८८	Wadikar Sonale Anand	Wadikar

	SURASE	SURASE.
89	Surase Shital Babasaheb.	Rajul
90	Sanjay Sanch Rajuddin	A. P. Man
91	Mane Akshaya Popab	Rupali
92	Hingunde Rupali Gautam	Hadshi
93	Hadshi Parvatibai Sitarum	Hadshi
94	Hadshi Mayuri Bhagwat	Hadshi
95	Hadshi Akkubai Sambhaji	Hadshi
96	Shinde Jyoti Lehu	Hadshi
97	Lawand Rani Dilip	Rani
98	Sanjay Kondiba Patil	Sanjay
99	Gite Rekha Shilpi	Rekha
100	Bahir Shital Arun	Bahir
101	Shubhang Bahir Arjun	Bahir
102	Gaud Ashwani Vinod	Ashwani
103		
104		
105		
106		
107		
108		
109		
110		
111		
112		
113		
114		
115		
116		
117		
118		
119		
120		
121		
122		
123		
124		
125		
126		
127		
128		
129		
130		
131		
132		
133		
134		
135		
136		
137		
138		
139		
140		
141		
142		
143		
144		
145		
146		
147		
148		
149		
150		

IC Principal
 Shri Chhatrapati Shikshan and
 Arogya Prasarak Mandal's
 Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharde
 Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

झुंजार नेता

बुधवार दि. ३० जानेवारी २०१९

R.N.I.NO.16856 /68, Postal No - L/29/RNP/ Beed/

विद्यार्थिनींनी स्वकर्तृत्वावर यशाची शिखरे पादाक्रांत करावीत- पो.नि. वैशाली पेटकर

खर्डा, दि. २९ (प्रतिनिधी) :- श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाच्या श्री संत गजानन महाविद्यालयात दि. २९ जाने. २०१९ रोजी निर्भय कन्या अभियान राबविण्यात आले. त्यावेळी आपल्या उद्घाटनपर मनोगतातून पोलिस उपनिरीक्षक वैशाली पेटकर यांनी वरील उद्धार काढले. मुलींनी आपल्या स्वीकृत कार्यात कष्टाने पुढे यावे, यासाठी दुसऱ्यावर अवलंबून न राहता स्वकर्तृत्वावर यशाची शिखरे पादाक्रांत करावीत असा सल्ला त्यांनी उपस्थित विद्यार्थिनींना दिला. या कार्यक्रमासाठी जामखेड परिक्षेत्राचे पोलिस उपनिरीक्षक अवतारसिंह चव्हाण यांनीही विविध कायद्यांची विद्यार्थिनींना माहिती देत पोलिस विभाग राबवत असलेल्या विविध

उपायोजनांची माहिती दिली. प्रमुख पाहुण्या खर्डा शहर महिला कॉॅम्पसच्या अध्यक्षा श्रीमती ज्योतीताई गोलेकर यांनीही आपल्या मनोगतातून विविध क्षेत्रातील संधी विद्यार्थिनींना आज खूल्या झाल्या आहेत त्यासाठी परंपरेची बंधने झुगारून सर्वच क्षेत्रात निर्भयपणे कारकिर्द घडवण्याचे आवाहन केले. कार्यक्रमाच्या दुसऱ्या सत्रात प्रमुख पाहुण्या सौ. सविताताई गोलेकर यांनी सावित्रीबाई फुले यांच्या जिवन चरित्रावरील कविता सादर करत आपले मनोगत व्यक्त केले. खर्डा ग्रामपंचायत सदस्य सौ. वैशाली थोरात यांनीही विद्यार्थिनींना स्थानिक

स्वराज्य संस्थेचा कारभार समजून घ्यावा व आपले स्वतःचे मत बनवावे असा मोलाचा सल्ला दिला. याप्रसंगी सौ. उर्मिला खेडकर यांनी विविध उदाहरणातून स्त्री आता अबला नसून सबला झाल्याचे प्रतिपादन केले. अध्यक्ष समारोपात प्राचार्य डॉ. मोहन गुळवे यांनी महाविद्यालयात मुलींची सुरक्षेसाठी तक्रार पेटी तयार केल्याचे सांगून त्याचा उपयोग घेण्याचे आवाहन विद्यार्थिनींना केले. या कार्यक्रमासाठी संस्थेच्या संचालिका सौ. चंदाताई गोलेकर यांची प्रमुख उपस्थिती होती. या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचलन प्रा. धनंजय जवळेकर यांनी केले तर आभार प्रदर्शन प्रा. शेख मोहसीन यांनी केले.

३० जानेवारी २०१९.

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharde
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाचे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड, जि. अहमदनगर

(ID NO. PU / AN / A / 72 / 2002)

डॉ. एम. एन. गुळचे
प्राचार्य

फोन : (०२४२१) २४०१०५, फॅक्स :- २४०१०५, वेब : ssgmkharda.in ई-मेल : ssgmkharda@gmail.com

दि. ११/०१/२०१९

प्रति,
सौ. वैशाली पेटकर,
पोलीस उपनिरीक्षक,
पाटोदा जि. बीड

विषय : निर्भय कन्या अभियान कार्यक्रमास मार्गदर्शक म्हणून उपस्थित राहणे बाबत...

महोदय,

वरील विषयास अनुसरून कळविण्यास आनंद वाटतो की, विद्यार्थी विकास मंडळ आयोजित दि. २१-०१-२०१९ ते २४-०१-२०१९ रोजी निर्भय कन्या अभियान अंतर्गत महाविद्यालयात महिलांना स्व.संरक्षणार्थ, मानसिक व शारीरिक स्थैर्य प्राप्त होण्याच्या उद्देशाने व महिलांना आत्मनिर्भर होण्यासाठी प्रेरित करण्याच्या उद्देशाने व्याख्यानमालेचे आयोजन केले असून आपण या कार्यक्रमास दि. २१ जानेवारी २०१९ रोजी तज्ज्ञ मार्गदर्शक म्हणून उपस्थित राहावे.

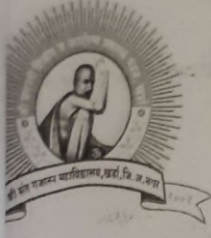
कळावे,

Handwritten signature

Handwritten signature

प्राचार्य,
प्राचार्य
श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता. जामखेड, जि. अ. नगर

Handwritten signature
IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khardha
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाचे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा

ता. जामखेड. जि. अहमदनगर

(ID NO. PU / AN / A / 72 / 2002)

डॉ. एम. एन. भुकरे
प्राचार्य

फोन : (०२४२१) २४०१०५, फॅक्स :- २४०१०५, वेब : ssgmkharda.in ई-मेल : ssgmkharda@gmail.com

दि. २१/०१/२०१९

आभारपत्र

प्रति,
सौ. वैशाली पेटकर,
पोलीस उपनिरीक्षक,
पाटोदा जि. बीड

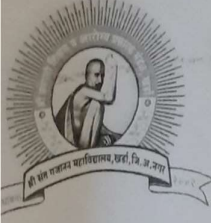
मा. महोदया,

महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थी विकास मंडळ आयोजित दि. २१-०१-२०१९ ते २४-०१-२०१९ रोजी निर्भय कन्या अभियान अंतर्गत महाविद्यालयात महिलांना स्व.संरक्षणार्थ, मानसिक व शारीरिक स्थैर्य प्राप्त होण्याच्या उद्देशाने व महिलांना आत्मनिर्भर होण्यासाठी प्रेरित करण्याच्या उद्देशाने व्याख्यानमालेमध्ये तज्ज्ञ मार्गदर्शक म्हणून दि. २१-०१-२०१९ रोजी उपस्थित राहून मार्गदर्शन केल्याबद्दल आम्ही आपले अत्यंत आभारी आहोत.

मि. य. म. म.
B. K. M.

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khardha
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

प्राचार्य
श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता. जामखेड, जि. अ. नगर

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाचे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड. जि. अहमदनगर

(ID NO. PU / AN / A / 72 / 2002)

डॉ. एम. एन. गुळवे
प्राचार्य

फोन : (०२४२१) २४०१०५, फॅक्स :- २४०१०५, वेब : ssgmkharda.in ई-मेल : ssgmkharda@gmail.com

दि. ११/०१/२०१९

प्रति,
सौ. ज्योतीताई गोलेकर,
खर्डा,
ता. जामखेड जि. अहमदनगर

विषय : निर्भय कन्या अभियान कार्यक्रमास मार्गदर्शक म्हणून उपस्थित राहणे बाबत...

महोदय,

वरील विषयास अनुसरून कळविण्यास आनंद वाटतो की, विद्यार्थी विकास मंडळ आयोजित दि. २१-०१-२०१९ ते २४-०१-२०१९ रोजी निर्भय कन्या अभियान अंतर्गत महाविद्यालयात महिलांना स्व. संरक्षणार्थ, मानसिक व शारीरिक स्थैर्य प्राप्त होण्याच्या उद्देशाने व महिलांना आत्मनिर्भर होण्यासाठी प्रेरित करण्याच्या उद्देशाने व्याख्यानमालेचे आयोजन केले असून आपण या कार्यक्रमास दि. २२ जानेवारी २०१९ रोजी तज्ज्ञ मार्गदर्शक म्हणून उपस्थित राहावे.

कळावे,

Received
Jyoti

M. N. Gulve

प्राचार्य

श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता. जामखेड, जि. अ. न. म.

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khurda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाचे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड. जि. अहमदनगर

(ID NO. PU / AN / A / 72 / 2002)

डॉ. एम. एन. गुकळे
प्राचार्य

फोन : (०२४२१) २४०१०५, फॅक्स :- २४०१०५, वेब : ssgmkharda.in ई-मेल : ssgmkharda@gmail.com

दि. २३/०१/२०१९

आभारपत्र

प्रति,
सौ. ज्योतीताई गोलेकर,
खर्डा,
ता. जामखेड जि. अहमदनगर

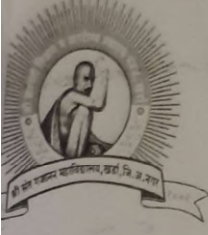
मा. महोदया,

महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थी विकास मंडळ आयोजित दि. २१-०१-२०१९ ते २४-०१-२०१९ रोजी निर्भय कन्या अभियान अंतर्गत महाविद्यालयात महिलांना स्व. संरक्षणार्थ, मानसिक व शारीरिक स्थैर्य प्राप्त होण्याच्या उद्देशाने व महिलांना आत्मनिर्भर होण्यासाठी प्रेरित करण्याच्या उद्देशाने व्याख्यानमालेमध्ये तज्ज्ञ मार्गदर्शक म्हणून दि. २२-०१-२०१९ रोजी उपस्थित राहून मार्गदर्शन केल्याबद्दल आम्ही आपले अत्यंत आभारी आहोत.

प्राचार्य

श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा ता. जामखेड जि. अ. नगर

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाचे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड. जि. अहमदनगर

(ID NO. PU / AN / A / 72 / 2002)

डॉ. एम. एन. गुळवे
प्राचार्य

फोन : (०२४२१) २४०१०५, फॅक्स :- २४०१०५, वेब : ssgmkharda.in ई-मेल : ssgmkharda@gmail.com

दि. ११/०१/२०१९

प्रति,
सौ. उर्मिला खेडकर,
खर्डा,
ता. जामखेड जि. अहमदनगर

विषय : निर्भय कन्या अभियान कार्यक्रमास मार्गदर्शक म्हणून उपस्थित राहणे बाबत...

महोदया,

वरील विषयास अनुसरून कळविण्यास आनंद वाटतो की, विद्यार्थी विकास मंडळ आयोजित दि. २१-०१-२०१९ ते २४-०१-२०१९ रोजी निर्भय कन्या अभियान अंतर्गत महाविद्यालयात महिलांना स्व.संरक्षणार्थ, मानसिक व शारीरिक स्थैर्य प्राप्त होण्याच्या उद्देशाने व महिलांना आत्मनिर्भर होण्यासाठी प्रेरित करण्याच्या उद्देशाने व्याख्यानमालेचे आयोजन केले असून आपण या कार्यक्रमास दि. २३ जानेवारी २०१९ रोजी तज्ज्ञ मार्गदर्शक म्हणून उपस्थित राहावे.

कळावे,

*Received
Khardha*

M. G. Gulve

प्रमुख

श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता. जामखेड, जि. अ. नगर

[Signature]

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khardha
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाचे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा

ता. जामखेड. जि. अहमदनगर

(ID NO. PU / AN / A / 72 / 2002)

डॉ. एम. एन. गुळ
प्राचार्य

फोन : (०२४२१) २४०१०५, फॅक्स :- २४०१०५, वेब : ssgmkharda.in ई-मेल : ssgmkharda@gmail.com

दि. २३/०१/२०१९

आभारपत्र

प्रति,
सौ. उर्मिला खेडकर,
खर्डा,
ता. जामखेड जि. अहमदनगर

मा. महोदया,

महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थी विकास मंडळ आयोजित दि. २१-०१-२०१९ ते २४-०१-२०१९ रोजी निर्भय कन्या अभियान अंतर्गत महाविद्यालयात महिलांना स्व. संरक्षणार्थ, मानसिक व शारीरिक स्थैर्य प्राप्त होण्याच्या उद्देशाने व महिलांना आत्मनिर्भर होण्यासाठी प्रेरित करण्याच्या उद्देशाने व्याख्यानमालेमध्ये तज्ज्ञ मार्गदर्शक म्हणून दि. २३-०१-२०१९ रोजी उपस्थित राहून मार्गदर्शन केल्याबद्दल आम्ही आपले अत्यंत आभारी आहोत.

M. G. Gupte
प्राचार्य
प्राचार्य

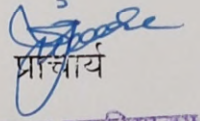
श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता. जामखेड, जि. अ. नगर

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khardha
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

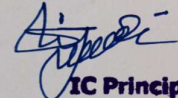
सूचना

महिला विशाखा कक्ष

दि २८/१२/२०१९ रोजी दुपारी १:०० वा. डॉक्टर असोसिएशन खर्डा व श्री संत गजानन महाविद्यालयाच्या संयुक्त विद्यमाने विद्यार्थिनींसाठी आरोग्य समुपदेशन कार्यक्रम आयोजित केला आहे. या कार्यक्रमासाठी खर्डा येथील सुप्रसिध्द डॉ.प्रिया गोलेकर व डॉ.मनिषा राळेभात मार्गदर्शन करणार असुन तरी सर्व विद्यार्थिनींनी या कार्यक्रमास उपस्थित रहावे.

प्राचार्य

श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता.जामखेड जि.अ.नगर

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharkhede
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

Shri Chhatrapati Shikshan & Arogya Prasarak Mandal, Kharda
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda.
Tal.Jamkhed, Dist. Ahmednagar

(ID NO. PU / AN / 72 / 2002)

Dr. S.T. Jadhav
Principal

Phone : (02421) 240105, Fax: 240105, Web.: www.ssgmkharda.in E-mail: ssgmkharda@gmail.com

Date : 29/12/2019

Letter of Appreciation

To,
Dr.Manisha Tanaji Ralebhat
Prerana Hospital Kharda.
Tq- Jamkhed, Dist- Ahemednagar.

We sincerely appreciate and thanks to Mrs. Dr. Manisha Ralebhat madam for accepting our letter of invitaion for counceling to our girl students dated 28/12/2019 . Yours counceling and guidance will certenly make our girl studends aware about health and hygine .

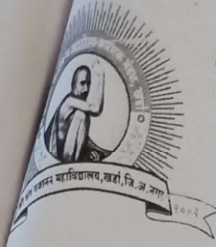
Thanking You !

S.T. Jadhav
PRINCIPAL
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya
Kharda, Tal.Jamkhed Dist.A.Nagar

Manisha
Dr. Manisha T. Ralebhat
B.A.M.S Reg.N. - 57948-A
Prerana Hospital Kharda
Tal. Jamkhed

Received

S.T. Jadhav
IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal.Jamkhed, Dist. Ahmednagar

Shri Chhatrapati Shikshan & Arogya Prasarak Mandal, Kharda
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda.
Tal.Jamkhed, Dist. Ahmednagar

(ID NO. PU / AN / 72 / 2002)

Dr. S.T. Jadhav
Principal

Phone : (02421) 240105, Fax: 240105, Web.: www.ssgmkharda.in E-mail: ssgmkharda@gmail.com

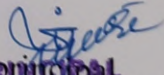
Date : 29/12/2019

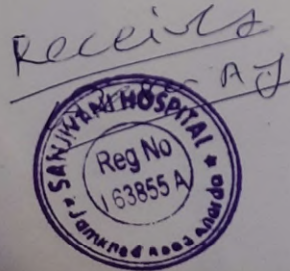
Letter of Appreciation

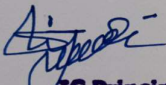
To,
Dr. Priya Amol Golekar
Prerana Hospital Kharda.
Tq- Jamkhed, Dist- Ahmednagar.

We sincerely appreciate and thanks to Mrs. Dr. Priya Amol Golekar madam for accepting our letter of invitaion for counciling to our girl students dated 28/12/2019 . Yours counciling and guidence will certenly make our girl studends aware about health and hygine

Thanking You !

Principal
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya
Kharda, Tal.Jamkhed Dist.A.Nagar

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal.Jamkhed, Dist. Ahmednagar

S.C.S.& A.P.M.'s
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Counselling

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

Shri Chhatrapati Shikshan & Arogya Prasarak Mandal, Kharda

Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

(ID NO. PU / AN / 72 / 2002)

Dr. S.T. Jadhav
Principal

Phone : (02421) 240105, Fax: 240105, Web.: www.ssgmkharda.in E-mail: ssgmkharda@gmail.com

Ref. No.:SSGMK/2019-20/21

Date : 23 / 12 / 2019

To,
police Inspector
jamkhd police station, jamkhed
Tal . jamkhed, dist. Ahmednagar

Subject :- To provide 'Damini Pathak' of your police station to guide
our girl students.

Respected Sir /mam

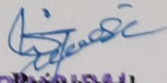
With reference to above said subject ,we hereby cordially request
you to provide your 'Damini Pathak' of your police station to guide our girl
students dated on 28/12/2019. We hope that you will provide us the same
said above. We are expecting positive response from your end.

Thanking you,

23/12/2019
16/30 वा.

T. Jadhav
पोलीस ठाणे अंमलदार
जामखेड पोलीस स्टेशन

o/c

Principal
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya
Kharda, Tal. Jamkhed Dist. A. Nagar.

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

S.C.S.& A.P.M.'s

Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda

Counselling

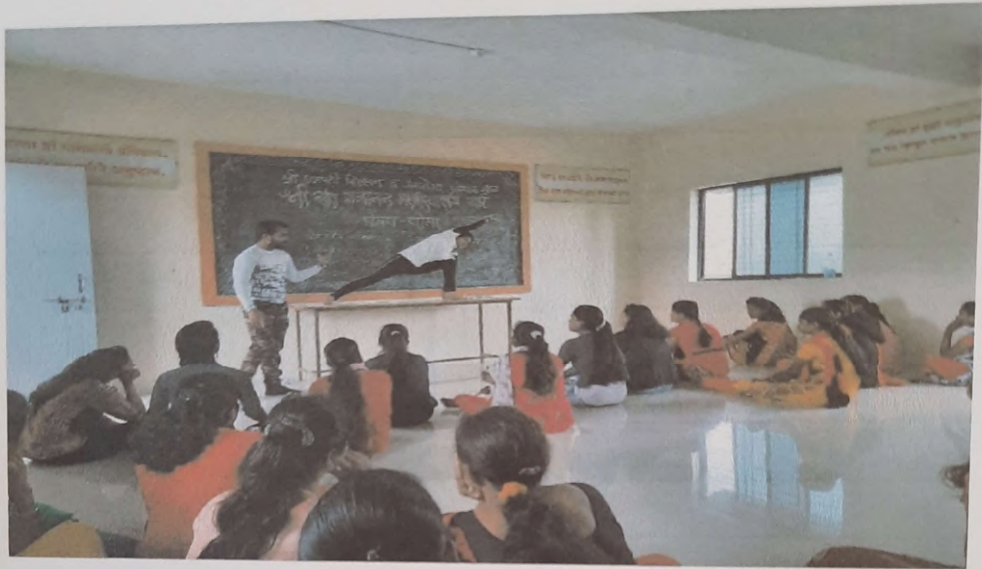

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

S.C.S. & A.P.M.'s
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Counselling

2019-20

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.
ता. जामखेड जि. अहमदनगर
महिला तक्रार निवारण समिती
(विशाखा कक्ष)

दामिनी पथक जामखेड पोलीस स्टेशन
सहभागी विद्यार्थी

दि: २८/१२/२०१९

अ.क्र	विद्यार्थ्यांचे नाव	वर्ग	सही
१	होशबिक ज्योती सुतोष	F.Y.B.A	Jyoti
२	शाबाळधर आशुजा वृष्णाद	F.Y.B.A	Shabaldhar
३	गोड अंजली देवता	F.Y.B.A	Anjali
४	खंडागड मनिषा महादेव	F.Y.B.A	Manisha
५	मोरी दे वीरजी शिवाजी	F.Y.B.A	Mori
६	चौरे प्रतिभा भितरव	F.Y.B.A	Choure
७	दळे पुनः नाना	F.Y.B.A	Dale
८	नागवठ गवारा संजय	F.Y.B.A	Nagavath
९	शिवाळधर अनिक शिवाजी	F.Y.B.A	Shivaldhar
१०	कावळ संशुकांत प्रकाश	S.Y.B.A	Kavale
११	वांगवाणे मीती परमेश्वर	F.Y.B.A	Wangavane
१२	भुरवळे सुमिता जामखेड	F.Y.B.A	Bhuravle
१३	आतार दीपत शोकांत	F.Y.B.A	Atar
१४	आतार मंदा जोफर	F.Y.B.A	Atar
१५	शिवाजी प्रतिभा वीर	F.Y.B.A	Shivaji
१६	सुप्रिया सुनिल पादक	F.Y.B.A	SuPraya
१७	शिंदे तेजशी सतीश	F.Y.B.A	Shinde
१८	पानगावकर पुनः शिवशंकर	F.Y.B.A	Panagavkar
१९	पानगावकर शिवाजी अशोक	F.Y.B.A	Panagavkar
२०	शिकतोडे दीपक शिवाजी	F.Y.B.A	Shiktole
२१	शिंदे ज्ञानेश्वर गवनाथ	F.Y.B.A	Shinde

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharkhede
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड जि. अहमदनगर
महिला तक्रार निवारण समिती
(विशाखा कक्ष)

22)	Surwase Rohit Rajendra	Surwase	F.Y.B.A
23)	Chaughule AJay Suresh	Chaughule	F.Y.B.A
24)	Murkute Vishal Anil	F.Y.B.A	Surwase
25)	Surwase Sandip	F.Y.B.A	Surwase
26)	Kiran Bharat Pawar	F.Y.B.A	Kiran
27)	Jadhav Swati Shivaji	F.Y.B.A	Jadhav
28)	Jagdale Bhagyashri Bhagwat	F.Y.B.A	Jagdale B.B
29)	Jadhav Vrushali Ramesh	F.Y.B.A	Jadhav V.R
30)	Devare Kirti Bapu	F.Y.B.A	Devare
31)	Dhale Ashwini Parmeshwar	F.Y.B.A	Dhale A.P
32)	Dhale Rani Nilas	F.Y.B.A	Dhale R.N
33)	Jadhav Rupali Sanjay	F.Y.B.A	Jadhav R.S
34)	Jadhav Sumana Bapu	F.Y.B.A	Jadhav
35)	Bhosale Ratnmda Bapurao	Commer	B.R.B
36)	Pawar Dipali Rajendra	Commer	Pawar
37)	Priyanka Prabhuling Gujjar	Commer	Priyanka
38)	Mogale Nikita Govardhan	M.L.T	Mogale
39)	Barkhad Gaurami Atam	M.L.T	Barkhad G.
40)	Tai Shantilal Raut	Commer	Tai
41)	Jaybhay Komal Rama	Commer	Komal
42)	Chavan Shobha Arjun	Commer	Shobha
43)	Chavan Nikita Ramhan	Commer	Nikita
44)	Nitale Karbharee Lohakare	F.Y.B.A	Nitale
45)	Aarti Tukaram Haral	F.Y.B.A	Aarti
46)	GOPALHARE ASHWINI P.	F.Y.B.A	Gopalhare
47)	maharnwar Nikita Prabhakar	F.Y.B.A	Nikita
48)	moghdambar Pallavi Yousay	F.Y.B.A	Pallavi

(Signature)

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

49
50
51
52

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ
 श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.
 ता. जामखेड जि. अहमदनगर
 महिला तक्रार निवारण समिती
 (विशाखा कक्ष)

दामिनी पथक जामखेड पोलीस स्टेशन

सहभागी विद्यार्थी

दि: २८/१२/२०१९

अ.क्र	विद्यार्थ्याचे नाव	वर्ग	सही
1)	दरबे सविता जैश्रीनाथ	F.Y.B.A	Savita
2)	दरबे कविती वीरनाथ	F.Y.B.A	Kavitha
3)	दरबे कामधेय प्रकाश	F.Y.B.A	Kamdhay
4)	शिंदे संध्याज्ञा सुभाष	F.Y.B.A	Shinde
5)	गायकवाड भाग्य अमिनी	F.Y.B.A	Gaikwad
6)	गायकवाड बाजीराव बापू	F.Y.B.A	Gaikwad
7)	आडरकर दत्ता शम्भा	F.Y.B.A	Adarkar
8)	नागरगोडे वसुधांत्य सुभाष	F.Y.B.A	Nagarode
9)	कवीर हंसान पापाकिया	F.Y.B.A	Kavir
10)	सुंदगळ सुरांग सुरेश	F.Y.B.A	Sundgal
11)	शिंदे अक्षय नारायण	F.Y.B.A	Shinde
12)	गोरे मोर कमलेश शंकर	F.Y.B.A	Gore
13)	गोलेकर संध्याज्ञा धनू दत्त	F.Y.B.A	Golekar
14)	गोरे ज्ञानेश्वर प्रभाकर	F.Y.B.A	Gore
15)	गोरे अशोक प्रभाकर	F.Y.B.A	Gore
16)	गोलेकर प्रतिक काकु	F.Y.B.A	Golekar
17)	गोलेकर सुभाष लक्ष्मी	F.Y.B.A	Golekar
18)	गोसवती अश्विनी बहागिर	F.Y.B.A	Goswami
19)	जाधव हरिभाऊ शिवाजी	F.Y.B.A	Jadhav
20)	शिरोडे आमनाट मंजु	F.Y.B.A	Shirode

IC Principal
 Shri Chhatrapati Shikshan and
 Arogya Prasarak Mandal's
 Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
 Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

Certificate of Participation

THIS CERTIFICATE GOES TO

**Shri Chhatrapati Shikshan & Aarogya Prasarak Mandal's Shri Sant
Gajanan Mahavidyalaya, Ahmednagar**

PO- Shaikh Mohsin Ibrahim

*for participating in "Maharashtra Anti-Tobacco Mass Pledge Activity"
held on July 11, 2019.*

SANJAY SETH
Trustee
Sambandh Health Foundation

DR. ATUL SALUNKE
SLO & OSD (NSS)
Government of Maharashtra

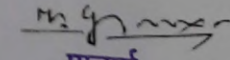
Certificate of participation in "Maharashtra Anti-tobacco Mass Pledge Activity"

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाचे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.
ता. जामखेड, जि. अहमदनगर

तंबाखू व्यसनमुक्तिसाठी सामूहिक शपथ व जनजागृती

महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाद्वारे दि. ११/०७/२०१९ रोजी सकाळी १०:३० वाजता तंबाखू व्यसनमुक्तिसाठी सामूहिक शपथ व जनजागृती कार्यक्रम राबविण्यात आला. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. मोहन गुळवे, डॉ. शिवानंद जाधव, डॉ. ओंकार खिस्ते, महाविद्यालयातील सर्व शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी रा.से.यो. स्वयंसेवक व विद्यार्थ्यांची उपस्थिती होती. कार्यक्रमाच्या प्रारंभी रा.से.यो. स्वयंसेवक, विद्यार्थी, शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांनी तंबाखू व्यसनमुक्तिसाठी सामूहिक शपथ घेतली. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. मोहन गुळवे यांनी तंबाखू व व्यसनाचे दुष्परिणाम, त्यामुळे होणारे कर्करोगासारखे भयानक रोग, सामाजिक हानी, व्यसनामुळे उदवस्त झालेले परिवार यावर अनेक उदाहरण व दाखल्यासह प्रकाश टाकून युवकांना व्यसनापासून दुर राहण्याचे आवाहन केले. या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन प्रा. राजू म्हेत्रे यांनी केले तर आभार प्रदर्शन प्रा. श्रीकांत तनपुरे यांनी केले. सदर कार्यक्रमाचा अहवाल व फोटो हेल्थ फाऊंडेशन दिल्ली यांना पाठवण्यात आला व होता हेल्थ फाऊंडेशन दिल्ली द्वारे सदर कार्यक्रम यशस्वीपणे राबविल्याबद्दल महाविद्यालयाल व कार्यक्रम अधिकारी यांना प्रमाणपत्र देऊन गौरविण्यात आले.

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

प्राचार्य
श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता. जामखेड, जि. अ. नगर

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाचे

श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड जि. अहमदनगर

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग

कार्यक्रम/उपक्रमाचे नाव : नंबाचू चरनमुक्तिसाठी धार्मिक शिप्य व जनजागृती

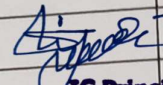
दिनांक : 11/07/2019

अ. क्र	विद्यार्थ्यांचे नाव	इयत्ता	सही
①	मोरे दत्ता भागवत	F.Y.B.A	MORE
②	मोरे भाकली चनाजी	F.Y.B.A	MORE
③	शिंदे अक्षय माराया	F.Y.B.A	SHINDE
4	उंगळे सुरीग सुरेश	F.Y.B.A	UNGULE
5	सातारकर यौरभ मधुकर	F.Y.B.A	S.M. Satarkar
6	लोखंडे रोहित लडू	F.Y.B.A	LOKHANDE
7	भोजने बाजीराव सतीष	F.Y.B.A	BHOJNE
8	धुले वल्लभ बाजीराव	F.Y.B.A	DHULE
9	समाधान गौतम जयदीप	F.Y.B.A	SADHAN
10	वघाण भरत उभाव	F.Y.B.A	VAGHAN
11	शिंदे ज्ञानेश्वर नवनाथ	F.Y.B.A	SHINDE
12	शिकताडे लोकाश भास्कर	F.Y.B.A	SHIKTAD
13	महेशकर जगदेव मधुकर	F.Y.B.A	MHESHKAR
14	सांगरगौज दत्तात्रय रामभाऊ	F.Y.B.A	SANGARGOJ
15	इशडे विनाय सतीष	F.Y.B.A	ISHADE
16	जायभाय अशीक दिनकर	F.Y.B.A	JAYBHAY
17	जायभाय सुदर्शन दिनकर	F.Y.B.A	JAYBHAY
18	अडसुळ दत्ता रामा	F.Y.B.A	ADASUL
19	कुळुंडे बंडू जयदेव	F.Y.B.A	KULUNDE
20	हुलवडे दानराज अशाक	F.Y.B.A	HULVAD
21	हुलवडे प्रदीप अशफ	F.Y.B.A	HULVAD
22	हुलवडे विक्रम दानराज	F.Y.B.A	HULVAD
23	हुलवडे वैभव नवनाथ	F.Y.B.A	HULVAD
24	शिंदे अंगण काया	F.Y.B.A	SHINDE
25	शोभेकर नितीन युवराज	F.Y.B.A	SHOBEKAR
26	शिंदे सभानि सभानि	F.Y.B.A	SHINDE
	शिंदे विशाल नारायण	F.Y.B.A	SHINDE

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandals
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharde
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

28)	महानवर अमोल तुकाराम	F.Y.B.A.	Handwritten
29)	महानवर अमोल तुकाराम	F.Y.B.A.	Handwritten
30)	महानवर संजय शिरीक	F.Y.B.A.	Sugars
31)	गोड सागर निरंजन	F.Y.B.A.	Handwritten
32)	पवार काश्याम काश्याम	F.Y.B.A.	S.A.D.
33)	शिंदे अक्षय देवराज	F.Y.B.A.	Handwritten
34)	गोपाळर शुभम वरसा	F.Y.B.A.	Handwritten
35)	गोलेकर प्रतिक काळ	F.Y.B.A.	Handwritten
36)	गोलेकर अक्षय गणपत	F.Y.B.A.	Handwritten
37)	गोलेकर अक्षय गणपत	F.Y.B.A.	Handwritten
38)	गोलेकर संतोष वरसा	F.Y.B.A.	Handwritten
39)	गोपाळर पुजा सुखदेव	F.Y.B.A.	Handwritten
40)	गोपाळर रनेहल नानासाहेब	F.Y.B.A.	Handwritten
41)	गोपाळर तेजुजा नवनाथ	F.Y.B.A.	Rutya
42)	छुरे सोनाली रामदास	F.Y.B.A.	Handwritten
43)	सुर्व मीनिका संजय	F.Y.B.A.	monika
44)	चौरे प्रतिभा भिमराव	F.Y.B.A.	choure P.B.
45)	महानवर निकिता प्रभाकर	F.Y.B.A.	Nikita
46)	हशक भास्कर तुकाराम	F.Y.B.A.	Handwritten
47)	भास्कर सना जाफर	=XO=	Sana
48)	दोगे कोमल पुकाश	F.Y.B.A.	Dholek.P
49)	गोमते माधुरी भिमराव	F.Y.B.A.	Gomate
50)	लिटकरे निनाली काश्याम	---	Nitkar
51)	कुळेकर पल्लवी रमिा	F.Y.B.A.	Palve
52)	शिंदे तेजशी संतोष	---	Shinde
53)	दळ पुजा नाना	F.Y.B.A.	Dhule.P.N
54)	गोड अंजली देवराज	F.Y.B.A.	Gaud.A
55)	जाधव संपाली संजय	F.Y.B.A.	Jadhav.P.S
56)	जाधव सुधाजा संजय	F.Y.B.A.	Jadhav.V.R
57)	भास्कर भास्कर नयकमाता	F.Y.B.A.	Handwritten
58)	कराड नागा सुखदेव	F.Y.B.A.	Karad N.S
59)	कराड संतोष देविदास	F.Y.B.A.	Handwritten
60)	जाधव विष्णू शिवाजी	F.Y.B.A.	Handwritten
61)	शेड्या विनायक काळ	F.Y.B.A.	Handwritten
62)	साठे विशाल गोविंद	F.Y.B.A.	Handwritten
63)	गोपाळर आश्रिती लक्ष्मण	F.Y.B.A.	Sathe.V.G.
64)		F.Y.B.A.	G.A.P.

74)	पुणपुणार अमीना गौतम	F.X.B.A.	Ummika.G.P.
75)	Khawate sonali Raju	F.Y.B.A	Sonali
76)	meghdambat Pallavi youtaj	F.Y.B.A	pallavi
77)	Attete Daulat shaukat	F.Y.B.A	Attete
78)	SANA JAFAR ATAR	F.Y.B.A	Sanu

IC Principal
 Shri Chhatrapati Shikshan and
 Arogya Prasarak Mandal's
 Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khande
 Tal. Jambhede, Dist. Ahmednagar

Anti-tobacco Oath given to students

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ संचलित,
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड. जि. अहमदनगर
(ID NO.PU / AN /A/ 72 / 2002)

डॉ. एम.एन.गुळवे
प्राचार्य

फोन : (०२४२९) २४०९०५, फॅक्स :- २४०९०५, वेब : ssgmkharda.in ई-मेल :- ssgmkharda@gmail.com

दि. २९/१०/२०१९

सूचना

शारीरिक शिक्षण व क्रीडा विभाग

महाविद्यालयीन विद्यार्थी-विद्यार्थीनींना सुचीत करण्यात येते की दि.३१/१०/२०१९ रोजी महाविद्यालयात सरदार वल्लभभाई पटेल यांच्या जयंतीनिमित्त 'एकात्मता दौड' चे आयोजन केले आहे. तरी सर्व विद्यार्थी, प्राध्यापक, शिक्षकेतर कर्मचारी सर्वांनी उपस्थित राहणे अनिवार्य आहे.

शारीरिक शिक्षण विभाग प्रमुख

IC Principal
Shri Chhatrapati Shiksha and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ चे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड, जि. अहमदनगर.

सांस्कृतिक विभाग

24	meher sandesh mohan	F.Y.B.A	
25	Methdambae paraji yashraj	F.Y.B.A	
26	Jaybhay Ajinath Javindar	F.Y.B.A	
27	Jaybhay Aniket Animeshwar	F.Y.B.A	
28	Jaybhay Ashok Vinayak	F.Y.B.A	
29	Jaybhay Madan Harabhai	F.Y.B.A	
30	Jaybhay Shivali Ganesh	F.Y.B.A	
31	Jaybhay Sudarshan Vinayak	F.Y.B.A	
32	Jore Aishwarya Sahebrao	F.Y.B.A	
33	Kabir Ramjan Parasmis	F.Y.B.A	
34	Rohit Sunil Kale	F.Y.B.A	
35	रमेश मनोर काळे	F.Y.B.A	
36	Kambale Sachana Balu	F.Y.B.A	
37	Kanade Ganesh Bhalu	F.Y.B.A	
38	Khandagale manisha mahadev	F.Y.B.A	
39	Mose Yashraj Dilip	F.Y.B.A	
40	Darade Prashant Balu	F.Y.B.A	
41	Sandip Chetabhat Gauri	F.Y.B.A	
42	Gauri Ganesh Daulat	T.Y.B.A	
43	Altaf Attar	T.Y.B.A	
44	Phale S.P.	T.Y.B.A	
45	Gaoud Chandral	T.Y.B.A	
46	Georajadas Palekar	T.Y.B.A	
47	Mohite Nitishram	T.Y.B.A	
48	Dhale - Vidya Ishwar	T.Y.B.A	

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ चे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.
ता. जामखेड, जि. अहमदनगर.
शारीरिक शिक्षण व क्रीडा विभाग

‘एकात्मता दौड’ सहभागी विद्यार्थी

दि: ३१/१०/२०१९

अ.क्र	विद्यार्थ्याचे नाव	वर्ग	सही
1)	Dattajir Bhangwari more	F.Y.B.A	more
2)	more kamlesh shankar	F.Y.B.A	more
3)	Dattajir Rambhau Nalengote	F.Y.B.A	Dattajir
3)	Sate Vishal Ganind	F.Y.B.A	Sate
4)	Sonawane sachin hiranman	F.Y.B.A	Sonawane
5)	Gite Akshay Kantilal	F.Y.B.A	Gite
6)	Golekar Pratik Balasambh	F.Y.B.A	Golekar
7)	Gopalghare Pooja Sukhdev	F.Y.B.A	Gopalghare
8)	Gopalghare Kapdas Vishal	F.Y.B.A	Gopalghare
9)	Maharajwar Nikita Babhakar	F.Y.B.A	Maharajwar
10)	Maharajwar Amal Rukantkar	F.Y.B.A	Maharajwar
11)	Lokhande Rohit Lahu	F.Y.B.A	Lokhande
12)	Lokhande Onkar Pramod	F.Y.B.A	Lokhande
13)	Lokhande Niteli Keshbhaji	F.Y.B.A	Lokhande
14)	Lokhande Manu Balasambh	F.Y.B.A	Lokhande
15)	Vitkarvi Aniket Anind	F.V.B.A	Vitkarvi
16)	Kolekar Pallavi Rama	F.V.B.A	Kolekar
17)	Kolekar Komal Rajendra	F.Y.B.A	Kolekar
18)	Khupase Sagarbha Papat	F.Y.B.A	Khupase
19)	Khupase Shubham Pradip	F.Y.B.A	Khupase
20)	Khavale Jyoti Lakshman	F.Y.B.A	Khavale
21)	Ganesh Ashok Khemaraj	F.Y.B.A	Ganesh
22)	Shankar Sopan Adagale	F.Y.B.A	Shankar

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khard
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ संचलित,
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड. जि. अहमदनगर
(ID NO.PU / AN /A/ 72 / 2002)

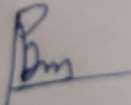
डॉ. एम.एन.गुळवे
प्राचार्य

फोन : (०२४२९) २४०९०५, फॅक्स :- २४०९०५, वेब : ssgmkharda.in ईमेल : ssgmkharda@gmail.com

दि. २४/०६/२०१९

सूचना
सांस्कृतिक विभाग

सर्व विद्यार्थ्यांना सुचीत करण्यात येते की दि.२६/०६/२०१९ रोजी महाविद्यालयात छत्रपती शाहु महाराज जयंती निमित्त (सामाजिक न्यायदिन) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी) चे समतादूत मा. श्री. विवेकानंद श्रीराम मोरे यांचा सामाजिक समता दिनानिमित्त व्याख्यानाचा कार्यक्रम आयोजित केला आहे. तसेच, अभिवादन कार्यक्रमासाठी सर्व विद्यार्थी, प्राध्यापक, उपस्थित राहणे अनिवार्य आहे.

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

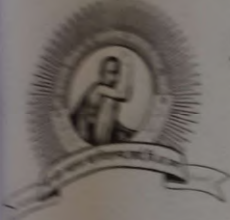

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ चे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.
ता. जामखेड, जि. अहमदनगर.
शारीरिक शिक्षण व क्रीडा विभाग

23	Adgul Datta Ruma	F.Y.B.A	Adgul
24	Attar Daulat Shaikat	F.Y.B.A	Attar
25	ATAR SANA JAFAR	F.Y.B.A	Sana
26	Bade Vaibhav Navnath	F.Y.B.A	Bade
27	Badgiger Shubham Navin	F.Y.B.A	Badgiger
28	Bhojane Bajirao Satish	F.Y.B.A	Bhojane
29	Bhosale Dipali Uttam	F.Y.B.A	Dipali
30	Bhosale Geeta Jayram	F.Y.B.A	Bhosale
31	Bhosale Vaibhav Devids	F.Y.B.A	Bhosale
32	Chaughule Ajay Suresh	F.Y.B.A	Chaughule
33	Chavre Pratibha Bhimurao	F.Y.B.A	Chavre P.D
34	Chavan Bharat Keshav	P.Y.B.A	Chavan
35	Chavran Sagar Kishan	F.Y.B.A	Chavran
36	Chavan Samadhan Gautam	F.Y.B.A	Chavan
37	Daeade Savita Vijinath	F.Y.B.A	Daeade
38	Deraute Shailesh Devidas	F.Y.B.A	Deraute
39	Darade Vinod Santosh	F.Y.B.A	Darade
40	Deshmore Mangesh Ram	F.Y.B.A	Deshmore
41	Dhole Ashwini Parmeshwar	F.Y.B.A	Dhole P
42	Dhole Mahesh Dilip	P.Y.B.A	Dhole
43	Dhole Pooja Nana	F.Y.B.A	Dhole P.N
44	Dhole Rani Vilas	F.Y.B.A	Dhole V
45	Dhole Komal Prakash	F.Y.B.A	Dhole P
46	Falke Akash Gokal	F.Y.B.A	Falke
47	Gadade Tushar NanaDKumar	F.Y.B.A	Tushar

[Signature]

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळाचे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड जि. अहमदनगर

(ID NO. PU / AN / A / 72 / 2002)

डॉ. एम. एन. गुळवे
प्राचार्य

फोन : (०२४२९) २४०१०५, फॅक्स :- २४०१०५, वेब : ssgmkharda.in ई-मेल : ssgmkharda@gmail.com

जा.क्र. : एसएसजीएमके/२०१९-२०/२०३६

दि. २४/०६/२०१९

प्रति,

भा. श्री. विवेकानंद श्रीराम मोरे

समनाहून,

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी)

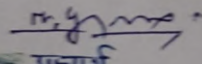
ता. जामखेड, जि. अहमदनगर.

विषय :- दि. २६ जून २०१९ रोजी छत्रपती शाहू महाराज जयंती निमित्त सामाजिक न्यायदिनी
उपस्थित राहून मार्गदर्शन करणे बाबत...

महोदय,

आमच्या श्री संत गजानन महाविद्यालय खर्डा, जि. अहमदनगर येथे दि. २६ जून २०१९ रोजी
छत्रपती शाहू महाराज जयंती निमित्त (सामाजिक न्यायदिन) अभिवादन व व्याख्यानाचा कार्यक्रम
आयोजित करित आहोत.

तरी या अभिवादन कार्यक्रमास उपस्थित राहून आमच्या महाविद्यालयातील विद्यार्थी व कार्यचाऱ्यांना
या अभिवादन कार्यक्रमानिमित्त मार्गदर्शन करावे ही अपेक्षा.

प्राचार्य

श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता. जामखेड जि. अ. नगर

024
24/06/2019

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ चे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड, जि. अहमदनगर.

राज्यशास्त्र विभाग

सामाजिक न्याय दिनानिमित्त

उपस्थित विद्यार्थ्यांची यादी

दि: २६/०६/२०१९

अ.क्र	विद्यार्थ्यांचे नाव	वर्ग	सही
1	Jadhav Swati Shivaji	F.Y.B.A	Jadhav
2	Jadhav Vrushdli Ramesh	F.Y.B.A	Jadhav.v.r
3	Jugdale Bhagyashri Bhagwat	F.Y.B.A	Jugdale.B.S
4	Jugdale Vishal Naagnath	F.Y.B.A	Jugdale
5	Kabir Ramjan Papamiya	F.Y.B.A	Kabir
6	Kahul Sunil Kale	F.Y.B.A	Kahul
7	Kamble Rakesh Manesh	F.Y.B.A	Kamble
8	Khade Datta Lakshman	F.Y.B.A	Khade
9	Khawale Sanali Raju	F.Y.B.A	Khawale
10	Khure Shubham Pradip	F.Y.B.A	Khure
11	Khupase Saurabh Popat	F.Y.B.A	Khupase
12	Kulkarni Aniket Anand	F.Y.B.A	Kulkarni
13	Vinod Jejeram More	F.Y.B.A	V.J.M
14	Lokhande Manu Balasaheb	F.Y.B.A	Lokhande
15	Lokhande Nilesh Karbhari	F.Y.B.A	Lokhande
16	Lokhande Ankar Pramod	F.Y.B.A	Lokhande
17	Lokhande Rohit Lahu	F.Y.B.A	Lokhande
18	Masdarbhai Pallavi Yousaf	F.Y.B.A	Masdarbhai
19	Murkute Vishal Abil	F.Y.B.A	Murkute
20	Murkute Kajal Balu	F.Y.B.A	Murkute
21	More Yogesh Dilip	F.Y.B.A	More

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ चे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड, जि. अहमदनगर.

राज्यशास्त्र विभाग

22	Patil Bhojwari more	F.Y.B.A	more
23	more manli dhanaji	FY.BA	more
24	Gite Akshay kantilal	FY.BA	more
25	Gihule Shubham Baijirao	F.Y.B.A	more
26	Ghugre Sonali Ramdas	F.Y.B.A	more
27	GOPALGHARE ASHWINI P.	F.Y.B.A	more
28	Gejage Madhum Bhimrao	F.Y.B.A	more
29	Gaud Anjali Daulat	F.Y.B.A	more
30	Gangwane Preeti Parmeshwar	F.Y.B.A	more
31	Gaikwad Baijao Bapu	F.Y.B.A	more
32	GADADE Tushar Nandkumar	F.Y.B.A	more
33	Jhole Komal Prakash	F.Y.B.A	more
34	Gopalghare Bhausaheb Shantilal	F.Y.B.A	more
35	Gosai Ghare Baijati Shisati	F.Y.B.A	more
36	Desai Sheelesh Devidas	F.Y.B.A	more
37	Desai Jivita Vijinath.	F.Y.B.A	more
38	Desai Kanchi Vijinath	F.Y.B.A	more
39	chavam sagar Kishor	F.Y.B.A	more
40	GOPALGHARE ANIL SHIVAJI	F.Y.B.A	more
41	Badguler shubham Navin	F.Y.B.A	more
42	BADE VAIBHAV NAVNATH	F.Y.B.A	more
43	Jhole Komal Prakash	F.Y.B.A	more
44	GADADE Tushar Nandkumar	F.Y.B.A	more
45	Gaikwad Baijao Bapu	F.Y.B.A	more
46			
47			
48			

49

50

Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khanda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

Celebrated social justices' day, lecture delivered by Sriram More (BATRI)

Principal Dr. M.N. Gulve addressed to students on the occasion of social day

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharde
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ संचलित,
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड. जि. अहमदनगर
(ID NO.PU / AN /A/ 72 / 2002)

डॉ. एम.एन.गुळवे
प्राचार्य

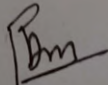
फोन : (०२४२९) २४०९०५, फॅक्स :- २४०९०५, वेब : ssgmkharda.in ई-मेल : ssgmkharda@gmail.com

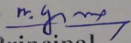
दि. १९/०८/२०१९

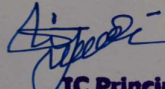
सूचना

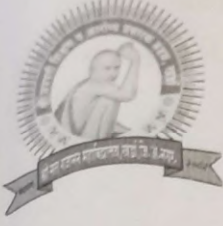
सांस्कृतिक विभाग

महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांना सुचीत करण्यात येते की दि.२०/०८/२०१९ रोजी महाविद्यालयामध्ये माजी पंतप्रधान राजीव गांधी यांच्या जयंती निमित्त **सद्भावना दिन** साजरा करण्यात येणार आहे. तरी सर्व विद्यार्थ्यांनी उपस्थित राहावे.

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख

Principal
प्राचार्य
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya
Kharda, Tal. Jamkhed, Dist. A'Nagar

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ चे
श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

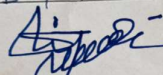
ता. जामखेड, जि. अहमदनगर.

सांस्कृतिक विभाग

सद्भावना दिन सहभागी विद्यार्थी

दि: २०/०८/२०१९

अ.क्र	विद्यार्थ्याचे नाव	वर्ग	सही
1)	shinde Akshay Dattatray	F.Y.B.A	Ashu
2)	shiketod Akash Bhaskar	F.Y.B.A	Sab
3)	shikare Balaji Eknath	F.Y.B.A	Balaji
4)	shikari Angad APPA	F.Y.B.A	Ashu
5)	shete Pooja Navant	F.Y.B.A	shete.P.N
6)	Shaikh Sultan Akai	F.Y.B.A	Ashu
7)	Savant Rohit Walmik	F.Y.B.A	Sav
8)	sahe Vishal Parind	F.Y.B.A	Sahe
9)	Tashkar Sunil Prabh	F.Y.B.A	Tash
10)	selnal Anish Nandkumar	F.Y.B.A	Selnal
11)	sunap Akshay Manoj	F.Y.B.A	Sunap
12)	Kiran Bharat Pawar	F.Y.B.A	Kiran
13)	Supriya Sunil Pathak	F.Y.B.A	Supriya
14)	Ashok Navanath Pachhane	F.Y.B.A	Ashok
15)	Neharkar Pallavi Ajinath	F.Y.B.A	Neharkar
16)	Pathak Rambhak Mayanath	F.Y.B.A	Pathak
17)	Murkute Vishal Ashi	F.Y.B.A	Murkute
18)	Murkute Kalyan Balu	F.Y.B.A	Murkute
19)	more Yograj Dimp	F.Y.B.A	More
20)	more Mahi Dhanaji	F.Y.B.A	More
21)	more Kamalash Shankar	F.Y.B.A	Kamala
22)	more Paddy Bhagwat	F.Y.B.A	More
23)	Morate Balaji Shivaji	F.Y.B.A	Morate

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

Unity Oath given to students

Rally for social unity

Signature
IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshen and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharde,
Tal.Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ, खर्डा

श्री संत गजानन महाविद्यालय खर्डा

ता. जामखेड जि. अहमदनगर.

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग

वृक्षारोपन अहवाल

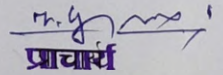
२०१७-२०१८

दि.०३ जुलै २०१७ रोजी महाविद्यालयातील परिसरात वृक्षारोपन करण्यात आले. शासनाचे ०३ कोटी वृक्षारोपनाचे उद्दिष्ट समोर ठेवून महाविद्यालयात व इतर ठिकाणी अनेक वृक्ष लागवड केले. त्यामध्ये पेरू, अशोका, पिंपळ, बदाम, नांगुरकी अशा विविध वृक्षांचा समावेश आहे. तसेच संस्थेच्या जागेमध्ये काही वृक्षांची लागवड करण्यात आली.

महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.मोहन गुळवे यांच्या हस्ते काही वृक्षांची लागवड करण्यात आली. त्यांनी सर्व विद्यार्थ्यांना व कर्मचा-यांना वृक्ष संगोपनाचे आव्हान या दरम्यान केले. त्याच बरोबर विशेष शिबीर २०१७-१८ मध्ये दत्तक गाव सातेफळ या ठिकाणी मोठ्या प्रमाणात वृक्षारोपण करण्यात आले. या प्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.मो.ना.गुळवे, सातेफळचे सरपंच गणेश लटके, खर्डा गावचे सरपंच संजय गोपाळघरे, चंद्रकांत गोलेकर, श्रीकांत लोखंडे आदिंची उपस्थिती होती.

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khard
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता.जामखेड (अ.नगर)

‘वृद्धारोपण’ उपक्रम अंतर्गत वृद्धारोपण करताना प्राचार्य डॉ. मोहन गुळवे, प्राध्यापक वृंद व रा.चे.मो. स्वयंसेवक

(Signature)
IC Principal
 Shri Chhatrapati Shikshan and
 Arogya Prasarak Mandal's
 Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharde
 Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

महाविद्यालय परिषदान् वृद्धारोपण करताना प्राचार्य डॉ. मोहन गुळवे, अध्यक्ष अण्णिकारी, प्राध्यापक वृंद व रा.चे.मो. स्वयंसेवक

श्री संत गजानन महाविद्यालय, खडो

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग

सी-३६

नियमित कार्यक्रम

वार्षिक अहवाल २०१९-२०

०१. आंतरराष्ट्रीय योग दिन :-

दि. २१ जून २०१९ रोजी महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाद्वारे आंतरराष्ट्रीय योग दिन उत्साहात साजरा करण्यात आला. या प्रसंगी प्राचार्य डॉ.मोहन नागनाथ गुळवे, प्रा.शिवानंद जाधव, कनिष्ठ महाविद्यालयाचे प्राचार्य लक्ष्मण घोडके, प्रा.राजु म्हेत्रे आदिंची प्रमुख उपस्थिती होती. याप्रसंगी प्रा. राजु म्हेत्रे यांनी योगाचे महत्व पटवून देत उत्तम आरोग्यासाठी योगासाठी रोज वेळ देणे आवश्यक असल्याचे स्पष्ट केले. प्राचार्य डॉ.मोहन गुळवे यांनी अध्यक्षीय समारोपात विद्यार्थ्यांना स्मरणशक्ती वाढवण्यासाठी योगाचा उपयोग होतो, असे मत मांडले. शारिरीक शिक्षण संचालक प्रा.राजु म्हेत्रे यांनी प्रात्यक्षिकासह योगाचे प्रशिक्षण दिले.

२. वृक्षारोपण :-

दिनांक ०८/०७/२०१९, व २९/०७/२०१९ रोजी महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाद्वारे वृक्षारोपण कार्यक्रम राबविण्यात आला. यावेळी महाविद्यालय नियोजित जागा, महाविद्यालय परिसर, खर्डा ऐतिहासिक भुईकोट किल्ला परिसर इत्यादि ठिकाणी १०० रोपांची लागवड करण्यात आली. याप्रसंगी संस्थेचे सन्माननीय सचिव डॉ. महेश गोलेकर, प्राचार्य डॉ. मोहन गुळवे, महाविद्यालय विकास समितीचे अध्यक्ष मा. विजयसिंह आण्णा गोलेकर, उपप्राचार्य डॉ. शिवानंद जाधव, कार्यक्रम अधिकारी प्रा. शेख मोहसिन, डॉ. ओंकार खिस्ते तसेच रा.से.यो. स्वयंसेवक व महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांची उपस्थिती होती. संस्था सचिव डॉ. महेश गोलेकर यांच्या प्रेरणेने महाविद्यालयातील बहुतांशी कर्मचाऱ्यांनी ग्रीन आर्मी सदस्यत्वाची नोंदणी केली. तसेच प्राचार्य डॉ. मोहन गुळवे यांनी रा.से.यो. स्वयंसेवक व विद्यार्थ्यांना ग्रीन आर्मीचे सदस्य होऊन आपले घर व परिसरात वृक्षारोपण करण्याचे आवाहन केले.

०३. युनिटचे उद्घाटन :-

दिनांक १०/०७/२०१९ रोजी महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना युनिटचे उद्घाटन करण्यात आले रा.से.यो. मध्ये सहभागी होऊ इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांकडून प्रवेश अर्ज भरून घेऊन शंभर विद्यार्थ्यांना रा.से.यो.

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Khada
Tal.Jamkhed, Dist.Ahmednagar

Tree plantation NSS And Student development Bord

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

श्री छत्रपती शिक्षण व आरोग्य प्रसारक मंडळ, खर्डा संचलित

श्री संत गजानन महाविद्यालय, खर्डा.

ता. जामखेड जि. अहमदनगर.

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग

प्लास्टिक कचरा निर्मुलन जनजागृती अभियान

२०१७-१८

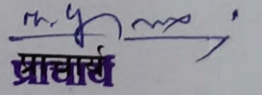
अहवाल

दि. ११/०८/२०१६ राजी महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाद्वारे स्वच्छ व स्वस्थ भारत अभियान पंधरवाडा अंतर्गत प्लास्टिक कचरा निर्मुलन जन-जागृती अभियान राबविण्यात आले. या वेळी डॉ.भारत मेंगडे यांचे व्याख्यान झाले. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.मोहन गुळवे होते. डॉ.मेंगडे यांनी प्लास्टिक वापराचे दैनंदिन जीवनात होणारा वापर धोक्याचा असल्याचे सांगत प्लास्टिक वापराचे दुष्परिणाम व प्लास्टिक कचरा निर्मुलन कसे करावे या संदर्भात सविस्तर मार्गदर्शन केले. प्राचार्य डॉ.मोहन गुळवे यांनी प्लास्टिकचा वापर टाळण्याचा सल्ला देत रासेयो स्वयंसेवकांना परिसरातील प्लास्टिक कच-याचे निर्मुलन करण्याचे आवाहन केले. या कार्यक्रमाचा आभार पवार प्रकाश याने व्यक्त केले. प्राचार्यांच्या आवाहनास प्रतिसाद देत रासेयो स्वयंसेवकांनी परिसरातील प्लास्टिक कच-याचे निर्मुलन केले.

संस्था संचालिका सौ.चंदाताई गोलेकर यांच्या प्रेरणेने राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाद्वारे खर्डा गावातील बाजार स्थळ, भाजी मंडई, दुकाने इ. ठिकाणी कापडी पिशव्यांचे वाटप रासेयो स्वयंसेवकांनी केले. या प्रसंगी प्राचार्य डॉ.मोहन गुळवे, प्रा.आदिनाथ खेडकर, कार्यक्रमाधिकारी प्रा.शेख मोहसीन आदिंची उपस्थिती होती.

IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

प्राचार्य

श्री संत गजानन महाविद्यालय
खर्डा, ता.जामखेड (अ.नगर)

प्लास्टिक कचरा निर्मुक्त जनजागृती उपक्रम अंतर्गत कापडी पिशव्या वापर करताना कार्याक्रम अधिकारी व स्वयंसेवक

Distributed Cloth bags (anti plastic Programme)

Latitude: 18.649842
 Longitude: 75.457658
 Elevation: 622.45m
 Accuracy: 8.0m
 Time: 02-08-2019 12:15
 Note: tree sdo1 anna

Powered by NotCam

Tree plantation at New College campus

Latitude: 18.632996
 Longitude: 75.475771
 Elevation: 621.35m
 Accuracy: 8.0m
 Time: 02-08-2019 11:36
 Note: tree sdo1 anna

Powered by NotCam

Tree plantation at Historical Fort at Kharda

Green Army certificate of college

Organized wallpaper presentation on Environmental issues

Tree plantation by the NSS volunteers

Tree plantation in college campus and surrounding area by members of CDC, students and staff

Ajitha
IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar

Before (in 2016)

Kharda - Sonegaon Rd, Kharda, Maharashtra
413204, India
Latitude 18.634844° Longitude 75.469284°
LOCAL 10:56 AM THURSDAY 01.10.2020
GMT 05:26 AM ALTITUDE 509 METER

After (in 2020)

A. J. Patil
IC Principal
Shri Chhatrapati Shikshan and
Arogya Prasarak Mandal's
Shri Sant Gajanan Mahavidyalaya, Kharda
Tal. Jamkhed, Dist. Ahmednagar